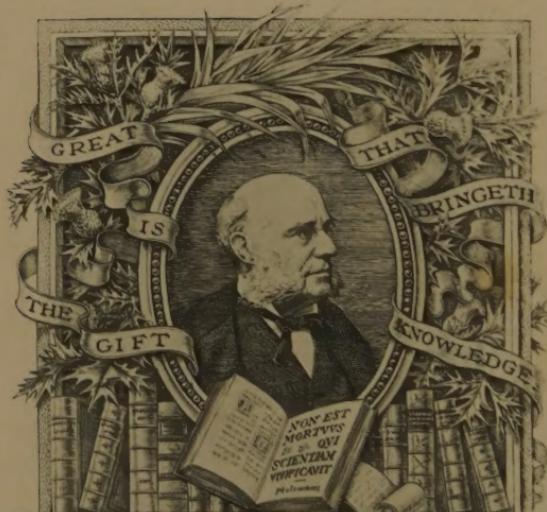

THE
JOHN C. STAR,
LIBRARY

Mans bairnhoods
va-ldde tot
lydverd op in den
hoorn.

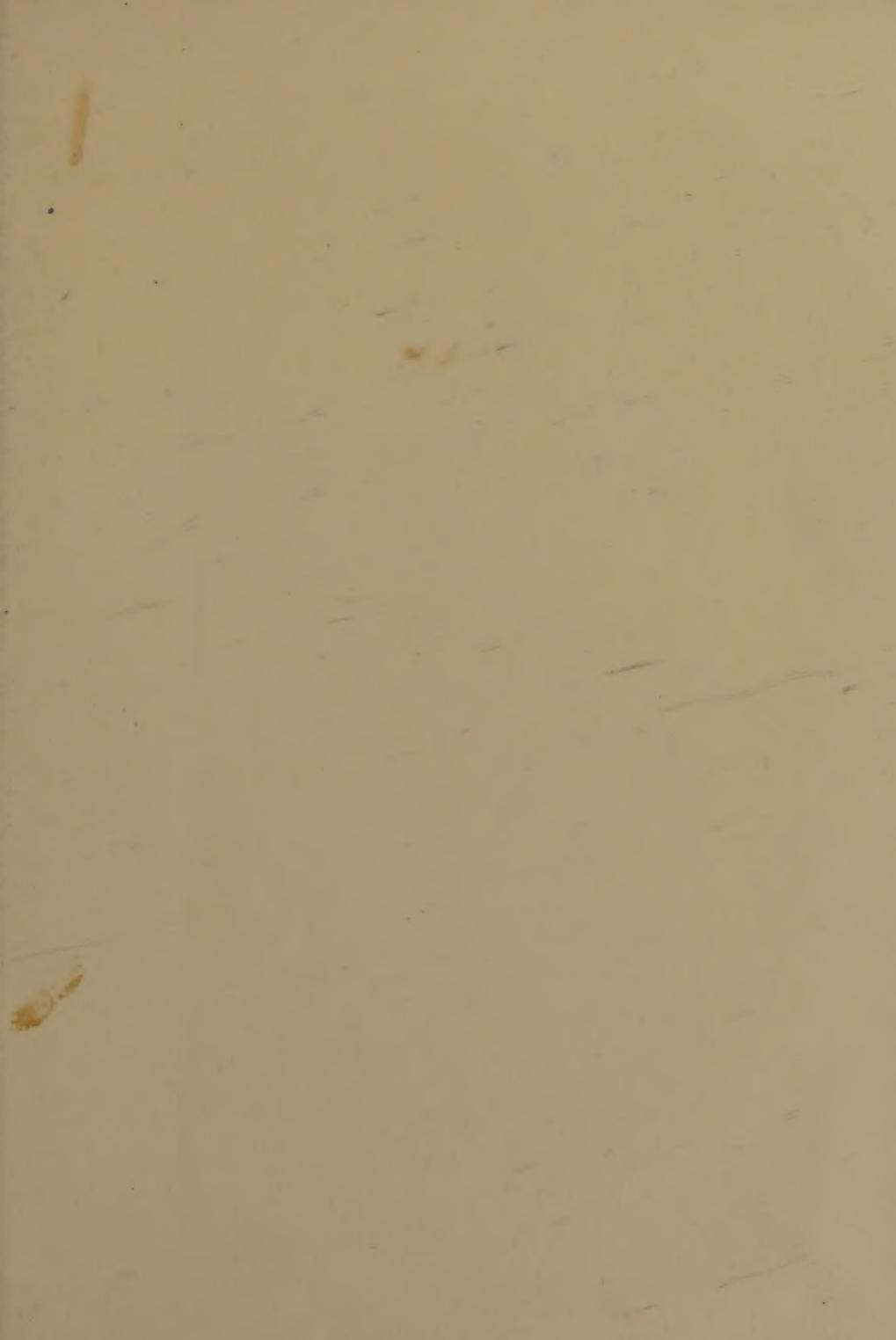
THE JOHN CRERAR
LIBRARY • CHICAGO.

1894

EDPren't 31 1894

PRESENTED BY

Withdrawn from Crerar Library

Johannis Vytenbogaerts

194

L E V E N,

Kerckelijcke Bedieninghe

ende zedighe

VERANTWOORDINGH.

Dat is :

Naeckt ende eenvoudigh Historisch verhael , van 't gene Iohanni Wtenbogaert , over sijne Bedieninghe t'VVtrecht , ende in 's Graven-Hage , wedervaren is , tot op sijn vertreck uyt den Lande , afstellunge van Dienst , Bannissement , wederkomste , ende daerna inclusys , alles by hem selven beschreven
ende nae-ghelaten .

Bevesticht met verscheiden Bewijzen , Acten ende
Mumenten , daer toe dienende .

Tweeden Druck /

Daer eenige stukken van nieuws by gedaen zijn , ende alles
dat noodigh was , uyt het Latijnsch ende Fransch overgeset .

Ghedruckt in't Jaer ons Heeren , 1646.

Aen-spraecck des Autheurs tot alle Godtvuchtige onpartijdige Lefers.

SIs een ghemeyn ende in eenigher manieren waerachtigh seggen, dat ter werelt gheen better, dat is, gerustiger leven en is, als van een vergeten Borger. Maer ghelyck de geboorte ende 't beroep (neffens Godts Voorsienigheydt) sommige of vele menschen die gerustigheydt geeft: soo en laet de geboorte ende 't beroep (mede neffens Godts voorsienigheydt) velen niet toe, die gherustigheydt te mogenh erlanghen. Ick weet seer wel, dat de ongheruste, ende bykans nimmermeer versadelijcke, altijt na 't hoogste staende ende niet min ghevaerlijcke passie van Ambitie of Eer-gierigheyt, veeltijds hier onder dapper speelt, ende schrickelijcke ongherustigheden over 's menschen leven hier beneden veroorsaeckt, oock soo verre, dat vele niet vreemt en zijn van 't humeur vanden Engelsch-man, die wenschte maer een dagh te moghen Coningh zijn, al soude hy de tweede dagh moeten bucken onder de Bijl; Doch soo hoog en wil ick het alhier niet nemen, maer alleen seggen, dat vele wel souden wenschen nae hare gheringhe conditie in stilligheyt als vergeten te mogen leven, nae 't versken,
Stet quicunque potest aula culmine lubrico, Me dulcis saturat quies,
maer ten mach haer veeltijds niet gebeuren. Godts voor-sienigheydt beleydt het dickwils anders, haer toe-schikkende, verre buyten haer meeninghe jae gedachten, eene vocatie of beroep, daer sy willens of onwillens, bycans sonder voelen, als ghesleypt worden, in 't woelen dat sy soeken t'ontgaen.

Dat ick, die dit *Naecht verhael* mijns wedervarens ghesteldt hebbe, dit seyde van mijn selven, veele souden my,

a ij

mo-

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY

209.292

587223

W99

Aen - spraeck

moghelick , niet ghelooven : Soude het daerom niet waer
zijn? yemandts ongeloof en maeckt niet onwaerachtigh dat
waer is ; want de waerheydt heeft haer subsistentie of va-
stigheyt by haer selven , 'tzymense aen-neemt of verwerpt,
waerheydt blijft waerheydt. Ick segge dan met waerheydt,
men gheloove of late het , dat niet mijn ghenegenthedyt,
niet mijn naturel , maer Godts voorsienigheydt ende mijn
beroep my eerst tot den Kercken-dienst ghebracht , ende
nae alleynskens voortghetoghen hebben tot de onrust ende
het woel , 't welcke my inde selve mijne bedieninge weder-
varen is , ende in dit Boeck vertelt wordt. De stilste be-
dieninghe op een gheringh Dorp ware my eerst d'aenghe-
naemste gheweest , maer ick wierd , teghen mijn sin , als ge-
dwonghen te dienen in een Stadt , vol scheuringhen ende
factien : door dese eens overboord geworpen zijnde , soch-
te ick het voorder onweder t'ontgaen met een voornemen ,
van my te berghen ende te salveren onder vreemde , maer
alsoo my d'een hier , d'ander daer wilde hebben , wierde ick ,
'k en weet bykans niet hoe , anders dan dat het des Heeren
wil soo is gheweest , ghebracht ende gehouden in den Ha-
ghe , met groote schroom , al van aenbegin , maer en sagh
gheen middel die klippen te ontfeylen. Ende als ick , 'teyn-
den d'eerste twee jaren mijns diensts , aldaer meynde de
gheleghenthedydt nae wenschen schoon te hebben , om dien
hoeck te boven te komen , ende die ghevaerlijcke stranden
te kunnen ontgaen , raeckte daer in vaster en vaster , van het
Duytsch in't Fransch , van't Fransch in't Hof , van't Hof in't
Legher , blyvende evenwel by mijne ordinaire bedieninghe
in de Nederduytsche Kercke , in welcke my , dan van de
Kercken , dan van de Heeren Staten mijne hooghe Overig-
heydt , vele Commissien ende sware lasten (doch noyt buy-
ten mijn beroep als Predicant) zijn opgheleydt , met veele
moeyelijckheden , oock tot beslissinghen van verscheyden
dissentien , die de Kercken beroerden , ende der H.H. Sta-
ten Camer deden roocken . Naer advenant van zeghen die
Godt

Godt gaf over mijnen arbeydt , wies d'aenghenaemheydt mijns persoons aen d'eene, ende de nijdigheydt aen d'ander zijde , waer van d'eerste my wat streeerde ende d'ander my neep. Ick merckte het, ende wachte my, soo veel ick konde , om d'aenghenaemheydt ten dienst der Kercke (die oock de selve (onberoemelick ghesprocken) in vele dinghen niet weynigh en ghenoodt) te bewaren , ende de nijdigheydt gheen voedtsel te gheven , om my niet heel te verslinden ende te doen legghen met Iacob : *Fera pessima devoravit me : [een boos gedierde heeft my verflonden.]* My docht dat ick het beyde door Godts ghenade soude hebben kunnen bekomen , hadde mijne conscientie niet willen ende moeten zijn van de partye in disputen , die ick hier ende daer eenighsins hadde helpen wech legghen , tot behouenne van vrede niet eenigh succes , maer nu niet en konde, door de al te excessive importuniteyt tegen de waerheydt, daer van ick was overtuyght in mijne Conscientie, ende die ick, soo veel in my was, niet en mocht laten onderdrucken, maer was ghehouden de tameliche aenghenaemheydt , die ick , in den Heere ende door sijne ghenade , met weldoen ende vrede-lieventheydt by vrome conscientien ende Heeren, ten dienst der Kercke, hadde verkreghen , te gebruycken tot onschuldige ende onquetselijke voorstant van instrumenten ende getrouwe Dienaren Godts, (diemen poogde , onder decksel van Kerckeliche autoriteyt, uyt te werpen) alleen om die te breghen tot wettigh ende onpartijdigh verhoor. Mijne benijders dit siende , ende dat sy daer door eenighsins belet wierden te komen tot haer onbetaemelick voornemen, vielen my op het lijf met haer heel Leger, ende aen hare handt gekregen hebbende, soo sy meyden , een bequaem instrument ter plaatse daer ick de Ghemeynte socht te houden in rust, ende met Godts hulpe hiel, terwijlen sy 't elders al beroert hadden , brachten sy my, door den selven, hoewel het hem minst betaemde , vele moeyten ende quellingen toe. Maer Godt gaf my genade,

Aen - spraeck

alles te overwinnen met foodanighe patientie , dat hy , sich van de selvige vindende overwonnen , ten laetsten uytborst met foodanighe ongestuymigheydt, oock teghen de resolutien der Heeren Regenten des Lants , dat die, haer dit aentreckende , daer in , gheheel buyten mijn toedoen of voorweten , foodanighe provisionele ordre stelden , als hare Ed. Gr. Mog. goedt vonden , alleen met op-schortinghe sijnes diensts voor eenen tijdt , hem sijn Tractament latende behouden. Maer alsoo het dit was dat men socht , nam men dese stock waer, om my te slaen , de Gemeynte te scheuren, ende voorts soo te woelen door behendiche weghen, dat de Regenten mede onder malkanderen zijnde verdeyldt, ende de wereltlijcke Macht , door 't beleydt van de Grootste, zijnde ghebracht in ander handen , mijne voorige aenghe-naemheydt verdween , dienst wierd' ge-oordeelt ondienst, ende ick de nijdigheydt soo verre te vooren ghegeven , dat de selve doqr de Macht diese noch veranderde in haet, ende my dermaten, naer allerhande smaedtheden ende bewerpen (oock met menschen-dreck ende vuyligheydt) perste , dat ick om my te bewaren tot beter tijden , eerst wettelijck uyt het Landt gingh , ende nae onwettelijck daer uyt gebannen wierd' , om met den Propheet te singen : **Wat kan de valsche tonghe stichten ? Wat kan de leughenaer uyt-richten ?** Wee my, dat ick Vreemdeling moet wesen in Mesach, ende in Kedars Tenten schuylen , tot dat Godt my, als de fiedende pot der onredelijken haet , haer wat hadde beginnen te bedaren (soo my docht) in gaf , weer in 't Landt te komen, ende te seggen, hier ben ick, bereydt tot mijne verantwoordinge, my latende hooren, oock , soo veel bequamelick geschieden konde , in 't publijck , tot bewijs mijner onnooselheydt , sonder dat my yemandt yet seyde arghers als mijnaem loo de Françoysen spreken : soo dat ick mach seggen met David : *Hac est mutatio dexteræ Excelsi :* [**Dit is een veranderingh van de rechter-handt des Alderhooghsten.**]

Dit isset , Leser , dat ick hier in dit Boeck in 't langh beschrijve ,

des Autheurs.

schrijve, met vele omstandigheden, Acten ende Munimenten. Seght ghy, dat u niet en roerdt hoe ick in dese werelt gerolt ende ghesolt, ende gelijck een Bal herrewaerts ende derrewaerts ghekaetst ben, ick en sal u daer over niet berispen. Smijt dit Boeck van u, werpt het wegh, leest het niet, Besteedt uwen kostelijcken tijdt in wat beter, ick macht lyden, Iae bidd' daerom, ende vermane u daer toe, ende bysonder tot het lesen veel liever van de H. Schriften, die u kunnen wijs-maecken ter Saligheydt door het gheloove dat in Christo I E S U is, dat sal u veel oorbaerlijcker zijn; Maer, indien ghy benevens dien curieux zijt te weten, (het en is u van Godt niet verboden) hoe het somwylen gaet met die ghene, die de H. Schriften leeren, ende voor 't rechte ghebruyck der selver stryden, oock in dese Landen, in de welcke diesaengaende zedert eenighe laren herwaerts soo veel is te doen geweest, beyde in't Politijcq ende in't Kerkelick, ende bysonder wat van dien *Wienbogaert* is, welckers Naem, als van een der voornaemste Roer-vincken van dit Spel, ghy in verscheyden, oock ghedruckte Schriften ende anders, soo dickwils hebt hooren Spellen, ende daer van soo veel quaedts is gheseydt geweest, soo mooght ghy, lust het u, dit Boeck lesen, daer in hy sijn eyghen Legende beschrijft, het quaedt hem nae-gheseydt ende gheschreven niet verswyghende, ende niet verberghende van 't geen de waerheydt der saecke hem belast heeft, daer van in't licht te brenghen, niet soo seer tot sijne verantwoordinge (die hy geerne uytstelt, tot de komste des Opper-rechters der levende ende der dooden, voor welcken Rechter-stoel hy weet, dat hy mede moet verschijnen) als tot uwer onderrechtinghe in verscheyden saecken, van'de welcke ghy moghelyck tot noch toe, niet wel zijnde onderwesen, qualijck hebt ghe-oordeeldt, niet soo seer tot naedeel sijns persoons (die hier beneden, 't naedeel niet veel achtende, sijn voordeel soeckt hier boven in de barmhertigheyd I E S U Christi ten eeuwighen leven) als tot naedeel der leere der waerheyd die

Aen-spraecck des Autheurs.

die nae de Godtsaligheydt is , aen de welcke u ende my ten hooghsten is gheleghen om saligh te worden. Oock sult ghy , ende bylonder de Leeraren ende Ionghe Bedieners des Goddelicken woordts , uyt 't gunt my is weder-varen, van de menschen , om des Heeren wil , die mijn schreyen ghetelt ende mijne tranen in een flessche bewaert heeft , vele dingen leeren , 't gheen hun nut is , om aen d'een zijde te sien , wat in de werelt omme gaet, oock onder sulcke die 't Heylighdom bedienen, ende aen d'ander zijde , hoe ghetrouw Godt de Heere is den ghenen die hem vreesen , ende in sijne weghen wandelen met een goede conscientie , om, als sy door 't water der verdruckinge gaen, by haer te zijn, op dat sy niet en versmoren , ende dat haer de vlamme niet en sticke noch en verbrande , als sy door 't vyer gaen , alles achter-volgende sijne belofte. Twijffelt ghy, of 't Verhael, dat ick u hier doe , waerachtigh is , leest met aendacht , indien 't u lust , ende vraeght de onpartijdige die noch leven, ende deser dingen geheugenisse hebben , ghy sult, dat weynigh scheelt , de waerheydt met handen tasten : ende ick, die dese aenspraecke in 't 82^e. jaer mijns Ouderdoms schrijve , betuyghe voor den Heere , die de waerheydt selve is, dat ick mijns wetens hier niet en hebbe gheschreven , dan dat waerachtigh is. Vaert wel.

U. aller Dienaeer in den Heere

F. Wtenbogaert.

In Effigiem Reverendi Viri
D. IOANNIS WTENBOGARDI,
Præsenti huic operi præfixam.

Hos oculos, *venerande Senex*, hæc ora gerebas,
Hæc frons, hæc facies, hic tibi *vultus erat*.
Non male te Batavus nobis expressit Apelles,
Sed quod totus eras pingere non potuit.
In Te fulgebat Pietas, prudentia, candor,
Et restauratae religionis amor,
Ingens eloquij flumen, facundia dives,
Ignis inexhausti *vividus ingenij*,
Sedatus pro parte ardor, studiumque tuendæ
Pacis, &c) obsequium quatenus isse licet,
Ordinibus non fractus honos, reverentia Legum,
Fusque suum Superis in Jovis æde datum,
Mens erecta malis, nullius conscia culpæ,
Fortiter instantem ferre parata crucem,
Debitaque in Proceres servata modestia, quando
In causâ velles dicere pauca tuâ.
Hæc ut docta manus plano cœlaret in ære
Non tantæ sculptor Delphius artis erat.
Subvenis huic calamo, qui, quod non præstitit ille,
Dat totum hic nobis cernere posse *virum*.

I. WESTERBAEN.

(b)

Op't

Op't wyt-geven van het tegenwoordige Boeck van't Leven
ende Kerckelijcke Bedieninghe van mijn Heer

JOHANNES WTENEogaert, zal; ged:

A ls Godt nae achtmael tien/en daer toe seven jaren /
Sijn alder-oudsten Knecht van sijn Ghemeynste nam /
Beweende sp't verlies der wijs' en grijse haren /
En meynde dat de Doodt noch al te haestigh quam.
Hp had soo langhen tydt ghebracht ter goeder weyden
De Schapen hem vertrouw/een Lepds-man op haer paen/
Dien doorn/noch distelen/noch eyndeloose Hepden /
Noch diep/noch dick/noch dun/de'en slimme gangen gaen.
Een kloecke Ammirael op Sinte Pieters Schepen/
Een dapper Man te Roer in tydt van harde noodd /
Op platt' en bulte-Staert een Stier-man wel geslepen/
In klipp' en barninghen een af-gerecht Piloot.
Doorschichtig in den storm/die beter bondt te swichten /
Als t' zepl/ om eygen eer/in top te laten staen /
Die voor het onweer liep/tot dat de buren lichten /
Om/door halstarrigheyt/niet nae de grondt te gaen.
Wat treurt ghp Israël, en laet u suchten hoozen?
Wat stort ghp sulcken vloet van heete tranen up?
Siet weer u Heldt te been/u Vader is herbozen /
Dies al te grooten rouw up ulven boesem slupt.
Wat staet ghp noch bedwelint? Siet weer u Herder leven /
Komt hoorzijn oude stem/komt kent sijn eygen taal/
Siet wat ons doozen druck in handen werdt gegeben/
Hp is weer onder u/en wandelt andermael.
Hier siet ghp hem weerom sijn oude plaets bekleeden/
Sijn handel/sijn beroep/sijn lieflyck omme-gaen/
En hoe hp sijn Kamp ten eynden heeft gestreden/
En hoe hp met geduld sijn Strups heeft kunnen laen.
Hpselver hadd' gesorgt/om/als hp hadd' gegeven
Het geen dat alle Vleesch is schuldigh aan de Doodt/
Weer by u in dit Boeck van nieuwys te komen leven/
Ontfangt het in u Hups gelijck een dier Kleynoot.

I. WESTERBAEN.

In Historiam posthumam
D. JOHANNIS W TEN BOGARDI,
In qua docetur, partem illam, quam secutus est, libertatis
assertricem fuisse, & ab Hispano alienissimum
animum habuisse.

HÆC fatur post fata Senex, cui sub cruce sacra
Lentius innocui consenuere dies.
Hæc fatur, durumque sibi et tot cibibus ævum
Commemorans, cineri vult supereesse suo.
Posteritas moderata, veni, sæclique prioris
Hæc lege, judicio subjicienda tuo.
Pars melior placeat merito. quæ vicit, abunde
Vicerit et secum præmia parta ferat.
Tu, sta jure tuo, nec in ipsa morte fateri
Incipe, quod pietas, quod bona causa neget.
In Regem victos Iudex spectasse Philippum
Sentiat, et nulla lege cruentus eat.
Dic errasse; patet. quin dictis adde, reverso
Errorem tacitè diluit ipse seni.
Hoc potuit. sed quid Sene de majore reponet
Quem secuit? caput et pectora? non habuit.

C. B.

(b ij)

Op't

Op 't Historisch Verhael

Van't Leven ende Kerckeliche Bedieninge des Eerwaerdigen, Godvruchtigen, en Wijdberoemden

D. IOH: WTENBOGAERT zalig:

Hier spreeckt de doode mont van een, die, als hy leefde,
Gesien heeft dat voor hem een yder sondaer beefde.
Die straffende verflough, en sineeckende bewoogh.

Voor wien, wanneer hy badt, geen oogen bleven droogh.
Hier spreeckt de doode mond, die niet en heeft gesproken
Wanneer men over hem sich oock al heeft gewroken.

Hier spreeckt hy, niet uyt lust van wederspannigheyt,
Maer so, gelijck hy 't nu voor Godt sijn Schepper, seydt :
Dat hy geen oorsaeck gaf dat Hollandt sich ontstelde,
Endat soo menigh Boom in Godes B O O G A R T quelde :
Of dat de felle bijl is door het hout gegaen,
En stammen zijn gekapt, die noch wel konden staen :

Dat metten DONDER-SLAGH (daer door ons Tempel berste,
En maeckte, met een draey, de naeste tot de verste)

Soo grooten blixem quam, daer door het vredigh Landt
Soo jammerlick verdeelt, stondt in een lichten brand.
God danck, die is gebluft. Maer waerom, kund ghy vragen,
Dit weder op-gehaelt, nae soo een tal van dagen ?

Hoort vrienden, 't is gedaen, om dat van desen twist
Geen vonckjen onder ons sou blijven ongeslist.

C. B.

VOOR-REDEN, Inhoudende des Autheurs le- ven in't korte ende Sommier van 't werck in dit Boeck begrepen.

D. Abrahamus Schultetus, wijlen Pfaltsgraeffsche Boheemsche Theologant ende Predicant, by velen wel bekent uyt sijne Schriften, by-sittinghe in't Synodus van Dordrecht Nationael (soomen het noemt) van weghen de Pfaltsische Kercken, midtsgaders uyt sijne reyzen ende actien met ende ten dienste van wijlen H. G. den Doorluchtighsten Heere Chur-Forst Pfaltsgrave ende Coning van Bohemen &c. schrijft in den Toe-eygen-brief aenden welgeboren Heere Burghgrave ende Baron van Dhona, staende voor sijn boeck, *Curriculum vita*, (dat is, „**De loop sijns levens**) genaemt, Dat indien oyt mensch heeft ge„ hadt rechtvaerdighe oorsaecken anderen te geven redenen vande „ voornaemste handelingen sijns levens, dat de sijne daer toe de al- „ der-rechtveerdighste zijn: Want (seyt hy) sie ick op de eere mijns „ naems, let ick op de waordye der waerheydt, neme ick acht op de „ groote ende vele weldaden my bewesen vanden almachtighen „ Godt, dit alles is foodanigh, dat die foodanighe Verklaringhen „ van my vorderen. Te ghelyck klaeght hy secr ('t selve stellende „ als een mede-orsaeck, waerom hy den loop sijns levens hadde „ willen beschrijven) over de bittere, bitsighe, ghetande Schriften, „ schandelijcke *Theses*, schampere *Anagrammata* ende omkeeringe „ sijns naems, smadelijcke printen, vileyne, eer-loose Liedekens „ ende dierghelijcke schenderijen meer, daer mede sijne partijen „ sijn naem ende faem hadden geschendt, ende hem dermaten aen- „ ghetast ende beworpen met allerhande smaetheden, scheld-woor- „ den ende lasteringhen, als of hy ware geweest de eenige man, die

(b i j)

Israel

Voor - reden.

,, Israel verwert , ende de Son (soo hy spreeckt) uyt de werelt wech-
,, genomen hadde.

Even de selve redenen , ende meer andere (mijns oordeels) immers soo ghewichtigh , hebben **Johannem Wtenbogaert** / eerst Kercken-dicnaer tot Vtrecht (sijn Vaderlickc Stadt) naer in 's Gravenhaghe ende by den Heere Prince van Oraenjen Mauritium h. g. bewoghen te stellen een **Naeckt ende eenboudigh Verhael van 't ghene hem over sijne bedieninge t' Vtrecht ende in 's Gravenhaghe is wedder-varen etc.** Daer in hy opent ende ondeckt verscheyden saecken van ghewichte , die de boosheydt der tijden voor veelen , dien daer een gheleghen is , verborghen heeft gehouden. Sulcx vereyscht niet alleen de eere sijns naems (ten aensien vande welcke hy dickwils , met Paulo, seyde , dat hem 't minste was van een menschelyck oordeel gheoordeelt te worden , als hem selven gheens dincks (hoewel hy daer door voor Godt niet rechtvaerdigh was in sijn strenghe Gherichte) schuldigh wetende , ende den Heere (die 't geen in duysterheydt verborghen is , in 't licht brennen sal 't oordeel bevelende) maer oock , ende voornamentlijck de waerdigheydt der waerheydt, die nae de Godtsaligheydt is , die hy nae sijne gheleghenthelydt ende vermoghen oock tot den rechten vrede der Christelijcker Kercke hielp voorstaen ; mitgaders de danckbaerheydt , die hy Gode schuldigh was voor de overgroote , menighvuldighe ende by kans miraculeuse verlossinghen ende weldaeden hem van Gode bewesen. Is oock oyt yemandt van sijn conditie of professie , inde Vereenighde Nederlanden by onsen tijden , op allerley menschen tongen geweest , ten goeden ende ten quaden , of is yemandt met allerhande vinnicheydt , spijt , spot ende smaedtheydt van sijne parthijen bejeghent , bekladt ende beworpen geweest , tot sijn hooghste , notoir ende naederhandt klaer genoegh voor alle de werelt ghebleeken onschuld , 't is gheweest dese selve **Johannes Wtenbogaert**. Het volgende **Naeckt Verhael** sal hier van volkommen openinge doen van voren tot achteren , neffens vele notable ende seer aenmerckelijcke geschiedenissen , die daer in vertelt worden.

Om den Leser hier van te doen hebben eenighe sommiere kennisse , al voren te komen tot het principael werck , sal ick hem kortelick voor ooghen stellen , 't gheen de hoogh-geleerde ende wijdt-vermaerde **Casparus Barlaus** daer van schrijft in seecker sijne Latijnsche **Dissertationculâ [Discoursjen]** by sijne E. uytghegeven inden

Voor-reden.

den Iare 1616. Daer hy aldus schrijft : *Adeundem modum vapular vir meritissimus Ioannes Wtenbogaert, quem (audiat hoc Batavia) incolmem multi oderunt, sublatum ex oculis quarent invidi, & profusceptainnocentissimam Remonstrantium causam, & nuperi Ordinum Decretis defensione, immane, quam atrocibus, virulentis & planè barbaris convitijs flagellatur. Non tot lapidibus obrutus est Stephanus, non tot jaculis confosus fuit Sebastianus, quot ille maledicorum Scriptorum jaculis configitur. Nihil excogitare odium potuit, aut malevolentia, quod non in carissimum Patriae virum destomischentur homines improbissimi. Ad hanc vero fabulam agendum, quos non subornant? cuius non ingenio aut morbo potius non sunt abusus?* Dat is : Even alsoo moet oock aenloopen ende wel dapper ge-
,, slaghen worden die waerdighe Man **Johannes Wtenbogaert**,
,, den welcken (dat Hollandt dit vry hoore) vele benijders, nu hy
,, in 't leven is, haten ; maer soecken sullen, als hy hun sal ontmoeten zijn. 'T is afgrijfselick, met wat bittere, vinnige, fenijnige
,, ende gantsch barbarische vileyngie scheld-woorden sy hem hebben gegeefelt, om dat hy de alderonnoeste saecke der Remon-
,, stranten ende de onlancx ghenomene Resolutie der H. H. Staten,
,, heeft aengenomen te verdedigen. S^c. Steven en is niet met so veel
,, steenen overvallen ende gesteenight. S^c. Sebastiaen is met soo
,, vele pijlen niet door-schoten gheweest, als dese door-priemt ende
,, door-wondet wordt met de schichten ende priemen van quaedt-
,, spreeckende schriften. De haet of quaedt-willigheydt en heeft
,, niet soo schandeliick kunnen bedencken, dat de alderbooste men-
,, schen tegen desen den Vaderlande soo lieven Man niet en hebben
,, uytgebracckt. Ende om dit Spel wel te spelen naer haren sin, wien
,, en hebben sy daer toe niet op-gemaect? wiens verstant of liever
,, herfse-loose kranck-hoofdigheydt en hebben sy daer toe niet mis-
bruyckt? &c. Ende daer nae de selve Barlaeus verhaelt hebbende,
,, dat, 't en ware Wtenbogaert sijne sorge, bekommernisse ende raet
,, den teghenwoordigen staet der Kerken hadde toe-gebracht, de
,, saken wel anders, ende tot meerder verloop ende onruste souden
,, hebben uytgheborsten, ende dat den Contraremonstranten hare
,, licentieuse stoutheydt soo niet en soude zijn vergaen, gebruyckt
,, hy noch dese volghende woorden: *Qua causa est saviendi in hominem de publico bene meritum & etiamnum merentem? fortasse nihil facilius, quam clamoribus, insulis convitijs, conspirationibus, sycophantijs, & dentatis libellis vitum illum obruere: nec hinc vobis continget admodum splendidus triumphus, si tot heroës conjuratis animis unum oppresseritis: At invicta*

Voor - reden.

invicta est veritatis arx , quam tuerit : in ex pugnabilis Christus veritatis
patronus adversus quem stimulum calces jactare durum est. Sed singule op-
pressum Wtenbogaerdum, imò (quod summis votis contenditis) vivorum cœtu-
erasum , an putatis neminem fore , qui adversus immoderatos vestros strepi-
tas , Remonstrantum tucatur innocentiam ? Non tam male cum illis com-
paratum est , ut preter unum illum (cujus tamen quam maxima erga Eccle-
sias Belgicas, præcipue Ultrajectina Dioceſeos , merita esse, fateri coguntur,
quotquot has altâ nunc & nobis Batavis invidendâ Pace frui videm) non
alios causæ sua vindices & patronos habituri sint. Et ut desint homines, non
,,deerit ille consiliorum vestrorum inspecto Dens &c. Dat is: Wt wat
„oorsaeck handelt ghy soo vinnigh met dien man , die van 't ghe-
„meyn soo veel verdient heeft ende noch verdient ; ghy en vindt
„moghelick niet lichter , dan met roepen ende krichten , met onge-
„soute scheld-woorden , met conspiratiën , met valsche loghenen,
„leeliche Calumnien ende getande bijtende Schriften ende Boecx-
„kens den man op 't lijf te vallen, maer wat groote triumphe soudt
„ghy daer mede behalen , als ghy , soo veel groote Reusen , te sa-
„men ghespannen ende deses mans ondergangh ghesworen heb-
„bende, den selven verplet soudet hebben ? Maer neen, het Casteel
„der waerheydt dat hy voorstaet en wordt soo niet overwonnen :
„ende Christus de beschermer der waerheydt , teghen welcken pric-
„kel te hardt valt de versenen te slaen , is onverwinnelijck. Neemt
„evenwel, dat Wtenbogaert onder de voet, jae dat hy (daer na ghy
„ten hoogsten wenscht) uyt de vergaderinge der levendighen z ;
„wech gheruckt , meynt ghy dat alsdan niemandt en sal overigh
„zijn , om der Remonstranten onnoiselheydt voor te staen teghen
„u luyder onghematight ende onhebbelijck ghetier ? Gheensins.
„Hare saecken en staen soo qualijck niet , dat sy buyten dien eenen
„man (welcker verdiensten nochtans aende Nederlandtsche Kerc-
„ken , sonderlingh van 't Sticht van Vtrecht , seer groot te zijn ,
„bekennen moeten alle die gene , die dese nu sien leven in foodani-
„ge rust ende vrede , dat wy Hollanders hun die souden mogen be-
„nijden) geene andere Patronen ende Voorstanders en souden heb-
„ben van hare alderbillickste sake. Ende al gebraken haer schoon
„menschen , Godt evenwel , die uwe raedtflaghen siet ende weet ,
„en sal haer niet ontsitten, &c.

Wt dese weynighe propoosten des wel ghemelten Heere Barlae
aengaende Wtenbogaert (d'andere , die hy noch meer verhaelt van
de indigniteyten ende smaetheden den selven Wtenbogaert weder-

varen,

Voor-reden.

varen , gae ick voorby) kan den Leser eenighsins vermercken , wat doenmaels inde Hollandtsche Ghereformeerde Kercken ommeging, ende de groote redenen, die den voornoemden Wtenbogaert heeft ghehadt, dit volghende **Naeclit Verhael** te stellen , ende vertellende die gelegentheden sijns ellendigen levens (soo hy met den Hoogh-geleerden Francisco Iunio in de beschrijvinghe sijns levens (van Paulo Merula uytghegeven na sijnen doodt) plagh te spreken) de erbermingen des Heeren over hem te vertellen, op dat de Heere, die hem ghemaectt heeft , in hem soude vereerlickt worden , ende met een , op dat de Naekomelinghen , bysonder Kercken-Dienaren daer uyt souden leeren verscheyden seer aenmerkelijcke saken , die sy niet en weten , ende hun souden moghen nuttigh ende dienstigh zijn , omme hare weghen wel te besinnen , ende hare voeten recht te keeren tot des Heeren ghetuyghenissen , soo de Propheet David spreeckt in den 119 Psalm.

Hier toe sal oock eenighsins moghen dienen des voornoemden **Wtenbogaerts** voorgaende leven , van sijne Kindtsheyt aen , eer hy tot den Kercken-dienst wiert beroopen : neffens yet anders, in't **Naeclit Verhael** niet aengeteekent , soo ick die gevonden hebbe in enige sijne memorien geschreven met sijn eygen handt.

Hy is door Godes, zijns , ende onser aller Almachtighen Scheppers goedigheydt , uyt wettigen Houwelick geboren , binnen der Stadt Vtrecht in Februario des Jaers 1557. op den 11^{en}. dier Maendt. Sijn Vader was Augustijn Petersz. Wtenbogaert , ghesproten uyt een out, eerlick geslachte van de Boogaerden of Wtenbogaerden t'Vtrecht , wel bekent , zijnde Succendor ende Schoolmeester van de Canonesie St. Peters. Sijne Moeder was Helena of Heylwich Hamels van Heusden , alwaer 't selve gheslachte , als mede seer eerlijck , in regieringhe dier Stadt gheweest is , uyt het welcke oock de Heeren Staten van Vtrecht ghehadt hebben haren 's Landts Advocaet M^r. Gerrit Hamel zal: die Wtenbogaerts Ooms Sone was , ende mede in aensien is geweest. Hare middelen waren sober , geneerden haer met hare industrie ende eerlichen arbeydt, daer mede sy hare kinderen tot seven in ghetale ter eeren op-brachten. Ende nae dat sijn Moeder vijf kinderen hadde ter Werelt gebracht , visiteerde haer de Heere met de roede der Pest, aende welcke drie harer Kinderen stierven , maer Godt behiel haer in 't leven, ende gaf haer in haer 46. Jaer, na dat sy over de 12. Jaren onvruchtaer was geweest, desen Iohannem , ende een Jaer daer nae noch een Dochter , tot veler verwonderinge.

Voor - reden.

Sijn Vader selve , sijnen Iohannem de Rudimenten of eerste beginnelen vande Latijnsche tale gheleert hebbende , bracht hem inde Hieronymiaensche School t' Vtrecht, onder den Rector Cornelius Laurimannus. Ende alsoo hy hem hadde ghedestineert tot de practijcque te Hove, bestelde hy hem , so haest hy sijnen loop inde geseyde triviale Schole hadde voleyndight, eerst by Mr. Antonis Buysen sijn buerman, Advocaet voor den Hove van Vtrecht, na, by Mr. Iohan Bogaert , die van sijn Maeghschap was , te gelijck Canonick, nae , Deeken van St. Peters t' Vtrecht , ende met een , een seer tref-felick Rechtsgeleerde , die , hoe-wel hy selve te Hove niet en pleytede ; hadde evenwel in 't consuleren , maecken van Schrifturen en-de anders groote practijcke.

Dese beyde oeffenden Iohannem seer , ende deden hem vlijtigh lesen *Institutiones Iuris*, [de *Institutien vande rechten*] uyt affectie, die sy hem toedroegen, so dat sy hem in 't gros daer van deden krijgen eenige kennisse, daer toe Iohannes oock seer genegen was. Om de practijcque beter te verstaen, quam hy daer na te woonen by een Notaris , ende Procureur vanden selven Hove , met name Dirrick Aertsz. van Buyren , daer hy soo toenam , dat sijn Meester moeten-de reysen naer Mechelen , op 't vervolgh van seeckere revisie vanden grooten Raedt aldaer , hem , in sijne absentie , sijne saecken be-val, die Iohannes oock waernam, met foodanighe getrouwigheydt, dat de Vrouwe , gheduerende de selve absentie haers Mans , zijnde ghevisiteert van de Peste met twec Kinderen , die beyde daer aen storven , hy het huys noyt en verliet , maer sich in het besmette huys liet sluyten, ses weecken langh, volgende de Policie der selver Stadt , helpende de doode Kinderen kisten , ende de Vrouwe , die Godt in 't leven spaerde , de handt biedende , oock Parthijen door de vensteren bcscheydt doende, tot dat hy, de ses weecken uyt zijnde , weder vry ende vranc te Hove gingh , sonder oyt van die besmettinghe gheraeckt te zijn , door Godts sonderlinghe providentie , die Iohannem bewaerde tot groot voordeel ende dienst sijns Meesters , die hem daer van ten hooghsten danckte , als hy weder-gekomen was , 't welck hem oock te Hove by de Suppoosten, kleyn ende groot , seer aenghenaem maeckte , soo dat Mr. Adriaen van-der Burch, Greffier vanden Hove van Vtrecht, zijnde onlancx daer nae komen te vaceren het eerste Clerckschap van de Greffie , hem Wtenbogaert 't selve door Lambert Wijnen, sijnen Substituyt , de-de presenteren , indien hy verklaren wilde , niet waer te zijn , dat hem wierdt naegheseydt, namentlick, dat hy somwijlen gingh hoo-ren de

Voor - reden.

ren de Predicatien van Mr. Hubrecht Duyf-huys, Pastoor St. Jacobs, die, hoewel hy 't Choor-kleedt doemaels noch aen hadde, ende de vierkante mutse droegh, predickte op de ghoreformeerde maniere, ende daerom by de Catholijcken (soo ghenaemt) seer suspect was van Heresie, soomen ghewoon was te spreecken. Dan alsoo Wtenbogaert 't selve niet en wilde ontkennen, ende daer by verklaerde, dat hy sulcks beswaerlijck soude kunnen laten, wierdt hy daerom van dat voordeel versteeken.

Die Wtenbogaert eerst brachten tot kennisse vande Pauselijcke abuyzen, superstitionen ende afgoderijen (benefens sijne Ouderen, die binnens huys heymelijck lasen, neffens de H. Schrift, eenighe boecken Lutheri ende Melanctonis, het Huysboeck Bullingeri, ende seeckere Sermoenen ghenaemt vanden Devoten Minne-broeder, gemaect, soomen hielde, by eenigh Euangelisch of Gereförmeert Predicant) was Meester Iohan Block, Canonick St. Peters, die Wtenbogaert op de Fonte, of Vonte (sooment noemde) dat is den H. Doop gheheven hadde ende sijn Peter was, een Man, die hoewel hy met het Choor-kleedt ende de beffe op den arm ghelyck alle andere Canonicken na de ghewoonte dier tijden, de Roomscche Ceremonien volghde, nochtans metter herten een afkeer hadde vande selve, daer over hy oock, als sulcks by sijne mede-capitularen was ghemerckt, seer suspect wierdt, ende in groote quellinghe quam: Desē siende in Wtenbogaert eenige liefde ende yver tot de kennisse der waerheydt, hoe jongh hy was, stack hem altemet eenigh boecxken inde handt, van die materie, ende by sonder dede hy hem lesen ende copieren de Schriften van eenen Mr. Dirrick van Abcoude, Vicarius der selver Kerke S'. Peters, die in 't geestelick Hof of Consistorie langh gevangen geseten hadde, om de Religie, ende met ecene ghedwonghene *Palinodia* of wederroep daer uyt gheraeckt was, spelende, *lingua juravi, mentem injuratam gero*, [een gedwongen eedt is Godt leedt] schouwende evenwel de Missc onder pretext van li-chamelijcke swackheyt, soo veel hy konde. Desē schriften zijnde (soo Wtenbogaert docht) seer bundigh, hebbende doorgaens voor elck Capittel aengheteeckent de Devise vanden selven Abcoude *Sis sine felle pius*, [Zijt Godtvuchtigh sonder galle] las Wtenbogaert seer gierighlijck, neffens den Leecken Wechwijser Anastasij Veluani, *Colloquia Erasmi* [*Erasmi 'tsamen sprekinghen*] met een Pasquillus Extaticus ende Marcolphus, die hem seer aerdigh dochten, ende quam soo verre, dat hy sich t'eencmael voeghde tot het ghehoor van de Predicatien der Ghoreformeerde,

Voor-reden.

soo in de St. Jacobs Kerck , daer de voornoemde Mr. Hubrecht het Choor-kleedt hebbende uyt-geschudt , ordinaris predicte, als Pastoor der selver Kercke : als van d'andere , die eerst in 't heymelick , nae opentlick leerden in de Minne-broeders Kerck.

Hy wierdt oock hier toe seer geport ende vermaent door Pieter Iansz. Wtenbogaert sijnen Neve , Priester der Duytscher ordre van den Duytschen Huyse t'Vtrecht , daer van hy oock het Cruyce droegh , der selver Ordre teecken , Commendeur ende Pastoor tot Schoonhoven. Dese sich nae de Beeldt-storminghe des Jaers 1566. hebbende verklaert met opentlijck Predicken binnen Schoonhoven tegen 't Pausdom , wierdt daer nae by de Albanische tijden dapper gesocht , ende sich met de vlucht uyt de wreede klauwen der Inquisiteuren ghesalveert hebbende , ende by openbare vonnisse ghebannen zijnde , onthiel sich eenen tijdt te Dantzick , tot dat hy in de volgende vryheydt weder quam in Hollandt binnen Schoonhoven , alwaer hy opentlick , als Gereformeert Predicant , leerde , ter tijdt toe , dat de selve Stadt van den Heere van Hierges ingenomen , ende hy bykans miraculeuselick daer uyt ontkomen zijnde , beroepen wierdt tot den Kercken-dienst der Stadt Delf , alwaer hy ghetrouwelick ende loffelick gedient hebbende eenige Iaren langh , deser Werelt overleden is. Dese Mannen worden hier vermaent tot lof , als eerste Instrumenten , door de welcke Iohannes Wtenbogaert eerst tot eenige kennisse der waerheydt gekomen is , tot de welcke , alleynskens , meer ende meer affectie krijghende , ende siende dat hem de selve sijn avancement ende vorderinghe te Hove beletteerde , begaf hy sich , om sijne Ouderen van den last sijns onderhoudts een weynigh te verlichten , In dienst van een der Secretarisen van wijlen den Heere Grave Iohan van Nassau , des H. Princen van Oraenjen Wilhelmi Broeder , doemaels Stadhouder van Gelderlandt , houdende sijne residentie t'Aernhem , alwaer Wtenbogaert by die occasie eerst quam in de kennisse van den Heer Everhard van Rheydt , eerste Secretaris van sijn voorsz. Genade , nae , Nassausche Raedt ende Burgemeester t'Aernhem , die hem zedert ende noch lange Iaren daer nae seer geaffectioneert ghebleven is , gelijck hy oock sijner in sijne Historie van de voornaemste gheschiedenis in de Nederlanten ter eeren heeft willen gedcncken.

Maer alsoo hem dese Hoofsche ghelegenthelyt niet langh aen en stondt , begaf hy sich weder uyt dien dienst binnen Vtrecht , alwaer hy by die van de Ghereformeerde Religie , die doe hare openbare Godsdienst-pleginge hadden in de geseyde Minne-broeders Kerck , versocht

Voor - reden.

versocht ende ghebruyckt wierdt , alleen voor een korten tijdt tot Voor-leser ende Voor-sangher , ende om in 't Sieck-huys aldaer, nu tot een Schole sijnde geapproprieert, de kinderen te leeren den Catechismum, die van de selve by gebeurten alle Sondagh inde Kerk-en wierdt op-geseydt, tot dat hy inden jare 1580. ten deeple op der Stadt van Vtrechts kosten gesonden wierdt tot Geneven, om aldaer inde Theologie te studeren, alwaer doemaels *Professor Theologia* was de seer vermaerde *Theodorus Beza* neffens sijn Collegam Antho-nium Fayum , behalven Carolum Perrottum , die mede somtijts ee-nige lessen dede , ende over d'exercitien der Studenten mede presi-deerde. Dese hoorde hy neerstigh , neffens Cornelium Bertramum der Hebreeusche , ende Isaacum Casaubonum der Griecxscher Tale Professoren , onder de welcke hy neffens andere oock een tijdt lang hadde *Collegium privatum* : [een Collegie binnens hups].

Als Wtenbogaert tot Geneven studeerde, quam aldaer oock uyt Hollant Iacobus Arminius, die inde Universiteyt tot Leyden gestu-deert hebbende , ende seer kloeck sijnde van verstant , sich terstont met sijne openbare Philosophische Dispuyten tegens eē Spaenjaert, doenmaels de Philosophie profiterende in de selve School , soo be-kent maeckte, dat eenige Studenten , oock Wtenbogaert , hem ver-sochten van in't particulier te willen voorlesen *Logicam Rami* , [de *Neden-kavelingh van Iamus/*] twelck hy dede seer geluckelick, hoewel hy , de selve daer nae verlatende , sich meest hielt aan de Ari-stotelische , 't welck duerde tot dat , op 't aenhouden van den voor-noemden Spaenschen Professor , Arminio 't houden van foodanigh *Collegium Philosophia Ramae* [*Collegie van de Iamēische Philoso-phie/*] scherpelick wiert verboden , 't welck hem veroorsaeckte Ge-neven voor dien tijdt te verlaten, ende nae Bazel te gaen , alwaer hy terstondt by D. Iohannum Iacobum Grynæum ende de gheheele Academie in groote estime gekomen sijnde, weder tot Geneven ende van daer met D. Adriano 't Iongh van Dordrecht , nac Raedt 's Hoofs Provinciael van Hollandt , een spronck-reysken gins ende weder dede in Italien, tot dat hy weder in 't Vaderlant gekeert sijnd de beroepen wierdt tot den Kercken-dienst t'Amsterdam. Dit was d'eerste kennisse, die Wtenbogaert kreegh met D. Arminio, vanden welcken in't volgende *Raeclit Verhael* veel fal worden gesproken.

Te Geneven studerende , kreegh Wtenbogaert groote kennisse onder anderen met Simon Goulart , een seer wel-sprekent ende ghe-acht Predicant aldaer , die hem oock veroorlosde sijn Bibliotheecke , die seer schoon was ; hem oock toegangh tot de selve vergun-

Voor - reden.

nende in sijn absentie , by welcke occasie de selve Goulardus , hem onverwacht overcomende , hem vondt lesende in een boecxken dragende den Titul van *Stratagemata Sathanae Iacobi Acontij* [archlistigheden des **Satans van Jacobus Acontius**] (de vreemdigheydt des Titels maeckte Wtenbogaert curieux , om te sien wat het was) 'twelck Goulardus siende , ruckte hy Wtenbogaert 'tselve schielijck uyt de handt , segghende , dat 't selve Wtenbogaert niet dienstigh was , noemende 't selve *Librum omnium malorum pessimum* , [het slimste van alle quade boecken] sonder yet meer te segghen , 't welck Wtenbogaert voor die tijdt dissimulerende , een jaer daer naer wandelende met den selven Goulard te Landtwaert nae het Dorp *Saccounai* , legghende aen den voet vanden bergh *Iura* , Goulardum daer van vermaende , ende badt , 't selve , alsoo hy moghelyck haestelijck soude vertrekken na 't Vaderlandt , eens met gemack vol uyt te mogen lesen , alsoo hem dochte , dat hem 't selve , indien hy ten dienste der Kercken mochte beroepen worden , seer nuttigh soude moghen zijn : Dit veroorlofde hem Goulard doenmaels , oordeelende dat sijn oordeel nu wat rijper zijnde , 't selve soude moghen lesen met minder ghevaer . Wtenbogaert kreegh door dit naerder overlesen van die tijdt een foodanigen smaeck , dat hy , in 't Landt wedergheten kommen zijnde , niet en ruste , hy en hadde 't selve in seckere Auctie van Boecken gevonden ende bekomen : 't welck sijne oogen in saeken , de Kerckeliche regieringhe belanghende , seer opende , ende in vele dinghen van dien tijdt aen groot naedencken gaf , soo hy oock in sijn **Paeckt Verhael** te kennen geeft .

De voornoemde Carolus Perrottus , mede een seer gheleert wel-spreckende Predicant , doenmaels binnen Geneven , ende van een exemplaer leven , hebbende Wtenbogaert eenige Latijnsche propositionen op sijne beurt hooren doen onder sijne presidentie , toonde hem mede sonderlinge genegentheyt , ende liet hem toe , hem dickwils te moghen komen spreken , om goede instruētie ende onderwijsinge van hem t'ontfangen , die hy hem gheerne nu ende dan milde-lick mede deylde : daer in aenmerckelick is , dat also Wtenbogaert weynigh voor sijn vertreck uyt Geneven na 't Vaderlant , quam sijn af-scheyt nemen , hem biddende na de maniere der Studenten sijnen naem mede te willen schrijven in sijn *Albo Amicorum* of Stam-boeck (soomen 't noemt) hem langhe met verscheyden goede propoosten familiaerlick onderhiel , hem onder andere vermanende wel toe te sien , indien hy tot den Kercken-dienst quame beroepen te worden , niet lichtelick te helpen condemneren ende veroordeelen die gene , die hy

Voor - reden.

die hy mocht bevinden de ghevoelens der Gereformeerde Kercken niet in alle poincten van Religie toe te stemmen , soo langh sy vast hielden aende voornaemste ende fundamentele poincten of articulen vande Christelijcke religie, ende genegen waren den vrede ende eenigheydt der Kercken te onderhouden , ende andere hare Medebroederen in haer gevoelen, den gront der Religie niet omstotende, al was het van het sijne verscheyden , te verdragen , verklarende dat dat de rechte middel was, om scheuringe te vermijden, ende de God-salige eenigheyt ende vrede der Christelijcker Kercke na te jaghen, schrijvende tot een Slot der geseyder propoosten in Wtenbogaerts Stam-boeck, neffens sijn naem , dese spreuke Christi *Matri Bæti pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, [Saligh zijn de vreedsame want spullen Godts kinderen ghenaemt worden.]* Daer op hy Wtenbogaert , tselert die tijdt , menighmael gedacht heeft in verscheyden ghelegentheden , hem in sijne sware bedieninge verscheydentlick wedervaren.

Ick en kan niet nalaten by dese occasie te verhalen, dat ick Wtenbogaert weynigh jaren geleden , als hy gelesen hadde *Genevam restitutam* (een Oratie gedaen ende uytgegeven tot Geneven inden Iare 1635. wesenende soo veel als 't Iubel-jaer vande Geneeffsche Reformatie) hebbe hooren segghen , dat hy verwondert was , dat inde selve Oratie seer loffelijcke mentie zijnde ghemaectt van *Farello, Vireto, Calvino, Beza, Danao, Goulartio, Fayو* ende *Turretino*, dese Perrot een van de voornaemste aldaer by zijn tijt , was met stil-swijgen voorby gegaen, ende dat hy bedencken had, of 't selve niet was geschiet, om yet , daer van hy binnen Geneven somtijts yet donckerlijck hadde verstaen, van eenigh gevoelen, dat de selve Perrottus doemaels hadde in eenige poincten wat verscheyden van 't gevoelen D. Beze, ende der andere Leeraren (uytghenomen eenen *Ioannes Baptista Rotanus* ghenaemt, van welcke twee hy altemet met een naem *Perrottanus* hadde hooren spreecken , om dat sy eenc linie togen) daer in Wtenbogaert meer is versterckt gheworden , als hy in 't Vaderlandt wedergekeert ende t'Vtrecht in dienst, ende om seecker oorsaeck tot Delft ghekomen zijnde , alwaer *Thomas Tylius* , te voren Abt van St. Bernard , Predicant was , in handen des selven *Tylij* hadde ghelschen een brief by den voornoemden Perrottum aen hem *Tylium gheschreven*, houdende onder andere dese woorden, *Plerique Reformatores fecerunt instar VZA, temerè manum admoventis arca Domini, in speciem ruinam minitante,* [*Veele vande Gieformateurs hebben al gedaen ghelyckt Dza / die syne handt lichtweerdigh floegh aende Arche des*

Voor - reden.

des Heeren / doese scheen te willen vallen/] neffens dat den selven Wtenbogaert Anno 1610. zijnde tot Parijs, als Predicant doemaels der Hog: Mog: Heeren Staten Generael Ambassadeurs , namentlijck der Heeren van Brederode , vander Mijl ende van Maldere , aenden Coningh Hendrick de 4^e. vergheselfschappende , uyt monde van des voornoemden Caroli Perrotti broeder , doemaels binnen Parijs woonachtigh, verstandt de klachte, die hy dede over die van Geneve , vande suppressie van seecker boeck sijns Broeders *de Extremis in Religione vitandis*, [**vande Extremitepten/ die men in de Heilige mijden moet/]** als (seyde hy) eenige seer aenmerke lijcke ende waerdighe insichten inhoudende , dienende tot verbeteringhe vande alghemeene reformatie , ghelyck oock doemaels de Hoogh-gheleerde ende seer vermaerde Casaubon (voormaels sijn Meester , soo geseydt) aen hem seer klaeghde over d'ongherechtig heyt hem wedervaren van die van Geneven , so in materie van Kerkeliche handelinghe , ende bysonder , aengaende de Typographie of Boeckdruckery sijns Schoon-vaders Henrici Stephani.

Maer om weder te keeren tot Wtenbogaert , ende sijne studien binnen Geneven , hy was oock D. Theodoro Bezæ soo aengenaem, dat hy hem somwijlen , als hy wat wilde dieteren , gelijck onder anderen mede seecker Tractaet teghen den Ubiquitist Danielem Hofmannum, tot sijn Amanuensem gebruyckte , vereerde hem , by speciale missive aende Kerck van Vtrecht , met een seer eerlick getuygenisse, boven het loffeliche ghetuygenisse , dat hem gaf de Kercke ende Schole van Geneven in't generael , neffens dat deselve Beza daer nae dickwils aen hem schreef , ghelyck hy Wtenbogaert oock, zijnde in de bedieninghe der Kercke van 's Gravenhaghe , ende by den Heere Princc hem Beza, ende de geheele Republijcque van Geneven inden tijdt harer nooddt by de Heeren Staten Generael soodanighen dienst dede , dat de Heer Iacobus Lectius Gecommitteerde der Genceffscher Republijcque in 's Gravenhaghe hem daer over van weghen de gheseyde Republijcque formelijck heeft bedanckt, waer van oock de Heer Anjorrant Sullij der selver Republijcque Gecommitteerde by den hooghstgemelten Coningh Henricum de 4^e. hem noch daer van bedanckte Anno 1610. binnen Parijs , segghende daer van schriftelijcke memorie ggehouden te sijn inde Genceffsche Prothocol.

Wtenbogaert reysde van Geneven inden Iare 1584. door Switerland ende Zurich, alwaer hy onder anderen sprack, door last van de Kercke van Vtrecht , met den vermaerden Homilist Rodolpho Gualtero,

Voor-reden.

Gualtero, (zijnde seer swack ende sijn bedde houdende van de gicht) over eenige propoosten by den selven Gualterum gehouden in sommige sijne Homilien, nopen d'Auctoriteyt einer Christelijcker Overheydt in Kerckeliche saecken, de Kerckeliche Discipline ende excommunicatie, over welcke saecken die vande Confistorie of Ghereformeerde t' Vtrecht doemaels groote dispuyt hadde, met die van St. Iacob, mitsgaders de Staten ende Magistraten der selver Provincie, die haer onder anderen seer in hare drijvingen beholpen met des ghescyden Gualteri, Switserischen, ende sonderlingh der Zurichscher Kerken autoriteyt, waer op dese Gualterus hem Wtenbogaert seer vriendelijck onderrecht dede, ende sijns segghens foodanighe reden gaf, die hem Wtenbogaert naderhandt vele bedenkinghen veroorsaeckte in die materie. Hy sagh daer oock de hoogh-gheleerde ende wijdt-vermaerde *Ludovicum Lavaterum*, *Ioannem Guilhelnum Stuckium*, *Uldricum Zuinglium Ianiorem*, ende meer andere geleerde mannen, neffens den vermaerden Boeckdrucker Christophorum Froschhouwer, die soo swaerlijvigh was, dat hy sijn buyck most schorten ende dragen in sangelen, ende niet en konde gaen, om yemandt, hy ware dan al een groot Meester, Heere of Grave gheweest, in't inhalen te ontmoeten, of uytgaen te geleyden dan gheleydt ende half ghedraghen van weghen de swaerte sijns lichaems van twee stercke mannen, tot aen de deure vande Camer daer hy sat, slende in't fluyten met den monde of lippen so sterck ghelyuyt, dat in sijn gheheele huys, dat soo groot was, als een Palleys, geen hoeck en was, daer hy niet en wiert gehoort. De voorogenoemde Heeren ende gesamentlijck Pastoren of Predicanten, anders oock Canonicken tot Zutich, bewesen Wtenbogaert groote beleeftheydt, hem noodende ende trachterende op een Collegiale maeltijt naer haer gewoonte, dewelcke was den gast met een Latynsche Oratie te ontfangen voor den eten, ende in't schyden van den gast met gelijcke Oratie bedankt te worden.

Van Zurich nam Wtenbogaert den wegh over Basel (daer hy den vermaerden Professor *Ioannem Jacobum Grynaum* niet en vandt) ende Straesburch na Heydelberch, alwaer hy ter begheerte van Hertogh Casimir, doemael Administrateur vande Churforsteliche Pfaltz gekomen was, nae doode des Churforsten Ludovici, om de saecken vande Religie aldaer te herstellen. Wtenbogært begroetede desen Grynaum aldaer, ende hadde d'eere, van meer als drie uren langh van den Hoogh-gheleerden, seer vrundelijcken, beleefden Man in propoosten onderhouden te worden, ende onderwesen in alles wat

Voor-reden.

aldaer tot Heydelbergh ter selver tijt, geduerende de veranderinge van de religie aldaer (die de selve Grynaeus , sijn naem in Wtenbogaerts Stamboeck tekenende, noemde *Religionis paroxysmum*) [**Een aenval van Religions koozse**] ommegingh : ende daer onder vele seer aenmerkeliche saken , die Wtenbogaert niet en vergat , in sijn logijs gekomen zijnde, aen te teecken , om t' sijner tijt sijn profijt daer mede te doen. Doch helaes ! het vat of de tonne, daer in die ende veel meer andere sijne papieren ende memorien waren ghepackt, is daer nae tot Franckfoort zijnde, opgeslagen door yemandt, daer van hy sonderlingh vermoeden , maer geen seeckere wetenschap en hadde , is hy van het meeste deel der selver tot sijne groote droefheydt ende onbetalicke schade berooft geworden.

Nederwaert van Colen tot Ordingen op den Rhijn comende, also de Gouverneur de Aacke, daer hy met vele andere passagiers in was, quam visiteren , eer hy die wilde voorby laten varen , om te sien wat luydē daer in waren, wiert Wtenbogaert vanden selven Gouverneur voor een Iesuyt aengesien,aengehouden en binnen Ordingen in gevangenisse gebracht,om dat hy modeft als een Theologisch Student met een kleyne kraeg en breeden hoet gekleet was, en ondervraeght zijnde daer op in tegenwoordigheyt van alle d'andere passantē, des perijckels halven , dat hem noch beneden hadde kunnen ontmoeten,niet en hadde willē verklaren,wie of hoedanigh hy was. Maer also hy inde gevangenisse versocht hebbende metten Gouverneur alleen te mogen sprecken, den selven sijne gelegenthelyt volkomelick als in biechte hadde geopent,nam de Gouverneur hem terftont in sijn logijs, traeteerde hem wel, ende bestelde hem met goet Convoy in alle sekerheyt ter naester plaatse,daer hy begerde te wesen.

Alsoo quam hy weder binnen Vtrecht in sijn Vaderlicke Stadt in Augusto des Jaers 1584. vindende sijn Ouders noch in't leven door de genade Godts. Seer weynigh tijs lietmen hem rusten , sonder te willē dat hy sich soude laten hooren, eerst eens inde Consistorie-Camer heymelick, alleen voor de Predicanten en Ouderlingen en Diaconen, daer na inde Buer-kerck voor alle het volck opentlick. Hy behaegde, so datmē terftont sprack van hem te beroepē in de Stadt, die so veel als in twee buchtes stont , van wegē de partyschap tuschē de Consistorie en die van S. Jacob,voornementlick om de discipline en Kercken-regieringe, welcke partyschap met haer sleepte een heymeliche factie , oock inde politie. Hy verschrikte soo seer in den brandt van die partyschap , die niet en was sonder bittere galle ten weder zijden , dat 't en ware gedaen de liefde, 't respect ende de eere die hy

Voor.-reden.

die hy sijn Vader ende Moeder schuldig was dat hy liever oock met de hooghste ongelegenthelyt en kommer weder buytens Lants soude hebben verreyst, dan sich te sien werpen in dien argherlichen beswaerlickē brant. Badt daerom seer ernstelick en met groote vyerigheyt d'een en d'ander, die daer in te seggen hadden, daerom geduyrigh aenstaende, daer in voor die tijdt verschoont ende hem te vergunnen eerst een jaer drie ofte vier buyten de Stadt ghebruyckt te worden. 'Ten mocht niet zijn: de wijste verstandonen het wel, maer 't nieusgierich volck en was niet te vreden, eenighe van 't welck, d' onverstandighste, dorsten segghen, dat d' andere haer uyt jaloufie het witte-broodt benijden, ende haer wilden blijven spijsen met rogge-broodt. Men konde nauw onverstandigher ende walghelicker spreecken, in een gemeynte, voorsien met soo treffelijcke mannen, bysonder met D. Werner Helmichio, een vande gheleertste, treffelijcxste, Godsalighste ende welsprekendste mannen van 't gantsche Landt. Doch en hadden sy 't niet op desen, maer op de twee andere geladen, die neffens hem stonden. Somma Wtenbogaert wilde of wilde hy niet, hy moeste dit gareel aen den halse nemen, ende hoe vele verschilde het, dat hy in sijne leer-jaren niet en smoerde.

Hy hadde tot Collegas Wernerum Helmichium voorgenoemt, Nicolaum Sopingium oock een seer vroom, geleert man, ende Hermannum Modetum. De Kercke stont nu soo lange in der gemelder Scheuringe brant. De Staten ende Magistraten hielden 't meest met die van S. Iacob. Den ghemeynen man, ten deele uyt weersien sommiger Regenten, die na sommiger beduncken niet genoeg en yverden tot de geheele uttroyinge des Pausdoms, ten deeple, om andere oorsaken, voeghde sich meeit by de Consistorie, die hun stuck willende vast houden tegen de Iacobiten, en hare voorstanders, so veel vroetede als sy konde, waer mede sy haer by de Regenten niet seer aengenaem en maeckte. De Grave van Lycester quam in 't Lant, die 't Synodus Nationael dede houden in 's Gravenhage, en in conformatiteit van des selve decreten de Scheuringe wech nam, meer by bedwanck en tegen veler Regenten danck, als met haer goede wille, die altijt vreesden voor de meesterschap van de Consistorie. Daer op volghde de uttleydinghe uyt de Stadt ende de Provincie van verscheyden aensienliche Regenten, en andere voorneme persoonen. Dit en andere toevallen sette quaet bloedt, so binnen als buyten de Stadt tegen Lycester ende tegen de Consistorie, sonderlingh tegen den Minister Modet, diemē daer van de meeste schult gaf. Door een sonderlingh heymelijck beleyt der Heeren Staten van Hollant, des

Voor - reden.

Graven van Meurs Stadt-houder van Vtrecht , mitsgaders den ghe-seyden Modet (die nu , hy wist waerom , doch niet genoegh en sagh 't geen tegen sijn voornemen uyt dien handel soude volghen , tapte uyt een ander vaetjen) quamen de uytgheseyde Heeren weder inde Stadt ; waer op Modet sich secretelijck wech maeckte, ende een Iaer daer naer wierden alle de Vtrechtsche Predicanten te gelijck (oock Wtenbogaert) van hare diensten veroorloft by de Magistraet , die also met het spit dede slaen die van 't gebraedt (so 't spreeck-woort houdt) niet hadden gegeten.

Wtenbogaert wiert daer over versocht op eenen tijdt tot Delf in Hollant, tot Middelburgh in Zeelant, tot Leeuwerden in Vrieslant, tot Campen in Overyssel , ende in 's Gravenhaghe , soo vande respective Kercken als Magistraten aldaer : was eerst genegen gheen van alle beroepingen aen te nemen , maer uyt het Landt te trecken. Maer Godts voorsienigheydt stuerde hem , sonderlingh door het aenhouden vanden Heere Prince Mauritz ende de Staten van Hollandt, in 's Gravenhage, alwaer hy sich evenwel weygerde langer als twee Iaren te verbinden. Dese zijnde geëxspireert , wierdt hy gheperst sich verder te verplichten, beheltelick alle tijdt den dienst, die hy hiel de Ghemeynte t'Vtrecht schuldigh te zijn , wanneer hy wederom versocht zijnde , genegen soude zijn daer te gaen : want het aldaer tsedert het veroorloven der gheseyder Predicanten veel jammerlijcker gingh als oyt te voren, so dat Wtenbogaert eenige Iaren daer nae wederom t'Vtrecht vande Magistraet ende Kercke beropen zijnde (hoewel hy de beroepingie niet aen en nam) seer veel arbeydt ende moyte met dickwils t'Vtrecht te reysen, te predicken, te gaen ende te keeren aeunam , om die Kercke te vereenighen ende weder te brenghen, ghelyck oock sonderlingh door sijnen arbeydt, naest Godt (hoewel met veler ondanck) gheschiede , blijvende die Cemeyntc in vrede tot op de veranderinge des Iaers 1618.

Inden Hage, daer hy nu leerde als ordinaris , was sijnen dienst so aengenaem, dat hy , als Mc Vrouwe de Princesse wan Oraenjen daer quam resideren , vanden Heere Prince ende haer Excel : selve seer ernstigh versocht wiert aldaer, neffens de Duytsche, oock de Fransche Kercke te bedienen, om dat Prins Mauritz verklaerde, dat hem van sijne bequaemheydt in die tale voor defsen proeve gegeven was binnen Vtrecht , alwaer hy neffens D. Wernerum Helmichium uyt liefde oock de Walen, die daer woonden, geleert hadde. De Duytsche Kercken-raedt hadde dit noode ghesien , 't selve evenwel den Heere Prince , oock op 't versoeck vande Walsche Synodus , niet konnende

Voor - reden.

konnende weygeren, consenteerde, midts conditie , dat hy daerom niet een Predicatie te min en soude doen inde Nederduytſche Kercke. Het viel Wtenbogaert seer swaer , maer eensdeels door bede, anderdeels door authoriteyt der ghener die hem hadden te comanderen , was hy gedrongen dien swaren last op sich te nemen , op hōpe van meerder winninge den Heere Christo toe te brengen.

Inden Iare 1599. viel hem by lotinge onder de Hollantsche Predicanten ghebruyckelick, het Legher te volghen tot Bommel ende daer ontrent, alwaer den Heere Prince Mauritz sijn dienst sodanigh vondt, dat hy hem niet alleen by sich hiel, boven sijnen tijdt (alsoo hy alleen gehouden was te dienen twee maenden) ses maenden, soo langhe die tocht duerde , maer versocht , ende dede in 't volghende Iaer 1600. hem versoecken door de Heeren Staten van Hollant , ja, alsoo Wtenbogaert sich op sijne swackheden ende anders beleefdelick excuseerde , ghebieden , sijn Ezcel. als Predicant ontrent sijn persoon by te zijn inden tocht op Vlaenderen na Duynkercken, in welcken tocht de vermaerde Veldt-slagh by Nipoort gheschiede. Somma , sijn Excel. en ruste niet , voor ende aleer de selve het consent soo vande Heeren Staten als Kercke van 's Gravenhaghe ende van Wtenbogaert selve hadde verkregen , sich by de selve in alle sijne reysen ende Leger-tochten als Predicant te vervoeegen , oock inden Hage sich te dragen by sijn Hofgesin ende ghevölgħ als Predicant van sijnen Huysē , daer toe den selven Wtenbogaert toeseyndende gheteeckende ende bezeghelde Commissie , die ick weet als noch by hem bewaert te zijn. Sijn Excel. dede hem oock versoecken tot Raedt , doende daer toe hem voorstellen verscheyden redeinen ; dan dit sloegh hy plat (hoewel beleefdelick) af, als een digniteyt ende Titul , die hy vreesde hem te fullen trecken tot saecken verre buytē sijn beroep, om den Heere Christo ende sijn Gemeynte te dienen in 't woordt des H. Euanglij, welck beroep (hoewel sommige uyt onverstant of nijdigheyt hem anders nagaven) hy noyt te buyten en gingh. Desen volgende heeft hy sijn Excel. in qualiteyt als Kercken-dienaar vergeselichapt in alle de Leger-tochten, gevallen vanden Iare 1599. af voor Bommel,tot den Iare 1610. voor Gulick incluys, ende daernae weder inden Iare 1614. in 't Legher by Rees ende Wesel, als Spinola sich daer hadde Meester gemaect.

D. Abrahamus Schultetus (voor inden aenvangh gemelt) verhaelende in sijn *Curriculo vita* eenige periculen, die hy heeft uytgestaen, gheduerende sijnen dienst voor Gulick by den Vorst van Anhalt, maeckt onder anderen mentie van een Coghel gheschoten uyt de

Voor - reden.

Stadt van Gulick nae hem ende Wtenbogaert (te samen gaende,nac sijne tente) die het derde deel van een stap niet van hun en wasende looft Godt over de verlossinge van dat ende diergeliche periculen. Ick hebbe Wtenbogaert daer na gevraegt, die my seyde met Schul-teto voor Gulick wel van andere ende gewichtige Kerckelijcke sa-ken gesproken,maer van dit ende diergelijcke gevaren,die hem vele waren ontmoet,geen memorie te hebben;maer verhaelde by die oca-sie eenige seer sonderlicke periculen ,daer in hy gheduerende sijn Legher-dienst by sijn Princelijcke Excel: Maurits was gheweest op verscheyden tijden, zijnde elck so geschapen, dat hem de doot niet naerder scheen te kunnen zijn, sonder hem uyt het leven te rucken. Ick false cortelick uyt sijn eyghen mond tot Godes eere , die den man soo menighmael bewaert heeft , verhalen. 'T eerste was inden Iare 1599. als de Vyandt lagh in Bommelerweerd , besich met het maecken van het Fort St. Andries : Hy predickt in den Dorpe van Heessel , of op den Heessel-weert voor eenighe Vriesche Compagnien , die gheen Predicant en hadden , sittende op een stoel met den rugge teghen de tronck of stamme van een boom. Daer komt een sware kogel uyt het Fort , ende smijdt den tronck boven sijn hooft recht onder de tacken om verre,so dat de tacken vallen rondom sijn lijfal blijvende, tot dat de Soldaten, die meynden dat hy doot was, de tacken van rondom hem wech namen en vonden dat hy nergens in 't minste geraeckt of gequetst was, of oock yemandt van sijn toe-hoorders, daer over hy sijn Predicatie corts eyndende , Godt in 't openbaer gedanckt hebbende , gesfont en wel te pas hen gingh na zijn Quartier. Eenigen tijt daer na,'t selve Leger geduerende,gingh hy in 't selve quartier vergeselschap met een Chirurgijn die enige gequetste Soldaten soude cureren , ligghende inde Trencheen, om dié te vermanen ende te troosten, oock het noodige lijnwaet, dat hy in sijn bewaringe hadde,uyt te reycken, volgens sijnen last. Terwijl hy daer staet ende een Soldaet siet verbinden, komt een koghel uyt het selfde Fort, ende treft een Soldaet die nevens hem stont der ma-ten het Hooft, dat het breyn Wtenbogaerts mantel besproeyde, en de Soldaet ter zijden hem doodt ter aerden viel. Inden Iare 1604. als sijn Excel. Prins Mauritz Sluys hadde belegert , wierdt hy inde middernacht tusschen Saterdagh ende Sondagh schielicken ontbo-den te komen tot Ardenburch by Lambert Charles,die heel kranck lagh : hy stont dadelick op, gingh inde Chaloupe daer toe gereedt, om hem derrewaerts te roeyen door seeckere kreecken: maer noch een goedt stuck van Ardenburch zijnde ontgingh hem het ghetijde ende

Voor - reden.

ende het water so seer, dat de Matrosen roeyende , t' elckenmael de gront,die niet en was dan stinckende dary, so roerden,dat Wtenbogaert door den stanck en anders inde Chaloup gheheel van hem selven viel in flaute half doot,ende vande Matrosen gedragen wiert uyt de Chaloupe in't logijs vanden voornoemden Lambert Charles,ende geleyt ontrent des krancken bedde voor een vyer tot dat hy bequam, ende sijn debvoir by den krancken ghedaen hebbende ,ende 'twater daer en tusschen gewassen zijnde,inde selve Chaloupe weder gevoert wiert in 't Leger , alwaer hy noch die voormiddagh de Predicatie dede in de Stadt Sluys , die onlan cx te voren was overghegaen: kreegh daer over een heftige koortse,aen de welcke eenige dagen gelegen hebbende ende door Medicamenten ghebracht zijnde tot sterck sweeten,wiert hy schielick opgeklopt van wegen zijn Excel. om datelijck te gaen by Graef Lodewijck Gunther van Nassau, die doodt kranck lagh : Hy stont op soo besweet ende swack als hy was, twee Lackeyen brachten hem een paert , setteden hem daer op, hy reet,viel van 't paert in een Kreecke,door swackheydt, wiert door die Lackeyen weder op geholpen, quam by den voornoemden Gravez genoegh agoniserende, vont daer Graef Willem sijn broeder,sijn Excel. quam mede daer , Wtenbogaert wierdt in d'oore geluyftert, dat het de peste was dede het op de bequaemste maniere. Sijn Excel. ende Graef Willem verstaen om te vertrecken , soo sy deden , bleef voort by Graef Lodewijck aen sijn bedde,vermanende,vertroosten, de, ende biddende, tot dat hy niet langhe daer na indē Heere ruste, quam weder in sijn hut,die van hout was,gingh leggen te bedde met een pestilentiale coortse , soomen hem feyde , dcde sijn Excel. om verlof bidden, om te mogen na huys gaen , 't welck hem veroorloft zijnde, quam te scheep in Zeelandt ende van daer inden Hage, doot geseyt, maer de Heere spaerde hem, ende genas weder.

In het Iaer 1605. daer na,in Iunio, zijnde Wtenbogaert na 't faeljeren van den aenslagh op Antwerpen ende het innemen van Wouw met sijn Excel. gekomen tot Isendijck , en aldaer tijdinge krijgende, dat sijn Schoon-moeder doot kranc was, reysde hy met zijn Excel. oorlof van Watervliet en Isendijck in een Schip , daer neffens den Schipper niemand in en was , als hy met sijn dienaer, naer huys. Komende voor de Wielinghen, niet verre van Vlissinghen, raeckte het Schip op een drooghte,ende stiet so geweldigh door de inkomende baren der Zee tegen de grondt, dat den Schipper, geen middel sien-de daer af te geraecken , den moet verloren gaf, als niet anders verwachtende met Wtenbogaert ende sijn Dienaer als de doot; oock en wiert

Voor-reden.

en wiert tot Vlissinghen, daer het Hooft swart van volck stont, niet anders verwacht, dan dit Schip te sien te gronde gaen : alles zijnde soo veel als desperaat, komt schielick uyt het gat de Wielingen een seer groote Zeebaer, die het Schip lichte ende vanden gront bracht inde diepte, soo dat sy Godt danckende voort voeren nae Rammekens ende voort inden Hage, alwaer Wtenbogaert vont sijn Schoonmoeder overleden ende's daeghs voor sijn aankomst begraven.

In 't selve jaer Wtenbogaert sijnde ontboden van sijn Excel, (die nu uyt Vlaenderen den Vyandt in Overijssel gevolght was) hem te komen vinden tot Deventer, ende den selven nae 't overgaen van Lingen aenden Vyandt sijnde gevolght tot by Wesel, wierdt aldaer soo kranck, dat hy door ordre van sijn Excel, wierdt ghescheept na den Hage, alwaer hy uyt het Schip half doodt zijnde gehaelt, in een stoel wierdt ghedragen in sijn Huys, sonder een eenigh mensch onder de groote menigte der ghenien, die hem saghen draghen, door swackheydt te kunnen kennen. Te huys zijnde, wierdt vande Medicijns soo veel als ghedespercet; doch ontrent drie maenden het bedde gehouden hebbende, quam weder, door een sonderlinge genade Godts, tot vorige ghesontheydt. Dese verkregen hebbende, ende sijn Excel, nochmaels volgende in 't Iaer 1606, tot voor Grol, 't welck Prins Mauritz in 't laetste van October belegerde, ende van Spinola buyten meeninge ende verwachten ontset wierdt, ghebeurde, de selve belegeringe gheduerende, dat Wtenbogaert vanden Secretaris sijner Excel, Melander zijnde uytghelockt, om wat te wandelen, wort een Canon uyt de Stadt ghelost, die Melander veroorfaectte Wtenbogaert, die op gheen swarigheydt en dacht, als met groot ghewelt van sich te stooten aen d'een zijde, ende selve te wijcken aen d'andere zijde, 't welck niet soo haest en was gheschiedt, of sy en hooren den Cogel after hun treffen op een Soldaet, die dicht achter hun gingh op de selve linie, daer op sy beyde te voren gingen, roepende Ach! ende daer mede ter aerden neder vallende, sijnde hem de gheheele rechter arm met schouder met al afgeschoten, soo datmen het geraemte open sagh, die strax in 't Leger gebracht zijnde datelijck stierf: Wtenbogaert verbaest ende verwondert sijnde over dit wechstoten van Melander ende gevaerlick accident, verftondt uyt den selven Melander, dat hy siende van verre het laetkruydt opgaen, hadde gemerckt, dat het op hun gemunt was, ende dat hy daer om Wtenbogaert ende hem selven die linie dede wijcken, op de welcke die achter haer quam gaende met die dood-scheute getroffen wierdt. Sy danckten Godt beyde op der daet, vertroostende

Voor-reden.

stende den armen ghequetsten , die daer soo miserabel lagh op den wegh, ende ordre stellende op sijn verbrenghen nae 't Legher ; waer by alsoo veel volcks quam toegheloopen , kreghen sy noch een ko- ghel uyt de Stadt , die een bond of stuyt uyt 't water , dat bezijden den wegh liep , ghegheven hebbende, over 't hooft vanden hoop vloogh, sonder yemandt te quetsen. Waer nae Spinola aenkomende , brack het Legher op , ende quam alsoo ghesondt wederom te huys: Daer op Wtenbogaert groote reden hadde met Schulieto te segghen, *Itaque celebro te Deus meus , & celebrabo in eternum : [Der- halven lobe ick u mijn Godt/ ende sal u in der ewigheyt loven.]*

Dese periculen Wtenbogaerts hebbe ick goedt ghevonden , ter occasie van 't gene Schultetus van sijne gelegentheydt beschrijft , al- hier mede te verhalen , ter eeren des goeden Almachtighen Godts, die Wtenbogaert uyt dese , ende andere doodelijke gevaerlickhe- den, by nae miraculeuselyck , verlost ende bewaert heeft. Wat den selven vorder , geduerende sijne bedieninge tot op dese ure toe, we- dervaren is, beschrijft hy selve in 't breedte in dit volgende *Naecht Verhael / daer in men vele aenmerckelijcke ende wonderliche ver- lossinghen van dien man sal kunnen lesen , tot Godts eere ende ye- ders onderwijsinghe.* Daer mede ick hier eyndighen wil , met het verhael van eenighe schriften ende veersen hem ter eeren gheschre- ven ende toeghesonden by zijn leven van eenighe voortreffelijcke mannen , oock eenighe naer sijn saligh overlijden , die hier achter het boeck fullen volghen.

(c)

Ad

Ad Clarissimum ac spectatæ pie-
tatis probitatis & patientiæ Virum D.
Johannem Wtenbogartum amicum & fra-
trem in Iesu Christo dilectum.

Elegia.

MAgne vir, & Patriæ quondam florentis ocelle
Mitior Auraici cum foret Aura Ducis.
Tota cui faciles porrexit Curia dextras,
Et favit studijs nobilis Haga suis.
Cum lituos streperique interfera classica belli
Panderet æthereos lingua diserta sonos.
Et procul expansis figens tentoria castris,
Victoris cuperet Mars meminisse Dei.
Disce vices rerum & placidæ solatia menti
Suffice, neve tuis sis minor usque malis.
Excute cœlestes fœundi pectoris artes
Nec desint Domino mitia verba suo.
Quæ legit, atque avido condit studiosa colono
Sæpius ipsa sibi mella ministrat apis.
Nec quæ plena suis fundunt Carchesia donis
Muneribus cupiant rura carere suis.
Tu quoque cui totum stillat facundia Christum

Im-

Imbibe doctrinæ tot documenta tuæ:
Sacraque sollicitam recreent Oracula mentem,
Et leve sit Christo sic didicisse pati.
Num peregre miser exul agis, qui debitus astris
Exulis in terris non nisi nomen habes?
Cogitur ingentis Rector secedere mundi
Quemque domi potuit pertimuisse, fuit;
Exulat, & medio quærit cunabula Nilo
Exitioque Deum subtrahit ipse Deus.
Exul ad Assyrium sedet Iudæus Orontem,
Et babit in solitas advena tantus aquas.
Seu tibi Mos apater, seu flexus pocta ministrat
Sequana, num tanti feceris ista Cato?
Non tibi nox gravior, nec lux minus æqua diei est,
Seu Druidum spires aëre, seu Batavum.
Omne solum sat lene viro est nec semper ijsdem
Nubibus hæret avis, piscis inerrat aquis.
Sors gravis exilij est, fateor, sed nescia culpæ.
Quæ fuit, illa tibi sors levius exilij est.
Non tua communes accidit dextera census,
Publicaque infamis diruit æra manus.
Non tibi fallaci subrisit Fiberia quæstu,
Aut sacer Argenti suasit iniqua furor.
Non tibi Battavici quæsita potentia regni

(e ij)

Aut

Aut potuit Christus displicuisse minor.

Causa faret, solusque fugæ prætexitur error,

Si tamen hic culpam criminis error habet.

Candida simplicitas nostro proscribitur orbe,

Et sapuisse minus creditur esse nefas.

Sobrietas invisa fuit, potuitque probari,

Ardua conscripto judice tutæ fides.

At tu Sancte senex secli contemptor & ævi

Hæc animo sapiens suggere sensa tuo.

Fam moriens assuesce Polo. tibi Belgicat andem

Sordeat. atque emptam mobilis Aula fide.

Sperne leves Procerum vultus, trabeasque Duceisque

Sperne paludatæ mollia verba togæ.

Nec te falsiloquæ moveant convicia turbæ,

Aut minus ad laudes lingua disertatuas.

Sufficiat Christum populo monstrasse , nec ultra

Hæc mea vota tuis addere vota velis.

Te recti soletur amor, me solor eodem,

Convenit ille mihi , convenit ille tibi.

Tuus quem ex charactere cognosces

Ipsis Nonis Ian. 1627.

Casper Barlaeus.

Exi-

*Eximiæ pietatis, exactissimæ doctrinæ, tum spe-
ditatæ prudentiæ Viro, ac facundiæ incompara-
bilis D. Iohanni Wtenbogaert Hagæ-
comitatensi Ecclesiastæ, Theologorum Cory-
phæo S. D.*

FAcundissime THEUTONIS
nepotum
Quot sunt quoque fuere (*Wtenbogarde*)
Aut post-hac alijs erunt in annis:
Quando te faciente verba, pausam
Fandi ne facias, veremur omnes:
Quotquot Christiadum ordini, sacrificique
Concionibus interesse sueti,
Dictu incredibile est, quot atque quantas
Privatim tibi publicèque mecum
Nostrates habeant agantque grates,
Omnes queis Pietas amorque veri
Aut Res Religionis ulla cordi est.
Queis preces toties tuas saluti
Fusas publicitus fuisse constat,
Præsertim hi, quibus ab Salutis arcem
Per te primitus est iter reclusum

(e ii)

Qui

Qui te authore potissimum relictis.
Carnis delitijs & illecebris
Sacræ Militiæ dedere nomen,
Iusso in perpetuum valere Mundo.
Magnum opus fuerat quotidianis
Concionibus (auspice Aurasino)
Haud domihic neque principali in aulâ ,
Solum ; sed lituos & inter arma
Sparsum pulvere martiali, & ipsis
In castris prope signa, militares
Demulcere animos, & arte fandi
Crudos tot juvenum movere sensus,
Laus hæc unius est Wtenbogardi
Nec mirum , ut cui Christiana quanta est
Res tantum, ac Synodus frequens piorum
Quantum nulli alij integrata debet,
Uno quæ ore fatetur universa
Lubens ac merito, tibi, tuæque
Acceptum ante alios afferre Suadæ
Inter se quod ament, colantque pacem
Iussi munia obire Concionum
Dioecesisbus in suis Ministri
Nec pravas foveant opiniones
Quod concordia firma Charitasque

In

In fide officioque glutinatas
Mentes contineat, nec inquietæ
Nostram hanc naviculam obruant procellæ.
Nec minus tibi noster Imperator.
Primores Patriæ Ordines, Senatus
Consistoria, Curiæque debent.
O miram ingenij suavitatem !
O rarum eloquij Attici leporem !
Et sanè fateamur hoc necesse est
Omnes queis pietas, amorque veri
Aut res Religionis ulla cordi est
Istoc nomine nos Wtenbogardo
Esse ac perpetuum fore obligatos :
Haud paulo tamen obligatores
Recens ob meritum, quod Aurasinæ
Doctorem Arminium scholæ dedisti.

Ad eundem Epigramma.

Nescis (candide Wtenbogarde) nescis
Quam sæpe ingenitæ mihi in loquēdo
Stribiliginis infaciæque
Pudor conscius ora purpuravit :

Te

Te coram quoties & audiente
Ausus hiscere tertiata verba.

Quem , linguas etiam decem si haberem
Te præsente tamen tuaque Suada
Mutum , in perpetuum esse condecebat.
Et vero os aperire quisnam apud te
Velfandi mediocriter peritus
Quis loqui haud metuat Ioanne coram?
Nendum infantia nostra, quę nec unquam
Fari in tempore nec tacere novit.

Virtutum tuarum & Cultor & Admirator

Ianus Douſa.

Iohan-

Anno Domini
MDCXXXII.

Ætatis sue,
LXXV.

JOHAN. WTENBOGARDUS ULTRAIECT.

Mich. Miereveld,
pinxit.

Wilh. Delfff
sculps.

Quem Pietas cælo, rerum Prudentia terris.
Tutago commendat simplicitate Fides;
Cujus Arausiacis tonuit Facundia templis.
Et potuit situos inter et arma logui:
Hic silet, atqz aliqua præbet se parte riaendum.
Ut totum cupias posse viderc virum.

Coen Berlaer

Iohannis Wtenbogaerts Kerckelijcke bedieninge ende des selfs Verantwoordinge.

Dat is:

Naeckt ende eenvoudigh verhael van't geen

Iohanni Wtenbogaert over sijne bedieninge t' Vtrecht
ende in's Graven-Hage wederbaren is/ tot op sijn
vertreck uppen Lande / astellinghe van
Dienst/ Bannissement/ ende daer
na/ inclusps.

Eerste Capittel.

Aencomste t' Vtrecht: Scheuringe: Beroep ende Bedieninge aldaer:
Insichten tot moderatie: Afdanckingh: Vertreck in's Graven-
Hage: Beroepinghe aldaer.

Ich quam van Geneven t' Utrecht (Stadt mij-
ner geboorte) in Julio 1584. met goedt getuygenis bande
Kerck ende Schole aldaer / oock van D. Theodoro Beza
in't particulier. De Kercken-raedt / mynne gaben ghe-
hoort hebbende/wilde my/ sonder uptstel / vorzderen tot-
ten Kercken-dienst : Ick versocht niet verhaest te zijn/
om dat ick eenighsing meende te verstaen wat daer toe vereyscht was/
ende my ongaern sagh gheworzen inden brandt der onrust/daer in die
Kerke stondt/veroorzaeckt/als volghet.

De openbare reformatie was aldaer (nae den vergheeffchen ophef
van't Jaer 1566.) aengevangen op een verscheyden voet. Mr. Huybrecht
Duyfsboys, Pastoor van S. Jacobs, had begonnen sijne Parochie te re-
formeren/niet met beelden breecken / maer met preecken tegen de beel-
den ende Roomische superstitione/ leerende/ Doopende/ ende het H. A-
bontmael bedienende/gelyck de gereformeerde/in Hollandt/ maer en
leyde op stoel geenen Catechismus up/bij menschen ghestelt : en had
geen Ouderlingen/ofte Diaconen/soo genaemt: en hiel gheen Consi-
storie/ en vorzerde geen breede belijdenis des geloofs van die 't Abont-
mael des Heeren met hem wilden ghebruycken : en tepckende hare na-
men niet een / ende en ghebruyckte de discipline niet op den voet van
d' andere Gereformeerde. Hier op van sommighe aenghesprooken
zijnde/ seyde/dat de H. Schrift sijn Catechismus was: Dat de kerck-
meesters / ende Besorgers der Armen van sijn Parochie/dese anders
Hot-impsters genaemt) sijne Ouderlingen ende Diaconen waren/die
ghekozent

Mynne
aencomste
t' Drecht
upt den Ge-
neesche
Schole.

Hoeick de
Reformatie
t' Drecht
bont.

Anno 1577.

gekoren zynde by syne Geuepte/na ouder gewoonte gheapprobeert
wierden by de Magistraet der Stadt. De toestemminge sijner lee-
re/ende de begheerte om daer op met hem ten H. Abondtmael te gaen/
hiel hy voor ghenoeghsame Welijdenis / op de welke hy een pdt/die
gheen Notopr schandelyck leven en leyde/toeliet ten Abondtmael/son-
der voorder ondersoekel doch na ernstige vermaninge van sich selven, naer
de leere des Apostels, Wel te beproeven. D' andere Gerefommerde/die

z. Co. 11. 28

Ammo 1578. de Minne-broeders Kercke eerst/ende een wijle daer na/ den Dom en-
de Parochie-kercken/upt eygener authoritept/teghen wil vande Ma-
gistraet/ met breecken der beelden/ verstooren ende verstooten vande
Roonische exercitie/ hadde ingenomen 't welck ghehouden wierdt te
stryden tegen de Religions vrede ende d' Vlaie/oock geschiedt was met
groot misnoegen vanden Heere Prince van Orangien, Stadhouder/hoe
wel die Kercken hun daer nae/met publycke authoritept/wierden toe-
gelaten)en waren in desen voet van Reformatie van St. Jacobs niet ge-
rust/ sochten daer over Huberum te bewegen tot volle gelijckfoyming-
heypdt met hun in leere ende discipline/ost regieringe der Kercke. Hu-
berus verklaerde wel/dat hy met hun eens was inden gront der leere/
maer sepde daer by / dat hy niet goet en vondt soodanige Kerck-reges-
tingh/als d' andere / aen te stellen in syne Parochie/bresende(soo hy
sepde)in plaets van 't een menschelyck juck / dat hy had afgeworpen/
Weder een ander op sijn schouderen te laden/begeerde daerom / datmen
hem/diesaengaaende/ongemoep wilde laten / mits dat hy allenthalven
de liefde ende Godtsaligheypdt den lieden predicken/ende / niet teghen-
staende eenighe verschepdenheypdt in pointen van leere/ Ceremonien/
ende ordonnantien / den gront des gheloofs niet caeckende/ evenwel de
Christelijcke renigheypdt onderhouden soude.

Dit en beviel den anderen Gerefommerden niet. Hy noemden St. Ja-
cobs Kerck een Liberijnsche Kerck: sepden/dat Huberus predicte son-
der wettigh beroep/om dat hy / synde Paep gheweest / sijn Paepsche
leere niet behoorlyck wedderroepen/en gheen opleggingh der handen en
had ontfanghen vande Gerefommerde. Hy sepde daer teghen/ dat/te
willen blijven inde Christelijcke vryheypdt/ geen Liberijnschap en was:
Dat hy de Papistische dolingen dagelijcx in 't openbaer bestraffende sij-
ne voorgaende leere ghenoegh wedderriep: Dat hy beroepen was van
syne Parochie/met consent vande Magistraet/ende gheen voorder op-
legginge van handen noodigh hadde/ bpsonder niet van sulcke/die nae
hem waren ingecomen/sonder toestemminge vande Overheypdt/doen-
de met het innemen van Kercken/ende breecken der beelden / upt eyge-
ner authoritept/veele dingen / die niet en betaenden. Dit alles was
Huberu seggen. Dese selve Huberus was oock vpande van alle ver-
volgingh om de conscientie / ende hadde hy Acte hem op sijn versoek

Ammo 1580.

hy de Magistraet op sijn aennemen verleent/expresselijcke bedongen/
Formele „Dat, soo wanmeer, by bewilligingh vande Magistraet aldaer, eenigh ver-
woorden „,volgh geschiede om 't geloof, of der conscientie wil, dat by in sulcken ghe-
hande Acte, „,val soude moeten vertrekken , alsoo by verklaerde gheen vervolgh om der
„conscientie wil te kunnen toestaen, om sijn ziele over een ander niet bloe-
„,digh

„digh te maecken om der Conscientie wille tot Godt. Dit sijn de Woorden der Acte hem doe by de Magistraet verleent.

Groote verbittertheypot quam hier over tusschen bepde parthpen/ ende daer upp openbare scheuringhe. D'ene parthpe droegh den naem van S: Jacobs, d' ander vande Consistorie , om dat sp een Collegie van Predicanten/Onderlinghen/ ende Diakonen hadde / Consistorie oft Kerken-raedt genoemt / 't welck die van S: Jacob niet en hadden. Sy Predichten tegen malander:hielde Doop en Avontmael apart/ oft blysonder. Huberius,die eerst alleen was/ kreegh een met-hulper. Nae Huberii overlyden wierden andere in sijn plaets beroepten/vande selve ghesintheypdt/die soo toenam/ dat de Magistraet/ten dienst van de selve/daer nae(by myn tyde)eene tweede Kerck opende / S: Marien ghenaemt / haer vergunnende een derde Predicant/al vande selve meninge Huberii. Desen niet tegenstaende/ende dat die vande Consistorie anders gevoelden en leerden/verklaerden evenwel de Kerken-dienaren ten wederzijden/ op den Stadt-hupse / by occasie van seekere conferentie dooz ordre vande Magistraet aenghestelt / dat sy d' een op d' andere Predicarien ende leerlingen,soo vele de Hooft-stucken vande Religie aengaet , niet hadden te leggben, ende dat sy de Hooft-stucken inden Catechismo begrepen voor goet kenden. Dit sagh op mutuele Tolerantie/of Onderlinge verdraeghsaemheypdt/ om vrede te houden/niet teghenstaende de ghesepde verschepdenheypdt. Die vande Consistorie waren evenwel niet gherust/ klatghden seer over de verschepdenheypdt vande discipline/ende Kerken-regeringe/vermits veel disordzen/die sp sepden daer upp te moeten volgen/versoeckende d'Overheydt aldaer/ dat die van S: Jacob, dooz der selver authoeritept / ghebracht mochten werden tot gelijckformigheypdt met hun in alles. Die van S: Jacob blaeghden daer teghen/ dat de Consistorie ober haer socht te heerschen/ ende in te voeren een nieuwe Conscientie-dwangh, Willende/dat een pdesich hare ordonnantien(die sy menschelijcke noemden)soude onderwerpen. Vele schriften ende Rimonstrantien werden / desen aengaende/ by de Consistorie overgegeven aende Heeren Staten ende Magistraten van Utrecht maer die van S: Jacobs hadde 't meeste deel vande Staten ende Magistraten de Gereformeerde Religie toegedaen/ oock wel de meeste rijckdom ende aenstenlyckerse borghers/aen hare zyde: Daer legen hingh 't gemeen volck vande selve Religie meest aan de Consistorie. Dese Naem Consistorie was by vele seer verhaet/om 't misbruyck te vozen by de Pauselicke in 't Geestelijcke Hof(dat dien Naem voerde) gepleeght over Kerrelieke of Geestelijcke saken(soomen't noemde) Voorvallende in 't Bisshopdom van Utrecht. Oock waren de Gereformeerde/die de Consistorie aenhanghen / by vele vande Regeringhe 't Utrecht/te min aengenaem/ om dat het beelde-stoumen ende innemen der Kerken upp egener authoeritept meest by de salcke (soomen sepde)was geschiedt / daer over sp doorgaens seer verdacht gehouden werden van opzoerigheypde / oock om dat hare discipline by vele gehouden wierde te strecken tot onbetrouwlike heerschinge over 's menschen ghemoeit ende anders. De Magistraet der Stad schreef ontrent

Formele woorden
der Acte
daer van
gestelt op
den Stadt-
hupse ams
1581. den 4.
augusti.

Missive
vanden 8.
Augusti
1581.

trent die tijdt aenden Heere Prince van Oraengien dese woorden : De
 „gemeente, die dese Kerck van St. Jacob frequenteert, is in seer grooten ge-
 „tale, ende vande beste ende ghequalificeertste deser Stadt, die hen , sonder
 „faute , beswaert louden vinden(ghelyck wy oock louden)datmen voor alle
 „lasten ende periculen van lijs ende goet, die sy ende wy, voor soo veel Iaren
 „aen een gheduyrende, om de Spaengiaerden te wederstaen, ende het jock
 „der Roomsscher Religie ende Inquisitie gedragen,gheleden ende ghedaen
 „hebben,nu soude willen den last opleggen der Papisten Lock, in vele poin-
 „cten,soo het by velen verstaen ende ghenomen soude worden,niet onghe-
 „lijck: Biddende zijn F:G, dat het der selver goede geliefte ware, den ande-
 „ren Kercken-dienaren te vermanen , dat sy haer gheruſt bielden , ende de
 „Magistraet met de Kerck van St. Jacob lieten begaen,om met advijs vande
 „gemeente der selver Kercke,sulcken ordre aldaer te stellen, als defelue, tot
 „rust,vrede , ende eenigbeydt vande Ghemeynte , dienlijck vinden souden,
 „sonder hen des eenighsins te bemoeyen,als wefende d' selve bemoeying be-
 „een saecke,die niet en tendeert dan tot oproer ende seditie,ende om twist
 „ende tweedracht onder de gemeente te maecken. Dien het lust/mach
 hier op voerder lesen het Tweede deel vande antwoort der Remonstran-
 ten op der Contraremonstranten Tegenvertoogh , alwaer dese saeck wat
 bzeeder werdt verhandelt.

Siet dit 2.
deel van
pag.86. af
tot pag.108

Mijn be-
zoepinge
t' Utrecht
inde haupt-
sche Kercke
Año 1548.

Oock inde
Walsche
Kerck al-
daer.

Hoe het soe
binnen Ut-
recht stond
mette leere
vande Pre-
destinatie
ende den
aencleden.

Om dat de Kercke t' Utrecht stondt in desen twist voor mijne aen-
 comste van Geneven / vondt ick my seer beswaert den dienst aldaer
 aen te nemen/vreesende my selve/die ionick ende onerbaren was / in-
 den brandt van soo eene scheuringe te werpen. Maer alsoo die van-
 de Consistorie seer ende geduerighlyck aenhielden/oock eenigh recht op
 my pretendeerden/most ick my in haer Oordeel gewangen geben/ende
 wierdt ick alsoo eendzachtelijck van hun ende niet toestemminge der
 Magistraet of Overheydt totten voorschreven dienst beroepen. Lict
 my oock/niet langh daer na/dooy stercke aenpoerringe D. Werner Hel-
 michijsa: Predicant aldaer/ghebruycken/om/neffens den selven/oock
 de Walsche Kerck aldaer/te bedienen / sonder eenigh salaris(ghelyck
 oock niet den voorſz. Helmichius)daer van te genieten. In den dienst
 zynde/wierdt ick de swarigheyt haest ghewaer / ende wist qualick/
 hoe ick my in soo een ghewaerlycken twist soude draghen. Ich hielt
 my aen die zyde/die my hadde beroepen / die my oock dochte de beste
 reden te hebben / soo veel aengingh/ dat die Kercke niet mocht wesen
 sonder ordre en discipline. Ich becommerde my evenwel seer over
 de stichstelyckste practycke van dien in soo een gelegenthedt. Die
 vande Consistorie stonden precijs op seeckere leer-pointen/onder ande-
 ren hardt-drÿvende d' absolute Predestinatie met het gheen daer aen
 cleeft. Die van St. Jacobs gingden doorgaens op den voet van Melan-
 bon,aengaende d' Alghemeyne belosten , Genade,vrye wille,uyvallen oyt
 de genade door eygen schult, ende dierghelycke. Formele disputationen
 vielen hier over niet ; men merckte evenwel in 't leeren groot onder-
 scheydt. Ich hadde de lessen D. Th: Bezæ, over 't 9e. Capittel totten
 Romeynen (daer hy d' absolute verkiessinge ende verwerpingshe hardt
 drÿft) wel gehoozt; Maer verclare niet waerheyd/ dat ick soodanighe
 ver-

verwerpinge nopt konde toestaen noch leeren / t' welck ick aen een ofte
twee Kerckendienaren/ eer ick wierdt geexamineert/ hebbende te ken-
nen ghegeven/met beede my daer in te verschoonen/ wierdt ick over
't gheheele stück vande Predelstinatie (dat my selue verwonderde) wep-
nigh gevraeght. Ick socht in't leeren alle tydt die gevaelijcke klip-
pen voor by te seplen/ende dreef myne Predicatiën/dat stück aenga-
de/meest hier op/Dat ick het geloof / ende alle goet de genade Godts
toekennende / 's menschen verderf niet eenigh onmydelijck beslupt
Godts/maer den mensch selve toeschreef. Nopt en gingh ick d' oor-
saek vande eerste sonde (daer dooz de verderfelyckheydt ende doodt
inde wereldt geromen zyn) sticken in een onmydelijck decreet Godts/
maer stelde die alleen in des Dupvels aenbechtinghe en 's menschen
vryen wille. Ick sagh in't stück vande werckinghe der ghenade oock
wel groote swarigheyt/maer merckende ('t gheen Ick voor den aen-
vangh myns diensts nopt en hadde ghedacht) datmen syne scrupulen
niet bry en mocht openen/volghde Ick / dies aengaende / 't ghemeyn
ghevoelen/ sonder nochtans sommigher drijven te volghen in't stück
vande onmogelyckheydt van teghenstaen/ ende het nootsaerken tot de
sonde door de voorsienigheyt Godts.

De uptlegginge/ die ick op seekere tydt dede over de woorden Ju-
de vers. 4: die tot dat oordeel voorschreven zijn, ende over den Catechis-
ium vande voorsienigheyt Godis, vza: 27. neffens andere passagien/
wierdt by vele gemerkt sachter te gaen als anderer/soo dat oock som-
mige van Sc. Jacobs Kercke my gaerne hoozden. 'T gebeurde dat ee-
rige vande Consistoriale gemeente verbielen tot opinien / diemien sep-
de Coornherts te zyn: daer over viel questie/ om Kerckeliche straf' je-
gheng de selve te ghebruycken: Ick stemde mede toe/ dat mense soude
vermanen na Kerckeliche ordre: maer alsmen sprack van haer te ex-
communiceren/saghmen wel/dat ick sulcx ongaern toestemde. Een
vande selve/ Cornelis van Diest genaemt/ ghedoleert hebbende aende
Magistraet over 't voornemen van hem te excommuniceren / ver-
treegh Apostil van interdictie, die onse Camer door den Deur-Waerder
wierdt gheinsinueert: De Kercken-raedt wilde evenwel daer mede
voort. Ick bekende wel/ dat soodanighe proceduren der Overheypdt
vrent waren: adviseerde nochtans best te zyn de Magistraet/nae be-
leeft vertoonen van het abuys/ te ghehoorsamen / om hare E. E: (die
het op de Consistorie niet wel en hadden) niet meer te verbitteren / sep-
de ooch/datmen niet lichtelick pemandt om soodanighe opinien en be-
hoord den Dupbel over te gheven / bysondre in dese tederheypdt der
Kercke / van welcke vele een groot afkeer kregen / om soodanighe
hardigheypdt: Wierdt oock die saek (nae vertoogh daer over ghe-
daen aende Magistraet) opghehouden/ tot dat de regieringhe door
den Grave van Leicester gheheel was verandert/ ende ghestelt na de
humuren vande Consistorie, nochtans maecktemen ('t welck te no-
teren is) daer na geen swarigheyt/ op 't bevel vanden selven Grave/
te staerken de excommunicatie van een man ende twee vrouwen/ die
totte Mennonten ghevallen waren / niet teghenstaende hare namen

Mijn crea-
men over
dat stück.

Discipline
over eenige
Coorn-
herts-ghe-
sinde

driemael openlijck waren voorgestelt/ende sy bp hare Mennonitisch gevoelen bleven.

Ick wil hier niet verswijghen d' oorsaek van dese mijne matiger insichten (soo ickse oordeele) die ick al op die tijt hadde/meer/of anders als sommighe mijne mede-boederen / niet teghenstaende ick soo onlanghs uppe schole van Geneven (van welcker prechēr heydt een pder sprack) ghecomen was. My was tot Genever, in't beginsel mijner studien/ seer aengepresen 't Syntagma Nicolai Hemmingij, die een vermaert Gereformērt Theologant was tot Coppenhaben: 't geschiede wel met eenige waerschouwingh over es artijckel vande Predestinatie/om hem daerin niet te volgen/ maer ick en liet evenwel niet hem over dat stück naerstigh te lesen/ ende beken/ dat dat boeck een prickel van nadencken gaf ende liet in myn geinoet. Ick hadde oock tot Geneven gelezen de Stratagemata Satanae, of Archlistighepden des Dupvels van Iacobus Acontius.

Waer uyt
eenige mij-
ne matiger
insichten te
dier tijde
haar ooz-
spronck
hadden.

S.Goolart.

Die my dat boeck leende was een vermaert Predicant aldaer/die het noemde librum omnium malorum pessimum: bei sumte van alle boecken, ende dede het my te lesen/ om my daer teghen bp tijde met een goedt Antidotum of teghengist te voorsien. Niet alleen en konde ick daer in soo veel quaerdts niet vinden/ maer 't ondercke my / ter contrarie/ vele aenmerciens weerdige saecken / waer van ick de levensdighe practyckie eerst na begonde te mercken / sijnde inden Kerchendienst. Hierdoor 't selve boeck my weder inde ghedachten ghecomen zynde/socht ick het te Utrecht / kocht ende las het op nieuws. Ick beken dat ick daer uyt veel heb gheleert / dat my veroorsaechte niet lichtelijck peimandt te veroordeelen. Niet langh voor myn vertreck upt Geneven gaf my Carolus Perroutus, (eens seer gheleert ende Godtsaligh Predicant ende Professor aldatt) een goede vermaninghe / dat wanneer ick tot den Kerchen-dienst mochte beroepen worden/ my van extremitēpten soude wachten / ende niet lichtelijck peimandt om syn ghevoelen verdoemen/al was het van 't myn verschepden/maer / mee alle moderatie ende verdraeghsaemheypdt / soo veel in my was/ trachten nae d' eenighepdt der Christenheypdt / die hy beklaghyde soo jammerlyck ghescheurt te zijn. Hy seyde/datmen inde Reformatie te vere was ghegaen /ende eenighe dinghen te hart dreef / daer in hy oock de namen eenigher sijner mede-dienaren (die wel de woynaemste waren tot Geneven) niet en spaerde. Tot ghedachtenisse van dese lesseschreft hy in myn Albo oft stam-boeck (soo de Studenten dat naemen) dese spreuke/ Beati pacifici, quoniam filii Des vocabuntur, Saligh sijn de vredsame, want sy sullen kinderen Gods genoemt worden. Van desen selven Perrout heeft my/Wijlen Thomas van Tielc, eertijdes Aht van St. Vernaerts / nae Predicant tot Delft/ ghetoont eeken bryef aen hem Tiliūm, ende daer in dese woordēn/Reformatorum pleriq; fecerant anfor Uza, temerē manum admodumtis area Domini in speciem ruinam minitanti : Dat is, vele oft sommighe Reformateurs hebben ghebaen als Uza, die vermetelijck de handen sloegh aende Arcke des Heeren, als die scheen te willen vallen, te kennen ghebende met het verbolgh vanden bryef / dat eenighe dingen wodigh waren gheweest te beteren / maer dat in sommighe dinghen

Mat. 5.9.

2. Sum. 6.

de rechte voet niet en was gebolgh / en dat eenige te verre waren ghegaen. Woydt oock van geloofweerdigen gesefd / dat in des selven Perrois sterf-hups gebonden is seckter sijn Tractaat met den Titel *De extremitate in Religione Christiana*, Vande extremiteyten, diemē in de Religie mijde moet, by die van Geneven t' ondergehoudē / t' welck ick noch versch in Vranckrijck van treffelijcke lypden / dien het ghesien / ghelesen / ende coppen daer van gehadt hadden / oock seer presen / heb hoozen betuygē. Inden Syllabo aliquot Synodorum Aurelia: [Lijste van eenigh Synoden te Aurelia] (daer door Sraesborgh bedecktelick verstaen wordt) anno 1628 ghedrukt staet dit Tractaat aenghetepckent met desen Titel / de extremitate in Ecclesia vitandis , Caroli Perrotti p̄ & moderati Theologi liber, monendum quod sciam, editus: [vande Extremiteyten / diemen inde Kerche mijden moet / een boek van Carolus Perrottus / een Godtsaligh en vredtsaem Theologant / noch niet uptghegeven / dat ick wete.] In't weder keeren van Geneven , sprack ick tot Zurich den vermaerden Rodolphum Gualerum, ende hoorde syne insichten op de Geffeninghe vande Kercheliche discipline ende excommunicatione / conform syne schriften / welcke dinghen alle my deden omsien ende sachter gaen in 't stück vande kerckeliche straffe (soo men die noemt) over lypden / die upt swartchepdt petwers in dolen / daer over inde Consistorie tot Vtrecht somwijlen scherpe dispuyncken vielen.

Met de comste des Graven van Leicester t' Utrecht / alwaer de Graef van Neurs doen Stadt-houder was / werden geraemt seerkere articulen vande discipline / op de welche deselve Heeren Graven / door gheduerigh aenhouden vande Consistorie, Wilden / dat de Predicanten van St. Jacobs, sonder het Nationael Synodus (dat nochtans voor handen was) te verbepden / met de Consistorie by probisie souden vereenighen : Twee Predicanten van St. Jacobs dedent niet van herten / so sp seyden / ende claer deden blijcken / maer upt vrees van depoztement : De derde / Tako Zibrandus (daer van hier na gezeeder) maeckte swartchepdt in 't aennemen vande voorzchreven articulen. ick arbeyde seer tot versachtingh: ende alsoo daer een artikel was / dat mede bracht ondertekeningh vande Nederlantsche Confessie / inde welcke hem het artikel vande Predestinatie teghen de bocht was / wierdt hem daer over vriendelijcke conferentie aengheboden / die hy soude moghen houden mit eenen upt onsen Kercken-raedt / die hy mochte begeeren. Hy versocht my ende hadt my inde conferentie / die ick daer over met hem hiel / upt last des Kercken-raedts / in dat pointe te moghen sprecken ende volstaen met de woorden vande Confessie van Zurich. De Kercken-raedt myn rapporte hebbende ghehoort / vondent eerst vremt: myn redenen evenwel voor Tako dzoeghent wech / hoe wel niet sonder eenighe morringhe teghens my. Twierdt dan soa gheconfenteert: Maer alsoo Tako een ander ende particulier gheschil had met een sijner mede-dienaren in St. Jacobs Kercke / dat qualick wilde vereffent zyn/nam hy zyn asschepdt / ende vertoogh upt Dr. recht. De vereenigingh alsoo / tegen veler sin / bysonder oock vande Regenten / gemaect / ende 't Nationael Synodus in 's Gravenhage in 's Gravendomme der openbare scheuringh t' Utrecht anno 1586
Wechne-
minge der
openbare
scheuringh
t' Utrecht
anno 1586

Affellingh ghehouden zynde / volghde daer op het affstellen van veel Predicanten in't Sticht / synde vande humneuren van St. Jacobs Kerck / om dat spphaer beswaerden de Synodale Decreten aen te nemen. Wierden oock ter selver tydt eenighe voornaemste Regenten t' Utrecht aghestelt / van hare Officien beroost / ende uyt de Stadt ghesepdt / diemen voorts dede uyt het landt vertrekken / beschuldigt (sepdt Meteren) van beymeliche practijcken teghen de Kerckeliche vereeniginge (te weten van St. Jacob endede Consistorie / ongaern siende de Kerck van St. Jacob door die Vereenigingh ghebracht onder de Consistorie) zynde Leicester (sepdt hy vorder) ghestijft van alle quade Raedi ende Instructie, om niemandt tot eenigh bewint toe te laten, ten ware by professie dede vande Gereformeerde Religie, daer door verstaerde de Consistorie. Men gaf de uytgesette nae / dat sp correspondentie hadden ghehouden metten Opandt / t welck nopt en bleekt / uytgesteken (soo scheen) om soodanighe uytsettingh by 't volck een beter verwe te geven. Dit alles wierde de Consistorie, emmers eenige onder d' selve / te laste gheleydt. My ende eenige anderen waren soodanighe raedslaghen onbekent / hoe wel ick daer nae mede (soo het sprueck-woordt houdt) met het spit gheslaghen wierdt sonder van 't gebraet gegeten te hebbe. De Consistorie-gesinden quamen hier door inde regieringe / met eenige vande selve humneuren / ghesepdt vreemdelinghen / ingestelt (soomen hiel) tegen de privilegien.

De Consistorianen in de Gereg-
ringe t' Utrecht.
Anno 1588.

De uytgeleyden klaeghden aen haer naturen van Hollandt / versoeckende hulp / uyt trachte vande Drie : 'T was 't selve spel in 't klepn / dat dertigh jaren daer nae in Hollandt ende t' Utrecht gespeeld is in 't groot / ende genoegh tusschen d' selve parthynen in 't Kerckeliche. Ten duerde evenwel niet langh. Leicester vertoogh nae Engelandt. Eeni-
ghe Predicanten van Utrecht met een uyt Zeelandt / gheslaet vande Kercken / rep'sden hem na in Engelant / spraecken met de Coninginne, ende den Grabe / quamen wederom met troostelycke woorden : Mid- deselert ijdt wordt alles uyt Hollandt binnen Utrecht / door den Grabe van Meurs (hoewel de uytsettinge te vooren door den selven was geschiedt) soor belept / ter occasie van seckere beroerte onder d' Burgerpe verwecht / op een alghemeynen vast ende biddagh (ick wag te dier tydt in Hollandt / ende predicte / op versoek / in 's Gravenhaghe den selven dagh) dat alle de uytghesepde Regenten ende Vorgheren weder inde Stadt quamen: Waer op gebolght zynde de ghewoonlycke vernieuwingh vande Magistraet / wierden vele vande Consistorie, sonderlinge de gesepde vreemdelingen / uyt de regieringe gelaten ende gestelt. De Predicanten (ick onder d' selve) wierden 'tsedert bejegent met vele wederweerdigheden ende moeyelichheyden : Men liet ons evenwel by onse gewoonlycke bedieningh / tot dat in Octobri van 't naebolgende jaer de gewoonlycke vernieuwinge vande Magistraet wederom was geschiedt / waer mede die vande Consistorie siende t' eenemael gheraeckt upde regieringhe / ende den Grabe van Meurs Stadt-houder (den Predicanten / my insonderheydt / seer gonstigh) t' Veenhem overleden / is gebolght / datmen alle de Predicante der Stadt seffens op 't Stadt-huys ontboordt / ende alle te ghelyck (my mede) van hare diensten licen-
tieerden.

Hier van dese vora-
gje ende be-
soungie P.
Vor. lib. 24.
f. 77. ende
vorder.

25. Sep-
tember.

Verande-
ring t' U-
trecht.
Anno 1589.
in Octobri.

Mine en-
de andere
afstand-
king t' U-
trecht.

rierten / met verboth van niet meer inde Stadt of Jurisdictie van dien te prediken / om dozaerken (sepde Ir. Dirck Canter , die ter selver tydt/als eerste Burghermeester / 't woordt voerde) den raet daer toe moverende / sonder andere redenen: Terstont waren daer andere Predicanten in onse plaatzen / ten deele bande Magistraet ontboden / ten deele op versoek uit Holland vande H. H. Staten aldaer gesonden / om den dienst by probisie waer te nemen. Wp / die afgestelt waren / om te voortzomen die beroerte die hier uit hadde mogen ontstaen / ende de ghemeynre goet exempel te gheven (hoewel ons groot ongelijk was gheschiedt) ghehoorsaemden / en lieten ons binden inde Kerk op onse gewoonlycke plaatzen in 't ghehoor der afgesondene Predicanten / vermaenden oock de Lidmaten van hups te hups tot stilligheid / ende dat sp niet ons dit ongelijk in lydtsaamheydt wilden dragen / alsoo die veranderingh / voor die tydt / niet epghentlick de Religte selve / maer onse personen raeekte.

Wp bleven ebenwel inde Stadt: waer in de Magistraet niet gerust zynde / ende nochtans ons niet willende doen uitgaen / practiseerden (soo wp daer nae ghewaer wierden) dat sijn Excel: Prins Maurits Stadt-houder van Hollandt (den welcken d' Utrechtse doe voor hadde / 't Stadt-houderschap van Utrecht te defereren) de Heeren Leonart Casenbroodt ende Gerardt Doedesens, Raden's Hof van Holland / 't Utrecht sondt / die Helmichiom ende my van wegen d' selve sijn Ex: versochten in 's Gravenhage te komen. Aldaer door den Heere van der Mijlen President za: by sijn Excel: ghebracht zynde / verstandon Wp / dat de meninge was / dat wp inden Haegh blijven / ende al te met Predicanten souden / tot naerder ordre: T geschiede. S: Excel: ontboordt ons daer nae te tweedemaal / ende begeerde dooz monde banden voort noemden Heer bander Mijlen / dat wp geen beroepingh souden aenne- men buptē sijn Excel: consent / onder toesegginge van continuatie van tractement / vanden dagh onser afdanckinge 't Utrecht af / tot dat wp met een ander beroep souden sijn versien. Wp bonden ons beswaert in dit consent te moeten verwachten / ende versochten te moghen volstaen / mits te wozen zyn Excel: doende kennisse van sulcken beroep / als wp souden mogen aennemen: Baden oock sijn Excel: seer instan- reljick / ons genadelijck de handt te willen bieden tot wettigh verhooz by die van Utrecht / om ons te mogen verdedigen / indien sp yet te segghen hadden: Sijn Excel: difficulteerde dit leste / ende dede ons verma- nen / ons leedt met patientie te dragen / om 's Landts gerustighedt / ons te vredē houdende met het getuygenis onser conscientie / oock van vele Heeren ende andere dooz 't gantsche landt / die een goet ghevoelen van ons ende ons doen hadden. 't T selve wiert ons daer na oock verklaert van wegen die Collegien banden Raet van State, ende de Ge- committeeerde Raden van Holland, welcke leste ons ter handen deden stel- len een Oydontantie van continuatie van tractement / die wp heusche- lijcken excuseerden aen te nemen / segghende / dat wp dat vande Heeren Staten van Hollandt niet en hadden verdient / ende vreesden sulcx te ful- len strecken tot eenige verbindinghe / daer toe wp te dier tydt niet en

Hoe in
ons daer in
droeghen

Ontboden
inden Hague
van wegen
ende by sijn
Excel:
Anno 1590.
12 Janua-
rij

Ons we-
dervaren
aldaer den
8 Februarij

Den 15.
Februarij

waren gesint / genegen op het landt te trekken. Van Godt schikte het anders : Want alsoo wy ernstelijck van Verschepde Kercken in't landt wierden versocht / ontsloegh ons ten lesten den Kerckenraedt t' Utrecht by provisie, ende met conditie, dat wy de selve inhare rechrveerdighe actien souden helpen, ende vorderen, soo veel ons moghelyck wesen soude, ende dat, tot wat tijde Godt de Heere de ghenade doen soude, datmen onsen dienst aldaer wederom soude mogen ghenieten, wy, wettelijck van de Kerck gberoepen zijnde ; ghebouden souden wesen den dienst des Heylyghen Euangelij aldaer weder aen te vangen om te exerceren, &c.

Acte des
Kercken-
raets t' U-
trecht aen-
gaende one
ontslagin-
ghe.

Ik versocht oock aen de Magistraet Acte van quijtinghe van sulck Recht / als de selve op my mocht hebben te pretenderen van wegen eenige kosten / gheleydt aen mijne studien / maer die wierdt my ghewegert/met mondelingh aenseggen/dat/hoewel men my met anderen hadde ghelicteert om consideratien / men ebenwel van meinnghe was mynen dienst eerlangh wederom aldaer te ghebruycken; daer mede ick my (hoewel het my onbillick docht) te vreden stellen most. De Bozgermeester Dirck Caeter voorgenoemt gaf ons eenighen tydt daer na attestatie onder zijn eghen handt/getupgende/dat de voorschreven af-settinghe, subiteglyck over ons alle gelijck, niet en was geschiet om eenige quade feyten ofte ghebrecken in leer of leven, daer aen wy schuldigh of oock suspect souden sijn gheweest, ende daer mede wy sulcx verbeurt of verdient souden moghen hebben, maer alleen uyt eeniche politijcke consideratien, voorbehoudende nochtans ende onvermindert blijvende de reputatie ende eere van onse personeonen ende dienst, sonder dat eenighe note van ignominie ofte prejudicie van onsen goeden naem ende faem daer mede ghemeent zy. Gelijcke attestatie gaben ons oock andere Heeren/die ten tyde onser afdanchinghe als Schepenen ende Raaden in regieringhe waren / boven d' attestatiën vande Classe ende Kercke aldaer.

Terstont daer aen wierdt ick van verschepden treffelijcke Kercken ende Magistraten in en baupten Hollandt gberoepen/ waer van de beroep-brieven noch in wesen zyn. Sonderlingh wierdt ick van't Colegie der Heeren Ghecommiteerde Raeden van Hollandt / ende den Kercken-raedt van's Graven-Hage, met goedt-bindien van sijn Excel:

Beroepin-
ghe in
's Graven-
Hage Anno
1590 den
14. Martij

ende toestemminghe vande Hoven ende Collegien van Justicie/Beerk-
ken-hamer ende Magistraet, gberoepen ten dienst vande Kercke aldaer.

Dese Beroepingh Werdt seer gheurgeert ende aenghedreven : Ick en dorste dese Beroepinghe niet af slaen / om datmen my sepde / dat sijn Excel: niet wel neuen en soude / soo ick elvers gingh / ende dat ick hier de Kercke Godts den-meesten dienst soude doen.

Sware ge-
peynsen o-
uer dit Be-
roep.

Ick hadde ebenwel (Godt weet het) op dese beroepingen vele bedenckinghen/ ende swaermoeidige ghepeynsen / om redenen/ die my doen in't hooft zweefden / ende ick nader-handt bevondt gheweest te zyn myn ghemoedts voor-gheturghen / van't ghene my / ter selver plaatse ende in die Bedieningh / vele jaren daer nae / wederbaren is: Daeromme ick my oock aende selve Kercke niet langher als twee Ja-

ten en wilde verbinden / vooybehoudende daer en boven de voorzchreven conditie ende verbintenisse t' Drecht.

Aldus bleef ick inden Haghe/ Helmichius zal: ged: wierdt beroepen tot Delft / daer ick eerst ende vooy hem versocht was. De Predicanten / die t' Drecht sedert onse af-danckinghe vooy eenen tydt by leeninghe hadden ghedient / wederom ghekeert zynne in Hollandt / wierden andere Leeraers/ oock upt Hollandt / in onse plaetsen beroepen/ dooy de welcke de soyme van Reformatie van die van St. Iacob in alle Kerken Wierdt in-ghevoert / als die ghehouden wordt de eerste ende ondertste openbare aldaer te zyn/ ende niet meerder moderatie te gaen.

dit gheschiede op seckere requeste by die van die Ghelinthept aen-de Magistraet overghegeven/ daer in sy claeghden over t' onghelyckhen/ ten tyde van Leicester / aenghedaen / alsinen hun hare Kercken ende exercitie benam (soo sy seyden) met verhael onder anderen / dat dare eerste Predicanten niet ghewoon en waren vande predestinatie ende den aencleven te leeren anders dan obiter / niet ex profeso. (Dit waren hare woorden) dat is / als in t' voorby gaan / niet upt vooy-bedacht vooy-nemen.

Dit naerkt ende waerdigh verhael van t' vooygaende dient tot klare afginginghe van verschepden onwaerhepden/ daer mede de Contraremonstranten haer / in dit stuck / soeken te behelpen / onder anderien mede tot mijnen nadeel. Sy gheven vooy/dat het Remonstrantsche ghevoelen inde Provincie van Utrecht eerst onlanck op-ghetomen ende nieuw is: Hier blijkt / dat het aldaer t' erste ende ondertste was / dook onder de Publychque authoriteyt / enve niet de practycke van On-derlingbe verdraeghsaembeydt over de verschepdenheyt in eenige leer-pointen. De Contraremonstranten bekennen selver / als sy schryven in haer Teghenvertoogh, Dat Hubertus Papistighe doolingen leerde, daer onder begrijpende oock het Remonstrants ghevoelen / t' onrecht Papistighe doolingen ghenoemt: Sy seggen mede/dat de Scheuringe t' Drecht op de verschepdenheyt van Leere ghesundeert was:

Dit verhael wigt anders/namelijk/ dat het principalijck was om de Discipline. Men heeft de lieden op de mouw ghespelt/Dat ick, om de quade leere , die in St. Jacobs Kerck wierdt gheleert, my niet andere van de selve hadde afgescheurt: Ter contrarie is Notoir upt het nu verhaerde / dat de scheuringhe t' Drecht al was gheformert / vier volle saren te vooren / eer ick daer beroepen wiert. Men heeft my nagheschreven / Dat ick Paep Hobrecht (soo noemense hem) in sijne dwalinghen , die sy segghen dat ick nu voorstaet, hebbe teghen ghestaen ende helpen weerent. Men hoort hier anders : ende was Mr. Huybrecht al langh overleden / eer ick t' Drecht in dienst quam. Men gheest my na / Dat ick, om t' voorstaen der Contraremonstranten leere teghen die van St. Iacob , met Helmichio za. ende andere, uyt Vtrecht verdreven ben : Men siet hier ter contrarie/dat tuschen de Conſistorie ende St. Jacobs over de leere gheen disputt en was / ja dat sy ten wedersyden hebben b. kendt inde hooft-stucken der leere eens te zyn. Alle dit heestmen uptgegeven/om de lypden wijs te maecten/ dat ick/

De sonne
van Besoz-
matie van
St. Jacob
t' Drecht
ghehouden/
ondertste
openbare
Reformatie
aldaer.

Hoe dit
verhael des
Drechters
handel
dient tot
mijne Zu-
stisiatie.

als ick een Remonstrant wierde/ den Rock hadde gekeert. Ick segh/ dat den Rock ic keeren noch sonde/noch schande en is/ als het uyt goede redenen geschiedt/ Doch dat ick in desen deele den rock niet gekeert en hebbe; want ick in mijn ghevoelen/aengaende de substantie vande Kerckelijcke regieringe ende discipline(daer over epghentlyck tot Vtrecht de questie was) nopt en ben verandert. Oock sietmen/ dat ick het Contraremonstrantsche ghevoelen nopt precys en hebbetoegestaen/maer alle tydt nae moderatie getracht. Eenige hebben 't gene ick eenighe jaren daer nae / wederom t' Vtrecht versocht zynde/ heb ghehandelt(soo volghen sal) geduydt als een πολυπεριουσιν of te veel moepenisse brypten myn beroep: Men verneemt hier myne verbintenisseyen die van Vtrecht/op de Welcke / ende 't versoect daer op ghevolght/alle 't selve rust. Dus verre dan van myn Beroep ende Bedieningh t' Vtrecht / ende de swarigheden inde eerste vier jaren der selver bedieninghen aldaer uytghestaan / in de welcke de Heer my al vroegh wilde leeren (soo een seer gheleert man te dier tydt tot myner vertrostinghe aen my schzeef) Solenne illud Christi Ministerorum Rejici & Ejici: [Dat het Christi Dienaers gewoonlycke deel is verstoeten/ ende uytgestooten te worden.] Maer dat waren Roosen by de Doornens die my zedert inden Hage hebben gesteeken. Dat was geringh by dit leste. Doe stont my 't lant ende al de werelt open: Nu is my 't lant ende al de werelt te baagh gemaerkt. Doch hope ende vertrouwe ick/ dat my den Hemel open staet:dit stelt my gerust.

Tweede Capittel.

Vrede-betrachtinghe t' Amsterdam: Resolutie van uyt den Haghe te scheyden. 't wordt belet: kennis metten Heere van Oldenbarneveldt sal: Ontwerp van Kerckelijcke wetten. Naerder aenden Haghe verbonden. Blame: Beroep tot den Franschen dienstaldaer:vrede-najinge t' Vtrecht.

Anno 1590.
in Novem.

Vericht
des kerck-
keneadts
t' Amster-
dam met
Arminio
Sal:

In Decem-
bri,

Nartinus Lydius, eertijds Predicant t' Amsterdam/ doe Proffessor tot Franiker/ quam my inden Hage versoekken tot slissinge van 't verschil t' Amsterdam tusschen den Kerken-raedt ende Iacobum Arminium sal: Predicant aldaer / by den welcken hy vermynde dat ick veel vermocht/ om dat wy te samen tot Geneven hadden ghestudeert/ende om andere redenen. De gelegenheid der saecken was my onbekent/oock maecte my beschreunt/dat ick uyt Lydij propoosten vernam de meeste hardighedt te sijn by eenige vanden Kerckenraedt. Op sijn aenhouden nochtans repsde ick t' Amsterdam / om Arminium te beweghen den Kerken-raedt te ghemoet te gaen/ soo veel doen-

doenlyck. Daer gekomen zynde opende ick aller eerst aen Ioanni Taffi-
no zal; (doen Predicant aldaer inde Walsche Kercke) de oorsaek mij-
ner komste/versoekende raedt ende hulpe : Hy verthooonde sich over
d' oorsaek mijner comste seer verblijdt te zijn/seggende / langh gene-
gen te zijn geweest tot middelingh/hadde hy vemandt vande Hollant-
sche Kerken-dienaren ende tale met hem ghehadt ; Voorzg boodt hy
syne hulpe aen/ende gaf moet tot eene goede uptoemst. Hy openden
den Kercken-raedt onse voornemen. De Kercken-raedt verlaerde
onse aenspraech/desen aengaende/ aen Arminium niet onaenghenaem te
zijn/mits dat Wy ons wederbaren haer wilden relateren. Wy/ver-
staen hebbende/dat het verschil gesprooten was upp seckere Predica-
tien Arminij over 't 7e Cap:totten Romeynen/brachten te weegh/dat
eenige uppten Kercken-raedt wierden gheremiteert / om daer van
in't vriendelijck met Arminio te sprecken in ons bwesen. Dit gedaen
ende Arminius gehoozt zynde/sloegen Wy(on ses oordeels) billickie mid-
delen voor tot eenighepdt. Arminius namse aen. De Kercken-raet wyp-
gerde;ende Wy kregen ten loon eenen quadē klanck/achter onsen rugh
geworpen by eenige vanden Kercken-raedt. Tassius ende ick klaegh-
den daer over aen den Kercken-raedt/kreghen schoone woordien / ende
schepden onverrichter saeck. Borghermeesteren / upp andere/onzen
voor slagh gehoozt/ende billick gebonden hebbende/brachten te weegh
door authozitept/'t geen men onse intercessie hadde ontseptd. Ick heb
niet voorghenomen een Apologie voor Arminio te schrijven/soude an-
ders wat meer hier van seggen: Waer de Heer Reiner Cant, za: doe
Burgermeester (een man van verstant ende authozitept) in 't leven/die
soude konnen getupgen/wat daer ommegingh. De Heeren van Am-
sterdam kregen daer nae ghengenthedt my aldaer tot den Kercken-
dienst te versoecken. De Heer Cant: Burgermeester quam inden Ha-
ge mijne genegenthedt te ondertasten: Ick excuseerde my/ende badt
zijn E: om reden seer ernstelijck / daerom gheen vorder moepten te
doen: het bleef daer bp. Evenwel en lieten enige Predicanten t' Am-
sterdam (verstaen hebbende / dat Borghermeesteren hier van propo-
sten hadden gehadt) om dit beroep te beletten/niet nae / Borghermees-
teren quansups te waerschouwen / dat ick onsupver inde leere was:
Ick hier van daer nae Keerkenschap vanden Kercken-raedt in per-
soon vereyscht hebbende/excuseerde haer de selve als nergens van we-
tende: Niemandt wilde de man zyn. Ick urgeerde/ende bewondt dat
het Plancius was/die / gheperst zynde / tot aucteur syns seggheng
noemde eenen mijner mede-broederen in's Gravenhage. Dese ont-
kende het. Ick begon evenwel om te sien/ende voelde/dat de Rydig-
heidt my aenbingh te bijten / 't welck my dede dencken op vertreck
uppten Hage tegen de besprocken tijdt/willende / liever dan in krac-
keel komen/er eenemael schepden ; Daer toe ick noch meer bewoghen
wierdt dooz 't geen volghen sal.

Wy wierdt aenghiedient/dat zyn Excel: teghen den Heere Viceconte
van Turenne/nae Hartoge van Bouillion / als die(inden Hage geco-
men zynde / om de Alliantie met Frankryck) de restitutie vande

Tassius
Sal:ende
mijn doen
tot slissinge
van 't selve

Blame ach-
ter my van
te sijn on-
supver inde
leere.

Walsche ofte Fransche Kerck t' Utrecht / (die door Helmichij, ende myn vertrek van Leerders onthloot was) aen sijn Erel: recomman-deerde/hadde gebrycht sechtere propoosten/streckende tot merckelieke nadeel van myner mede-broederen ende myne voorgaende bedieninghe t' Utrecht/daer uyt ich meynde te konnen oordelen/dat myn vor-der blijven inden Hage/sonder vrucht/ja metter tydt gevaerlyk sou-de zyn. Hierom/neffens t' voorgaende/resoluerde ik myndienst/vol-gens de bedongen conditien/tegen de tydt op te seggen. Dit myn voor-nemen eenige maenden daer na gemerkt/ende vernomen zynde/dat de Heeren Staten ende Stadt-houder van Vrieslandt Grave Willem van Nassouwen met die vande Kerck ende Magistraet tot Leeu-waerden hare beroeping ontrent twee jaren te vooren op my ghedaen

Versoek om te blij-ven.
Doozinem
om uyt den
Hage te
vertrekken.

Weder begonden te vernieuwen/wiert ick vande Ouderlinghen inden Hage versocht my naerder aen die Kercke te verbinden: Ick bedanck-tese/ende verlaerde niet een myne resolutie van vertrek t' eynden de twee jaren/volgeng de besproochken conditien. De Heere van Olden-barnewelt, Advocaet van Hollant ende Westvrieslant (door der Ouder-lingen belept) ontboot ende socht my te bewegen tot blijven/ende meynende (soo scheen) dat ick my met het tractement ofte de gagie inden Hage niet en vernoeghde/gaf hope tot verbeteringe: Maer soo zyn E: verstandt/dat het my elders seylde/persie my soo verre/dat ick sijn E: ten lesten opende / onder anderen / de verhaelde propoosten van sijn Excel:aenden Heere Viceont/ende t' gene ick daer uyt hadde te beslu-ten/Waer op sijn E: my hoogh verlaerde/dat de rapporteur my had-de geabuseert/dat sijn E: selve was present geweest/als de gesepide pro-poosten vielen/die niet van alle de Predicanten, maer van een Predicant, die t' Utrecht gredient hadde (welckers vergriypingen ick moest bekennen) ghesproochken waren/ my voorts dermate verseckerende vande-aengenaemhept myns diensts in's Gravenhage/by allen/oock by sijn Excel:dat S. E. my bewoogh de saerk in naerder bedencken te nemen.

Eerste ken-
nisse mette
H:Advocaet Olden-
barnewelt,

Dit was de aldereerste particuliere aenspraeck des Heeren van Oldenbarnewelt / ende de ingangh totte kennisse met syne Ed; die my te vooren beschreven was te sijn een seer hooghzagende man/af heerigh vande religie/ende vyandt vande Predicanten: Ick en merchte gheen van allen/noch in dese eerste/noch in andere te samen spreckingen/die ick daer na/by verscheyden occasien met syne Ed:hadde: Hy misprees sonwijlen sommiger Predicanten onrechelichept/Had misnoegen in der Conskitorien te veel onderwints/ende pogten na salien/die hy meynede de Politie te na te gaen/oock mette authoritept van't lant ende der Conscientie vyshopt niet te ronnen bestaan: seyde my op seckeren tydt rondelyck / dat hy studeerde tot Heydelbergh professie vande religie hadde gedaen; maer dat hy sich in Hollandt van 't Avondtuael hadde onthouden/alleen om de gemelde insichten. Ick vertoonde zyn Ed:dat die redenen in soodamghe saeck geen plaets en hadden/ende vermaende hem. Sijn Ed: nam het danchelyck aen/waer op oock volghde eenighen tydt daer na/dat eerst hy selve/daer na sijnे Hupszrouwe/oock sijnē Dochter / die / na / den Heere van Veen-hupsen / President inden

inden Hooghen-raedt ende Vrypheere tot Weeskerck/ troude/ ende sed voort d' andere Dochter / nu Hypsvrouw van den Heere van der Wijle/ haer successivelijck ten H. Abondtmael begaven/ nae dat hy de selve te vooren / in sijn huys/ dooz my hadde doen onderwijsen (nae pders capariteyt) inde grondt-stucken der Christelicker Religie : Ick en liet evenwel niet te onthouden 't ghene ick myt monde van sijn Ed: hadde verstaen / 't selve met eenighen dingen t' Utrecht ghepasseert te overlegghen ende te sozghuldelicker op mijn doen en laten acht te nemen.

Ter selver tydt hielden de Gedeputeerden vande Synoden van Holland seer sterck aen/ om vande Heeren Staten van Holland ends Westvrieslandt / onse Souvereyn Overheypdt / te verkrijgen approbatie vande Kerckeliche ordonnantien / gemaeckt in 't lest voorgaende Synodus Nationael / gehouden in 's Gravenhage onder den Grawe van Leicester. Haer Ed: Mo: daer in swarighedt bindende / deputeerden (dooz 't beleypdt/soomen hiel/ sonderlyck vanden H. Advocaet) acht Politiecke ende acht Kerckeliche (onder dese oock my) om te resumieren secker concept oft ontwerp van Kercken-ordeninghe eenighe jaren te vozen / dooz last van sijn Excel: den ouden H. P: van Graengien H: Ged: beraemt/ende deselve sulx te dresseren/ als sp soaden mepnien tot vorderinge van Godts eere ende welstandt der Landen ende Kercken te behoozen / oock hare Ed: Mo: van hare besoinge te doen rapport. Hare Ed: M: dit gebesoingierde vande geseyde festien Politiecke ende Kerckeliche gesien hebbende / sonden 't selve aenden Hoogen-raedt ende den Hove Proviniael / om daer op te hebbien der selver Advijss/ myt 't welk verstaen hebbende/dat hare E: E: 't selve tot vorderinghe vanden dienst Godts/welstandt banden Lande ende der Christelicker Kercke/goedt ende noodigh bewonden hadden/ wiert wijders by de selve Staten geresolveert/ dat 't selve den Edelen ende Stedē soude worden overgesonden tegens de naeste vergaderinge/ om alsdan eyntelijck daer op te kunnen geresolveert wordē/Waer op geholght is/ dat 't selve Concept van Kercken-ordeninge mede by advijs vande Edelen ende het meerendeel vande Gedep: vande Steden dienstigh ende noodigh bewonden wierdt. Maer alsoo de Steden/Delf,Rotterdam,Hoorn ende Medenblick daer inne noch swarighedt maectken/mepnende/ dat inde selve den Kerckelicken al te veel authoriteyts was toegestaen/ wierdt by den Staten goet gebonden aende selve Stedē in 't particulier naerder instantie te doen / om haer metten Edelen ende andere Steden te consoveren/ende voorts/ dat deselbe Kercken-ordonnantie / voort het publiceren van dien/de Provinciale Synode van Hollandt ende Westvrieslandt/inden Hage te vergaderen/ soude werden gecommuniceert/ om de selve alsoo eenpaerlijck in train te brenghen/ Maer / by wege ringe van geseyde Steden/ en wierdt dese Synode Nationael niet geconvoeert/ ende alsoo dese saecke van hare Ed: Mo: op geenen Synodum gebrocht.

De saecken dus staende verbondt ick my naerder / op sterck aenhouden/ende nieuwe onderhandelinghe/aende Kercke van 's Gravenhage/

Besoinge
over 't con-
cept van
Kercken-
ordeningh
Anno 1591.
in Febru.

Anno 1591.
den 21. A.
pil.

Ik ver-
vnde my
naerder
aendelijc-
ke van
's Graven-
hage.

hage/sonder pet ypt te bedinghen/ als alleen de besproochken conditien
van Drecht. Dese naerder verbintenisse beroude my haest/maer te
spade:Want/ als de particuliere Synoden in Huyt ende Noort-Hol-
lendt/in Junio ende Augusto daer nae/gehouden wierden / naer ghe-
woonte/ verstandt ick/ dat dese lve haer by de geseyde Kercken-ordon-
nantie seer hielden verkort/ende achteden/datmen de Predicanten/die
daer inne hadden geadviseert/ (hoewel 't selve was geschiedt expresse-
lyk met dese exceptie / dat haer advijs van gheender Weerden soude
zijn/ indien het den Synoden niet en gebiel) behoorde degelyck te cen-
sureren/ om dat sp hadden ghebesoingteert upt last vande Politijque
Magistraet (soo sp spracken)ende niet der Kercken/mitsgaders/ om
dat sp met hare advisen de Kercken grootelijc (nae haer oordeel) had-
den gheprejudeert / besonder inde authoritept / die sp mepraden de
Kercke te competeren/over de beroepingen tot de Kerckelijcke diensten
ende de oeffeninghen der Kerckelicker discipline / daer inne sp hielden
dat den Politijcken te veel was ingerumt. Men sprack seer leppigh
vanden Predicanten/welcker Asem daer over was ghegaen/ende sep-
pe/ dat sp der Kercken overheypdt hadden vercocht om een goede somme
gelgs by elck van hun (sommige stropden van een goude ketten) vande
Staten ghenoten/hoewel hun/over dese besoingne / brypten de vracht
ende teercosten/ niet een stupver was toegheleypdt : Ende en hadde het
niet gedaen't respect/ datmen wijlen Hendrik vande Corput, ende Aerni
Cornelisz. Predicanten respective tot Dordrecht ende Delft, oude ende
vrome Leeraers (die mede over 't werk gheweest waren) toedzoegh/
men soude 't voorz. adviseren/in my/ende anderen/ niet soo hebben
overghesien : Soo bleef dan de ontworpenne ordre steecken/voorname-
lyck om de dispute vande Kerckelijcke authoritept / daer mede sommi-
ge/al van vele jaren/ seer besich waren geweest/ ende daer upt allens-
kens sulck wantrouwen tusschen de Overheypdt ende de Kerckelijcke
geresen is/ dat ick 't selve houde geweest te zyn niet de geringhste ooz-
saeck vande ghevolghde disordren / alsoo daer deur belet wierdt / dat
over de upterlijcke Kerckelijcke saerken geen bequame wetten wierden
ost konden by de H. Overheupt werden gestelt/ om een pder in betame-
lijcke ordre te houden: Daer merckte ick 't gene my te boven onbekent
was/vanden haet der Kerckelijcke teghens den Advocat Barneveld, den
Welcken sommige van hun al te dier tydt (ick heb het met mijn eygen
ooren gehoozt/maer nopt voort ghesepdt) een schelm ende verrader der
Kercken noemden / sonder dat ick opt eenighe andere redenen van soo
atroce naespaaerke konde vernemen (als dese) dat hy al vanden tyde
des Grave van Leicester af/doe hy eerst Advocaet van 't Lant gewor-
den was/ den Kerckelijcken seer was teghen gheweest (soo sp sepden)
in hare Kerckelijcke pretensiën / over 't Recht van Kerckelijcke Be-
roepingen/ Authoritept der Synoden ende andere Kerckelijcke verga-
deringhen / die hy pooghde (bysonder de Synoden) te brypden mette
presentie van Politijque gedeputeerden op de selve/ gelijck dit oock/
omtrent de selve tydt / voornemelijck door sijn beleypdt (soomen hiel)
met groot misnoegen der Kerckelijcke (eenige wepnige uptoghenomen
dien 't

D' ooze:
spronck be-
ler swartig-
heuden.

Quade ope-
niuen der
Kerckelij-
cken vanden
H. Advo-
caet/ende
de oozsae-
ker der sel-
ver,

Denkerickte ick 't gene my te boven onbekent
was/vanden haet der Kerckelijcke teghens den Advocat Barneveld, den
Welcken sommige van hun al te dier tydt (ick heb het met mijn eygen
ooren gehoozt/maer nopt voort ghesepdt) een schelm ende verrader der
Kercken noemden / sonder dat ick opt eenighe andere redenen van soo
atroce naespaaerke konde vernemen (als dese) dat hy al vanden tyde
des Grave van Leicester af/doe hy eerst Advocaet van 't Lant gewor-
den was/ den Kerckelijcken seer was teghen gheweest (soo sp sepden)
in hare Kerckelijcke pretensiën / over 't Recht van Kerckelijcke Be-
roepingen/ Authoritept der Synoden ende andere Kerckelijcke verga-
deringhen / die hy pooghde (bysonder de Synoden) te brypden mette
presentie van Politijque gedeputeerden op de selve/ gelijck dit oock/
omtrent de selve tydt / voornemelijck door sijn beleypdt (soomen hiel)
met groot misnoegen der Kerckelijcke (eenige wepnige uptoghenomen
dien 't

dien't seer aengenaem was) in train wierdt gebracht. Nochtans was 't voorzchreven Concept van Kerckeliche ordonnantien soo inghestelt/ dat het merckelyk diende tot behoudenisse van der Ghereformeerden leere ende oordze; Daerom vele oordeelden / dat de Kerckeliche haer selven in 't licht waren/ als sp dat verwierpen. Den Heer Advocaet en hiel evenwel niet op te arbeeden/dat'selvē mochtē aengenomen wordē/ Soo upt de resolutien/ den 18. Junij/ 27. Augusti / ende den 23. Novemberis 1591. den 3. Martij 1594/ den 6. Septemb. ende den 27. November: 1595. ende den 20. Febru. 1596/ende meer andere/ langh daer nae by den Heeren Staten daer op ghenomen/blyccht. De Steden/die deselvē eerst waren tegen gheweest/ hebben in 't leste noch wel vernomen de faultheit/die sp hadden begaen. Ich begonide doe te breesen/ dat het my voortstaen niet wel mogelick soude zijn/ indien ich inde Hage bleef/ myne conscientie te voldoen / ende te ghelyck een goede opinie by sommige Kerckeliche (wanneer die soo souden voort willen/ende ich geen Amen tot alles soude konnen segghen) te behouden : Maer 't was te laet. Die besoinge was wel begonnen/ eer ich my bordē aende ghemeynte vanden Hage verbondt/maer de verkeerde oordeelen en waren doe daer over noch niet geveldt. Ich hoopte te connen schuplen onder andere/die dooz geleertheypdt / bejaertheypdt ende erbarentheypdt / authoritept vertregen hadden/ende nademael sp haer in alles hadden gecorformeert met het gheadbiseerde / heelde ich my in/ dat deselvē ons wel souden weten bupten op - spraecke te houden / maer 't miste my. Wat ich had toegestaen upt eenboudigh gevoelen / gelieten haer dese/ daer nae/ gheadviseert te hebben meest upt ontsich/ende en wilden niet seggen/ dat sp de Kerken geen reden van misnoegen ghegeven en hadden/ twelck ich nochtans vast hieldt. Dese dingen deden my een spade berouw hebben/niet van 't gene ich hadde helpen adviseren/maer van my inden Hage te hebben verbonden : dan alsoo het niet te herdoen en was/nam ich couragie / met voornemen van myne conscientie in alles nae vermogen te quijten/ende Godt de upcomst te bevelen.

In Augusto daer nae quam myn vrouwe de Princesse van Oranien L. G: in 's Gravenhage resideren/ ende alsoo daer geen ordinarise bedieninge en was inde Fransche tale/ liet ich my op 't eerstigh versoeck bewegen/haer Excel:inde Capelle te Hove/met eene Predicatie twee of drie/te dienen/tot dat hare Excel:soude zijn versien: Hier op is gebolght myn Berop/om de ordinarise bedieninghe in die tale aldaer aen te stellen ende te continueren/op 't begeeren van zijn Excel:/ ende de voornoemde Princesse/nae beroepingh der gemeynede/met oordze vande Gherommerteerde Raden van Hollandt / ende consent des Kercken-raedts der Duytscher Kerck/ aende welche ich eyghentlyck was verbonden/dese bedieninge my zynde(niet tegenstaende myne beele excusen) genoegh opgedrongen vande voornoemde Heeren / met toedoen vande Heeren Tassis Predicant t' Amsterdam / ende Treclaius Professor ende Predicant tot Leyden/bepye daer toe gecommitteert vande Walsche Synode. Hier op volghde/dat sijn Excel:die te vozen ghewoon was inde Duytsche Kerck/ anderē Predicanten soo wel

Diese voor
het toeko-
mende.

Sommiger
onvastig-
heypdt.

Beroeping
ten dienst
vande
Fransche
Kerk in
's Graven-
Hage.

Anno 1595
in Sept.

als my te hoozen / ordinaris te Hoof bleef inde Fransche Predicatie/ uytgenomen eeng ter maent / dat ick op myn gebeurte inde Duytsche Kerck moeste Prediken / daer sijn Excel: my dan quam hoozen / om dat alsdan's voormiddaghs te Hoof niet gepredikt en wierdt. Dese doblele dienst bracht my / nessens den arbeidt / oock groote jalouzie toe / te meer / dat niet alleen sijn Excel: maar oock vele andere van qualiteyt my volghden / in d' een ende d' andere Kercke: Was evenwel myn dienst sus verre / ende langh daer nae / aenghenaem / soo veel ick konde merken / hoewel ick in myne Predicatiën / bumpten de ghewoonte van anderen / weynigh Predestineerde / maar ginck in die materien / soo ick t' Utrecht hadde ghedaen. Men wierdt oock myne moderate inschijten ghewaer in andere saeken. Ick verclaerde op eenen tydt dese Woordzen Davids uyt den Psalim 32,8. Ick sal u onderwijsen ende den wegheleen, die ghy wandelen sulc. &c. ende seyde / dat het te berlagen was / dat de menschen haer selben soo vele verscheyden weghen verkosen in't stück vande Religie / niet tegenstaende daer maer een wegh was ter saligheypdt / die niet en stondt in dus oft soo te opinieren en ghevoelen van dese of die duystere pointen van Religie / die onder de geleerden scherp-sinnelyck wierden ghedisputeert / ende vande welcke men verscheyde-lijck konde ghevoelen / sonder den grondt der saligheypdt te missen / of den vrede der Kercke te breecken / of tot secten te verfallen / maer in een gheloove / dat dooz de liefde crachtigh is / ende dat 't selve gheloove ver-hatte weynigh pointen ter saligheypdt noodigh / dupdelyck in Godts Woordt uytghedruckt / alle de rest bestaende in een recht Godtsaligh leven aen te stellen nae de gheboden Godts etc. met vele redenen daer toe dienende. Die Predicatie behaerdt te dier tydt soo seer / dat vele tresselijcke Heeren / onder anderen oock speciaalijck wylen seekter vermaert Baedsheer (het was de Heer Francken / die my nu in 't leste een bitter parthw wiert) deselve begeerde in geschrifte / om te doen drucken tot gemeyne stichtinge: maar ick weyperde het. Oock gaben vele dit voordeel / dat de gescheurde Christenheyt of gants niet / of op dien voet / te helpen was. Ick nam somtijds occasie / om te spreken van onse verdeeltheypdt / met de Luytersche / thoonende myne genegentheypdt tot vereenigingh met de selve: 'T geviel myne toehoorderē al wel. Wiert oock gheseydt omrent dese lve tydt seer gaerne van my gehoorzt te zijn (oock by vele Gedeputeerden van andere Provintien doe inden Haghe zynde) dat Ick op 't propoost vande verdiensten vande goede werken seyde / dat / wanneer die vande Boomtsche Kercke wilden blijven by 't seggen vanden Jesuit Bellarmijn, namelijck / dat de goede werken niet en verdienen / dan voort so veel die waren geberwt in 't bloet Christi / de rest van 't verschil / in dat stück / niet seer groot en bleef / en dat om 't woordt verdient (hoewel het niet Schrifuerlyck en was) de meeste swarigheyt niet te makē was / wanneer het / na de meninge sommiger Out-vaders / genomen wiert voort een goet werk / dooz Gods genade gedaeē / ende Gode in Christo aengenaem; seggende noch daer by / dat de verdeelde Christenē malkanderē mogelick in eenige andere dingen wel wat beter souden verstaen / wanneer d' een ende d' andere / de bitterheypden

Moderate
inschijten
gepresent.

den ende parthyschappen aen d' een zyde settende / na waerheyt wilden
trachten in liefde. Dit was doe / na mijner toehoorderen oordeel / al
supcker / of (om metten Apostel te spreken) goudt / silver / ende koste-
lycke gesteenten getimmert op het fundament / Christus. Maer alsmy
twintigh jaren daer na yet sulcx van my hoorde / al en gingh het oock
soo breet niet / en mocht het gheon monster passeren / 't en konde selve
geen hop / stroy of stoppelen verstreken in vele oordeel / was bitterder
als alsem: 't most al nieuwigheydt ende valsche leere heten / die met het
Fundament niet bestaan en konde. De hooghgemelde vrouwe Prin-
cess sal: (eene ghestedighe ende seer aendachtighe toehoorderesse myner
Predicatiën) heeft my nu in 't leste / als my de vervolginghe begonckte
hart aen boort te comen / dickwils / niet sonder beweginghe haers ge-
moets / betuyghd dooz tranen ind' oogen / verclaert / dat hare Excel-
uptermanen verwondert was seeckere mijne leeringhen nu soo smade-
lyck van sommighe te hooren lasteren / die sy selve / vande selve luppen /
als sy die voor 10. 15. 20: ende meer jaren eerst upt mijnen monde hoo-
den / sonderlinge hadde hooren prisen. Terwylen D. Helmichius, Wij-
len mijn mede-dienaar t' Utrecht / binnen Delft, ende ick in 's Graven-
baghe, aldus onsen dienst met aenghenaemheydt (ghesprocken sonder
roem) beden / hielden haer vele lidtmaten der Kerck t' Utrecht noch seer
t' onhede over 't gene aldaer / in ende nae onse afdanckinge / was ghe-
schiedt / hun geheel ende al af-sonderende bande Predicanten (die in on-
se plaatzen gecomen waren) ende van hare bedieninghe / aenstellende be-
sondere vergaderinghen / ende doende hare kinderen elders als inde pu-
blycque Kercke Doopen; Waer op ende op 't gene hun vorder in desen
te doen stont sp dickwils versochten des voornoemden Helmichij ende
mijn advijs / als hare Leerers geweest ende noch eenighsing aen haer
verbonden zynde: Beyde stonden wp in 't eerste hare af-sonderingh
toe / sterckten ende vertroosten haer / soo wp best konden / maer de rede-
nen harer affonderingh / die meest liepen op de forme vande regieringe
harer Kercke / by my selven allencxkens naerder overweghende / vondt
ick die niet genoeghsaemi / soo langh daer gheen clachte ende bewijx en
was van onsupbere ende schadelijke leere / ofte soo langh sp van hare
Predicanten niet uptgesloten en wierden / om dat sp der selver doe niet
ronden toestaen: Gock wiert ick onderrecht / en 't bleekt / dat hare Pre-
dicanten selve misnoegen hadden over eenige ongeregelheden / soeken-
de deselbe te beteren / ende in 't geen middelmatigh was soo te handele /
dat sp / d' aghesonderde aenhalende / niet en verlozen die alreede met
hun eenighedt hielden. D. Helmichius sal: verstandt het anders: von-
de daer op goet / dat voortzael elck van ons in 't bysonder adviserē soude /
na sijn goedbuncken / latende hun volgen dat hun best doch. Alle mijne
advisen liepen van die tydt aen tot afradinge van scheuringe / ende be-
trachtinghe van eenighedt: Hier over wierdt my by missive verwe-
ten / dat ick een Hobelingh ende Creatuer gheworden was van Bar-
neveld / diemen wist (seyden sy) een Opandt der Kercke te zijn etc: Ick
braste dese injurie van mijne Landslieden stillighgens op; Beant-
woordese niet te min destelyck (ick heb de brieven noch) op hoop

1. Cor. 3. 11.
12.Wedrom
gelacat.Swarig-
heid van
Kercke van
Utrecht.Op de
welke Hel-
michij ende
mijn advijs
versocht
worden.Onse ad-
vissen daa-
gen niet o-
ber een.

Blame

datse hun naerder bedencken souden / ghelyck oock eenighe deden.
 En wyl daer na/ dooz bryeven van een der Predicanten / ende besen-
 dinghe eener vande Regenten t' Wtrecht aen my (bepde heymelijck)
 bewoghen synde/repsde ick/met D. Helmichij goet vinden/derwaerts/
 om te sien/wat apparentie daer was tot eenighepdt: Ick gingh voor/
 eenighe Ghedeputeerde van't Synodus van Hollandt volghden / als
 Arbeyt tot eenighepdt.
 Anno 1593. in Febru.

om my te helpen : Maer vanden 9. Febru. totten 25. Martij besich
 gheweest zynnde/keerden wy weder / ongedaner saecke. Als de bromme
 Ambrosius sal: Predicant tot Amsterdam / eenighen tydt daer na / als
 daer by leeninghe ghetocomen was / wierdt ick van eenighe vreedlie-
 vende ghebeden my noch eens derwaerts te verboeghen/ ten eynde als
 vooren/daer toe Ambrosius met openbare leere/ick niet particulier aen-
 spraeck ende vermanen by de hupsen ('t prediken was my by voor-
 gaende afdanckinghe/ die noch in vigeur was / verboden) seer arbeide-
 den. Ick dede / met ooghlyckinge vande Magistraet / van 't een eynde
 der Stadt tot het ander/de lidtmaten by een comen/in verschepden
 hupsen ende hoopen/ten getalle van vyfthien / twintigh ende dertigh
 seffens/oock in teghewoordighheit des voornoeinden Ambrosij, die my
 verselschapte: Vraeghde hun af de redenen haers afblijveng/socht hun
 dies/als meer de personoen dan de saecken roerende) met goede redenen
 te benemen / waer mede ick besich was vanden 10. Junij tot den 5.
 Julij / ende bracht vele weder inde Kercke / niet sonder grooten on-
 danck ende naespraeck / by andere onbaste anders pverighe / over dese
 tusschen-spreeckingh/te behalen/d' een van Modereren maekende mod-
 deren ende my een modderaeer noemende / d' ander segghende / dat ick
 de lieden al soetemelckhs keesgens wiste te eten te gheven / ende dier-
 ghelyckken / 'twelck my dede ghedencken aen 't segghen des vermaer-
 den Coninghs Alphonsi,die de middelaers verghelleck by de ghene / die
 te midden van 't hups woonende van benden beroockt ende van bo-
 ven begooten worden. De Broeders en hadden nochtang gheen oor-
 saeck van misnoeghen teghens my: Ick en had hier by gheen profyt/
 maer schade: De Magistraet had my ongelijck gedaen: Ick en socht
 hier dooz mijne restitutie niet: Ter contrarie was het vorderen van
 dier Kercke eenighepdt mijne restitutie meer tegen: Dan ick had mijn
 Vaderlijcke Stadt ende Kercke lief/ende socht den vzeide Hierusalems.
 Waerom nu niet(salmien vragen) in de Kercke vande geunieerde Pro-
 vintien over desen twiste? Ick doe het alle tydt/nae vernogen/ maer
 niet op ghelycke wijse/om dat de saecken nu heel anders staen/ dooz 't
 condemneren der waerhepdt / 't verjaghen der Leeraren der selver/
 't Canoniseren der logen met het hanthaven vande selve/dooz gewelt/
 ende dat der parthpen halsterckhepdt nae geen rechte vrede wil lupy-
 ren/maer door gaengs arbeyd tot verbolginge der ghener / die sp selve
 upghedreven hebben/soliciterende vuyrighlick/d' executie der Pla-
 caten / by hun geprrocureert tegen de stille Godts dienstighje vergade-
 ringen der gener/die sp t'onrecht verstooten hebben/niet tegenstaende
 so hun den vzeide aengeboden hebben/dooz onderlinge verdzaeghsaem-
 hepdt.

Gidrank

Derde Capittel.

H. Herberts ter Goude gebracht tot eenigheydt: Handelinge met C. Wiggersen tot Hoorn: 't Advysi daer over ghegeven: Vereenigingh Takonis tot Medenblick. Quaest gevoelen vanden H: Ad:Barn. ende my, te deser oorsaek: Hollandtscher Staten consent van't Synodus Nationael , met de clausule van resumptie vande Confessie, my geweten.

DE Synodus Nationael ghehouden onder den Grave van Leicester Anno 1586 had gerensureert ende onsupver geoordelt secker boeck/uptgegeven by Hermannum Herberis, Predicant ter Goude/ oock gheordineert/dat hy sich naerder daer op soude verclareyn. Hy dede dit: Doch niet tot genoegen van't Synodus.

De Gedeputeerden van't Synodus wilden discipline teghens hem / als tegen een onsupver Leerar/ gebrycken/hem deporteren ende excommuniceren/ indien hy de Kercken niet en boldede: Doch vreesende/dat het hun aende macht van executie ontbrecken mochte/ dooyr de oppositie vande Gemeynre ter Goude/die Hermanum seer beminde / ende de Magistraet aldaer/ die hem gunstigh was/ versochten sp daer toe handthiedinge der Heeren Staten van Hollandt ende Westvrielandt/ als H: Overhepden vanden Lande. De saeck alsoo gebracht zynde aen de vergaderingh van Staten (in de welcke de Stadt Goude mede Dessel ende Stein heeft onder de groote Steden van Hollandt) oppo- seerden haer der selver Stede Gedeputeerden tegen 't Synodale voor- nemen/beschuldighende de Synodale van groote partijdigheypdt ende andersins. Hare Ed: Mo: vonden hier over goet/D.Fr: Lansbergium za: Predicant tot Rotterdam/ende my te committeren/ om met Herberis vriendelijck te handelen / ende hem(waer het doenlijck)tot eenigheypdt te brengen/ lastende de Synodale Gedeputeerden 't ghene sp segen Herberts hadden tot dien epnde in onse handen te leveren. Ick en hadde Herberts nopt (mijns wetens) gesien/de gelegenheypdt van sijn saeck was my onbekent / socht my derhalven van die Commissie te excuseren: maer te vergheefs. De Synodale waren hier over niet wel te wreden/vermaenden ons de Commissie af te slaen/als ghegeven te gens 't recht der Kercke: wy seyden/dat wy wensten ontslagen te zijn/ maer dat niet ons/ maer hun (die seyden vande Kercken gelast te zijn) toe quam't geen voorz te verthoonen/ indien sp meyden daer toe ge- noeghsame redenen te hebben. Sy lietst blissen/ ende leverdten ons 't gene sp tegen Herberts hadden. Alles oversien/docht ons/dat de controversien gemindert ende klaerder ghestelt konden werden/ om coorter ende beter werck te maecken. Dit den H. Advocaet aengedient zijnde / wierden wy neffens de Synodale Ghedeputeerden ten hupse van

Swartig
heypdt ter
Goude tus-
schen den
Synodum
ende den
Predicant

Commissie
der H. H.
Staten op
D. Lans-
bergium
ende my
aengaende
die saeck.

zijn
C. ij.

wp

Wij derwaerts gingen/ vermaende ick de Ghedeputeerden des Syno-
di dese ghelegenheit waer te nemen/ ende sijn Ed: hare voorzameinde
grieven over den last ons ghegheven te vertoonen. Sy besoingierden
met ons over de articulen / maer vande rest niet een woordt / 't welck
Lansbergh ende ick namen als een Acte approbator van onsen last.
Wij rep'sden naer ter Goude/ende/ met Herberis eenighe daghen ghe-
confercert hebbende / deden rapport. Herberis wierbt daer nae inden
Haghe ontboden/ alwaer wij weder met hem handelen/ ten aenho-
ren vande Heeren gheremitteerde Raden van Hollandt/ ende ghe-
remitteerde vander Goude. Herberis quam tot berlaringhe ende
bekentenis/de welche daer nae / in 't Supt-Hollandtsche Synodus
tot Leyden/zijnde/ in onse teghewoerdigheyt/ ghe-examineert/ sup-
per wiert geoordelt : Alleen wilde die Synodus neffens elcken artice-
kel van 't geē Herberis bekende gestelt hebbien een Formele Damnamus,
of verdoemen van 't contrarie ghevoelen/ 't welck Herberis wegerde.
Hier over vielen vele Debatten tusschen het Synodus (dat sterck hier
op dromgh) aen d'ene/ Lansbergium ende my aen d'andere zijde/ die wij
meypnden 't selve Damnamus onnoodigh te zijn/ oock datmen dat/ om
oorzaecke/ niet soude verrijgen. Ick kan hier niet verswijghen tot los
D. Hieremij Bastingij sal: te dier tydt Predicant tot Dordrecht/ dat hy/
hier over d'eerste stein ghevende als Assessor/ dese spreukte upt secker
vermaert Autheur voortbracht. Ego neminem Damno, in quo aliquid Christi re-
peri; Dat is/ lck en Doem niemandt, inde welcke ick yet Christi finde.

Año 1593.
28. Apzil.

Debatten
tusschen
't Synodus
ende ons.

Iac:Scar-
mius.

Na vele
disputen,

De Heeren Staten/dese disputation verstaende/deden dooz hare Com-
missarien den Synode aenseggen/dat sy voor die tydt niet anders be-
gheerden / vandat de Synodus soude verclaren/ of sy de bekentenisfe
Hermann, soo die lagh/Godts woort conformat hiel of niet : De Syno-
dus verstant ja. Resterde de reparatie der er ghenisse by Hermannum
(soomen oordeelde) ghegeben/ ende syne reconciliatie met de Kerken.
Hermannus was qualick tot formele schult-bekeninghe ende weder-
roep te brengen: De Magistraet ter Goude verclaerde 't selve (al wa-
re Hermannus gewilligh) niet te suffen toestaen/om redenen: Lansbergius
ende ick veraemden een middel. De Heeren Staten deden in 's Gra-
venhage by een comen eene extraordinarie vergaderinge van Ghede-
puteerden upp alle Classen van Supt-Hollandt / op de welche oock
Hermannus beschreven wiert. Enige Wierden upp dese vergaderinghe
gedeputeert/om naerder met Herberis te spreken/by sich hebbende eenighe
vande Magistraet. Hermannus verscheen by de Ghedeputeerden;
Daer verscheen oock de Heer Advocaet Barneveld/ met eenighe Ghe-
remitteerde Raden van Hollandt / neffens eenighe Raden van zyn
Ercel: met Lansbergh ende my/ al om de saeck te veressen; Enighe
Predicanten toonden haer seer hart. 'T slot was (na vele debatten)
dat Hermannus onderteckende seerkere sorte endeclare bekentenisfe
zijns gheboelens over de voorzaemste verschillen/ met begheerte/ dat
't ghene hy in syne boecken hadde geschreven hier na ghericht ende
verstaen soude worden : Ende aengaende 't stuck vande Predestinatie
('t welck mede in dispute getogen was) versocht Hermannus te moghen
volstaen

volstaen niet het geen hy daer van hadde verclaert in 't voorzij Synodus Nationalis 1586. Seggende/datmen hem 't selve aldaer/bij maniere van verdzaeghsaemheydt/had toeghestaen(inden gront over een comende niet 't geen de Reemonstranten nu daer van gevoelen) als sijnde alle tydt binnen ter Goude/bij/ende voorzij/hem/soo geleert. Verclaerde oock/dat hem de ghevallene oneenigheden leet waren / niet beloste van hem te houden in eenighept met de Kercken/ oock den Nederlantschen Catechismus(soo haest 't selve gevoeghelyck conde gheschieden) te fullen ter Goude leeren. De Formele woorden sijner bekertenisse kan ik niet stellen / want ik die onder myn papieren(die vele verloren en verstroopt zyn) niet en vinde : Daer mach yet min of meer zyn/ maer de substantie was/ soo nu verhaelt is. Hier op wordt Hermanno de handt van broderschap/in presentie vande voornemde Heeren/ by allen(een/niet vande geringhste/die sich liet overstemmen /maer de handt wengerde/uptgenomen) gegeven / ende hy alsoo tot versoeninge met de Kerck opgenomen. Ich wierdt gelast ende gesonden ter Goude, om aldaer de vrede/Predicatie te doen/dese Bekertenisse de gemeynte/ in Hermanno tegenwoordigheyt/as te kondigen/ Godt te dancken ende om versterkinge der eenigheyt te bidden. Dit geschiede / met contentement van alle/uptgenomen eenighe/die de wonde daer nae sochten weder op te krabben/onder 't decksel/dat Hermannus sijne belofte/vanden Catechismus te predicken/niet nae en quam; waer op hy sijne excusen ghedaen hebbende / bleef voorzij in eenigheyt met de Kercken tot zijn sterf-dagh toe/voorzij den welcken hy sich noch liet binden inde Synodale vergaderingh van Gorichum anno 1607/daer de teghenwoerdige verschillen haer eerst begonden op nieuws te openbaren/ soo hier nae gesepd sal worden. Soo veel dancks als D.Lansbergius ende Ich npt dese moepelijcke handelinghe/ met het weghnemen van een /meer als thien jarigh / gheschil / behaelden by de Heeren Staten / Magistraten vander Goude/ vele Predicanten / ende alle die den Vrede lief hadden / soo veel ondancy by andere / ende voornamelyck de precyste onder de Kerckeliche/die het anders met die saecke voorz hadden. Ich wenste dickwils den Kerckelichen daer inne te hebben moghen gheven meerder contentement ; Maer alsoo de vrede der Kercke / de ruste van 't Lant ende der Stadt Gouda/nessens de ernstighe begerete der H. Obergheyt/naest de behoudenisse vande naerlate waerheyt/ meest moest gheden/ verteerden wy dien ondanck / ende d' af-keerigheyt/ die wpt daer upt vernamen/ in 't vper der liefde/om 't gemeyne bestie.

' Verschil met Cornelis Wiggertsz. Predicant tot Hoorn, wiert/upt gelycke occasie/als van Hermanno is ghesepd/ met gelycke last als vooren/ gestelt in handen van wijle D.Hieremias Bastingius, eerst Predicant tot Dordrechr, na Regent ende Professor tot Leyden, ende imp/ na dat het different metten selven Cornelis al eenighe Jaren geduert/ ende hy daer over in 't Jaer 1593. door 't Synodus van Alckmaer als onsupver in de leere van zyn Predickampt gesuspendeert/ en de selve suspensie in 't Synodus van Haerlem anno 1594, al was geconfirmeert.

Wiert H.
Herberts
tot verfoe-
ning op ge-
nomen,

Danck en
ondanck,

Kerckelijck
verschil tot
Hoorn tus-
schen Corn:
Wiggertsz.
Predicant
aldaer ende
den Synod:
dum van
Hoornhol:
laerde,

meert. Clement Martensz, ende Cornelis Meynerisz. Predicanten van Hoorn, neffers Cornelium Wiggersz. waren mede suspect van onsupverheypdt: Maer alsoo de selve twee in 't Synodus van Hoorn hadden verclaert eenighedt mette kercken te willen houden / mits datmen hun toeliet inde Predestinatie soo hoogh niet te climmen/ als sommige/ maer te mogen blijven byde verclaringe Bullingeri, daer van sp oock seckere hare bekentenis in druck uptgaven / en wierdt hun doe daer over geen vorder mochte aengedaen; Maer Cornelis Wiggersz. hoe wel hy inde Predestinatie genoegh eens was met de voorzooende zyne mede-broederen/Wierden meer andere puncten te last geleyt/ als

Pointen
Wiggers
te last ghe-
lept:

Anno 1595.
in Junio.

Advijs
vanden 6.
Sept. 1595.

vande voorstelighedt Godis, het Beeldt Godis, erf-sonde, wederoprechting des menschen &c. die seer swaer hy 't Synodus gewoghen wierden. Hy dreef sijn stuck dicht ende stijf/ thoonde sich oock niet soo bryghe-lyck/ seggende/ liever te willen vande gereformeerde schepden/ als op de selve blijven / claeghde seer over de proceduren vande Synoden voorgenoemt/ ende bysonder over eenighe leden der selver. Bastingius ende Ick confereerde met Wiggersz binnen Hoorn, volghens onsen last/ waer van 'trapport by de Heeren Staten zynde ghehoort/ deden hare Ed: Mo: hem komen tot Leyden ende met de Professoren aldaer nef-sens D. Bastingium ende my naerder spreken. Al sonder vrucht. De Professoren sonden haer advijs aende Heeren Staten / houdende met „het woort Videtur (ons dunkt) dat Cornelis afweck van Godis „woordt endede confessie: Dit advijs wierdt oock by my / nessens de Professoren/ onderteypcht. Maer alsoo 't selve maer alleen stelde de bloote Titulen vande puncten controvers/ sonder eenighe vordere aenwijsinghe/ hoe verre Wiggersz. afweck/ Ordonneerden de Heeren Staten den Professoren/ de voorzsz afwyckinge naerder upt te drucken: Hier over (gelijck oock gheschiedt was over het eerste advijs) vielen eenighe Debatten; want D. Bastingio, ende my niet en docht / dat Cornelius soo verre afweck/ als de Professoren verstanden: Van dese debatten was Cornelius selve / ten deeple / Oorsaek met sijn duyster sprekeren en schrijven. De meeste stemmen evenwel doogen/ dat alles sooude ghestelt/ gherapporteert ende overghegeven worden/ als na gheschiede. Ick was niet wel daer in gherust/ om dat my docht/ dat Cornelij meninge niet wel ghebat en was/ ende datmen hem in eenighe dingen ongelijck dede/ 't welck D. Bastingij ghevoelen mede was/ maer alsoo Bastingius ter selver tyt seer swack van lichaem ende niet en was/ om tegen d'andere in te binden/ en dersde ick (die de jonghste ende minste was/ oock geen qualiteyt en hadde dan van een gemeyn Predicant) my niet Formaliseren tegen de geseyde Professoren/ maer liet my dooz hunne W: alle tresselijcke geleerde mannen/ soo upt onesich als anders/ over-reden: Ick gaf de menschelijckheit hier in al te veel toe/ende bryten behooren/ 't welck my na leedt gheweest ende noch is. Het gevoelen van Wiggersz/ soo hem 't selve vande Professoren te last geleydt/ ende in 't overgeleverte schrift der Professoren ende my/ verba-tet/ ende aan malcanderen ghebonden was / en konde ick niet toestaen/ ende en dede derhalven hier in niet teghen myn ghemoet; maer my be-

swaerde/

swaerde / datmen Wiggerts pet te laste lepde (soo my doch) bumpten sijn gewoelen/ oock dat men sommige dingen hoogher nam ende swaerder woegh / danmen die (mijns oordeels) behooerde te nemen / ende te weghen/ oock datmen al te sware consequentien daer uyt toogh teghen Wiggers mening. Dit had ich wel willen tegen houden/maer conde tegen d' andere niet op halen / ende liet my derhalven mede-sleepen. Evenwel en is 't vonnisse jegens Wiggers gestreken hier op niet ghesundeert: Want (soo gheseypdt) het en sepde maer Videur, ons dunct/ ten bracht noch suspensie van dienst/ noch depoztement mede/ weyniger excommunicatie/ over ghene van welche censuren mijn Asem opt gegaen en is. Wiggersz wierdt oock noch daer nae/op de kilachten/die hy dede over de Professoren ende my/ op nieuwsg ghehoort in's Gravenhage / in Conferentie met Petru Plancio ende Ioannem Marijlio Predicanten r' Amsterdam ende tot Haerlem respective/des Synodi Gedeputeerden ten overstaen vande H:van Ste. Aldegondie / die daer toe vande Heeren Staten versocht was. Dan dese Conferentie was mede te vergeefs/ Wiggersz by 't syne blijvende.

Ick wierdt daer nae vande Magistraet ende Kercken-raedt tot Hoorn versocht/ende door ordre vande H. H. Staten ende sijn Erel; met consent van die banden Hage gebrypelt inden Kercken-dienst aldaer voor eenigen tydt/byleninge:alwaer ick verstaen hebbende/datmen besich was/om Wiggersz te excommuniceren om sijn ghevoelen inde leere/aen Hermannum Gerardi, doe ende noch(soo ick myne) Predicant r' Enchuyzen, schreef/ datmen wel hadde te overlegghen / of Wiggersz ghevoelen sulcx was/dat hy daeromme de excommunicatie weer-
digh was/vreesende/dat daer uyt / in tyden ende wijlen/ groote swa-
righeden mochten ontstaen : Oock en Weet ick noch niet anders/ of Cornelius en zy/niet om ketterije/maer om scheurmakinge ge-excom-
municerte/overmits hy al te vooren selve de Gereformeerde Kercken alle gemeynschap opgeseyt/ende begonnen had afgesonderde vergaderinghen aen te stellen : Oock hadde ick/ear syne saecken soo verde ver-
liepen/ghesocht hem te persuaderen/ dat hy de Heeren Staten om een Synodum Provinciale van Hollandt ende Westvrieslant aensoeken soude/op dat syne differenten aldaer op nieuws mochten worden ge-ex-
amineert/ my/upt goede redenen/inbeeldende/dat alsdan op sommige dingen wel naerder soude werden gheleeth/daer nae my seer verlanghe-
de; Maer Wiggersz sloegh het af/seggende/ dat hy inde twee Synoden tegen hem gehouden genoegh gesien hadde/hoe partydigh men handelde/ende hoe weyr igh men waerhept socht; Dat hy oock secker hielt/ dat hy aldaer soudt hebben tot diekters die selve/die hem alreede had-
den veroordeelt : Mijne replyck was/ dat ick vander Heeren Staten ghewoonliche billigheypdt verwachte / dat hem vergost soude worden sulcke te reprocheren/die hy/met redenen/ soude weten te bewijzen si-
ne formeile parshpen te zijn / hem biddende doch in alle manieren den Vrede der Kercken te betrachten; Waer tegen hy sepde soo veel geleert te hebben/dat hy vande Ghereformeerden gheen verbeteringhe en ver-
wachte/ende daerom gheresolteert te zijn hun die ghemeenschap op te seggen.

Mijne ghe-
voelen over
Wiggers
excommu-
nicatie,

Wiggersz seggen. Dit hiel ick doe voor een onseggeliche Dreyveligheyt in Cornelio; Maer de erbarenhert heeft my sedert geleert/dat hy soodanige Synoden niet sonder oorsaek mistroude. Ich gaf oock in verschepde particuliere communicatiën tot Hoorn, geduerende myne leninghe aldaer/ genoegh te kennen/ dat ick in 't stuck vande Predestinatie (soo dat hy vele Gereformeerde ghedreven Wordt) groote swarichedt vont. De verschepde repsen/die ick/geduerende dese handelingen/dede door last vande Heeren Staten/ ende sijn Excel: oock/ eens of tweemaal / neffens de Heeren Casenbroort ende Hessel, Braden respective vanden Hove van Hollant ende sijn Excel: alomme de swarichedden/ oock in de Vroetschappen van Hoorn/te deser oorsaek ghevallen/ te helpen voorkomen ende wegh nemē/niet sonder vrucht/tot eenighedt/ gae ick hier voorby/ als tot mijn principael voornemen niet sonderlingh dienende. **Wt dit verhael blijkt 't onghelyck my/ eenighe jaren daer nae/ aenghedaen/ alsmen my heeft nae gheschreven in openbaren druck/dat ick het gevoelen der teghenwoordiger Remonstranten (dat ick nu houde/ende om 't welck ick nu lije) in Cornelis Wiggersz hadde helpen/ met suspensie/ ende andersins/condemneren: Want ick en hebbe over de suspensie/ of diergelycke Censuren/ tegen Wiggersz/ gestrekken/ nocht gestaan: Wiggersz/ gevoelen (soo dat by de Professoren is gestelt) en is der tegenwoordiger Remonstranten gevoelen niet. Ende of ick doe/ verruckt zijnde/ qualick/ ende nae/ beter onderrecht sijn die/wel gedaen hadde/wat wilmen daer uyt beslypten? waer dat sonde? Dan dat is een ander dispute. Om naerder beschrept van allen desen/ soo veel myn doen in desen belanght/ te becomen/ zp de Leser gebeden te sien myne antwoort op der Contraremonstranten Teghenverloogh Pag. 66.67.68.69.70.71.72.73.74.75.76.77.78.79.80.**

Besieding tot Medenblick tot vereffening vande Swarigheyt aldaer met Tako Zibrants. Omrent deselue tijdt/ wiert ick/ met D. Baetingio eerst/ende na mit Mathisio Predicant tot Haerlem/ vande Heeren Staten voornoemt gesonden naer Medenblick, met last/ om te arbeyden tot slissinghe van 't verschil/ veresen tuschen de Noorthollantsche Kercken ende Iaco Zibrants, Predicant aldaer/ onder anderen oock roerende de Predestinatie. Kerckeliche ende politiche personen hadde te vooren hier in/ van wegen de Heeren Staten ende sijn Excel: dickwils/ te vergeefs/ gearbeypdt. Tako toonde sich gheseggelyck/ende wierdt by ons ghebracht (soo ons doch) tot ghenoeghsame bekentenis/ om de Kerken te voldoen: Maer alsoo de Magistraet/in yet hare auctoritept raeckende/ dat met Iakonis stuck gemenght was/ haer seer hielden beronghelyckte vande Kercken/ reysde de Heer Advocaet Barneveldt selve eens mit my derwaerts/ om dat mede te helpen vereffenen. Dit synde geschiedt/ende de Magistraet te vreden gestelt/ wierdt de Bekentenis ofte verclaringe van Tako, op 't Synodus van Noort-hollandt 't Alckmaer, in teghenwoordigheyt van twee Heeren Commissarisen/ neffens Matbithum ende my/ ge-examineert. Daer over viel eenigh dispute/ voornamelyck tuschen Plancium, den President van 't Synodus/ ende my/ over secker artijkel/ waer over ick des selven Synodi oordeel (hoe wel ick onder den selven niet en stondt) versocht. De Synodus belien-

de/door Gedeputeerden aen my gesonden/ Plancij on ghelyck/maer be-
geerde/dat ick op 't Formel oordeel van 't Synodus teghen Plancium
niet wilde dringen/maer de saecke laten passeren/om vrede wille: Ick
dede het. De bekentenisse Taconis wiert aengenomen/ende hy ghelaten
by zijn gewoelen vande Predestinatie (niet verschillende van het tegen-
Woordige der Remonstranten) ende alsoo met de Kerken verenigdt.
Na Taconis overlijden heeftmen t Enchuyzen een Fabelgen versiert
van pet/ dat Tako, gheduyzende het teghenwoordigh verschilder Remonstranten / gheseydt soude hebben vande schoenen, die ick hem eens
uyghetoghen hebbende hem in 't leste weder hadde ghesocht aen te tre-
cken, 't welck mede in 't tweede deel der Noodiger Antwoort op der Contra-
remonstranten Tegenbertoogh/ na nootdruft/ wederlept is. Tako tot
vereenigingh ghebracht.
dit is te sien/ hoe vlijtigh ick my t' allen tijden hebbe ghtoont/ om den
vrede ende eenigheyt der Kerken; Hoe gehoorzaem ick my hebbe bewe-
sen/ om den last mijner Hooger Overheypdt totten vrede te voltrecken:
Hoe in alle dese handelinghe betracht is de verdraeghsaemheypdt in 't
stuck vande Predestinatie/metten aencleven van dien/ by alle die in ee-
níghedt hebben willen met de Kerken leven : Hoe onwaerachtelyck
men heeft gestroopt/ dat ick der Remonstranten ghevoelen in Cornelis
Wiggorsz. heb helpen condamneren / ende hem van zijn dienst suspen-
deren : Hoe/ende by wat occasie/ ick besonderlick gherocomen ben aende
kennisse ende vrientschap vanden Heer van Oldenbarneveld sal die ick
sedert meer heb moeten onderhouden/ overmits dese saerken mest dooz
zijn Ed: hant/ als Advocaet vanden Lande/ passerden/ oock menigh-
vuldiche syner Ed: aenspraecke ende communicatie verepschten/
't welck dienen sal als tot inleydinge van 't gene naer breeder gheseydt
sal moeten wordē.

Al van dien tijt aen wierdt mijn doen misdrupt/ als of ick voor had-
de gehadt de kercken van haer Recht te helpen berooven / 'tselue den
Staten over te geven / ende alsoo (nade tael sommiger Predicanten/
die my de doode handt na droegen / ende achter rugh dapper staekken)
de kercken verraden. Een mijner mede-broederen/ te dier tydt gheacht
onder de voornaemste/hadde het in desen deele soo grof ghemaeckt by
secker Predicant in Zeelandt/ dat ick hem mijnen Collegam daer op
broederlyck aensprack/ met bede/ soo hy pet hadde/ my sulx voor
hoost te seggen/ om hem genoegh te doen: Hy ontkende alles. Traeck-
te de eere mijns diensts ten hooghsten. Ick reysde daerom in Zeelant
(niet sonder gebaer/dooz dien de Opant die vaert doe seer infesteerde)
om den Predicant/ die my sulx upt den voorsz. mondt had nageseyt/
selve te sprecken; hy bekende ende noemde my de selven Autheur/ die 't
my had ontkendt: Ick toonde die van Zeelandt de Calumnie ende
keerde wederom. Enighe Ouderlinghen inden Haghe rieden my de
saecke te brenghen aenden Kerken-raedt / om de man te Censureren
na waerde. Ick vondt best alles te passeren met eene broederlike ver-
maninghe tusschen hem ende my: hoewel hy niet op en hiel my ende
den Heere Advocaet (die hy ee vpant der kercke en arger noemde) ach-
ter den rugghe te byten/ hem/ om (soo veel ick conde bemercken) dat

Tako tot
vereenigingh ghebracht.
Fabelgen
onder Tako
komt naem
van my ges
stroopt.

Tegen uyt
dese hande-
linge te
trecken is
tot mijnen
voordeel.

Hoe deselbe
mijne han-
delingen al
te dier tydt
misdrupt
sijn gewor-
den.

L.F.

Ph.Lansb.
Anno 1595.
in Julio.

Bitterheyt
enigher
Werckelyc-
ke tegen de
H. Advocaet ende
my.

hy hem hieldt te wesen 't eenige beleetsel / waerom de Heeren Staten van Pollandt den Kerckelijcken den toom niet rypm ghenoegh en ga-ven/om/onder den naem van het Kerckelijcke Recht/na haer welghe-
vallen te grasseren : my/ om dat hy meynde / dat ick zijn Excel : met
raet ende advijs daer inne stijfde/ ja porde. In heyde was hy gheabu-
seert: Want niet jupst zijn Ed: maer 't geheele Collegie van Bidder-
schap ende Edelen / midtsgaders meest alle de Vroetschappen van
Hollandt des Advocaets principalen/ selve oock wijlen de Heer Prin-
ce van Orangien Wilhelm H:G: (soo ick dickywils hoorde verhalen/
ende claeer kan blycken) hadden in dat deel groot misnoeghen op de
Kerckelijcke/ eer ick opt inden Hage quam. Dock verclare ick niet
waerheyt/ eerst/ dat sijn Ed. mijn advijs over geen van alle de voorsz
saechen/ eer die in mijne handen/dooz last als voorzen/quamen/en heeft
gevaeght: Ten tweeden/ Dat ick zijn Ed: tot geen van allen en heb-
be gheinciteert/ maer simpelijck gevolgh dat my belast was/ sonder
doe/of noch op dese upze / te weten dat ick qualijck dede / ofte te denc-
ken dat my sulcx van yemande qualick afghenomen soude / of billincx
konde worden. Daer was oock geen wet/ die my sulcx verboordt/ende
volgens dien gheen overtredinghe. Ick gingh met zijn Ed: in alle
rondigheydt / om des selven gunst meer ende meer tot der Kercken
welstant te ghewinnen/na de lesse/die de voornoechte Mr. Iohan Tassin,
seen broom/Godtsaligh/oockoudt erbaren man / die eertijds Hof-
Predicant van zijn Excel. H. Ged. geweest was) my eenighen tijdt te
vooren had gegeven/ Seggende / dat de Predicanten voor heenen haer
al te vreempt vanden Heere Ab. hadden gehouden/daer nochtans alles
dooz zyjn handt moste passeren / ende hy de Kercken veel goets konde
doen/ my vermanende/ nademael ick nu inden Hage woonde ende zijn
Ed.aengenaem was (gelijck hy seyde wel te weten) dat ick sijn gun-
ste meer ende meer soude soerken / ten dienste der Kercken / te onder-
houden. Dit dede ick in alle oprechtigheydt/hoewel het naderhandt al
ten arghsten geduyt is/sonderlinge dat nu volgen sal.

Lesse my
ghegeven
van M.
Tassin in 't
regard
vanden H.
Advocaet.

Versoek
der Kercke
tot her
youden van
een Syno-
dus Natio-
nael.

Considera-
tion der H.
D. Staten
over dit
stuk.

Alsoo zedert den Jare 1586. geen Nationael Synodus inde gheuni-
erde Provintien ghehouden en was/verschachten de Kercken aende H.
H. Staten Generael consent tot des selben convocatie: Naer heel aen-
houdens verclaerde harer H. Mo: Griffier Aerssens / dat de Kercken
daer niet en waren voor de rechte deure / vermits de Generaliteit
daer in niet en vermocht buyten consent vande particuliere Provintien
pets te doen/ seggende/datmen die eerst tot consent bewegen mo-
ste. Franc: Lansbergius sal:ende ick / te dier tijdt Gedeputeerde vande
Supt-Hollandsche Kercken/Wierden hier over vande Kercken gelast/
den H. Advocaet van Hollant/ende/dooz sijn Ed:hulp/de Heere Sta-
ten van die Provintie hier op te begroeten. Dit gheschiede: Hare Ed:
Mo:ons versoek in achtinge nemende/ overleypde de vele Kerckelijcke
swarigheden/daer inde hare Provintie/meer als andere/ was ghe-
quelt geweest/de lesse van Hoorn synde eerst onlaner soo soo ten eynde
gebracht. De gront van alles ondersoekende/ liet hare Ed: M:haer
duncien/dat de swarigheden/nu en dan ghemaeckt op de leere/ door-
gaens

gaens meest raekten 't stuk van de Predestinatie metten aenleven/ daer van oock 't ghemeyn volknit heel onwetende en wag / soo om de verhaelde disputen / als dooz het lesen vande boerken van Dirck Volckeris, Koorobart, Vanden Leecken - weghwijs Anastasij Veluani ende het hups-boeck Bullingeri, die hier in een heel ander voet hielden / als Ian Calvin in syne Iostiwrien, mede in Nederduytsch over geseth: Ende al verdyoeghmen 't eeniger maten die Predicanten / die in alles Calvijn niet en volghden / 't was met omsien/ ende conditie van swijgen/ of/ met al te beswaerlycke bepalinge/ te spreken. De Nederlandsche Confessie sprack van dese materie (nae vele ooydeel) dobbelssinnigh / in voeghen dat bepde / soo wel die de Predestinatie Calvini niet toe en stonden/ als d' andere/ haer mette selve behelpen. Sommighe Predicanten en wilden oock soo nau aende Confessie niet ghebonden zyn/ segghende/ dat het was een menschelyck schrift/aen 't welck men niet verder was verbonden / dan voorzoo veel het met Godts woerde over een quam. Dit veroorsaechte noch een ander dispute/ vand' Authoriteyt soodanigher schriften/ om te weten/ hoe verre men daer aen verbonden was/of niet. Dese dingen hadden de Heeren Staten voorzoenemt dichtwils in hare vergaderinghe (ter ooyzaech vande verhaelde/ ende andere/ geschillē) hoorē moovere: 't leste met des te meerder glimp/ om dat het een grontstuk vande Reformatie was / sich aen geen menschelycke schriften te laten bindē / ende om dat de Nederlantsche belijdenis selue sept / Dat alle menschen uyt haer selven logenaers zyn, en yddeler dan de ydelbeyt selfs, ende daerom van ganischer berten verwerpt alles, wat met de onfaulgeerdelike Regel der A.Schrifture niet over een en comt. Oock om dat de Confessie/oorspronckelijc synde gestelt by wepnige/ allenrkens was ingevoert/ sonder opt/dooz publicke authoriteyt der Overheupt/ ge-examineert geweest te zyn. Dese ende diergelijcke insichten deden hare Ed: Mo: op 't ghepde versoek resolueren/ Dat van haer wegen den Lande van Hollandt ende West-vrieslandt ter vergaderinghe van de Heeren Staten Generael soude mogen worden bewillighd in eene Nationale Synode vande Geref: Kercken, namentlijck, om inde selve vergaderinge de Neder-landsche belijdenisse des gbeloofs in Godes vreeste te resumeren, ende te letten, hoemen alderbest na Godts woort de Nederlandse Gereformeerde Kerck in goede eenigheydt soude moghen stellen, conserveren ende vermeerderen, misgaders d' oontslane swarigheden remedieren. Hare Ed: Mo: hoopten d' ooyzaech van alle bordere disputen/aengaende de leere/ hier mede af te snijden/ ende 't quel van alle opgheresene swarigheden dooz dat middel te stoppen. Soude oock (na dat de saecken doe gestelt waren) veel hier in gevordert zyn gheweest/hadde dese Resolutie haest in 't werk ghestelt gheweest: Want niemant onder de Kerckeliche/ te dier tijdt van soodanige resolutie hoozende/ en sprack daer tegen/ men was maer blijde/ dat de Heeren Staten van Hollandt den Synodus Nationael hadde geconsenteert/ overmits de swarigheden/ die hare Ed: Mo: tot dier tijdt toe/ over het bewilligen van een ander Synodus Nationael/ sedert den Leesterschen/hadden gemaect. Niemant en sprack doe teghens die clausule van resumptie der Confessie een eenigh

Confessie.
Art.7.Resolutie
van haer
op dat ver-
soech ainst
1597.23.Decemb:
Met de
clausule
vande Ne-
derlantsche
belijdenis
inden selue
Synode te
resumeren.

Niemant sp reecht-
gen de ghe-
septe clau-
sule.

Dij Woorde

wooydt/als wesende die resumptie eene gewoonlicke saeck. Men wenste maer om 't consent van d'andere Provintien / 't welck men noch in acht jaren daer na niet en conde verwerven / Maer dit ten lesten van alle de Provincien vercregen synde/met gelijcke clausule van resumptie of revisie der Confessie/begondemen dapper daer op te mozen ende smaden/ soo hier na verhaelt sal worden/ met groot misnoeghen over D.Lansb: ende my/voornamelyck/als of wy deselue clausule/dooy den Advocaet van 't Landt/hadden ghepractiseert/om de leere te veranderen: Nochtans was die upt onse koker niet gecomen/maer upt de ghe-

Nochtans
schandelyc
misdupt, Wat hier melde consideratien der Heeren Staten selve: Doch beken ik geerne/ dat ich/ ter occasie vande voorgaende Gouttsche/ Hooztsche/ ende ander verschillen/metten h. Advocaet in teghenwoordigheyt D. Lansbergij (na myn onthout/ want ik dit leste niet en derf affirmeren) van dese saecke spreckende/ toestondt/ datmen de Confessie herlesende/soo men inde Synode Nationael gewoon was/ naerder op eenige dinghen soude connen letten/om 't gheen aenstootelyck mochte sijn wegh te nemmen/ende met een dupdelycker uyt te drucken/hoe verre men door onverteekeninge aen deselue schriften verbonden behoorde te zyn. Oock weet ik/ dat ik sijn Ed:te lesen gaf Zachariae Vrini/of der Phaltscher Kercken/ waerschouwinghe van 't Concordie-boeck, in 't welck van die materie/ende 't mijden vande extremitopten in desen deele (mijns (ge- ringhen) ooydeels) seer grondelyck ghesprooken wierdt: Ich meynde hier in we: te doen/gelyck ik 't noch houde voor den Heere/ende ginch eenboudelyck/ sonder daer mede pet anders voor te hebben dan de voor- deringh der waerheyt/eenighheit ende welstant der Kercken/die ik na Godts woort/volgens myn beroep ende vermogen/sorcht te helpen betrachten/soo ik schuldigh was. Men heeft het nochtans daer na soo niet willen verstaen/maer 't selue een diep/ langh bedacht/quaet voor- nemen van te willende Religie veranderen toegheschreven/ daer in ick nochtans onschuldigh ben/ghelyck oock is gheweest den h. Advocaet sal: soo veel ick upt al sijn doē tot de leste ure toe dat ikk sijn Ed:sprack ('t welck was gheen ure voor zyn apprehensie) konde beimerken/ ende in conscientie schuldigh ben vastelyck te gelooven ende te ghetupgen.

Vierde Capittel.

Aenghename bedieningh. Quellingh. Legerdiensten ende van sijn Excel:met 't geen daer over is gepasseert. Reysen op Bergen op Zoom ende 't Antwerpen op 't sluyten van 't Bestant. Oock in Franckrijck. Solemniteyt vande Engelse Guarter ende bejeghe- ningh over dit alles.

Aenghe-
naemheyt
in myn
diens,

Godt gaf my inde Jaren 1596. 1597. ende 1598. tame-
liche ruste. Ick diende den Heere in beyde Kercken ende talen
met vruchtde/niet sonder aengenaemheyt(geseyt sonder roem)
van hooge ende lage. Ick en spaerde my niet ten dienst van particulie-

re ende 't gemeyn/in't geen niet en street tegens myn Veroep. Wat
ick dede in Zeeplat op versoech vanden H. Advocaet/(als hy vernam/
dat ick derwaerts soude reyzen om eenige mijne affairen/) tot versach-
tingh van 't gebaerlyck misverstant tusschen Holland ende die Pro-
vintie/uptgeborsten tot uytleggingh van Oozloghschepē tegens mal-
handeren/die op mijn aenhouden/ter aencomste bandē H. Mr. Iohan van
Santen sal: te dier tydt Raedt en Pensionaris der Stadt Middelburgh,
metten welcken ick weder in Hollandt quam/wierden ingetogen/daer
op de volcomen slissingh volghde;weten nu Wepnige/of genē: D'over-
ledene Heeren Valck,Meyeros, Ten Haef, Reygersbergh,ende den voor-
noemden van Santen(die my alle seer waren gewoogen)souden/ neffens
den voornoemden Advocaet/daer van konnen ghetuppen/soo hare E.
E;noch leefden. De moepelickhept/die my in 't selve jaer wedervoer
van seeckere groote personagie/die haer bumpt consent van vienden/
met publicque argernisse/aen eenē grootē/die inde lande vreint was/
ten Houwelijck bestect hadde/ende/ my te vooren voor een Engel ghe-
houden hebbende(soo sp seyde)naderhant vermaecte als een Dupbel/
alleen om dat ick haer doen niet prisen / noch seecker haer vreint ver-
soech inwilligen conde/dien hier soo Wepnigh heel verswegen als in 't
breede verhaelt/om dat het haer Ex: geliefst heeft my/t zedert die tijt/
met een grooten haet te vervolgen/en/d'occasie waernemende/inde ja-
ren mijner swaret besoeckinge/mijne bandē by dē genē/die my 't mee-
ste quaet konden doen/niet wepnigh/t' onrecht/re bewaren. Ick had
een Jaer of twee daer na ('t comt hier ten Propooste) noch. eene andere
quellinghe over pretense trouw-beloften/ heymelijck(doch in alle eere)
by eene minderjarige (soo men sustineerde) gegeben/ ende vande Gu-
ders kennelijck weder sprrocken/soo haest sp daer van vernamen: Warc
op alsoo ick metten Kercken-raedi verstandt/ ende door seeckere occa-
sie (die ick op 't goet vinden des Kerken-raedts noodigh achtede waer-
te nemen) tot gerustighept veler conscientien ende quijtinge vande mij-
ne/openlyck leerde/ende/upt Godts woordt/ geesteliche ende Werelt-
lycke rechten/ & Landts wetten ende de rechte redenen / klaer bewees/
dat foodanige beloften niet en waren obligatoir / Wierd ick daer over/
door onverstandige goede/ende moetwillige quade / met pasquillen ge-
tercht ende snaet-liedekens bespot/ oock andersins by schandelick be-
jegent: Doch alsoo vele niet en wisten wat sp deden/ende ick de stoffe/
die ick hadde tot ontdeckinge ende straffe vande Autheurs/ wepgherde
den Fiscael(hoe ernstigh hy daer op aenhiel) in handen te gheven / dra-
gende dit leet niet gebult/ verwant ick het quaet der mate niet goet/dat
die daer aen schuldigh ende haer geinteresseert hadden gehouden / haer
selven beter bedenkende/ haer misverstant naderhandt by my bekien-
den / ende sedert mijne rebe vienden ghebleven zijn. Doch dit was
maer spel te berghelyck op de harde slaghen/ daer mede ick noch(soo
mijn gemoet my sonwylē getupghde upt d' overlegginge vande boos-
heydt der tijden ende menschen)inden Hage bejegent soude warden.
'T lot van 't Weltlegher niet Godts woordt te bedienen/ viel epnte-
lyck oock op my/die te vooren nopt leger en had ghesien. Het was te
Bommel/

Geyse in
Zeelandt
anno 1597.
in April.

Quellinge.

D.P.P.

anno 1599.
mijne eerke
leger-dienst
bij lootin-

Bommel/inde Bommellerweert/op 't Eplant van Dooerne/tot Heesel ende daer omtrent. De ordinarije tijt der Predicanten/om in 't leger te dienen/was maer twee/ S. Excel. hielt my ses maenden/erde dede my/ ter oorsaecke vande aencomste des Heeren de La Noë. met de Fransche troepen/ oock inde Fransche tale Prediken. Die inde Heesselerweert laghen/ alwaer over het maerken van 't Fort S. Andries dooz 't Canon ten wederzijden dapper wiert ghidisputeert/ wisten te seggen/dat ick my niet en ontsagh de ghequerste miserabele soldaten oock inde trencheen of loop-graven ende andere plaetsen/ daer het Canon niet min als de Musquetten furieuselyck speelden ende vele geschoten wierden/by te staen ende te vermanen:soo dat het bryen van een Soldaet/ den welcken aen myn syde (daer ick met hem stond/ en sprack van 't uptdelen van linnen doecken die ick in myn bewaringh hadde voor de vele gequetste) 't hoof te plette ghesi hoten wierdt/myn Mantel besproepte. Noch gheschiede eenige dagen daer na inde selve Heesseler-Waert wat vreemds/ daer in ick Gods merckeliche bescherminge over my ende andere gewaer wierdt. By gebrek van Predicant/ ende op versoek van een Colonel/ die met seckere Vriesche Compagnie lagh inde selve Waerd/ dede ick daer eene Predicatie/sittende op een stoel/die my geset was onder een Boom/ met den rugghe teghen den tronck of stam desselven Booms. Indit Heplige werck zynde wort een Canon gelost uyt het gesepde Fort S. Andries/waer van de kogel het bovenste vanden tronck boven myn Hoofd soo trefte/ dat meest al de tarken des Booms af ende my om 't lyf vielen. De Soldaten/ die voor ende ter syden stonden my hoozende/ liepen toe/om my vande verwarringhe der tarken/ daer ick onder sat/ te verlossen/ haer selven inbeeldende / dat ick doodt was: maer sy bonden my dooz eene sonderlinghe bescherminghe Godts onverseert ende onghequest/ daer over wy te samen Godt loosden ende dankten/ te meer/ dat niet een van alle die daer omtrent waren van dien schoot geraecht en was.

Noch een ander : Om dat ick wat ernstigh was in 't vermanen vanden Velt-overste tot straffen van soodanigh grouwelich sept/ als seecker vermaert Rijt-meester hadde begaen op de schip-brugghe/ die over de Maal lagh voor Bommel/ wierdt ick swaelijck vanden selven Rijt-meester gedreugt ende nagetracht: Godt bewaerde my/ende maerke/ dat syn Ed. selve/ verstaende naderhandt/ dat ick niet en hadde gedaen/dan naer epsch myns ampts ende beroeps/ myn vrient wierdt. S. Excel. den tocht op Vlaenderen voor hebbende inden Jare 1600. dede my dooz den H. Kindschot zijn Raet ende Thresourier zal: aenseggen syne begeerte/ namelijck/dat ick/als Predicant/ de selve op dien tocht soude volgē ende dienen. Mijne gewichtige excusen en wierden by S. Excel. niet aengenomen. De H. H. Gecommitteerde Staten van Hollandt/ my daer op in hare Ed. Mog. vergaderinghe ontboden hebbende/ seyden/dat het syn Excel. ende hare ernstige begeeren was/ die ick behoorde te houden als bevel. Ick/ gehoor samende/ ginch mede te scheep / ende was inden tocht te lande vande Philippinen dooz Vlaende,

Vlaenderen tot binnen Oostende. Sijn Excel: van daer vertrekende naer Nypoozt / belaste my/op 't versoek van een Fransch Heer ende Capiteyn/ die aen een dooteliche quetsure / ontfanghen voor 't Fort Nelbert / binnen Oostende krank lagh/ daer te blyven tot Sonnen-dagh den 2. July / om deselbe dan te comen binden voor Nieuupoort.

Hoo ick meynde derwaerts te gaen 's morgens vroegh / was den vy-
ant op den pas/ende sloegh die Schotse regimenten/ die voor upt on-
der 't beleyd van sijn G: Grave Ernst/ ghesonden waren: Daer op
ich wederom naer Oostende keeren most / gheduyzende den generalen
veldslach/ die ten selven dage volgde. Alsoo ick by sijn Excel:(om ver-
haelde redenen) niet komen konde/dede ick het gebedt inde vergaderin-
ge van de Heeren Gedeputeerde Staten generael/ Raet van Staten
ende veel volcx in hare E: M:logijs met open deuren/ende 's anderendae-
ghs de danksegginghe over de Victorie in presentie van sijn Ex:

Den 2. Ju-
ly slagh
van Vlaen-
dereen.

in 't gewolgh vande Welcke ich daer nae gingh na Nieuupoort: van daer te rugh voor Isabelle/weder t' Oostende/nac Zeelant/ op Bergenh/ ende van daer nae hups. Meynende van sulcken moeylickien ende voor

Anno 1601;

my seer beswaerlichen dienst voortaen te rusten / wierdt ick dieper in-
gewickelt. De Heer Ad:diende my aen/dat sijn Excel: door een sijner
Raden op hem hadde begeert/ my te willen disponeren/ om der selver
persoon voortaen ordinaris te volghen in 't Legher ende elders in al-
le plaatzen van sijn Excel: Gouvernementen / ende dat ick tot dien

Nieuwe
aenpoinge
tot voer-
der dienst
van sijn
Excel:ende
't laue.

eprde vanden dienst der Duytscher Kercke mocht werden ontslagen/
om sijn Excel: alleen met Prediken ende anders ten dienst te staen. De
swarigheden/ die ich hier teghen moeveerde / bekende sijn Ed: ghe-
wichtigh te sijn/hiel evenwel aen/seggende/dat sijn Excel:niet moeste
gewegert zyn/mitsdien de dienst niet alleen van sijn Ex: maer oock
vande kercken ende 't Landt daer aen gelegen was / ende dat ick daer-

Daer op
ick begeerde
t advys
vande Ge-
deputeerde
des Spno-
di.

om mijn particuliere genegentheydt / gherustigheyt/ studien ende
andersins moste te bryten staen/om 't ghemeene te dienen: Hy gaf my
op myn versoek beraet / niet sonder daerentusschen op spoedighe res-
solutie te dringhen. Ich wierp het op de Gedeputeerde der Hollant-
sche Spnoden/ welcker advys ich syde hier op te willen hoozen. De-
sse/door sijn Ed: beleyt in 's Gravenhage geromen zynde/ende uyt den
selven sijn Excel: begeerte vernomen hebbende / dzoegen my de selve

Den 10.
Marty.

nochmaels voor/my vragende hoe ick daer toe gesint was;ende/laude-
rende de begeerte sijner Excel: ende de keuse over myn persoon gedaen/
verclaerden dat sy my suffisant hielden tot soodanighen dienst / ende
wenschten/dat ick my daer toe conde resolveren/doch deden daer by/
dat sy daer toe niet sterck dorsten raden/om 't geharr daerinne gelegen/
ende om geen ondanck by myne gemeente ende anderen te halen/ indien
my over die bedieningh enigh ongeluck quamte te treffen: Wesen my
voort tot myne Gemeynthe/ende wilden Godt om sijnen segen bidden/
niet twijfelende (soo sy syden) of soodanighe mynen dienst en soude
strecken tot der Kercke voordeel/begerende lestelyck/dat ick doch wil-
de resolveren tot contentement van sijn Excel: Een vande voorsz. Ge-
deput: quam my/weynigh dagen daer nae/ seggen ('twas P. Plancius)

7. Marty.
dat

dat zijn Excel: hem gevraeght had / of dese saecke noch niet was afgedaen/ende dat der selver uppterste meninghe was daer in geaccommodeert te zijn / oock dat zijn Excel: van hem versocht had daer aan de goede hant/ten volcomen effecte/te willen houden/seggende voorts/hp Plancius / dat hy quam om my dat te segghen / ende te bidden de begeerte S. Excel: niet af te slaen / ghebruyckende dese woorden / Ghy weet, dat de Heeren niet gaerne geweygert en zijn,ende sijn Excel: is sulcx dat by niet en begeert sonder gewichtige redenen, ende dat by oock gaerne heeft darmen hem gelieve, met meer andere propoosten / die ick in mijn memorie te dier tijt van dese saecke gehouden / particulier vindt aengeteplikt. Ick vondt my hier in evenwel seer perplex : Ick bad God: konde my niet redden met volle gerustigheyt. Ick hadde hier en daer wat gelesen ende gehoort / 't welck my der Heeren Hoven seer suspect maectte. In dit Hofselve stonden my vele dingen niet aan. Eenen Zu. N. (soo ick vernam) hadde daer een heylloos zaet geworpen, 't welck beswaerlijcker was upt te rope om dat het sich bedeckt hielte, ende evenwel niet en liet heymeliche operatien te doen / met cleynne apparentie/dat by my veel soude connen upghericht worden om dat te versticken. Wock had ick verstaen / dat somtijds der Heeren Hoven gaerne verciert sijn ende proncken met alrehande Amptlupden/ soo wel in 't geestelijcke als in 't wereldlycke/ meer om de lupster / als om de Ampten hare behoorlijcke kracht te geben. Ick kende ontrent zijn Excel: Godvuchtige Heeren/ die hier in gingen met goede meninghe: maer twijffelde aan andere. Ick had gelesen / dat sommige dinghen eenen aenlachgen in 't beginsel / maer dickwils een dyoef eynde hebben/ ende dat den ingangh der Hoven wijt/maer den upgangh engh is/ ja somtijds gesloten/dat minder niet upt en kan/alsmenē wil. Ick bemerkte sijn Ex: gunste tot my geringh persoon/ ende beken met hartgronde-lijcke danksegginghe / dat deselve een tijt langh toenam/ wenste oock 't allen tijt deselve te connen aengenaemē dienst doen inde Heere/bevangen blijbende niet te min met vrees/ dat ick 't niet soude treffen. Ick en dissimuleerde oock dese vrees ende de redenen vandien niet aan eenige mijne vrienden/ geen gheringe lieden ontrent zijn Excel: My ghe- denkt/als eenige my liefskoeden met het veersken/

Principibus placuisse viris haud ultima laus est

Aengenaemheydt in 't Hof is geen cleyn lof.

Ik daer tegen stelde

*Dulcis in expetitu cultura potentis Amici
Expertus metuit*

Heeren Gonft is den onversochten soet,
D' versochte vreet voor 't soet.

Dacht oock op 't spreckwoort/ Holden van Heeren haest verkeeren,
ende dat Heeren gunst gbeen erft is : 'T is waer (dacht ick) dat sooda-
nighe onghemacken eenen Predicant / die te Hoof dient / ende sich
dicht hout aan syn Veroep/soo seer niet en schijnen te dreggen; Noch-
langs/

Mijn
swaermoe-
dighe ghe-
peynheit
over dit
stuck.

tang/terwghen ick most predicken/ende volgens dien spreecken/ wiert
 ick indachtigh 't gheen Siculus my eens in 't Grierx (hoewel my niet
 veel Grier over en schiedt) gheleret had / Δεῖ τὸν σοφὸν τοῦ τυγάρων ηὐα-
 γία, ηὐα-ηὐαγία ὅμιλον. Dat is: een wijs man sal den Princen, of niet, of dat
 aengenaem is spreken. Hoe konde ick dat altydt treffen? in soo een tijdt? in
 soodanige gelegenheit? Ezechiel de Prophete woonde onder de Scor-
 pioenen, daer most hy den mond openen, den brief eten, ende de woorden
 spreken. Ick en vergelycke my niet by die Prophete/noch myn beroep
 by 't sijn/noch dit hups by dat onghedorzaem hups / noch dese/ daer
 ick mede te doen soude hebben/by Scorpioenen; des Propheten woort
 diende my evenwel tot opmerkinge. Ick woonde den scherpen door-
 nen alredede nae genoegh/hadde oock de steecken beginnen te ghevoelen/
 Wat behoeftde ick my dieper in die Paghe of Hegge te begheven? My
 stondt oock dappert om te sien nae eenighe Kerckeliche / niet weynigh
 teghen my ontsteecken met jalouzie/ hoewel men sich anders ghelyet/
 waer van ick proeve hadde. Stondt my niet te overweghen/ dat die
 wassen / ende haer vergift meer ende meer souden baren? Dit waren
 mijne ghedachten / die ick nochtang soo breet niet en dorst openen / jae
 oock noch tegenwoordigh niet op 't ruymste/ soo my die dooz de Har-
 senen swesden. Ick gebruycchte eens by den Heere Advocaet/als hy
 my in sijn Camer van dese saeke sprack/een propoost / met een exem-
 pel van eenen myns gelijck/die in voorzighet tyden dat gareel hadde aen-
 den hals gehadt/dat my noch wel indachtigh is/ maer verswyghe het
 beyde om oorzaeken. Ware ick daer by gebleven/ ick hadde moghelick
 beter gedaen/maer 't respect tot sijn Excel: neffens mijne aengeboore-
 ne faciliteyt of lichtboorghsaemheypd / die my noch (ick vrees wat te
 seer) aenhangt / neffens 't seggen van vryinden en wissgeachte lieden/
 Dat Princen niet willen geweygert zyn, ende batmen 't Landt en de Ker-
 ken veel diensten conde doen/ oock eenighe menscheliche consideratiens/
 die haer dan gaerne/weynigh of veel/tusschen fulcke deliberatiens men-
 gen(want ick mede een mensch ben)deden my allensteng neyghen/niet
 tot het geheel/dat versorcht wierde/maer tot het deel. 'T geheel was/
 dat ick my soude ortstaen vande Duytsche Kerche / ende 't eenemael
 tot sijn Excel: hof-dienst/oock/als Raedt/ begheven: Dit sloegh ick
 plat af. Het deel was / sijn Excel: te volghen / ende metten woorde
 Godts te dienen/in sulcker voeghen/ als ick nu twee jaren hadde ghe-
 daen/by aldien mijne Genepnte te vreden/ende / gedurende mijne ab-
 sentie / nae noodedzust voorsien ware. Dit accorderende boldede ick
 (liet ick my beduncken)sijn Excel: ende bleef by mijn beroep / behou-
 dende altydt een wijk op mijne Ghenepte/ wanneer my dit volghen
 van sijn Excel:niet langer en soude aenstaen. Den Heere Advocaet/
 met eenige Raden sijner Excel: vorderden strax mijne Besolutie. Ick
 antwoorde eerst des Kercken-raedts meyninghe te moeten hooren:
 Men begeerde eerst de mijne/te weten/sonder des Kerckenraets presu-
 dicte. My geperst vindende sepde te vreden te zijn/sijn Excel: te vol-
 ghengh/sonder qualiteyt van Hof-predicant/weyniger van Raedt/ (die-
 men my wilde geben) maer alleen als Predicant van 's Gravenhage/

Ezech 2.
ende 3.

Mijn ant-
woort op 't
bevagen
des ker-
kenraeds,

dim sijn Excel: in't Predicken te dienē te velde / ontrent der selver persoon/soo lange deselve te velde zyn / ende myn dienst soude begheeren / mits dat ich t' elckemale/ inden Haghe weder-ghekeert zynde/mijnen ordinariisen dienst aldaer betreden soude/ als boozien/mits oock de vryp hept behoudende my van 't volgen sijner Excel: te excuseren/wanneer my 't selve te swaer vallen of eenigh onverwacht Inconvenient mede-bringen mochte/ al op het behagen des Kercken-raets/die ich haer ooy-deel vry liet. S. Excel. sont aen my de Heere Ouden-ort ende Brunnincx

14. Maartij

syne respective Hof-meester en Raet/ om my naerder te brengen: Ich excuseerde my met alle respect/ en bleef by 't voorgaende. Ware S. E. deden den Kercken-raet vergaderen / alwaer sy beypde in persoon verschenen zynde/ verthoonden de begeerte S. Excel. te wesen/ dat ich deselbe van nu voort aen soude volgē t' harē dienst/ in 't leger en elders/ daer de selve mochte comen te repsen/houdende niet te min myn regres altijdt totte Kercke/ soo wanneer S. Ex. inde Hage soude wesen: Daer by verclarende/ dat S. Ex. liever hadde gesien/ dat ich my vande Kercke hadde ontslagen/ om alleen tot der selver S. Excel. gesepde dienst gebruyckt te wodden/ maer dat sulx by my was geexcuseert. De Kerkenraet/ gehoozt hebbende het advijs van oude en nieuwe Ouderlingē en Diaconen/oock bandē Hoogē en Provinciale Raedt/ bewillighde by Provisie/mits behoudende hare vrypheydt/ om op de vordere occurrentie te lettē/ en alsdan ander of naerder resolutie te nemē. Dit wiert door D. Liberum Fraxinum Predicant en den Heere Hoogerbeets (Godt trooste ende verstercke dien seer vroumen/ Godtbruchtigen Heere in sijn lyden) als Ouderlingh den Heere Brunnincx aengesept/ om S. Ex. ge-rapporterte te wordē/ de welche my 's daeghs daer aen dooz den voornoeindē Brunnincx aē sijne tafel tē eten genoodight en daer na alleen genomē hebbende met vele genadige propoostē en Princeliche woordē begegendē/ die ich onweerdigh was/ en onnooidigh acht alhier te verhalē/ evenwel niet en hebbe vergetē/ gelijck mede niet t'geen ick S. Ex. badt my te willē vergunnen/ om mijne dienst en conscientie ontrent de selve en sijn gevolgh/ soo dat behoorst/ te mogē quijten. Dese particulariteiten verhale ick niet tot roem/ maer om niet sooclare waerheyt te over-tuygē die gene/ die langh daer na donckerlijck uppstropden/ dat ick uyt Eergierigheyt met Ambitieur ghelyc dit Veroep onderkropen hadde.

Dolgende
Veldt ende
Legerdien-
sten.

Anno 1601.

Anno 1602.

Hier op liet ick my voort binden in 't ghevolgh ende dienst van S. Excel. inde tochten/ Veltleghers/ belegeringen/ ende repsen van Rijnsberck/Moers: (daer ick de Predicatie dede van inhuldinge S. Excel. als Grabe) in Zeelandt: tot Nederwaert ende voorz' Hartogenbosch, durende tot inde Winter. Na Nieumeghen: over de Maes, tot Maseyck dooz 't landt van Luyck tot ontrent Thienen in Brabant, ende weder te rugge voor Grave, daer ick oock dede de Predicatie van Inhuldinge sijner Excel. als Heer ende Baron der Stadt Grabe/ende slants vā Kuyck. Mae Hooghstraten ende voorz' Hartogen-bosche. Voor Sluys in Vlaenderen:naer Antwerpen:voor Wou. Tot Watervliedt in Vlaenderen:weder Anno 1604. nae Overijssel by Deventer, Coeuorden, op den Rhijn by Wesel. Mae Doesborch, Zurphen, Deventer, op den Rhijn tot Lochum ende voorz Grol-Waer

waer op zynde gevolght eerst stilstant van Wapenen / daer na 't Be-
stant van 12. Jaren/hebbe ick zijn Ex: wederomme gebolgt in't Le-
ger voor Gulick, en/naer 't innemen van Wesel door Spinola / op Em-
merich ende Rhees. In alle welche tochte ick/naest den dienst/zijn Ex:
oock/na mijn vermogen/ten dienste stont met prediken/ besoecken van
cranke/ende gequetste Soldaten/en andersins/ alle die mijnen dienst
begeerden/totten minst toe: Ende hoewel ick van tijtelijke behoeft
tot soodanige beswaerliche tochten ende dienst verepscht/na noot-
drust mijner ghelegenthett genoegh ben versien gewest (daer van ick
sijn Ex: ende de Heeren Staten hoochlyck dancke) hebbe ick evenwel
inde selve veel onghemact uytghestaan / synde tweemael dooit cranc-
t' hups gecome/hebbende t' elcke repse maendē langh mijn bedde moe-
te houdē en Medicos gebruycchen/waer van my geē cleyne swartkhep-
dē sedert overgebleven zijn: Hebbe oock inde selve tochte vele quellingē
gehadt/om dat ick vele dingen sagh en hoorde/ die ick niet stilswijgen
niet conde passeren/en evenwel niet en sagh te remedieren; Dorsaech/
waerom ick al in 't beginsel van 't jaer 1603 voornam sijn Ex: te biddē
om ontslaginge/maer de Heer Ad: die my dese beroepinghe van zijn Ex:
Wegē eerst hadde aengedient/vant het gantsch ongeraden. Ick sprack
evenwel zijn Ex: selve hier vā in 't jaer daer na:maer te vergeefs. Wat
ick deselue noch op dese ende andere materie hebbe aenghedient / inden
jaer 1606, met eenige particulariteyten / die ick sijn Excel: niet alle re-
spect voortstelde/weet ick/en kan sijn Ex: om redenen noch indachtigh
zijn. Ten geliefde sijn Excel:evenwel niet my te ontslaen/ soo uyt de
verhaelde tochten daer nae ghevallen ghebleerken is / tot delwelcke ick
t' elckenmael van sijn Excel: ben aengemaet/ oock eeng van Amster-
dam/daer ick was om gewichtige saerken/ontboden by expesse.
Alsmen was in 't maken vanden Trebes/en de vergaderinge vande
Staten Generael geleyd wiert tot Bergen op den Zoom/om deselue
Trebes te besluyten/begeerde zijn Excel:door den Staedts-heer Wee-
rensteyn/ dat ick my neffens den selven Weerensteyn soude derwaerts
vervoeghen/om pet/raekende der selver particulieren dienst/hier on-
noodigh verhaelt. En hoewel my staende op de repse derrewaerts/wat
onverwachts voorquam/dat my niet goede reden seer voor 't hoofst stiet
(soo hier na gesepdt sal worden) en dorste ick't evenwel niet weggeren.
Wat dienst ick S. Ex:aldaer dede laet ick daer. Tot Bergē synde wier-
de ick door monde vanden Heere Greffier Aertsz. van wegen de Heeren
Staten Generael versocht mette Heeren/ Grave Wilhelm van Nas-
sau/van Bredenrode/ Olden Barneveld ende d' andere Gecommitteer-
de te repsen tot Antwerpen / om de selve op 't besluyt vanden Trebes
aldaer te dienen als Predicant:als gheschiede. In 't Jaer 1610. Werdt
ick van gelijcken versocht/de Heeren van Bredenrode/ vander Myle/
ende Maldze Ambassadeurs te bergheselschappen als Predicant inde
legacie van Brantckryck aen den Coningh Henrick de Vierde/alwaer
ick de eere hadde sijne Majesteyp/vande selve gheroepen zynde/de rebe-
rentie te doen ende te sprecken: Oock Predicte ick ter selver tydt te
Charenton. Ick sal hier noch by doen/dat ick inden Jaer 1613.door
Gij

Cranke-
heid en-
gen. quellin-

Deden my
ontslagin-
ge mijns
diensts.

Te ver-
geefs.

Reyse op
Bergen ten
dienst sijner
Excel:voor
t' sluyten
vanden
Treuseus.

De Gede-
put crede
Heeren
versel-
schapt
t' Antwer-
pen op
t' sluyten
vanden
treueus
als Predic-
cant anno
1600.
anno 1610
in Manck-
ryck met de
55 Ambaf-
sadeurs als
Predicant

versoek vande Heeren Staten Generael ende door last vande Heeren van Hollandt dede eene Predicatie of Oratие in haer h. Mo: Camer op de ceremonie vande Quarter ofte Cousebant / met de welcke zijn Excel: vanden Coningen van Groot Britannien wiert vereert. Veele reeckenden my alle dese dinghen tot groote eere ende profyt / maer ick weet anders. D'ere was alleen inde opinie van gemeyne humeuren: De daet was quellingh ende slavernije / 't profyt bracht schade / vergeschapt niet moepte ende verlies voor de handt.

De oratие
op 't confe-
reven vande
Quarter of
Cousebant
aen syn Er:
anno 1613.

Geslagen
met de con-
ghe.

Hoe ick my
voegh

Geduprende dit repsen ende vletten wiert ich dapper geslagen mette tonge van sommighe / die my na gaben / d'eene / dat ick haedt van zijn Excelentie was / ende datter niet en passeeerde in 's lants salien sonder my / d'andere / dat ick groot goet conquesteerde: Anderen en gebrypckte ick het aensié en d'authoritept / die sp haer imagineerden dat ick by sijn Excelende de Heeren Staten oock by de Heere van Barneveld hadde / niet genoegh tot voordeel vande Gereförmerde / en afzweck soo vande Papisten als andere / inde ghelegentheden / die haer soo nu soo dan (na hare opinien) presenteerdēn. Sommige en strafte ick de groote gebreyken van 't Hof niet ghenoegh ende en maeckte niet datter beter ordre in 't Leger ende elders gehouden wiert. Aldus sochtien op my dooz nijdighept / met de welcke men tegen my was ontstreecken / die oock dede alle mijne actien op 't nauste verspieden / om te binden daer op sp hare fenijngē tanden scherpen en haer valsche tongen mochten roere: Dan de Heere bewaerde my voor argelickē daet. Ick gingh soghvuldigh / en hiel my binnē de pale van mijn beroep / daer van ick geē ander getuyge en begeere als zijn Cr. selbe / over alles wat my geduprende den voortz. dienst ontrent zijn persoon voortviel. Van mijne conquessten sal ick na spreke: Dit nu / by provisie in beyde de repse t' Antwerpē en in Francryck heb ick nopt vereeringe ontfangen van eene stupver hupten d'oncosten. Men gaf my anders na / maer niet louter onwaerheydt: In 't straffen der sondē ben ick veelen al te straf geweest / en wat ick dienaengāende in 't particulier aan groote ende cleynē hebbe gedaen / staet my niet toe te seggen / noch alle man te weten. Sommiger onverstandigen pver tegen de K. Catholijcke / en anderen / die dichtwils met groote passie was vermenght / bekenne ick langh vpant geweest ende noch te sijn. Evenwel en konde ick niet / dat veele meynden / wilde oock niet / dat veele begeerde / en onbehoochlyk was: Ick en stelde de borderinge van de Gereförmerde Kerck niet altyt in die dinghen / daer in d'andere de selve sochtien / maer in aenwas van Godtsaligheyt ende Reformatie des levens / die by veelen weynigh geacht ende betracht wiert. Die over de disordre van 't legher claeghden / wisten weynigh wat de Crigh in heeft / en hoe bestwaerlyck het is Clooster - Jofferen (soomen sept) van Soldatē te makē. Ordre te stellen en was myn werck niet. Aen't vermanen en onthzaack het niet. Nochtans en hielt die felle beeste nijdighept niet op my te volgen op de hielen over al / waer ick heen gingh / Maer sp conde my niet schaden / tot dat sp in haet verandert zynde / ende andere occasie ende hulpe ghercregen hebbende / my haer uppterste felste beete dede ghevoelen / met groote smerte / soo volghen sal.

Nijdighept
die felle
beest.

Vijfde

Vijfde Capittel.

Handelingh over de beroepinghe Arminij sal.g: tot de Professie van-de Theologie tot Leyden.

DE beroepinghe Jacobi Arminij sal: tot Lepden wordt ghehouden den oorspronck der Kerckelijcke swartigheden en 't geen daer uyt is gevolgh in Holland, daer over ick vele lasteringhen t' onrecht hebbe moeten hoozen. Mijn doen in desen is geweest als volgh. Lucas Trelcaius sal: synde overleden / schreef D. Franciscus Anno 1602 Iunius sal: aen my/als ick was in 't Legher voor de Stadt Grave/dat eenige voor hadde Trelcatij Soon te bzengen in sijn Vaders plaatse/ 't welck S. E: ongaerne sagh/versoeckende (sepde hy) om oorsaechen/ dat sulcx door intercessie vanden Heere van Barneveld (die doe mede in 't Leger was)aende Heeren Curateurs mochte werden voorkomē. Ter selver tyt kreegh ick oock eenen brief van de Heere Hugo de Groot, oock een van D. Antionio Thisio, die Arminium eerhts Lumen Belgarum, dat is/ een licht van Nederlandt ghenoemt ende totten Hemel toe verheven hebbende nu tot Leyden Professor geworden is. Dese beyde verthoonden my/elck in 't bysonder/de ghenegeghedt vande Curateurs/om Arminium te beroepen/ende baden / dat ick Arminium tot het aennemen van dat beroep(of het quam) wilde soerken te bewegen. Soo en hebbe ick dan dese Beroepinghe oorspronckelijck niet opgheworpen. D. Franciscus Iunius, synde onlancr daer nae oock overleden. Wierdt van de gemelde Beroepinghe meer gesprocken/ niet by my/maer by anderen. Mt het Leger t' huys gecomen ende by een Raedts-Heer ten eten zynde/alwaer oock waren de Heere Curator Nieuwstadt, met de Heeren Voocht ende Hoogerbeets neffen den Raets-heer Francken(nae mijn ont- houdt)ende meer andere Heeren van qualiteyt/bielen discoursen vande Academie en wien men best in des overledeng plaets soude mogen beroepen. Alle vielē sp op Arminium,bysonder Voocht en Hoogerbeets,die sepden hemi binnen Lepden voor veel jaren familiaerlijck ghækent te hebben : Ick sprack daer in niet een woordt / tot dat ick/ghebræght zynde/mede toestemde. Ende was dit d' eerstemael/dat ick mijnen mont daer van open dede/oock alleē/gelyck al d'andere/discours-wijse. Onlanghs daer na sepde my de Heer Nieuwstadt, te dier tydt mede Curator/ schryveng te hebben vande Heere Zeyt, Raedt ende Pensionaris der Stadt Leyden, Secretaris vande Academie/ dat bpcans alle de Studenten d' ooge geworpen hadden op Arminium, en van meeninge waren den selven ter naester bpeencomte der Curateuren by Bequeste te versoekē/doch dat daechs te vooren by hem Nieuwstadt hadde geweest twee Gedeputeerden des Synodi, de welcke van zijn E: gebraeght zynde/wat hun van Arminio dochte / of sp hem bequaem hielden totte Professie/ hadden gheantwaordt niet van hem te weten / dan dat hy een goedt Logieus

Eerste op-
werpen
vande be-
roepinghe
Arminij tot
de Professie
gheschieht
door D. D.
Grotium
ende Ante-
Thisium.

Daer na
doez eenige
Heeten.

Na dooz de
Studenten

Logicus was. Dit uppen Heere Nieustadt verstaen hebbende/ seyde ick/ dat dat waer was: maer indien sy dat hadden geseydt tot verlepeningh Arminii in 't stuk van Thologie/ dat sy hem niet wel en kenden/ ende dat ick S. E: niet en wilde verberghen/ dat de Ghedeputeerden van 't Synodus, in allen ghevalle/ wenschten/ dat in 't stuk vande Theologische Professie niet en wierdt ghedaen sonder haer advijs: S. E: antwoorde / dat de Curateurs d' advijsen van sulcken/ als hun goet docht/ Wel mochten vraghen en hoozen/ maer dat de Statuten haer daer toe niet en verbonden/daer hy doende / datse waren geresolveert dese repse eenen inheemshen of hierlantschen tot de Professie te beroepen / my vragende/ of ick niemandt en wiste aen te wyzen. Ick seyde/ dat het evenwel niet vreemt ware eenen upheemshen te versoecken/als hy die nooddige qualiteyten hadde/ende vermaert ware. Doch wanneer hare

Daer na E: E: enckel gheresolveert souden zijn tot eenen inheemshen / dat ick voor mijn hooft niemant bequaemt en kende als Arminium, hoe wel ick oock syne E: niet en wilde verbergen/dat eerlyc t Amsterdam, eenigh geschil was geweest tuschen hem ende den Kercken-raet/over de uitlegginghe van 't 7. Cap:totten Romeynen, niet meynende evenwel/dat dat verschil hem in dese saerke soude connen hinderen/overmits 't selfde al langh bereffent was : Seyde oock/dat Arminius scheen 't gevoelen Calvini vande Predestinatie niet toe te staen/waer op sijn E: antwoorde/ dat tot Leyden meer Professozen Theologiaz waren geweest van ander gewoelen in die materie/als Calvijn ende Beza. Doorts vraeghde hy my/ dooz last vande Heeren Curatozen (soo hy verclaerde) of ick totte Professie niet soude sijn te beweghen/ alsoo sy geresolveert waren niet onghertenteert te laten/ om my te bekomen/ indien ick te beweghen ware: Ick/my mijner onbequaemheyt tot soodanighen Anpt ten volsten zynnde bewust / badt daer van te willen swijghen / alsoo het my noch v' Academie dienen / oock nimmermeer gheschieden en soude.

D. Gomar-
ti oppositie
D. Gomarus hare E. E. verclaert hadde / niet te connen verswijghen/ 't gene hy verstaen hadde vande genegeantheyt / om Arminium te beroepen / die bekent was: uit sijne Predicatiën over 't 7. Cap:totten Romeynen ende uit secker schrifteliche Collatie met D. Junio , met den welcken hy (seyde Gomarus) graves dissensio[n]es , dat is sware dissensien/ hadde gehadt/ begheerende/ dat de Curateurs daer op wilden letten/dat geene neuwigheden inde Academie wierden inghevoert / alsoo hy daer toe niet en soude connen swijghen : Oock dat wylen lunius, om de selve oorsaecht/ geen goet gevoelen van Arminio hadde gehadt. Daer by Gomarus noch dit hadde ghedaen / dat of schoon Arminius nu sijgh anders quame te verclarren/dat sulcr mocht geschieden/om tot de Professie te geraekken/ waer op derhalven niet te letten en stont. Op al 't welcken Gomarus vande Curateurs zynnde ghevaeght I. of hy Arminium wel kende : hadde geantwoort/neen; Maer hem wel gesien ende van verre ghegroot te hebben. II. Of hy de Collatie Arminij niet Junio ghelesen had/ hadde inde geantwoort Neen/ maer daer van gehoozt te hebben.

III, Van

III. Van wien hy dan dese dinghen gehooft hadde/ hadde gheseydt/upt
monde van geloof-waerdige Predicanten/noemende ten lesten/P. Plan-
cium Predicant tot Amsterdam. Na dat S. E:de Heere Nieu-stadt/
my dit alles hadde verclaert / Sepde S. E. my daer by/ dat dies niet
teghenstaende de H. H. Curateurs bedacht waren met de beroepinghe
voort te varen/ naer dat sy haer voorzemen souden hebben gecommuni-
cieert metten Heere Advocaet des Lants: dat dit was geschiedt/ende
dat syne Ed. geantwoort hadde/ dattet niet hem/maer hun lieden aen-
gingh op den welstant vande Academie te letten: oock geraden hadde/
dat hare E. E. met my souden sprecken/ als die Arminium best kende.
Hier op sepde voorts Nieuwstadt, dat hy by my ghekommen was/ om te
hoozen/wat my hier van dochte. Ich verhaelde S. E. ter goeder trou-
wen't gheen my van't different over 't , Cap. als daer over (soo voort
ghecept is) ghegaen hebende/bekent was/oock 't geen D. Iunius Zal.
my met zijn eghen mond vande schriftelycke Collatie met Arminio
over de Predestinatie hadde gheopent / die my oock de Copijte daer van
hadde ter handen ghestelt/ die ick voort haeide/ ende upt de welcke ick
S. E. ende den Heere Hogerbeets zyn Confrater in Rade (die by geval-
le hier by was ende dese Propoosten hoorde) eenige dingen/ de princi-
paelste saecke raechende/voorlas/verthoonende/dat Gomarus t'onrecht
hadde genoemt graves dissensiones , [Sware dissensien] 't geen maer en was
amica collatio [vriendeliche Conferentie] met Onderlinge bewillinghe/
stillichelyck onder hun bepden aengenomen/ tot onderzoect van waer-
heyt/gelyck onder geleerde geoorloft was. Doch sepde ick/dat Iunius
geen quaet gewoelen hadde gehad van Arminio, maer met hem goede
vriendschap hadde gehouden: Dat hy oock Arminio eenige dingen Godz
voortzighet ontrent de erste sonde Adams/ende 't quaet/aengaen-
de/toeghestaen hadde/ vry wat verre van Calvini ende veler gheleerden
meyninge. Bede ick evenwel daer by/nademael dit niet soodanighe he-
vigheyt dooz anderer aenpozinghe (soo scheen) van D. Gomaro was
opghenomen : Dat de H. H. Curateurs te bedencken hadden/ of sy niet
wel souden doen/ dat stuck Arminij te laten varen/ ende op een ander te
dencken/ alsoo ick oock/om redenen/ seer twijfelle/of Arminius tot het
aennemen deser beroepinghe soude te beweghen zijn / nessens dat het
liefde-loos voor-oordeel/by Gomarum soo vermetelyck uptghespree-
ken/Arminio den wech benam van sich met verclaringe te supveren/ al
wilde hy schoon: 't welck noch onsecker was. Liet evenwel niet syne
E: te betupghen / dat ick vande bequamigheyt Arminij tot dit Ampt
met goede conscientie had ghetupght/ghelyck oock vele andere/sonder
evenwel te verswijgen 't gheen ick wiste/soo syne E:bekent was:son-
der vorder daer in te willen adviseren / ende soo een ghewichtigh stuck
op my te nemen. Doch/indien de H. H. Curateurey/besen allen niet
teghenstaende ; met de ghemelde Beroepinghe souden willen voortwaren
(daer toe ick groote genegentheyt by S. E. merchte) gaf ick hem te be-
dencken/of Arminius niet eerst en diende van allen desen gewaerschout/
om te hoozen wat hy daer op soude seggen. Dit wiert goet gevonden/
doch met bede/ dat ick dit eerst met den H. Advocaet wilde communi-

Der H. H.
Curate-
ren Desolu-
tie.

Thebene-
ken daer op
aen hare
E. E. by
my boor-
sleit.

Communi- teren/ghelyck ick dede / S. Ed. verclarende / dat Hondert Arminij my
cacie by my niet soo waert en waren/als de ruste vande Academie ende Kercke. S.
hier over gehouden Ed:braeghde my / of het openen deser swarigheden aen Arminium geen
met den h. twist tusschen hem ende Gomarum veroesaerken en soude ? Ick ant-
Advocat. woerde/ dat alsoo het alreede uptghesprocken was / niet conde secreet
blÿben/ende daerom best diende gheopent nae waerheyt / ende dat ick
Arminio evenwel vast toevertrouwe / dat hy daerom teghen niemant/
wie hy ware/eenighe Vpandtschap aennemen soude.

Openingh
hie van
gedaen aen
Arminium.

Arminij
antwoorde
ende ver-
klaringe.

Arminius 't ghesepde upt my / die hem desen halven tot Haerlem ont-
boden/ende aldaer by hem ghelyck was/verstaen hebbende/verhaelde
de ghelegenthed van't geschil over 't 7. Cap. ende de beslichtinghe van
dien/al voort neghen Jaren; Oock/hoe hy voor hebbende/volgens den
last hem opghelypt van de Kercken/de meeninge Coornherts vande Pre-
destinatie te wederleggen/ende tot dien eynde zijn Argumenten over-
wegende/meer swarigheds in dat stuk hadde gebonden/ dan hy eerst
hadde ghedacht/ 't welck hy door verscheyden occasien Martino Lydio,
Kuchlino; ende Tassio voor eenige Jaren te kennen gegeven hebbende/
de selve hem hadden gheraden met D. Iusio te confereren schrifstelijck/
soo hy hadde gedaen/ sonder dat Iunius daerom gelaten hadde allerhdt
goede vrientschap met hem te houdē. Dat hy over de Artijckelen van-
de Erfsonde, Vrye wil, ende dierghelycke/daer in hem eenighe schenen
te willen verdacht houden/nopt voor desen swarighedt en had gemo-
veert : Dat wel sommighe hadden ghemeynt/dat zijn ultiemghede
over 't 7. Cap. totten Romeynen wat Pelagianiseerde [op syn Pelagi-
aensch gingh] maer dat hy anders bewesen had/ ende alles daer by ge-
bleven was. Dat oock Plancius eens yet tot zijn nadeel had voorgestelt
inden kercken-raedt / in syn absentie / aengaende zijn Predicatien
over 't 9. Cap. totten Romeynen, 't Welck van hem verstaen synde/had hy
Arminius/in die verscheyden kercken-raets-vergaderingen/ open-
lijck 't Hoofd geboden/ende versocht/soo pemant yet tegen hem hadde/
hem 't selve in teghenwoordigheyt wilde aen-seggen: Waer op alsoos
sy alle swegen/hadde Kuchlinus tegen Plancium dese woordē gebruycet;
Planci, Ghy sijt de man/die onsen Broeder beschuldight hcht/ ghy siet/
dat hy nu sicht ten derden-mael presenteert / waerom spreeckt ghy nu
niet? Waer op Plancius hadde ghesepdt die dinghen teghen hem te heb-
ben/waer van't eerste in mijne memorien niet leesbaer / ende my ver-
geten is; maer 't ander was/ Dat Arminius hadde geleert / datmen de
goede wercken niet genoegh en konde priisen/ alsynen den selven alleen
de verdiensten ontrockt; 't derde/dat hy hadde ghesepdt/dat d' Enghelen
sterfelyck waren. Op alle 't welcke hy sevde sooo geantwoordt te heb-
ben tot contentement / ende Plancij misverstant vertoont / dat daer op
niet anders ghevolght was dan dese Vraghe : Wat het beduyde/ dat
alderhande ghesinteden Papisten, Lutheranen, Mennonisten ende andere
hem waren comen hoozen/ soo langhe hy 't 9. Cap. totten Romeynen
upt-lepde? waer op hy geantwoordt hadde/ Dat sulcr moghelyck ge-
schiede om 't gewicht vande materie/daer van/sedert Coornherts tydt/
in dese Landen veel gedisputeert was; moghelyck oock/om hem te ach-
terhalen

terhalen/of om andere oorsaken/daer van hy geen reden en conde gevē: Daer by men alles hadde gelaten/uptgenomen/dat seckelijker Ouderlingh vryendt had gevonden/ dat hy de goede werken had genoemt een middel ter saligheyt: waer op hy Arminius hadde geantwoort/dat de goede wercken een wech waren ter saligheyt/ende derhalven oock een middel: 't welck hem de Predicanten hadden toegestaen: Ende dat dit al was/ dat hem was voort gecomen. By dese occasie by my zynde gesvaech/wat genegeghent heyt hy hadde toe de Professie, antwoorde hy meer te inclinerē tot den Kercken-dienst/doch syne naerder meeninge te sulien segghen/ wanneer de Magistraet ende de Kercke dat soude hebben gestelt in syne vryheid/ indien hy daer toe beroepen wierdt: Daer hy doende/dat hy/in allen geval/de professie niet en soude willen aenneme/ sonder al vozen met Gomaro vriendelijck gesproken/ ende hem in alle voldaen te hebben/ende dat hy nimmermeer soude willen oorsaeck van scheuringe sijn om eenigh leerpoinet/ alsoo hy niet meer en beklaghe de van de vele scheuringen der Christenheyt. Eynelyck/ dat hy 't geen voozsz, Gomaro ten goede afnam/wetende dat hy dat dede niet upt hem selven/maer dooz aenblasen van andere/die hy sepde wel te kennen.

De Curateurs alles gehoorzt hebbende namen contentement/ende resolueerden Arminium te beroepen. De Heeren Nieuwstadt ende Seyst repysden daerom t' Amsterdam/maer keerden weder ongedaner saerk/ om dat de Magistraet Arminium niet wilde missen/ ja selve niet lyden/ dat dese beroeping den Kercken-raedt wiert voorghezaghen: De Ghedeputeerden van t' Hollandtsche Synodus alles vernomen hebbende/ sochten dese Beroeping te beletten/ waer toe vergaderinge geleyd hebbende/ versochten sy my mede inde selve te willen verschijnen/ my biddende (om wat oorsaeck/ wisten sy best) hun te willen dienen van myn Advys/ of sy haer niet en behoorden tegen dat Beroep te opposeren. De redenen van oppositie hun by my afgebraeght zynde/ en sprackmen niet dan in 't generael van nieuwigheden ende onsupverheden inde leere. Gebræghe zynde/ waer in/ quam niet voort/ dan d' uptlegginghe van 't 7. Capittel totten Romeynen/ ende de collatie met Iunio: eenige voeghden daer by/ dat Arminius te jongh was/ gheen erbarentheyt en hadde/ ende tot disputeren ghenegen was: Eynelyck/ datmen eenen behoorde te beroepen van bumpten/ die vermaert was. Ich/ merckende waermen heen wilde/en versweegh niet van 't geen in desen gedaen en my bekent was/ met vriendelijcke alegginge vande ongegronde blamen van nieuwighheit ende onsupverheypdt. Tegen di allegacie van jonghheyt sepde ich/ dat Trelocat de Soon/ onlanx Professor geworden/ veel jonger was/ende dat Arminius al begondte te grysen: Tegen d' onerbarentheypdt/ dat hy seventien jaren Predicant geweest was t' Amsterdam, en de Kercke aldaer had helpen regeeren met grooten lof: Ende aengaende het disputeren/ dat 't selve inde Schole noodigh was/ en daer beter te pas quam als inde Kercke. Tegē het be-roep van een Vermaerden van bumpte en hadde ich niet/indien men het de Curateurs conde persuaderen: concluderende dat ich/voort myn advys/soodanige Oppositie ontriet/om datmen daer toe geē genoegsaem

Wat de
Curateurs
hier op dedē

Hoe de Ge-
dep: van 't
Synodus
haer hier ut
doegeen.
Oock ee-
nigh Ge-
bach tus-
schen haer
ende my
over dit
stuck.

stofse en hadde/ oock Arminio ongelijk doen en grooten twist verweke soude; mitsoien Arminius dat niet met stil swijgen soude connen passeren/ om sijn dienst/ oock 't Amsterdam, niet te laten onnut maken. Daer viel oock wat vande **Vypheyt** der Academien ende **Scholen** / die ick voorstont/ ende dat de **Theologanten** wel condon in dingen/ den gront des **Geloofs** niet rakende/ verscheden meyningen hebben/ en evenwel vrede houden/ soo tot Leyden ende elvers gesien was/ daer van ick exemplen verhaelde. Na 't scheyden seyde my ee vande selve **Gedeputeerde**/ dat hy seer becomert was / om dat Arminius inde Collatie met Junio rondelyck verclaerde/ dat hy niet en soude wetē **Calvini** gevoelen vande **Predestinatie** te excuserē vande ongerijmtheidē/ daer mede 't selve by de parthen bestwaert wiert. Ick seyde/ datter meer waren die daer toe weynigh raet wisten/ en dat de Collatie met Junio onder andern hadde ghedient/ om te vernemen/ of Junius beter raet daer toe wete/ i soude. Evenwel meynde ick/ dat hier uyt geen swarigheyt inde Academie te vrezen en was/ wanneer Arminius Gomaro sijn gevoelen liet voorstellē/ soo hy dat verstant/ ende men hem oock 't sijne liet voor dragen op een soeter wech: alsoo de **Scholen** hier vypheyt behoozden te hebben/ ende onse Kercken aen **Calvini** particulier gevoelen niet gebonden en waren.

Anno 1603.
Den 21.
Januarij.
De h. h.
Curateurs
openen Ar-
minio haer
voornemen
van hem te
beroepen.

Oppositie
der Gedep.
des Synodi
di by den h.
Advocaet.

Ik verde-
digte Armi-
niuum tegen
heymeliche
bezragin-
gen in een
pointe.

Aldus bleef dit streeken tot in Januario daer nae / ten Welcken tyde Arminius inden Haghe / om secker saeck/door last van sijn Classis ghecomen zynde / vande Heeren van Noortwijck, Nieustadt, ende Seylt seer aengeperst wiert / om voor sijn persoon inde gesepde **Beroepinghe** te consenteren/ indien de Magistraet ende Kercken-raet konden werden bewillight; maer hy persisterden/ seggende/ sijne geneegentheyt niet te sullen verclaren / eer de saecke in sijn willekeur soude sijn ghesteldt vande gene/ aende welcke hy verbonden was. Dede oock hy selve dooy die occasie hare **E: E:** naerder berecht op alles: Waer over de **Gedeputeerden** des **Synodi** weder wacker ghemoeiden zynde / verboeghden haer by den **H. Advocaet** van 't Lant / droegen syne **Ed:** voor de gesepde bedenkinghen/ daer by doende/ dat Arminius onlanter hadde ghepredickt/ Dat Godt de Roomscbe Kercke noch geen scheyt-brief badde gegeven; 't welck sp seer swaer woeghen. De Heer **Advocaet** bondt dit leste oock seer veramt. Dit hoorzende ende dese vremde manieren van de **Gedeputeerden** siende/bond' ick my in conscientie schuldigh voor Arminio te doen/ soo ick wilde dat my geschiede in sulcke geval/ 't welck was zyn naem ende faem/ daer ick 't niet waerheyt gevoegelyck conde/ voor te staen: Toonde derhalve **S. Ed:** een **Tractaet** by **Franciscum Junium** openlyk in de Academie geleert / ende in druck utegeven/ metten **Titel** / **Libellus of Tractatus singularis de Ecclesia**, **[een besonder Boekje/ oft Tractaet vande Kercke]** alwaer Junius eben 'tselver datmen in Arminio bestraft/ vande Roomscbe Kercke hadde gheleert/ ende met vele redenen beweert/ sonder daer over opt van pemandt berispt te zyn. **S. Ed:** behieldt/ ende las dat Boekskjen/ begreep de saeck/ ende merchte wat daer omnime gingh. Die dit den Heer **Advocaet** hadde aengebracht/ was een vande voornaemste **Predicanten** 't Amsterdam (Welkers naem ick om respectueuse oorsaken verschijghe) die my daer

nae wel dorſde seggen/ dat de leere vande absolute verwerpinge de leere
 der Kercke was / soo wel als vande verkieſinghe : waer op ick ſepde
 ſulck nopt gehoort te hebben: oock ſoodanigh leere nopt te hebben toe-
 gheftaen / ende alſnoch niet te kunnen toestaen. Hy repliceerde / dat
 men/die ſulck absolute decreet niet toestonden / eenighſins conde ver-
 draghen/wanneer sy ſwegen ende niet tegenspraeken. Ick dupliqueerde
 de ; dat niet de fulck / maer veel meer d' andere / die dat grouwelyck
 Decreet(ſoo het Calvinus ſelue noemt) toestonden / ſoodanigh verdza-
 gen noodigh hadden. Vraeghde hem oock/of hy ſijn mede-broeder Ar-
 minium oock over de geſepde Predicatie vande R. Kerck / als nu ver-
 haelt/had aengheſprocken / al vozen hem daer over by den Advocaet
 te bedragen. Hy bekende Neen / ende dat hy dat gelaten hadde om oor-
 ſaecken: Ick verthoonde hem ſijn ongelijck/ende dat ſulck doen ſtreedt
 tegen Maerheypd ende liefde; ende(alſoo wy wat hy over malcanderen
 waren) ſepde ic; met een/ dat ick vreesde booz een nieue heerschinghe
 inde Kercke Godts/die ick niet ſoude connen toestaen : Dat ſommige
 vande Gereformeerde Kerck ſpraken / als of deselue niet en konde do-
 len/ende alles inde ſelue ſoo wel ſtondt/ datter inde ſelue niet en waer te
 verbeteren: oock datmen voorzaen niemand ſcheen te willen hiden/die
 in't minſte van anderen(die 't ſeggen hadden) verschilden; dat alle hyz-
 heypd van conſereren over den ſin van Godts woordt upt was/ wan-
 neermen ſoo terftont van Ketterij ſuspecteren wilde eenen/die te ken-
 nen gaf pewers in bedencken te hebben/maer upt ghekommen was/ dat
 eenighe haer niet en hadden ontſien Arminium op haer particulier oor-
 deel een Ketter te noemen: Welcke dingen geſchapen waren metter tyt
 groote ſwarigheden te ſullen baren. S. E. van my ghegaen zynde/
 quam D. Gomarus, om my te bewijſen(ſepde hy)Arminij onſupverhept
 inde leere upt ſyne Replijcke op Iunij antwoordt (die hy ſepde eerſt doe
 in't Sterf-hups Iunij gebonden te hebben)daer Arminius ſepde/ volun-
 tatem humanam nullo decreto di vino determinari ad alterutrum, Dat is: Dat-
 ter gheen Goddelijck beſlupt en is / daer mede 's menschen wil tot het
 een of het ander wordt gedeterminert of bepaelt / welck ſeggen Armi-
 nij D. Gomarus hielt dit was Gomari woordt; impium of godloos te we-
 ſen. Ick ſepde/dat het niet godloos was/te ſeggen/Dat Godt niet en
 bepaelt / dat hy niet bepalen en wil / hem biddende de plaetſe wel na te
 ſien/ ende wel te overwegen/ of ſijn ſwager Iunius Zal: in effect niet
 'tſelfde en ſepde in ſijn boekſke De primo peccato Adami vande eerſte ſon-
 de Adams. Hy ſepde oock/dat Arminij uptlegginge over 't 7. Cap. totte
 Romeynen ſtreedt tegen de leere der Kercke. Ick vraeghde tegen wat
 Artijkel vande Confefſie of Catechisme ? Hy antwoorde/datmen vande
 leere der Kercke niet alleen upt die formulieren/maer oock upt de over-
 eenſtemminghe der Predicanten moest oordelen. Dit noteerde ick/
 als hebbende eenen Patriſtigen gront: Woort bad ick hem ſyne hevig-
 heypd wat te willen matigen ; Hy antwoorde/dat hy geen Hobelingh
 en was. Ick ſepde / dat ſijn toorn bedwinghen niet hooffch / maer
 Theologisch was. Wy ſchepden epntelyck niet vrientſchap/ende al-
 ſoo hy datelyck wilde vertrecken / niet teghenstaende ick hem hadt te

Mijne
vreesde dooz
nieue
Heersching-
e ghe inde
Kercke
Godts.

Anno 1603.
den 3.
Meert.

Vriende-
lijcke de-
batb tuſ-
ſchen D.
Gomaroru
ende my.

willen blijven / door dien ick hoopte / dat Arminius dien avond inden Haghe soude zijn / ende dat ick middel soude binden/om haer vriendelijck met malkanderen te doen sprecken/t welck hy weygerde / geleyede ick hem aen de Wagen met wenschinge van goede ryse. Hy verreyst zynde / quam de selve / die ick hadde vermaent over 't bedraghen Arminij, Weder/ wagende of ick Arminium verwachte. Ick seyde jae/ te weten hem / of syne brieven / alsoo ick hem 't ghepasserde by den Adv. had overgeschriven/ende gebeten metten eersten over te comen. Hy daer over wat ontstelt zynde (soo scheen) vraeghde / wacrom ick dat hadde gedaen? Ick antwoorde daer toe bewoghen te sijn dooz dese nieuwe beschuldighe aen den Advocaet / ende door dien my ter oogen was gecomen/ dat hy (die met my sprack) hadde gheseydt/dat/indien men op Arminij veroep tot de Professie naerder wilde dringen/ men eenige saecken van grooten gewichte tot Arminij last soude bzengen / die beter bedeckt bleven. Oock/dat my daer aen ghelegen was/dat Arminius sich supverde of schult bekende. S. E. sigh noch meer ontstellen-de/seyde/onder anderen(hoewel heel bryte propoost)dat hy nu geloofde 't geen hy dichtwils hadde gehoocht/namentlyck/ dat myn aensiē soo groot was by Barneveld/dat ick door S. E. alles/wat de Kercke dede/wist om te stooten/als het my tegen de borst was. Ick badt hem ee-enigh Exempel tot bewijs voort te bzengen: Hy wierp my voor 't ghepasserde inde saeck Hermanni Herberts ter Goude voor verhaelt. Ick/ my belghende dat te hoozen upt den monde van een/ die over Hermanni versoeninge present was geweest/ ende wel wist 't selve geschiet te sijn met goedtbinden vande Ghedeputeerden der Kercken / seyde / dat ick nu wel sagh/in wat bladt ick by hem ende andere Kerckelijcke stondt/ om dat ick tot alle haer procedueren gheen jae ende Amen en seyde. My voorde ghehoort hebbende / bekende hy evenwel ten lesten/ dat de Kercken veel diensten van my hadden ghenoten / Welcke bekantenisse aennemende/seyde ick/de selve/mijns Wetens / nopt ondienst gedaen te hebben: Dat ick my oock in 't stuck Arminij tegen de Kerck niet en stelde/maer tegen het doen eeniger particulieren/die in desen gheen last en hadden vande Kercken. Seyde oock/dat ick van sulck aensiē by den H. Advocaet niet en wist/ maer dat het my immer soo wyp stondt / een Godtsaligh Dienaer Christi / ende gheleert man / met reden voor te sprecken/als andere meinden hun geoozo looft te zijn / hem sonder fondament achter rugge te na te spreken. Arminius en quam evenwel dien dagh op myn schrijven niet/verhindert dooz lijs Swarkheypdt: 't welck de gheseyde vernomen hebbende/quam weder hy my/ sich ontschuldigende over 't geen hy hadde gheseydt van pet tot last Arminij in 't licht te bzengen/indien men met die Votatie voort wilde/segghende/ dat te hebben geseydt/niet/als of hy pet tegen Arminium hadde/ protesteren-de dat hy niet en hadde)maer tot waerschouwinge/om dat andere hun 't selve hadden vermeten / wenschende/ dat te wedersyden alles mocht blijven in stilte. Ick antwoorde/dat ick dese verontschuldighe geerne aennam / voor soo veel sijn persoon.aengingsh / maer dat Arminius evenwel dit behoorde te weten / om sich te supveren ; Conde Arminius dat

dat niet doen/dat ick blijde soude zijn/ dat hem't mom-aensicht ware afgetrocken. S. E: excuscerde oock/dat hy Arminium , voor 't aenbrenghen vande voornoemde Predicatie aenden Advocaet/niet en had aengesproken/hier mede/om dat hy den tydt niet en hadde ghehadt/ mits sijn haestigh vertrekkene den Hague.

Senighe daghen daer nae gaven de Heeren Curateurs haer vooyngmen/van Arminium tot de Professie te beroepen/te kennen aen S. Ex: Den 13.
de selve versoeckende / haer daer inne niet peinadt van der selver weghen / te assisteren; waer op S. Excel: my ontboden hebbende my dien last oplepde. Ick verthoonde S. Excel: dat de saeck/ om eenige insichten/wat swarighents hadde/nam evenwel de Commissie aen/en reysde daer nae niet credentie en instructie van S. Ex: in 't geselschap des Heere van Noortwijkstraende den Pensionaris Seyst tot Amsterdam, waer op de Heere Cromboudt, doe Baets-heer's Hoofs vā Hollant/nu Pre-sident/volghde/om de Curateurs in desen mede te assisteren / die oock meest/voornamentlyk hy Burgemeesteren / het woorst voerde. De Propositie zynde gedaen/ eerst voor Burgemeesteren/nae inden Kerk-en-raedt / Wierden wyl langh opghehouwen / ende merkten/datter vele disputen vielen. Alle (soo veel wyl vernamen) gaven sy Armino dit ghetupgenis/dat sijne diensten i' Amsterdam groot/ ja noodigh waren/bysonder om sijne soetighert ende bequaemheit in't disputeren teghen alle soorten van ghesintheiten aldaer. Senighe bande Kerk-en-raet menghden daer onder vreefe van onsupverheypd inde Leere/daer andere weder heftigh tegen spraken/sonder te comen tot resolutie. Dit verstaen zynde/ vonden de voorsepde afgesondene Peeren goet dē Kerk-en-raet(aende welcke ick dickywyls 't woorst dede) door my rondelyck te verclaren/ dat de meeninghe van S. Excel: ende de Curateurs niet en was/peinadt tot die Professie te beroepen/die onsuphere leere dreef/ met versoeck/datmen ront wilde segghen/ ofmen Arminium daer voor hielte/ende belofte van/in sulcken gevallen/ geen border moepte te doen. Hier op nieuwe deliberatie ghevallen zynde/ kregen ten lesten dit afschept van bepde Collegien(met prefatie van grooten lof/ die sy bepde Arminio gaven)dat hare E: E: te vreden waren Arminium (hoewel seer ongaerne)ten dienst vande Academie te ontstaen/op dese conditiē/1. Dat hy van Amsterdam niet en soude vertrekken/ al vozen sy van een ander in sijn plaetse souden wesen voorzien. 2. Dat hy voor het aenvaerden vande Professie met Gomaro in 't vijndelyck soude spreke/ te overstaen van eenige Ged:van't Synodus.3. Dat die vā Amsterdam hem souden mogen wederom roepen tot harē dienst/ soo de noot sulcr quame te vereyssche. Dese Conditiē sijnde aengenoemē by de Curateurs/en heb-bende Arminius daer na mede op gelijck bespreck inde beroepinghe gecon-senteert / is de t' samen-spraek tuschen Gomarum ende Arminium , in tegenwoordighedt van Arent Cornelissz. ende Wernerus Helmichius, als Synodale Gedeputeerde daer op gebolght inden Hague den 6, ende 7. May / ten hupsē vanden Heer van Noortwijkstraende Curateur / alwaer Arminius op sijne explicatie van't 7. Cap. ende Collatie met Iunio (anders wierdt hem niet voor gehouden)soodanige satis-factie dede/dat

Conferen-
tie den 6.
ende 7.
Aan ten
hupsē vante
de Heer
van Noort-
wijkstraende
Gomarum
ende Armi-
niuum,

Arminius treedt inde Profeſſie. sp hem alle de rechterhandt toegereypt / ende tot de Profeſſie gheluck gewenscht hebben. Waer na Arminius gradum Doctoratus (het Doctorſchap) begeert hebbende / is Gomarus ſijn Examinator ende Promotor geweest. Eyntelyck is hy van Amsterdam geschepd / met het treffelijcke getuigeniſſe / in leere ende leuen / dat ooit Predicant hadde / en de is alsoo in ſyn Profeſſie getreden / die hy oock een tyt langh in goede eenigheydt / met grooten lof / aenghenacimheypdt ende vrucht bedient heeft / tot dat Gomarus hem begonide queſtie te moveren op 't ſtuck vande Predestinatie / ende de Kercken hem / uyt ſuſpirie / begonden moepeſlyck te vallen / dat hy ſich ſoude verclarren / daer uyt voort alle de diſpuſten ende oneenigheden ghevolghet zijn / in alle de welcke ſich Arminius ſoo ghedraghen heeft / dat hy aen ſyn zyde (mijns oordeels) de leere der waerheypdt / die nae de Godtsaligheypdt is / voor ghestaen / ende / ſoo veel hy konde / tot ſyn ſterfdagh toe / nae vrede ende eenigheypdt ghetracht heeft : Daer in ick nu niet voordert en trede / alſoo ick hier niet voor en hebbe / dan mijnen doen ende laten / aengaende de voorsz. veroepinghe / te verhalen. Nu laet ick anderen oordeelen / of ick heb verdient hier over ſoo gelastert te worden / als ick gelastert ben. Godt is mijnen getuighe / dat ick 't oprechtelyck met ſyne Kercke ghemept hebbe / ende niet en wete yet hier inne ghedaen te hebben / dan dat ick ſchuldigh was / ende houde wel gedaen.

Sefte Capittel.

Mijne Wederoepinghe tot den dienſt vande Kercke t' Vtrecht , ende verscheÿden mijne handelingen daer op inde ſelue Kercke ghevolghet.

Anno 1605.
in Febr.

Ele dinghen inde Kercke van Vtrecht gheschiedt in ende ſedert den jare 1605 zijn my achter rugge tot mijnen naedeel gheduydet gheweest: Sal daerom d' oorzaeck ende gelegenheit van dien mede cortelyck verhalen. So ick by occasie t' Vtrecht was om eenighe mijne affairen particulier / werde ick vande Magistraet ende Kerckenraedt aldaer ſeer instantelyck ghebeden eene Predicatie aldaer te doen / 't welck my 't zedert het jaer 1589 (alſmen my met andere licentieerde ende 't prediken verboort / ſoo voor gheseydt) nopt gheverght en was. Men had geſien / hoe ſeer ick / ſedert de geſeyde onbehoozylycke afdanckinge / tot beweſediginge van die Kercke (die daer dooy uyttermate ontſtelt was) hadde gearbeydt / ende dat vele vande Geneypnte / die met de Leeraers / die der afgedankten plaatſen betraden / t' onbreden waren / groot verlangen hadden my te hooren. Ick liet my geſeggen / doch niet ſonder haer E. E. ernſtelijck voor ooghen te ſtellen 't groot onghelyck mijnen medevoederen ende my vijftien Jaren te vozen aengedaē. Ick Predicte met grooten toeloop van volck ende aengenaemheypdt. Waer

Mijne eerſte Predica-
zie t' Vt-
rechte nae
mijne af-
dankinge
geschiedt 15.
Jaren te
vozen.

op gebolghyt zynde in Martio 1605. daer een solemeel versoeck van leeninge dooz twee Gedep. tot die eynde in 's Gravenhage gesondē/wiert de selve leeninghe/na communicatie met de Collegien/ voor den tydt van twee maenden/ by den Kercken-raet van 's Gravenhage gheronsenteert/met expres verbot aen my/dat ick my/sonder der selve voorweten/in geene vordere Verbintenisse t' Utrecht (alsoo sy daer voort vreesden) soude in laten: ende duerde dese leininghe van den aenvangh Martij tot op den 6. May/ als sijn Ex: my verschaeft my by haer te vervoeghen op den tocht / die coets daer aan viel op Antwerpen/Wouwe/Vlaenderen etc.

Leening
ten dienst
der Kerc-
ken t' U-
trecht.

Inde volghende Jaren wierdt ick meermael/ ende met meerder getal/ politychke ende Kerckelijcke Ghedeputeerden van wegen die van Utrecht besonden/ ende met groote instantie ghorevooert tot mijnen eersten dienst/upt kracht vande voorbehoudene obligatie. Hier op vele disputen tusschen Utrecht ende den Haghe gevallen zynde/wierdt my ten laetsten eerst vande Kercken-raet in 's Gravenhage/daer nae vande Heeren Staten van Hollant/met advijs van S. Excel: andermael verbooden/met die van Utrecht/ bumpten der selver kennisse ende consent/in 't minste niet te handelen: Ende alsoo ick verclaerde ten dienste van die van Utrecht/ als mijne Vaderlycke Stadt/ ende andersins/ ghenehgen te zyn/ oock dat ick die obligatie aende selve altijdt hadde upbeschepden/wiert my daer tegen updruckelyck aenghesepdt/ soo van wegen zyn Excel:ende Heeren Staten/als Kercken-raet/ dat ick my daer te verbunden.

Anno 1606.
in Febr.
Anno 1607.
in Jan.

Ik woorde
tot Utrecht
gerevoo-
ert.

Die van Utrecht siende de stercke beletselen tegen hare meeninghe ten principale/ vernieuwden daer nae t' versoeck van leeninghe/ die hun gheacordeert wierdt alleen voort drie wecken. ick dede daer nae selve verscheden instantien om mijne ontflaginge/ ten dienste van die van Utrecht/maer wiert t' elckemaal afgeslagen. Dese instantie vernieuide ick noch stercker als opt/inden jare 1609. oock met ronde/ doch eerbiedentlycke/ verclaringhe/ dat ick t' profijt vande besproochene Verbintenisse aendie van Utrecht behoochte ende begeerde te genieten/ ende dat ick hoopte/ datmen my niet soude houden teghens mijnen danck. Maer t' was al voor een Woof-mans deure. ick wenschte upt den Haghe te wesen/ alwaer ick al van doen aen (soo om eenige gepasseerde dingen over t' maken vande Trefves/ als om andere oorzaecken) mijns oordeels een pot te viere sagh/ die ick vreesde metter tyt te sullen oversieden tot groote swarigheyt. Die van Utrecht aen d' ander zyde meynden/dat sy recht op my haddē/ ende dat mijn dienst de Kerck aldaer sonderlinge stichtinge soude toezingen/ derhalven sy hare Gedep: wederom sonden inden Haghe/met brieven ende last vande Staten van Utrecht aen zyn Excel: de Staten van Hollant/ Kercken-raet vanden Haghe en my/om in aller manieren mijne ontflaginge te voordern/ende bysonder/om aen te houde by my/dat ick mijn recht gebruukende/mijn asscheyt soude nemen/indien men t' my weygerde te geben/ t' welck ick oock schriftelijck en mondeling met alle respect te kennen gaf/ op hope/ datmen my/ mijne resolutie hoorzende/ mijne

Crijge ver-
bodt van
my daer te
verbunden.

In Julio.
Andere leen-
ingh.

In No-
vemb. ende
Decemb.

Iteratifs
versoeck
van ontsla-
ginge An-
no 1609.

De ver-
geefs.

Hoe ende
waerom ick
wenschte
upt den
Hage te
wesen.

Nieuwe
befindinge
van U-
trecht/om
my daer te
hebbien, in
Sext. 1609.

Afgeslagen

Anno 1610.
ende 1611.

Mijne re-
solutie tot
vertrek.

Anno 1612.
den 12. Ja-
nuarij.

Op de
welcke ik
mijn af-
schept ne-
me.

Deputatie
uyte Ha-
ge naer Dr-
recht.

Rappoort.

Anno 1612.
den 17. Febr.

Preciese Re-
solutie van
Hollandt
mp aenge-
sept om in-
den Haghe
re moeten
blyven.

Oock van
den Kerk-
ken-raedt.

vertreck/pimmers goedtwillighlick/soude accorderen. Alles wierdt sooy by S. Excel. ende de Heeren Staten als by de Kercken-raet afgeslagen. Alsoo ick dan seer noode daer toe quam/dat ick niet quade gracie/tegen wil en danck/soude vertrekken / ende die vanden Haegh verclaerden/ die van Utrecht geerne te Willen accommoderen met leeninge/gelyck te vooren dicktewils was geschiet/ mosten wy ons daer mede vooy die tydt gerust stellen. Waer op inde volgende Jarē weder nieuwleeninghe sijnde gheacorderte / resolueerde ick/ des leeneng moede zynde/op d' Instantie van die van Utrecht/tot vertrek/ met belofte van mijn dienst aen die vanden Haghe teghen t'aenstaende Paesschenfeest op te seggen op mijn epgen recht.

Sijnde daer na op dese belofte by die van Utrecht gesommeert/hebbē/be ick S. Ex. de Heeren Gecommitteerde Raden ende Kercken-raedt dese myne upperte meeninge/gedane belosten/ēn redenen van diē met alle erbiedinge te kennen gegeben/ biddende mijne gedane diensten ten goede te nemen/ende my daer van/vooy mijn vertrek/ behoorlyck gestyngnis te willē mededeple. Door Gedep. en anders ernstelick versocht zynde/te willen blyven/sepde ick/mijn woort gegeben te hebbē/ en persisterde. Waer op Gedep. namelijck de Heerē vanden Honaert Raet inden Hoogen Bade/Basius Bekennester/ēn Lafaille Predicant gesonden wierden met hieven van S. Ex. en de Gecommitteerde Raden van Hollant aen die van Utrecht/ om die te bewegen te wijckē van haer gesepde recht. Die van Utrecht hieldē/dat ick hun toequam/ en bleven by haer recht:hier van rapport gedaen zynde/wiert my daer na inde vergaderinge vande Gecommitteerde Raden van Hollant wel expresselijck aenghesepdt/datmen/ sonder met die van Utrecht/of met my/in voorder dispute te willen treden/verstont/ dat ick niet en mocht vertrekken / gebryckende onder anderē dese formalia/Dat gē redē en was/dat ick die Kercke/ die ick 22. jaren langh niet contentement hadde bedient/nu soude verlaten/ om soo eene verbintenis/ alsinen allegerde / dat ick my derhalven most disponeren inden Haghe te leuen ende te sterben; ende dat haer Ed. Mo. wel wisten/dat oock oork was de meeninge van S. Excel. ende den Kercken-raedt. Ick versocht tyt van beraet: Men antwoorde/datmen die wel konde gheven/ maer dat de meeningh was/dat ick my most schicken nae't geen men my hadde gesepdt/ende sien die van Utrecht anders te contenteren;dat hare Ed. Mo. oock selve aen die van Utrecht souden schryven. Ick repliceerde/dat ick daer niet in gerust en was/ begeerende my daer op te bedencken. 'T selve wierdt my daer nae oock aenghiedent inden Kercken-raedt/daer op ick gelijcke antwoordt gaf: seggende daer by/ dat ick my evenwel hiel aende ghedane opsegginghe mijns diensts aen hare E. E. ende dat ick my voorts soude draghen in blijven of gaen/ soo myne conscientie my soude raden. Dies niet teghenstaende schryven S. Excel: de Heeren Gecommitteerde Raden/ ende de Kercken-raedt aen die van Utrecht / datmen op myne konste derrewaerts gheen staet hadde te maechen / alsoomen mynen dienst inden Haghe niet en begheerde te missen. Hier op t' Utrecht verschreven zynde/

wierden

wierden my de selve brieven inde Camer der H. H. Staten aldaer in solemne vergaderinge/ daer by oock eenige upt de Kercken-raedt geroepen ware/ voorzelesen/ende ick gevraeght/wat my daer van docht/ ende of ick dan niet en dachte myn woordt te houden? Antwoorde ick alles tot myn ontslaginge gedaen te hebben wat moghelyck was; ende vorderers niet te kunnen doen/ten ware hare E. E. my volgens 't recht/ datse op my hadden/belasteden upt den Hage te scheyden teghens aller danck/ 't welck ick hate E. E. badt my niet te willen opleggen/al vooren wel te overleggen/of sulcx hare E. E. dienstigh zyn/ ende my befaamen soude. Waer op hare E. E. verclaert hebbende/ my tot die extremiteten niet te willen perssen/versocht ick vande obligatie/ die de selve op my hadden/ ontslaghen te zyn; 't welck sp my wegherden/ seggende/ wel alle moghelycke civiliteyt in regard van de Heeren van Hollandt te willen ghebruycken/maet haer recht niet te quiteren. In dier voegen bleef de saerke steekken/ende hoewel ick/soo veel als teghen myn danck/ inden Hage wierdt gehouden/ende de swarigheden/die ick voor handen sagh/moest uptstaen/ oock de selve Kercke voort met alle blijdt ende trouwe bleef bedienen / soo hiel ick my evenwel in myn geinset niet langher aen de selve verbonden/maet verwachtede beter geyghenthedt/om niet voeghe van daer te scheyden / 't welck ebenwel de Heere (ontwijfellyk tot myner beprovinge ende om andere oorsaken my onbekent) nopt heeft willen vergonnen.

Wt dit alles is licht te oordeelen/ dat ick / in 't gheen 't Utrecht ten dienst vande Kercke aldaer by my gedaen is/ vande tydt myner revo- catie af tot de veranderingh Anno 1618. aldaer geballen / niet ben ghegaen baupten myn beroep. De Contraremonstranten hebben wil- len de bladeren harer Voor-rede voor hare Acten Spnodael/met myn naem van vooren tot achteren vullen / ende onder anderen myn doen 't Utrecht dapper overhalen. Onder anderen seggen sp / dat ick inde Synode Provinciael aldaer Anno 1612. hebbe gepresideert. 'T is onwaer- heydt. ick was daer in 't Synodus / maer presideerde niet/ende al hadde ick ghepresideert/ten ware niet gheweest baupten myn Beroep/ Wanneer die Synodus my daer toe hadde gestemt (gelijck sp dede/maer ick excuseerde my gants ernstigh om reden) gemerkt ick aen die kercke verbonden was/ende d' selve doe/als by leeningh/bediende. Sp seg- gen/ dat ick onder decksel, dat de Kercken-ordre aldaer scheen verfallen te zijn, derrewaerts gingh ende inbracht Remonstrantsche Predicanten, oock vande Synodalen ende Staten aldaer eene nieuwe forme van Kercken-orde- ninge dede approberen. 'T is wonder / dat sp nu hier segghen/dat de Kercken-ordeningh aldaer alleen scheen verballen te zyn: naedemael alle de Hollandtsche Kercken te vooren gheklaeght hadden / dat de selve datelijck geheel verballen was. ick en gingh niet derrewaerts onder eenigh pretext of decksel/maer op openbaer wettigh beroep/om 't geē verballen was/soo veel doenlijck/ te helpen oprechten / ende d' afghe- Weekene ledien tot eenighheydt te brenghen. De Overigheydt ende Kercke van 's Gravenbaghe, dit alles wel wetende / hebben myn gaen derrewaerts goedt gevonden/ende gheconseerteet al tot sulcken eynde.

Hoe hier in woorter tot contentement van die van De- recht ghe- handelt is.

Deededi-
ging myns
boens
t Utrecht
tegen de
beschuldig-
ingen der
Contrare-
monstrante
in hare
voorgreden
voor hare
Acten Sp-
nodael.

'T verloop was groot/de verbreedinghe hadde langh geduert/de au-thoriteyt vande Magistraet der Stadt/ende der Heeren Staten van-de Provincie waren diep ingewickelt/de wonde was quaedt om genesen: Verschepden Predicanten up Hollant/oock bekleedt met publyc-ke authoriteyt/selue syn Excel: waren daer mede tot meermael besich geweest: Ick selue mede/soo boven gesepdt is. Maer 't gheschepden wilde soo haest niet gehecht zyn. Ick mochte credijt winnen/om de ver-vallenre ordre allenskens ende by trappen te moghen betteren. Het was met de gelegenheit vande Reformatie 't Utrecht van aenbegin anders gestelt als in Hollandt/Zeeland ende andere Provincien. Men most met Christelijcke moderatie gaen/daermen konde/nae 't woordt ibant quo poterant:[Soo verre alsmen kan.] Een vermaert Leeraer/die bevozens/neffens my/t' Utrecht hadde ghedient/hoozende dat ick we-der gerebooreert/ende wat aensiens om tot verbeteringe te gheraucken/geregen hadde/schreef my/Dat ick de sweep nu inde handt hebbende den wagen dapper most voort mennen. Ick antwoorde/Datmen de wagben niet weder op't bollen molt brenghen, gelijk eens gheschiedt was: Hy ver-standt wel wat ick seggen wilde/ende sweegh. Ick verkreegh in mijn eerste Leeningh een Acte vande Magistraet aengaende de Kerken-regeringh aldaer/draghelyck voor die tydt/over welche brugghe ick vele/die haer langhe Taren hadden afgesondert/weder aende Tafel des Heeren bracht: 't welck wel te vooren altemet by andere geschiet/maer 't elcke mael weder gebrooken was. Men beriep vrome Lee-raers/die allenskens 't een ende 't ander hielpen verbeterē/men noemt-se Remonstranteche Predicanten, die ick daer soude hebben ingebracht. Die ick daer vont ten tyde mijner revocatie en waren hy my niet in-gebracht. Men wist doe aldaer van gheen Remonstranten. Enighe weynige recommandeerde ick/alle wierden sy wettigh beroepen. De Remonstrante wirdt eerst daer nae overghegheven in Hollandt/niet 't Utrecht/alwaer het geboelen der Remonstranten/in effect/al van het begin der Reformatie gheleert was/soo ghesepdt. Soo en was dan die leere 't Utrecht niet nieuw. Sijn eenighe in die Provincie/die te vooren anders gesint waren/de selue leere toegevallen/dat is de kracht der waerheypdt toe te schryven/niet myn bedrijf: De Kercken-orderingh aldaer is gestelt inden ghesepden Synodo Provinciale/met loestemmingh van alle Leden/Polptjcke ende Kerckelijcke. Dat-men 't eene Nieuwe forme noemt/is bumpt reden/aenghesien daer/ze-derd de reformatie/gheen oude of seckere forme en was: Daer waren te vooren verschepde formen gheraemt/dan d' een dan d' ander/al by provisie/manck ende gebrucklyck/soo de Hollandtsche Kercken selver klaeghden: Woer dese laetste wierdt alles soo verbetert/dat de Kercke van Utrech daer dooz was ghebracht tot soo goeden stant upterlyck/als enige Kerck in 't gheheele Landt. De forme is Apostolisch ende heel nae de Godt-saligheypdt gerecht. Dit wilmen niet weten/T is evenwel de waerheypdt. Dat ick die soude hebben doen approberen is kinder of sotten-klap. Wat macht had ick daer toe? De Heeren Sta-ten hadden hare Gecommitteerde inden voornoemden Synodo tegen-

Ick heb
t' Utrecht
geen Re-
monstrant-
sche Predi-
caente in-
gebracht.

Goch gee-
ne nieuwe
forme van
Kercken-
orderingh
ingevoert
of doen ap-
proberen.

wooz,

woordigh in merckelijck aental / upt al de drie ledē : hadden selbe ha-
ren asem over alle artijcken/ende hebbene geapprobeert blypt mijne
inductie/upt volle kennis en wetenschap/sonder dat het van noodē
was/ om de selve soo veel moepte te doen als de Contraremonstranten
nu doen/om d' approbatie van hare nieuwe Dordrechtsche. Sy stoo-
ten haer aende verdraeghsaemheydt aldaer gestelt Cap. 2. Art:4. ende 65.
'T was nochtang veel beter der Remonstranten ghevoelen tolereren/
dan condemneren/verdagen dan verdoemen/ gelijck tot Dordrecht is
geschiedt. Met de verdraeghsaemheydt hield men t' Utrecht vredē/
met het verdoemen heeftmen Hollandt ende Utrecht op stelten ghe-
bracht/ende de waerheydt vertreden. Heb ick dit quaedt gesorcht te mij-
den/ ende dat goet ghepooght te wercken in myn Vaderlycke Stadt/
't en kan my by de Drome niet dan tot ere ghedijen / ende ick danck
Godt/dat hy my/als een gheringh Instrument/ mede tot soa goeden
werck gebrypcht heeft/hoewel het de Satan/dooz Godts toelatinge/
om der sonden wil/naderhandt over hoop geworpen heeft. Dit alleg
hebbe ick breeder verhandelt dooz den druck/ inde volle wederlegginge
vande voorsz. voorrede. Ick gae voort tot andere myne handelingen/
die ghestelt zyn als voornaemste fundamenten mijner beschuldin-
ghen / op dat de Leser oordeele / of die soodanighe zyn / alsmen die
schildert.

Siet dese
wederleg-
ginge van
de voorsz.
voor rede
voor aen t'
Historisch
verhael
van t' Spa-
nodus van
Dordt met-
ten Titel/
oorspronc
der neder-
lantscher
geschillen,

Sevende Capittel.

Verschil van Advisen op de vergaderingh Preparatoir tot het Syno-
dus Nationael: Swarigheyden daer uyt gevolgh; oorsaek van t'
Tractaet van t' Amt der overheydt in t' Kerckelijck : Oock
van t' overgheven der Remonstrantie, ende de blamen dies aen-
gaende over my: mijn doen over t' beroep Vorstij, ende verant-
woordingh van dien; oock van t' uytgeven der verdedinge van-
de Resolutie der H.H. Staten tot den vrede der Kercke, ende an-
der mijn arbeydt.

Ick hebbe voort verhaelt / hoe de Heeren Staten
van Hollandt ende Westvrieslandt / al inden Jare 1607.
hadden geconsenteert in t' houden van een Synodus Na-
tionael/voort soo veel haer aengingh. D' ander Provin-
cien hielden t' langh tegen: Utrecht langhst. Ick bracht
te weghen ter begheerte vande Kercken/ dat dese Provincie haer mede
voeghde. Hier op volchde consent vā de Heere Staten Gen:medebryngē-
de dese clausule / Datmen in t' selve Nationael Synodus de Confessie
ende Catechismus / nae ghewoonte / soude rebideren / ende dat hare
Hoogh. Mog. eerst eenighe Kercken-dienaren upt alle de Provincien
souden beschryven/ om der selver advys te hoorē op de forme ende ma-

Aanno 1603
Consent
tot het Sp.
Nationael
met de
Clausule
van Revi-
sie van
Conf. ende
Cath.

niere van't houden van't Synodus. Onder dese Kercken-dienaren/ die tot vijfthien in getale van weghen hare H. M. in 's Gravenhaghe by een beroepen wierden (Welcke vergaderingh daer nae *Conventum preparatorium*, of vergaderingh preparator tot het Synodus genoemt wiert) waren oock Arminius ende ick beschreven/by de Staten van Holland. Onse last was den Heeren Staten Generael te dienen van advijs/ op 't geen de selve ons souden vraghen / met aenseggen/dat de advijsen souden vry zijn. Wy droeghen alle te samen over een in alle de Advijzen op alle Vragen ons voorgestelt/ uptgenomen in drie. Het eerste raetke de Vraghe der Heeren Staten/ Of men over de swarigheydt, die in 't Synodus mocht worden ghemoevert reghen eenigh point vande confessie of Catechismus, alleen vyt Godts woort soude oordelen, of niet. Daer op Arminius ende ick / met noch twee andere / adviseerden jae , daer by doende/dat derhalven de Rechters /'t selve oordeel ghedurende/van de verbintenis aen de selve Schriften behoorden ontslaghen te zijn; Dese leste clausule wilden d' anderen gheensins toestaen. Het tweede gingh aen de Vraghe/Oftmen sich het oordeel des Synodi soude onderwerpen: waer op het advijs vande selve vier was Iae , Wel verstaende/ dat daer op ghehoort souden werden/ niet alleen de Gedep. maer oock de Reputerende Predicanten. Het derde was op de Vraghe/ Of men in cas van swarigheydt reces mocht nemen ; Waer op wy vier adviseerden simpelijck Ia, d'andere met conditie/ Indien 't de Synodus goet vondt. Buyten dese Vraghen der Heeren Staten wierdt by sommighe inde vergaderingh voorgedraghen/ of niet geraden was de Heeren Staten te versoecken/dat hare H. M. de clausule van Revisie der Confessie ende Catechismus wilden uytlaten up de brieven vande Convocatie van't Synodus/ of pimmers andere woorden als 't woort Revisi ghebruycken. Dit vonden de meeste Stemmen goedt/ende met een/dat die Revisie niet en soude gheschieden/ ten ware de Synodus die goedt vondt. Arminius ende ick met de twee andere/ stemden wel mede toe/ datmen inde brieven van uptschrifvingh bequamer ende soeter woorden mocht ghebruycken / om der swacken wil / soomen voog gas/maer dat de Revisie selve/in allen gevalle / naer gewoonte behoopte te gheschieden. Dit was de verschepdenheydt der advijsen/die oock alsoo de Heeren Staten Generael schriftelijck met ghemeyne bewililingh wierdt aengedient/hare H. M. 't oordeel bevelende/ooch met presentatie vande verschepden advijsen ten wedersyden te justificeren/wanneer hare H. M. 't selve souden belasten.

Hoewel dit nu geen besluyten/maer alleen Advijzen waren/ ghegeven in vrye vergaderinge/op vragen der Overhepden/ die hadde ge-wilt/datmen niet soude gaen by overstemminghe / hebbende Arminius ende ick/met d' andere twee / van onse Advijzen gegeven goede bondige redene/soo wy meynē (en ick noch meyne) berept deselve noch verder te justificeren/ zyn wy evenwel daer over seer gecalumnieert ghe-Woorden binnen en buytens landts / soo door vreemde rapporten op de Particuliere Synode/als door brieve/die Sibrandus Lubberti Professor tot Francker schreef aende Duytsche/ Fransche en Schotsche Kercken ende

*Conventus
Præpara-
torius.
Anno 1607.*

*Derschey-
den Advij-
sen aldaer
gegeven.*

*Groote
swarighes-
den myn en-
de anderen
over dese
Advijzen
begegent.*

ende Academien/soo ijt de brieven (die noch te vinden zijn) te sien is.
 Wy verdedighden ons wel hier tegen;maer de partyschap overwoegh
 de redenen/ende wierdt een pegelyck ingedurkt/ dat wy met die Revi-
 sie pet sonderlinghs voor hadden. Ende of wy schoon sepden/ dat het
 niet onse resolutie/maer der Heerē Staten was/erst van Hollant/nae
 van alle de Provincien/ soo d' acte uitwees / dat oock sulcke Rev:sie
 niet nieuw/maer in alle Synoden Nationael ghewoonlyck / ende doe
 sonderlingh noodigh was / om alle swarigheden te weerent ende te
 voorcomen;oock dat wy vreesden/indienmen soo daer teghen steecken
 wilde / men lichtelijck den voortgangh van het Synodus Nationael
 ('t welc niet dan met die clausule geconseerteert was) soude belette/nes-
 fens vele andere seer gewichtige redenen meer (die daer nae elders en-
 de namentlijck in 't naerder Bericht der Remonstranten breeder sijn ver-
 toont) ten holp evenwel niet/de suspicthen wiesen meer ende tegen Dit naer-
 Arminium, my / ende verschepden andere Predicanten in Zuydt ende der Beriche
 Noort-hollant/die onse reden goet/ende volgens dien de Revisie, by de
 Overhept geresolueert/ noodigh achteden. D' andere willende enc-
 kel dese Revisie beletten / en d'reven van dien tydt aen niet soo sterck/
 als vooren/op 't Synodus Nationael / maer maerkten onlancy daer
 nae een beslupt in 't Synodus particulier van Zuydt-hollandt / dat
 elck Predicant/ al terstont/ daer in 't Synodus, of immers strax daer
 aen/in sijn Classis, verklaren soude / wat hy inde Confessie of Catechis-
 mus te berispen had. Het Synodus van Noordt-hollandt wilde/ dat pder
 Predicant/sonder van Revisie te spreecken / die Schriften weder op
 nieu/als de selve in alles goet kennende/soude onderschydbē alles om 't
 Revideren der selver in 't Synodus Nationael te verhinderen/ende de ge-
 seyde resolutie der Overhept illusoer te maecken. Velen Predican-
 ten/oock my doch dit seer vreemd/ namelijck/ datmen in eene Gere-
 formeerde Kerck / daer de H. Schriftuer billick d' eenighe Begel des
 Geloofs wesen soude/soo veel swarighets maechte om twee mensche-
 lycke Schriften/ noch eens op 't begeeren der H. Overhept in een
 Synodus Nationael te revideren / al vooren deselbe te stellen tot vaste
 ende blijvende formulieren der eenigheypd ende der leere/ die de Predi-
 canten in 't leeren souden moeten volgen in allen deelen. Dit dede de
 disputen wassen.

Sommige verlaerden/ dat sp tegen die Schriften niet en hadden/
 ende onderteekenden deselbe op nieuw: Andere maerkten swarig-
 hept/ seggende/ dat sp haer ooydeel opschorteden/ ende begeerden hare
 vryheypd te behouden/ om hare meeninghen van die Schriften te seg-
 gen/wanneer de Revisie,by de H. Overhept gedecreteert soude geschie-
 den/te vreden sijnde haer middelertijdt aen deselbe te houden/ volgens
 voorgaende onderteekeninge/sonder die Schriften tegen te spreecken. Enige
 woorden
 De andere/zijnde de meeste in getale / waren hier mede niet te vreden/
 ende begonden hier over eenige Predicanten te suspenderen van hare
 diensten. De ghesuspendeerde ende gesuspecteerde vielen elachtigh
 aende H. Overhept. D' Overhept verstont/ datmense soude laten
 hare diensten betreden in vrede tot op den Synodus Nationael.

Dit naer-
 der Beriche
 is eenige
 jaerten daer
 nae uitge-
 geven.

vanden
 van haer
 diensten
 op geschorst.
 D' Over-
 hept ver-
 staet het
 anders.
 Men

**Wederho-
righeyt te-
gen den O-
verheyd.** Men toonde sich wederhoorigh tegen dese bevelen der H. Overhept/de welke verstaende uyt de Rapporten van hare Commissarisen de groote twisten ende vrende propoosten / die hier over vielen in sommighe particuliere Synoden/oock soo verre/ datmen op de Commissien van

hare Ed: Mo: Gedeputeerde begonde te smaden/nessens hooge injuriouse woorden gebruyckt tegen sommige Predicanten/ wierden de particuliere Synoden/van wegen de H. Overhept/ voor een tijt geschorst. Men vingh oock aen met Arminio in't bpsonder te handelen/ende wilde/ dat hy hem soude verclarren. Hy sochte sulcx t'ontgaen tot op den

**Provisione-
le opschou-
sing der
Particulie-
re Syno-
den.** Synodus Nationael/ uyt vrees van vruchteloose handelinghe. De Heeren Staten bonden goet secker Conferentie te doen aenstellen tuschen hem ende Gomarum voor den Hooghen Raedt / ende vier Predicanten/ by hunne E. M. daer toe geordineert als toehoorders daer onder ick mede was. Den Hoogen Raedt oordeelde/ dat over de Substantie der leere tusschen hen bepden gheen verschil en was : Gomarus daer en teger verclaerde/met Arminij ghevoelen niet te derren verschijnen voor Christi Bechters-stoel. De Heeren Staten wilden selve de

**Voor de H.
H. Staten.** saech verstaen/hoorden eerst Arminium, daer na Gomarum apart : Dendse daer na met malcander sprecken in hare vergaderingh/in tegenwoordigheyt van acht Predicanten (ick daer onder) men belaste 't gesepde of verclaerde ten wederzyden te stellen by gheschrifte. Eer dat honde voltogen worden / wiert Arminius (die langh sieckelyck gegaen hadde) krank/ ende overleedt.

Overlijdt. Middelerijdt vergingh den Heeren Staten Generael de lust tot het convoceren van 't Synodus Nationael/ soo om d' oppositie tegens de Revisie, als andersins. De Heeren Staten begonden te handelen met den Upandt bande Trebes / welche handelingh S. Excel: seer scheen tegen de bozst te wesen. Als nu de Kerckelijcke disputen hier by quammen/ende men sprack van een Synodus; sepde sijn Excel: datmen alles wilde over hoop werpen/ 't politiek ende kerckelijck: sulcx wijten de den ghenen/ die gheen schult en hadden. De Raedts-heer Francken

**Oordelen
over den
Advocaat** sepde my / dat uyt het Synodus niet dan scheuringh te verwachten en stondt/ ende dat d' Advocaet daer van oorsaech was/ om dat hy soo seer op 't houden van 't Synodus dzef. Ich onderrechte sijn E: van de rechte gelegenheyt/ende verthoonde hem sijn ongelijk. De Kerckelijcke riepen ter contrarie/ dat d' Advocaet het Synodus tegen hiel: wilden evenwel daer mede voort/ ende leyden insonderhept my te last/

**Oordelen
over my.** dattet Synodus Nationael niet voortgingh. 2. Dat de Resolutie van Revisie by de Staten genomen was. 3. Dat hare Ed. Mo: de gesuspendeerde Predicanten de handt boden. 4. Dat de particuliere Synoden geschorst waren: ende 5. Dat de conferentie Arminij met Gomo

ro geordineert was. Dit ende wat hun meer teghen de bozst was/ was/ na haer segghen/ al te samen mijn beleypd dooy den Advocaet Barneveld/daer in sp S. Ed. ende my groot ongelijk deden. Want de resolutie van revisie quam uyt een ander oorsaech/ soo in't lest van't derde Capittel is verhaelt. Tot het Consent van 't Synodus Nationael hadde ick alleē meer gebordert als sp alle: 'T uytstellē van 't selve quam

**Mijn on-
schulc.**

quam door haer / niet door my / die hun dat te voorz wel hadde gewaertschout / ende gebeden / haer soo niet tegen te sooo billiche sake / als was de clausule van Revisie / te opponeren / ende de resolutie der H. Overhept te contramineren. Evenwel hebbe ich niet gelaten / noch daer nae eenige vande voornaemste Heeren te verthoonen / hoe schadelijk het uytstel van 't Synodus was. De handt-biedinghe der Ghesuspenderde was Christelyck ende billick / daer in ick niet anders dede / dan de bedroefde helpe tot gehoor: de rest was 't werck der Overhept / als oock de schoffsinghe der Synoden / door niemandt veroorsaeckt / als dooz haer eyghen noteboe / ende (om de warhept te seggen) onverdraeghlycke ongestumpighept / hare Ed. Mo. bekent gemaerkt door 't rapport van der selver Commissarisen. D' eerste conferentie met Gomaro was gesprooten uyt schriftuerlycke requeste aen de Staten overgegeven by Arminium / daer in hy klaeghde over de schendinghe syngs naems binnen ende buptens lants / ende de continuele moepelijckhept / diemen hem aendede / om hem te perssen tot verclaringhe / 't welck hy liever wilde doen op een Synodum / den welcken hy tot dien eynde versocht: Maer hare Ed: Mo: vonden best / eerst een proeve te doen tot vrede door vriendelijcke Conferentie met Gomaro / daer uyt d' eerste gehouden voor den H. Staet / de tweede voor de Staten / was veroorsaeckt. Soo dat ick in allen desen (al ware daer schult geweest / degneen) onschuldigh was.

Hier by viel een ander stuck / 't welck my groot spul maechte. De Heeren Staten van Hollandt hadden op 't eynde vande Conferentie / voorz hare Ed. Mo. gehouden tusschen D. Gomarum ende Arminium / uyt eenige Predicanten ende my begeert te verstaen / op wat voet men de Kerckelijcke differenten best soude remedieren. Ick als d' oudste van die gene die van Arminio op ordre vande H. Staet waren verscht / om ghetuigen te zijn van 't geen daer was gepasseert / het woort vorrende / sepde / door last van d' andere / dat soo langh 't Kerckelijcke ende 't Wereltlijcke Begiment soo reghen malanderen stonden als twee collaterale marchten in een lant / die gestadigh tegen malanderen harde bollen / de Kerckelijcke hun latende beducken / dat de politijcke macht hun alsoo wepnigh in 't Kerckelijcke te gebieden hadden / als sp macht hadden / 't Wereltlijcke te gebieden in 't politijcke / de saeken qualijk in ordre konden gehrocht ende gehouden werden / ende dat derhalven een van beyden noodigh was / namentlijck / dat d' Overhept haer 't Kerckelijck gantsch ontloeghen ('t welken alle Ghereformeerde Lee-raers nochtans anders verstaen) of dat soodanighe Collateralitept (onses oozeels) moest af zyn / eermen tot rechte remedie konde komen. Dit woordt ghesprocken inde vergaderingh vande H. Overhept / na belastinge van te antwoorden op 't geen ghevraeght wierdt / oock nae vele excusen / om te mogen swijgen: mede sonder enige ghegachte van dit voorde te disputeren / leerte uyt. D. Gomarus oorzaeck nemende van een Boerkien / genaemt Hermaninge tot vrede / niet by my (soo S. E: meynde) maer by een ander uytghegeven / neemt de Pen inde hant / begint bitterlijck tegen my te schryven / onder den Titel van

Ander was
righept
my beje-
gent op die-
tijt.

Over seec-
ker advijs
aengaende
de Collate-
ralitept
van Kere-
kelijcke en
politijcke.

D. Gomari
Waerschu-
wingh daer
tegen.

Wierschouwinge/noemt my eenen Hoofdchen Tröppetter, verglyccht my by een Arriaenschen Priester Eusebium, ten tijde des Kepfers Constantini, seyt dat ick na Staf en Mijter sta &c. Ich vernam/dat dit Schrift onder de perse was/ende voorstende/dat ick daer door ghetogen soude werden in eene hatelijcke dispute / die ick socht te ontgaen/ hadde dat werck geerne gesupprimeert ghesien; Waer toe by de Heeren Staten ende Magistraten van Leyden te vergeefs synde gearbecht/door 't wederstreven Gomari, veroorzaekte ja benootsaechte 't uitgevē van mijn Tractaat, vande Authoriteit einer H. Christelijcker Overheydt in Kerckelijcke saecken: al waer ick sustinere; dat een Christelijcke Hooge Oberheyt in publicke uytterlijcke Kerckelijcke saien toekomt de hoogste Authoriteyt ende opsicht onder en na Godts Woort: 't welck ick page te bewijzen uyt de H. Schrift / uyt de practycke der eerster Kercken/ onder de Christen Kepfers ende Coninghen; uyt vele Ghereformeerde Dordtozen / ende uyt de Regieringh van bycans alle Ghereformeerde Kercken/die de H. Overigheyt hebben tot voorstanders: houdende/ datmen sonder dese ordre moet vervallen of onder de heerschinghe der Kerckelijcke/ ghelyck in 't Roomische Pausdom/ of in collateraliteyt van twee Standen in een Staat / die elck in 't hare 't opperste gebiedt wilien hebben / sonder in 't upterlijcke te staen d'een onder d'ander/ 't welck ick houde te wesen een rechte confusie ende ongheregelydt/ bepde inde politie ende inde Kercke. Dat hier teghen geseydt woerd/ beantwoorde ick / ende wijs aen 't onderscheidt tusschen 't recht ende Authoriteyt / die een Christelijcke Overheyt toecomt onder Godt ende sijn woerd/ende 't misbruyck / dat Overheypden konnen begaen bypten ende teghens Godts woordt / (een saek die den Kercken alsoo wel kan weder baren) in welcken ghevalle / ende niet anders / ghevolght moet worden d' Apostolische Regel / daer op Gomarus sich soo seer beriep : Men moet Godt meer ghehoorsamen als den menschen. Oock wijs ick cortelijck aen / hoe verre d' Overheyt niet hare dwinghende macht in saecken van Religie gaen mach/ sonder te verre te gaen.

Aetor. 5.

Dit Tractaat maecte bycans 't heele Henr der Predicanten op tegen my : Grondelycke wederleggingh van dit Tractaat en vernam ick niet/maer pasquillerders ende qualijck-spreeckers genoegh: Men gaf terftondt daer tegen uyt een Extract uyt des dooden Ionij Ecclehalico, dat my weynigh deerde. Ruardus Acronius, Predicant tot Schiedam/ bekomien hebvende eene verbalschte Coppe van seeckere Predicatie by my ghedaen 23. jaren te vooren/gaf die in 't licht/ als of se hadde ghescreuen tegen dit Tractaat: Daer op volghde een Pasquil metten Tijtel van Wtenbogaerts lae ende Neen: waer tegen ick met seeckere Voorlooper bewees/dat tusschen mijne Predicatie(soo ick die gedaen hadde) ende mijn Tractaat gheen strijd en was: bekende ooch/dat het gheen wonder ware/al had ick in 23. Jaren wat gheleert / dat ick te vooren/ als ick moghelyck niet vorder en sagh/ dan myn neus langh was (een Velent spreck-Woordt) niet en wist/gelyck ick oock in mijn Tractaat selve pag. 93. over seeckere passagie/certydts anders als nu by my ver-

staen/

ken/hadde te kennen gegeven. Men spotte hier over met my/als niet een/die niet verder sagh/als sijn neug langh was. De selve Ruardus gaf noch een Tractaat upp vande selve materie/ daer hy my verwijt / dat ich eenen nieulen Paus vande Overheypdt maecte: 't welck oock eenen Vincent van Drullenburgh t' Utrecht(dickwils niet wel metten hoofde bewaert / ende daer toe vande Amsterdamsche Predicanten (soo hy vele jaren daer na bekende) opghemaect /) in verscheden vileyne chartabellen / by tousijnen uytgegoten/ door gaeng dede klincken. Mijne Antwoordt tegen Ruardum was vaerdigh/ende is noch bewaert/maer d' Overheypdt begeerte / dat ich 't soude inhouden. Eylardus Melius, Predicant tot Harderwyk/scherpte oock sijn Penne tegen my/maccraeckte de saech soo weynigh / dat ik hem oock niet swijghen voor by gingh; tot dat ten langhen lesten / ses jaren daer nae / uyt quam het Woek D. Antonij Walei (nu Professoors tot Lepden) om 't Welch te beantwoorden ich consent kreegh vande Heeren Statē by Apostille vanden 26. Octobris 1617. Gē goet delvande wederlegginge had ich baerdigh/maer wierdt door de menighvuldiche swarigheden / die my doe 't lessens overvielen/ verhindert de selve te voltrecken ende uyt te gheven. Ich wiert hier en tusschen dapper bikkreten/als een/die 't Recht/ dat Christus sijn Kercke verkregen heeft / d' Overheypdt wilde overgeven/even of 't recht der Kercke/verworven door Christi bloedt / bestondt in eene uitterlycke macht of gheestelijcke jurisdictie van Predicanten/Consistorien/Classen/ Synoden of andere Kerckelycke Colleghen/daer over een Christelijcke Overheypdt geen seggen en heeft. Dit docht my doe/ende dunckt my noch/in Godts woort ongehoort/in reden ongerijmt/de wettige Authoziteyt der Overheypdt nadeeligh/inde publicke reformatie nieuw / Papistigh inden grondt / ende voor de Kercke selve schadelijck te zyn. De Jesuiten hadden het oock op my geladen. Pater Gouda schobbeerde my met sijn Penne: ende nae dat ich uyt het Lant vertogen en door veranderingh van Regieringh gebannen was/beschimpten sy my t' Antwerpen openlijk / ende namaelig op hare Predick-stoelen/segghende onder anderen/ dat ich / Wtenbogaert / nu bevond / wat het was d' Overheypden in't Kerckelycke soo veel toe te schrijven/maer sy en lettedē niet op 't onderschept by my gestelt tusschē wettigh gebryck/en 't onwettigh misbryck van wettighe authoziteyt. Dan ich verwonderde of quelde my over dese niet/overnits sy verbonden sijn de Pausselijcke ende Kerckelycke authoreyt boven de Kepserlycke en Coninghlycke te verheffen/als de Son boven de Maen; Maer dat onse Gerefommeerde myn seggen soo vreemt vonden/docht my alte vreemt/ te meer / om dat ich al inden jare 1607. in't Synodus van Delft openlijk had verclaert/bat ich van dat gevoelen was / ende gepresenteert/daer over met den broederen / dien het luste / vryndelijck te confereren. Ten welcken tijde Henricus Arnoldi, Predicant tot Delft de selve die anno 1618. over mijne depositie (waer van volghen sal) presideerde / my uyt de vergaderinge verseschappende/verclaerde inde teghenwoordigheyt van ghetuyghen/ dat het te passeren soude zyn / wanmeer d' Overheypdt recht Christelijck seggen.

der Kercke.

Ich kruige
oock de Je-
suiten aen-
den hals.

H. Arnoldi
ware

ware/ende/tot bewijs van hare Christelijckheyt/alle andere gesinthe-
den de Ghereformeerde Vluggie dede aennemen/ of upt het Landt ver-
trecken : Daer op ick hem antwoorde met dese woorden : Mijn ziele
,,en come in soodanigen Raedt niet/soudmen alle die van onse gesint-
,,heypdt niet en sijn doen vertrekken / soo mochten wy met een wel vol-
,,gen/want wie soude 't Landt bewaren? Ghy sout het wel maecten/
,,als den Historie-schryver Tacitus seydt : *Vastissim quum fecissent pacem*
,,*Cocabant*. Dat is/als sy het al verwoest hadden,noemden sy 't noch vrede.
Aick wil hier nu hy dese occasie beteren/dat ick in mijn Tractaat pag.
70. segly. Dat Moses Aarons oudste broeder was. 'T is een misflagh/
Want Aaron d'oudste was. Hoe my dit upt de Pen geballen/oock van
niemand/die mijn Tractaat gelesen hadde/er het upt quam/gemerkt
en is / kan ick niet versinnen. Ebenwel en is mijn reden niet dan te
stercker/upt dien de Heere Mosen als Overhept over Aaronem/hoe-
wel hy d'oudste ende Priester was/ghestelt heeft.

Seeckere
mijne mis-
flagh.

Kerckelijc-
ke censuren
ende suspic-
tien.

Dorzaeck
vande Re-
monstrantie
ende Re-
monstrantie

Conferen-
cie van
's Graven-
hage An-
no 1611. in
April ende
Mey.

De Con-
traremo-
nstrantie
comt in
slicht.

In dit beloop van saecken wierden vele Predicanten in Hollandt
met Kerckelijcke censuren in 't een quartier gedrukt/ in 't ander ghe-
dreygt / oock breedt ende wijdt beruchtight / dat sy heymelijck met
vreemde leerlingen swangher waren/ sonder te baren/ dat is/ haer te
willen verclarenen. Die hier mede gemepnt waren/klaeghden malckander
haren noot/ ende/ geen ander remedie siende/ vonden goet den Staten
van Hollant ende Westvrielandt/hare H. Overhept/alle 't selve te ver-
toonen by Remonstrantie. (Daer upt hun den naem Remonstranten ghe-
bleven is) inde welche sy haer gevoelen over de Predestinatie metten aen-
eleven/verbat in vijf Articulen/ te kennen gheven/ ende outmoedelyk
bidden eenen vryen Synodus te mogen hebben/daer 't verschil mocht
werden verhandelt/of dat die van 't een ende 't ander gevoelen malckander
onderlingh in vreden mochten verdragen met aenbiedinge/van lie-
ver hare publike diensten te verlaten/ dan met een beswaerde consciencie
te leeren/of soo gequelt te worden/met oock vorder versoeck van in
der H. Overhept protectie genomen te worden teghen de Kerckelijcke
censuren/daer mede men haer / om 't overgheven van sulcke Remon-
strantie/soude willen beswaren. Ick hielp dese Remonstrantie mede
stellen/ende overgeven/als een der Remonstranten. De H. Overhept
vont de Onderlinge verdraeghsaemheypdt aller-bequaemst. Enighe
Predicanten stelden haer daer tegen/presenteerden te bewijzen/Dat de
gesepde vijf Articulen valsche ende onschrijftmatigh waren. De Heeren
Staten ordonneerden hier over Conferentie in hare teghenwoordig-
hept. Ick was mede onder de Colloquenten. Onse beschuldigers ga-
ven over tegen onse Remonstrantie een Contraremonstrantie, daer upt de
benaminge vande Contraremonstranten gesproten is. De Remonstrantie
ende conferentie quaen in druck door publicke autoriteyt der
Overhept/ die by provisie ordineerde / dat de verschillende Par-
thien malckanderen souden dragen / tot naerder ordre. Dit wierdt
beloofst / maer by de Contraremonstranten niet ghehouden / als
die met Prediken ende schryven daer teghen woeteden / soo veel
sy konden. De Contraremonstrantie synde in 't licht ghekoemien/
ende

ende daer by een Tractaat van Meynier Dantekloock / vande oorsaec-
ken deser gheschillen (dit leste sonder consent der Overh. pdt) stelde ick
daer teghen / upt der Remonstranten naem / een Naerder bericht op de
selve materie / t welck den Heeren Staten sijnde overgegeven / in druck
quam. Onse beschuldigers waren voorghegaen / w/ mosten volghen/
Wilden of wilden w/ niet. D' oyde/die d' Overhept pooghde te stellen
tegen sommiger/tot scheuringh streckende/wederspanninghepdt/wiert
mp gheweten/ om dat ick inden Hage woonde/daer de Resolutien van
daen quamen. Ick dede nochtans al te Meynigh / ende veel min/dan
ick/nae myn beroep/schuldigh was/ tot voorstant van soo eene Chri-
stelycke sacke/als ick der Remonstrante saek verftont te wesen. Ick
was seer verre van dat loopen/ draven/ oorstecken / ende andere quade
practycken/daer mede de Contraremonstranten omgingen/ oock van
in Classen/Kercken-raden ende alomme onder 't gheueyne volck/fac-
tien aen te rechten/ende de Overhepden aen hare zyde te kryghen/ten
eynde sp de practycke van d' Onderlinge verdzaeghsaemhepdt beletten
ende hare parthysen metter tydt onder de voet krygen mochten. Ick
en gaf nopt caet of daedt tot eenige hardighepdt/ die pewers mach zijn
gebruyckt/het zp met opschorten/afstellen van dienst/of anders / van
die ghenen/die haer tegen der Overhepden Resolutien opstelden / hoe-
wel men my anders heeft na gegebe/gelyck ick oock nopt en verftont/
datmen de vyf Articulen der Remonstranten pemandt soude opdrin-
gen/t welck de Heeren Staten oock nopt gedaen en hebben geschaemt 't selve oock niet
openbare schriften onder 't volck te stropen. Enige braeghden mp/
wat ick mp niet het overgeven ende verdedigen vande Remonstrantie
hadde te bemoepen/aengesien niemandt my in mijne Kercke over myn
gevoelen moepelijck viel. 'T is waer/want ick my in mijne Predic-
atien ende anders soo omsichtigh droegh/datmen gheen vat op mp en
hadde. Men liet evenwel daerom niet my niet sware suspiciën te be-
kladden/ om de beroepinghe Arminij, om de verschillen tusschen Goma-
rum ende hem/ om d' advyzen gegeven in Conventu preparatorio, [de pre-
paratoire vergaderinghe /] om mijn Tractaat van't Aempt der Over-
hepdt in 't Kerckelijcke : Oock sagh ick wel/ hoe het mp gaen soude/
d' andere mijns ghevoelens ghenoten sijnde onderdrückt. Oversulcx
vondt ick mp/soo wel als andere/benooidight/mp door de gemelde Re-
monstrantie te verclaren. Maer genomen/datmen mp/ (om considera-
tie)voor die tydt onghemoep had willen laten/konde ick wel met goe-
de conscientie stil swijgende aensien mijner medebroederē verdrückin-
ge/om 't selve gevoelē/dat ick Gods woort conform hiel? Me gaf upt
(sommige seggent noch) dat by aldien ick de saek Arminij (diemē septe
met hem verstoeven te zijn) niet en hadde levendigh gehoudē/dat d' an-
dere Predicanten van 't selve gevoelen haer niet en souden hebben der-
ren reppen. Die soo spraken/en wisten niet/wat sy seyden. De saerk
Arminij is by mp niet opgewekt/noch pet dat sijn persoon of particu-
lier gevoelen mocht raken. Als ick somwijlen seyde/Dat ick my Armi-
nij saek niet en bemoepde/gaf men mp nae/dat ick hadde gheloochent/
P ij dat

Oock een
Schrijft vā
d. Doutē-
clock.
Ick stel
een naerder
bericht
Anno 1612.

Antwoorde
op seckere
vragen ofte
blamen.

dat ick van Arminij gevoelen was in 't stuck vande Predestinatie/ende dat ick/dewijl daer nae/soo sy meynden/anders bleekli/ ghelogen had: Maer sy hadde my niet verstaen. Die de Remonstrantie overgaven/ verhoonden haer eygen saech/niet Arminij , ende vonden haer daer toe genootsaecte dooz de vreemde proceduren der Kerckelijcke / meer ghepleeght naer Arminij overlijden/als voor heen/tegen de gesuspecteerde/ hoe stil sy hun hielden. Daer waren vele onder de Remonstranten/die my in verstant / cloeckheydt ende geleertheypdt verre te boven gingien/ soo nae gebleecken is / ende niet en souden hebben gelaten hare Consci- entien te quijten/om my of niemandts wil. Machmen alsoo met goe- der conscientie Gods water over Gods acker latē loope (so 't spreeck- Woozt hout) ende allerley verderfelyckheyden inde Kercke grasperen/ sonder pet daer tegen te seggen/alleen om vrede te behoudē? Hoe komt dan/dat de Propheten/ Christus/ syne Apostelen en die haer gewolghet hebben/oock by onse tyden Lupther/Zwingel/ Calvin ende andere/ jae dese selve/die de Remonstranten quamen beschuldigen/niet en swe- gen? Jae hoe cont/dat sy/haer gevoelen vry ende vranch leerende/ geslyck sy deden / den Remonstranten oock haer ghevoelen niet en wilden vry laten/om vrede te houden? Enighe meynden/ dat de verclaringhe inde Remonstrantie ghedaen / hadde behoozen te gheschieden in eene Kerckelijcke vergaderinghe / om dat het een Kerckelijcke saech was; maer / machmen gheen Kerckelijcke saeken voor de h. Overigheypdt bryng/hoe seggen de Gereformeerde dan in hare Confessie/ dat d' Overigheypdt toecomt / de sozghé soo wel vande eerste Tafel der wet (die vande Kerckelijcke saecke handelt) als vande tweede? Sy selve hadden Hermanni, Wiggerslens, Takonis, ende anderet saerken(alle Kerckelijcke) eerthijds ghebracht aende selve Overigheypdt/ mochten wy dan onse Remonstrantie daer oock niet bryngen? Nochtanen by de Staten ghene Kerckelijcke saerken verhandelen / waerom quamen sy daer presenten te bewijzen/ dat onse Articulen valsij waren ? Oock en was het eerste lidt onseg versoeckis niet anders / dan om eenen Synodus te verwerben/daer wy onse beswaernissen hadden mogen openē / t welck nootelyck van hare Ed. Mo. most werden versocht/ om dat het hou- den der Synoden aen haer stont. Sy meynen/dat wy ons hadden behoozen te verclaren inde Kercken-raden of Classen : Maer hare Ed. Mog. hadden dat mede niet goet gebonden/vreefende/dat daer dooz alle Kercken ende Classen met disputen souden worden verwult/sonder ee- nighe vrucht : Want inde cleyne by een comsten(der welcker eerste/te Weten Kercken-raden/doorgaens wyt vele onervarene Coop ende Ambachts-lieden/die men tot Ouderlingen neemt/bestaen) en was noch de bequaemheypdt/om di saeck te verhandelen / noch d' authozitept/om te remedieren. Dit hebbe ick wat breeder moeten verhalen tot voor- stand mijner onschult in 't particulier/ tegen 't geen my doe op 't over- geven der Remonstrantie bejegende.

D. Vorstius
beroep, an-
no 1610, in
Julio.

Omtrent dese selve tijdt wierdt tot de Professie vande Theologie inde vacerende plaets Arminij beroepen D. Conradus Vorstius, te dier tijt Professor tot Steenfurten onder de Graven van Benthem. Dese wierdt,

nac

na dat hy al beroeften was / beruchtiget met de Sociniaensche opinien vande H. Drie-eenighheit / Persoon Jesu Christi onses Salighmaekers / genoeghdoeninge voor onse sonden / ende anders. Selve de Ma- jesteit van Groot Brittanien bemoepte haer daer mede seer / ende hield hard aen (door sommiger bedrijf) dat / wilde men Vorstium niet swierder straffen als een Ketter / men hem immers te Lande uyt ja- gen soude. Dit in rechte groot rumoer / daer in ich oock dapper wiert ingewickelt / om dat ich mede over syne Beroepingh gebruikt wag. Om de gelegenthent deser saeck / tot verdedigingh mijner onschult / te verhalen / moet ich wederom segghen / dat ick / kennende mijne onbe-quaemheyt / liever had verswegen / te weten / dat d' Heeren Curateurs my / nu ten tweedemael / tot de voornoemde Professie hadden versocht / met groote instantie / oock die plaets / tegen mijnen wil / langh opghe- houden / op hoop / dat ick my noch daer toe soude resoliveren: epntelyck hare E. E. siende / dat ick niet en was te beweghen / versochten sp / dat ick / v Academie ten dienste / wilde helpen bevoerde / dat sp den voornomen Vorstium mochten bekomen vande Graven van Benthem; ende / om de gunste die sp verstaen hadden dat S. G. Graef Adolph my toedroegh / begheerden hare E. E. dat ick tot dien eynde een Kepse der- waerts maerken wilde met haren Secretario Seylt sal: Ick en hadde Vorstium niet gerecommendeert / kende hem oock niet / dan uyt eenighe syne schriften / voor die tydt uytgegeven ende seer gepresen. Henricus Roseus, doe myn mede-dienaar in 's Gravenhaghe / was sijn Discipel geweest / ende had my veel goets vanden man geseydt / hem sonderlingh prijsende van groote gheleertheyd / uytneemende Godtsalighedt / ende ghematigheyt in 't oordeelen over Religions verschillen. Dit leste bleek oock eenighsins uyt de Voor-rede van sijn Antubellarmin den Heeren Staten Generael gedenct. De Predicanten van Overysle, als aende Quartieren van Westphalen / daer Vorstius woonde / naest- gheleghen / hielden met hem groote correspondentie / versochten ende volghden sijn advijs in vele kerckelijcke saecken. Sybrandus Lubberti Professor tot Franeker ende Vorstius schreven dictiwls aan malcan- deren / ende hielden vrientschap. De Heere Landt-grave van Hessen had hem tot de Professie vande Theologie in sijn Academie van Marpurch versocht / maer niet kunnen bekomen. De Graven van Benthem hadden hem seer lief. Van sijn geseyde Socinianistrije had ick noyt hoorzen gewagen: Sijn Boeck / De Deo, daer uyt naderhandt alle de swarigheyt quam / was eerst versch uytghekommen / by my niet gelezen / ende in Hollant niet bekent voor sulx als na verstaen ende geduydt wierdt. Selve in 't stuck vande Predestinarij (ick spreck de waerheyd) meynde ick doe / dat hy noch een Calvijnist was / daer in ick evenwel geen swarigheyt en maectie / overmits 't gheen men my seyde (ende ick uyt eenige sijne Boecken had gemerkt) van sijn moderatie ende vredelievendheidt my dede hopen / dat hy de gheseyde verschillen wel tot moderatie ende verdraeghsaemheyd soude beledpen / als hy soude sijn inde Professie / 't welck al myn wenschen was. Dese dinghen (die de Heeren Curateurs niet van my / maer van anderen had-

Wat hy my
in dese be-
roepingh
Vorstij ge-
daen is.

Henricus
Roseus
recommen-
deert Vor-
stium.

hadden verstaen) bewogen hare E. E. tot dese Beroepinghe/ende my/ om in hare E. E. versoek van hant-biedinghe om een ander te bero- men(dewyl ick selve de Professie had afgestlagen) te bewilligen. Ick gaf dit alles S. Excel: (die op de repse ofte tocht nae Gulich stondt en my hier na vraeghde/ ende wilde dat ick my mede in 't Legher tot sijn- nen dienst soude laten binden) te kennen / ten versoek vande Cura- teurs/die S. Excel: mede daerom aengesprocken/ende versocht had- den S. Excel:brieven aende Heeren Graven van Benthem tot vorde- ringe vande voorsz. Beroepinge/die syn Excel: hare E. E. gaerne ac- cordeerde/my belastende/als ick die repse van Steenfurten ende Tekelen- borgh soude hebben gedaen / de selbe over Munster ende Wezel te komen binden in 't Leger/als geschiede. Nae verrichter saech by de Heeren Graven ende Vorstium, gekomen synde tot Wezel metten voornoemden Zeyst,ontmoeteden wy daer I. Fontanum,wylen Predicant e' Anhem. Dese verstaen hebbende/om wat saech wy waren upt gheweest/ seyde daer over seer blijde te zyn / ende nu wel te sien / dat de Heeren Cura- teurs het wel met de Academie ende de Kercke mynden/dewylle sy soo een man beriepen. In 't legher voor Gulich by syn Excel: ghecomen

A. Schul-
terus Pro-
fessor die
roep op
Vorstium
gedaan.

D' Orig-
inele brief
is noch be-
waert.

Gerucht
van Vorstij
Socinia-
nistry/ en-
de hoe ick
my daer in
droegh.

Dat in alle
desen by
my niet
mis-daaen
is.

zynde/schreef A. Schultetus Hof-predicant tot Heydelbergh(die doe me- de in 't Leger was in 't gebolgh ende quartier des Forste van Anhale) eenen vriendelycken brief aan my / ende daer in/dat hy blijde was om dese Beroepingh/ende geloofde/dat niemand d' Academie meer ere aendoen, of vermaerde soude maecken als Vorstius. Dese Vorstius in 't Landt gekozen zynde/ende aldaer verstaen hebbende/wat nadaeliche brieven D. Paraxus Professor inde Universiteit tot Heydelbergh (gaen- de gemaerkt van eenige Hollandtsche Predicanten) achter synen rug- ge had geschreven/presenteerde sich daer van/oock in D. Gomari tegen- woordighedt / voor de Curateurs te supveren : maer Gomarus excu- seerde sich/seggende/dat hy Vorstij Parthijne niet en was. Naer dat Vorstius, de Curateurs boldaen hebbende / weder nae Steenfurten was gekieert/quam een treffelijck man my seggen 't gheen Vorstio naegingh van Socinianisterye : Ick hier inme seer zynde ghealtereert/gaf het den Heer Advocaet ende de Curateurs te kennen / schreef oock selve date- lyck aan Vorstium een ernstigen Brieft/ die de Heeren Curateurs nader- handt in druck uptgegeven hebben/daer in ick contupt te kennen geve/ wat ick hadde verstaen / hoe seer ick daer over ontstelt was / ende dat de Curateurs(noch ick mede) geensins van meeningh waren eenen soodanigen inde Professie te brengen. Ick stelde daer nae de drie Articulen over dedrie voorgheroerde materien/begheerende daer op/dooz last vande Heeren Curateurs)Vorstij ronde verclaringh / Die hy dede in sulcker voeghen/dat ick niet en weet/ dat peniaadt 't minste inde selbe heeft weten te berispen. Ick en neem hier niet aen Vorstium te ver- dedighen/ maer wilde wel weten/wat in desen by my gedaen is beris- pens waerdigh/Ick late staen soo groote blamatien / als ick daerom heb moeten lijden. Genomen Vorstius ware daer nae een Socinianen ge- worden / of bevonden('t welck my noch niet en is ghebleken) was ick daerom oock een? Machmen oock upt het geene eerst nae geopenbaert mocht

mocht zijn/oordelen dat my 't selve te vooren is bekent gheweest/ende dat al voor heen mijn voornemen was 't schip derwaerts te wenden/ teghen soo openbare verclaringhen/ als by my dieg aengaende sijn ge- daen? Naderhandt quamen upp Vrieslandt in't licht sommiger Studenten brieven aengaende Vorstium, Inde welcke oock mijn Naem eeng of twee-mael van hoozen seggen ghespelt wordt: maer inde selve wierden oock andere ghenoemt/die nochtans brypten alle opspraeck ghebleven sijn. Ende benessens/ dat die Jonghe domine lieden niet en Wi- sten/wat sy schreven/laet ick de Heeren van Vrieslant(hare/der Stu- denten/Examineurs) verclaren/of hare E. E. allerminst tot mij last hebben ghevonden: waer daer yet geweest/men soude het niet heb- ben verswegen:dit mach men vry gelooven.' Ten is oock de Text niet vander Studenten brieven/maer de gloesse des uppgevers/die my socht swart te maecken:maer hen ontbrack stoffe tot swartsel. Men heeft oock daer na veel standis gemaeckt vande verclaringhe/die de ses Be- monstranten deden op de vraghe der Heeren Staten over Vorstij confe- rentie met Festo Hommo, ende andere/ Anno 1611/in hare E. M. ver- gaderingh gehouden: Maer benessens / dat die my alleen niet aen en gaet / is daer op elders in't langh ende breedt geantwoordt/ende ver- thoont/dat daer upp in't minste tot onsen laste niet en kan worden ge- bracht / dan upp onwetenhept / of malitieuse verdzapinghe van't geen wel ende met goede reden by ons geseyt was. My wort van lofwaer- dige aengedient/ dat S. Excel. lang daer na(alg de selve nu tegens my ingenomen was) soude hebben verclaert/dat ick de selve tot het schryvē van brieven/om de beroepinghe Vorstij te boyerden / hadde ghepersua- deert/ende datmen daer mede seer haestich was. Het betaemt my niet soo een Prins tegen te spreken (maer bidde de selve ootmoedelijck/te gelooven/dat in dat voorzchryben niet en was/daer over S. Ex:haer behoeft te ontschuldighen: oock dat ick van geen myne persuasien en wete/maer wel/dat ick S. Excel: 't versoek der H. H. Curateuren/ nae dat de selve haer voornemen eerst aen S. Excel: te kennen ghege- ven hadden / met de redenen/ die hare E. E. tot de selve Beroepinghe hadden bewogē/ en S. Excel: myn beduncken daer op af vraeghde/ oprechtelijck/soo ick schuldigh was/heb aengedient/ ende dat in't de- pescheren der brieven gheen andere haestigheyt en is ghebruycket/ als fulcke/die S. Excel:tocht nae Gulich, en der selver begererte/ van my te spoedigen/om de repse van Steenfurten ghedaen hebbende/haest in't le- ger te wesen(soo nu verhaelt) veroorsaect heeft. Ick sprack S. Ex: van dese saerk den 9. Julij. S. Excel: vertrockt upp 's Gravenbage naer Schenkenschans of's Gravenweert den 11. Hier upp is de Kreeke- ninge van dese haestigheyt wel te maken. Hadde S. Excel: de minste swarigheyt gemoevert/men soude brypten twijfzel daer op hebben ge- leth: Men was daer mede soo jachtigh niet. Noch meer bedzoest my/ dat S. Ex:aen een ander van qualitept/ jaer ende dagh daer nae/ seyde (soomen my heeft gherappoerteert van goeder handt / soo 't scheen)dat Vorstius beroepen was/met voornemen/ om de Religie te veranderen/ ende dat die haer daer mede hadden bemoept / te vooren wel hadden ge- weten

Verschen-
den blamer-
desen aen-
gaende be-
antwoordt.

weten alles / wat daer nae van Vorstij saecke in't licht quam. Maer ich weet soo seerker als ick weet dat's Gravenhage in Hollandt leyt / dat S. Excel: hier inne / by onse parthpen / schandelyck mislept is. Evenwel ben ick noch de ghene gheweest / die / siende alle de werelt soo seer reghen Vorstium ingespannen / hem sonderlingh hebbe helpen raden ende de gearbeydt dat hy sich tot d'actule bedieninghe vande Professie niet soude laten gebrycken / maer liever dit groot onweder wijkende upt Leyden vertrekken / ghelyck hy dede: Of ick my hierinne niet en heb besondight / weet ick niet; dit weet ick / dat hem in vele saecken onghelyck geschiede. Maer dat het Spnodus van Dordrecht Anno 1618. den man / op sijn ernstigh bidden en versoecken / om inde volle Spnodale vergaderingh ghehoort te worden / met de allernedrichste aenbiddinghe van't Spnodus ghenoegh te doen / 't selve afgeslagen / gehoorz geweygert / ende evenwel gecondemneert ende te Lande upt doen jagen heeft / en is voor God noch voor de werelt te verantwoorden.

Groote sauete begaen
in 't Dordrechtische
Spnodus
regen D.
Vorstium.

Anno 1613.

Groote blamen sijn den Remonstranten oock nagesept ter oorsaek vande Conferentie van Delft, maer alsoo dat stuck my alleen niet en raeckt / ende elders ghenoegh met tastelycke bewijisen vande ontrouwighyp inde selve by de Contraremonstranten gepleeght / beantwoordt is / gae ick voort tot 't geen men allermeest tot mijne beswaringe heeft misbrypt. De H. Overhept van Hollant ende Westvrieslant hadde

Der H. H.
Statuten
Resolutie
tot der
Kercken
vrede.

Libel daer
jegens upge-
geven by
Trigl.

Verdedi-
gingh van-
de geseyde
Resolutie.

Groote
blamaten
hier op ge-
volght.

Verant-
woordinge
daer tegen.

Verdedig.
pag. 50.

in Januarij 1614. eene seer losfelijske Resolutie genomen totten vrede der Kercken. Daer tegen quam upp in Fransch ende Duytsch een libel sonder naem vanden Auteur / dragende den Titel van Antwoordt op drie vragen, in 't welck de selve Resolutie bitterlijck bestreden wiert. Men hielt na / dat Iacobus Triglandius Predicant t' Amsterdam d' Auteur was. ick gaf daer tegen upp / met uppgedruchte toelatingh der H. O. verheypdt ende uppdrückinge mijns naems / eene Verdedigingh vande geseyde Resolutie, die ick dediceerde aan S. Excel. Dit was in sommiger oogen *Peccatum irremissibile*, een onvergevelycke sonde. Waerom doch? ick was immers (hoewel onwaerdigh) mede gestelt / om de waerheyt te leeren: Mocht ick dan de leere der waerheypdt niet verdedigen? Sp schreven tegen d' Overhept / sonder Oorlof / en tot scheuringe / Mocht ick niet voor d' Overhept schrijven met haer consent / en tot eenicheyt? Me riep / dat ick de eere der Gereformeerde Kerck hadde aengetast: Sp en ontslagen haer niet de eere Gods (soo ick 't versta) en der H. Overhept aen te tasten en te schenden: mocht ja most ick die niet voorstaen? Noch verschoonde ick de Gereformeerde Kerck / soo veel ick konde / en lepde alle de schult op sommige hare Woesterlingen. Sp riepen / dat ick die groote lichtsen Calvinum, Bezam ende andere onwaerdighlyck had overgehaelt: Nochtans en dede ick niet / dan haer geboelen / soo sp selve dat in hare Boeken hebben gestelt / eenboudelijck verhalen / verschoo-
nende de personen / soo veel ick konde / gelijck in 't selue Boek te siē is / daer ick oock verklaerde den noot / die my gedwongē hadde hare vreemde meeningen ten thoon te stellen. Triglandius stelde sich daer na tegen my / met een groot Boek: maer sonder mijne gronden om te stooten of de syne te beweeren / blijvende evenwel by syne Monstrueuse leere / soo hem

hem dat by my ende andere in verscheyden Tractaetjens lebendigh is
aengewesen. De parthye wilde scheuren/Wy niet. Dit maecte/dat sp
hard/Wy sacht/sp pretis/Wy matigh gingen/ende om dat Wy niet soo
stout waren in't verdoemen als sp/mepnden vele/ dat Wy ons stück
niet soo seker waren als sp. Wy merchten wel/ hoe naadeligh ons dit Matth. 5.
Was/maer ons was van Christo ende syne Apostelen belast na vrede
te trachten/soo veel mogelych! T was oock de wil ende resolutie onser
H. Overhept. Hoe de Remonstranten (ich meer als andere) hier over
in naem en faem/met woorden en schriften/op Preecck-stoelen en daer
bupten/van Clercken ende Leerken; yn uitgestreken geweest/ is on-
noodigh hier te verhalen/ en ten lust my niet: Dooznamelijcken riep-
men/dat ons doen nieuwighepdt was. Wy bewesen niet een Vertoogh
aende H. Overhept/dat het geen nieuwighepdt was. Hier op gaben on-
se parthyen in druck een Tegen-vertoogh: Welck ik met twee Tra-
ctaten/genoemt Antwoort op der Contra-remonstranten Tegen-vertoogh,
beantwoord; men gaf my al even stijf nae/dat ick 't Synodus Natio-
nael belette. Ick verthoonde aen sekere Kerckelijcke Gedep. tot voz-
deringh van 't Synodus inden Hageaende H. H. Staten ghesonden/
ende aen my/om haer te helpen/ Datmen my ongelijck dede/ presente-
rende 't selve Synodus/met ende neffens haer instaende/te versoeckē/
indien sp 't selve begeerden op den voet Anno 1606. geaccreideert. Dit
en smaecte haer niet. Sp wilden eenen Synodum hebben/ daer sp in
't koyt te gelijck Richters ende Parthyen mochten zyn. Ick had geen
sin haer te gevallen dat te vorderen: Verklaerde evenwel hare wervinge
niet te sullen beletten: En dedet oock niet. Evenwel most ick d' ooy-
saech zyn/ dat sp tot haer voornemen niet en quamen. Daer op prac-
tiseerden sp assonderinghen ind' eene Kerck vooz/in d' ander nae/stels-
lende altaer tegen altaer/ Kercken-raedt tegen Kercken-raedt/ Clas-
sen tegen Classen. Alle haer belept strectte tot veranderingh in Kerck
en politie. Hare Kerck klaeghde quansups/schrepde Crocodijs lranen
ende weende seer/ als om te mogen menschen eten. Men sie hier van
haer Libellen/ Clachren der Kercke ghenaemt/ vol onverdraghelycke
misbruycken ende verdrapingen der H. Schrift. Sepden openlyck/
dat hei Israel Gods (soo noemden sp haer selven) alleen woonen most/
ende datmen met d' andere (dit waren de Remonstranten) most spe-
len reyn af, reyn af, tot den bodem toe: Oock datmen 't wijf der God-
loosbeydt in een Coorn-mate toe-gestopte ende met een lode plate toege-
deckt (wat sp daer mede mepnden / wierdt klaer verthoont) te lande
most uytsenden: gaven/ allegozijscher wijse/ te kennen/ dat de vijf Pro-
vincien nae 't exempel Iofua 22. d' andere twee, te weten Hollandt ende
Vrechter, op 't lijf behoorden te vallen, soo oock nae gheschiedt is. De
sloten/ die de Magistraten aen eenige plaetsen/ daer sp hare schisma-
tische vergaderingen hielden/hadden gehangen/sloegen sp af/ende gin-
gen openlyck voorz/ seggende/dat sp op hare Magistraten niet en pa-
sten/ende wisten/wat rugh sp hadden. Sp namen de Clooster-kerck
vanden Hage septelijck in/alwaer S. Excel: sich/niet langh daer na/
openlyck voorz haer verklaerde. Sp hielden heymelijcke vergade-
ringen

ringhen t' Amsterdam den 28 Jan: in 's Gravenhage den 25 Julij 1617.
ende tot Schiedam den 9. Januarij 1618. al tegen wil ende danck van
de H. Overheypdt / alwaer sy maeckten liguen ende conspiratiē / die
sy noemden Naerder Unie, alwaer sy de Remonstranten ongehoocht ver-
claerden te zijn valsche Leeraers / inette welcke men geen gemeenschap
houden mocht / approberende de af-sonderingen alreede geschiedt / ende

Ick hadde
den Syno-
dum Mat:
garene ge-
vorderet
quovis mo-
do, naer
wierdt niet
gehoort,

Remon-
strantie o-
ver t' hou-
den van t'
Synodus,

aengesien de Synodus / die sy verwachten / niet soo haest voort en wil-
de / verbonden sy hun met malcanderen tegen de Remonstrantē anders
te sullen procederen : tot welcken epnde sy oock heymelicke Collecten
van penninghen deden. Dese gevaerlycke handelingen wetende / ende op
noch wat anders (dat ick hier niet en segh / doch levendigh / soo my
doch / voor ooghen sagh / ende de tijdt na ontdekt heeft) / lettende / had
ick geerne gesien / datmen hun den Synodum hadde geaccoerdeert quo-
vis modo (sepde ick) dat is / soo sy die begheerden / al wist ick schoon / dat
d' uptkomste soude wesen onse condemnatie. Ick gaf het den Heer Ad-
vocaet ende eenighe andere Heeren / meer als eens / te kennen / ende ried
mijn medebroeders Remonstranten den Synodum simpelijck / soo die
vande Parthijne begeert wierdt / te versoecken / maer kreegh gheen ghe-
Hoor: D' eerste allegueerden haer eedt tot voorstant vande Gerechtig-
heypdt van t' Landt / die sy hielden hier dooz grootelycker te sullen zijn
verkort : d' andere hare conscientie / die niet toe en liet te helpen vorde-
ren eene vergaderinge / diemen voor de handt wist te sullen strecken tot
verduckingheder waerheypdt : Ick had andere insichten / die d' Expe-
rientialie na heeft geverifieert / maer niet vorder konnende / liet het daer /
my te vrezen houdende noch voor 't lest van wegen de ses Colloquen-
ten eene R-monstrantie in te stellen / tot openingh van onse bedencken
op t' houden van t' Synodus / met aenbiedinge van seer billiche condi-
ties / op de welche wy bereydt waren op t' Synodus te verschijnen. De Remonstrantie (die naderhandt tot Rotterdam by Mathijs Ba-
staens met consent van Vorgemeesteren aldaer gedruckt ende 't lesen
wel waert is) den Heer Advocaet door mijn synde behandicht op den
29. Augusti 's morghens / om den Heeren Staten van Hollandt ende
Westvrieslandt gepresenteert te worden / wierde de selue Heer die woer-
middagh in apprehensie ghenomen / is evenwel een wyl daer nae inde
vergaderingh der Heere Staten gelesen. Maer alsoo daer op in t' min-
ste niet gheleeth en wierdt of en konde worden / hoewel vele de redelick-
heypdt vande selue wel verstanden / ben ick / siende t' veldt inghenomen
door t' ghewelct / niet langh daer nae / upt de Geunieerde Provincien
vertoghen.

Achte Capittel.

Twist-appel geworpen inde Gemeynte van's Gravenhaghe door H. Rosæum, met Predication: oock propoosten tegen my. Ick woorde ghenootsaeckt my te verklaren. Ros. beschuldight my daer over voor den Kercken-raedt. Handelingen aldaer ghevallen. Ros. blijft van't Avondtmael ende vele met hem: wordt over sijn preecken voor de H. H. Staten ontboden: vermaent: niet willende luysteren, wordt hem by hore Ed. Mo. 't prediken verboden voor een tijdt.

Istijdt / dat ick come tot de Kerck van's Gravenhage, daer ick mijne bedieninghe hadde / ende de swartigheden my aldaer wederbaren over de gheresene verschillen. Mijn gevoelen vande Predestinatie metten aenleven was uyt de Haeghsche Conferentie / ende andersins / al langh bekent / eer daer over moepte viel in dese Gemeynte/niet tegenstaende mijne mede-dieners alle waren/ofschenen te zyn/anders gesint/ ende de scheur-vlagge op andere plaetsen al eene goede wijs opentlick had geblogen. ick en gaf hun gheen ooy-saeck/mitsdien ick hen niet tegen en sprack/ maar onderhiel allenthalven vrede ende verdyaghzaemheyt; ende niet tegenstaende d' oorsaeken/diemen my dickwils gaf/mijnde ick alle aenstoot in mijne Predicatiën/soo veel ick konde. De oudtste Bernardus Lafaille, oock Ioannes Lamorius hadden de Vrede lief. Henricus Rosæus, de jonghste in jaren ende dienst / gheliet sich in 't eerste vander Remonstranten insichten niet vreemt te zyn/ ende willende daer nae een ander wegh in / hielt sich evenwel binnen/tot dat hy stijver rugge kreegh. ick onderhielt de gewoonlycke Kerckelycke ende Classicale vergaderinghen vlijtigh/ sonder disputen of wredelighedt / voldede oock sozghvuldelyck de lasten my opgelept: ende bewees my selve in alles als een vande minste/stellende my een pder gewienstigh/nae vermoghen / soo mijne hardste parthen selve niet sullen ontkennen/hebbe my oock vande meestedeel mijner mede-dienaren/soo inde Kerck-raedt als Classe, harer breedsaem en vriendelijckheyt halven te bedancken. Dit verdroot den Vyandighen mensch/die niet en liet zyn quaedt saet te zapen ende den Twist-appel eerst bedektelijck/na opentlijck/ in dese vretsame Gemeynte te werpen. De partijdige seyden verwondert te zyn/datmen Wtenbogart soo gherust liet in sijn Gemeynte/ ende wilden/ men soude hem bestrijden in sijn epgē stal. Dat was haer woort. De practijcken hier toe aengewent/weet ick/ten deel/niet al: En dat ick weet/dient niet al gheseydt. 'T seggen was/men most/ in's Gravenhaghe soo wel als elders/afsonderingh practiseren/om't Hofende de grootste van 't Landt/ daer residerende/mede gaende te maken/ ende dan voort sien af te weven het

And're Ge-
meynten
sindre ghe-
scheurt
bleef de
vrede noch
langh inde
Kerck van
s Graven-
haghe.

Men ging
ten leuen
oock aldaer
den Twist-
appel wer-
pen.

I ij webbe/

webbe dat langh was op het touw geweest: Indē Hage eerst te beginnen vondtē niet goet/men wilde den rep eerst al om elders aengevangen hebben/om bykants te wetē/wat aenhangh men hadde/ēn wat de voorstanders vande Onderlinghe verdaeghsaemheypd souden willen of kunnen doen tegen de scheuringe/door de welche men de bresche ende openinge maerken wilde / tot de langh voorgenoemene veranderinge. Alsnen 't spel inden Hage soude beginnen/ mostmen geresolueert ende gereet zijn 't selve moedighelyck upp te voeren/daer toe alleg diende van langer handt onderbout: Ich merckte al langh/datmen hier heen wilde/ende bebligtighde des te meer daer toe geen oorsaeck te geven / ende/ alst immers wesen most/liever te lyden dan te doen.

Door Hen-
ricum Co-
stum.

Ich wierdt al een wijl ghewaer/dat Roseus wat voor had/maer liet het ongemerkt/om geen voet te geven tot 't geen men socht. De vele ende groote vriendschappen / die ick hem ende zijn Vader Predicant tot Liecker-Kerk had bewesen/ al eer hy/door mijnen toedozen / een Alumnus[ost]e Student vande Heeren Staten wierdt in haer Seminarium [ost Collegie] tot Leyden / oock doe hy aldaer studeerde / oock na dat hy/ende andere / om seckere insolentie in 't ghemeen begaan/daer upp geworpen waren: Wijders doe hy tot Steenfurten onder Vorstio sijn stu-dien vervolghde; voorder/als hy tot de Pastorijen van Vriemerssum/in-de Graefschap Moers / op syne begeerte/door mijne recommendatie/ van S. Excel. beroepen wiert/ēn dickwils aen den Raedt te klagen en te versoeken had: De Hospitaliteit die hem was wedervaren binnen Wesel ten hysse vande weduwe Froncois aux Brebis sal: nu mijne Hups-vrouw: noch meer in 's Gravenhage/als hy daer beroepen was/ende syne Hups vrouwe eenen geruypten tijt tot mijnen hysse krank te bede-lagh/hadden in sijn herte (soo ick meynde) verwerkt eenighe Weder-liefde tot my / daerom ick oock te vrymoedigher met hem van eenighe Kerckelijcke ende geooylofde saecke communiceerde: oock met verthoo-ninghe van seckere consideratien op de Nederlandtsche Confessie/ om dat hy my selve hadde vertelt/ dat hy / staende tot Vriemerssum/op de peryse onderteckeningh vande Catechismus swarigheypd hadde ghe-maeckt. ick gaf hem oock onse eerste Remonstrantie te lesen / eer die overghegheven wierdt / met bede zijn goerduncken daer van te segghen; Hy gafse my daer nae weder / maer en seyde noch goedt noch quaedt : liet evenwel hier en daer verlupden (selve noch inden Jare 1612. als hy tot Niemieghe beroepen wierdt / ende de drie Predican-ten aldaer hem verclaerden / dat sy der Remonstranten vijf Artikelen hielden Godts Woordt conform te zyn) dat hy om dat verschil niet wilde twisten / ende datmen malcander daer in behoorde te draghen: Maer thoonde anders met der daedt / Iae / seyde teghen een ander/ in 's Gravenhage/ontrent de selve tijdt/ dat hy niet soude willen die-nen met soodanighe/die een ander ghevoelen vande Predestinatie/vrye Wil/ende perseverantie hadden als de gemeene Kercken/ vande Welcke hy hem seyde om niemants wil te sullen laten afschepden. Niemandt verglyde hem dat. De Remonstrantē hadde in effect de selve meeningh/aengaende de gemeene Kercken/ siende op de Harmonie der selver ende

Die sich al-
lenrkens
begint te
verhaonen
in versche-
den pos-
toosten.

op de Nederlandtsche Confessie/genomen in gesonden verstande/Maer
 hy sagh op wat anders Als hem de eerste vryntschap mit my gehou-
 den/nae/van secker persoon/voorz gehouden ende gevraeght wiert/hoe
 hy soo verandert was/seyde hy / dat hy sich familiaer ghemaect had
 met my/om my gront te tasten/ende die gehoocht hebbende my had la-
 ten baren. Soo was dan zijn vryntschap gheveynst/om my de tongh-
 te schrappen: Godt wil 't hem vergeven. Mijnen gront was uyt de
 Remonstrantie bekent. Nochtans wilde hy nopt bekent staen/dat hy
 daerom de vriendschap afzack. Wat gront dan anders? Hy soude
 't op dese ure niet weten te seggen. Had hy soo quaden grondt by my
 bevonden / dat hy daerom de vriendschap afbreken most / dat hadde
 hy my eerst behoozen te seggen / met broederlycke vermaningh tot af-
 standt. Een hups kraeket eer het valt: Een hondt bast eer hy byt. Hier
 gingh 't anders. D' oprechte vrientschap/die ick hem had bewesen/de
 Christelycke liefde ende sijn beroep vereyschten dat. Maer hy en dedet
 nopt/voor noch nae/ 't en zy 't upthaeken van scheldt-Woorden soo
 veel is als broederlyck vermanen: Daer van hier nae. Eer hy quam
 uyt te bersten/liet hy verluyden/dat Arminius ende ich hadden ghesocht
 hem aen onse coorde te trekken/ende dat de vryntschap met hem by ons
 uyt was/als wy sagen/dat hy na ons niet wilde lypsteren. Wat cooz-
 de hy nept/ weet ick niet : Ick en heb hem of niemant ghesocht aen
 mijne coorde te trekken / maer sprack met hem wyp / van saerken onser
 beider beroeping raeckende/ latende hem sijn ooydeel. Ick en brack
 nopt vrientschap met permandt/om eenigh verscheyden gevoelē/waer-
 men die niet my wilde blijben houden : waerom soude ick 't doen met
 hem? Maer hy nam altemet weynigh acht op 't geen hy sepde/bypson-
 der als hem de galle overliep. Tegen my/voor hoofst / quam hy niet
 uyt/voor 't jaer 1615. maer hadde al langh te voozen fundamenteen van
 scheuringe van verre begonst te leggen; eerst met blijkelijcke afbreec-
 hinge van mijn geselschap: daer nae oock niet blijben uyt het ghehoort
 mijner Predicatien / uytghenomen dat hy sich somtijds verthoonde
 achter een pilaer/als ick predickte/om te doen vermoeden / dat soo een
 man/als hy/sich van een soodanigh vriendt/als ick hem was geweest/
 niet soo vreemt en hiel sonder seer gewichtige redenen. Als sijne toege-
 dane hem dit sepeden/ende daer op vreghden/ soo toogh hy de schoude-
 ren/en sweegh. 'T was quansups uyt liefde/datmy noch spaerde.
 Voorz socht hy alle occasie/om op stoel dapper uyt te bulderen/ al in
 generale termē/die niet soo seer de verschil-pointen en raeckte/als de
 handelingē/die hem ende sijnen aenhangh mishaeghdē/dan inde Over-
 heydē/die doe regeerdē/dan inde Remonstrantē/sonder nochtans man
 of peert te noemen/om niet achterhaelt te worden. Bysonder haelde hy
 doorgaens de Nieuwighepen ende nieuwighedē/én wie hy meynde; Maer sijnen aenhangh
 verstant sijne tale wel/wist waer toe alles diende/én liep hem nae niet
 groote vierigheyt. Ick heb ee geheele Register vā sijne inbectivē/maer
 wil den leser daer mede niet ophouden. Enighe weynighex exemplen
 sullen ghenoegh sijn voor 't eerste / tot dat ick come tot sijne verdere
 hevig-

Dorch come
 niet voor
 hoofst tegen
 my voor 't
 jaer 1615.

Daert te
 beszen see
 uyt/muer
 al in gene-
 rale termē,

Hevighepden/die allengkeng clommen / naer dat hy sijnen rugge meer ende meer gestijft vondt.

Hy begonst voornamelyck anno 1612.nae dat hy den 4. Januarij/ sonder kennisse vanden Kercken-raedt of zyne mede-dieners/na Munster, in Westphalen/ (soo hy voorgaf) gerefist/ ende den 20. Februarij Weder getomen was. Passerende dan zijn heftigh upthar en op den 26. Februarij/ 't welck meest op zynen meester Vorstium (dien hy te vooren soo hoogh aen my/ende andere/gescreven/oork inden Page/ buyten ordre ende kennisse des Kercken-raedts/ selve aende Tafel des Heeren hadde gebracht/ oock t' sijnen hyspe getracteert) geduydet wiert/ tegen den welcken hy soo veele keelen opgespalckt siende/ mede / Cruyst hem, roepen moest/ geue ick allen onpartydigen(die wisten niet hoe schandelicke logenen men de Remonstranten socht verhaet te maechen) te bedencken/Waer toe dienē konden de nabolgende Propooste/uptgesmeten in verscheyden zyne Predicatien. In eene/(op de woorden/daer Petrus hem selven noemt een getupgedes lijdens Christi) Datter luyden waren, die, als sy hoorden, datmen sprack van te blijven by 't geen daerom de Martelaren baer bloedt badden ghestort, seyden, dat de Martelaren een blinden yver hadden gehad, Welcke lypden hy noemde lasteraers, die sware reekenschap van sulck segghen souden geven: In eene andere/ datmen dispuerte om het Pauldom, wiē de hoogheydt hebben ende regeeren soude: In eene andere/ datter waren, die seyden, dat het Euangelium in 't beginsel niet soo suyver ghepredickt en wierdt, als nu; datmen't nu suyverder wilde hebben, ende wat beters meynde te vinden. In een andere/Dat sommige den menschen de seckorheydt harer saligheyt benamen, ende de selve in 's menschen macht steldē. In eene andere/Dat sommige Kerckelijcke ende politijcke bare politijske consideratien menghden tuschen de goddelijcke ende Kerckelijcke saken, ende van Modereren spraecker? Dese noemde hy Satans, ende gaf hun bare Moderatie op hare conscientie, daer teghers lerende / datmen moest yveren, alleguerde tot tweemael toe met groote hevighept den Text. Deut. 13. ende segghende / dat Godt wil, datmen dooden sal die ghene, die de luyden astreken vanden dienst des waren Godts, In eene andere/Datter in dese Tijdt waren, die vremde wetenschap sochten inde Kerck in te voeren teghen 't gheen over 40. Iaer gepredickt was leeringen, strijdigh teghen de Confessie ende Catechismus, die hy noemde stichters van nieuwe leeringen, ende sware Wolven die de Cudde niet en spaerden : In eene andere scholt hy die gene/ die spraken van verdraghen, Novateurs. In eene andere/ Datter noch bedensdaeghs Overste waren, die Christum cruysten in veler Christenen herten, Daer hy voerende/ Dat hy niet en sprack van Turcksche ende Antichristische, maer (sepde hy) onder ons. In eene andere / daer hy nae schandelijske verdrapinghe van den Schriftuerlijken Text Esaie, s. 2. 3. 4. inde welche de Heere spreekt van 't gheen hy had gedaen aen sijn Wijngaert / sepde/ datmen dat (sijn legghen) onthouden most Esa. 5. 2. 3. 4 tegen die gene, die bedensdaeghs drijven, dat het volkomelijck staet in

Propoosten
als vryzige
pylen op
Gos. uitge-
schoten in
sommige
Predicatien

Den 9.
Martij.
1612. op 1.
Petr. s. 1.

Den 14.
Martij.
Den 2.
December.

8. Februarij
1613.
14. April.
1613.

In No-
vemb. op
Esa. 2. 6. 7.

17. Febr.
1614.
op Mat.

13. 13.
1. Apirlis
derden
Paeschbach
op Aut. 24.
20.

29 April. op
5. 20.
aen sijn
Wijngaert /
sepde/ datmen
dat (sijn
legghen)
onthouden
most

Op Esa.
's menschen
macht, om
hem selven
te bekeeren.

seypde onder ons te zijn , die 't goede boos hieten, die de Religie in twijfelen,

trekken, ende alles wilden revideren: jae selfs voor quaedt hielden, daer de
 Martelaren voor geleden hadden, &c. In eene andere / daer *hp* dese woord
 den upthaet; Men siet nu niet op de ghene, die fijne stille wateren voor
 ghedragen hebben, men veracht nu Godts woordt: Dat woordt becladmen,
 dat moetmen revideren. In eene andere / daer *hp* op 't woordt Esai. 9.
 Vrede-vorst soo leelijck uptriep (gelijck *hp* noch ghedaen had onlanx te
 voeren) datter Predicanten waren, die haer niet en bedroefden over d' on-
 eenigheydt, ende niet en vraeghden nae den Vrede der Kercken, die soo veel 15. Octob.
 goets ende bloeds gekost had, ende evenwel seyden, datter niet veel aen ge-
 legen en was, ende dat de saligheydt niet en hing aen 't ghene, daermen soo
 veel over dispueteerde. In eene andere/datter luyden waren, die alles wil-
 den ondersoecken ende verbeteren, om nae bare lusten te leven: Die *hp*/in 28. Octo-
 eene andere sijne Predicatie daer nae/noemde leugengeesten ende dwael-
 geesten, gebzupckende dese woordzen; met wat geeft sy gedreven zijo, mo-
 gen sy weten, die de Kerck in roeren stellen met haer schrijven ende wrijven, 2. Jan. 1615
 ende de luyden twijfzel-moedigh maecken inde Religie: die gbeen vreefe
 Godts en hebben noch Godts saligheydt, en met bare geleertheyt niet beter
 en worden, die geen liefde tot waerheydt hebben, hoewel sy veel van Liefde
 en waerheydt sprecken. In alle dese ende veel meer andere sijne he-
 vigheiden(die ick/om korts te zijn / voorbyp gae) aen te merken staen
 de mishandelingen vande Heplige/ dickwils seer qualick upgeleide/
 terten / verkeerde dupdinghen van vromer luyden propoosten/ stoute/
 vermetele/ gepassioneerde applicatie/menighvuldige logenen ende ca-
 lumnien / soo teghen d' Overheiden ende Remonstrantsche Leeraers
 in 't ghemeen/ als tegen mp in 't bysonder/ hoewel onghenoemt: Men
 neme niet qualick/ dat ick segge van logen ende calumnien: want alle
 sulck voorzegen/van/dat yemandt onder de Remonstranten gesleydt soude
 hebben, dat de Martelaers eenen blinden yver hadden ghebadt: van nae 't
 Pausdom of hoogheydt te staen; van voorzegen te hebben/dat het Eu-
 gelium in 't beginsel niet soo suyver ghepredickt en wierdt, als nu: van de
 lieden de seeckerheydt harer saligheydt te benemen, ende d' selve in 's men-
 schen macht te stellen: van 't goede boos te heten: de Religie in twijfzel te
 trekken: alles, jae Godts woordt selve, te willen revideren: voor quaedt te
 houden, daer de Martelaers voor geleden hadden: van/ nae de oneenigheydt
 niet te vragen: van alles te willen ondersoecken ende verbeteren: De Kerck
 in roeren stellen, ende dierghelycke onghesoute propoosten / by hem soo
 rouwelyck ende grouwelyck upgesmeten/niet dan voorz louter loghe-
 nen ende calumnien te houden en zijn/soo teghen hem ende andere dick-
 wils bewesen is. Ick laet noch staen 't schandelyck misbryuk vande
 plaets Deuter. 13. Daer upt *hp* sijn bloedigh Keuer-dooden heeft
 Willen beslupten/ sonder beslupt / nessens de injurieuze lasterlycke na-
 men van Satans: Stichters van nieuwe leerlingen: sware wolen: Novateurs:
 Leugen-geesten: Dwael-geesten: sonder vreefe Godts: sonder Godts saligheydt:
 sonder liefde tot waerheydt &c. Die *hp* gaf den ghenen/die het hem goet
 docht met sulcke leelijcke cladden te bewerpen/ sonder yemandt te noe-
 mē/ latende de toehoorders d' applicatiē maken naer haer sin/om mp
 ende andere voor de Ghemeente stinckende te maecken / de selve / ten
 dienste

dienste der ghener / die syne tonghe misbruyckten/tot af-sonderingh ende scheuringh te verwecken / ende voort sijn eyghen passien te vol-doen.

Waerom hem daer over aen te spreken. Ich had mijne redenen: Ich kende syne bitterheyt / ende hoe qualick hy te handelen was / bysonder van my / tegen den weleken hy met eenen seer grooten haet inghenomen ende ontsteeken was. Een exemplel of twee sal ick verhalen tot bliick. Den 10. April 1612. Was hy tot mijnen Huyse gekomen/ om den Heere Weverintk/ Bechts-gheleerde/ die/ doe noch Tonghman zynde/ by my loegerde/ te besoeken/ ghelyck hy dichtwils dede/ sonder my aen te spreken/ of naem te vraghen / of oock de minste groetenisse te doen / of te doen doen ; waer op van mijn Huyssfrau (op mijn begeerte) in 't uytgaen/ waergenomen ende gebraeght zyn-de/ welck de oorsaek mocht zyn van soo grote verbreindinge vande gene/ vande welche hem soo veel vriendschappen waren geschiet/ gaf voor antwoort/ dat hy geē vrienteschap konde onderhouden met hem/ die 't hoofst was vande Hepligen (denoterende alsoo spottelijck my en-de de Remonstranten) roepende eng oft tweemael niet groote onstup-migheyt: Iae u man is 't hoofst vande Hepligen/ hy heeft my ghesocht aen sijn hooerde te brenghen/ ende had Vorst (soo noemde hy sijn Meester Vorst) geseydt/ Dat hy my wat onderrechten soude/ maer Vorst weet wel/ wat ick hem geantwoordt hebbe. Vorsts met ee-nen aeffsem uytvarende teghen Nicolaum Grevinchovium (die daer niet en was) noemde den selven een valsche vilepn/ segghende niet een/ dat ick/ 't geen tot Rotterdam was gepasseert metten Predicant Geselio, wel hadde kunnen keeren/ als willende my daer aen schuldigh maek-en/ daer in ick nochtans soo onschuldigh was/ als hy Rosæus selbe mochte wesen. Wie en siet hier niet syne schrikkelijcke afleerigh-heyt. Noch een ander. Hy hadde op den Biddagh den 18. Aprilis des selven Jaers 1612. eene Predicatie ghedaen inde groote Kercke vanden Page/ onder de welche een groot tumult ontstaen was on-der 't Volck / dat over hoop liep/ met groote schick ende verbaest-heyt / sonder datmen d' oorsaek wist. S' anderen daeghs/ de Kercken-raedt zynde gheladen / vondt ick hem inde Kerck met de twee andere Predicanten / ende twee Ouderlingen/ spreckende van dat Rumoer / waer van hy sepde de principaelste oorsaek te zijn seckere tijdinge/ die de lypden in 't hoofst hadden/ van dat tot Haer-leim vele Wapenen waren gewonden / daer mede de Papisten voor gehadt souden hebben haer selven Meester te maken. Ich sepde/dat dat maer ydele gheruchten waren by onrustiche Menschen uytghestoo-ten / sonder grondt/ alsoo de Magistraet haer daer op geinformeert hebbende gansch niet en had gevonden/ ende datter geen apparentie en was/ dat de Papisten yet sulcx souden attenteren: Sepde vorsts/ dat (mijns bediunkens) dese geruchten meest quamen uyt eenige in-heeldinge ende vrees/ diemen 't volck inplantte door 't gantsche Lant/ datmen de Religie veranderen / ende de Papisten een Kerck wilde gheven

geven op versoeck vanden neuen Franschen Ambassadeur (dit was de Heer van Refuge Catholick) ende doen qualijck (sepde ick) die 't Volck soodanigh dingen in preeken/alsoo daer doch niet aen en is. Rosæus hier over in coornighepdt ontbrandende/vraeghde of ick op zyne Predicatie pet hadde te segghen : Ich antwoorde/syne Predicatie niet gehoocht te hebben (Want ick die upre te Hoof Predickte) maer van andere verstaen te hebben / datter pet was ghesepdt / 't welck sommighe sepden dat wel hadde kunnen verswegenh worden. Alsoo hy nu seet ureerde/om te weten/wat dat was/ sepde ick verstaen te hebben/datter soude ghesepdt sijn/datter heese was/dat de Papisten wel eens mochten meester worden/of pet desgelyc. Hier stooft hy seer op/ seggende/ dat dit een van beyden aengingh/ of Bernardum/die voor/ of hem/die naemiddagh ghepredickt hadde/ ende dat hy daerom wilde weten/wien van beyden ick beschuldigen wilde/ hy soude het my (sepde hy) wel uptdyben/ ick en soude hem niet ontslubberen/ hy soude my nu wel hebben/ mit alle mijne kloekheydt soude ick hem nu niet ongaen/ende dierghelycke propoosten. Ich antwoorde/dat ick niemandt en had beschuldight/noch beschuldighen wilde/ maer alleen discours-wys/tot waertschouwingh/ had verhaelt 't geen my geseypt was/ende dat ick dat hadde gehoocht upf secker persoon van qualitept. (Het was de Heer Advocaet sal: die de predicatie selve gehoocht hadde) Hy wilde/dat ick dien soude noemen. Ich antwoorde/dat niet te sullen doen/ ten ware my sulx ghezdineert wierdt vande Kercken-raet: Hier liep hy met groote gramschap nae de deur vande Camer/quam weder vande deur tot ons met groote oplopenheydt/sonder dat sijne gramschap hem toeliet eenighe contenancie te houden. De andere Ouderlingen quamen middeler wylen aen/ wp gingen binnen. Afgehandelt hebbende/daerom wp ghekommen waren/sepde ick/ datter wat ghevallen was tusschen Rosæum ende my/bat ick begerde afgedaen te hebbē/ versoeckende op Rosæum 't selve te willen verhalen. Hy wilde/dat ick 't soude doen : Ick sal sien (sepde hy) of ghy 't nae waerheydt verhalen sult. Ick dede het. Dit verhael sprack hy teghen ende sepde de woorden anders ghevallen te zyn. Ich beriep my op de presenten/die alle vier voor my getupghden. Rosæus wilde het evenwel niet geven/de debatten duerden langh. Ich versocht/ dat hy soude segghen/waer in ick hem hadde te na gesprookken/ ende wat re paratie hy begheerde / ende mijn antwoordt gehoocht hebbende / den Kercken-raetd soude laten oordeelen. Hy wilde/ dat ick soude segghen/wie van beyden sulx hadde ghepredickt /ende wie het my geseydt had. Ich sustineerde daer toe onghehouden te zyn/ten ware de Kercken-raetd my sulx belaste. Wit en geschiede niet/de Kercken-raetd sweegh: hoe wel hun alle de gelegentheyt beter bekent was als my. Hy wilde/ ick soude mijn schult bekennen/of bewijzen. Ich sepde hem niet beschuldight te hebben/ende daerom niet behoefde te bewijzen. Epntlyck/om een epnde te hebben van dese ommutte ende onbetameliche sanghelinghe/toonde ick my (hoewel ick d' outste ende sijn weldader was / ende 23 Jaren den Haegh bedient hadde / daer teghen hy de jonghste ende maer vijf jaren inden

Haegh ghestaen hadde de minste / ende / opstaende / sprack ick hem aen /
 segghende / dat ick merckte / dat hy twist socht tegen my / sonder ooz-
 saech / dat my nochtans inder waerheyt was aengedient / 't geen ick /
 niet beschuldigens / maer discours-wijse / had verhaelt / dat ick mijnen
 man wist / ende mijne woorden / des noodd / t' allen tijden soude ghestant
 doen; dat ick hem evenwel de Rechterhandt van vrede aenboot / indien
 hy vrede wilde / met begeerte indien ick hem yewers in mocht hebben
 missent ('t welck ick nochtans seyde my onbekent te zijn) hy dat wilde
 ten besten houden; ick wilde van ghelycke doen: Soo niet / dat hy sijne
 actie mocht intenterē / ick en soude hem niet wijckē / maer voet houden.
 Hy wegerde langh / doch / dooz / 't aenmanē des Kercken-raeds / gaf hy
 ten lesten de handt seer flauwelyck / daer by de saecke bleef. Hier op tri-
 umpheerde sijn aenhangh / die dooz den Haghe stropden ende elwaerts
 schreven / dat ick hadde moeten voor Rosæo myn schult bekennē / hoewel
 het niet anders ghegaen en was / dan nu verhaelt. De Heeren Baedts-
 heeren vanden Honart, Cromhout, Basius, ende Evert Quirynsz. Onderlin-
 ghen / presen myn doen / d' eerste seyder noch by / dat hy Roseum nu had
 leeren kennen / ende dat hy het hem degelyck soude seggen. ick verhael
 dit / om 's mans naturel te thoonen / ende hoe kleyne apparentie daer
 was van eenige vrucht myner vermaninghen aen hem. Liet evenwel
 niet d' Ouderlinghen te vermanen haer devoir aen hem te doen / eer de
 saeck tot meerder verloop quame. De Heere Baedts-heer vanden Ho-
 nart mach noch indachtich zijn / wat ick sijn E. antwoorde / vermaen-
 de ende versocht / als hy my / een wyle daer na / aendiente / dat Roseus yet
 aende Camer van reeckeningh ende de Societept van den Haghe ver-
 socht / 'twelck sijne E. meynde hem niet lichtelijck te sullen werden ge-
 accordeert / ende dat hy vreesde / dat eenighe ongunstige Rosei begeerte
 contramineerde / en daerom op my begeerde / dat ick by de Heeren voor
 Rosæo 't beste wilde doen om vrede wil. Soo stout was desen man / ende
 soo ontsacchelyck begonde hy sich met sijn Tonge in dese partyschap
 te maken / datmen vrees hadde hem te ontseggen een soo onbillick ver-
 soech / als hy aende voorsepde Camer dede: Warr van / ende hoe Roseus
 sich daer in droech / de Heeren / ledien vande selbe Societept (die noch /
 als ick dit schryve / leven) oordelen mogen. S. E. weet oock / hoe hy my
 obtesteerde ende badt / 't geen ick hem klaechde van Rosæo Predicatien /
 te willen laten ongemerkt henen gaen / om vrede wil / onder belofte / die
 S. E. my dede / dat hy ende d' andere Ouderlingē daer in voorsten sou-
 den. Gelijcke vermaninge ende versoech dede ick noch daer nae aen S.
 E. ende andere Ouderlinghen meer / maer d' een wilde met de Man
 niet te doen hebben / d' ander seyde sich in geen partyschap te willen
 steecken / soo dat ick geen remedie siende voornam alles met lydtsaem-
 heyt te dragen / tot dat hy my selve eerst een boort soude komen / gelijck
 ick hiel in 't kort of langh te sullen gheschieden. Eene repse wierden
 d' Ouderlingen ende bysonder Lamotius Predicant bewogen Roseum
 ernstelijck te vermanen over eene Predicatie by hem gedaen aengaende
 de Kerckelijcke discipline / daer in hy soo grof had gegaen / dat hy / be-
 teutert zynde over de murmuratiën daer door veroorsaecht / socht des

Den 1. A.
April 1612.

Denz. Ju-
ly 1612.

Herr

Kercken-raedts getuygenis / seggende / dat hy alles hadt geseyt met een goede conscientie. Icht was doe absent inde Fransche Kerck geweest. Lamotius nam 't woordt/ ende lepde hem te last/ Dat hy seer bitterlijck had ghepredickt / ende geseydt/ datmen notoire overspeelders toeliet ten Avondmael / t welck Lamotius seyde onwaerachtich te zijn/ ende dat Rosæus dat seggende de geheele gemeynde geshabottert hadde/ begeerende bewijs. Rosæus viel aen 't kijven. De Kercken-raedt weygerde Rosæo 't begeerde getuygenisse. Lamotius ende Rosæus vielē in hooge woorden. Lamotius kreegh een wyl daer nae schryven van Campen (alwaer hy eertijds Predicant was geweest) dat alles/Wat inden Kercken-raedt tusschen hem en Rosæum was onmighgaen/daer bekent ghemaect end so genomen was / als of hy Lamotius niet my aenspande/ ende Remonstrants gheworden was. Lamotius beklæghde sijn hier over/ ende vermoedende/ dat dat van Rosæo quam/ eyschte Den 22. juij.
hy alsnoch reparatie vande geseyde Predicatie Rosæi, waer over sulck
getier viel / dat een goedt man seyde te sullen uytgaen lieber dan daer langer by zyn: Onder anderen gebryptk te Rosæus dese Woorden/ Lamoti, Lamoti, een ander layt de bulch, ende gby schiere los, Siet toe dat wy niet beyde de schup en krijgen, ende wy wech zijnde, de Kerck in swa-
righeydt kome: Dit had hy op my/als of ick Lamotium tegen hem had opghemaect / 't welck in mijn gedachte niet gekomen was. Lamotius seyde daer openlyck/ dat hy in suspicie was geraeckt/ om dat hy
2. of 3. mael met my had gewandelt (de leser mercke/ waer ick was)
ende dat/ alsmen disciplijn gebryptken soude/ gelijck 't behoorde/ende
Rosæus scheen te willen/ men alsdan van hem Rosæo beginnen moest/
om dat hy noch een ander vocatie aennam/ als of inde Kerck niet ghe-
noegh te doen en was. Dit zeyde hy/om dat Rosæus omtrent een Jaer
te vooren na Cæn in Normandien was ghelyst/sonder weten of oorlof
vanden Kercken-raedt / ende sich daer had laten maerken Doctor in
Medicijne/ ende de practyck van Medicijnen soo sterck exerceerde / als
eenigh Medicijns inden Haghe/soo dat hy den 26. December 2. Kers-
daghs sijn Predicatie versupint hadde/ ende 't volck/ na langh wach-
ten/ sonder Predicatie moest na huyß gaen.

Niemandt en meyne / dat ick Rosæum met myn Predicken tot sulck ongestumpigh uytvaren hadde veroorsaect: ware sulck gheweest/hy soude 't niet hebben geswegen. Icht raechte de verschillen seer zelden. Als ick 't dede/ leerde ick simpelijck conform myn ghevoelen / sonder wederlegginghe van 't andere/ hoewel Rosæus my / om sulck te doen/ groote oorzaek gaf/als hy leerde/Dat God altijdt der uyverkorener Son-
daren God ende Vader bleef, hoe growelijck sy oock quamen te sondigen,
ende 't selve bewees met gelijckenis banden verlozen Hoon/ die mid-
den in zyn ongheregelt leven evenwel een Hoon bleef: ende van 't ver-
lozen schaep dat verlozen zynde evenwel een schaep bleef/waer mede/
soo in 't rouw henen geseyt/hy satte kussentjens lepde onder de ellebos-
gen der booser menschen/die haer selven inbeelden/ dat sy in sonden en
schanden levende evenwel Gods kinderen blijven:even of gelijckenissen
bewijzen waren/ende of tusschen/in wesen en nature/ee soon of schaep

zijn/ende den naem van Soon of Schaep/upt ghenade ende op conditie/voeren/gheen onderscherpt en waer. Item/als hy/oor bewijs van't seggen des Catechismi, dat de alderheyligste maer een kleyn beginsel heeft vande volcomtentheydt, die Godt eycht in sijne geboden, 't exempl brycht van Job, die hy sepde de alderheyligste ende evenwel ontreyn gheweest te zijn/ven als of Job de allerheplighste gheweest ware/oock maer een kleyn beginsel had gehad vande ge-epschte gehoozaemheypdt/'t welck beypde onwaerachtigh is. Noch: als hy preictte de 12.13.14.15. vrage des Catechismi/ende hem selven tegengeworpen hebbende de Vrage/of Christus met het lijden eens soo korten tydts d'eeuwige doodt voor ons geleden hadde/dese antwoordt gaf / Godt en eycht niet d' eewighe doodt, maer alleen de doodt; want soo staeter Gen.2. Ghy sulc de doodt sterren,die bestaat inde af-schepdinge der Siele van Godt: welch Socinianaensch gevoelen hem (die andere van Socinianistery wilde beschuldigen) mogelyck upt de gemeenschap/die hy met tenen Stollarri hadde/onbedacht ontvallen is. Wederom/als hy leerde / Dat David,levende in Over spel,evenwel een Schaep was, om dat hy sepdt Psalm. 119. Ick heb gedoolt, als een Schaep. Eytelyck/als hy riep / dat het Godts lasteringh was/te segghen / dat eenig licht der naturen of yet goeds na den val overgebleven was inden mensch:ende dat sulcx niet en dient dan om den mensch te verbooveerdigen, 't welck rochtang cl aer strydt tegen Godts woort ende de Nederlandsche Confessie: synde veel eer 't lochenen van dien/selsf niet vreint van Godts lasteringh. Alle dese dingen ende noch veel meer wist ick: maer gheen raedt wetende met een soo onhebbelyck man / die veel onverstandel-blindt-pverighe fabroiten hadde / wachte ick my van hem te roeren / my te vreden stellende simpelijck myn gevoelen te leeren/sonder meer/waer over my oock een goet ghetuigenis gegeven wierdt van verschepden/oock Ouderlinghen / ende die Rosæo waren toegetdaen. Of het was upt vreese van twist/of liefde tot Vrede / of / om dat sp wel mochten lijden / dat ick Rosæum soo alleen liet grasperen / tot dat hy sijne banden heel vast soude hebbhen/want / daer waren/die sepeden/dat/indien ick Rosæo eenige moepte maecte/sp upt den Kercken-raedt blijven wilden) weten sp best. Ick had oock wel wat op sommige anderer Predicatien te segghen ghehadt/namentlijck Lamotij, Die / tracterende de Woorden / Ick ben niet ghecomen, om de rechveerdige te roopen,maer de Sondaers tot bekeeringhe,sepde/ Dauer was tweederley beroep, d' een nae't voornemen, d' ander niet. Ende dat Christus de rechyaerdige,namelijck (sepde hy) de hypocriten,oock gberoepen had, maer niet nae't voornemen : 't welck voorwaer een seltsame ende ergerlycke upleggingh Wag: Daer na comende tot het roopen tot hoeveerdigheydt,sepde hy/dat niemand sich moeste bedrieghen/aenghesien die gene/die geroepen wierden/geroepen wierden met dese conditie ende bespreck/datse moesten boete doen. Dit was weder upt een ander haetjen getapt/ende upt een mond coul ende warm geblasen/strijdigh tegen 't voorgaende: Maer de goede man sprack na sijne strijdige conseyten/soodanige oock upt andere dichtwils gehoozt wierden. Ick liet dit te lichter henen gaen / om dat hy vredesaeem wag / ende my niet hin-

Den 3.
Novemb.
Psal.119.

Confess.
Art.14.

Gen 6. Ju:
in 1612. op
Luc.5.32.

hinderlyck in myn gheboelen. Ebenwel wierdt ick van sommighe besrispt/hoe heusch ick 't maeckte. De sieck-besoeker Lett ingh/Rosæi groote kaer/had gheroemt/ indien hy my yet hoorde Prediken anders als wel ende supbet/dat hy my degelyck soude 't hooft waschen. Hy en dede het nochtans nopt/uptgenomen langh daer nae met Rosæo,
waer van hier nae: Hy was stout ghenoegh/maer 't ontbrack hem een stoffe. Een ander had ghesepdt (doch niet tegen my) dat ick onlanx/ omtrent d' selve tijdt/inde Fransche Kerck qualijck had geleert vande Concilien/mits dat ick alle Concilien had verwoxpen. Ten was sooc niet. Ick had daer van geleert/ soo alle de Gereformeerde leeren/ende gesepot van 't Nicenische, dat het in eenigh dingen wel/ in eenige din-ghen niet wel had besloten. S. G. Graef Wilhem van Nassauw-Stadhouder van Vrieslant/ die in die tijt veel mijn toehoorder was/ sepde my / dat 't woordt/Godt straf niemand dan om sijne sonden. ghe-bruycket in seckere mynne predicatione/ gheduydt was / als of myn mee-ningh ware/dat oock de besoeckingen der gheloovigen straffen waren/ maer dat hy my daer in had voorgestaen. Ick antwoorde/dat de mee-ningh was/dat/als Godt straf/hy dat doet om de sonde: ende dat al-soo myn seggen waerachtigh was:datter ebenwel groot onderscheydt was tuuschen straffen ende besoeckinghen/ hoewel oock de besoeckingh haren oor spronck hadde upt de sonde in 't generael. Aldus wierdt myn seggen ghelijst: Anderer segghen/hoe grof het gingh/wierdt alle verteert/als in strups magen. Een goet Heer sepde my banden Gref-sier Dupck/nu Raedt Pensionaris van Hollandt / dat Rosæus niet soo ongesouten konde seggen/dat S. C. niet en prees: ick niet soo wel/dat hy niet en laeckte. T eerste/dat my op eenige predicatie ontmoete met wat schijnbeschepts/was van een vreint man/die my hebbende hoozé upt legghen de woorden/ De ghenade Godts is verschenen allen menschen &c. my vraeghde/of myn verstant was / dat Christus voor alle ende
pder mensch gestorven was? Ick antwoorde jae. Hy vondt vreint/
dat ick dat niet soo rondt op stoel en hadde verclaert: ick sepde/dat ick om oorsaerken my simpelijck hadde gehouden aen den Text/die scyde/ alle menschen , 't welck my tot de vermaninghe/ die ick daer op boude/ genoegh was. Ick verstandt daer nae/dat hy opgemaect was / om mynne tonge te schrabben. Alsoo ick onlanx te vooren de Gemeente
ernstigh had vermaent tot afstandt van verschepden ghebrecken/pus-
blycke ende particuliere/ onder anderen van 't kleyn respect / dat vele
den Overhepden dzoegen/quam seckere eerlijcke/Wel bekende Vrou-
we/tot mynen hupse my bidden/dat ick doch niet en soude willen ver-
drucken Henricum Rosæum dien goeden man met sijn acht kinderen.
Ick vraeghde d' oorsaerk van sulck versoect. Hy sepde / dat ick thien daghen daer te vooren vry wat hoogh ghegaen was in myne Predicatie/segghende / dat sommighe lypden seer gaerne hoozen qua-lyck syreecken van haer Overhepdt / soo om de ghemeyne lasten / als anders/diemen nochtans alle eerbiedinghe schuldigh was;ende dat het scheen / dat ick daer mede op Rosæum , die altemet op d' Overhepdt had gepredickt/had geschyffen/ die hem daerom mocht vrant worden
ende

Blyve
daerom
niet onbe-
rijspt.

Den 1. Fe-
bruarij 1615.
op Tit. 2.

Op Marc.
1.15. 16.

Noch van
een ander.

ende quaedt doen: Doch dat sulcke vermaninge onnoodigh was/ alsoo de Gemeynre goet was/ ende haer stil hiel/ hoewel sp / met veel te gheven/ seer geperst wierdt. Voorts/ dat ick met de Grooten bekent was/ daerom sp my nochmaels badt met Henrico vriendtschap te houden. Ick roock / wat de Vrouw (daer Rosæus daghelyc in hups was) voort hadde. Mijn antwoordt was: Dat ick de Predicanten/die d' Overheypdt ampts halven behoorlyck vermaenden / niet en hadde bestraf/ maer 't ghemeyn volck / dat haer vermaech daer in schepte / ende haer eygen gebzecken vergat. Dat de Gemeynre niet en gaf aend d' Overheypdt/maer een haer selve/ende voort haer eygen overheypdt: eyntelijck/ dat ick niemandt en socht te onderdrucken / ende dat ick wenschte de vriendtschap van dien man te mogen coopen met mijn bloedt. Drie

Gal.5. 12.

dagen daer nae/ alsoo ick in 't Predicken op 't woort Vrede wat langh gestaen ende eenige middelen tot rechte onderhoudinge van Vrede nooddigh had aenghewesen/ quam een deghelyck persoon my bidden hem de middelen noch eens te willen verhalen/ seggende/batter luyden waren/ die verclaerden/ indien ick my in de Predicationen onthouden wilde van de verschillen te verhandelen / sp souden 't mede doen. Ick vraeghde hem/in wat Predicationen ick de verschillen verhandelt hadde? Hy septe / uyt eenighe verstaen te hebben/ dat dat somtijds gheschiede inde Fransche Kerck. Ick seyde neen. Maer dat ick/de noodt sulx etschen-de/mijn ghevoelen slecht heen septe/ sonder de verschillen te verhandelen/ hoe wel my daer toe groote oorsaek ghegeven wierdt/ biddende te willen vermanen die gene/die dat daghelyc deden/ soo hem niet onbekent en was. Dese dinghen openen eenighsing / hoe ick my in mijne Predicaten droegh.

Den 22.

Maert
anno 1615.
Desseus
ende Let-
tinck spre-
ken my aen
op mijne
Predicatie
gedaen op
Marc. 3. 5

D' eerste vermaninge/die Rosæus my dede op mijn Predicken / gheschiede korts daer aen in tegenwoerdighyt des voornoemden Lettinck, lot mijnen hupse. Hy septe daer geromen te zijn/ om my aen te dienen/ dat hy verstaen hadde / dat ick 's daeghs te vooren op de woorden / dat Christus de Pharizeen rondisom aenslagh met toornigheydt, bedroeft zijnde over de blintheyd harer herten, ghesepdt had / dat Godt hun lieden hadde gedaen genoeghsame genade ter saligheydt, en dat ick, soo leerende, de Resolutie der Heeren Staten hadde overtreden , by de welcke verboden was, de Controversien te roeren. Lettinck septe daer hy: hoewel het anders een heerlijcke vermaningh was, sijn nochtans vele goede luyden hier in leert ontrukt. Ick verwonderde my / dat Rosæus, die de Resolutie van Staten soo veel achte als een ouden bal/ende/sonder op de selve te letten / dage-lijcks gingh door gras ende hoozn / nu my daer mede wilde inbinden. Mijn Antwoordt was gereedt. 1. Dat ick niet en had ghebruyckt 't woort Godt, maer Christus, sprekende in desen deele met alle Gereforymerde Leeraers van Christo als mensch ende Leeraer. 2. Dat ick 't woort ter saligheydt niet daer by en hadde gedaen. 3. Dat ick 't in allen geval hielt/ dat Christi ernstigh voornemen was geweest de Pharizeen te bekeeren/ ende hun daer toe genoeghsame genade had gegebe/ waer tegen Rosæus niet een woordt en replicateerde. Voorts ontkende ick/ dat ick/soo leerende/de verschillen gheroert/of in 't minste pet had-

Mijne
antwoorde.

de ghedaen teghen de Resolutie der Heeren Staten / die ter contrarie
expreslyck medebzacht / datmen niet en soude leeren / dat Godt ye-
mandt ter saligbeydt noodigh, over den welcken by bestouen soude hebben
die niet te geven; 't welck ick niet geleert en had/ maer het teghen-deel/
Siet dese
solutie.
't welck even't selve was dat de Resolutie gheleert wilde hebben/ ende
ick dock hiel de Goddelijcke waerheypdt conform te zyn. Hier mede
was dit Liedekens upt / ende den aenflagh om my te achterhalen te
niet. Wat gheschiedt? Hy verwijt my/dat ick t' anderen tyden anders
,,hadde gheleert (daer van hy nochcans gheen beschepten wist) dat
,,ick hem wel eer hadde gesepdt Arminij meerinche niet recht te weten
,,(doe ick dat sepde en wiste ickse niet) dat ick met treken omgingh/
,,hem ende andere hadde ghesocht aen mijn cooyde te trekken : Dat-
,,men wel wist / dat ick had gheracht veranderingh te maecken inde
,,leere ; dat ick veel trouwels hadde aengherecht / dat indien ick gheen
,,raedt of daedt tot het depozeren van sommighe Predicanten en had
,,ghegheven (soo hy hielte ja) evenwel sulx wel hadde connen beletten/
,,'t welck ghy/sepde hy/niet gedaen en hebt: Dat ick t' had/daer ick t'
,,begheerde: Dat myn Starreken op 't zandt draesde; ende dat ick socht
,,hem den voet te lichten. Als ick sepde / dat ick niemandt den voet
,,had ghelycht of begheerde te lichten : Antwoorde hy / dat het de mij-
,,ne hadden ghedaen / daer ick t' mede hielte / of die t' niet my hielden.
,,Dat ick de Kercke Gods hadde gheturbeert : Dat alles wel achter
,,wege soude ghebleven zyn/had ick de handt daer aen niet ghehouden:
,,Dat ick hadde ghesocht te heerschen over de Kercke Gods / of
,,pimmers (sepde hy / corrigerende zyn eerste segghen) over myn me-
,,de-dieners : Dat het my om de Hoogheypdt was te doen gheweest:
,,Dat ick daerom al het ruiuoer inde Kerck ghemaerkt ende 't landt
,,in perijckel ghebzacht had: datmen my moest beletten ende niet de
,,Worst daer op ballen/roepende onder anderen/Soude ick u knecht zijod
,,Ick? Item/datmen wel wist/ wat ick t' Utrecht hadde aengherecht/
,,Dan dat hy daer van niet veel en wilde segghen / Want Ick mocht
,,hem Taurinum op den hals stueren/ ghelyck ick anderen had ghedaen.
,,Hy wierp oock hier tusshen veel propoosten van Vorstio, dien hy seer
,,overhaelde/ oock van Grevinchovio, ende andere ; Sepde oock/ Dat-
,,men wel had gessen/wat ick gedaen soude hebben/had ick geconnen/
,,als ick hem wilde te last legghen dat hy oorsaech was van 't ru-
,,moer/ inde Kerck op den biddagh. Dat ick met Taurino den Advo-
,,caet was wesen aendienen van (ick weet niet) welche zyne Predi-
,,catie (dit corrigeerde Lettinck/ segghende/ dat niet ick maer Hoger-
,,beets dat had ghedaen) dat het eene schandelycke saeck was / datmen
,,my soo veel inde Kercke hadde toevertrouw. Alle dese dingen haelde
dese Man over hoop/ sonder dat ick veel daer tusshen sprack/my ob-
sfirmerende tot patientie/om hem te laten uytbulderen. Als hy begon-
de te stillen/ vzaeghde ick hem/ of hy nu upt hadde ? Hier begonde hy
wederom/ veel spreckende van myn meesterlyckheypdt/ waer op alsoo
,,ick (onder anderen) sepde/ Dat ick ghenoegh was geweest alle mans
,,slave/Ja sepde hy/gelyck de Paus/ die hem noemt Servum Servorum.

Groote on-
geleyming-
heypdt tegen
my.

[Een Dienaer der Dienaren.] Hier mede nam hy de deur ende wilde gaen: Ick hiel hem staende/ ende vzaeghde met koole sinnen/ of hy wel wist/ wat hy al ghesepdt had: dat ick alle syne injurien gaerne met patientie wilde verdragen/badt hem alleen my te willen seggen/ wat syne meeninghe was/ende wat hy met dese maniere van doen voor had? Hier quam hy wat tot sijn selven/ende sepde/ dat hy was ghekomen/ om my te vermanen van myne predicatie/ daer over wyp weder in dispute quamen over de materie; 't welck een weynigh geduert hebbende/ liet hy die weder steecken/ segghende/ dat wyp het onder ons niet uyt disputeren en souden/ ende dat hy my vermaende op te houden de Kerch te turberen/ ende dat ick soude nae vzeede trachten. Ick antwoorde/ dat ick de vermaningh van op te houden de Kerch te turberen niet aen en nam/ als daer in sijnde onschuldigh: Maer dat ick aennam de vermaningh van nae Vzeede te trachten/ hopende die nae te comen/ door Godts ghenade/ soo veel ick conde met goeder conscientie/ ende in conformitept vande resolutie onser H. Overigheyt/ hem ghevende voorts dese lesse: Ick vermane u wederom Rosae, dat ghy Godt bidt/ dat hy u gheve u selven wel te kennen/ oock dat ghy alle uwe actien/ woorden ende werken wel onderzoect ende toerst aenden Reghelin van Godts woordt. Want ick u verseeckere/ dat ghy wel van noode hebt dat te doen/ ende dat het tijdt is: ende voorts/ tracht ghy selve oock nae Vzeede. Hier mede schepden sp. Dese injurieuze quellagien/ diemen my quam aendoent mijnen huyse/ onder 't dexpel van vermaningh/ verdroegh ick/ sonder veel gheruchts te maecten/ daer in volghende 't exemplē ende den raedt van verschepden persoonen van aensien/ die wat hier van ghehoort hebbende/ my daer op quamen aenspreecken ende vertellen/ hoe so selue ende andere met dien man (die sp sepden d' onghestupmigheyt selue te zijn) gebaren waren.

Den 23.
Meert.
1615.
Den 12.
April.
Den 5.
Julij.
Den 16.
Julij.

Den 27.
Julij.

Hy liet daer nae (soo my een vroom man sepde uyt sijn mondte verstaen te hebben) verlupden; dat hy inde vijf articulen der Remonstranten geen groote swarigheyt maecte/ maer 't bleek anders uyt de predicatie/ die hy dede op den Pinxterdag, ende noch grover (soo my gesepdt wierdt) daer nae van 't Mostertzaet, dat dapper beet. 't Was te bedroeven ende te belachen/ dat hy geleert hebbende/ dat de Predicanter eertijds malcander plachten in 't ghemoet te gaen, enige straten verre, ende d' een den anderen te omhelsen, ende 't selve nu niet en deden, terstont daer aen/komende vande stoel/ nae ghedane predicatie/ ende my siende sitten/ dicht aen myn lyf voorz by ende dooz uyt het heck gingh/ sonder aenspreeck of de minste groete. Op dese maniere voortgaende/preschide hy daer nae/dattet so verre ghekomen was/ dat die ghene/die de Euangelische waerheit en gemeene reformatie eens aengenomen hadden/ ende om de welche so veel menschen so veel gheleden hadden/ deselbe nu teghenspraken/ niet wetende/wat quaerdt sp daer van seggen wilden/ende dat sp lypde oorsaek souden zijn/dat de Spaen, jaerden ten lesten wel weder d' Overhand souden krijgen. Hier op/ van een vroom man/in presentie van twee eerlycke getuppen/ aenghesprooc-

sprookien ende ghebraeght zijnde / wie hy daer mede meynde / ende na-
mentlyck / of hy dat niet op my en dypde: antwoorde hy / dat hy hielte/
dat sy van my uptgemaerkt waren(dit was niet waer)ende dat hy on-
ghehouden was 't selve te seggen: daer op hy voort sijn het vierkante
gat wegs/met dese woorden: Gaet ter deuren uyt, als ghy hier weder komt,
sal ick daer wel een ander schut voor schieren; Met welck beschept sy heen
gingen/ende van 't selve des selven daeghs attestatie passeeerden. Ick
was van meeningh/over alle dese onbehoirliche handelingen den ordi-
narisen Kercken-raedt te vergaderen/ende vande selve te begceren by-
eenkomst vanden breeden Kercken-raedt / communicerende dit myn
voornemen met myne twee mede-dienars ende eenige Ouderlinghen:
Maer sy rieden my tot patientie / ende dat ick my soude stil houden/
tot dat Roseus my selve porren soude: Welcke raedt ick volghde. Hy
quani tot sulcke bitterheypdt/dat hy tegens eenighe heeft verklaert/dat
,,by albien ick/als hy leest 't Abondtmael bediende/dicht aen hem(die 't
,,broodt ende den Beker des Heeren uptdeylde) daer myne ghewoone-
lycke plaets was / hadde gheseten / 't welck doe jypsi(ick weet selve
„niet/upt wat oozsaech)niet en geschiede/hy my de H. Teeckenē sou-
„de hebben geweygert. Enigen tydt daer nae riep hy op den Predich-
stoel met groote tooznighedt(soo sheen) Dat de luyden al wilden, dat men
malcander behoorde te tolereren, ende te verdraghen, ende dat dat het ghe-
ne was , 't welck de Politijcke voorwenden , maer dat het eenen quadra-
raedt was , dat Godt vier en wil dater eenigheydt zy inden gheloove
(hy wilde moghelyck segghen / daer gheen een gheloof en is : de colere
dede hem den mond tikkwils mispraten) al willen 't de luyden schoon
anders hebben. Wepnigh daer nae maeckte hy 't seer grof / seg-
ghende / dat de ghetrouwde Leeraers met de valsche ende verlep-
ders ghemenght waren / daerom men sich te meer moest wachten.
Ick spreeck niet (sepde hy) van die by de Papisten zijn / dat is
openbaer/maer sy sijn oock onder ons; De Possen sijn inden Wy-
bergh/sy sijn inde Kercke geboozten/ende daer uyt gesproten/gelyck
Arrius en Julianus. De saeck wort bedeckt met ee groote schijn:maer
wy moetē ons daer voor wachtē. Och L. Christenē/mē maeckt/dat
het hups Gods in hant gestekē wort/men soekt Gods Kercke om
te stooten/soo dat wy oock daghelycx meer en meer verliesen/daer de
Coningh van Spaenjen ende de Paus langh hebben nae gheltaen, ende niet
hebben connen te wege brengen, dat doen nu andere, soo daimen noyt den
Coningh van Spaenjen meerder dienst gedaen heeft: ende in 't Ghebedt/
sepde hy/'t gene de Coningh van Spaenjen niet heeft kunnen doē van buy-
tē (Heere) geschiet nu van vele van binne, van die gene, die het werck ver-
binden van uwe gemeynte. Dit was niet alleē de Trompet stekē tot
scheuringē/maer oock my en andere in suspicie hengen van lant-ver-
raderijc. O booshept! Maer 't niet beter geweest de Lieden 't verschil
openlyck voorstellen/ende met Gods woort bestrijden? Dit wildemē
quansups niet doen/ om de resolutie van Staten niet te overtreeden/
daer en tusschen spottemen met de selve/ende/ dus gaende/ tratmense
heel met voeten. Immers had hy sijn mede-hoeder soo niet behooze

Den 12. ju-
ly.Hestighe
ende tot
louter
scheuringh
strekende
Predicatuie,

te schabdtteren/sonder hem sijne/soo grove/ ghepreteerde mishandelingen eerst inden Kercken-raedt voor te houden / ende sijne defensie daer op te hoozen: 't welk pimmers by geene resolutie verboden was. Maer daer soude hy te kost gecomen hebben. Nam verhalven desen wegh/om voor 't gemeyn volck upt te sinijten/ wat hem goedt docht/ in generale termen/ die hy dus ende soo dupden mocht/ om althyt een uytvlucht te hebben/ende te segghen: *Ick spreec in 't generael/ wat hebt ghy 't u aen te trekken?* Daerentusschen verstandt sijn aenhanch/ uyt heymelijcke Instructie/wel/ wie hy meynde/ die d' een voor ende d' ander nae uyt myne Predicatien/ende voort van 't Abondtmael bleven/ tot dat hy gereet soude sijn tot formele affonderingh ende oprechtinge van een nieuwe Kerck. Dit sagh ick wel/maer wist geen remedie. Sijn ongesegghelyckheypdt was niet te ghenaken. D' Overhendt wilde ick niet klachten/ vreesende / soo hem daer over yet ongunstighs ware bejegent/ 't selve my geweten/ ende olpe in 't vier soude sijn gheweest. By de Kercken-raedt was oock niet te doen. Sijn doen mishaeghde myne twee mede-broeders seer: sp hielden vrede met my; maer sijnde inde verschillen eeng gewoelens met hem/dorsten hem niet tegen-spreekten. Enige vande Ouderlingen droegen hem/den anderen en luste geen moeyte/de rest vermocht niet: Alle vreesden sp meerder quaet: derhalven liet ick hem uytbraken: te meer/om dat sijne gronden swack/ sijne redenen slecht/sijne propoosten ongebonden/ sijne woorden ongesouten waren/ ende ick daerom gheen sonderlinghe oorsaek en sagh te vreesen/ dat recht-brome/ Godtvuchtighe zielen dooz hem verrukt souden worden; d' andere hadden met hem een verkeert oogh-merck/ ende wilden daer mede door/ al soude 't landt 't onderste boven staen; soo Roseus niet langh daer nae seyde aen een bekent persoon binnen Amsterdam. Wilde de Leser sijn Geest naerder leeren kennen/men lette op sijn naevolgende propoosten/ uytgesmeten inde Capel te Hoof in

Den 10.
Augusti/ op
den 2. brieft.
Dohan, v. 9

„ effect met dese woorden: Men moet persisteren/gelyck d' Apostelen
 „ gedaen hebben/die sepden/men moet Godt meer gehoozamien / als
 „ den menschen. 'T gheene vrome Leeraers gheleert ende met haer
 „ bloedt versegelt hebben/ wordt hedendaeghs verkeert(o Calum-
 „ niateur!) Noch: Wp sijn in een periculose Wereld/ende tot dien eyn-
 „ de moeten wp in die leere blijven/willen wp gherust zjn/willen wp
 „ vrede ende neeringh. Vrienden / begheert ghy oock te hebben nee-
 „ ringh/profijt/Vrede? Wat raedt daer toe? Ghy moet Godt hebben;
 „ wilt ghy Godt hebben / soo moet ghy inde leere Christi blijven/
 „ want daer die leere wegh gaet / daer gaet Godt wegh. Wist Rose-
 „ us niet / dat dese Reghel / waer Godt / of de leere Christi is/daer is
 „ Vrede/profijt ende neeringhe etc. (nae de Wereldt/ daer hy van sprack)
 „ valsich is/soo was hy Wel blindt; wist hy 't/ waerom sepde hy 't? om 't
 „ vleeschelyck Israël/de profane menschen / die met Esau de Pap-pot
 „ soekken/gaende te maecken. 'S anderen daeghs voortsgaende sprack
 „ hy aldus: Maer sal penandt seggen/wat is daer aen gheleghen/dat
 „ men den hoedt afneemt voor een verleyder? Antwoordt: daer is veel
 „ aen gelegen:want die ghegroot wordt/denckt/dat die hem groet niet
 „ qua-

„qualijck van hem gevoelt / ghelyck als yemandt een lichte Vrouwe
„groot etc. Vele spreken van tolereren ende modereren: men moet on-
„derschept maken tusschen 't politijck ende Kerckelijck tolererē: 't kan
„komen/dat de politijcke schelmen en dieven tolereren : maer een/die
„een leere leert/die niet goet is/en kan niet getolereert worden : Chri-
„stus en Wilde de Pharizee niet tolereren noch Paulus Elpiman.
„De Wolf wil inde Schaep-stal getolereert worden. De Jesuiten
„willen oock wel onder ons getolereert wordē: Maer wy moeten ons
„daer teghen stellen. Dit wil ick dupden op onse huyden-daeghsche
„verschillen. Men moet het niet trekken op de Papisten alleen/maer
„op de leere/die strijdt tegen de gesonde leere/die sommighe alhier lee-
„ren/als t' Alckmaer / en elders. Dit leest van Alckmaer schijnt hy
daer tusschen gheworpen te hebben / loofflyck / om hem ter noodd tot
een nytvlucht te dienen/als of hy het op my niet en had willen gedupd
„hebben/maer op andere. Noch: Men moet oock wetēn/dat die wat
„anders wil leeren/moet andere daer van laten oordeelen/als/de alge-
„meyne Kercken van Duytschlandt/ Franckryck ende andere: Die
„dat oordeel niet en soude willen volgen in 't stuck van tolerantie/die
„soude boos zijn: Maer sy wetēn/dat sy daer alreede ghecondemneert
„zijn/en om dat te bewijzen/ moetmen niet verre gaen: Het valt moe-
„, pelijck daer van te sprecken/ maer ick betwuge/ dat ick ende andere
„verbonden zijn dat te leeren/ om de glorie Gods. Wy moeten oock
„wachten van ghemeynschap te hebben met soodanige; want soo wy
„geen gemeynschap en moeten hebben met hoereerders 1. Cor. 5. hoe
„veel te meer moeten wy ons ontrekken van alle broeders/ die niet en
„wandelen na de leere/ die sy van ons ontfangen hebben/ etc. Lieve
Godt/ hoe veel valt op al dit gerammel ende gesnater van ongesoutne
propoosten/bittere woorden/ ende scheldige laster-redenen te seggen?
Blijven of niet blijven by Calvins of sommiger Gereformeerden Leer
van absolute predestinatie/(want om dit point/alleen/met de kracht
des doodts Christi/ werckinge der genade/ ende 't kunnen dooz epgen
schult uptwallen of niet uptwallen upt de selve/ was alleen 't verschil)
Was dat het blijven of niet blijven inde leere Christi/ daer Johannes
d' Apostel van spreekt? Die inde leere van Calvins predestinatie niet
en blijft/heeft die geen God? In Calvins leere blijven/is dat blijven in-
de leere Christi/vande welcke Ioannes getupght/ dat die daer in blijft/
den Vader ende den Sone heeft? Ende die Calvins ende anderer leer
vande Predestinatie niet mede en brengt/ moetmen die niet in hups
ontfanghen? machmen die niet groeten? zijn dat de lugden/ daer Jo-
annes van spreekt? Hjn sy het/ daer mede men geen ghemeynschap
moet hebben? soo wepnigh als met de Hoereerders? indien jae: Rosze,
bewijst u seggen/ ende ruckt de Son vanden Hemel/ dat u onmoghe-
lyck is. Indien neen/wat zijn dit dan voor applicatien op dien Tert?
Sijt ghy verbonden dat te leeren? van waer die bandt? Dient dat tot
Gods glorie? dat ghy sijne waerheyt lastert? Godt sijne eere beneemt?
ende sijne heerlijckeheyt/soo veel in u is/verdonckert? Wel wisten wy/
dat wy alreede gecondemneert waren/ daerom en hielden wy daer na

van u Synodus niet. Och ghy trots-moedigh aerd-worm/die gh p
de trouwe dienaers Chzisti/uwe mede-broeders/ die u wel ter in hare
hupsen ontfanghen hebben / ende nu van u ende den uwen niet alleen
bupten de doore ghesloten/maer te landt upp gedreven/ van't hare be-
roost/ende soo swaerlijck vervolght wozden/noch dagelijcx insulteert
ende op den bupck trappelt/ wat een sware Bekenschap sult ghy noch
te gheven hebben aenden Rechtverdighen Bechter der leverbide en-
de der doode / Hier beroep ick u Rosze , daer sult ghy my te rechte
staen/zijt vry daer op verdacht; ten zy ghy u in tydts bekeerende Go-
des Toorn voor komt/daerom ick Godt voor u van herten bidde.

Diesolutie
van my tot
weermgh
aller blame
openlyck
op alles te
verklaren.

De zaech dus verre gherocomen ende als op 't hooghste gherommen
zynnde/docht my/dat het Tijdt was niet langher te swijghen/maer te
sprekken inden name Godts/niet by forme van klachte over peinadt/
maer by forme van ronde declaringhe mijns ghevoelens / over alle
stukken vande Chzistelycke Religie/ gheene upp ghesondert / op dat de
gheheele Gemeynste/ die nu soo veel ende soo langh hadde hoozen spre-
ken van valsche Leeraers / Verleyders / Wolven / Dossen die onder
hun waren/die geen Godt en hadden/diemien vlieden most/ daer mede
menen geen gemeynschap houden/ diemien niet inde hupsen ontfanghen/
noch groeten en mocht / om harer booser wercken niet deelachthich te
zijn/mijne eygen belydenisse hooze mochten op alles/ende dan oordree-
len/of ick soodanigh was. Dit dede ick niet langh daer nae inde groo-
te Kerck / des Sondaeghs voorniddagh voor een seer groot ghchoor/
met alle zedigheyt/sonder op Roseum of peinadt te schietē/of oock van
eenigh point te disputeren/soo een pder my moest getupgen/verhalen-
de alleen/wat mijn gevoelen was:tot dien eynde (sepde ick) of peinadt
upp enige Predicatie onlanc gedaen (die by den genen/ die se hadden
gedaan/mogelyck niet soo qualijck en warē gemeynst/als die by andere
wierden misdrupt) anders als een goede opinie van my mochten hebbē
geschept/d'selue mocht gelieuen te laten baren/als nu mijne meyninge
op alles hebbende gehoorxt/of/ soo hy noch eenigh nadencken hadde/hy
my daer op vriendedelijck ende vrymoedelijck wilde aenspreke/om naer-
der satisfactie te ontfangen. Daer by ick dede een ernstige vermaninge
aen de Gemeynste/datse haer om mijn/of niemants wil/soude laten ver-
deylen/of tot affonderinghe bewegen/ maer datse souden eendrachtigh
blijven/presenterende ende protesteerende liever te willen mijn affshept
nemen ende wijcken/dan oorsaek geven/of occasie te zijn tot scheurin-
ge onder die Gemeynste/ die ick soo vele Jaren hadde bedient/ende my
soo liefen waerd was. Van dese Predicatie ende verklaringe wierde
van alle (welcker seggen tot myn kennisse quam) wel geoordeelt/ende
meynden vele deurgaens/dat ick daer mede my selven van alle suspicie
ende de Gemeynste van scheuringe hadde behuydt: Maer ick/die wist/
dat het heele doen Rosze draefde upp een ander hoek / ende van elderg
quam als jyft van hem/ ende dat hy alleen was de pijpe/ daer andere
dooy bliesen/en konde my soo veel goedts niet inbeelden. 'T viel oock
anders upp. De Heeren Appollonius Schotte Raet in den H. Rade (die
doe Ouderlingh was)ende Kerckhoven Zal: (Schoon-vader van wij-

Dit dede
ick den 6.
Septemb.
wefende
Sondaeghs
voornid-
dagh inde
grote
Kierck van
's Graven-
hage.

len

Ien den H. Baedts-heer Schoterbosch) arbeyden seer upt goeden pver Roseum ende my te vereenigen: kreghen daer toe van my al wat Roseus van my dooz haren mond begeerde/ soo dat hare E. E. sepden/ datmen van my niet meer en konde epfchen: Maer al te vergheefs: Roseus brack alles plotselyck af. Ende alsoo de bedieninghe des H. Abontmaels ghehouden soude worden; ende Roseus maer oorsaeck socht/ sich van't selve met eenigen glimp te absenteren/ hebbende alreede tegen den Heer Schouw gesepdt (soo sijne E. my verlilaerde) dat hy twijflede/ of hy 't broodt des Heeren upt mijne handen soude willen ontfangen (om alsoo (als wel te denken was) van de langh ghesochte openbare affonderingh ende scheuringe een aenbanck te maken) quam hy een maendt na date mijner gesepder Predicatie/ twee dagen voor 't houden des Abontmaels/ in den Kercken-raet formelyck over my en mijne nu geseyde Predicatie clagen/ die hy sepe gewest te zyn gehael extraordinaris/ als hebbende daer in gedaen een nieuwe Confessie/ die evenwel onvolcomen was/ alleē strekende/ sepe hy tot scheuringe/ en om hem Roseum inden haet te bengē/ en d'invide vande scheuringe op sijne halse te werpē/ versoeckende des Kerckenraets oordeel op dat predike/ gedaen (sepe hy) op myn eypgen autozitept/ sonder den Kerckenraet te vozen te adverteerē. Beschuldichde oock dē Kercken-raet/ die dat had laten passeren/ en my soo veel jaren had laten grasseren (dit woordt gebrychte hy) ende doē al wat ick wilde/ reysende herwaerts ende derwaerts om aenhangh en scheuringe te maken: Ick antwoorde/ waer „te zyn/ dat ick in sekere predicatie/ een maent geleden/ upt gewichtis „ge oorsaecken (die ick ter ordre des Kerckenraets berept was te openen) gedaen/ de Gemynte had gesocht te desabuserē van enige qua- „de impressien/ die ick verftont velen gegeven te zyn/ hoopende desel- „ve Predicatie wel te verdedigen/ ende mogende lijden/ dat de Ker- „ken-raet/ ende de gheheele Gheneypnte/ groot ende kleyn/ daer van „oordeelden. Dat die niet was gheweest extraordinaris/ alsoo ick „den gewoonlyken Text had verbolsht/ op myn ordinariise beurte: „Synde oock myne meeninghe niet gheweest eene Confessie te doen/ „die een ander tot Regel dienen soude/ maer hadt alleen verclaert/ „wat ick de Gemynte had gheleert/ ende noch leerde/ 'twelck my tot „allen tyden geoarloft was/ bysonder in dese ghelegenthēpt. Dat ick „niet en wist yet ghesprocken te hebben teghen de leere der Kercken/ „selve niet in't verhael bande teghenwoordighe differenten/ daer van „ick myne meininghe hadde gesepdt/ sonder 't contrarie gevoelen aen „te tasten. Soo dan noch myne verclaringhe niet genoechsaem was „gheweest/ ick was te vreden 't geen daer aen onthbrack te voldoen tot „contentement des Kercken-raets. Dat dit myn doen niet had ghe- „strekkt tot scheuringh/ maer tot eenighepdt/ soo openbaer was/ son- „der datmen ghehouden was den Kercken-raet te vooren te adverte- „ren/ watmen predicken soude/ synde sulcx by niemant oyt ghedaen/ „selve niet by Roseum, hoewel hy dickywils al byp wat extraordina- „ris was ghegaen/ soo kennelyck was. Ende aengaende 't voorder „bande predicatie/ dat ick daer op voor dees tydt niet meer wilde segghen/

Erste pu-
blyke fo-
miele Clach-
te Rosē
over my in-
den Ker-
ken-raet
den 9. Oc-
tober 1615

Mijne
verant-
woordinge
oy de selve
darelyck
ghedaen,

Wordt ge-
interrum-
peert door
tusschen-
sprecken.

, seggen/dan't selve/dat mijn meester/Christus/had geantwoordt den
, genen/die hem nae sijn leeren vraeghden: Ick hebbe openlijck geleert
inden Tempel, vraeght die my geboort hebben. Aengaende 't grasseren,
seyde ick: Maer hier brack Bernardus Lafaille de propoosten/ vragen-
de Roszum, Waer toe dit sijn voorstel diende / ende wat hy daer mede
voor hadde: niet/ seyde Roszus, dan om des Kercken -raedts oordeel
te hebben. Bernardus insterende/ seyde seerker te zijn/ dat hy maer
oorsaech socht/om aenstaende Sondagh van 't Abondtmael te blijven;
begheerde daerom nochmaels op Roszum, dat hy rondt uyt soude seg-
gen/wat sijn meyninge was; ende als dit stuck sal afgedaan zyn (sep-
de Bernardus) kannen daer nae met gemack komen tot het oordeel over
de Predicatie. Iae (seyde Roszus) ick soude/ in allen gheval/ al vry
swarigheypdt maecken/ om 't broodt uyt Wtenbogaerts handen te ont-
fangen. ('T was dor supst mijne gebeurte 't H. Abondtmael te bedie-
nen/doch gaf die doe een ander over/ op dat Ros.daer uyt geen oorsaect
nemien soude van des Heeren Tafel te blijven.) Bernardus replicerde/
dat daer niet aen gelegen en was/ of hy 't broodt uyt Wtenbogaerts, of
anderer handen ontfingh. Roszus seyde/ dat daer al wat aen gelegen
was/ende dat hy daer van soude konnen redenen geben. Lamotius ant-
woorde/dat simpelijck communicerē aen de Tafel/daer
aen sat/soo veel was/als het broodt van hem ontfangen/ alsoo het een
broodt ende eene communie was. Waer op alsoo Roszus te kennen gaf/
dat hy dan lichtelijck t' eenemael van 't Abontmael blijben soude/sep-
de Bernardus, dat dat was hem selven richten/ en dat het onbetamelyck
was/dat hy des Kercken-raedts oordeel begeerde/ als hy 't selve von-
nis alreede hadde gestreken. De Ouderlingen vielen Bernardo ende La-
motio hier in toe/Roszum vermanende tot vrede/ ende begeerende/ dat
hy ront uyt verklaren soude/of hy ten Abondtmael soude gaen/of niet/
aenghesien. Wtenbogaert doch dese repse het Abondtmael niet be-
dienien en soude. Waer op hy antwoorde/dat niet te konnen segghen/
maer te sullen sien. De Heeren Schotie ende Swaerts deden veel/om hem
te bewegen/biddende doch/dat hy niet wilde afblijven/ alsoo vele sijn
exempel souden volgē/daer dooz hy dan oorsaech soude geben tot scheu-
ringe/segghende de Heere Schotte onder anderen/ dat het niet vremt
was/dat een Predicant/die hem selven van quade leere vont gesuspec-
teert/sich daer op verklarde voor den volcke. Sal dat (seyde S.E.)
eene Confessie ghenoemt worden/soo zyn alle predicationen Confessien/
alsoo de Predicanten in hare Predicatielen / leerende van enigh punct
des Geloofs/daer van Confessie deden in effect. Swerte allegueerde
't Eirenikon Paræ tot Vrede: Alle baden sp even seer/ dat hy doch niet
wilde scheuren/hy daer tegen riep even sterck/ dat de scheuringe alree-
de daer was/ende dat hyse niet gemaectt en hadde. Dit tusschen-spze-
, ken wat opgehouden zynnde/ginck ick voort met mijne Antwoorde/
ende sepde/ aengaende 't grasseren, dat dat geensins op my/ maer op
andere pastie / die in de Kercke gegrasseert ende gedaen hadden wat
hun luste / ende dat in sulcker doen de Kercken-raedt al over langh
, hadt behoozen te voorsien : Dat mijne reysen waren gheweest
publycq/

Ik gae
voort in
mijne ver-
antwoor-
ding.

„publijcq/door last/met kennisse der ghener/ die daer van kennisse be-
„hoorden te hebben/doorgaens ten dienst vande Kercl/van't Landt/
„van S. Excel. ende om Vrede/soo gebleken was/alleen upto genomen
„eenige weynige ende corde/ om myne particuliere affairen/nimmer-
„meer tot twist/oneenigheyt of scheuringe. Hier begonide Rosæus met
„groot oploopentheyt op te stuiven/seggende/ Dat ick Capiteyn of Insprecke
Dosei met
meuewe be-
schuldigingh.
„Capteyn ['T hoost] was bujus tragedie, [Van dese Tragedie/] dat ick
„met myn volck alreede in 't landt eenen grooten aenhang hadde ghe-
„maect/ende onlanx t' Amsterdam was gheweest/om 't rumoer al-
„daer te maecten/ende den brand mede in die Kercke te streeken: oock
„t' Utrecht met Vorstio, welchers leere ende schriften ich hadde gheap-
„probert; Dat ick een Toestander Grevinchovij was/die de leere der
„Kercke hadde ghescholden voor Godloos/grouwelijck/ende Li-
„bertijns: oock Petri Berij (Wat hy van desen seyde is my vergheten)
„ende Venatoris, alsoo ick neffens den selven hadde ghestaen in seckere
„Conferentie: Item/datmen veel sprack van Tolerantie/maer dat-
„men gheen Tolerantie en meynde/ ghelyck wel bleek t' Utrecht/tot
„Rotterdam/t' Alckmaer/ende elders/daermen de Vrome Dienaers
„van hare diensten had ghestelt ende upto ghejaeght/ daer toe ick mede
„hadde geholpen/immers dat die dat gedaen hadden/ van myn Volck
„waren/ende daer mede ick eens was. In somma/dat hy veel hadde
„te segghen op myn Leere ende Actien/ daer op de Kercken-raedt al
„voor lange hadde behoozen te letten/ 't welck niet geschiedt en was/
„dat hy het daerom moest doen: Doch 't en was (seyde hy) zijn stuck
„alleen niet/ maer van meer andere/ van welckers weghen hy dit
„dede: Derhalven hy den Kercken-raedt hoogh bemaende haer hier in
„te qypten:alsoo het haer Officie was/ seggende/ dat 't geen hy dede/
„upt enckel conscientie voor Godt dede (dit seggende sloech hy de
„ooghen nae den Hemel) ende dat hy ten Joncksten daghe goede reke-
„ninge daer van gewen soude voor den Sone Godts: Datmen wel
„wist/wat ick al had upto gherecht/ende dat hy goedt bewojs had van
„alles: Dat het nu geen tydt en was de scheuringh te willen voort-
„men/ sp wasser al/ en hadde al wortel gegrepen: Dat ick veel sprack
„van liefde ende Vrede/ om dat ick geen macht en hadde/maer datmen
„wel sach/ hoe het elders ginck/ daer ick met den mijnen macht had/
„hoemden daer de Vrome Dienaers ter poorten upto lepde: ende datmen
„tselfe hier oock wel soude hebben gesien/ende hem niet lange hebben
„gheleden/had ick macht gehadt/daer van hy seyde goet beschepdt te
„weten. Dit waren de beschuldigingen/die Rosæus te dier tijt over my
„dede/soo ick die binde inde memorien daer van hy verscher date geteek-
„kent ende bewaert/hoewel Rosæus dese dinghen soo niet en seyde achter
„een/noch met die ordre/ maer viel van't een op 't ander met onbeleefd
„woorden/nae dat somtijts/ by insprecke/ op 't een of 't ander gheant-
„woordt wierdt. 'T was spade/ eer hy begost/ ende sijn propoosten Doder be-
„waren vele/ soo was oock de tydt te kort/ende sijn confusie te groot/ antwoor-
„om punctuelijck ende op alles te antwoorden. Ick beantwoorde dinghe van
„evenwel 't principaelste/ ende seyde/ dat ick wist/ dat Rosæus langh
„dusei ac-
„susationen,

„ swanger hadde gegaen van 't gene hy nu baerde/ ende te voorschijn
 „ brachte/blijde nochtans/dat het hint ter werelt ghecomen ende alles
 „ ulti gebochten was. Dat ick uyt sijn seggen wel merchte dat hy wep-
 „ nigh kennisse hadde van vele gepasseerde saecken / ende sich door sijn
 „ Kappozteurs seer hadde laten abuseren/oock seer liet verblinde dooz
 „ sijn passien/wenschende wel eens te sien/ wat bewijs hy hadde van
 „ sijn segghen van Amsterdam/ Utrecht/ Rotterdam/ Alckmaer etc.
 „ soo hy daer van had gesprocken. Alsoo ick nu sijne propoosten dies-
 „ aengande verhaelde/ ende hard dzongh op bewijs / van sulcx ende
 „ sulcx/nam hy de patientie niet uyt te hoozen/maer riep/ Hola/assu-
 „ meert niet te veel/affirmeert niet meer/dan ick gheseydt hebb'e: Ick
 „ verhael/ sepde ick/ niet dan uwe woorden/ soo de vergaderingh kan
 „ getupgen/wil u evenwel niet achterhalen/maer uwe naerder uytleg-
 „ gingh gaerne toelaten. Voorts vertoonde ick 't notoir ongelijk/ dat
 „ hy my dede/spreckende van Amsterdam/als of ick daer had gesocht
 „ den brant inde Kercke te steecken. Ist niet inde Duytsche (sepde hy)
 „ twas inde Walsche Kercke: Van 't ee' soo veel als van 't ander sepde
 „ ick. Ick was den 26. September uyt den Haghe dooz last vande
 „ Fransche Kerck alhier met den Heere Panbuyse Ouderlingh/ nu
 „ Tresorier van S. Excel: gerepst op Lepden/alwaer in 't Fransche
 „ Collegie gedae hebbende/dat ons was gelast/liete ons voorts vindē
 „ t Utrecht op de Fransche Synode/de welcke sijnde met vrede ghe-
 „ epndicht/repsde ick na hups over Amsterdam/om den vromen Sp-
 „ mon Gouhart Predicant/die aldaer/om de waerhept in swarighept
 „ was gekomen te besoecken ende te vertroostē: Want hy een Predicant
 „ ende Lidt vande Fransche Kercke was/ gelijck ick mede. Ick had
 „ met sijn Vader te Geneven groote kennisse ghehouden/ oock met
 „ hem. Hy is een gheleert/ Godtsaligh man/ een recht Israëlijt/ een
 „ vrome ziele/ leet om de waerhept/die ick niet hem beleet. Ick ried
 „ hem allenthalvē tot vrede/eenighept/ende gedult/soo claer bleech uyt
 „ de schriftelijcke presentatie/die hy met myn advijs aen de Kercken-
 „ raet aldaer dede. Ick sprack daer niet bepde Heeren Burgemeesterē/
 „ Boelissen die Overleden is/ ende Oergens die noch leeft/ over een o-
 „ penbare logen van corespondentie niet de Jesuiten/ die my Plancius
 „ had nae gegheven/ ende daer van ick Plancium had doen vermanen by
 „ wyljen den Adbocart Coen: haer E. E. biddende/ haer daer op uyt
 „ Plancio ende andere te informeren/ ende d' informatien inden Haghe
 „ aende P. Overhept te senden/alsoo het een politijcke saeck was/ die
 „ verre sagh/ ende my strafbaer maecte/ indien pet sulcx wierdt be-
 „ vonden. Waer op hare E. E. verclaert hebbende/ dat sp van my
 „ een goet gevoelen hadden / ende begheert dit niet soo swaer te willen
 „ wegen / alsoo Plancius eenoudt man was/die (sepden sp) begonde te
 „ suffen/(met dit derselwerts Plancius diktwils in sijn exorbitantien
 „ verschont) verrepsde ick voort na hups/sijnde ses dagen t' Amsterdam
 „ stil geweest. Was dat den brant inde Kerck steecken/evenwel
 „ wist ick/dat de Heer Burgemeester Pauw my sulcx had naeghe-
 „ ben/ vanden welcken Rosæus dit had ontleent/ oozsaek waerom ick

Aengaende
Amsterdam

mp

„ my al te vozen / upt mijn egen mothyf / hadde verboeght by de H. H.
 „ Getrouwde Staten / ende de selve van alle openinge gedaen / en-
 „ de t' beschepte / dat ick hadde bande boozsz. loghen / overgelevert. Dat
 „ ick Vorstij Leere ende schrifte hadde geapproevert / daer van sepde ick Lengende
Vorstijm.
 „ geen ander bewijs te begeeren / dan't geen daer van in't prothocol van
 „ hare Mog. Ed. in welcker vergaderinge 't selve moet zijn geschriet /
 „ mochte zyn aengeteekent. Wiste niet / dat ick t' Utrecht yet beris.
 „ pelijck / met / of sonder Vorstij hadde aengerecht. Tooch my de parti-
 culiere handelinghen Grevinckbovij, Bettij, ende Venatoris niet aen / had Vengaende
Venator.
 „ oock met Venatore over geen conferentie gestaan / anders dan als ges-
 „ tupyge / daer van de H. H. Staten / in welcker vergaderingh ende pre-
 „ sentie die Conferentie was geschiedt (het was de Conferentie voor
 „ hare Ed. Mog. gehouden tusschen Gomarum ende Arminium, daer over
 „ hare Ed. Mog. gheordonneert hadden / vier ghetupghen te moghen
 „ werden geroopen / ter wedersyden / onder de Welcke Venator ende ick /
 „ neffens andere / mede waren gheassumeert) Acte hadden verleent.
 „ Indien oock peimant t' Utrecht / tot Rotterdam / t' Alckmaer of
 „ Schoonhoven was beswaert / dat dat was eens anders niet mijn
 „ werck. Roszus riep / dat het mijn volck was / die dat ghedaen hadden.
 „ Ick vraeghde / of ick dan soude moeten verantwoorden alle de acti-
 „ en der gener / met de weleke ick van een ghevoelen was over dese ver-
 „ schillen? Hy wilde / dat ick seggen soude / wat advijs ick inde verga-
 „ deringh van Staten over Vorstij zaecht hadt gegeven: Ick vraeghde /
 „ of hy gequalificeert was te moeten weten / wat advijs ick de H. O.
 „ verhept / gebraeght zynde bande selve / hadde ghegeven in besloten
 „ kamer? Siet (sepde Roszus) nu dreygght hy my niet met de Staten / hy wil
 „ my de Staten op t' lyf stueren / Ick en segh bande Staten niet; had
 „ ghy my soo verre: neen / ghy en kryght my soo verre niet. Waer op
 „ geantwoordt zynde / Dat niet ick / maer hy bande Staten sprack / na-
 „ demael hy wilde weten / wat ick in haer vergadering had geadvi-
 „ seert / viel hy weder op de Tolerantie / seggende / dat my die begeerde
 „ niet sulcke / welckers leere Grevinchovius schelt voor Godloos en Li-
 „ bertijnsch. Hier op sepde ick / dat hy moghelyk Grevinchovij boeck
 „ (daer upt hy dit had geraept) niet wel en had ghelesen: Enighe Ou-
 „ derlinge sepden / Dat my dat niet aen en ginck. Hy allegeerde 't naer-
 „ der Bericht 'twelck hy vermoede mijn werck te wesen. Ick bekende
 „ ghehouden te zyn dat te verdedighen / maer dat hy daer niet binden
 „ en soude 'tgheen hy sepde. Hy riep wederom / Dat my veel spraken
 „ van Tolerantie ende andere niet en tolereerden. Ick repliceerde / dat
 „ hy dat van my niet segghen en conde / ende vraeghde / of hy my
 „ in't leeren van mijn ghevoelen wel tolereren wilde. Hy sepde niet te
 „ weten / wat mijn ghevoelen was. Ick beriep my op de Remonstrantie
 „ ende Conferentie / die nu in druck waren / hem iteratibelyk vragen-
 „ de / of hy de tolerantie ten wederzijde / over t' geē daer verlaert was /
 „ toestont / of niet: voor mijn persoon / sepde ick / staet ick die toe: spreect
 „ ghy mede soo / soo is de zaecht gheholpen p'mmers in dese kerck;
 „ seght ghy neen / soo klaeght ghy te vergheefs. Hy antwoorde / Dat

Debatten
over ende
weder o-
ver / tussche
Ros, ende
my.

„hy ongheshouden was op mijne Draghē te antwoorden / segghende
 „voorts (ick en weet niet op wat propoosten) dat ick mocht appelle-
 „ren: waer op/ alsoo ick seyde/ dat het noch te vroegh was van appel-
 „leren te sprecken / alsoo daer noch gheen sententie en was gewesen/
 „ende hy 't proces noch niet ghewonnen en hadde / riep hy / wat weet
 „ick van uwe Hoofsche Termē? verstaet ghyse niet (seyde ick) ghe-
 „bruycktse niet. Oock vermaende hy/dat ick Melanthon ende Cal-
 „vin op den Predick-stoel qualick ten propoost had geallegueert/ al-
 „soo het met hun een ander ghelegenheyt hadde/ ende sp d' een d' an-
 „der niet en hadde ter poorten uptgelept. Ick seyde die twee ghealle-
 „gueert te hebben/ als personagien / waer van d' eerste van ons / ende
 „d' ander van hun gevoelen was / ende die nochtans vrede ghehouden
 „hadden / hebbende Calvinus selve locos communes Melanthonis verba-
 „tende ons gevoelen/in 't Fransch doen oversetten / binnen Geneven
 „doen drucken / ende mit een treffelijcke vooz-rede verrijckt / 't welck
 „ick aennam met het Woekselbe te bewijzen. Het was ende wierdt
 „heel spade: De vergaderingh brack de propoosten af/vermaendē ons
 „tot vrede/ en wiert gesepdt/ dat Rosæus de pointen vande beschuldi-
 „gingh soude pertinente hyc stellen by geschrift ende ter naester reyse
 „overleverē / op dat ick my punctuelijck op alles mocht verantwooz-
 „den. Ick was niet weynigh in desen handel Rosei gealtereert. 's An-
 „deren daeghs quamen verscheden upt den Kercken-raedt/ als de Hee-
 „ren Baedts heeren Schorte, Sweerts ende van Wouw Borghemeester/
 „alle drie Ouderlingen/ my besoeken / hoewelste meest alle meer Rosæo
 „als my (soo veel aengingh het gevoelen) waren toegedaen/ my bidden-
 „de de saech niet te seer ter herten te willen trecken/ seggende/ dat Rosæo
 „us commiseratie weerdigh was/ als een die syne passien niet konde be-
 „dwinghen. De Heere Schorte mach noch dese syne woorden ghedenc-
 „ken: Ick bemerke/dat de Predicanten nu gaen/gelyck de Jesuiten/
 „die niet daer naer en vraghen/ wat calumnien sp spareren/ om hare
 „parthye met loghenen te onderdrucken. Baden my voorts / ick en
 „wilde doch / deses handels halven / niet laten mijnen ordinariisen
 „dienst te doen/ noch oork van 't H. Abontinael/dat 's anderen daeghs
 „ghehouden soude werden/ af blijven / alsoo niet ick Rosæo maer Ro-
 „sæus my te nae gesprocken hadde. Ick quam ten H. Abondtmael/
 „Rosæus bleef achter ende vele met hem. Dit was 't / datmen socht/
 „ende was daer mede nu de vlagge van scheuringh openlijck uptge-
 „steekten/daer nae Rosæus ende andere/dooz hem/ langhe hadden ghe-
 „tracht.

Nesolutie
des Ker-
ken-raets.

Besoek en
versoek
van eenige
uytten
Kercken-
raedt aen
my 's ande-
ren daegs.

Rosæus
blyft van 't
H. Abondt-
mael e. de
schept sich
af met au-
dere.

Den 14.
Oct. wordt

de saech
by my in de
Kercken-
raedt we-
derom
voorgestelt
met klachte
over Lt. af-
blyven van
't Wondt-
mael.

In de naestvolgende vergaderinge des Kerckenraets om gebzaeght
 zynnde/of pemand wat hadde voor te stellen/antwoorde Rosæus, gelyck
 oork alle d' andere / Neen. Hier op seyde ick/dat de Vergaderingh wist/
 wat daer was gepasseert den 9. lestleden/ ende dat Rosæus daer op van 't
 Wondtmael des Heren was afghebleven/ende eenige met hem: waer
 mede hy de Ghemeynte/ den Kercken-raedt ende my groot onghelyck
 hadde ghedaen: De Ghemeynte/dooz de arghernisse/die hy de selve met
 syn afblyven had ghegeven / legghende daer mede een fundament van
 open-

openbare scheuringhe: Den Kercken-raedt / midts dat hy der selver bidden ende vermanen / van niet af te blijven / had veracht/ ende des Kercken-raedts oordeel over de klachten / alleen twee daghen te vozen over my gedaen/met en hadde verwacht / maer tse lve met sijn vooroordeel hadde illusoirt ghemaect / beginnende alsoo by provisie vande executie: my/as dien hy(soo veel in hem was)hadde ghe excommunierte/of rimmers/met sijn afblyven om mijnen wille/hadde verlaert des H. Wontmaels/ ende volgens der ghemeenschap Christi onweerdigh:versoeckende/dat de Kercken-raedt ex officio campts halven hem daer van soude doen geven Leikenschap; dat ich oock reparatie begeerde/ende voor al/dat my de pointen van Beschuldighen souden werden gegeven/om my punctuelijk te verantwoorden. Hier op Rosæus ghevraeght sijnde/of hy wat by geschrifte hadde ghestelt / sepde neen/ende dat hem 't selve niet belast en was. Waer op gheantwoordt sijnde by sommige jae/ by sommighe neen/ wierdt hem belast wat upt te staen / 't welch hy dede. Ich presenteerde mede upt te gaen / ende gingh upt/om de vergaderingh haer volle vrypheyt te laten. Weder ingeroepen sijnde/wierdt ons upt aller name aengeseydt/dat de Kercken-raedt niet goedt en vondt / Rosæo te belasten yet te stellen by geschrifte tot mijnen laste / maer dat de Kercken-raedt de pointen van beschuldighen als by notule souden nemen upt Rosæi mond. Van de Raedts-heer Francken als mede Ouderlingh/ die den 9. October absent gheweest/ oock Rosæo gunstigh was/ ende de saeck(soo scheen) niet gaerne sagh gebracht tot formele afhandelinge (om oorsaerken/ die ick vermoede / maer niet en wist) viel daer in met een seer pathetijcke O-ratie/waer van de Somma was/ datmen van hem mocht houden in 't

„stuck vande Religie watmen wilde(wat sijn E. bewoogh dit te segghen is my onbekent/ anders dan datmen somwijlen propoosten upt sijn mond had gehooft/aengaende de Religie generalijck/die vremt bedencken gaben) hy wist/ hoe hy stonde/ ende was daer in gherust: „dan dat hy wel rondelijck wilde verclaren / dat hy van dese disputen vande vrye wil / Predestinatie ende dierghelycke gants niet en hiel: „Dat hy was een oudt dienaer van 't Landt / ende hadde in sware tijden van Regierunghe veel uptoestaen om 't Vaderlandt ; dat hy noch 't Vaderlandt van herten lief hadde / ende sich boven maten seer bedroefde / datmen over al in dese scheuringh was gheraectz: „Dat alle Steden ende Dorpen vol factien waren: Dat ambitieuse menschen / altemet upto ambitie / disputen hadden op de baen ghebracht/ ende daer mede heel troublen verweckt / dat hyder veel hadde gekent/die dat hadden ghedaen / ten exemplel by brengende Coornbert,die 't Vaderlandt verlaten hebbende/naderhandt upto ambitie en spijt / die disputen had verwekt ende veel quaedts ghedaen : dat de scheuringh in alle manieren schadelijck was/gelyck alle factien/ die wel een kleyn beginsel hadden / maer diemen daer nae seer qualijck konden heelen/ jae duerden somwijlen honderd ende meer jaren / soomen in Hollandt had ghesien met het Hoex ende Cabbelhaux: Dat nu eene nieuwe scheuringhe ende factie ontstondt / daer teghen men

Propoosten
vanden H.
Raetsheec
Meester
Francois
Francken
3. Ouder-
lingh,

„mogelijck qualijck raedt soude binden. Datmen in de Kercke inden
 „Hage tot noch toe saliter qualiter (soo passeliche) ruste hadde ghehabt/
 „meer als elders/ maar dat het nu aldaer op een scheuringh was aen-
 „gelept: Dat Wtenbogaert die Predicatie/ waer over Roelaus klaegh-
 „de / wel had moghen naelaten/ hoewel ick beken (sepde hy) dat ickse
 „niet en heb ghehoort/maer is my van andere daer van gheseydt/ende
 „dat Roelaus sich te vooren oock wel matigher had moghen draghien.
 „Ick sweegh tot alles stil. Roelaus gheen berispinghe konnende ver-
 dragen/noch sijn beurte tot spreecken verwachten. begheerde hier wat
 te seggen tot sijn ontschult/ waer op Frankien sich tot hem keerende/
 „sepde/ Iae ghy maecthet altemet se bondt; als ghy in colere komt/
 „soo en hebt ghy u woorden inde tasse niet. Immers wyp staen nu
 hier/hoe sullen wyp daer uyt komen? wyp connen daer wel in/niet uyt-
 komen; De remedie is by ons niet. Daerom behoordemen nae vre-
 de te trachten / immers om die te onderhouden in dese Kercke.
 „Voorz spreekende van't quaedt der scheuringh/ sepde hy met een
 groote behementie: Niemandt wil Autheur daer van zijn/d' een lept
 het vast op d' ander; maer ick bidde Godt/dat hy de ghene/die daer
 van Autheurs zijn/ of daer nae te trachten/ confundere ende beschamme. Soo hy ende alle d' andere nu sweghen/als wat verbaest door dese
 sijne behementie/nam ick i' Woordt/ ende sepde/ dat de Raedts-heer
 wel hadde gheseydt/dat de scheuringh quaedt was/ende diese maect-
 ten of sochten strafbaer/ maar dat dat al waren generalia juris [gene-
 rale/ of ghemenee dinghen in rechte bestaende] die een pder wel wist;
 maer dat wijsse luyden werck was/ als men i' quaedt van verre sagh
 komen / i' selve hy tyde te ontmoeten/ ende wijselyck af te weppren:
 oock tegen i' quaedt/als het nu daer was/ behoorlycke rimediën aen
 te wijsen/in plaets van slechts in i' generaael te discouteren/ende dan
 de saech/ als desperaet houdende/ te laten steecken. Dat S. E. goe-
 de diensten wel waren bekent: oock de mijne / dat ick/sonder noch-
 tans mijne geringe qualiteyt by anderer aensienelyckheyd te verge-
 lycken/in liefsde tot het Vaderlandt ende de Kercke Godts niemandt
 en wilde wijcken/ ende my over d' oneenigheden/ die haer hier ende
 daer begonden te openbaren/ bedyngde soo seer als niemandt: die ick
 oock al langh had voorsien/ ende daerom alle mogelycke vlijt aenge-
 went/om die te voorzonne:ende dewyl ick wel had gimerkt/dat ick/
 wilde of wilde ick niet/sonderlingh mede in i' spel soude getogē woz-
 den / sulcx gaerne hadde ontwecklen met mijn wech gaen al voor ee-
 nige Jaren/maer datmen my tegen mijn dank had gehouden. Dat
 waerachtigh was/dat d' Ambitie vele disputē hadde verwekt/maer
 dat het niet al ambitie was/datmē ambitie noemde/ noch al ootmoe-
 digheyt / dat met dien mantel wierdt behkleedt: Datmen dichtwilg
 wel conde oordeelen van de Disputen/maer niet soo wel / of die uyt
 ambitie quamen / of uyt cenen rechten pver tot Godt ende liefsde tot
 sijne waerheyt want sulcx therte aengingh/i' welck God alleē ken-
 de. Dat de disputen over de Vrye-wil en Predestinatie soodanighe
 mochten zijn/datmen recht hadde/vande selve niet te houden/dat is/
 die

Mijne
Antwoorde
op de selve.

„die te verwerpen : dat die oock soo mochten werden aengheleypdt / dat
 „de nuttigheyt der selver / ter eeran Godts ende de Godtsaligheyt des
 „levens / evident ende tastelijck was. Datmen dickwils dooz quade
 „ende onnoordige disputen / leerlingen hadde inghevoert / diemen / benef-
 „sens dat se onwaerachtigh ende seer schadelijck waren / metter tijdt
 „anderen hadde willen opdzinghen ende nootfaekelijck maerken / ende
 „sommighen alsoo ghenootsaecht met wel ende noodigh disputeren te
 „ontdoen / dat qualick was gedaē / om vande schouderen der Kercke af
 „te weer en de ondragelycke jocken / diemmen de selve had willen opleg-
 „gen. Exempel / sepde ick / inde Roomische Kercke / ende 't gheen by den
 „onzen tegē de selve op verschepde Articulen gedisputeert is. Dat in-
 „diemmen die alle / die nae haer beroep / om haer Conscientien te quijtē
 „voor Godt en de Gemeente / die sy dienen / pet doen / daer uyt nader-
 „handt twisten ende oneenigheden / jae scheuringē volgen / soude wil-
 „len houden voor scheurmakers / en 't selve nemen / als of hare Inten-
 „tie ware tot twist ende scheuringe te arbeyden / datmen daer mede de
 „alderheylighste mannen / die opt den Aertbodem betreden hebbent /
 „soude voor scheurmakers schelden: Oock onse eerste Reformatours.
 „Wy sien nu / sepde ick / alleen op desen cirkel onses Vaderlandes /
 „ende de swaricheyden / die haer hier openbare / maar laet ons eens on-
 „se ooghen slaen op den standt van gheheel Europa , ende mercken / wat
 „voor eene scheuringe / jae grouwelijck Bloedt - batt ende verwoestin-
 „ge van Landen ende Luyden aldaer is aengerechte ; Soudemen daer
 „van de schult willen geven den genen / die de gebzecken / alleynsheng
 „inde Christelijcke Kercken ingetropen / aenghewesen ende reformatie
 „versocht hebbent / om dat op sulck haer doen scheuringen ende factien
 „ghevolghet zyn ? Het was / sepde ick / vry een ander met de Predican-
 „ten / als met de Heeren Raedts - Heeren / mitgden ons beroep veel
 „swaerder was / ende seer vele difficultepten hadde. Dat oock de tij-
 „den somtijds swarigheden mede brachten / die ons in groote pyne en
 „beaertheypden stelden / om onse conscientie wel te quijten. Dat de
 „scheuringhen dickwils volghden / niet uyt der Predicanten voorne-
 „men / maar uyt der Politijcken ambitieuze factien / daer mede sy som-
 „wijlen d' een en d' ander wisten te misbruycken tot hare heymelijcke
 „Intentie / voorwendende de Religie en disputē over de selve / om ha-
 „re quade passien / misnoegen over de Regieringe / en sucht tot veran-
 „deringe / en meerder hoogheyt daer mede te bedecken. Wat dit stück
 „van ons Hollandt aenginck / dat ick wel eens wilde weten / of Pre-
 „dicanten / die inde Kercken / die sy bedienen / gaern pet van gewichte
 „saghen ghebetert dooz den ordinarien ghewoonlijcken wech / siende
 „dat hun dien wech dooz sommigher Importunitēpt belet was ; ende
 „hun evenwel be vindende / binn en ende buypten landts / ten hoogh-
 „sten in name en fame / als drijvers van nieuwigheden ende schadelic-
 „ke leerlingen / gequetst / oock met Kerckelijcke censuren overballen of
 „gedreught / daer over een ootmoedige Requête presenterē aē hare H.
 „Overheyt / inde welche sy hare swarigheden openen / ee Synodus of
 „duldinge / of ontslaging vā dienst versoechē / qualick doē ? Dit heb ick
 „helpen

„helpen doen/ ick bekent: ende hier op my vindende/ neffens d' ande-
 „re voor de voorzchrevene Overhept / beschuldight als een valsche
 „Leeraer/hebbe ick/daer toe gewordert zynde/ van ende voor de selve
 „Overhept/mijn gevoelen/als waerachtigh ende den woerde Godts
 „conform/helpē voorstaen. Wat is hier dat nae scheuringh smaecht?
 „Evenwel wortse ons te laste gelept/ niet tegenstaende wy opentlyck
 „verclaren ende protesteren/dat wy niet anders en begheeren/dan dat
 „wy malcanderen in dese verschedenheit/als over pointē/die noch
 „nopt in eenigen Synodo zijn gedecideert/ende daerom behoozen wy
 „te wesen/duldēn: die dat doet/ en soekt geen scheuringh: Maer sy
 „die ons niet draghen en willen/ ende daerom 't volck van ons afkee-
 „righ maerken/jae/gheen middel siende om ons te weypen/ haer van
 „ons af-sonderen/ ende de saeck tot een formele scheuringh belepeden:
 „oock alles wat de Magistraten hooge ende lage aenwenden/tot wee-
 „ringe vande scheuringh tegen de ghene dijse maerken / misbruycken
 „tot stijvinge vande selve. Aengaende de Kerck van 's Gravenhaghe/
 „dat ick my inde selve alle tyt tot vrede had bewijstiget/geen disputen
 „op stoel/noch inden Kercken-raet gebraecht/ van 't verhandelen der
 „differenten my/soo veel doenlyck/onthouden/ vele schamp-schoten
 „my vanden Predick-stoel toegeschoten met stil-swijgen gepassert/
 „ontallijcke injurien verdragen/al op hope/dat of hy/ die my die aen
 „dede/moeke geworden zynde/ophouden/of dat d' Ouderlingen vol-
 „ghengs haer Aempt (daer toe ick d' een en d' ander drikwils hadt ver-
 „maent/daer inne voorzien souden: 't welck alsoo niet en geschiede/ en
 „ick evenwel sach/ dat de Gemeynete eene seer vreemde impressie van
 „my ende mijne leere/oock selve van mijn stil-swijgen kreegh/ en vele
 „alreede van my ende mijne Predication (die sy te vozen met grooten
 „pver ende begeerte hadde gehoorzt) afkeerich waren geworden/hadde
 „ick my genootsaecht ghevonden my eens voor al opentlyck voor de
 „Gemeynete te verklaren/ om deselbe te desabuseren/ tot vrede te ver-
 „manen/ ende gerust te stellen. Dit hadt ick gedaen op mijn ordina-
 „rise beurte/vervolgende mijnen ordinariisen Tert/den selven uptleg-
 „gende/ soo ick behoorde/nae de kleynighépt mijner gaben: alleen had
 „ick in 't leste op de applicatie van de woorden Ende by begonste hen

Mar. 6 34. „yele te leeren oock verklaert/wat ick leerde/ sonder tegen yemandt te
 „inwertberen/my supverende vande blamen/ die men my nagaf/ ende
 „presenterende liever te wijcken/dan oorsaech te zyn van scheuringh/
 „ende dit met alle modestie/ soo een pder/ die ick daer van hadde ghe-
 „sproochen/ oordeelde/ die my daer in presen/ ende seyden dat ick seer
 „wel hadde gedaen/oock dattet noodigh/ ende meer als tydt was: son-
 „der oock dat ick yemandt daer over heb hoozen 't minste misnoegē too-
 „nen/ uytgenomen de klachten/ die ick nu versch hoorde uyt Rosxi
 „mont. Dat ick niet en wist/waerom ick die Predicatie wel had mo-
 „gen nalaten/dat ick ter contrarie meynde/dat ick se niet en mocht na-
 „laten:oock niet en wist/wat inde materie/of maniere van sprekien by
 „my gebryuckt/te berispen was: Willende daer over gaerne des Kerc-
 „ken-raetds oordeel verstaen: Doch alsoo inde selve maer vier perso-
 „nen

„nen uptten Kercken-raedt / namentlijck / twee Predicanten / ende
 „twee Ouderlinghen teghenwoordigh waren gheweest / dat ick wel te
 „vreden was / dat de Gemeynste of de notabelste vande selve / daer op
 „wierden gehoocht; oock dat ickse wel wilde overleveren in geschriste /
 „soo ick die nae myn beste onthoudt hadde gedaen / om dan des Ker-
 „ken-raedts censure daer op te vernemen. Doch dat het nu op de Pre-
 „dicatie alleen niet een en quam. Dat Rosæus noch andere / seer atroce
 „beschuldigingen / tegens my hadde voorz gestelt / die ick niet en kon-
 „de noch en mocht / conscientie ende eerlen halven voorz by gaen / son-
 „der my daer tegen te verantwoorden; om 't welck te doen ick alsnogh
 „begeerde / alsoo Rosæus de selve seer confuselijck hadde voorz gestelt / dan
 „ontkennende / dat hy dit of dat ghesepdt hadde / dan anders / dat my
 „de selve souden wozden gegeven by geschriste / 't ware by notule des
 „Kercken-raedts upzijnen mond of anders / soo dat goedt gevonden
 „soude wozden / alsoo my dat evenveel was. Dat ick hier over des
 „Kercken-raedts officie imploreerde / die my myn verfoeck niet ont-
 „seggen / noch dit oordeel ontgaen konde. Dat ick des Raedts-Heeren
 „segghen / van tot vrede te arbeiden / gaerne aennam / maer dat / my de
 „pointen myner beschuldigingen overleveren / myne defensie daer te-
 „ghen hoozen / ende evenwel tot vrede arbeiden / niet en stredt teghen
 „malanderen / Iae datmen d'een en d' ander hoozende veel beter soude
 „kennen tot vrede arbeiden als nu / de saeck soo rouw staende : Dat
 „ick wel wist dat het generael stuck der Remonstranten ende der Con-
 „tra-remonstranten hier niet en konde verhandelt worden / maer dat
 „hier de rechte plaets was / daer men 't verschil tusschen Rosæum ende
 „my behoorde te verhandelen / welck ich versocht eerstdaeghs te mo-
 „gen by der handt genomen wozden / niet twijfelende of men soude de
 „Autheur vande scheuringh defer Kercke alsdan wel vindē : de Welcke
 „gewonden synde / ick Godt niet en wilde bidden om hem te confunde-
 „ren / maer genade tot beteringe verlenen / gelijck oock allen anderen
 „die Aufheuren waren van scheuringh of daer nae trachten. Rosæus
 sprack dese repse wepnigh / van Franckē te vozen synde vermaent (soo
 my daer nae wiert ghesepdt) tot swijgen / upzijne dat hy sich in on-
 matigh spreecken verloopen soude. De Heer Francken replicerde
 niet / ende d' andere twee Predicanten 't Woocht nemende / d'reven / dat-
 men my de pointen van beschuldigingen behoorde te leveren / dan de
 E: Francken met eenige Ouderlingen bleven daer by / dat dat niet dan
 tot meerder twist ende oneenighépt soude streckē / ende dat de Kercken-
 raedt in allen geval niet en was gestelt / om die geschillen over de leere
 te deriderē. Maer op ick seyde / dat 't geen Rosæus tot mynē laste bracht
 niet en was juris of de leere aengaende / maer facti, rakende myn doen of
 laten / daer van de Kercken-raedt seer wel conde oordeelen / ja beter dan
 eenige andere soodanige vergaderingh van 't geheele land om de quali-
 teit vande personen / daer mede de selve was bekleet: Dat oock geen
 meerder twist en was te vreesen / alsoo ick my 't oordeel des Kercken-
 raedts in 't geen voorz. gaerne onderwierp / ende in gevalle myn ont-
 schult van den Kercken-raedt aenghenomen wierdt / my in 't regard

Rosæi stil-
ligheyt dese
teyse.

Mijne be-
gerie ende
presentatie.

Rosæi soo ghesegghelyk soude betoonen/als de Kercken-raedt mochte begeeren: Soo niet ende dat de Kercken-raedt mynde/dat ick verdient hadde met suspensie van dienst/ of oock depositie genoteert te worden/ dat ick beloofde daer in te sullen acquiesceren / alwaert schoon dat ick verstandt / dat sulcke Censure t' onrecht over my ware ghestreecken; sonder daerom eenige scheuringe aen te rechten/beheltelijck alleen myn gevoelen/dat ick niet en begeerde gesorceert te hebben. Evenwel quam hier op geen Resolutie/ende men schepde ongedaner saecke.

Dete swa-
righeden
comen imp-
t seffens
op t' lys.

Dit soo staende vielen my meer swarigheden aen boort. Al genoeghsaem op een thjd wierdt dooz den Page gestroopt seerker gheschrift met den Titel van Considerationen op eenige poincten vande Predicatie gedaen in's Gravenhage den 6. Septembris 1615. by Johannes Wtenbogaert. Dit schrift becomen hebbende wierdt terstondt by my beantwoordt/ ende deselve mijn antwoorde verscheyden personen in handen gestelt/ met onderteekeningh myns naems/ hoe wel ick den Autheur van die Considerationen nopt en wiste/ anders dan datmen my wilde verseeckeren dat het Rosæus niet en was: 't welck ick oock/om redenen/geloove. En wierdt oock daer van inden Kercken-raedt voorz of teghen my / nopt inde handelingh met Rosæo gewach gemaect. Mogelick sal ick de gesepde Predicatie / met de geroerde Considerationen / ende mynen antwoort op de selve achter aen dese Historie doen volgen. Twee gemeyne Lidtmaten onser gemeynste quamen tot mynen hupse my schelden/ende in myn aerstiche aenseggen / Dat ick een Valsch Leeraer was/ende dat sp my daerom verlaten hadden / volghende 't exemplē van haren broomen Godt-salighen Leeraer (soo noemden sp Rosæum) Dese en liet oock niet dat vier dapper aen te stoocken/seggende tegen ghemeypne lieden/dat ick den vos slachte/ die op myn erf gingen/spaerde/maer at de Hoenderen van myn Mae-bueren. 't Swaerste van allen was't nastropen dat ick oorsaect was gheweest van 't overgeven der Stadt Wesel aen Spinola / 't welck my juyst oock op die thjd ter ooren quam / soo nae verhaelt sal worden. De Kercken-raedt liet daerentusschen de saeck tusschen Rosæum ende my soo stecken. Van Verweerdster most ick Aenlegger worden/ende daermen my behoorde te porren/most ick andere porren. 't scheen sommige ghesnoegh/dat Rosæus my dapper 't hoofst gewasschen hadde / soo hy doorgaens roemde/ ende met syne beschuldiginge de langh voorzenomene/ nu aengevangene/afsonderingh een schijn-verwe aengestreken/ sonder de ghelegenheit der saecke/ ende myn onschuldte voort te willen ondersoeken. 't en ontbrack aen myne twee andere Mede-broders niet/maer aen d' Ouderlingen/niet alle/maer eenige/bysonder aen den Raedts-heer Francken/ die Rosæum droegh/ ende meest ontsien was. Ick ginghse aensprecken/ d' een voorz/d' ander naer/ oock Francken: versocht recht: ende om daer toe te comen/dat my de puncten van Beschuldigingh articulation souden werden ghelevert/ ende myne defensie ghehoort: D' andere leydent op Francken: Dese antwoorde my/Dat „de Kercken-raedt geen authoriteyt en had / ende daer in niet doen en „konde/Dat hy sich op onse Kerckelijcke maniere van procederen niet

De Ker-
cken-raedt
laet de sae-

Ik ver-
soek als-
noch de
puncten
vâ beschul-
digingh ar-
ticulatiem.

Hoe de
Raedts-
Heer
Francken
my daer
over beje-
gent.

„en verstont/dat de saerk generael was / en daerom by dese Kercken-
raedt niet konde worden afgedaen/ Datter geen questie meer en was
van Religie/maer vanden Staet ; Dat eenigh Magistraten ende
Droetschappen haer de swackste bindende / Papisten ende Liberty-
nen inde Gegeinge hadden gebracht/ om andere vande Religie daer
upte te houden/Dat ick die Predicte wel haet mogen naelaten: Dat
Rosaes te hebigh was ende qualijck hadde ghedaen met sijn afblyven
van 't Abondtmael/ ende dat indien ick wegh gingh / de scheuringh
noch meerder soude worden / dat hy om de leur van 't een of 't ander
gevoelen vande balck niet vallen en wilde. Datmen behooxt te bly-
ven by 't geen eens aenghenomen was / ware 't onse aenghenomen/
't ware oock goedt geweest. Hy wist geen beter middel dan Roseum
te vermanen. Dit waren vreemde propoosten van een Ouderlingh der
Kercke. Ick teekendese datelijck aen/soo ickse hier verhael. Vele
is daer upt te nemen. Daer over ick nu niet en discourene. Hy was
niet vande geringhste/die hepmelijck over de handelingh gingen. Ick
verstondt seer wel/waer dit heenen wilde / ende wat my voort hadde/
soo nae gebleken is/hoewel hy 't niet en beleefde. Ick antwoorde/soo't
behoorde / maer rechtede weynigh upt. Ick iterereerde myn versoeckt
nochmaels inden Kercken-raedt in Rosei presentie / maer / wierdt de
saerk uptghestelt om 't afwesen van Francken. Ick beklaeghde my/
seggende:dat de Aenleggher altijdt behoorde bereydt te wesen: ende in-
dienmen de saerk soo soude meppen te liepen / ick ghenootsaerkt soude
zijn een ander Register te trekken. Men begheerde dat ick wilde ver-
toeven tot Vrydag den 23. ten Welcken daghe de E. Francken my
goedts tijds ontboord r' zynen hyspe; socht my te Induceren tot ac-
commadatie/met voorzlagh van eenigh middelen: Daer op ick seyde
te willen letten/ wanneer ick soude extra reatum, [bupten aenklachte] Den 23.
sijn gestelt/ eer niet. Ick sond 's naemiddaeghs inden Kercken-raedt Octobris.
een biljet / by 't welck ick voort de vierde repse de poincten van mijne
beschuldigingh vorderde / men ontboordt my binnen / ende sprack we-
derom van Wrede. Ick persisterde van eerst te hebben des Kercken-
raedts Acte / by de welcke ick wierdt ghestelt bupten schult. De ker-
cken-raedt doet daer nae dooz Francken ontwerpen een Acte tot
Accommadatie/die ick/om vrede wil / naer overweginge ende eenighe
correctie/die de Kercken-raedt selve billich oordeelde/aennam : Roseus
Weygert. Ick begeere recht ende urgere als vooren mijne beschuldiginghe
te hebben / daer komt niet van. Ick sond daer nae weder een
schriflycke memozie binnen/al ten selven eynde. De Kercken-raedt
vergaderde daer nae dickwils in mijne absentie met Roseo, om hem te
bewegen/tot aenneminghe vande gheseyde Acte tot vrede / daer toe hy
verscheyden uppstellen genomen hebbende van acht dagen tot acht da-
gen/eyntelyck verklaert heeft niet gesint te zijn/noch te willen met my
treden in eenigh schriflyck accoort. Dese onderhandelinghe des
Kerckenraets/met hem/heeft geduert tot den 18. Decemb:op de Wele-
ken hy ten lesten inden Kercken-raet verclaerde/rondt upt/ onnoodigh
te sijn dat de Kercken-raedt deser saeken halven weder vergaderde/
Nota.
Nota.
Nota.

Nota.

Nota.

Nota.

Ick iterereerde myn versoeckt
21. Octob.Den 23.
Octobris.Iterere
myn ver-
soeck ten
vierden-
mael begee-
rende recht
De ker-
cken-raedt
versoeckt
ende ur-
geert my
tot accom-
modatie/
doende
daer toe
stellen een
Acte die
ick aenne-
me.Den 22.
Novemb.
Ros. wep-
gert d' Act
van Accom-
modatie.Den 20.
December.

Noscaus
doet een
predicatie
daer op de
2. andere
Predican-
ten inde
vergade-
ringh der
H.H. Sta-
ten ontbo-
den wordē.

Acte derch.
H. Staten
noopende
dese hande-
lingh.

alsoo hy doch geresolueert was d' Acte niet aan te nemen. Sondaeghs daer een dede hy eene Predicatie/dewelcke by Gedeputeerde van eenige Steden/diese gehoort hadden/ 's anderen daeghs aende vergaderinge vande Staten van Hollandt ende Westvrieslandt (die doe was) gerapporteert zynde/ Is daer op by hare Ed. Mo. goet ghebonden Bernardum ende Lamotium voor haer te beschepden. Waer op voorts gevolgh is sulcx als de volgende hare Ed. M. Acte/upt der selver Prothocol authentijckelijck ge-extrahert/mede brenght.

DE Staten van Hollandt ende Westvrieslandt verstaen hebende dat den 20. deser Maendt Henricus Rosseus Kercken-dinaer inden Paghe in syne Predicatie/ ten aenhooren van verschepden Heeren van hare Mog. Ed. vergaderingh jegens en contrarie verschepden hare Mo. Ed. genomene Resolutien / met een extraordinaris vehementie ende onstichtinge is uptgevaren/ hebben ter vergaderingh ontboden de Kercken-dienaren Bernardum Lafaille ende Iohannem Lamotium, ende de selve gelast den ouden ende nieuwlen Kercken-raet te doen vergaderen/ ende met goede kennisse inde vrees, se des Heeren op 't excess inde voorsz. Predicatie gheschiedt/ te voorschien/tot voorstant vande ruste/ vrede ende eenigheidt inde Kerke aldaer/ende hare Ed. Mo. op den 22. deser te doen verstaen 't geen daer in sal wesen gedaen. Den voorsz. 22. de voornoemde twee Kercken-dienaren inde vergaderingh weder beschepden zynde/ is vande selve verstaen dat die van de Oude ende jeghenwoerdige Kercken-raedt 's daeghs te voorz (volgende hare Ed. Mo. Resolutie) vergadert waren geweest: Maer dat die afhandelinge vande saecke was uptgestelt tot Woensdagh eerstomende/ seggende voorts hen lypde leet te wesen dat tussche hare mede-dienaraen Iohannem Wtenbogaert ende Henricum Rosseum gheschillen waren ontstaen: Dat sp lypden ende den Kercken-raet tot verschepde reysen bemoept waren gheweest/ om de selve te vereenigen/ ende dat al over een maent by daer Kercken-raedt tot accommodatie ende vereeniginghe een voorzaglyk by gheschriftte den selven was voorgedraghen: Dat Ioannes Wtenbogaert den selven voorzaglyk aenghenomen hadde/ maer dat Henricus Rosseus daer toe niet hadde kunnen beweeght worden: Dat sp lypden / ende de Kercken-raedt daer inne bekommert waren/ te meer overmidts Rosseus inde laetste uptdeplinge van des Heeren Abontmael hem daer van hadde onthouden / ende dat hy daer van by den Kercken-raedt tot meermael vermaent is / met instantie / ten eynde hy inde naeste uptdeplinge van het H. Abontmael mede soude willen communiceren / om alle oorzaecke van argernisse ende scheuringe in dese Kercke te weypen / maer dat hy hem tot desen daghe toe niet en hadde verclaert. Ende is by hun lypden op de ordre van hare E. Mog. het geschriftte vande voorsz. voorzaglyk overgeleveret. T selve gesien/ende d' voorsz. Kercken-dienaren vertogen zynde/ is goet ghebonden Henricum Rosseum inde vergaderingh te doen comen/ omme aen den selve te verclaren het misnoegen vande vergaderinghe ter oorzaecke vande voort.

„voornoeerde Predicatie/ ende oock inde voorsz. onwillighepden en-
 „de proceduren / hem te vermanen tot het aennemen vanden voorsz.
 „voorstagh/of uppterlyck hem af te vorderen verclaringe/ of hy/vol-
 „gende verschepden hare Ed. Mo. resolutien/in Christelijcke vrede
 „ende eenighepdt met syne mede-dieners / Kercken-dienaren ende
 „lidtmaten der Kercken / soo in syne Predication / ghebruyck der H.
 „Sacramenten/conversatie/als andersins/voortae[n] hem soude wil-
 „len dragen;aengesien hare Ed. Mo. verstanden nergens min/als in-
 „den Haghe scheuringh of oneenighepdt onder den Kercken-dienaren
 „te wesen tolerabel/soo ten opsien van hare Mo. Ed. vergaderinge/
 „de residentie van S. Ercel. als oock andere Collegien/des Landts
 „regeringhe/mitsgaders de Justitie administrerende. 'T selve Ro-
 „sco aengesepdt zynnde/heeft verclaert / dat hy niet en verstandt in sij-
 „ne Predicatie anders als nae Godts Woordt ende by uytleggingh
 „van syn Text ghedaen te hebben / dat hy hem van't ghebruyck des
 „Nachtmals onthouden hadde/overmits hy in syn ghemoet ontstelt
 „was over eene Predicatie / by Ioh. Wtenbogaert ghedaen/daer by hy
 „sonder kennisse vanden Kercken-raedt een belydenisse syngs ghelooff
 „soude hebben gedaen/ ende dat vele lidtmaten van de Gemeynre wa-
 „ren versocht in de selve Predicatie te willen comen / om dat sy daer
 „wat bysonders souden hoozen ; dat hy daer in ontroert sijnde hem
 „daer over aen den Kercken-raedt hadde beklaght : segghende mede/
 „dat hy met Ioh. Wtenbogaert gheen eenighepdt noch Christelijcke
 „liefde konde houden/ soo langhe hy niet de gemeynre Kercken niet en
 „was vereenight. Verclarende niet te min / dat hy in't particulier
 „met Wtenbogaert niet en hadde uytstaende bupten 't verschil in de
 „leere. Ende hem daer op aengesepdt zynnde / dat nae Conferentie op
 „de vijf pointen hare Mo. Ed. om gewichtige redenen niet goet ghe-
 „vonden hadden eenighe decisie op 't verschepden ghevoelen/ dies aen-
 „gaende/te doen/maer ten selven tijde/ ende tot meer-malen daer nae/
 „verstaen ende gheresolvaert/dat ter oorzaek van't voorzag. verschep-
 „den ghevoelen de Christelijcke ende broederlijcke eenighepdt niet en
 „soude werden naeghelaten ; dat oock by den voorsz. voorstagh des
 „Kercken-raedts vanden Haghe / hy Rosseus in effecte daer toe werde
 „vermaent / ende dat daerom sijn seggen ende sijn procedures strech-
 „ten teghens hare Mo. Ed. Resolutien ende den voorstagh des Kerc-
 „ken-raedts/ende oversulcr niet lydelyck en waren:maer niet teghen-
 „staende de selve vermaninghe heeft hy Rosseus gepersisteert; waer op
 „hem gelast zynnde te vertrekken/is/conform de Resolutie / den Kerc-
 „ken-dienaren Bernardo ende Lamorio aengesepdt / dat hare Mo. Ed.
 „den voorstagh vanden Kercken-raedt sulcr bevonden inghestelt te
 „wesen/dat Rosseus geen redenen en hadde hem daer inne te bewaren:
 „Doch dat hy inde vergaderingh met ernst tot aennemingh bandien/
 „ende tot onderhoudinghe vande Christelijcke eenighepdt/ ende vrede/
 „met het ghebruyck der H. Sacramenten/ met syne mede-dieners
 „vermaent sijnde / hem daer toe niet en hadde behooryck verclaert.
 „Dat daerom hare Mo. Ed. verstanden/dat op Woengdagh de Ker-
 ken-

„hen-raedt / volghende haer voornemen / inde saecke voorts souden
 „procederen/ ende doen na behoozen : ende soo Roseus by een / twee/
 „of meer vergaderinghen ende vermaninghen/ inde naest veertien da-
 „ghen/ noch tot het aennemen banden voorz. voorstagh/ noch tot het
 „onderhoudt vande Christelijcke enighede/ vrede ende ghepruckder
 „H. Sacramenten met syne mede-broeders en soude beweeght kon-
 „nen warden / dat alsdan sp lypden't selve aende Heeren Gecommi-
 „teerde Baden souden te kennen gheven / omme by den selven als-
 „dan gheopent te worden de Resolutie van hare Ed. Mog. in de fac-
 „ke ghenomen : 'T welck sp lypden aenghenomen hebbende te doen/
 „is hem de voorzchreven Voorstagh gherestitueert. Waer nae
 „Roseus binnen ontboden sijnde ende hem afghewraeght wesende / of
 „hy hem naerder bedacht hadde op 't gene hem voorghehouden was/
 „heeft gheleydt alsnoch anders niet te kunnen verclare / als hy te
 „vooren ghedaen hadde. Waer op hem gelast is op zijn saeck wel te
 „willen letten / de Resolutie van hare Mog. Ed. ende den voorstagh
 „ende vermaninghe van den Kercken-raedt niet te verwerpen / of dat-
 „men anders inde saeck soude moeten voorsien na behoozen : Dat de
 „Heeren Edelen / ende de Ghedeputeerde van alle de Steden in zyne
 „verclaringhe/ inde vergaderingh ghedaen / een groot mishagen had-
 „den. Is voorts geresolueert / Dat in ghevalle La Faille ende Lam-
 „tius aende Gecommitteerde Baden / nae de voorz. veertien daghen/
 „openinghe doen / dat Roseus noch de voorz. gedaen voorstagh aenne-
 „men / noch hem tot Christelijck ende broederlycke liefde ende eenig-
 „heyt (conform hare Mog. Ed. resolutie) soo in syne Predicatien / als
 „het ghebruyck deg H. Abondtmaels / en wil laten beweghen / Dat
 „alsdan de Gecommittede Baden van Weghen hare Mog. Ed. hem
 „van sijnen dienst sullen suspenderen / tot de naeste vergaderinghe / om
 „alsdan naerder op de saecke gheleth / ende ghedaen te werden nae be-
 „hooren. Ghedaen inden Hage den 22. Decembriis 1615.

Aller wort
my gewetē
met groot
onrecht.

Den 4.
Jan. 1616.

Al het vooggaende van 't ontbieden der Predicanten ende Rosei
 voor de Staten / met het gebolgh/wierdt my gewetenmaer t'onrecht.
 Ick verclar vooz deh Heere / met den H. Advocaet (daer op men't
 meest gheladen had) of venant vande Heeren directelijck / of indirecte-
 lijk / noch van Rosei Predicatie (die ick niet en hadde ghehoort) noch
 van ontbieden / of yet dat gevolght is / gesproken / oock niet daer af ge-
 weten te hebben / eer het geschiedt was. Heb ter contrarien den 4. Jan.
 1616. daer aen volgende de Heeren vander Nijle ende Hogerbeets ghe-
 beden / den H. Advocaet / en door den selven den Heeren Staten te wil-
 len doen verstaen / Dat hare Ed. Mog. beter souden doen / my te laten
 uyt den Hage vertrekien / als Roseum, overmidts ick wijs / dat Roseus,
 indien men hem wilde weypen / daer uyt oozsaeck nemen soude / eene af-
 gesonderde Scheur-kierck op te rechten / welck van my niet te vreesen
 en stondt. Verthooonde dit daer nae / selve aenden H. Advocaet. Daer-
 entusschen wierdt een Pasquil gebonden / binnent' Heck vande deure
 vande Heere Fiscael Kinschot / die het my bracht / met dit opschryft.
 „A Monieur Iohan Wienbogaert de Haye. 'T inhoudt was. Roseus
 sticht

„sticht wat wonderen inden Hage. Hy preeckt inde hupsen / Inde „golde Keten / ende op het Spupe. Hy vermaent zijn volck / datse „op Sondagh toekomende niet ter Tafel des Heeren en souden „gaen / ghelyck hy. Onderteekent H.R. Of dit waer was / on-
dersocht ict nopt / liet het onghemert henen gaen. Rosæus bleef we-
derom af van het naeste Wondtmael met een merckelich ghetal. Den 10.
Jan.

Twee dagen daer naer was een brieskien aen mijn deur gheplecht / met dese woorden: Hier woont de Paus van Hollant. Woorts liet ict den Ker-
ken-raedt met Rosæo bewerden in mijne absentie; De veerthien dagen wierden meer als een maendt. Rosæus versocht verschepden uitstellen/
gingh daer en tusschen t' Amsterdam ende elders raedt plegen. Bernar-
dus ende Lamotius, met den Ouderlingh Sweerts, dienden my aen / Dat / Den 28.
Juli. De
Kerken-
raedt ver-
soekt eenis-
tament,

Indien ict verclaren wilde niet te hebben als de vijf pointen (daer over de Conferentie gehouden was) ende verstaen tot communicatie / hoemen sich / dese verschelen aengaende / soude draghens in't leeren / de ge vercla-
saech daer mede soude zijn geaccommodeert. Ick antwoorde / Dat ict ringy van
't eerste alreede had verclaert in openbaren druck / t welck ict thooonde / my,
ende zeyde daer by te persisteren: Aengaende het tweede / Dat de limi-
ten in 't prediken niet bequamer konden werden beraemt / dan die wa-
ren gestelt by de H.H. Staten in hare Resolutie. Sy waren te vreden.
'T selfde verclaerde ict noch daeghs daer aen inden Kerken-raedt / Tek ver-
clare my
tot conuen-
timent,
soo dat oock de alderpartydighste / als de Heeren Verius ende Baer-
dorp, oock Sweerts, Ouderlingen, riepen. 'T is ghenoeugh / 'T is ghe-
„noegh / wp zijn daer mede te vreden: gebrypkende Verius in forma de-
„se woorden tegen my: Ick heb nopt nadencken op u gehad: ghy hebt
„my alle tijdt voldaen: Ick heb 't oock alle tijdt geseyt: maer ict heb
„dat gevraeght om andere te beter te antwoorden. Mynes halven
„(seyde Sweerts) behoedmen geen verclaringh te doen: Ick ben daer
in gherust. Ende is alsoo de vergaderingh / na omvraghen van allen/
hooft voor hooft / ende verclaringh dat sy te vreden waren / geschepden.
Evenwel wierde my onder 't Volck ende eenige grootste nageseyt / dat
ick Rosæum wilde wech hebben. Oock en liet Rosæus niet even heftigh
in sijne Predicatien uit te varen / seggende / Dat de Kerken deser Lan-
den in een flaute lagen, ende soo veel als doort waren, niet alleen door d'on-
achtsaembeydt des volcx, maer door de Leeraers, die uyt onsen midden wa-
ren opghestaen, die de leere niet suyver leerden, maer inde melck fenijnghe
brocken brocken, die alsem deden by honigh, noemende die dat deden/
Wolven en Vossen, die den Wijngaerd des Heeren omwroeden. Item/
De Suster, die bare Suster, de Kercke, vervolghde, uyt het Hooghe Liedt
Salomons. Ten selven daghe wierdt mynne boorzs, verclaringhe
versocht by gheschrifte. Ick antwoorde / Dat het oock daer De Ker-
ken-raedt
begeert
mijn gedaa-
ne vercla-
ringe hi-

aan niet seylen en soude / wanneer de Kerken-raedt maer haer de-
bvoit dede by Rosæus, ende hem vermaende / tot meerder modera-
tie in't prediken. Of dit ghedaen wierdt / weet ict niet. Ick le-
erde evenwel 't gheschrif over / noch op dien selven dagh / lypdende
als volght.

„Alsoo de E. Kerken-raedt van 's Gravenhage my ondersz. dooz geschrifte.
Ick geve
de selve so
die hier
hare

„hare Gecommitteerde den Jan:28. leest ledē heeft doen aendienen/dat
 „eenige goede lypden/oock van qualiteit(die my niet en zijn genoemt
 „geweest) haer lieten beduncken/dat by aldien ick wilde verclaren/dat
 „ick metten Kercken-dienaren Contraremonstranten gheen andere
 „differenteren en hadde / als alleen over de vijf pointen/ begrepen inde
 „Remonstrantie voor eenige jaren de H. Overhept by eenighe Ker-
 „ken-dienaren/ende mede by my ghepresenteert/ende daer over Con-
 „ferentie voor de selve Overhept gevallen was: Item/ indien ick my
 „wilde laten binden in eenighe by eencomste van Predicanten / daer-
 „men handelen soude bande bepalinghen / binnen de welcke men sich
 „voortaen in't leeren bande selve pointen ten weder-zyden houde
 „soude/ vele persoonendaer dooz souden worden gerust gestelt/ende dat
 „sulcr soude dienen tot vrede. Begerende de voorsz. Gecommitteerde
 „van my te verstaen/wat my daer van dochte. Hebbe ick den voorsz.
 „Gecommitteerde op staende voet/ eerst/ende op 't goedtbinden van
 „de selve/ 's anderendaeghs daer aen/ inde Kercken-raedt selve / van
 „selfs/gaerne ende gewillighlyck verclaert / 't gheen ick vanden aen-
 „vangh deses geschils in verscheiden upghegehevene schriften / ende
 „noch onlanck in 't Bericht op 't naerder Adviss aengaende de Conferen-
 „tie van Delft, verclaert hebbé: namentlijck/ dat ick / boven of buppen
 „de vijf pointen / gheen ander differenten met de Broeders Contra-
 „remonstranten en hebbé: My voorts houdende aende Resolutie der
 „H. Overhept op 't stuck van Revisie der Confessie ende Catechisme
 „deser kercken genomen/ ende aende Ophoept my ende allen anderen
 „Leeraren van Godts woort competerende / van in eene wettiche
 „Synodale vergaderinghe behoochlicher wijse voor te dragen sulck
 „bedencken/als ick op de selve schriften mochte hebben/om aldaer nae
 „den woerde Godts ge-eraminateert te worden. Wy welcke vercla-
 „ringh ick alsnoch persisteere by desen. Ende aengaende 't ander
 „point van my te laten binden in eenige bpeencomste/ daermen sou-
 „de spreecken vande voorsz. bepalinghe in't leeren der selver pointen/
 „hebbé ick verclaert ende verclare alsnoch / my onghoozloft te zijn/
 „dat ick my in soodanighe particuliere bpeencomsten soude in laten:
 „Overmidts de H. Overheyd daer inne alreede heeft ghedisponeert
 „by hare Resolutie/na de welcke ick my dencke/dooz Godts ghenade/
 „te reguleren/mits dat andere/van ander gewoelen over de selve poin-
 „cten/ban gelijken doen. Evenwel te vreden zynde/ my soodanige
 „bpeencomste niet 't ontrecken/ wanneer de H. Overheyd goet-vint
 „de selve te ordonneren/ende my daer toe te lasten. Ende alsoo de E.
 „Kercken-raedt/dese verclaringeuyt mijnen monde/haer E. E. ende
 „niemand anders te gevallen gedaen/ghehoort hebbende/erst genera-
 „lick/ende daer nae op ombraginghe van stemmen/hoofst voort hoofst/
 „eendrachtelijck verclaert heeft / dat de selve daer mede volcomen-
 „lyck was vergenoeght / daer by doende/dat ick hier toe van haren 't
 „weghen was versocht/niet als of de selve aen 't gunt voorsz. hadden
 „getwijffelt/maer alleen/om de voorghemelde ongenoemde persoonen
 „gherust te stellen / is mijn dienstelijck versoecht aen den selven Kerc-
 „ken-raedt/

„ken-raedt / dat / alvooren dit Schrift vemandt te verthoonen / my
„vergunt ende ghegeven werde Schriftelijcke Acte vande voornomen-
de hare E. declareringhe/contentement ende ghenoeghen. Ghestelt
„ende overgelevert ghewillighlyck desen 3. Febr. 1616. Ondertec-
„kent Johan: Wtenbogaert.

Hier op quamen de Heeren Schorre ende Verius my daer nae aendie-
nen/ Dat hare E. E. van meyninge waren haer aan de Kercken-raet
te presenteren als middelaers tuschen Roseum ende my / om ons te
vereenighen door een van dese drie weghen. I. eerste; Dat by d'eerste
schriftelijcke Acte of ontwerp des Kerckenraets/die Roseus gewegert
hadde/geoeght soude worden dese mijne laetste declareringhe. Of ten
tweeden: Datmen niet schriftelijck/maer mondelingh soud handelen/
ende Roseo aensegghen / Dat hy met mijne laetste declareringhe be-
hoorde te breden te zyn. Of ten derden: Dat sy twee een nieuwe Acte
stellen souden/ ende die soo langh herschaven/tot datse Roseo ende my
mochte behaghen / ende daer na vanden Kercken-raet doen appro-
beren / vraghende / wat my hier van docht / ende of my dese middelen
behaeghden. Ick/hare E. E. bedankt hebbende van hare sorghen en-
de moeyte/seyde/ Dat my d'eerste twee middelen niet qualijck aenston-
den/ t' leste niet soo wel/om redenen/ die ick verhaelde. Dit Roseo by
hun synde voor gedraghen/rappoerteerden sy my/ dat Roseus begeerde/
Dat ick soude volghens seker Schriftijen / dat hare E. E. my thoon-
den/beloven een Synodus Nationael te helpen vorderen / ende te we-
ghe brenghen/op dese Conditien. I. Dat de selve Synodus soude be-
staen uit personen/ die de provinciale of particuliere Synoden souden
verkiezen ende deputeren. II. Dat / t' gheen in dien Synodo / by de
meeste stemmen/soude werden bellen / voor eenne definitive sententie
soude werden gehouden. III. Dat/die eenigh bedencken op de Confessie
ende Catechisme voorstelde inden Synodo/aldaer geen stem hebben en
soude. Mijn Antwoort was/dat ick my hielt aende Acte ende Resolu-
tie des Kercken-raets tot onderhoudingh van Vrede / ende aen mijn
vorder verclaring nu versch in geschrifte overgelevert/ sonder te kon-
nen treden in eenige beloste aengaende den Synodus/ alsoo de saerken
t' zedert t' Jaer 1607. (als ick myn advys/desen aengaende/in conven-
tu preparatorio [de preparatoire vergaderinge] eens hadde gegeven) seer
waren verandert/ en dat dit stuck nu was bumpten my/bumpten Roseum,
bumpten de Kercke ende Kercken-raet vanden Hage; in meyninge my
te voegen na de forme des Synodi/ die de Heeren Staten Generael en-
de van Hollandt/ als mijne H. Overheupt/ souden goetbinden. Waer
op Verius repliceerde / Indien ick dit niet doen en wilde / dat dan
Roseus wech moest. Hoe syne E. dat verstandt / en verclaerde hy
niet. Nae dat Roseus daer nae wederom inde vergaderingh
vande H. H. Ghecommiteerde Raden verschenen was / ende de
Heeren nochmaels begheerden van hem te verstaen / of hy harer
Ed. Mo. Resolutie tot vrede wilde ghehoorsamen of niet (soo ick
na verstandt) wierd ick's anderen daeghs oock ghevoerdert daer te
comen/ende mede te brenghen mijne twee Boekken/ namelyck/de ver-
dedigingh

Den 5.
Feb. Nieuw
verfoerk aē
my gedaen.

Mijne
Antwoorde
op de selve.

Den 10.
Febr.
Roseus
beschui-
dight my
voor de H.
H. G. G.
van Hol:

Den 11.
Febr.Ick ver-
oorwoorde
my.

dedigingh vande Resolutie der H.H. Staten, ende 't naerder Bericht. Daer
gecomen zijnde / verstont ick / dat Rosæus hadt geklaeght / dat ick hem/
ende andere / voornamentlyk hadde geargert met 't geen ick hadde ge-
schreven inde Verdedigingh pag. 27. Daer ick Anathema ende ver-
banning he segghe teghen den ghenen, die de ghorechtigbeydt Gods niet
en bekennen in alle sijn wercken : 't welck Rosæus hadde ghenomen / als of
ick Calvin ende sijne toestanders hadt willen verbannen : Maer ter-
stont / alleē upt het opstaen van 't Woek ende devisie vande plaets / ver-
stonden de Heeren claerlyk / dat ick de woorden hadde ghebruypt / om
my selue / ende anderen / van myn gevoelen / te ontlasten vande blame /
die Calvin ende de sijne ons opleggen / als of wþ / hare predestinatie we-
derleggende / de Gerechtigheyt Gods te na spraken ; 't welck ick ver-
thoont soo verre van daer te zyn / dat ick selve Anathema segge den ge-
nen / die daer aen schuldigh zyn. Rosæus had oock seer swaer ghewo-
ghen / Dat ick in 't Naerder-bericht pag. 84. hadt gheschreven / Daimen
de leere vande predestinatie ende bare Leeraers (dit had Rosæus daer by
ghesepht) behoorde uyt te royen als een onnuite boom &c. Ick toonde de
Heeren datelijck / Dat ick niet en hadde ghesproken vande Leeraers /
maer vande leere. 2. Niet vande leere vande Predestinatie / simpelijck /
maer van der Contraremonstranten Predestinatie. 3. Dat ick het uyt-
royen daer ick van sprekemiet en verstaet van het uptropen met het sta-
le swaert / ghelyck de Papisten ende Calvinisten willen / datmen de
Ketterpen uptroede / maer met het geestelijck swaert / 't welck is Gods
Woordt; 4. Dat ick de ghelyckenis van een onnuite boom gehuypt /
om dat de ghesepde Leere niet en dient tot rechte borderingh vande
Godtvuchtigheyt: maer verhael daer by op de selve plaets / Dat ick
dit segh van 't geen die Leere heeft in haer natuer / ende nae datse van
sommighe op het hooghste / oock om de selve nootsakelijck te maec-
ken / gheschreven wordt: niet van 't gheen de Leere oock tegen der selver
Wert werckt in vele / die de selve hoozē / ende meer in opinie als in recht
gheloof toestaen. 5. Dat ick de redenen / die my soo hadden doen schrij-
ven / nam upt der Contraremonstrantē schriften / soo upt het vervolgh
mijner propoosten bleek. De Heeren verstonden alles wel / ende na-
men contentement; My vragende / of ick eenigh middel wist / om de
saech met Rosæo te accommoderen. Ick verhaelde cortelijck alle de
procedures tusschen hem ende my tot dien daghe toe gevallen / ende dat
ick al gedaen hadde / wat moghelyck was; met verclaringh / Indien
hare Ed. M. eenigh ander bequaem middel wisten / dat ick bereypt was
't selve in te gaen. Hare Ed. Mog. en sloegen niet voor / daer op ick myn
asschept nam / met verclaringh / dat ick niet en begeerde / dat Rosæo een
hazē van sijnen hoofde soude wedden ghekrenct / presenterende geerne
stil te staen / indien mijn dienst niet stichtelyk gehouden wiert. Wiert
evenwel Rosæo 'sanderen daeghs / van wegen de Heeren Staten / pre-
diken verboden tot naerder oþdonnantie.

Rosæus
wazde van
sijnen
dienst ge-
suspenderet
den 12.
Febr. 1616

Negende

Negende Capittel.

Ick wordel leelijck ghescheldt over Rosæi opschortinghe. Openbare scheuringh. Propoosten met sijn Excel: Rosæi Request. Aenmerckingen op de selve. Der H.H. Staten Apostillen op mijne ende anderer versoecken. Ick verschijn by de H.H. Staten ende sijn Excel, tweemael. De Clooster-kerck ingenomen. Opseggings mijns diensts aen de Kercken-raedt. Des H. Advocaets apprehensie. Mijn vertreck.

Ch Godt! wat stroomen van lasteringen begonden my te gaen over 't hoofst/alsmen verstandt/dat Roseo over my.
't prediken verboden was. Men gaf my nae/dat ick over die tydingh een Blp-mael hadde ghehouden/ ende mijne gasten Bernardum ende Lamotum (die my op den middagh quamen seggen watter gepasseert was) soo getoest/dat spidroncken en vol waren uytghegaen door de achter deur/ uyt schaemte van gesien te worden: alles uyt de locht geraeft/erdicht/versiert ende gelogen. Men gaf uyt/dat dit alles mijn belept was: Dat ick nu mijn wil had: Dat ick de Kercken-raedt betoovert hadde: Dat ick d' andere twee Predicanten met gelt had omghekocht: Dat ick de vrome veel tranen had uytgeperst; de hupsen verbult met weenen: Dat dysenden vloeken tegen my uytgeworpen wierden/die Godt soude kracht geven:etc. Daer en tusschen gingen die van Rosæi aenhangh een ondersteckeninghe practiseren van over de twee hondert personen/ om questen voor Roseo over te leveren: Tot welcken eynde eene bpeencomste gehouden wierdt ten hupse van Jan Tielmansz. Crupdenier/ een man/diem nae de veranderingh van 't jaer 1618. (als tot recompensie) inde Vroedtschap bracht/ende/soo scheen/Voogemeester soude hebben gemaect / ware syne ontrouwighedt in 't stuck vande Diakonie niet aen den dagh gekomen. Hier op begondenmen uyt den Haghe nae Rijswijck ter Predicatie te loopen: oock Rosæus selve met alle sijn hupses. Hy en predicte quansups selve niet/maer belepte alles dooz andere. Hy toogh evenwei sijn vol tractement/ ende oeffende daerens boven de Medicynē; hadde veel bequamer middel / om de scheuringe een vast satsoen te geben/ ende sijn profyt te doen/ meer als te vozen: noch bewooghen de lypden tot commiseratie/als over eenen/ die soo veel leedt om 't Coninghryke Godts. Verschepden Heeren ende Vrede lievende lypden spraekken my aen: onder anderen oock de Heer Magnus Gedeputeerde uyt Zeelandt/ vraghende/ of ick niet soude willen verklaren/dat ick niet en hadde hupten de vijs pointen: Item: of men die pointen niet soude mogen aen een spycker hangen/ (dit waren de woorden van S. E.) daer van swijghen/ ende als Rosæus dat oock wilde doen/ ende d' authioriteyt der Overheupt erkennen/ of men dan niet soude kunnen vrede houden? Waer op 't ja-woort van my ontfangen.

Nos.aen-
hang spant
te samen by
ondersteek-
keningh.

Loopen
te samen
nae Rijss-
wijck ter
Predicatie

Verschepde
bequamen-
gen.

ghen hebbende/wilde S. E. by Roszum gaen (soo syne E. sepde)maer quam niet weder : Even alsoo voer ick oock met den Ed. Heer van Sinderen upt Gelderland / die my oock sepde by Roszum tot vrede te Willen arbeyden:maer ick en bernam daer van niet: t welch geen wonder was:want Roszeus hadde wat anders voor: had oock een ander kalfken/daer mede hy ploeghde/dat is / een ander steunsel / daer mede hy / een wijle daer naer / sommige syne gonstige/die eerst in dit doen Roszei seer bekommert waren/ breesende / dat het hem ende synen aenhangh niet wel gelucken en soude)het hert oock onder den riem stack/ om mede dapper aer te houden:waer van de voornoechte Heeren/Waerschijnlijck/immers te dier tydt/noch geen kennisse en hadden. Maer eenen Dirk Lupckeman/wel bekent Goudt- of Silver-smit inden Hage/ een van Roszei Sectateurs(upt my/op syne aenspraek tot vrede/ verstaen hebbende/dat ick bereydt was alles onder de voet te treden / ende Roszum te dragen in sijn geboelen/ mits dat hy my droege in 't mijne/ volghens der Heeren Staten Resolutie/ende dat wp/ in vriendtschap met malanderen ghetreden zynde / dan van 't Synodus ende anders mochten spreken/om alles ter neder te legghen)opende het desseyn wat naerder/als hy tot my sepde / dat d' Af-sonderingh inden Hage was geschiedt op 't versoeck van andere Broeders / om andere Kercken/die verdrukt waren(soo noemde hy die tot Rotterdam en elders de scheueringe gemaect hadden)te helpen/ende alsoo tot remedie te come / oock dat Roszeus met andere Kercken moest correspondentie houdē ende haer volgen. De Heeren Gecommitteerde Staden ontboden ende onderrechten de Heeren vande Honaert, Couwenborch ende Rijcksz , respective ledien banden hoogen Kade/t Hof Provinciael en Kreeken-camer/van haer doen over Roszum , op dat sy hare Collegien souden adverteren. Evenwel moest ick de schult hebben. De Heeren Kouwenborgh, Gaedt 's Hoofs Provinciael/ende Duyck, nu Maet Pensionaris van Hollant ende Westvrieslandt (desen en hadde ick al langh te vozen niet te passen leeren)verclaerden / dat sy my langher niet konden hoozen met goede conscientie. De Heeren Rosa ende Baersdorp, mede Staden/ volghden. De Heere Schotte, Maet inden H. Kade ende Guderlingh/ ter contrarie animeerde ende vermaende my mijn officie te doen/God de up-comste te bevelen / ende my niet te quellen. De Advocaet Barneveld opende S. Excel.al het ghepasserde / ende sepde onder anderen/claerlyck te blycken/ datmen trachte nae openbare factie / ende dat de Heeren Staten van Hollandt niet en souden konnen ledigh staen S. Excel:af te vorderen handtbiedinge / tot conservatie vande publicke Authoriteyt der selver. S. Ex:scheen hier over(na 't oordeel banden Ad.) wat ge-estonneert/of ontstelt / begeerende in alle manieren buyten dit geschil/als Neutrael/gelaten te wozden. Spreeckende van Roszeo, sepde hem in langen tydt niet ghesproken te hebben;alleen onlancy/ eeng. Camende te spreken van my/ sepde / dat ick was de frapste Predicant/die S. Ex. opt gehoocht hadde/my voort seer prijsende.(Ick verhael dit niet tot roem/Godt weet het; oock ware die roem dwaes ende pdel/soo wel als hy ware sonder fundament : t wozdt vertelt upt an-

Nota.

Eenighe
Hoofs-ta-
de blyven
npe myn
gehoor,

De Advocaet
S. Excel.
openingh
van alles,

S. Ex:
gewooll.

dere insichten/ende op datmen/alles met malecander overleggende/sie/
hoe de werelt gaejt.) Daer vielen oock Propoosten van myn ghevoelen
ende leere / aengaende Godts voorstienighepdt omtrent het quaedt/
't welck ick (sepde S. Ex.) niet Gods Besluit/ maer alleen syne toela-
tinge/toeschreef/daer uyt de selve sijn Ex. sepde te besluupt/ Dat ick
Gode ontoocht de regeringe van 't geen meest inde Wereldt gheschiede/
namelyck van 't quaedt. Dit alles sepde my de H. Advocaet daer nae/
oorzdelende/dat ick S. Exel. ghevoelen diende te weten/om dattet my discoursen
raecte/ende om S. Exel. v' onderrechten. Ick presenteerde my daer
nae met alle respect by sijn Exel. selve/ (niet teghenstaende my de H.
Advocaet voorsepdt hadde / dat ick wepnigh uptrechten soude) sepde
van goeder handt verstaen te hebben (ghelyck waer was) datmen socht
deselue in te nemen met elachten tegen my / als Autheur vande dissens-
sien in de Kercke/die communicatie hiel met de Jesuiten / ende de Re-
ligie/bp sijn Heer-Bader inden Lande gheplant/socht te veranderen/
oock dat ick oorsaech was/dat Rosao 't prediken verboden was / bid-
dende / hoewel ick vertroude / dat S. Exel. my / Welckers handel en
wandel de selve/soo vele Jaren/had gesien/beter kende / teghen sulcke
calumniateurs gehoocht te moghen warden/met presentatie/ van date-
lyck van mynen dienst af te staen / indien S. Exel. ende de Heeren
Staten 't selve goet-bonden / ende evenwel gheen aenhanck te sullen
maerken / maer my te sullen dragen als een ghemeyn Lijt de Kercke/
om scheuringe te vermijden. Sijn Exel. antwoorde/ Dat sy alle dat
segghen boven verhaelt hiel voor calumnien: Dat het evenwel niet en
was te helpen met afstandt vanden dienst / of malecander uyt den dienst
te stooten/maer datmen malecander moest accommoderen; my bragen-
de wat middel? Ick antwoorde/ Dat ick Ros. of niemant uytten dienst
en had gestooten/directelyck noch indirectelyck: En aengaende 't mid-
del van Accommodatie / dat sulcken middel qualich te vernemen was
by my of andere/die in desen als parthijen waren te houden/ ende mal-
cander inde ghehoude Conferentie niet en hadden kunnen verstaen:
Maer dat S. Exel. ende de Heeren Staten / als dien de rust van 't
Landt ende de Kercke sonderlinge bevolen was/de saech behoozden by-
der handt te nemen / ende den onderdanen in billickhepdt de wet te stel-
len. Sijn Exel: repliceerde / dat het met authozitept niet te doen en
was / willende enkel/dat ick eenige andere middelen soude voorslaen:
ICK sepde / dat ick gheen andere middelen en wist/om bepde parthijen
contentement te geven/dan of formeile scheplinge/ publickelyck ghe-
authoziseert; of eenighepdt door onderlinge verdzaeghsaemhepdt: ende
dat ick (onder ootmoedighe correctie) 't leste hiel voor 't bestre. Sijn
Exel. bekende / datter gheen beter en was; maer verstandt evenwel/
dat de parthijen elck een Kerck moesten hebben/ daer sp mochten pre-
diken/na hare gesinthept. Waer op van my eerbiedentlyck gevraeght
synde / hoem'en 't dan maken soude met het Avondtmael/antwoorde
S. Exel. Dat oock elck sijn Avondtmael apart houden moest.
ICK repliceerde/ dat dat gheen verdzaeghsaemhepdt was / om eenig-
hepdt te houden / maer dat dat eene perfecte scheuringhe maercken
S. Exel: wil/dat
bepde par-
thijen hare
Predicatiën
en Wonde-
mael apart
houden/ en
de evenwel
eenigh bijs-
ven.

soude/verthoonende daer op vele inconvenienten: Edoch (sepde ick) indien dat soo in alle Steden goedt gebonden wort/ick ben willigh my mede daer na te voegen: Maer mynde niet/dat de Contraremonstranten daer toe verstaen souden (sepde ick) inde Steden / daer sy meester zyn/als tot Dordrech, Amsterdam , Enchuyzen ende elders / alsoo sy wel wisten/dat wy daer by voordeel hebben souden: gheloofde daerom/dat dit soo by haer voorzgegeven wierdt / om alsoo in die plaetsen/daer sy hun hadden afgesondert/Kercken te krijgen/ende hare scheuringh / te doen authoriseren / ende dat hebbende / hare parthyn onder 't pretext van een Spnodus nae haren appetijt upt te werpen / biddende nochmael S. Ex. soodanige scheuringe doch niet toe te staen/ maer de hant te houden aen soo eene verdraeghsaemheyt/ daer by / beyde parthyn haer gevoelē houdende/ende leerende in inatigheyt ter stichtinge/evenwel een lichaem blijven/een Doop/een Avondmael houden mochten. Hier op vielen lange prypoosten. S. Ex: behielp sich met de exemplē van Leyden ende Haerlem, mynende/ dat de voet / die hy voor hadde/ aldaer in practycke was. Ich verthoonde/dat sijn Ex. in bepde was geabuseert: Want tot Leyden hadden de Predicanten en Ouderlingē/ van beyde Gesintheide/ beloofst/ een Avontmael te houden met maleander: ende tot Haerlem was gheen geschil over de leere/maer alleen over 't recht/ dat de Magistraet aldaer verstant haer te competeren over de veroepingh der Predicante: 't Welch die vande Kerck haer niet wilden toestae. S. Ex: bleef by sijne meininge/ en wilde evenwel staende houde dat dat geen scheuringh was. S. Ex: thooerde haer oock qualick te vreden/ dat tot Rotterdam een Predicant was afgeseth/ om dat hy geleert had (sepde de selve) na 't gevoelen der Contraremonstranten. Ich antwoorde wel verstaen te hebben / dat t' Amsterdam een vroom Predicant (dit was Symon Goulart) van sijn dienst was versoft / alleen om dat hy geleert had na 't ghevoelen der Remonstranten: dat oock een Sieck-besoeker aldaer/met vrouw ende kinderen/ langhs den dijck gejaegt was/allē om dat hy der selber gevoelē toestandigh was: maer aengaende Rotterdam, dat de Magistraet niet die/maer ander oorsaken voorwendte van dat deportement. S. Ex: repliceerde/datinen wel haest een prettext conde binden: Ich seyde/dat S. Excel: de macht hadde/de Magistraet van Rotterdam te ontbieden / ende d' oorsaek af te vragen/ om dan te oordeelen / of het ghesochte prettexten waren / dan niet.

S. Excel.
oordeel o-
ver de Ke-
solutie der
Heeren
Staten en
de t uys-
senden der
selver.

S. Ex: sprekende vande Resolutie der Heeren Staten/tot verdraeghsaemheyt/ ende op 't veroepen tot de Kerckelijcke diensten dese Resolutie was weynigh dagen te voren ghesonden/aen sulcke Steden van Hollandt/die daerinne hadden bewillight/ om inde Kercken van haren begrijpe onderhouden te worden / ende was niet anders / dan 't gheen dies aengaende was goet gebonden in 't Concept van 't jaer 1591. hier voor geroert/sepde/dat de selve t' onthide was uptghesonden: Dat het een forme van Inquisitie was / die te willen doen achtervolghen / deswijle vele Predicanten die hielden ghemaeckt van hare parthyn/ ende dat hy wel wist/dat sy niet souden obediëren: Dat oock eenighe vande Staten te hevigh waren / ende de swarighedt niet wilden weghnemen.

Mijne in-
sichten op
dien voor-
slag.

men. Ick sepde / dat de Predicanten behoozden te dencken / dat de Heeren Staten van Holland ende Westvrieslandt hare wettiche hooghe Overigheyt waren / die sy schuldigh waren te gehoorsamen / ten ware sy wisten te bewijzen / dat der selver wetten tegen Godts woort streden : Dat my dochter / dat dit doen der H. Overigheyt verre was van Inquisitie; maer dat te vreesen stond / dat die Predicanten / die hare mede-broeders 't prediken verboden / om dat sy weygherden te teekenen hare nieuwe Acte / gesmeedt upp eyger Authoziteyt / sonder kennis der H. Overigheyt: oock die / als nootsaeckelijcke leeringen / aengenomen ende geleert wilden hebben dingen / die niet nootsaeckelijck en waren / veel eer sochtien een Inquisitie in te voeren / ende dat sulcker doen onverdragelijck was / en niet mochte toeghestaan worden: dat dese Resolutie niet en was ghemaect door parthen (daer mede eenige Vorstium ende my 't onrecht ende met notoir abups denoteerden) maer by de Hooghe Overigheyt / die hier in voor geen parthye / maar voor gemeyne Vaders mosten worden gehouden: Dat hare Ed. Mo. parthen in Conferentie hadden gehoozt / drie weecken langh / zynnde deselbe Resolutie noch eenige jaren daer naer inde smisse gheweest / ende met vele geleerden buppen ende binnens Landts gheconsulte / eer de selve uytquam : dat de geseyde resolutien eenige dinghen hadden / die den Remonstranten oock niet ten besten en behaeghden / nochtans ghehooszaemden sy / om dat de selve niet directelijck en streden tegen Godts woordt / maer dragelijck waren / ende om dat sy hun schuldigh hielden / den vrede nae te jaghen: waerom der anderer Weterspannigheyt te min was te excuseren. S. Excel. sepde / dat de Staten der Predicanten redenen behoozden te hoozen. Ick verthoonde / dat hun dat nopt geweypert en was / noch (soo ick ghelooofde) en soude worden / midts dat syse niet voor heen en stropden onder 't volck / om 't selve gaende te makē / gelyckmen had gedaen / maer voorstelden daer ende soo het behoorde / met behoorlycke respect / ende dat der Remonstrante redene / indien die daer op te seggen hadden / daer tegen gehoozt wierden. S. Excel. dit propoost verlatende / viel op het opschotzen Rosxi / segghende / dat hy een Bequest aende Staten overghegeven had / daer in hy maer twee dinghen versocht / 't eerst / Dat ick simpelijck wilde verclarenen niet te hebben buppen de Duyf pointen / 't ander / dat ick wilde komen in conferentie over de forme van leeren. Ick antwoorde / Dat de H. H. Staten Rosxi request my niet en hadden voorgehoudē / ende dat ick vastelijck ghelooofde / dat sijn Bequest wel gelesen zynnde / bevondē soude werden wel wat anders in te houden / als de twee pointen / soomen die aen S. Excel op 't glimpchst hadde aenghedit. Dat Rosxi my een Schrift had doen voordagen / dooz de Heeren Schote ende Veer / verbatende geheel ander pointen / als de geseyde twee / vol impertinentien ende onbilligheden: soo / die 't my leherden / selfs hadden geoordelt. Dat Rosxi besoingen nopt en hadden gestreckt / om de Kerche vanden Hage in rusten te houden / maer om de selve in onrust te brengen / ende evenwel de schult op anderen te legghen / daer toe soekende alderley pretexten / niet gaende op eenen selvigen voet / maer huppendit / morgen dat / wil lende /

S. Excel.
Sprekt.
van secke-
re Bequest
by Rosxi
uin overge-
genen.

Ick ant-
woorde.

lende/ende sprekende/ na dat hem wierdt inghegeven van andere/ daer hy mede te rade gingh/ die niet en sochten dan dese Kercke op rollen te brengen/ gelijck sy andere Kercken hadden ghedaen/ om eene generale factie over 't gheheele Landt te verspreyden/ ende dese Comedie of Tragedie (soo Rosseus sprack) te doen spelen oock voor de ooghen van S. Excel. ende de Heeren Staten/ om een proeve te nemen van 't gene men daer teghen soude willen of kunnen doen/ ende/ haer voorzinnen doordringhende/ de Heeren Staten te perssen tot sulcr/ als sy wilden.

S. Excel.
dringht op
by-een-
comste
vande he-
vighste Pre-
dicanten.
Mijn be-
denken
daer over.

Daer op myns oordels wel te letten stondt. S. Excel. scheen seer te dringen op eenighe nieuwe by-een-comste vande Predicanten/ oock de hevighste (sepde hy) ten wedersyden. Ick seyde te vreesen/ datmen in sulcken bpeencomste vande hevichste niet soude doen dan harde-bollen: doch dat ick dan hoopte daer by niet te sullen worden geroepen/ alsoomen myn ten wederzyden dat getuigenisse gaf/ dat ick sp vele na vande hevichste niet en was. Ende alsoo S. Excel. daer op zepde/ dat ick daer sonderlingh moest by sijn/ om alles ten besten te helpen dirigeren/ verhaelde ick vorder/ hoe S. G. Graef Wilhelm voor eenige tijt sommige hadde doen by een kommen binnen Delft, daer ick mede was gheweest/ ende datmen daer soo had ghehandelt/ dat myn den lust/ om my weder in sulcke communicatien te vinden/ heel was vergaen. Doch indien de H. H. Staten van Hollandt/ onse H. Overheupt/ ende S. Excel. dat goet vonden/ stondt my toe te obedieren: Maer dat de Predicanten niet en moesten mepnen/ ons wederom met vele Articulen te quellen/ als voormaels was geschiet/ alsoo doch sulcr te vergeefs soude zyn. S. Excel. zepde/ datmen alleen vande vijs pointen soude spreken/ Daer mede ick scheydende zyn Excel. hadt dese aenspraak genadelijk in 't goet te Willen nemen/ ende in allen gheval staet op my te maerken/ dat ick in desen soude doen/ 't geen zyn Excel. my soude voorzchryben/ ten ware ick soodanighe redenen hadde ter contrarien/ die ick vertroude dat S. Excel. selve vinden van gewichte. S. Excel. bedankte ende verliet my. Doch vande voorgheslaghene bpeencomste vernam ick zedert niet meer. Dit alles heb ick/ te hups gekeert zynde/ aldus datelijck opgetekent/ ende om redenen goet gebonden alhier te verhalen.

Ick heb voor ende na meer d'eere gehadt/ met zyn Excel. desen aengaende te spreken: ende alsoo my nu versheydenlyck ter ooren ghecommen was/ dat zyn Excel. d'ick wilg zepde/ Datmen Godt vande Regeeringe van meer als vande helft der wereld ontblootede/ indien men hem soude willen onttrecken de Regeringh van 't quaet/ om dat 't mee- ste/ dat inde wereld geschiede/ quaet was/ vont ick occasie 't selve eens op te werpen/ ende verhoonde S. Excel. dat wy Godt de regeeringhe van 't quaet geensins en ontogen/ maer de selve regeringhe Gode met vollen monde toeschreven soo wel als van 't goet/ ende dat/ die ons anders na-sepden/ onse meeninghe niet wel en verstanden/ of verdrapden: Alleen ontkennen wy (sepde ick) dat Godt Auteur is vande sonden of 't quaedt/ dat inde wereld gheschiedt; verhoonende/ datter vry groot onderschept was tusschen 't quaet/ datter gheschiedt/ regeren/ ende tusschen 't selve doen/ of maken/ dat het geschiede. Alsoo my

Naerder
aenspraak
aen S. Ex-
coerende
Godes re-
geringh
over 't
quaede.

nu dochte/dat S. Excel:sonder veel daer op te repliceren/ebenwel hy't
zyne bleef/vraeghde ick met eerbiedinghe/of S. Excel.zijnde Graef
van Moeurs/al het quaet selve dede/of dede boen/dat hy boogwichten
inde selve syne Graef-schap wierdt aengherecht. S. Excel.neen ghe-
antwoordt hebbende/sepde icli/dat het soo was/ende dat ebenwel sijnt
Ex: 't quaedt/dat daer geschiede/regeerde/ mits dien hy het verboodt
door wetten/ende castijde dooz straffe:daer op de selve swergh. Ende
alsoo ick van langer handt wel seckerlyck wiste / dat sommige hoof-
sche afvliegers ende pluymsryckers/met af ende aenbzengen/alle ha-
re neerstigheyt ende konsten aenwendeden/om S. Excel.doorz calum-
nien ende logenen van my afkeerigh te maecken/badt ick de selve oot-
moedelijck (gelijk voormaelg meer-mael was gheschiedt) my/ voorz
alle myne ghetrouwue diensten/ alleen dese ghenade te willen bewijzen/
van soodanige aenbzengers te houden staende / tot dat hy my dooz den
geringhsten sijner dienaren soude hebben onthoden ende gehoort in ha-
re tegenwoerdigheyt. Van S. Excel:en dede dit nopt. Eenighe vande
nu verhaelde propoosten/ met S. Excel.ghehouden voor middaeghs/
wierden al des selven daeghs namiddaeghs/in eenige dingen/heel bups-
ten waerheyt vertelt by wylen den H. Secretaris van Hollandt Adri-
aan Duyck, hoewel gheen derde/ myns wetens/daer omtrent was ghe-
weest; daer uyt ick noch meer oorsaech had te vermerken/ wat opinie
zijn Excel.van my hadde/niet teghenstaende de selve my somtijds by
eenige niet dan alle goet ghetupghenis en gaf/ oock boven myn mer-
ten. Vreemde geruchten liepen omtrent die tydt van my dooz den Ha-
ge. Men sepde tot Lepden/dat ick in myn sinnen geslagen ende minne-
righ was geworden: daer op my eenige Studenten ende vrienden van
Lepden quamen besoeken/om te sien/hoe het met my was: men gaf
uvt/dat sijn Excel.my hadde/jae met een uytgetogen poignaert/ghe-
drepght/ende de trappen af doen jagh: Ter contrarie en hadde S.
Excel.my nopt dan met alle genade ende vriendelijckheyt in woorden
bejegent. Andere sepden/dat my 't Hof verboden was: 't Welch gelijck
het nopt gheschiedt en is/ soo en was het oock hy my nopt veel/buyten
noot/begaen/ nu noch minder. Hecker eerlijck man quam my om-
trent die tydt waerschouwen/ dat ick doch soude voor my sien/ ende/
's abonts insonderheyt/van straat blijven/ alsoo hy vreemde propoo-
sten hoorde/ende dat eenighe na myn leven stonden: daer van ick noch-
tans niet 't minste konde gewaer worden:daer na wel/maer uyt een an-
der oorsaech/die met dese saecke geen gemeenschap en hadde. Voorz
gingh de roep/ dat ick 's nachts in myn hups niet en dorste slapen/
daer doch niet aen en was: dan het waren my voorzboden van meerder
swarigheyt/ waer van de peer doe noch niet ryp en was.

De Bequeste Roszei, by sijn Excel hier voor ghemelt/ hield in/ Dat
maer

„maer oock mette gantsche Ghereformeerde Kercke deser Provincie
„(Hollandt) in ruste ende vrede gesint was te leven/ende eenen goeden
„seckeren voet tot den gemepnen vrede der Kercke te legghen/ de nae-
„volgende poincten soude accorderen. Erst/dat ick in teghenwoor-
„digheyt van drie of vier Predicanten/van der Contraremonstrantie
„ten zyde/in dese Provincie/oprechtelyk soude verclaren/op 't stuk
„vande Ghereformeerde Religie/ inde formulier van eenighept begre-
„pen/ niet meer te hebben / als de Vijf poincten inde Remonstrantie
„verbatet/ daer inne ick eenige veranderinge t' eeniger tydt van mee-
„ninge soude sijn te versoecken. Ten anderem/dat ick berept soude we-
„sen in vrydelijke Onderhandelinge/in eene wettelycke Kerckelijcke
„vergaderinge/te treden/om aldaer eendrachtelijck enige palen te be-
„ramen/na Welcke bepde parthpen in't voorstellé der leere/nopende de
„Vijf poincten/haer in toecomende tyden souden hebben te dragen/ge-
„lyck sulckx tot bevorderinge van vereenigingh/ tusschen de Luter-
„sche ende die vande Ghereformeerde Religie in Polen getroffen/mede
„door een wettelycke Spynode geschiedt is. Verclarende Rosæus/Dat
„indien ick die Condition wilde accepteren/metten eersten in 't Werck
„stellen/endi oversulcx de middelen/om een ordinarise wettelycke ver-
„gaderinghe by de H. Overigheyt te verwerven / soude Willen niet
„de verschillende parthpe een-samentlyk versoecken / Dat hy dan
„berepydt was alle verschillen tusschen ons bepden (upt de ghemees-
„ne oneenigheden over het stuk der leere ontstaen)gheresen / te laten
„herusten/ende voortgaen in eenigheyt te leven: De strydiche poin-
„cten voor de Gheneypnte/tot volromen verdzach der saecke toe (midts
„dat sulckx oock van d' ander parthpe gheschiede) op het nauste ende
„scherpte niet te vermelden / ende ter naesten reyse met my zende Ta-
„fel des Heeren te communiceren. Indien ick dit astloegh / prote-
„steerde hy / Dat d' oorsaek van alle d' onrusten niet aan zyne maer
„aen mijne zyde was streeckende : Alsoo hy niet verstaen en konde/
„hoe hy met die in sulcken gheschil mette Kercken hier te Lande
„stondt / soude een particulier accoort van mutuelle verdzaeghsaem-
„heyt ende communicatie aengaen (dewyl doch alreede eenige sepa-
„ratie tusschen ons bepden was gheschiedt) als ick van meeninghe
„soude wesen/ met de ghemeelde Kercken / daer mede hy in eenigheyt
„stondt/niet te vereenigen/versoeckende/dat de H. H. Getcommiteer-
„de Raden dese sijne verclaringh gunstelyck wilden accepteren / ende
„de saecke/ nae de authozitept hunne Ed. Mog. van Godt ghegeven/
„tot eenen goeden vrede bevoerderen.

Wie my
d' eerste
kennis
dode van
desen voor-
slag.

Dese voorzaghe was my eens ter loops door den Predicant Bernar-
dum in secker geschrift / dooz Rosæum aen den Kercken-raedt overge-
gheven/verhoont/op dat ick 't soude lesen/ende/doch het my goeft/
mijn beduncken daer op verclarren. Ick vraeghde Bernardum, of hy
vanden Kercken-raedt was gheputeert / om my dit geschrift voor-
te houden/als van haren 't weghen/ om my daer op te verclarren: Hy
antwoorde / dat hy niet en quam als hier toe formelyck gheputeert:
dat oock het selve schrift by den Kercken-raedt niet en was ge-exami-
neert

neert ende overwogen/ jae selve inde laetste vergaderinge niet gelesen:
waet op myn begeerte was/dat indien de Kercken-raet/ niet tegen-
staende de verclaringe/ die ick alreede tot haer volcomen genoegē had
ghedaen / ende by Rosæum verworpen was / evenwel dit schrift Rosæi
eenighe consideratie waerdigh achtede / dat die dan dat eerst selve (soo
behoort) naerder soude willen examineren / ende dan ryppelyck delibe-
reren / of sp geraden vondt / de reghenwoordige gestaltenisse der saecke
wel ingesien zynde / 't selve schrift my voor te dragen/ om myn bedunc-
ken daer op te hoozen; Dese Antwoorde gaf ick Bernardo schriftelijck/
als tot syne memozie/maer daer op wierdt niet meer gevoerdert. De-

Wat ick
daer op
seyde.

se selve voorzagh wierdt daer nae door Rosæum bp forme van Reque-
ste (soo nu geseyt haende Heeren Gecommitteerde Baden gebracht/ en
S. Excel: daer van kennisse gedaen; Dock dede hy die translateren in't
Fransch / ende behandigen aen me vrouw Princesse Douagiere van
Orangien H. G. Hy selve leverde het dock aen myn Heere Prince
Hendrick van Nassauw/harer Excel. Soon/met versoech van hem te
helpen tot afdoeninge van syne suspensie. Dese voorzagh of Requête
en wierdt my evenwel nopt voorgedraghen; dock niet vande Heeren
Gecommitteerde Baden/ om dat hare Ed. Mo. den selven (soo ick nae
verstont) impertinent ende onbillick hadden geoordelt. Ick bequaem
daer nae Coppe upt handen van hare Excel. ende stelde daer op in

Rosæus
gaf die o-
ver aende
G. L. ende
dede daer
van ken-
nis aen
S. Excel.
dock aen
me vrouwe
de Princesse
ende Prince
Hendrick.

Duydtisch ende Fransch de navolgende Aenmerckingen en antwoort,
„In 't generael op alles, Dat dese Requête meer sagh op 't generael dif-
ferent vande Remonstranten ende Contraremonstranten dan datse
diende / om d' oneenighedt inde Kerck van 's Gravenhage wech te
nemen:daer toe nochtang Rosæus(die gheen Procuratie en had vande
gemeene Kercken/maer alleen Predicant vanden Page was) voor al
hadde behoozen te arbeiden/ Waer upt men claelijck sagh / dat hy/
niet wetende syne particuliere quade procedures/ in dese Kercke ge-
pleeght/te justificerē/de saeck had genomē op 't generael different/
om hare Ed. Mo. (ghelyck te vozen dock den Kercken-raet/van het
stuck af te lepden/ende syne sake verschoonelicker te maken:oste/dat
hy opsettelyck met corespondentie/ende door oproepingne/van bup-
ten/dese Kerck in 't warre geholpen had / om sich met sijn aenhangli
gevoeght hebbende met de gene/die elders gelijcke scheuringh hadde
aengerecht/hare Ed. Mo.te eer tot sulcken voet/als sy te samen had-
den geraemt/te perssen/ende oversulcx alle de Resolutie by hare Ed.
Mog. op 't generael different ghenomen/te doen verdwijnen;dat het
anders eene groote vermetelheidt ware / alleen op sijn eygen autho-
riteit sich de generale saecken der Kercke soo verre te bemoejen/als sonder.

Aenmerc-
kingen op
den selven.
In 't gene-
rael.

„hy dede in dat Schrift. In 't bysonder. Op 't gene hy seyde/ vande
swarigheden vyt de oneenigheden tusschen my ende hem geresen: 1. Dat
hy alleen daer van oorsaek was / met sijn hevigh prediken / daer
mede hy van langher handt ghesocht had 't Volck van my afke-
righ te maecten. 2. Door de daghelyckliche communicatiē/ ghe-
houden mit sommige/ die bekent waren de goede Gemeynete met by-
sonder aenloopen ende aensprecken gaende ghemaect te hebben.

In 't by-

I.

„3. Met sijne onbilliche aenclachten teghen my inden Kercken-raedt
 „ghedaen. 4. Met sijn afblýven van 't H. Avondmael op sijn eygen
 „ooydeel. 5. Met verwerpen van 't middel tot vrede by den Ker-
 „ken-raedt geraemt / ende by my aengenomen/ende de verachtinghen
 „vande vermaningen der H. H. Gecommitteerde Raden. Op 't geen
 2. „hp voorgheest vanden Voorslagh by eenige vroome beraemt. Dat
 „'t voorgaende daer mede wierdt bevesticht. Dat Festus tot Lep-
 „den had bekent die Reuest Rosæi ghestelt te hebben / ende dat die niet
 „sijn aenhangh apparetelyck waren die vrome / ypt welcker hoesem
 „die voorslagh quam ten eynde als vozen. Op 't gheen hp voorstelde
 „van niet alleen met hem/ maer oock met de gantsche Gereformeerde
 „Kercke deser Provincie te accorderen/ Sepde ick/dat ick en d' ande-
 „re Remonstrant alle tijt hadden verclaert/ende doemaels noch ver-
 „claerd/ dat wp met de Gereformeerde Kerck geen different en had-
 „den. 2. Dat wp nopt van weghen de ghemeene Kercken waren
 „bemoeft gheweest. 3. Dat wy daerom gheweghert hadden met
 „de Contraremonstranten te comen in conferentie / als met Gedeyde.
 „der Kercken / overmidts wy gheen gheschil en hadden met de selve/
 „maer wel met hun/die van de Kercken tot dit stuck niet waren ghe-
 „last. Daerom de Heeren Staten hun oock die qualiteyt inde Con-
 „ferentie niet hadden willen toelaten. 4. Indien van de Remon-
 „stranten in 't gemeen geen differenten hadden met de gemeyne Kerc-
 „ken/ ick veel min/als die my der eenigheyt/ met de selve/ altijdt son-
 „derlingh had behlycht / ende daerom niet de selve niet behoeft te
 „accordere. Op 't geē hp sepde/ Van my te verclarē voor drie, of vier Pre-
 „dicanten van der Contra-remonstranten zijde. Praeghde ick/ waerom
 „jupst voor die? waren inden Hage geen Overheyden/ geen Kercken-
 „raedt/ geen Predicanten vroom ende wijs ghenoegh/ om mijne ver-
 „claringhe te hoozen/ende kennisse daer van te dragen? Maer dat het
 „hem te doen was om de vlagge te voeren / ende my te doen kominen ad-
 „pedes. Op 't gern hp wilde/ Dat ick soude verclare, dat ick inde For-
 „mulieren der eenigbeyt niet meer er hadde, als de vijf pinctē, daer in ick
 „van meeninge soude zijn t' eeniger tijt veranderingh te versoecken: Dat
 „ick ende andere Remonstranten al voor vijf of ses Jaren by 't over-
 „geven vande Remonstrantie/inde Conferentie/ oock elders in open-
 „baren druck / ick in 't bysonder noch onlanx / by secker myn be-
 „richt op 't naerder Advys / nopende de Conferentie van Delf/ had-
 „den verclaert. 1. Dat wp boven of huyten de gheseyde vijf pointen
 „gheen ander differenten met de Contraremonstranten en hadden;
 „Verhalven Rosæus te laet op was / om eerst nu dese verclaringh van
 „my te epshen/ als of ick in mora ware geweest/die te doen / ende het
 „daer aen ghehouden had / dat Rosæus geen vrede met my had kommen
 „houden/ 't welck soo niet en was. 2. Dat ick daer boven noch ghe-
 „willighlyck/hangende dit different tusschen my en Roseum, de voorz
 „verclaringh had vernieuwt / mondelingh ende schrifstelyck/in vollen
 „Kerckenraet/die daer mede te vreden was gheweest. 3. Dat imper-
 „tinent was te willen bedinghen van gheen veranderingh te soeken
 in-

„ inde formulieren/bupten de Vijf pointen/aengesien ick self met dese
 „ Vijf pointen gheen veranderingh en socht inde formulieren / over-
 „ midts ick hiel/dat dese pointen tegen de formulieren niet en sreden.
 „ 4. Dat schoon genomen ick op pet/dat in de formulieren is / bedene-
 „ ken had/onbillick was my te perssen/dat te verclare:alsoo men nie-
 „ mant schuldigh is van syne ghedachten rekeningh te geven dan Go-
 „ de/neffens/dat dencken gheen onrust en maecht / ende het geen tydt
 „ is ozde te stellen/ eermen de gedachten uyttert. 5. Dat ick de Resa-
 „ lutie der H. Overheydt aengaende de Revisie / het bedencken over de
 „ formulieren / ende de hyphenydt allen Predicanten daer in compete-
 „ rende nae Godts Woord / ende haer beroep / niet en konde noch en
 „ mocht prejudiceren. 6. Dat het nae't Pausdom roock/mensche-
 „ lycke schriften(alas dese formulieren)alle vorder examen te ontrekken/
 „ even als of die onspelbaer waren / 't welck scheen met dese conditie
 „ gesocht te worden/ende streetd tegen de H. Schrift/ende de Confessie
 „ selve. 7. Dat ick behoorde te volstaen mit de verclaringh / by my
 „ ende de Remonstranten dickmael ghedaen / van niet te suffen leeren
 „ tegen de formulieren/tot de Revisie toe / ende ons te reguleren nae de
 „ Resolutien vande H. Overheydt/by welcke verclaringhe ick alsnoch
 „ persisterde : Op 't geen hy sprack van in vriendelijcke onderbanlinge
 „ te treden in wettelijcke Kerckelijcke vergaderinge , om aldaer eenige pa-
 „ len te beramen,nae welcke men sich in 't leeren &c. soude dragen. 1. Dat
 „ ick sulcke vergaderingen nopt hadde gewegert/ soo doozgaens ende
 „ spacialijck inde Delfsche Conferentie was ghebleken / ende derhalven
 „ onnoodigh was dit soo scrupuleuslyck van my te stipuleren. 2. Dat
 „ de Heeren Staten / siende de saerken / dooz de ghesepde Conferentie
 „ (hoewel ten selven epnde/als hier staet/ soomen hadde voorgegeven/
 „ aengheleypdt) eer verarghert als verbeterd/de palen/binnen de Welcke
 „ sich een pghelyck soude houden / selve hadden ghestelt / derhalven nu
 „ sulcke byeencomste onnoodigh was: indien evenwel hare Ed. Mog.
 „ 't selve goedt vonden / was ick willigh my daer naer te reguleren.
 „ 3. Dat 't exemplel van Poolen eerst ende dictwils vande Remon-
 „ stranten selve was voortgebracht/om de Contraremonstranten daer
 „ uyt te doen verstaen / datmen inde Religie wel eenigheypdt konde on-
 „ derhouden / niet teghenstaende enighe verscheydenheypdt in enigh
 „ point / 't welck Roseus ende de Contraremonstranten nopt hadden
 „ willen doen. 4. Dat/al wozen te spreken vande palen in 't leeren der
 „ Vijf pointen/men moest weten / ofmen het leeren der Vijf pointen
 „ in hem selven lydelyck hield/ daer op Roseus noch de Contraremon-
 „ stranten haer nopt hadden willen verclare. 5. Dat het Reglement
 „ in Poolen was gestelt van de Kerken aldaer/by gebreke van Over-
 „ heyden de Religie togedaen / die hier 't selve alreede hadden gedaen/
 „ 't welck ick dachte te volghen / ten ware de selve anders ordonneer-
 „ den. Op 't bedingh/van dat ick met verschillende parthyen eensamen-
 „ lijck soude versoecken de middelen, om een ordinarije wettelijcke verga-
 „ deringh by de H. Overheydt te verwerven : Dat dat verclaringh ver-
 „ epschte/ende daerom stondt te besien / wiennen hier verstant door de

„verschillende partpen/ mette welcke eensamentlyck ich sulcx soude
 versoecken. Verstantmen de Remonstranten ende Contra-remonstranten
 hinc inde, soo mostmen dit niet my alleen/maer allen den Remonstran-
 ten voorzeggen. 2. Indien Rosæus hiet dooz verstaet/dat ich t' alleen/
 gesamentlyck met hem en andere Contraremonstranten soude doen/
 soo socht hy my vande andere Remonstranten af te trekken/ende my
 alleen tot een Teken van Victorie mede te slepen/ 't welck onbillick
 ware/ende in allen geval tot geen vrede en soude dienen. 3. Indien-
 men dooz d' ordinarise wetteliche vergaderinge verstaet de selve/daer
 men handelen soude vande gesepde bepalinge/ soo referere ich my tot
 t' gene nu gheseydt was. Indienmen den Synodus Nationael
 of Provinciael verstaet/ soo sochtmen met dese stipulatie te verifie-
 ren de calumnie my na gegeven/dat ich sulcke vergaderinge belette-
 de/ende dat die sonder my niet konde woorden verworven/daer tegen
 ich protesteerde/alsoo dat in t' minste aen my niet en hingh/ ende ick
 alle tydt overbodigh was geweest/ende noch was/des versocht zyn-
 de van die gene/dien het toe komt/ te helpen arbeyden/ Dat een wet-
 tighe Kerckelijke vergaderinghe vande P. Overheypdt verworven
 mochte woorden. 4. Daerghde ick/of dooz de woorden/ Middelen or-
 dinaris ende wettelick, verstaen wierden de drie Conditiën/die Rosæus
 my had doen voordragen dooz de Heeren Ouderlinghen Schotte ende
 Veer, als verbatende de forme/nae de welcke hy verstandt dat de Sp-
 nodus behoorde gehouden te woorden/ ende op de welcke ick soude ge-
 houden sijn den selven te helpen versoecken; namentlyck. 1. Daer de
 deputatie alleen soude staen by de Kercken. 2. Daer de Kerckelijke
 Gedep. alleen souden decideren. 3. Daer/ die pet voorstelden/ niet
 mede souden mogen stemmen; ende dat/ wan sulcx de meeninge wa-
 re/ ick moest verklaren/ dat ick sulcken Synodus niet konde vorde-
 ren met goeder conscientie/ende hielt/dat ick de selve niet goeds en
 was te verwachten tot waerheypdt ende Vredē. Op t' geen geseydt
 woerd/ dat Rosæus bereydt was alle verschillen wisschen hem ende my,
 hoewel uyt de gemeene oneenigheydt over t' stuck der leere gheresen, te
 laten berusten. 1. Dat niet ick/ maer Rosæus aen dese oneenigheydt
 schuldigh was/ daer de gemeene oneenigheden vele jaren hadden ge-
 duert/sonder dat hy my opt op t' stuck der leere hadde aengesproken:
 hoe was die dan hier ict gesprooten? 2. Dat ick hielt/dat Rosæi nij-
 digheypdt ende anderer opruypinge tegens my hier van d' eeniche oor-
 spronck was. 3. Dat ick evenwel dese verklaringe Rosæi acceptere
 in quantum pro, tot bewijs/ dat ick Rosæo in t' particulier gheen oor-
 saech heb ghegeven. Op de belofte Rosæi van de strijende poincten
 voor de gemeynte op t' nauoste ende scherpste niet te vermelden, tot vol-
 kommen verdragh der saecke: Dat indien dooz t' nauoste ende scherpste
 vermelden verstaen wordt t' bitter inventiveren/ schelden/ lasteren/
 ende de Ghemepte van my af te keeren / ende tot scheuringh te be-
 weghen/nam ick die aen/ midts dat hy dat alle-tydt nae-liete/ aen-
 ghesien t' selve een Leeraer van Godts woordt nimmermeer en be-
 laemt: Indien hy het verstaet vande poincten niet te tracteren in-

„den hooghsten graedt/ dat ick hem niet en begherde
 „te verbinden/maer mocht lyden/ dat hy sijn gewoelen op 't scherpste
 „voorstelde/ behouden alleen / dat hy evenwel vrede hieldt / ende my
 „toegelaten wierdt van gelijcken te doen/ op dat de Gemeente niet soo
 „gheblindthoert en wierde / gelijk tot noch toe. Op de belofte van
 „alldan met my aen de Tafel des Heeren te willen communiceren: Dat
 „'t afbliven Rosei niet en is geschiedt om eenige onsuypere leere/ aen-
 „gesien de verklaringh van Roseo, quansups nu/ tot verseckeringh
 „van dat stuk/ begheert/ allangh voor sijn afbliven ghedaen was/
 „maer om syne particuliere humuren: dat dat noch continuuerde/
 „om dat hy ende syne corespondenten haren wil niet en kreghen in 't
 „houden van sulche Kerckelijcke vergaderingen/ als sp wilden: waer
 „op ick braeghde/ of die reden voor Godt ende de Menschen suffisant
 „was/ om daerom eene soo bedzoefde scheuringh aen te rechten? Op
 „de protestatie/ indien ick delen voorslagh af-slae, protesteerde ick daer
 „teghen/ dat Roseus d' eenighe oorsaek was van de scheuringh in
 „s Gravenhage/ ende van alle 't gevoldhde van dien/ ende dat hy al-
 „leen daer van Beeckenschap soude moeten gheven voor den Sone
 „Godts. Op 't gene hy seyde van bekent te zijn, dat ick in geschil staet
 „met de Kercken. 1. Dat uyt de Conferentie ende der Remonst.
 „Schrijften bekent was/ dat ick niet de Kercken geen geschil en heb-
 „be. 2. Dat Roseus socht syne particuliere Scheur-sieckte niet de
 „naem van 't gemeyn different te bedecken. Op 't seggen/dat doch al-
 „reede separatie was geschiedt door seckere occasie. 1. Dat hem daer
 „toe geen occasie gegeven/maer van hem gesocht ende genomen was.
 „2. Dat het aen hem alleen had gestaen/ alias te houden bumpten sepa-
 „ratio/tot dat hem op syne grieven/soo hy enige hadde/ware genoech
 „gedaen geweest. 3. Dat het niet wel en lypde/de wonde voorbedach-
 „telijck te slaen/ende dan te seggen: doet nu wat ick wil/ t zy recht of
 „onrecht/of ick en salse niet genesen. Tot conclusie protesteerde ick/
 „dat indien Roseus niet en begeerde dan twee dingen tot bewedigingh
 „der Kercke van 's Graven-hage; namentlijck/dat ick soude verkla-
 „ren geen verschil te hebben dan over de vyf poincten/ ende beloven/
 „des versocht zynnde/van de gene die daer toe sijn gelast/te helpen/ dat
 „de geaccordeerde Synodus mochte voortgangh hebben: dat ick al-
 „reede 't eerste verklaert/ende 't ander belooft hadde/noch verklaerde
 „ende beloofde hy desen.

Ik behandighde dese Aenmerkinghen eerst aen den Heere Advo-
 caet sal: om die sijn Excel: ende de Heeren te verthoonen / daer nae
 aen mijn vrouwe de Princesse in 't Fransch / oock aen mijn Heere
 Prince Hendrick ende andere/ tot onderrechtinge tegen Rosei onware
 uytstropingen.

Middeler tijdt wierdt hy eene andere Requeste/ van Rosei aen-
 hanck/aen de Heeren Staten te kennen gegeven/Dat niet alleen ick
 een valsche Leeraer was / diemen schulwen moest / maer dat oock
 d' andere Twee/ Rosei ende mijne Medebroeders/ dienoch dienden
 neffens my/de waerheit vande Christelycke Gerefommeerde Religie
 niet

9.

10.

11.

12.

Mijne
Protestatie
ende Con-
clusie.

Requeste ba-
s Rosei aen-
hangh tegé
my/ende de
twee ande-
re Medi-
caante inden
Haghe.

niet supver en leerden. Dit was onwaerachtigh inde Twee andere/ haer gevoelen sijnde genomen nae Rosæi ende syner aenhangheren opinie/ want zp doorgaens verclaerden vande gesinthept der Contraremonstranten te wesen/ende 't selve met haer leeren behoonden; Maer dat wierdt alsoo van Rosæi volcksken voorghevendt / om te schijnen die soo wel te moeten mijden als myp / om hare factieuse affonderingh beter verwe te geben / tegen 't geen men hun dagelycx met waerheypd opwierp/ namelijck/ Dat zp gheen reden hadden haer van 't lichaem binnen den Hage afsonderen/ende bryten te loopen/ naedemael zp in allen geval noch twee hadden van hare gesinthept/ die nevens my niet onderlinghe verdzaeghsaemheypd in vrede leerden/ ende die zp konden hoozen. Wiert oversulcx van d' andere twee mijne mediedenaers ghesa-

Reueste
hier tegen.

„mentlijck/ende van myp in 't bysonder/ by Reueste aende selbe Heeren Staten over soodanige beschuldigingh ghedoleert met sommier verhael van Rosæi prozedure/ende de scheuringh by hem aengerecht.
„Onder anderen sepde ick in mijnen Reueste ende voor mijnen persoon/
„Dat desen handel my eene soo groote blyvende smerte / crups ende
„verdziet was/bysonder in mijne afgesloofde/na den ouderdom jagen-
„de/oock na der naturen loop/rust soekende dagen/ Dat ick getroost
„was liever mijn dienst te verlaten/ dan soodanige desolatie ende ver-
„stropinge te sien onder de kudde/ die ick soo lange hadde helpen wep-
„den/sonder tot heplinge van de selve (een goet deel vande welche ja-
„merlijck was misleypt) alles te doen wat ick konde in goede consci-
„entie na des Heeren woordt. Waer toe alsoo ick geen ander raedt en
„wist/dan my vande blamen inde voorz. Reueste verbath (by welke
„ick voor een valsche Leeraer ende Verstoorder der Kercke gescholden
„wierdt) soo veel in myp was/ te bebzijden / endedaer toe voorz de Kert-
„ken-raet niet had kunnen geraerken/versocht ende bad ick/ dat/hare
„Ed. Mo. my soo vele gunsten wilden bewijzen/ dat ick in der selver
„vergaderingh mocht werden gehoocht tegen d'aenlachten/die Rosæus
„of pemant anders van de ghene/die de gesypte Reueste hadden overs-
„gelevert/tot mijnen laste souden willen doen/om mijne defensie ghe-
„hoort sijnde voorts gedaen te worden na behoozen. D'Apostille op

Apostille
op mijne
Reueste.

„mijne Reueste was dese. De Staten van Holland ende Westvrieslandt
„verclaren hare Mog. Ed.aenghenaem te wesen, dat de Verthoonder Godts
„Heylige Woort in suyverbeyt, stichtelijck, de goede Christelijcke Gemeyn-
„te heeft geleert, ende hare Mog. Ed. Resolutien ghevolght, ende daer inne,
„tot voortplantinge van Gods eere, ende opbouwinge vande Kercke en Ge-
„meynte onses Heylants en Saligmakers Iesu Christi continuerende, ver-
„staen hare Mog. Ed. hem jegens alle calumnien ende blamen te defenderen
„na behooren. Gedaen inde Hage den 28. April 1616. Ter ordonnantie vande
Staten. A. Duyck, Rosæus kreegh oock ter selver tijt op seckere sijne Re-
queste dese volgende Apostille. De Staten van Holland ende Westvrieslandt
„verstaen, dat de Supp: sal hebben te behoonen leedtwelen, ende doen be-
„hoorlijcke reparatie van sijne proceduren, daer uyt veroorsaeckt is de
„scheuringh vande Gemeynte alhier inden Hage, tot hare Mog. Ed. conten-
„tement, of hare Gecommitteerde Raden, d'ordinaris Overigheyt ende
Kercken-

„Kercken-dieners inden Hage, sijne Mede-broeders, om 't welcke gedaen
 „op sijne saecke eyntelijck gedisponeert te worden. Ghedaen inden Haghe
 „den 28. Aprilis 1616. Ter ordonnantie vande Staten. A. de Duyck. Rosxi
 „Aenhangh kreegh dit beschent. De Staten van Hollant ende West-
 „vrielandt verstaen/dat de Suppl:hen sullen draghen als goede ghe-
 „hoorsame Ondersaten/ende oprechte Godt-vreesende/Christelycke/
 „Gereformeerde Religions-verwanten; ende sal by hare H. Overig-
 „heypdt/ghelyck by d'ordinaris Overheypdt vanden Haghe voorts wel
 „goede sorge gedraghen ende voorsien worden / dat Godts H. Woordt
 „in alle supverhept ende stichtelijck sal worden geleert:ghelyck harer
 „Ed. No.goede meeninge altijdt geweest is/ ende alsnoch is. Ghe-
 „daen inden Hage etc. als boven.

Als ick nu evenwel sagh/dat Roszeus, in plaets van sich tot gewoech-
 ligheyt te bryggen/halsterriger wiert/ ende sich onder de handt dapper
 gestyft vondt van eenige niet de geringhste in macht ende authoziteyt/
 die alles soo wisten inde vergaderingh vande Heeren Staten te be-
 steecken/dat voortaen qualijck eenige verseeckerde handt-havinghe by
 hare Ed. Mog. te binden was; Dat oock de partijschap onder de
 Kerckelijcke meer ende meer wies/ neffens dat de Scheuringh inden
 Hage dagelijc vermeerderde/ende de dienst bepder Kercken my byson-
 der in dese sware gelegenheyt/voortaen veel te swaer was/ sonder ee-
 nigh middel te sien van verlichtinge / dan dooz beroepinghe van noch
 een Predicant in Rosxi plaets/upt de welche ick wel sach dat wederom
 seer groote swarigheypdt ende oneenighheit te verwachten stont; vondt
 ick/eenige maenden daer na/ geraden/ wederom mijne dimissie by Re-
 queste te versoerken / de welche den 22. September inde vergaderingh
 „der Heeren Staten gelesen zynnde / en wierdt evenwel daer op (noch
 „op seckere andere Siequeste Rosxi, daer inne hy verlaerde de voor-
 gaende Apostille niet te kunnen gehoorsamen/ ende evenwel begeer-
 „de gerestitueert te worden/ sonder hem met de communicatie aen de
 „Tafel des Heeren met my te beswaren/of tot aennemingh van hare
 „Mog. Ed. Besolutie te constringeren) niet ghedispondeert/hoewel ick
 oock daer nae noch seer om ontslaginghe aenhielde / oock eenighe van
 qualiteyt employeerde/ om de selve vooz my te verwerben. Middeler
 tyt vernam ick/dat S. Excel. onghenade sich over my meer ende meer
 openbaerde/ en dat de selve onder anderen tegen seecker Edel-man had
 geseyt/onbillick te zijn/dat Roszeus sich brygē soude onder my. Ick en
 hadde nochtans nopt getracht/ om Roszeum onder my te doen bryggen;
 veel eer stond ick in ghevaer/ van verplet ende met voeten ghetreden te
 worden dooz hem/ die inden Kercken-dienst verre de jonghste was/in
 ouderdom myn Soon / ende in Wel-baden myn verplichte met recht
 mocht gehouden worden. Wierdt oock uyt S. Excel. monde ghehoort/
 dat de Contraremonstranten wel soo sterck waren in 't Lant / dat sy
 niet lyden souden/datmense oppresserouen soude/ gelijckmen voor hadde.
 Van dit voornemen van oppresseren weet ick in 't minste niet / ende
 houde seecker/ dat S. Excel. hier in/ als in vele andere saecken/ seer
 qualijck bericht wag. Op 't getal epde sterckte der Contraremonstran-
 ten

Apostol op
de Siequest
van Rosxi
aenhangh.

Ick ver-
soek we-
derom van
mijn dienst
ontslagen
te worden.

Wordt met
verhoort.

S. Excel:
ongenade
tegen my.

ten wistmen wel dat zijn Excel:sich daghelyc informeerde in Steden ende Dörper. Waer toe de selve dit dede / stondt my niet te ondersoeken : Maer dat sy niet te vrezen en waren / wanner sijn Excel, had ghelyst de publycke authoziteyt van Hollandt de minste hand-biedinghe te doen teghen die gene / die haer teghen de selve hebben derren opstellen / is notoir : gelijck oock notoir is / dat de Heeren Staten ende S. Excel:der selver onderdrukkinge niet (hoewel die nopt gedacht en was) souden hebben gheleden. Maer 't gheen my meer verschrikte was dit woord gesprocken tegen mijn vrouwe de Princesse van Graingien (die het my niet haer eygen mond den 8. December deses selven jaers verhaelde) dat dit different niet en soude werden ghedecideert, dan door de wapenen. Of dit een Prophetye / of desssein was / is my onbekent. Dit weet ick / dat sonder de stale klingh of 's Landts wapenen / by S. Excel: in desen ghebruyck / dit Proces niet soude sijn geuptet gheworden op den Dortschen voet.

De Haeghsche Scheur-maeckers moede sijnde van tot Hyswijck te loopen / wilden een Kerck binnen hebben. S. Ex: seyde tot den Burghemeesteren vanden Haghe / dat de selve altydt van advys was ghewest dat menste behoorde toe te laten / al soude men hun een Predicant doen konien van Amsterdam. Item / dat het die lypden waren / die sijn Heer Vader op den setel hadden ghebracht. Oock gingh 't gheruchte / dat S. Excel: hadde ghesepdt / sy souden prediken inden Hage / al soude hy sijn Stal daer toe leenen. S. Excel: gaf oock voor van noch een Contraremonstrants Predicant te beroepen / die neffens ons predicken soude inde groote kerck. De Gecommitteerde Radē sochten dit sijn Excel: te ontgeven / als streckende tot handt-habinge bande scheuringhe. S. Excel: bleef evenwel daer by. Ick wierdt daer nae by eenige Heeren hier op ghebrugcht. Mijn Antwoordt was / dat Bernardus ende Lamotius , die neffens my dienden ende de Christelijcke eenigheyt onderhielden / van't gheboelen der Contraremonstrants waren: wilde men soo noch eenen derden beroepen / ick was te vreden / ende soude my met den selven / als met d' andere twee / des Christelijcken vredes bevlighen: maer dat ick liever soude wjcken / dan dienen met eenen / die gheen eenigheyt houden / maer scheuren wilde. S. Ex: seyde niet te willen / dat ick ginghe / ende dat ick alleen mans ghenoecht was / om vijf of ses Contraremonstantische Predicanten op te wegen. Princen seggen / dat hun gelieft. Hoe ick 't aenleyde ick moest blijven. Men hiel my teghen mijnen danck; waer toe weet Godt. Als wy voor-namen inde groote Kerck des H. Avondtael te houden / hadden Rosxi gesellen / meenendein te breecken inde selve Kercke den selven dagh / 't selve geerne verstoort. De Collegien / Raden ende Magistraet belette den 't, mits hun toeseggende een Predicant te fullen doen komen by leeninge. Daerop S. Ex: ended' andere wederom beloofden / Dat zy hun dien sondagh souden stil houden / sonder inden Hage te prediken / welck de Collegien verstanden van gantsch niet te predicken inde kerck of inde Proostdye / daer zy 't eerst ghemunt hadden. Evenwel predikten zy ten huse van eenen Enoch Much Boeck-houder van S. Excel:

Ghebrugcht
segge hier
over myn
gevoelen.

Ik begee,
re te gaen.
S. Excel:
wil niet dat
ick gae.

Den 15.
Jan. 1617.
De Schis-
matycke
teachten na
de groote
Kerk /
worden be-
let onder
belosten.
Zy predic-
ken in 't
Hups van
een Boeck-
houder S.
Excel.

Ver-

Verschepdē Haechsche Borgers / Leden vande publycke eendrachtige Gemeynete aldaer / siende dat de Schismatycke hun de groote Kercke poschden afhandigh te maeken/raemden te sameuen een Request/die zy naderhandt S. Excel. de Ghecommitteerde Baden/den hooghen ende Provincialen Rade/ de Neecken-camer ende Magistraet vanden Hage overgaven om sulcx te voorzomen/ ende hare Kercke niet my ende de gesepde twee Predicanten te mogen behouden. Die vande Scheur-Kercke hadden oock beloost aan S. Excel. ende bywesende Heeren (soo wijlen de Kaedts-heere t' Jongh/ ende andere/die daer by waren gheweest/my hebben verhaelt) gheen asghesonerde Kercken-raedt te sullen aenstellen. Hy dedent evenwel/ al datelyck op den selven dach/ kiesende nieuwe Ouderlinghen ende Diaconen. Dit was nu recht Kercken-raedt tegen Kercken-raedt/Kercke teghen Kercke. S. Excel. Stellen een nieulien Kercken- raedt aan/ tegens be- losten.
 scheen dit haer doen teghen belooste/ ende sonder Resolutie op hare Requeste te wachten/ eerst niet wel te nemen : liet het evenwel passeren. Hier van gaben sp in geschrifte dese redenen; 1. Dat sp dat hadden gedaen. 1. om hare Gemeynete in ordre te houden/ ende alle dis-ordre voort te comen/ daer toe de Ouderlinghen ende Diaconen noodigh waren. 2. Om dat hare Gemeynete/die nu eens vande Kercken-dieners inden Haghe om 'tstuck der leere gescheyden was/niet van meeninghe was/ haer/de saecken soo staende/weder onder de selve te begeven. 3. Dat het langer upstel niet goedt gebonden was/nademael aan hare Gemeynete waren gedaen(sp segghen niet van wie)uptgedrückte belosten/om selfs een Leeraer te verkiesen/ende by probisie te versoecken/ omme dooy den selven/toecomende Sondagh/ met de publycke Predicatie van Godts woordt inde groote Kercke bedient te worden: 'twelck niet bequamelijck tot contentement van hare Gemeynete geschieden konde/sonder Kercken-raedt. 4. Dat haer Gemeynete menighmael daer op had ghedronghen/ ende dat het meer-mael was gheresolveert: soo en kondemen sich om die andere oorsaecken niet daer tegen stellen. 5. Om dat de naeburighje Kerken haer daer toe hadden vermaent / die sp moesten contentement gheven / om oock niet te veroorzaecken het weder keeren inde publycke Kerck banden Haghe/ende om niet te bewillighen in onthydighe vereeniginghe tot prejudicie van de Gemeynete Kerken. 6. Men soude evenwel in't goede spoor wederom treden/ wanneer de saecke dooy wettigh middel soude gheholpen zijn, om inde Sijn Excel: ontbocht hier op 's anderen daeghs den Predicant Lamotum, hem aensegghende/ dat goedt ghebonden was/ dat aenstaende Sondagh een Predicant soude comen inden Haghe by leeninghe / upt eenige naebuer plaets/ die alsdan ten neghen uren soude prediken inde groote Kerck/ende voortaan Rosxi beurte bewaren van Sondagh tot Sondagh neffens ons: Hem lastende de Kercken-raedt te doen laden/ ende 't selve goedt te vinden. Dit zynde inde Kercken-raedt van S. Excel. wegen aengedient/wiert aldaer in bedencken gehouden. Midder-tijt verstantmen/dat het oprechten van een nieuwe Scheur-consistorie teghen belosten vele Heeren offensie gegeven hadde/ ende dat de Scheur-makers/vermaent zynde daer niede niet voort te gaen/ evenwel hadden

hadden gepersisteert. Vele vrome Borgeren waren oock ongerust/ende quamen inden Kerken-raedt klaghen over de moetwil der Schismatijcke. De Kerken-raedt vermaende haer tot stilligheypdt/ende dat sy hun de sorge bevolen souden laten zijn. De Kerken-raedt besloot by meerder stemmen die voorstel / (soo veel hun aenginck) niet in te willigen/ende deputeerde/die 't selve/met de redenen daer toe dienende/ den Heeren Staten ende S. Excel. met de eerste ghelegenheypdt in alle eerbiedinge souden verthoonen. Om dit te doen/ende daer toe bequaime audientie te verwerben/vervoeghden haer de Gedep. by den H. Advocaet / inde Gecommittierde Raaden/op 't Stadt-hups / ende by verschepden Heeren. Onder anderen spraken Bernardus ende Ick oock den Raets-heer 't Tongh hier over aen/dewelcke/mp stiente/vraeghde/als verbaest / Of ick noch daer quam naedemael den roep ginck/ datmen Barneveldts ende myn hups wilde plonderen. Ick sepde/ Dat myn hups ende persoon ten besten was. Indien 't Lant ende de Kerck daer mede waren gedient. De Collegien waren daer en tusschen weder by S. Excel. vergadert/ende wierdt gheseypt van hooghe propoosten aldaer gevallen tusschen S. Excel. ende den Advocaet/onder andere dese „van S. Excel. Monsr. Barneveldt/ Ick heb myn eer soo lief/ als ghy de uwe. Vandien Advocaet dese/ Dat S. Excel. haer behooerde te informeren op de ghene/die seyden/dat de Garde van S. Excel. voor haer was: Daer op S. Excel. hadde gheantwoordt/ Dat dat maer waren Woorden van passie / daer op niet te achten was. De dagh daer aen waren de Collegien weder vergadert by S. Excel: die aldaer hadde geseypt/datmen hem gheen meerder affront konde doen/ dan hem dit beletten, oock dat hy gevraeght had/watmen soude segghen dooz gheheel Europa? Dat hy wel wijs/datmen hem konde kleynder maken: maer of dat sijne meriten ware! Oock van Wtenbogaert/ dat die was d'oorzaeck van alle dese beroerten. Item/wildenmen sprekeren van Cabinet-raedt ? Dat d' Advocaet Cabinet-raedt hiel met Wtenbogaert / die „Wel viermael op eenen dagh 't sijnen hups was geweest: 't welck geobserveert was. Alsoo evenwel voor die repse geen vorder instantie en wierdt gedaen/predicte ick den 22. Sondaeghs ten 9.uren op myn gebeurte inde groote Kerche/voor een groot gehoor/ in alle stilligheypdt/ niet tegenstaende eenige doove dyngementen van mp met gewelt van de stoel te sullen halen. De Schismatijcke predikten die ure inde Gasthups-kerck/waer over meer als vyftrigh Vlamingen van Lepden/die 's nachts in / ende aen 't hups ten Deyl gheslapen hadden (soo mp by twee naemcondige personen wierdt vertelt) om 's anderden daeghs dese Triumphhe der Contraremonstranten inde groote Kerche te sien/ verneende datter die repse niet van soude ballen/te rugge keerden. Mevrouw Princesse van Orainjen verhaelde mp den 26. dat S. Excel: haer hadde gevraeght (Want ick de eere hadde haer Excel: dikwils te sien) wat Wtenbogaert doch van sijn voorstel / ende dat hy vreesoe/ dat ick gheoffenseert was te hoozen/ dat hy voorgleden Sondagh ten 9.uren een Contraremonstrant had willen doen prediken in de groote Kerck/overmits het doe myn beurt was/verclarende/ dat hy dat niet

De Kercken-raedt
deputeert
om te ver-
thoenen de
swaerhight
hier in ghe-
leghen.

Koep van
plondering
van Barneveldts
ende
myn hups.

Den 19.
Jan.
Woorden
tussen
S. Excel.
ende den
Advocaet.

Harde
woorden
van S.
Excel. tot
mijn nae-
deel/hoe-
wel on-
schuldigh.

De Schis-
matijcke
prediken
in de Gast-
hups-kerck
den 22.

Wat S.
Excel: de
Princesse
gevraeght
had om mp
te vragen.

en hadde gheweten/ende sulx wetende / dat niet en soude hebben voor-
ghestelt. Ick bekken/ dat ick my seer bedzoefde over t woordt / van
mijne offensie te vrezen, ende sepde teghen haer Excel:dat dat woordt
veel in hadde/ende my seer beswaerlyck was / wetende wie S. Excel:
ende wie ick was. Maer aengaende de saecke selve/sepde ick/dat S.
Excel: wel wist / dat ick in der selver regard niet alleen mijne beurte
gaerne een ander soude willen overgheven/maer oock selve de predick-
stoel voor alle tijde wachten/ doch dat het nu daer op niet-aen en quam.
Dat S. Excel: voorstagh (onder reverentie) gantsch niet goet en was/
als up de welche apparetelijck forme scheuringh soude volgen inde
kercke/ende factie inde politie/ die metter tijdt sware inconvenienten
honde baren. Beklaeghde my voort seer/ dat S. Excel: had gesept (soo
ick had verstaen) dat ick oorsaek was van alles: Dat hy had doen obser-
veren / dat ick viermael was gheweest ten buysse vanden Advocaet, daermen
Cabinet-raedt biel. Item/dat ick de Contraremonstranten by Schriftge-
leerde, ende my selven by Christum had vergheleken. Tot verantwoor-
dingh van alle t welcke ich haer Excel: verlaerde / dat ick dichwilg-
ten huyse vanden Advocaet was geweest/om saecken die ick S. Excel:
ende al de werelt wel wilde openbaren: synde somwylen meer als vier-
mael daer geweest op eenen dagh/sonder hem te kunnen sprecken: dat
van Cabinet-raedt met my te houden (sepde ick) was S. Excel:aenge-
bracht hupten alle waerheydt / ende apparetie van waerheydt / soo
alle / die den Advocaet ende syne conditie kenden / moesten ghelooven:
De rest / namenlick / dat ick my selve by Christum/Christus selve
weet / dat ick oock vande ghedachten deser grouwelijcker blasphemie
byz ben soude hebben vergheleeken/etc.waren/sepde ick/schandelycke
verdappingē/ende gehele calumnieuze applicatiē eniger mijner Pre-
dicatiē/gelyck ick S. Excel:dit alles als met handen soude doen grij-
pen/indien het de selve gheliefde my daer toe met een onpartydigh oore
te beginadighen. Hare Excel: vraeghde my of sp dat S. Excel: wel
mocht seggen. Ick antwoorde sae/haer ootmoedelijck biddende t sel-
ve te willen doen. De Gedeputeerde des kercken-raedts tot sulx/
als vooren/de welche waren Bernardus Lafaille ende ick Predicanten; de
Heer Raedts-heer Hogerbeets (die Godt vertrooste) ende d' Heer Advo-
caet Stryen als Ouderlingen/ verstaende dat de gemelde voorstagh we-
derom wierd geurgeert/baden den Heer Advocaet/haer te willen doen
hebben audientie/wanneer van die saeck gehandelt soude worden; My
wierden daer na ontboden in hare Ed. Mog. vergaderinghe / die wy
te dier tijdt (boven dien datse doe van haer selven seer groot was) ex-
traordinaris vonden/bekleedt metten persoon van S. Excel: midts-
gaders verscheden Heeren Ghedeputeerde up den Riade Provinci-
ael/ Beecken-camer/ende Magistraet vanden Haghe/expreßelijck tot
dese saecke (soo het scheen) gheroopen. De Heer Hogerbeets was niet
by ons door indispositie. My was opghelypt t woordt te doen/waer
van ick de substantie vindē in mijne memorien aenghetepckent in dese
forme.

Edele Moghende: Doopluchtige Hoogh-ghebozen Furst: Hoogh-
Wijse

Last des „, wijse/Voorsienighē Heeren: Het heeft S. Excel. gelieft den Kerckenraedt te doen voorschellen etr. (hier verhaelde isch de propositie) my neffens ende te begeeren/dat de selve haer daer mede soude conformeren. Almyne Ge-“ „leg overwogen zynde/is na debatten/goeit ghebonden/ vier te depu-“ deuteerde “teren/om de griesven/die de Kercken-raedt daer inne vindt/ eerbie-“ voorzegza-“ dentlijck te verthooonen. Hier toe audiente versocht ende verthrogen ghēn inde-“ „hebbende/verschynnen wy drie (de vierde zynde absent dooz Indispo-“ vergade-“ sitie) alhier voor uwe Ed. Mog. ende Excel. oomme/in qualiteit als-“ ringh der H. H. Sta-“ vooren/ de beswaernissen des Kercken-raedts over 't ghien voorz. “ten van Hollant “ „is/in alle onderdanigheidt ende eerbiedinge/te openen. Wy danchen ende S. A. “ „Gode/ dat uwe Ed. Mog. ende Excel. sorge dragen voor de Kercke/“ Den 28. “ „ende zyjn versekert vande goede intentie: kunnen evenwel (onder ver-“ Jan. „, beteringh) de selve propositie niet bequaem binden. Om niet funda-“ ment te gaen/ hebben wy de Requête der afgesonderde ondersocht; “ Inde Welcke sp haer qualificerent de Ghemeypnte. Dit is injurieus “ „ende arrogant. Sp meten hun selven alleen toe dat ten minsten an-“ deren mede toecomt. Leden der Ghemeypnte konnen sp wesen/ de “ „Ghemeypnte en konnen sp niet wesen: Sp mogen een deel van 't li-“ chaem zyjn/maer niet 't geheele lichaem/ ten zp sp alle andere/ bup-“ „ten haer/houden voor gheen/ of verrotte ledien. Wie zyjn sp/die dat oorzael soor vermetelijck vellen? Wy desadvoeren hun dan dese qua-“ litet of Titel/die haer niet toe en komt. Haer versoek is ongodde-“ „lijck/onordentelijck/onbillijk. Ongoddelijck/ want het strekt tot scheuringh vande Ghemeypnte Godis/ 't welck is een groote sondē/ „een werck des vleeschs/ dat den genen/die daer aen schuldigh is/upt „het rijke der Hemelen slupt. Gal. 5. Onordentelijck/ want sp niet en volgen den Regel/ die Godt syne Ghemeypnte/ om onderhouden/ „ghegeven heeft. De Regel staet Matth. 18. Soo u Broeder teghen u sondicht/vermaent hem &c. Dit is nopt geschiedt. Die de Requête „hebbent overghegeven/ ende in 't openbaer over 't gepretendēerde on-“ gelijck klagen/hebbent die gene/daer over sp klagen/nopt vermaent/ „noch oortk den Kercken-raedt/ die sp selve hebben helpen stellen/ om haer officie te doen: maer beginnen plotselijck van scheuren/ sonder voorgaende waerschouwinge. Sp konnen de Kercken-raedt voorz „haer parthye niet houden/wetende/wat voorstanders sp daer hebben in al wat billick is. Dese heeft gesocht haer te genoet te gaen in al „wat eenighsins doenlyck was. Exempel in hare(hoewel onbillijke) „klachten tegen den Predicant La Halle: In 't gaen ten Avondmael tot Rijswijck; In 't stuck van sommige Diaconen harer ghesint-“ heyd: in alle 't welck hare Lepdlieden wel wisten/ dat sp mede vyp „veel onghelycx hadden/ 't welck men nochtans om beste wil heeft overgesien. Onbillijk/ want sp hebben doch twee Predicanten van 't gevoelen der Contra-remonstranten Wettelijck veroepen voor vele ende lange Jaren. Sp hebbender eenen tot Rijswijck/ maer een worp vanden Hage: sp hebben dien gaen hoozen/niemandt heeft het hun belet. Waerom stellen sp haer daer mede niet te breden/indien 't hun alleen om waerheyt te doen is/soo sp voorzegen? Waerom juyst een

„een afgesonderde Kercke apart voor hun te hebben? Is hun Bijss-
wijck bumpten te verre? Sy hebbent binnen haer gesintheypdt/ die sp
hooren kunnen? moetmen hun een Kerck geven op haer eygen handt/
om dat peimandt/die daer predickt/nac haren sin niet en is? Sy qua-
lificeren haer selven te zijn van de supvere / oude / Gereformeerde
Religie: Sepden sy dat sonder anderer injurie/men soude het eenich-
sins passeren: Nu en kunnen wy niet/ende seggen/dat dat waer is/
in sommige/ niet in alle poincten/ ende dat die ghene/ die sp onsup-
ver houden/ in die poincten/ seggen te behyden de supvere/oude/Ge-
reformeerde Religie. Staet dit in 't gheschil/dat sy d' upteringhe
van dit gheschil wachten/ ende middelertydt in vrede ende Godt-
saligheypdt leven/ ende voortgaen nae den Beghely/ die wy eendrach-
tigh behyden/ ten ware sp wilden seggen/ dat wy in die dinghen/die
hen tegen de boest zijn/ soo verre af dwalen/dat alle/die ten Abondt-
mael gaen/of eenige Christelijcke gemeenschap houden met die gene/
die soo gevoelen en leerē/verdoemt zijn/t welck voorwaer een wreet/
vonnis ware/ dat selve hare voornaemste Meesters niet hebben der-
ren vellen. Hande Kenedie nu/die uwe Ex: heeft voorgeslagen/om
dese luydē te accomoderen/moet de Kercken-raet met aller eerbie-
dinge/ tot quijtinge harer conscientien/seggen; dat sy die niet en kan
goedtbinden/noch harenthalven inwilligen. 1. Want het teghen
Godts Woordt/ ende onse Conscientien stryd/ Predicanten neffens
ons met onse stemme ende bewillinge toe te laten/die ons voor geen
Broeders kennen/ of eenige Ghuestelijcke ghemeepnshap met ons
houden willen / soodanighe die souden moeten zijn / die sp/ of hare
voorgangers/ons soeken op te dringen. 2. Want sulck eenen toela-
ten/waer ons selven condemneren/t welck wy niet connen doen/son-
der de waerheypdt/ die wy upt Godts Woort gheleert hebben/te coet
te doen/niet alleen nae 't gevoelen/ dat eenige onder ons hebben van
sommighe poincten/ maer oock ten aensien van 't gheen de gheheele
Kercken-raet gevoelt ende voortstaet/ over de verdzaeghsarmheypdt
in dese verschedenheypdt. 3. Om dat het ware openbare schen-
tinghe toestaen / die Godt verklaert eene soo sware sonde te zijn/
ende daer teghen hy ons den vrede soo dier recomendeert. 'T is
met gheen pennen te schryven / Weynigher met korte woorden upt
te drucken/ wat al quaedts de scheuringhen/ spruptende upt d' On-
derlinghe anathematisatiën ende scheidinghen der Christenen
onder malkanderen/ ghesproten zijn: De grouwelen vande Maho-
metisterye ende Papisterye sijn daer dooz uptghebroet. Wat swa-
righeypdt heeft niet voortghebracht de scheuringh tusschen de
Lutheranen ende ons? Wat en souden onse Voorouders inde
Roomsche Kercke niet hebben verdraghen / eer sp souden sijn
gheschepden / hadden sp eenighsins moghen blijven/ jae waren sp
vande Roomsche niet ghedwonghen gheweest te scheiden om dat
sp van hun waren upt gheworpen? Sonder de grove ketterye/afgo-
derye ende tyrannye/ die d'andere niet wilden beteren/ souden sy inde
reste veel hebben overgesien / om vrede. Om de scheure met de
Luthe-

„Lutheranen/ door heet-hoofdighedt ende andere passien gemaect/ „te heplen/hebben onse voornaemste Leeraers/ als Beza ende andere/ „hun lypden de handt der Broederschap toegherept. Sullen wy nu „scheuren onder ons/ sijnde omcinghelt met de Papisten ende soo vele „menigherhande secten ? Verbzeemdinghen/ gheduerighe twistin- „gen/factien in de politie/ doodtlycken haet/ ja doodttagen ende groot „bloedtvergieten / neffens dysent andere inconvenienten / heeftmen „t'anderen tijden daer uyt sien voortromen/ ende sijn noch daer uyt te verwachten: Bidden derhalven ootmoedijck/datmen ons daer toe „niet en perse / of sulcke voorstaghen inwillighe/op dat wy daer deur „(vande gene/die nu by ons niet blijven en willen/eens ghescheurt en „de afgesondert zynde) naederhandt niet veel meer ende ghewichtiger redenen en kryghen/ om niet weder by haer te comen/dan sp nu heb- „ben om van ons te scheyden. Om dit uwre Mo. Ed. ende uwre Ercel: „in 't geen nu in deliberatie wort gelepidt wat naerder te verthsonen.
S. Excel:
insprack.

„Hier sprack S. Excel: in/ segghende overlupdt met ronde woorden: dat dese voorslagh van niemand quam , als van hem, dat by bekende de saeck niet ghenoegh in gesien te hebben; dat hy meynd, het soude soo wel gaen; dat het een faute was, datmen den Kercken-raedt niet eer gheboort en hadde ; dat by den voorslagh met Rosko (ick en hadde nochtans van desen nopt ghewach ghemaeckt) niet en hadde ghecommuneert , oock niet met remant vande sijne : maer hadde ghemeynt , dat een Predicant daer comende prediken, sonder te segghen , waer voor by ons houdt of niet en „houdt , 't volck allencxkens weder inde Kercke soude connen brenghen.

Mijne
antwoorde.

„Ick seyde daer op/dat die S. Excel: in desen hadden geraden/de selve daer van hadde behoozen te instrueren/ende dat men in desen deele den Kercken-raedt niet wel en conde vervanghen / of pet belasten/sonder de selve eerst te hoozen. Dat wy wel behovden/ dat de H. Overhepdt , over de publycke Tempelen ende predickstoelen te ghebieden hadde/ „ende de selve/haer macht willende gebuycken/den eenen verbieden/ en den anderen inrupine konde: Maer dat in materie van Predicanten van verschepden gewoelen onder twee/te boven eens geweest zyn- „de/nu gesepareerde hoopen/die d' een met d' ander geen gemeenchap „langher houden en wilden / in een Kercke ende op een Predick-stoel „te doen prediken / op vele dinghen te letten stondt / bysonder inden „Haghe / daer de twee voormiddags-predicaten des Sondaeghs in eenen Tempel soo dicht op malcanderen volghden/ datmen ordina- „ris sagh / dat soo wanneer de eene quamen uyt d' eerste predicatie/ „d' andere niet meenighe daer tegen indzonden/ om de tweede te hoo- „ren / neffens vele andere saecken / die groote inconvenienten condon „baren / jae (dat Godt wilde verhoeden) tot doodt-slaen toe / ghe- „lijcken t' anderen tijden tusschen d' Orthodoren ende Arrianen „ghesien hadde / die nauwelijker by de machtigheste Keyseren condon „belet worden : doch dat dit maer een circumstantie en was / diemen „met verlegger van upren/of anders soude kunnen helpē/wanneer in- „de saerk ten principale geen swartigheft en ware. Dat die S. Excel. „hadden geraden het invoere van Predicante in eene Kercke/om door malcan-

„malcanderen te leeren/sonder voorgaende verclaringe/waer voor d' ee
 „d' ander houden soude (onder coorrectie) een selsame verwarringe in 't
 „hoofst hadden/ die doch anders / dan sy mepnen / soude uptwallen:
 „Want het gevoelen/dat d' een van d' ander hadde/ soude doch in 't lee-
 „ren upthersten : jae datmen dat soude sien oock baupten 't leeren/niet
 „alleen upt de ghesinthept van 't volck / 't welck desen of dien Predi-
 „cant of Predicanten soude beroepen / Wanneer elcke hoop den synen
 „beroepen soude / maer oock upt de ghelegenhept vande Predicant/
 „die beroepen soude werden. Soude oock blijcken upt de daedt/Wan-
 „neer d' een alleen desen/ niet dien soude willen hoozen / ende bpsonder
 „upt het Abondtmael / alsoo d' een 't selve niet desen / ende niet niet
 „dien soude willen houden. Hoemen 't dan keerde / 't soude op eene
 „perfecte scheuringhe uptkomen/die doch niet langhe alsoo in balance
 „ende ghelyckhept soude blijven / maer daer d' eene parthye ghedue-
 „righlyck woelen soude teghen d' ander / om te prebaleren / deselbe
 „'t onderdrucken/ende alleen te domineren. Dat wp wel geloofden/
 „dat dit soude zijn teghen S. Excel: ende der Heeren goede intentie/
 „maer dat wp evenwel niet konden naelaten de selve te waerschouwe/
 „dat dit 't wit was/ daer nae de Contraremonstranten schoten / ende
 „daer toe sp te lichtelijcker geschapen waren te comen / om dat de Re-
 „monstranten vreedsame lypden waren/ ende niet en spraken dan van
 „dulden/ daer tegen d' andere seer hevigh ende precys waren / die niet
 „konden of wilden dulden/welcker aert ende conditie oock was altijdt
 „dichter aan te dzinghen / 't welck sp te meer souden doen/Wanneer sp
 „hun souden sien onderstut met soo stercke steunselen/ als sp liete ver-
 „lupden. Baden daer over de H. H. Staten ende S. Ex. wel te willen
 „letten op den Inhoudt van hare Bequeste / ende sonderlinge oock op
 „de Redenen/die sp S. Excel. hadden overgelevert/aengaende het kie-
 „sen van hare Ouderlingen ende Diaconen/daer sp seggen 't selve ge-
 „daen te hebben / om / eens ghescheden sijnde vande oude Leeraers/
 „haer niet weder bp de selvige te begeven/ ende om haer selven een ep-
 „gen Predicant/nae haren sin/te beroepen/die hun lypden inde groo-
 „te Kercke bedienen soude / jae om het wederkeeren tot de publicke
 „Kercke ('t welck was d' onse) oock de vereeniginghe met de selve te
 „beletten. Wel is waer/sepde ick/ Dat sp spraken van ontpdiche ver-
 „eeniginge/maer waerom is de selve heden niet soo tjdigh als morgē/
 „indien sp de vrede beminnen:en wanneer false hun tpdigh zijn? Als-
 „dan/als sp Weester zijn/ ende alles na haren sin hebben / om ons in
 „te flocken/ende soa te vereenigen? Sp segghen de ghemeene Kercken
 „geen prejudicie te willen doen: Wp oock niet/ Maer sp en considere-
 „ren niet/ datmen de gemeyne Kercken gheen meer prejudicie doen en
 „kan dan met de selve van een te scheuren. Somma/zp wilden een li-
 „chaem apart formieren/ ende tot dien eynde voor eerst een maceriem
 „of schept-muer maecken/ daer binnen zp haer slupten willen/ eer sp
 „noch inde groote Kerck komen/om discipline te ghebruycken teghen
 „die gene/die van hun tot ons souden gaen/gelyckmen oock wel wist/
 „hoe moeprlyck sp vielen den genē/die van hun tot ons wilde weder-
 keeren/

, keeren / alles / om de vereeniginghe / die uwe Excel. verklaert voor te
 , hebbent / te beletten / daer indan hare intentie van uwer Excel. mee-
 , ninge heel verschepden is. Wel was waer / datmen op dien voet de
 , luyden wel soude in een Kerck / Tempel of onder een dach bryngen /
 , maer dat dese voet eer soude dienen tot verweckinghe van meerder
 , twist / om d' andere upto de Kerck te dringen / dan tot vereeniginge /
 , om upto beyde een lichaem ende een volck te maeckien. Datmen op
 , gelijcke maniere oock den Papisten soude kunnen vergonnen / om
 , met een van haer Leeraers mede op sekere ure inde groote Kercke te
 , komen prediken: want tusschen 't een en 't ander soó veel de voet aen-
 , ginck / geen onderschept en was. Badt voort S. Excel. niet te wil-
 , ken den vreden ende ruste soecken van d' eene parthe met oppressie
 , van d' andere / die alle des Landts ghetrouste Ondersatene ende S.
 , Excel. ootmoedighste Dienaers waren. S. Excel: repliceerde.

Deylijck
S. Excel.

Dat hy bare Requeste niet en hadde ghelesen, ende datmen mochte sien niet
 op der anderer intentie, maer op de lijne. Ick antwoorde / dat wþ dat de-
 , den / maer dat in 't overwegen van desen voorstagh sonderlingh mede
 , te sien was op de hare / alsoo sy in desen deele Acteurs waren / die
 , Prediken ende de Sacramenten bedienen souden : niet S. Excel.
 , Welckers goede intentie sy sochtien te misbruycken tot de hare / die
 , quaet was ende niet en strectte dan tot onrust / ende dooz de onrust tot
 , dominatie ende heerschinghe over anderer conscientien. S. Excel:
 seyde wederom / Dat hy met Rosæus hier van niet en hadde gesproken, maer
 dat andere bem hadden geseydt. dat sy de gedane verkiezinge van Ouder-
 lingen ende Diakonen souden renuncieren. Ick seyde / dat Rosæus in dit
 , stuck by de Kercken-raedt in gheen consideratie en quam / ende badt
 , zyn Excel. ootmoedighk te willen vernemien / of de renunciatie alree-
 , de was geschiet ende in wat forme / Item / of sy die gedaen hebben-
 , de / hun dan wederom souden stellen onder de ordinarien Kiercken-
 , raedt gelijck te vozen / tot alle 't welcke kleynne apparantie was / alsoo
 , sy hare opgewypene Ouderlingen noch inder daet gebrypten / en-

Inspraeck
des Heeren
Muys,

, de dagelijcx met de selve vergaderden. De Heer Muys / Schout tot
 Dordrecht / seyde / dat andere oock wel vergaderingen bielden ende te-
 kenden. Ick badt S. C. te willen verklaeren / Wie hy meynde / soo
 , mochtmen oordelen / of sy deden brypten beroep ende behoozen / ende
 , twijflende of hy het hadde geladen op de Boergers ende lidt maten
 , banden Hage / die de Requeste (lest verhaelt) hadden gepresenteert /
 , om hare oude Leeraers te mogen behouden / seyde icli / dat hun (onder
 , correctie) niet weyniger was geoozloft hare h. Overhepdt by oot-
 , moedige Requeste te desabuseren / ende om Christelijcke handt-bies-
 , dinge tot weeringe van scheuringh te bidden / als het de andere toege-
 , laten was te versoeken in hare scheuringe gestrijt te worden. Daer

Andere ins-
praak,

, wierdt opgewoopen / dat sy te vreden waren onse Diakonen de Aelmoes-
 , sen te laten vergaderen, gelijck oock alreede was geschiedt voorleden Son-
 , dagh. Ick antwoorde / dat wþ secker hielden dat dat niet langh sou-
 , de dueren / oock dat hare gifte soo sober was / als of het hun niet ernst
 , en ware geweest. Dat oock eenighe vermoghende onder den haren
 hadden

, hadden geseydt/ sp en wilden in 't sachsken onser Diakonen niet ge-
,, ven; andere dat sp hare voornaemste Aelmoessen hare eygen nageko-
,, ren Diakonen te hups brachten / ende in 't sarken niet en wierpen/
,, dan den gheringhsten penninck die sp inde beurse hadden: dat sp soa
,, doende den rechten middel hadden/ om onser Diakonen Beurse uyt
,, te putten. Want onder 't daxel dat d' onse hare Aelmoessen collecteer-
,, den/schieten sp ons oock hare Armen toe/houdende hare dickste pen-
,, ninghen achter/tot sulcke andere gebrypcken alsmē wel wiste/ 'welck
,, tot rupne strecken most van onse Diakonij/ als die soo veel volcx
,, uyt onse vergaderinghe missende/ evenwel met alle de Armen belast
,, bleef. Dat in allen geval de scheuringe/ die sp voorz hadden met het
,, admittieren onser Diakonen in hare Kerck ende eenige telle quelle re-
,, nunciatie/niet soude werden gemijdt: alsoo het principalijck hier op
,, aequam/of sy onsen Kercken-raetd voorz wettigh kennen/ende hun
,, weder daer onder begeven wilden/ende dan geen andere Predicanten
,, beroepen of gebrypcke/dan sulcke/die/al waren sp schoon van ander
,, gehoelen/aengaende 't verschil/ons evenwel voor Broeders hielden:
,, niet in Adam, gelijck sommige/uyt bedriegelijcke dobbel-sinnighept/
,, spraken (want soo waren alle menschen/oock Joden/Turcken ende
,, Heedenen onse Broeders) maer in Christo, ons kennende voor ledien
,, van een lichaem/waer van Christus het hoofst is. Maer dat wy wel
,, wisten dat sp niemandt en souden roepen/ van sulcke vanden welcken
,, sp haer vol verseekert hielden dat sp sulcke Christelijcke Broeder-
,, schap met ons niet en souden onderhouden. De Heer Mups ende ee-
,, nige andere Heeren seyden dat ick dat niet en wist. Ick badt te wil-
,, len gelooven dat ick 't niet en seyde sonder gewisse kennisse/doch dat
,, men om secker te gaen/indien het hare M. E. geliefde hen de gehee-
,, le gelegenheitd haers voorz nemens wel af te vrughen/ het wel haest
,, vernemen soude. Muys seyde wederom/ dat ick 't niet en wist. Ick
,, daer tegen; Datmen hun dat voorz houdende wel haest soude verne-
,, men/ dat ick de waerheydt seyde. De Heer Crom-hout/doe Raetd/
,, nu President vanden Hobe van Hollandt (die te vozen inden Kercken-
,, raetd over de deliberatie ende onse deputatię was geweest/ als Ouder-
,, lingh/ ende daer gesustineert hadde/ datmen den voorzaggh S. Excel.
,, behoocht in te willigen/ ende hier nu sat als een Lidt van 't Hof sey-
,, de / Dat de Predicanten, die sy verslochten, hem onbekent waren, maer
,, hadde hooren sprecken van eenen Swalmio , die hy wel in een Synodus
,, gesien hadde, maer niet en kende. Ick antwoorde/ Dat ick hem oock
,, niet en kende/ maer wel had hooren noemien: dan datmen haest van
,, sijne gelegenheitd onderrecht konde wozden. Mr. Wtenbogaert (sey-
,, de S. E.) u l. weet, dat inde Kercken-raetd voortgebracht wierden
,, exemplen van Leyden, Utrecht ende elders, alwaer in tijden van swa-
,, righeydt wel Predicanten beroepen waren by leeninghe. Dese exemp-
,, len gingh S. E: weder in 't langhe deduceren / ghelyck hy dat inde
,, Kercken-raetd hadde gedaen/ meynende die te doen dienen tot vorde-
,, ringhe van desen voorzaggh. Ick seyde wel te ghedencken/ dat dese
,, exemplen aldaer waren gheallegueert/ maer datse oock grondelyck

Dorder in-
spraeck
vanden Hee-
re Mups.

Inspraeck
vanden H.
Cromhout.

„waren gerefuteert/ als bryten propoost in dit stück: dat oock de Pre-
dicanten/ die t' Utrecht als by leeningh waren ghebruykt (dit was
wel 26. jaren geleden) de stoel evenwel noyt en hadden willen betreden
sonder consent der ordinariise Leeraers/die sy daer bondē/die sy oock
openlyk verclaerden te houden voor hare Broeders ende getrouwde
Leeraers. Daerom oock d' afgesette al was hum 't prediken onwet-
telick verboden) evenwel de geleende Predicanten gingen hooren sit-
tende in hare ordinariise plaetsen/ om de Ghemeynre goet exemplē te
geven tot vrede: 't welck ick aldaer selve hadde gedaen ende noch be-
repot was hier te doen op den selven voet. Tot Lepden van gelijcke.

Draghe.

„Hier op vraeghde pemant vande Heeren / of aen die verclaringh soo
veel gelegen was? Ick sepde jae: Soo veel/ dat de vrede ende eenighedt
der Kercke daer aen hingh: maer toe te stemmen/ dat pemant neffens
ons soude comen leeren/die ons voor geen Christen-broeders houden
en wilde/ en was in ons vermoghen niet. Lijden/ sepde ick/ konnen

Antwoort.

„ende willen wy / maer niemandt kan ons dwinghen tot approbatie.
Wat wilt ghy dan dit volck doen / vraeghde d' Advocaet Barneveld/
te lande upt jaghen? Neen/ sepde ick/ dat en is in onsen wille noch ver-
mogen: Wy sijn verwondert/mijn Heer/ over die Vrage/ wy en be-
geeren niemandt te lande upt te jagen/ hopende datmen oock ons niet
te lande upt jagen en sal/ 't welck wy nochtans eer van hun/ als zy
van ons te vreesen hebben. Gheen van bepde is noodigh/noch hun te
lande upt te jagen/noch haer begeerte tot scheuringh in te willigen.
Wy behoozen haer te vreden te houden met de gheordonneerde ver-
draeghsaemheydt. Dit kunnen zy wel doen: Want sy hebben hier
twee Leeraers van hare ghesintheyd / neffens andere niet verre
van hier: Daer mede sy oozaeck hebben haer te contenteren/ indien
sy Godts woordt soeken. Willen sy wat anders/u Ed. Mog. we-
ten/wat haer te doen staet/wy en hebben daer in niet te seggen. S.

Inspreeck
S. Excel.

Excel. zyde: waren de saecken tusschen u ende Rosæus geaccoerdeert, alles
waer ghedaen. Ick/ Genadighste Heer/ t mocht hier inden Haghe
wat wesen / maer de ghemeyne swarigheydt soude eben groot zyn.
S. Excel. men soude ymmers hier rust hebben: ende ick meyne dat ghy lie-
den eer door twee private personen, als anders, soudt kunnen worden ghe-
accoerdeert. Ick: Ten heeft / Ghenadighste Heer / aen my niet
ontbroken / ende en sal alsnoch aen my niet houden. De Heeren
Schotte ende Kerckhoven hebben 't al besocht ende vele moepten
daer om ghedaen/waer het aen gehapert heeft/ konnen zy verclaren.
Mups/Men most zijn particulier laten varen , ende alle passien alegghen,
ghelyck de Soldaten. Ick/ 't en is gheen particuliere querelle. Rosæus
selve heeft in dese teghenwoordighe vergaderinghe (soo ick bericht
ben) verclaert / oock by Bequest verthoont / dat hy gheen particu-
lier gheschil teghen my en heeft/ maer alleen het generael der Leere:
Oock dat hy met my niet handelen en mach bryten de ghemeynre
Kercken. Wilde ick particuliere injurien/faem-rovingen etc. die hy
tegen my gebruycckt heeft/voortbrengen/ ick soude wel een ander sack
ontknoopen; maer begeere die hier tusschen niet te mengen, Rosæus
Zepde

(sepde S. Ex.) seyt, dat ghy geweygert hebt u te verclarē, dat ghy niet ander en hebt, als de vijf poinctē. Ick: Rosæus kan dat niet waerheyt niet van Rosæo seggen. Hy heeft die verclaringh nopt van my begeert / Schotte ende Kerck-hoven hebbense begeert / Ick hebse gedaen: De kercken-raedt versochtse / ick deedtse mondelyck ende schriftelijck. Mups: Ghy kont het noch wel doen; Ghy hebt het bier wel gedaen: Ick: Iae/mijn Heere/ seer wel ; dat ick verlaert hebbe/verclare ick noch/een/ twee/drie mael. De Acte is in handen vande Kercken-raedt/ daer blyve ick by. Rosæus is niet te wreden gheweest : Ick hebbe dan Rosæi aenklach- ten begheert / ende des Kercken-raedts oordel daer over versocht/ belobende my haer rensure te onderwerpen ende te volghen. De Kercken-raedt heeft niet willen noch hem de klachten punctuelijck aefysschen/noch my hoozen/noch vonnis wijsen/maer de saek wil len beleggen dooz accoort : Rosæus heeft niet ghewilt: cannen meer van my eysschen? S. Ex: sepde hier op / Dat Rosæus een Request had overgegeven met seeckere presentatie, die hem niet vreeten en dochter. Ick: Dat de Kercken-raet voor/ en de Gecommitteerde Radé na/ge- oordelt hadde/dat dese presentatie impertinent was. Immers isse my niet vande Heeren of vande Kercken-raet voorgehounde: hoewel d' in hout my niet onbekent en is. De Heer Advocaet randet van ghetup- gen. De Heer Advocaet sepde/ 't is loo: haelde Rosæi Requeste ende pre- sentatie upzijn sack / las die overlupt/ ende noteerde daer in eenighe pointen. Ick sepde/ dat ick eenige aemmerkingen op de selbe gestelt ende gelevert hadde. Indien zijn Excel. goet vont datse my wiert in handen gestelt/om daer op te seggen / Ick soudeste pertinentelijck be- antwoordē: Sepde alleē dit voor het tegenwoordigh/ datse my doch te zyn injurieur tegen my niet alleen/ maar oock tegen 't Lant. Dit bewees ick in 't geen hy sepde van 't Synodus: verhoonde oock/hoe ick alleen meer hadde gedaen tot borderinghe van 't Synodus als alle de Predicanten. Mock d' Antwoort eerst Thysio Gedep. van Gel- derlandt/daer nae Fontano ende Faukeel Ghedep. van alle de Kercken op dat stuck gegeven. Voorzets/dat niemand den Synodus meer had de belet/als de Kerckelijcke Gedep. selbe/die geen Synodus en wil den/dan daer sp te samen mochten parthijē ende rechter sijn/daer toe ick haer niet en konde noch en begeerde te helpen. De Heer Advocaet vraghe of hier versocht wiert/ by leeningh of anders/ een Contra- remonstrant die moderaet ende vredsaem ware / of my hem niet en souden willen ontfanghen ende voor een Christelijck broeder ende broom Leeraer erkennen. Ick: Iae/midts dat hy ons daer mede voor Antwoort; kenne/dit bejade Bernardus mede: waer tegen alsoo den Heer Crom- hout/upt wat consideratie weet S. Exel. best/sepde/Dat de Kercken- raet dat noch niet en had besloten / antwoorden Bernardus ende ick/ dat my dat zepden voor ons particulier/ende hielden dat het de Ker- ken-raet mede soo verftont. Sijn Excel. sepde wederom/ Dat soo wanneer Rosæus ende ick d' een uyl den naem der Remonstranten, d' an- der der Contraremonstranten by een quamen, wy het heele stuck wel souden afdoen. Ick antwoorde / dat de P. P. Staten ende S. Exel: Antwoord, Rijg macht

S. Exel.
van RosæoS. Exel.
van Rosæi
Request.De Heer
Advocaet
produceert
die.
Mijn De-
bath op de
selve.Vraghe
banden H.
Advocaet.

Antwoort;

S. Exel:

Antwoord,

, macht hadden my te ghebieden desen of dien voorstagh te besoeken/
 , ende dat ick daer in gaerne wilde gehooz samen / doch dat ick / onder
 , eerbiedinge / most seggen / dat ick niet en wist / wat credyt Rosæus by
 , de Contraremonstranten hadde : maer wel / dat het mijne by de Re-
 , monstranten soo groot niet en was / dat sy haer saeck aen my souden
 , verblyven. Ende / ghelyck eenighe onbehoozlyck hielden Rosæi dupe-
 , ken onder my / 't welck ick selve niet en hegeerde / het veel onbetame-
 , lijcker was mijne jaren ende hayzen onder de sijne te bryggen. Hier
 , hooorde ick veel stemmen te samen Wienbogaert ghy kondt veel inde
 , saeck doen, ghy loude het Lant grooten dient doen. Waer op ick sepede/
 , myn Heeren : Ick en wil selfs myn leven niet verschoonen tot des

D'Heer
Mups op
mijne Con-
scientie en
de mijn
Antwoort.

, Landts dient / ende sal alles doen endelijden / wat ick kan / behouden
 , mijne conscientie. Ende alsoo d' Heer Mups / hier op morrende/
 , sepede dat dat eene breede exceptie was , antwoorde ick in dese forme.
 , Heer Schout / die most ghp my laten behouden / soude het wel gaen:
 , sal die oock behouden tot den epnde toe / door de Ghenade Godts.
 , Sal oock Rosæo, of niemandt te ghevalle (ghesproken onder reveren-
 , tie) doen / 't gheen strecken sal tot oneere des dienstes / die ick den Hee-
 , re Chристо doe in sijne Gemeynete / ende sal die niet laten ter spot stel-
 , len / maer poghen te bewaren / soo lange ick met dit publicq gempt be-
 , cleet ben. Willen oock uwe Ed. Mog. my daer van ontcleden / soo
 , veel aengaet dese plaets / de selve hebben de macht / ende connen dat
 , doen. Ick selve hebbe dickywils ghebeden ende versocht ontfaghen te
 , zyn. En is evenwel mijne conscientie soo nauw niet / als deser lypdē /
 , die hebbende soo goede ende vele commoditeyten om Gods woort te
 , hoozen / als nu geseyt na hare gesinthept / 't heele lant in roere stellen /
 , om iupst binnen den Hage te predicken inde groote Kercke / of in eene
 , eygen bysonder publicke Kerck apart / roepende / dat mense t'zanni-
 , seert / als men haer dat niet vergonne en wil / misbruyckende daer toe
 , noch de D. spreucke der Apost. Act. 5. Men moet God meer gehooz samē
 , als den menschen , braverende daer en boven noch de hooge machten /
 , met te seggen / sy sullen hier preken boven Placaten boven al lypden /
 , die ipso facto sijn ge-excommunicerte na't formulier / dat in alle Ge-
 , reformeerde Kercken voor de Bedieninge van't D. Abontmael gele-
 , sen woort. Hier op swiegh een peder. Waer over wy hare Ed. M. ende
 , D. Ex. gebraeght hebbende / of deselbe yet meer geliefde / ende geant-
 , woort zynde / neen / bedachten wy de selve vande goede audientie / ba-
 , den onderdanighlyck / dat hare Ed. M. ende sijne Ex: wilden letten
 , op't geen geseyt was / boden aen aller- onderdanighste dienst ende Ge-
 , bedt tot God voor de voorspoedighe regeringhe / ende scherden alsoo.

Snamid-
daeghs-
werde de
Scheur-
kerck eerst
afgeslagen /
daer na by
provisie
toegelaten.

Eenighe Heeren / die S. Excel: up't de vergaderinghe geleyden tot in
 , sijn Camer / verhaelden my daer nae dat sy de selve wyp hadden gheal-
 , tereert ghebonden / ende hoozen ghebruycken dese woorden : Sy sul-
 , len prediken / al soude ick myn Hups daer toe leenen.
 Inde nae-middaeghsche vergaderinge (daer S. Excel: mede ver-
 , scheen) wierdt eerst geconcludeert / dat de Scheur-kerck niet soude toe-
 , ghelaten worden. Daer na / dat mense noch soude laten prediken inde

Gasthups-kercke alleen den naesten sondagh / 't welck was 's ander-
ren daeghs. Maer alsoo S. Excel: seer ontstelt was / clagende / datmen
hem wilde affronteren / endedat hy sijn woort gegeven hadde / wierdt
hun in 't leste noch toeghelaeten woort te prediken by provisie / tot de
naeste daghbaert toe. Hier mede wiert de Scheuringhe / S. Excel: te
gevalle / geauthorisert / en wisten de Scheurmakers dese provisie soo
waer te nemen / dat sy voortgaende met haren nieuwé kercken-raet /
haer voet vast hielden / tot dat sy eerst de Klooster-kerck / nae / alle de Den zo.
kercken innamen / ende ons alle te Lande uytjoegen / soo volghen sal. Jan.
Nochtans hadde S. Ex: tegen de Prinsesse van Orainjen geseyt (uyt
Welckers mond) dat Heer Advocaet my dit verhaelde) dat hy mijne
redenen heel pertinent hadde ghebouden / ende dat ick ghelyck hadde.
Wiert oock in 't scheypden vande geseyde vergaderinge der H. H. Sta-
ende S. Excel: goet gebonden / dat de selve S. Excel met de Collegien
soude arbeiden / om Roseum met my te vereenigen / hebbende S. Excel.
oock niet langh daer nae aen de H. H. van Utrecht (in't af-schepdt / dat
de selve / om eenige hare assapren inden Haghe gheweest zynde / van
S. Excel namen) verclaert / dat sijn voorzemen was dit te weghe te
bringen / maer hebbe zedert gants niet daer van vernomen. De saeché
begondene ter contrarien meer te verloopen. De Scheur-maeckers
wierden op 't hooghste stout / voerden vreemde propoosten. Roseus dis-
fameerde my seer by tresselijcke luden / sijne vrienden / oock degelycke
Matronen / by de welcke hy my nagaf / dat ick was een Sociniaen / die
de ewighe Godtheyt Christi lochende / neffens andere saerken. Be-
schuldighde my oock / dat ick geen discipline ghehouden / ende S. Ex-
cel het H. Abontmael niet verbode en hadde meynende / dat ick 't had-
de behoozen te doen / om redenen die ick hier verswijghe. Doch / na/
verstaende dat dese dingen my ter ooren gecomen waren / ontkende hy
stoutelijck sulcr by hem geseyt te zyn / oock met onghebondene recr-
iminatien der ghener / die het my hadde gheseyt / ende hem vele vrient-
schappen hadden bewesen. Ick dede interrogatorien stellen op 't
stuck van Sociniaenschap / ende de voorzchreven personen gherech-
telijck daer op hoozen / die by ede verclaerden 't selve uyt Rosei mond
ghehoort te hebben. Ick dooleerde hier over tot mijner ontlasinghe
by Reueste / de certificatiën annex / met versoek / datmen Roseo sijn
seggen soude doen bewijzen of revokeren: Claeghde oock / dat ick afge-
sloopt was / ende niet meer en mochte / met bede om ontslaginghe van
bepde diensten / of pmmers hulpe tot mijner verlichtinge. De Reueste
wierdt aende nagel gehangen. Wt monde van S. Excel. was gehoort /
van Orainjen, en Spainjen, als van twee factien in 't Lant / ende men
plante 't volck donckerlijck in / dat de laetsje was by den Advocaet
ende de Remonstranten / oock by my. Wt monde vanden Raets-Heer
Franchen was ghehoort / daret wat anders was als Religie, ende dat de
factie soude voortgangh hebben. S. Excel: doet de Klooster-
kerck door eenige besichtigen: Absenteert voor de eerste repse van 't H.
Abontmael / inde Fransche Kerck door my bedient. Sepdt / dat
ick ware te achten als een Propheet, hadde ick my met dese laecke niet
ghe-

Trinitas
tien Rosai
over my.

Mijne do-
leantien
daer tegen
te ver-
geefs.

Vremde
Propooste.
S. Excel:
doet de
Klooster-
kerck be-
sichtigen /
ende absens
t H. A-
bontmael
door my be-
dient van
26. feb.
1617,

gemoeyst. De Advocaet wenschte/dat hy ende ick al met eeren ontslagen waren. T' Amsterdam wierd eeng treffelijcks Coop-mans hups/Rem Bisschop genaemt/geplondert. Vele onbetamelijclijckhedden wederbaren den Remonstranten op verschepden oordyn. De Magistraten hadden gaerne daer in voorsien/maer wierden gecontrameert. S. Excel. thoonde misnoeghen over pet gepasseert tot Leyden, Goude ende Rotterdam. Eenige Predicanten der selver plaatzen vonden goet S. Excel. beter te onderrechten/begerden/dat ick wilde mede gaen. Wy gaen te samen by S. Excel. die wilde dat ick soude blijven ende alles aen-hoozen/ crÿghen goede audientie ende beloosten / dat de selve, met handen ende voeten , sal beletten onse verdrückinghe. Een goedt Edelman waerschout my evenwel/ dat ick in perijckel ben / vindt niet vreemt/ dat ick soude dentcken op vertreken. De Schismatische / haer noemende de dolerende Gereformeerde Kercke in 's Gravenhage/claghen by Requête aan de H. H. Staten / dat de Gast-hups-kerck hun al te kleyn is/versoecken de groote of Clooster-kerck in 't voorhoudt/ ende datmen haer dese tot last van 't Landt sal doen opmaecken/ om aldaer met haren Kercken-raedt apart door Rossum, ende noch eenen/ neffens hem/te beroepen/bedient te worden. Dit was gesprocken joffer uyt de mond. De Requête wordt ghesonden aende Magistraet vanden Hage/om den Kercken-raedt daer op te hoozen/en hare Ed. M. te dienen van Advys. De Kerckenraet wort vande Magistraet gebaeght. Die accordeert/na deliberatie/de beroepinghe van een Contraremonstrant/die moderat endt vreedsaem zp/om inde groote Kercke neffens ons te prediken/mits staende onder den ouden Kerckenraet. Dit wort de Magistraet door Lamotte, den Heer Hogherbeets ende my / op den Stadt-hupse aengedient: neffens een gheschrifte/dat ick in myn prive hare E. E. overgaf/ tot supveringe van eenigh blamen/daer mede de Schismatische my particulierlijck in hare leste Requête hadden beworpen. Die vande Hage conformieren haer niet het advys des Kerckenraets: S. Ex. sept/ dat hei is het derde affront hem aengedaen by de Magistraet vanden Hage. Valt voort op my in volle vergaderingh van Staten/my beschuldigende/ dat ick leftleden Sondagh niet hadde gedaen dan predicken tegen de Contraremonstranten die noemende berineckighe, onbesnedene, die den H. Geest wederlonden, verraders, moorders &c. Ick/ dit verstaende/wil datelijck audientie daer op versoecken: t wordt my ontraden. Ick verhaelde aan myn vrouwe de Princesse van Orainjen/ die de Predicatie mede hadde gehoocht / S. Excel. beschuldigingh te ghien my / ende dat ick audientie daer op soude hebben versocht / had men 't my niet ontraden/ om S. Excel: niet te altereren. Haer Excel. sepde/ op de predicatie wel gheleth te hebben/ ende verwondert te sijn van 't vreemt oordeel S. Excel. over de selve / ende dat de Heere du Maurier/Ambassadeur van S. M. van Franck-ryck(die de selve mede hadde gehoocht) gheseydt hadde bereydt te zijn die Predicatie te teekenien met sijn bloedt. Ick bad haer S. Excel. mynent halven te Willen spreecken/ende ootmoedelijck bidden / doch rondelijck te Willen verclaren / wat het was / dat de selve dus seer teghen my ontstelde.

Aenspaeck
eengher
Remon-
streantsche
Predicant-
ten aan S.
Excel.

De Schis-
matische
versoecken
de Cloo-
ster-kerck.

De Kerc-
ken-raedt
sijnde ver-
socht vande
Magis-
traet ab-
biseert daer
op den 17.
Marty.

Den 20.
Meer t.
Groot mis-
nogen van
S. Excel.

Mijn on-
schuld.

Want

Want ick my niet en konde inbeeldē/of het en most yet anders zijn als mijne Predicatiē/hoe wel men dat voorgaf. Wat aengingh de Predicatiē. Mijn ordinarijs text(die ick nu Jaer en dagh gewoon was inde Fransche Kercke upt te leggen)was 't Woerk genaemt de Handelingē der Apostelen. Ick was/vervolgende daer in / gecomen tot daer gesproken wordt van hertneckighe ende onbesnedene van herren ende van ooren , die altijdt den H. Geest wederstonden,ende de Propheten vervolghende ghehoedt hadden: die oock verraders ende moorders ghenoemt woorden. Hier hadde ick bewesen upt den claren text/teghen 't gehoelen der Contraremonstranten (sonder die opt te noemien/of 't minste hatelijck woordt/soo alle mijne toehoozders wisten/ te gebrycken)datmen den H. Geest wederstaen kan:maer dat ick de daert selve/of 't gene dat daer staet van hertneckighe/ onbesnedene/verraders etc. soude op de Contraremonstranten passen / en quam my nopt in mijne ghedachten. 'T was inder waerheid niet mijne applicatie/maer S. Excel. in desen te heet ghepassioneerde/imaginatie/ of vyandiger menschen ingheven. S. Excel. vande voornoemde Princisse hier op aenghesprookenen zynde/bleef daer by/ dat hy wel wist/dat sulcr mijne intentie was ge-weest: Hielt my evenwel (sepde hy) voor een goedt Predicant/ maer dat hem bedoefde / dat ick my met dese saerke hadde ghemenght/ende bysonder / dat ick 't Woerk van het Ampt der Overheyden hadde gemaecht:doch hiel/dat ick dat hadde geschreven dooz anderer instigatiē. Dat d' Overheyden vele waren Papisten of Libertynen / oock dat sommighe gheen Religie en hadden. Hy wilde my evenwel comen hoozen/ doch meynde / dat ick andere texten behooerde te nemen. Het scheen/dat de vermaningen / die op sulcke texten vallen (hoe wel ickse (soo gheheupt) niet en hadt upghefsocht) S. Excel. wat te scherp waren.

De saecken dus staende/bont ick my benauwt aen alle syden: Sach/ dat S. Excel. enckel woort wilde met de Scheur-Kercke / ende gaerne had ghesien/dat ick der selver doen had ghelaudeert. Dit en konde ick in myn gemoet niet goedt vinder: konde het daerom oock niet toestemmen / verder dan alreede by den Kercken-raedt ende de Magistraet was goedt ghevonden. De Heeren Staten konden niet resloveren/ vermits de verschepdenthedt der humeuren onder hun. 'T ontsich evenwel van S. Ex. dede inclineren noch tot vorlder accommodatie der doleanten/teghen veler danck;ende authorisatie vande scheur-Kercke: doch sonder formeile Resolutie. My daer teghen te formaliseren/ende evenwel indendienst te blijben/bont ick ongeraden: Nam daerom voorz my / naedemael op mijne Bequesten van dimissie niet wiert ghebaen/ op nieuws aen te houden. Communicerde dit met mijne vrienden. Alle te gelijck oordeelden sp mijne redenen onwederlegghelyck ; appre-hendeerden evenwel mijn wechgaen met groote droefheidt. De H. P. Staten waren wederom vergadert heel solemnelijck / met by-roepen van S. Excel. ende de Gedeputeerde vande Collegien / ghelyck laest-mael. Dese ghelegenheidt waernemende versocht ick/ ende verkreegh „audientie. Sepde verstaen te hebben/dat de Doleanten een Kercke

Act.7.51.52

Wat ick
ghepredickt
hadde.Mijn
Drouwe de
Princisse
spreect
S. Excel.
hier op aen.Den 29. A-
priil prefe-
terreick my
wederom
inde verga-
deringh der
H. H. Sta-
ten den S.
Excel te-
ghenwoer-
digh was.

„versochten/ daer sy haren Godtg-dienst niet Predicatiē/ Doop/
 „Wondtmael/Kercken-raedt Et. apart mochten plegen; dat dit was
 „een perfecte scheuringe/ die sy gaerne sagen gheauthoziseert: dat sy
 „haer Request fundeeren voornamentlyck op mijn leere/diese namen
 „tot een decksel harer af-sonderinge. Dat ick niet en konde bedencken/
 „wat reden sy hadden dat te seggen. Ick had niet gedaen/dan dat ha-
 „re Ed. Mog. ten volsten was bekent / als ghechieldt in hare Ed.
 „Mog. Camer. Ick hadde/ nevens andere/ voor ses of seven jaren/
 „helpen verthoonen seckere grieven/die wy hadden op sommiger lee-
 „ve/ende daer by helpen versoecken een Synodus/daer alles verhan-
 „delt mochte werden: of/by gebreke van dien/Onderlinge verdzaegh-
 „saemhepde/ met presentatiē van stilstandt/ indienmen geen van bep-
 „de konde bekommen. Hare Ed. Mog. vermochten van doe af onse
 „versoek af te slaen: hadden't niet gedaen/maer ordē gestelt/ die ick
 „hadde gevolgh: oock verdedight: de verdedigingh S. Excel.gededi-
 „ceert/ende met permisſie van hare Ed. Mog. uytgegeven. Waer is
 „hier (vraeghde ick) mijn misdaedt? Ick heb op myn eypen handt
 „niet ghedaen/ heb gheleert ende ghedient nae myn beroep/houdende
 „Vrede niet een ygelijck/ oock met myn Mede-broeders van ander
 „gevoelen: Alleen Roseus en hadde geen vrede met my willen houden/
 „ende sich soa gecompoerteert/ dat hare Ed. Mog. daer van sijnde ge-
 „informeert/ niet dooz my/ maer eerst dooz eenige ledē deser verga-
 „deringh/ daer nae dooz den Kercken-raedt/ hem hadden ontboden/
 „ghehoort/ende 't prediken by provisie verboden/al brypten myn toe-
 „doen: hadden hem oock opgeleyd schult-bekentenisse ende reparatie
 „te doen/ maer hy hadde niet ghewilt/ voortsgaende in sijne scheur-
 „makinge. Wy hadden hem ende de sijne laten bewerden/sonder belet/
 „in 't loopen nae Ryswyck ende elders/ te vreden zynde onsen dienst
 „te doen in stillighedt. Men had naderhant twee verschepden Ker-
 „ken of vergaderingen Willen bryenghen in eenen ende den selven Tem-
 „pel/ om aldaer te samen haren Godtg-dienst te pleghen/ sonder een
 „Wondtmael te houden/ of eenigh teeckien van Christelijcke broeder-
 „schap malkander te bewijzen. Ick hadde uyt last des Kercken-
 „raedts de reden van beswaernisse in dese vergaderingh verthoont/
 „aenbiedende noch een Contraremonstrant te helpen beroepen/ wan
 „hy maer wilde broederschap houden: Dit was qualich ghenomen:
 „Men hadde hen de Gast-hups-kercke geaccoordeert by provisie/ ende
 „last gegeven/om Roseum met my te vereenigen. Wy hadden ons te-
 „ghen't eersteniet ghestelt/ ende van't leste en sprackmen niet meer.
 „Waer was in allen desen (vraeghde ick ten tweedemael) myne mis-
 „daedt? Nu wilden sy op nieuwē/datmen hun of de groote/ of Cloo-
 „ster-kercke soude accorderen/ ende men leyde ons te vozen consent tot
 „sulcke af-sonderinge te dragen/met een uytstropende/doch t'onrecht/
 „dat ick dat belet. Ick beklen my onder sulcke (sepde ick) die dat wel
 „kennen lyden ende aensien/maer niet toestaen/om dat scheuringe soo
 „groote een sondē ende geheel argerlyck is/ datmen/ in plaetsē van te-
 „arkepden/ gelijcklēmen schuldigh was/ tot minderingh van Secten/
 ende

„ende wederbrenginge van eenighedt (daer toe alle onse tresselykste
 „Dorctoren seggen middel te zyn / Wanneermen malkanderen in ver-
 „scheypdenhedt van opinien verdzoegh op seckere mate/ niet upt-
 „sluytinge van Afgoderije/ Ketterije teghen 't fundament/ ende Ty-
 „rannie) nu weder nieuwe scheypdinge soude aenrechten/ende daer toe
 „Kierken ende Cloosteren openen. Dat dit een groote schande was
 „voor onse Reformatie/ welcker Leeraers voormaels d' Autheurs
 „van 't Concordie-boeck in Duytslandt, tot fozmiele scheuringe der Eu-
 „angelischer Kercke aldaer en elders strekende/ hier over swaerlijck
 „hadden bestraft. Dat oock upt allen desen niet anders en stondt te
 „verwachten dan groote swarigheden inde politie / daer aen ick my
 „niet en wilde schuldigh maakē. Alsoo nochtans hare Ed. M. ende S.
 „Excel. besich ende bekommert waren/ soo ick verstandt/ om een mid-
 „del te vinden/ om dese sacke/ immers in dese plaets vanden Haghe
 „(die ick bekende van soo grooten consideratie te zyn/ als eenige andere
 „in 't Landt) hy te leggen/ konde ick niet nalaten hare Ed. Mog. ende
 „S. Excel: een seer bequaem middel (mijns oordeels) aen te wyzen/
 „namentlijck/dat hare Ed. Mo. my ont sloegen van mynen dienst/ en
 „mijn af-scheydt gaben/ gelijck ick nu dichtwils hadde ghebeden ende
 „versochte/ende nu noch tegenwoordich (sepde ick) in aller ootmoedig-
 „heit aen u/ Ed. Mog: Heeren/ende u Excel: Genadighste Furst en
 „Heere/ ende aen u/ myne Heeren vande Collegien ende Magistraet
 „hier tegenwoordich versoekte/ erde daerom bidde/ verseeckert/ dat
 „den Kercken-raedt/ als ick 't selve van uwe Ed. Mog. Excel. en E.
 „E. verwozen sal hebben/ my 't selve niet weggeren en sal/ willende
 „gaerne om's Landts ende der Kercken wil 't ongelijck/ dat my be-
 „jegende/ met patientie dragen/ achtende dat/ dewijl het meest op my
 „genomen wierdt/ jae gesepdt wozdt/ dat ick de oorzaek ben van dese
 „swarighede/ de rust lichtelycker gebonden soude worden/ als ick/ van
 „mijn beroep ontslagen zynde/ my geheel stil hielde/ soo myn voorne-
 „men is/ of oock upt den Lande vertoogh/ daer toe ick willigh ben/ in-
 „dien 't goet gebonden wort. De Heer Advocaet vraeghde overlupt.
 „Of het dan wel wesen soude? Ick antwoorde/ dat daer mede een
 „groot obstakel (nae vele opinie) soude zyn geweert upt dese plaets/
 „ende velen daer mede contentement gegeben. Hier op uptgegaen zyn-
 „de/ sepde S. Excel: (sos my nae wierdt vertelt) dat ick nu wegh wilde, nu
 „ick 't al beroert hadde, datmen my behoorde te doen blijven, om alles te hel-
 „pen rechten. Doozts wierdt myn versoek in bedencken ghehouden.
 „Maer verstandt ick noch/ dat S. Excel. hadde gesepdt/ dat dit een com-
 „plot was wischen den Advocaer ende my, om te beletten, datter niet soude
 „worden geresloveert. Item/ dat ick vreesde mijne toehoorders te sullen
 „verliesen, wanneer d' andere wat ruymer souden zijn gheaccommodeert.
 „Maer ick verklare voort Godt / dat ick myn voort-nemen / van
 „dit de vergaderingh aen te dienen / den H. Advocaet niet en had-
 „de te kennen ghegebeen / wetende / dat hy 't my soude hebben ont-
 „raden. De Heere weet oock/ dat het my op het getal/kleyn of groot/
 „van toehoorders niet en feelde / ende is oock daer nae/ als sy op 't
 „S y rupmste

Ack ver-
 soek op al-
 ler ootmoed-
 dicht mijn
 oock met
 presentie
 van upt
 het Lant
 te trekken.

Abusijf
 oordeel van
 S. Excel.

rypmste geaccommodeert waren/ anders gebleecken tot op de leste ure mijns vertreckgs. Aldus wierdt alle mijnen doen ten erchsten ghedupdt. De Heer Advocaet seyde my/ dat S. Ex. seer op my verbittert was. Ich merckte het wel/maer en konde de oozsaeck nopt bevoeden/ ende en wete die niet op dese ure. Ich heb wel eenighe ghedachten/ raec-kende saecken / die ick tot quyttingh mijns Ampts heb moeten doen/ maer gelijck ick daer op niet en staen/ en wil ick die oock niemant open-baren.

De ghe-meynre
vergader
den 3.
May:wil
my niet la-
ten gaen.

Lamotius
helt na de
Scheur-
Kercke.

Lamotius
blift van't
Wondt-
mael.

De Schis-
matynre
occuperen
de Cloo-
ster-Kerck
septem-
ber 1617.

Ik meynde hier op den grooten Kercken-raedt te doen vergaderen/ ende aldaer mijn asschept te nemen/maer wierdt geprevenieert door een groote menicheit myner toehoorderen / die den 3. May haer verboegh-den by den ordinarien Kercken-raedt/versoekende instantelijck/ dat de selve alle debboir wilde doen / om de gemeynre in de publycke Kercke by een te houden/my geensins te dimitteren/oock noch een Remonstrant te veroepen tot hulpe. Lamotius (die tot hier toe goede eenigh- heydt met my hadde gehouden) stende dat de Scheur-Kercke soo veel was als geauthoriseert/ begonde te hellen nae de selve / ende liet ver-lupden / Datmen my op mijn versoek behooerde te laten gaen / oock gheen Remonstrant behoorde te veroepen. Verscheden persoonen bidden ende obtesteren my/ niet te willen vertrekken / noch stil te staen in mijnen dienst / om seer vele redenen. Niet langh daer na bleef Lamotius oock van 't Wondtmael/ op den selven dagh/ als de Schismatijske de Clooster-Kerck innamen; 't Welck toeginck/soo de volghende brieven der H. H. Gecommitteerde Raden aen de Steden van Hollant ende Westvlyckland mede brengen. Eersame etc. Wy hebben/tot voor-
,, cominge van verscheden dypdinghen ende rapporten/die ghedaen/
,, ende overgebracht/of overgheschreven souden moghen Werden / van
,, 't geen op gisteren alhier inden Haghe is ghepassert/ in 't occuperen
,, vande Clooster-Kerck/noodigh geacht u E. daer van te doen berich-
,, tinge: 't welck aldus is toegegaen. Dat eenige dagen gerucht ghe-
,, gaen zynde/dat de Gemeynre vande Gasthups Capelle van meenin-
,, ge waren de groote Kerck op Sondagh toecomende te saiseren / men
,, 't selve gerucht/als niet willende geloooven/heeft ghedissimuleert/is
,, gebeurt/dat/gisteren morgen voorch inden dageraet/eenighe vande
,, selve Gemeynre vande Gasthups-Kerck heur hebben weten te vin-
,, de inde Clooster-Kercke/die noch ten vollen niet geprepareert en is/
,, ende daer inne doen brengen een Predick-stoel ende verscheden sit-
,, bancken/ende daer op hare bpeencomste ghemaect/doende inde selve
,, des voormiddaghs dooz heuren ghewoonlijcken Predicant / ende
,, 's naemiddachs dooz eenen anderen / in de selve Predicken / sonder
,, daer toe van ons / ofte vande Magistraten vanden Haghe consent
,, versocht/veel min becomen te hebben. Ende soo desen by belen wat
,, seer vreemt soude mogen worden inghenomen/hebben wy u E. van-
,, der waerheydt deser saerke willen adviseren/ende by dese occasie ver-
,, manen harer Steden Gedeputeerde precise ten ghestelden daghe we-
,, derom alhier ter vergaderinge willen doen wesen etc. Inden Haghe/
,, den 5. July 1617. Sondaeghs daer aen hoorde S. Excel. noch de

Predicatie/die ick dede inde Fransche Kercke over Act. 8. Daer verhaelt wort/Dat Philippus den Moormas de Schrift uytleyde. Daer upt ick oorsaeck nam te spreken vande rechte uitlegginghe der Schrift/ 't eenemael na 't gevoelen van alle Gereformeerde Kercken ende Doctoren/welcker woorden ick in mijne memorie gedrucht ende gebolght hadde/om niet achterhaelt te wozden. S. Excel. verlaerde evenwel tegē de Dz. Prinsesse/dat hy daer in seer was geergert/seggende/ Dat ick tegen 't Synodus gepredickt hadde, geen Synodum en wilde, ende geen vrede en sochte, oock dat by my niet meer hooren, maer in d' andere Kercke gaen wilde. Hier had ick S. Excel. gaerne geweken / met upt de Fransche Kerck(welck was de Capelle van't Hof) te blijven/liever/dan dat de selve my wachten soude /•maer 't wierdt my niet toeghelaten. S. Excel. voeghde haer Sondaeghs daer aen by die vande Clooster-Kercke. Seker Edelman sepde my daer nae/dat sijn Excel. my hadde ghenoemt een Vyandt Godts. De deure van mijn Hups wierdt niet langh daer nae seer schandelijck bewozen met een groote tobbe menschen-drech / soo datmen de Straet nauwelijker gebruypcken konde van wegen de stauck. De Magistraet dede publicatie ende nam Informatie / maer vernam den Autheur niet. Eenige vande Clooster-Kerck gaven upt/dat ick 't selve hadde doen doen/om haer stinckende te maeken. Soo hoogh steech de boosheypdt. Alsoo ick nu eyntelyck op alle desen handel gheresolveert was de Fransche Kercke te verlaten / liet S. Excel. my den 10. September. weten door zijn Thresorier den Heer Panhuysen, dat de selve dat niet goedt en bondt/maer gaerne sagh/ dat een Contraremonstrant beroepen wierdt nebeng my. Ick antwoorde te vreden te zijn/mits dat hy eene communie/ dat is 's Heeren Wondtmael/met my wilde houden. De Heer van Maldere/ President in de Staten van Zeelandt van wegen sijn Excel. synde dier tijdt in den Haegh/liet verluyden / Darmen seven of acht Remonstranten most aende galge knoopen in Hollandt,dan soude 't wel beteren.

Als Predicant vande Fransche Tale/was ick mede een Lidt van't Fransche Synodus. Dit Synodus hadde sich met my in allen desen handel niet gemoept/tot omtrent desen tijdt. Om een stock te vinden/extraheerde me yet upt mijne verdediginge vande Resolutie der Heeren Staten, voor 3. Jaren uptghegaen/t Welck men/ in Fransch synde overgeseth/my voorz wierp/als of ick daer in de leere der Gereformeerde Kercke hadde te nae ghesprooken. Dit my synde in een van hare Synoden voorghehouden/ doch niet alle beleeftheypdt ende beschedenheypdt / gaf ick daer op soodanigh antwoordt / datmen contentement nam/ende de saerke daer by liet. Wiert het selve daer nae weder gerept/ in mijn afwesen / met volghende deputatie aen my / daer op ick aen 't Synodus by missive noch naerder onderrichtinghe dede / om de selve alle mogelycke boldoeninghe te geben: van welcken bryef ick d' insertie hier nalate/ om coxtheypdt wil. Die extracten quamen oock in handen van eeniche Fransche Heeren ende Edel-lieden/ oock van hare Excel. de Prinsesse van Orainjen/die met my daer van spraken / ende / my gehoocht hebbende/contentement namen, S. Excel: sich hebbende ver-

Sij.

elaert

De lesse
Predicatie
van my
hoede den
16. July
Op Act. 8.
34. 35.
Wort van
de selve
heel mis-
dopt.

S. Excel.
gaet inde
Clooster-
Kerck.
Dit inie
aende deure
van mijn
Hups.

Sijn Er.
wil even-
wel dat ick
inde Fran-
sche Kerck
bljve.

De H.
van Mal-

't Fransch
of Walisch
Synodus
begint sich
doch te roe-
te tegē my.

claert voor de Contraremonstranten met het gaen inde Cloosterkerck/ schreef aende Walsche Synode/ ten eynde van een Contraremonstrants Predicant vande Fransche tale te bryngē inden Hage. De Gedeputeerden van't Synodus dienden het ons aan. Wy seyden berept te zijn. S. Excel: te gehoozamen/wanneer het een soodanighe ware/die niet ons broederschap ende een Avontmael houden wilde. Dit en smaeckte niet/wantme scheuringe socht. Ick hadde hier over nieuwemoepelijckhept.

De vrouwe Princesse van Oraijnen blijft. Maer de Heeren Gecommitteerde staten ende me Vrouwe de Princesse van Oraijnen (die in dese Geneuyntre als oorzaek vande oprechtinge der selver van groote consideratiē was) onse redenen gehoozt hebbende/boden my de hant/ende bleef over sulcx die Kerckie by de ordinariē bedieninge/ tot de generale veranderinge toe. De particuliere quellinghen/ in dit stück/ gae ick voort by die gheringh waren by d' andere. De groote swarigheden verflonden de kiepne/die niet om't līf en hadden/om veel verhaels daer van te macken. Het droebighste/dat my voorts wedervoer/ voor de veranderinge van't aenstaende jaer/ was dat Lamotius, sich voeghende nae den tydt (soo el aerlyck bleekt/upt syne woorden ende actien) onse gemeynschap verliet/ende sich ten Avontmael begaf met die vande Clooster-kerck/ blijvende evenwel predicken in onse Kerckie: 't welck wy nochtans liezen passeren/om geen nieuwe moeyten te hebben. Maer neffens dat de Remonstrantsgesinde/ siende sijn veranderlyckhept/ tot sijn gehoor weynigh lust cregē/ soo wiert hy oock gehoozt van weynige Contraremonstranten. De Maerts-heer Verius ende Heerman, Ouderlinghen/ dropen oock af nae de Clooster-kerck/ d' een voor/ d' ander nae: De Heer Crom-bout bleef/ ende sagh om/ maer quam weynigh ter Kercken. Bernardus Lafaille ende ick/ sonderlinge geholpen sijnde van enige tresselijcke Leeracrs/ Remonstrants-gesinde/ die ons/ by leeninge/upt Leyden en Utrecht/op ons versoekt/de hant boden/met de volstandige Ouderlingen/ ende die nae gewoonte in October op nieuws verkozen wierden in plaeſe vande aſgaende/ bleven by een in goeder eendracht/ doende 't Werck des Heeren vlytelick in vrede/Waer over de Heere soodanigen zegen ende aenwas gaf in gehoor ende communicante/dat ick tegen 't Avontmael/dat wy hielden dē 14. Jan. 1618, op mijne redulle alleen/hadde over de 60. personoen/nieuwe aencomelingen/ neffens de gene/ die Bernardus hadde/ Welck getal mē/ soo langh ick of Bernardus (die langhst inden Hage gedient hadden) tot op de helft na op eenen tijt nopt hadden connē bereyckē: 't welck efter by de Clooster-kerkers getalumnieert wiert/met het stropē/dat ick sommige daer toe hadde gekocht/uptdeplende schellingē/rockē/mantels/etc. Hoewel ick daer toe noch gedachtē/noch wil/noch macht en hadde. De Clooster-kerck nam oock seer toe/ zedert dat S. Ex: sich openlyck aen die zijde hadde verclaert/ nae haer treckende het geheele Hof/na 't woort/ Regis ad exemplum &c; [Soo de Groote voozgaen etc.] Die Officien hadden/of sochten/wilden doorgaens daer gesien zijn. Enige tresselijcke lieden nochtans/bysonder de Magistraten vanden Hage/hieldē haer by de groote Kerck. Dit wag den stant der saeken inde Kercke vanden Hage/ na 't innes-

Lamotius schepd sich af.

Gock eenige Ouderlinghen. La Faillle blijft.

Stant der Gemeynre inde groote Kerck. Schande-lycke logē.

Stant der Gem. inde Cloosterkerck.

innemen van de Clooster-Kercke. Van die tydt aen/dat de Contraremonstranten soo een Prins tot een voorstander gekregen hadden/ staiken sy 't hoofd dapper op / noemden de voornoemde Kerck 's Princen-Kerck, die alle Sondagh groote begaenkenissen hadde uyt andere Steden/om de vreemdighet der saecke. Geen Stadt in Hollandt en dorste langher den Contraremonstranten besondere Kercken wegheren / of eenigh belet doen: bysonder niet/nae dat S. Excel: haer Meester had
Briel.
Acht dest
Sep. 1617.
 de gemaecte vande Stadt vanden Briel. De goede Magistraten vande Steden waren meest behommert / hoe sy de Contraremonstranten in ordre souden houden/ op dat sy den Remonstranten hare Kercken niet en ontweldigheden/ en hare Magistraten selve niet op't lyf en vielen/ nae de dreygelyke woorden/driemen hoorde/ende de voorsteeken/diem
Become-
ring der
Magistra-
ten.
 men sagh. Hier tegen namen sommige Steden wel eenigh Maertgelders aen/ volgens de Resolutie te vooren staetswijse genomen/ ende sijn Excelentie gheinsinueert: Maer sijn Excelentie verstaende sulcx te strecken tot syne ende syner authoritepts verklepninghe/wrocht dapper daer teghen. Ende alsoo de voornoemde Steden haer recht flappehck bewaerdien / oock van hare nabueren / Dordrecht/ Amsterdam/ Enckhupsen etc. ghecontramineert wierden/waren de Contraremonstranten qualick langer in respect tot hare particuliere Overheden te houden : bysonder na dien S. Excel. oock de Magistraet der stadt Nimweghen, in Gelderland/met uytsettinghe der Remonstrants-ghe-
Nimweghe.
 sinde uyt de Magistraturen/ hadd verandert. Resteerden maer twee saecken/om de Remonstranten t'eenemael t'onder te bzengen/afdanken vande Maertgelders/ende een Synodus National/ veroepen nae der Contraremonstranten welgeballen. Tot bepde arbede S. Excel.
Maer nae
S. Excel.
voort
tracht.
 dapper/ hebbende aen zijn hand niet alleen de ghenoemde Steden van Hollandt: maer oock de Provincien/ eerst van Zeelandt/Vrielandt/
 Gzoeninghen ende Ommelanden/met een goet deel van Gelderlandt/ daer na/door de gesepde veranderinghe tot Nimweghen/Gelderlandt heel/ende metter tyt oock Overyssel/ende beneffens dien alle 's Lants Wapenen/als Cap Generael. Dan dit behoort tot de politie/ende het generael van't geheele Landt/dat ick hier niet en roere.

Alleen moet ick hier noch seggen / dat / terwylen dese dinghen tuschen S. Excel. ende de Heeren Staten wierden ghedisputeert/inden Haghe tamelycke stille verwachtinghe was / wat d' uytcomste soude sijn/die ick evenwel van langh hadde voorzien ende voorsepdt/ soodie naderhant uytgevalle is/hoewel men het niet en geloofde. Hadde oock gaerne doe ende langh te vooren de selve willen voorzomen / met den Contraremonstranten haren volle wil te doen op 'tstuck van 't Synodus(hoewel vele oock dit leste van my niet gelooven en sullen)maer ick en wierdt niet ghehoort. Alsoo ick nu Jaren en daghen aen maledanderen hadde aenghouden / mondeling ende schriftelijc / om myn afscheydt/ myn versoeck zynnde gefundeert principaelijc hier op/ dat ick aende Ghenepte vanden Haghe al voor langhe jaren niet en was verbonden /ende dat de Heeren Staten ende S. Excel. Collegien ende Kercken-raedt my genoegh hadden gehouden tegen recht / ende mijnen.

mijnēdanch/daer over ik nu ingewickelt was in alle dese trouble/ in de welcke ich my nochtang altyt hadde gedraghen als een vroom Kercken-dienaar toestont/ met alle mogelijcke voorzichtighedt/trouwigheyd ende vrymoedigheyd / in oprechter conscientie de waerheyd predickende tot Godtsalicheyd ende vrede/onder de behoozlycke ghehoorsaemheyt mijner hoogher ende lagher Overheyd: alsoo ich oock hier over was ghevallen up de gracie ende gheraeckt in eenen doodtlycken haet by den grootsten/ende vele groote van 't Lant/ oock geccomen was tot den Ouderdom van over de sesdigh jaren / ende (soo een yder konde sien) dagelycx verswackte/ door de menighuldige langhdurige quellingen ende sware arbeyt: hebbinde/bysonder dese twee jaren herwaerts/vele sieckten gehad:welcke dingen alle/mp/hoe langer hoe onbequamer maectken meer dienst te doen / zynde voorts van een groot deel mijner toehoorderen verlaten/die mijne vanden geworden warē/om dat ikh hun de waerheyt sepde:Want ikh my genootsaect dit alles den Kercken-raet schriftelijck / ende mordelingh / te verthoonen/ende mijnen dienst op te seggen. 'Twelck de Kercken-raet eenige dagen in advijs gehouden hebbende/gaf mp den 16. Aprilis daer aen volghende dese volghende Schriftelijcke Antwoorde op mijne
,,sepde versoeck. De Kercken-raet gehoocht hebbende de mondelinghe
,,propositie / by haren lieven ende waerden Harder / Leeraer ende
,,Broeder D.Iobanne Wtenbogaert , op den 13. Maert leest-leden / in
,,hare vergaderinge ghedaen; ghesien mede de schriftelijcke deductie by
,,syne E.daer van ingestelt / ende daeghs daer nae aenden Kercken-
,,raet overgelevert/ daer by syne E.om redenen in de selve verhaelt/
,,verclaert sijnen dienst in dese Kercke ende Gemeynete niet langher
,,te connen betreden/maer de selve op te seggen/ende (naer dat de saec-
,,ke/als sijnde van grooter gewichte/by haer voort eenighedagen ghe-
,,houwen was in advijs/mitsgaders by syne E.tot verscheyde repsen/
,,seer instantielijk antwoord daer op was versocht) op alle 't selve in
,,de vrees des Heeren rypelijck hebbende geleth/mitsgaders het advijs
,,ende meeninge vande teghewoerdiche Diaconen daer op verstaen:
,,Verclaren/ dat hoewel zp niet anders up eenige Kerckelijcke Acten
,,heeft kunnen be vinden / dan dat zyne E.niet langer aen dese Kercke
,,ende Gemeynete is verbonden/dan inde voorsz. deductie is verhaelt/
,,ende dat hem mitsdien wzy staet sijnen dienst alhier op te segghen/
,,dat hun lypden oock/soo up de Acten daer van zynde/als andersingh
,,upt de notozitept vande saecke seer wel bekent is het menighuldigh
,,debboir/ dat op verscheyden tyden successivelijck / by de respective
,,dienaren inder tijt/ghedaen is/ als syne E.op andere plaatzen/ ende
,,namelijk tot Utrecht wierde beroepen / soo met haer te addres-
,,seren aende Ed. Mog. Heeren Staten/ S. Pr. Excel ende hare Ed.
,,Mog. Gecommitteerde Raden/als aende andere Collegien/om hem/
,,door intercessie ende authozitept der selver/ alhier in dienste van dese
,,Kercke te mogen behouden. Gelijck oock de selve S. Excel:haer Ed.
,,Mog. Ghecommiteerde Raden ende de voorsz. Collegien hem
,,versocht hebben alhier te blyven;jae selfs/ 't welck seer wel by syne

Ik segh
mijn dienst
op den 13
Maert,
1618

Antwoorde
ende Acte
des Kerck-
enkraets.

E. inde

„E. inde voorschreven overgheleerde deductie is aenghemerckt) dat
 „sulx noch is geschiet naer de ghehouden Conferentie alhier in den
 „Hage/inde welcke hy openbaerlyck/ met kennisse van een pegelyck/
 „syn ghevoelen / inde pointen aldaer ghecontroverteert / hadde ver-
 „claert/ helpen defenderen/ ende voorstaen/ sulx dat den Kercken-raet
 „moet bekennen ende getryppen/datter geen fundament of eenige schijn
 „van reden en is gheweest/waeromme men hem (welckers dienst) men
 „soo hooghlick heeft gelaudeert ende gheappyprobeert/soo nut ende noo-
 „digh gehouden voor dese Kercke/selue noch naer dat de voorz. Con-
 „ferentie opentlick in druck verbaerdight/ende een pder te lesen voor-
 „ghestelt was) naderhandt / ende doen hy sich hadde laten beweghen
 „alhier indienst te blijven / in sulcker voeghen/alst gheschiedt is ende
 „by hem wel ende te rechte geklaeght werdt/soude verlaten; Ende dat
 „noch niet tegenstaende hy sich (gelijck de Acten daer van synde sulx
 „mede byenghen) tot alle ordentelijcke Kerckelijcke handelinghe/ ende
 „voor gheslaghen weghen van Accommodatie / heeft willigh ende
 „bereydt getoont / jae selfs oock niet presentatie van liever van sijnen
 „dienst te willen afstandt doen/ dan dat de Kercke sijnenthalven soude
 „werden gescheurt.' Welck de Kercken-raet nochtans bidt/dat God
 „althyt late verre van haer sijn/datmen/om de wzevelmoet ende onge-
 „rustighept van eenige particuliere/een out Leeraer/wiens dienst by
 „de verder Gemeynste seer aengenaem/ sa nut ende noodigh is/sonder
 „wettighe reden ende tot krenckinge van Godts waerheydt soude la-
 „ten wech gaen: Sijnde de selve Kercken-raet/van gantscher herten/
 „ende(soo wel als syn E.)tot int binnenste haerder zielen mede leet/
 „dat soo droeven scheuringhe/met soo ongestuymighen hebighépt/ in
 „dese bloepende Ghemeente/sonder eenighe reden/met openbare ver-
 „achtinge vande machten by Godt ingestelt/ tegens syn H. Woordt
 „is inghevoert/ende dat/mits de kleynne estime/daer inne de publycke
 „Authoriteyt althangs by velen werdt ghehouden/wepnigh apparen-
 „tie/na de uytwendige ghelegenthedt/sich noch verthoont/ om voor
 „t eerste eenigh bequaem ende heylsaem remedie daer teghens gebon-
 „den te moghen worden: Gelijck sy mede/met over groote droefheypdt/
 „dagheleyc verstaen de menighvuldighe onwaerheden ende calumni-
 „en/daer mede syn E.goeden naem ende faem wordt ghelastert/ende
 „sijnen dienst (soo 't schijnt) ghesoort wordt infructueux ghemaecht
 „te worden. Oock nu al van eenighen tijde herrewaerts hebben ghe-
 „merckt dat syn E. vigeur ende lichamelijcke dispositie niet en is/
 „gelijck die wel voor desen is geweest; 't welck sy gaerne geloouen/dat
 „dooz soo continuele/publycke ende particuliere quellingen ende swa-
 „rigeden werdt geaggraveert. Daer by dan noch comt/dat de dienst
 „deser Kercken/nu langen tijt/geduerende de assonderinge Rosei ende
 „daer na wederom dooz de aengevangen separatiue ende onbehoorlijcke
 „proceduren Lamorij, swaerder is gheweest/dan d'ordinaris/ ende dan
 „naer den voet/daer op syn E.alhier is aenghenomen/ wel soude be-
 „hooren: Sulx dat als syn E.soude willen letten op pet wes/dat tij-
 „delijck is of de lichamelijcke ruste aengaet/dat den Kercken-raet sou-

„de moeten toestaen / datmen hem (soo handelende) met groote onbil-
 lichhept ende naedeel van sijn particulier/nu eenige jaren langh/hier
 „soudē hebben gehouden: nochtans/vertrouwende ende haer versec-
 kerende/dat sijne E. in sijnen Kercken-dienst altoos meer heeft ghe-
 socht de eere Christi ende opbouwingh sijner Gemeynste/dan eenigh
 tydelyck gemack/ profyt of gunst by menschen: Soo verhopen sy
 „oock/dat sijne E. noch tegenwoordelyck daer op alleene acht nemen-
 „de/ende alle tydelycke droefheyden ende swarigheyden ter zyden stel-
 lende/deur hem/die meerder en stercker is/ sijne getrouwē hulpe en-
 „de dienst dese Ghemeynste voortaan noch gaerne sal mede depelen en-
 „de laten genieten: Sonder hem selven verdrietigh te stellen over de
 onghgebondenheydt van velen / die den Kercken-raet doch niet en
 kan bedwinghen of beletten / als wetende/dat het een Leeraer ende
 Dienaer Godts/metten Apostelen Christi/veletijts vanden Heere
 opgelept wert/deur eere ende schande/ dooz goet gerucht/ende quaet
 gherucht/ in alle droefheydt/ nooden ende anxten te moeten deur-
 gaen/ende niet te min haer selven daer inne draghen in alle ghedult
 ende lijszaemheydt/ ghewapent met het woort der waerheydt/ mette
 kracht Godts/ ende wapenen der gerechtigheydt / ter rechter ende
 stincher hant: maer dat sijne E. veel eer het ooge sal slaen op de toe-
 comstige belooninghe / die ons Heer ende salighmaecker toeseydt den
 genen/die om sijns naems ende woots wille / met allerley quadren
 segens de waerheyt gelastert worden ende verbolginghe lyden/ende
 hem selven/volgende de leere Christi/daer over sal verblijden: Ghe-
 merckt den Kercken-raet 't voorz: opseggen vanden dienst(hoewel
 andersins in goede reden ghefundert) alsoo niet en kan aennemen/
 noch sijne E. vertreck van hier/in eeniger manieren/goetbinden/als
 't welcke dese Kercke ende Gemeynste ten hooghsten schadelijck ende
 nadaeligh soude wesen:maer haer selve (meer als opt eenige anderen
 voor desen) binden genootsaect/naer hertelijcke dancisegginge/voor
 haer selven ende van wegen de gantsche Gemeente/over de goede en-
 de getrouwē diensten van S. E. tot nu toe ghedaen ende ghenoten;
 ende beklagh over de groote ondankbaerheyt/hem by velen daer te-
 gen betoont/inden name Christi te bidden ende te versoecken/gelyck
 sp sijne E.oock in alder ernst inden selven name bidden ende versoe-
 ken mits desen/ 't voorz: opseggen sijns diensts/ ende vertreck van
 hier (immers in dese ghelegenthed) te willen stateren / ende op-
 schochten/latende alles in sulcken stant/gelyck als het was voor date
 van dese opsegginge/en in sijnen dienst blijven continueren/ soo veel
 doenelijck wese sal:belovende mede (dewijle de sake Rosei door desen
 gepasseert ende hier althang niet reparabel en is) voor soo veel in
 haer sal zijn/alle mogelijcke debvoirt te sullen aenwenden/daer ende
 alsoo 't behoozt/ ten eynde de ergernisse dooz Lamotte gegeven/ op
 het bequaemste ende spoedighste/ mach werden geweert ende wech-
 genomen / ende dat dese kercke ende Gemeynste werde versien met
 een ofte meer ordinaris Leeraers/die gheoordeelt sal of sullen wordē
 bequaeme gaben te hebben/ omme de selve niet stichtinghe te moghen
 hel-

, helpen bedienen : ten eynde hy alsoo met zynen E. mede-arbepder/
 „ onsen mede lieven ende weerden Herder / Leeraer ende Broeder D.
 „ Bernardo Lafaille, vande extra-ordnaris lasten soo vele gesublevert
 „ wortde als in dese droeve gelegenthijc gevoeghelyck sal connen ghe-
 „ schieden/niet twijfelende/of God/die getrouw is/en sal hare E. E.
 „ gemeynen dienst ende arbepdt niet vergeten of onvzuchtbaer laten;
 „ maer/nae de ryckdommen synder genade zeghenen/ tot zyns naemg
 „ eere/ende saligheyt der gener/die sijne vreese liefhebben ende daer in
 „ wandelen. Aldus ghedaen ende gearresteert inden Kercken-raedt in
 „ 'g Grabenhaghe/ desen xvij. April Anno 1618. ende was onderteekent
 „ Bernardus Lafaille Hagacomius M. Rombout Hoogherbeets Ouder-
 „ lingh. Quirijn van Strypen Ouderlingh. G. van Dupnen Ouder-
 „ lingh / Nicolaes van Sorghen Ouderlingh / Franchops Criepl
 „ Ouderlingh / Jan Janssz. Cocq Ouderlingh.

Van dese Antwoorde bedankte ich den Kercken-raedt / met verla-
 ringhe / dat ick my vanden dienst ontslaghen houdende / evenwel ghe-
 willigh was op haer versoeck de Kercke aldaer/soo veel ick konde / te
 dienen/soo langh ick inden Haghe soude blijven. Wierdt voortgoed loan-
 nes Taurinus die wepnigh te vooren vande Magistraet ende Kercke be-
 roepen was / in sijn dienst geconfermeert den 22. der selver maent. De
 maenden van April / Mey / Junius ende Julius / inde welche leste S.

Beroepin-
ge A. Cau-
rimi.

S. Excel.
 verandert
 de Wiege-
 ringe t'Ve-
 recht in
 Julio.

Excel. de Hecken t' Utrecht verhingh / dus met droeve verwachtinge
 van't geen voorhanden was / heen gherolt zynde/tot op den 29.
 Augusti / leverde ick den H. Abbocaet dien selven dagh 'smorgens
 't zynen hyspe sechtere Remonstrantie aende H. H. Staten/ aengaende
 't Synodus Nationael/ waer van ick sijne Ed. den inhoudt sommier-
 lyck verhaelde / met bede de selve te willen presenteren; 'twelck S. Ed.
 aennam. Ende siende hem (soo my dochte) wat treurigh buyten ghe-
 woonte/had ick S. Ed. sich te vertroosten in Godt ende te verster-
 ken met d' Exempelen van soo vele treffelycke vermaerde mannen van
 oude ende onse tyden/die haer Vader-landt de meeste diensten ghedaen
 hebbende allerqualijcrt waren geloont. Waer mede ick S. Ed. stant-
 vastigheyt ghewencht ende Godts bewaringe bevolen hebbende met sie,

eene extra-ordinarie beweginghe ende maniere van doen/ als of myn
 gemoet my getupgh had van eenigh groot aenstaende onheyl
 ick niet en had ghehoort gaf ick S. Ed. de handt voor 't leste/ schepde
 van hem/ ginh nae Hups / ende van Hups na de Kerck. Int gaen
 groete ick S. Ed: noch van verre / soo hy op sijne Coetse/mede voort 't
 leste/nae 't Hof reedt/ alwaer hy datelyck ontboden synde te comen bp
 S. Excel. geapprehendeert wierdt: welche ende der anderer Heeren de-
 tentie ick nae 't hoozen vande Predicatie verstaen hebbende / ben dien
 geheelen naemiddagh openlyck dooz den Hage gegaan op de mercht/
 plaets/bij berbergh ende 't buyten Hof/ende daer nae/op mynner mede-
 broederen ende sommiger Ouderlinghen goetvinden/ben noch dien a-
 vondt vertrochten uptoen Hage. Waer op de Kercken-raedt my den xij.
 September daer nae een Acte sondt / by allen onder 't zegh der Ker-
 ke onderteekent / medebhengende haer goedvinden/ dat ick soude stil-

Ten selben
 dage s' a-
 boots ver-
 trock ick
 voort upto-
 ten Hage.

staen/ om eenige mijne affairen te verrichten. Waer op gevolght is/ den 1r. October daer nae/ een andere Acte vande selve Kercken-raedt/ medebhengende volcomen aenneminge vande voorgaende opsegginghe ende ontslaginghe van mijnen publycken dienst / met Attestatie van Leere ende Leben. Wt dit waerachtigh verhael mach de Leser oor- deelen van mijne ende mijner parthynen handelinghen inde Kercke van 'S Gravenhage / ende of daer eenige stoffe zy geweest tot foodanighe lasteringen/ als over my zijn uptgegoten.

By-voeghsel.

Het gene den Autheur hier vozen pag. 141. om hortheyts wille upt- gelaten heeft/ hebben wy goedt ghebonden/ alsoo wy niet en twijfelen af het sal velen aenghenaem wesen / den Leser in 't breede oock mede te deelen : ende is een Artijckel vande Walsche Synode ghehouden tot Lepden den 19.20.21. ende 22. April 1617. mit Wtenbogaerts schrif- telijke antwoorde by missive daer op gedaen. Den Artijckel luydt aldus:

Onse Broeders Jean Polpander / Jean Doucher / ende Pierre du Quesnoy / sijn gedeputeert om upton name van dese vergaderinghe den Heer Wtenbogaert aen te sprecken / ende hem te verklaren het groot misnoegen/dat de meeste van onse Kercken genomen hebben upt de al te groote scherpigheyt/ die hy in syne schriften gebrypt heeft. Soo dat/in gevalle hy niet en bekenne/dat hy hem al te verre heeft la- ten werch rucken dooy de hevigheyt vande dispute/en belooove na desen met meerder liefde en moderatie te schrijven / wy niet en sien/ dat hy voortaen meer in Synode tot bestieringe van onse Kercken soude kon- nen assisteren sonder die te scheuren. Hier op gaf Wtenbogaert aende geseyde Gedeputeerden den 24. April ter selver stonde/als sp haren last executeerden een schriftelycke antwoorde : daer hy inden maent Sep- tember / als de selve Synode wederom vergaderde / noch dese missive by voeghde:

Ser lieve en waerde Broeders. Na alle vriendelijcke groetenissen/ als oock hertelike en vierige gebeden tot Godt/dat hy mid- den in dese uwe vergaderinghe met sijnen H. Ghēest wil preside- ren/V. L. met syne genade vervullen/ende alles bestieren tot sij- , ne eere/en Welstandt sijner Kercke:sal desen bienen/ om V. L. te doen , verstaen / dat onse lieve Broeders Polpander en Doucher na 't af- scheiden vande laeste Synode by my sijn gekomen met den Ouder- , lingh die haer by gevoeght was/ om my mondelingh aen te segghen , het 13e. Artijckel vande Synode voornoemt. Waer over ick haer , gebraeght hebbende/ ofse my yet meer te seggen hadde als het gene , in den selven Artijckel stondt/ende sp L.daer op neen geseydt / upt- , genomen datse my oock verhaelden van het 14e. Artijckel/ het welch , generael is/ende my niet alleen aen en gaet/ hebbe ick haer ter selver , stonde ghelevert een geschryft tot antwoordt op het gene inden voor- , seyden 13. Artijckel begrepen is/haer biddende datse het V. L.wil- den

„den behandigen. Doch ick heb goedt gevonden u noch tegenwoordig te senden een Coppe van dit schrift met mijn handt getyckent/ D. L. alle in Godes name biddende niet alleen op genen antwoordt/ maer oock op dese nader verklaringe in aller billickhept en na Christelike liefde te letten.

„Owe Liefde en kan niet onwetende zijn/dat ick eē Duytsch Pre-dicant ben/epgentlick aende Duytsche Kercke verbonden/en dat den dienst die ick nu soo veele jaren extraordinaris doe aan die van uwe Tale/ my niet en kan noch mach beletten / in die dinghen die belangende zijn mijn ordinarije vocatie inde Nederduytsche Kercke nae de occurrentien / die daer konnen voorvallen. De welcke soodanigh geweest/ dat ick nu al seven jaer geleden my bevonden hebbe gelijck als gedwongen in mijn conscientie voor Godt / ende tot bevor-deringhe van syne Kercke / my te voegen by die Leeraers/die hier te Lande / om redenend die sp voerdeelden gantsch billick en rechtveerdigh / ghenoootsaerkt sijn geweest seckere Remonstrantie aen mijn Heeren de Staten van Hollandte te presenteren over seckere punct vande Religie;welcke niet alleen in't goede aengenomen is by de selue Heeren/maer hebbense oock soo gewichtigh geoordeelt/ dat sp na gehoudene Conferentie/ volgens harē last eyndelyck soodanige Resolutie genomen hebbent/als een peder bekent is/ende die aen alle Clas-ses gesonden/op datmen hem daer na soude reguleren. Des niet tegenaestaende sijn enige / die haer selven niet en noemen/ soo stout ghe-weest / datse haer teghendese Resolutie gheopposeert hebbent met een schrift/daer den Tijtel van is Antwoordt op de drie Vragen dienende tot advijs &c. Ghedrukt in't Duytsch ende Fransch:in't welcke sp den Trompet van scheuringhe ende oneenighedt blasen / en de selue Resolutie betichten / als ofmen daer mede de leere vande Predestinatie uyt de Kercke Godts badde willen uybannen, den luyden op sijn Paepsch den Bijbel afhandigh maken,om in plaets van dien haer eenige stukken en stollen alleen inde handen te steken , de Religie te schavotteren ende te brandtmercken, valsche leere te approberen &c. neffens verschepden ander lasteringen/daer het selve Boeklyken(in 't welche de fondamen-ten vande droevinge Scheuringhe/die jeghehwoordigh onse Kercken quelt/ende gelijck als met eenen ondergangh dreygheit/opentlick ghe-leypdt worden) vol van is. Ick dat siende / ende dauer de voorseyde Remonstranten Novateurs, nieuwe leere driivers ende verstoorders der Kercke ghequalificeert wierden, en mijn naem daer specialijck in uytgedrukt was,hebbe de penne inde handt genomen/ om 't selue te Weder-leggen/ende de voorsepde Resolutie der Heeren te verdedighen on de Onderlinge verdraeghsaemheypdt by de selue Resolutie gestabilieert te handthaven. Welcke verdedigingh ick al voor twee jaren in't Duytsch upgegeven/met expresse permisie van hare Ed. Mo. gelijck als blyckt by de Apostille daer van zynnde gheteyckent met de handt van haren Secretaris.

„Ict en heb nopt gedacht dat sulck een schrift de Walsche Kercken tegen my soude ophitsen/niet alleen van wegen de voorsepde permisie die

„ sie die ick van mijne Overhedē daer toe hadde: maer oock om dat ick
 „ het selve in qualiteyt van een Duytsch Predicant/ en in't Duytsch/
 „ en over de geschillen die inde Duytsche Kercke geresen waren / ghe-
 „ schreven hebbe/ te meer alsoo de Walsche Kercken al veel jaren te
 „ vozen geweten hadden/dat ick een vande Remonstranten was/ ende
 „ mede een lidt gheweest vande voorsepde Conferentie/ sonder dat pe-
 „ mandt van u l. Vergaderinge daerover opt een woordt gerept hebbe
 „ noch tegen my/noch tegen remant anders van de Vergaderinge/die-
 „ men nochtans wel wist met my in 't gevoelen over dese gheschillen
 „ eens te wesen: maer ter contrarie haddemen dichtwile gheprotesteert
 „ en verhaert / datmen over die geschillen in gheen dispute en wilde
 „ treden/ maer men wilde de Walsche Kercken in rust en Vrede hou-
 „ den door Onderlinghe Verdzaeghsaemheydt: die ick soo onderhou-
 „ den hebbe in mijne Predication en andere deelen van mijnen dienst
 „ in uwe tale gheoeffent / dat nopt remandt van de Ledematen tot
 „ noch toe / noch voor de Consistorie / noch voor de Synode over
 „ my en is komen klaghen. Soo en ist dan niet vreemd seer Lie-
 „ ve Broeders / dat ick my seer verwondert hebbe datter sulck een
 „ Artijcksel inde laetste Synode tot mijn naedeen ghemaeckt is/ en dat
 „ sonder my gehooxt te hebben/ja niet tegenstaende het contentement/
 „ dat ick over 'tselve subject inde Synode t' Amsterdam/soo my doch/
 „ den Broederen gegeven hadde: soo datter self inde Censuren niet het
 „ minste blijck van misnoegen tegen my gegeven en is/ ja datmen self
 „ dooy de President het woordt doende/ my gebeden heeft niet qualijck
 „ te nemen het gene dat eenighe vande Vergaderinge daer van voorge-
 „ stelt hadden. Ieli soude gedacht hebben/ had men sijn werck willen
 „ maectien van op sulcke schriften nader te letten/ datmen liever soude
 „ hebben moetē bestraffen(het welck ick doch onder verbeteringe met
 „ eerbiedinge gesproken wil hebben) den genen die op sijn eygen autho-
 „ ritept/ en sonder vocatie inde Duytsche Kercken te hebben/ hem niet
 „ onse salien heeft gaen bemoeyē/ in het Fransch uytgebende een boeck
 „ dat gemaect was tegen de publicke Authoziteyt ende tegen de Pre-
 „ de der Kercken/ en alreede op verschepden plaatzen soo veel quaedts
 „ en dzoewige effecten voortgebracht hadde: liever dan schuldte te wil-
 „ len geben den ghenen/ die nae sijn vocatie/ende by expresse permissie
 „ van syne Overheden daer op in't Duytsch geantwoordt heeft.
 „ Ondertusschen en wil ick de broederlycke vermaningē/die my uyt
 „ liefde in Christi name gedaen woorden/van wien dat het zy/niet ver-
 „ achten: veel min de gene die my van u l. komen eerwaerdige Broe-
 „ ders/mits datmen dooy de selve my niet en pzetendere te benemen die
 „ vryheydt / die my nae mijn Vocatie inde Duytsche Kercke compe-
 „ teert/ende my te verhinderen inde gehoorzaemheydt ende in't behooz-
 „ lich respect/dat ick mijne Overheden schuldich ben. Derhalven son-
 „ der eenighe Jurisdictie vande Walsche Kercken over my in desen
 „ deele te erkennen/ sal ick u l. broederlick segghen/ wat belanght het
 „ groot misnoegen/ 't welck het Artijckel sept/dat meest onse Kercken
 „ genomē souden hebbē uyt oorsake van de groote fellighēt/die ick in
 „ myn

„mijn schryven soude gebruycht hebben/ dat ick niet en weet/ of dese
 „Kercken/ (alsmen het woordt Kercken wil nemen niet voor sommige
 „alleen die de selue reprezenteren / maer voor de egyptelijcke vergade-
 „ringen selue) van die fellicheden/ of scherpicheden al wel souden kon-
 „nen ooydeelen: alsoo vele der lidtimaten de tale/ daer ick in geschreven
 „hebbe/ niet en verstaen/ dewyl sp Malen zijn/ en spreken/ soo als ick
 „meene in desen/ meer van hoozen seggen/ als van't ghene dat sp uyt
 „het lesen self bewonden souden hebben. Aengaende die ghene/ die de
 „Tale verstaen/ soo't haer belieft als particuliere/ en sonder eenighe
 „formaliteyt van deputatie / met myn in't minnelicke te sprecken/
 „ende myn in mijne schriften die plaetsen aen te wijzen/ in de welcke
 „die groote scherpicheden / hares beduncens ghepleeght worden/
 „op dat ick die erkenne / ende haer het groot misnoegen / datse daer
 „uvt seggen ghenomen te hebben/ wederom beneme/ die sullen my
 „seer welkom wesen/ salse van wegen haer bzoederlicke waerschou-
 „winghen bedancken / en metter daet bethoonen/ dat ick soo hart-
 „neckigh niet en ben / dat ick niet en soude erkennen willen/ datter
 „erghens een al te groote scherpicheyt in mijnen stijl en manier van
 „schryven ghevreescht mocht zijn/ en dat ick my dooz de hitte van dis-
 „pute wat te verre had laten verrucken. Want/ gelijck als ick seg-
 „ge in mijnen antwoort aen uwre Gedeputeerden gegeven/ ick en ben
 „de eerste niet/ dien dat wederbaren is / alsoo ick een mensch ben die
 „seulen kan / en bereydt mijne faute te bekennen/ alsse my gheviesen
 „sal zijn.

„Ghy L. seer lieve Broeders wetet seer wel/ datter nauwelickx een
 „onder alle Oude oft Nieuwe Leeraers ghevonden woordt/ sonder self
 „oock Calvijn/ Beza/ ende andere treffeliche lypden van onsen tijde
 „uyt te sonderen / in wiens Twint-schriften men gheen overgroote
 „bitterheden en kan mercken: maer evenwel en vintmen daerom niet/
 „datse gedrechte zijn geweest op de Synoden niet meer toeghelaten te
 „worden/ oft sp souden schultbekentenis doen moeten. Ick bidde
 „u l. te bedencken/ of de ghene die sich hier in vergrijpen / sulck een
 „sware Censure verdienent. De hevicheden en felligheden/ daer-
 „men dooz den pver vande dispute toe verbalt/ die en gaen niet aen
 „de materie daermen van schryft / maer de maniere van schryven:
 „waer in ick wel bekenne/ datmen tegen den Reghel vanden Apostel
 „2. Tim. 2.25. licht kan missen/ als hy seydt/ dat een Dienaar Godx
 „niet twisten en moet/ maer met soeticheyt onderwijsen de gene die
 „anders gevoelen: dan ick en hebbe nopt de Ordonnantie gelezen/dat
 „de Predicanten / die haer daer teghen eenighsins mochten misgaen
 „hebben/ daer op dadelick souden ghedrechte moeten worden/ datse
 „haer recht verbeuren van inde Synoden tot bestieringe der Kercken/
 „daer sp ledematen van zijn/ te assisteren/ of dat andersints hare assi-
 „stentie ende comparitie de scheuringe der selver Kercken veroorsakien
 „soude. Ick en neine my niet aen het Artijckel te straffen/ maer ick
 „bidde uwer Liefde voorsichticheyt/in billicheydt te overweghen/
 „of het gheen excess en soude wesen / en niet al te verre en soude gaen
 „indien-

„ indien men aldus / en alleen om sulck een occasie capittelen soude een
 „ Leeraar van festigh jaren / een vande Oudste van uwe Vergader-
 „ ringe / die de Kercke Gods soo getrouwelick als hy konde / ghedient
 „ hadde / drie en dertigh jaren / ende in de Kercken van uwe tale op
 „ twee verscheiden plaatzen dertigh jarē langh; op welcke twee plaat-
 „ sen hy ofte de eerste/ofte onder de eersten geweest ware / om de Kerc-
 „ kien van uwe tale te helpen stichten / sonder dat hy aen u l. in't minste
 „ verobligiert was / ende sonder van u l. opt eenighe benificie ('t gene
 „ sonder verwijten gesepdt wordt) ontfangen te hebben / vanden uwen
 „ versocht ende aenghepoort zynde met seer groote instantien / meer als
 „ dooz eenige particuliere genegenthed / die hy daer toe van sich sel-
 „ ven hadde: die oock inde eerste van de twee voorsyde Kercken van
 „ uwe tale gedient hadde / sonder opt heller oft penningh voor syne ga-
 „ ges versocht oft genoten te hebben: van wiens dienst ende gedienstig-
 „ heden ghy u dickt wils bedankt haddet / sonder dat hy u l. opt de min-
 „ ste mochte ofte ongerustighed ter werelt aengedaen had / sijn kudde
 „ in vrede weydende / sonder dat hy wete (uptgenomē dese leste geschil-
 „ len / die door 't geheel landt gemeyn zijn / bp hem gehandelt en gehant-
 „ haest door tusschen komen van Publyke authoziteyt) dat yemandt
 „ opt over hem geklaecht hebbe / oft dat hy opt over eenige sake ter we-
 „ reldt Censurabel oft strafbaer soude geoordelt zyn geweest.
 „ Waer toe segge ick dit alles? Ist om myn selven Heel ende al te su-
 „ stificeren / en te seggen / dat in myne schriften gants niets te bestraf-
 „ fen en is? Neen Broeders / dat en is de meyninge niet. Ick weet / dat
 „ S. Jacobus sepdt aen sijn 3. Cap. v. 2. dat wy alle in velen strupek-
 „ len / en dat die in sijne woorden niet en strupckelt / volmaeckt is.
 „ Dese volmaecktheypdt en legghe ick my selven niet toe / maer bekenne
 „ oprechtelyck / aengaende eenighe manieren van sprecken die in dat
 „ schrift gelesen worden / dat ick wel wenschte datse soo scherp niet
 „ waren: sae selfoock / soo ick dat werelt nu hermaecken moeste / ick
 „ soude het soerken te versachten / soo veel als doenlick ware /
 „ doch altijdt uptghesondert de materie ende de substantie vande saec-
 „ ke / en het gene dat noodigh is tot verdedigingh vande waerheypdt.
 „ Ende hoewelick my soude moghen behelpen mette authoziteyt van
 „ Hieronymus / (die niet en begheert / datmen de suspicie van Kettery
 „ niet gedult verdrage) en derhalven segghen / datmen sich niet en heeft
 „ te verwonderen / soo men die luyden niet en flatteert / die soo volveer-
 „ digh zyn om hare Broeders met sulcke blamen te beklaadden / en daer
 „ toe den bandt der liefde te breken / met het vier van Scheuringe inde
 „ Kercke te ontsteken / en dat op haer eyghen bysonder goetdunkien /
 „ sonder eenigh publick oordeel voor henen gaende: evenwel erkennen
 „ ick / datmen noch al daerom de palen van Christeliche sedigheypdt
 „ niet en moet te bryten gaen. Ende dewyl ghy L. meent dat ick daer
 „ bryten gegaen ben / ick wilder wederom binnen komen: ende soo het
 „ my nae desen wederom voorviele in dese materien pects te schrijven /
 „ ick soude het / dooz Godes ghenade / soecken te doen met den alderse-
 „ dighsten en de Christeliche liefde alderbetamelicksten styl / die ick
 „ soude

, soude kunnen gebrycken. Het welcke ick altijdt segge/ en verstaen
 „ wil hebben vande maniere van schryven ende hevighheit/ die ick mo-
 „ ghelyck soude gebrycket hebben. Wat belanght de materie self/die
 „ ick in myne boeken verhandele/ om dat het Artyckel daer niet van
 „ en sprecket/ ende om dat ick ghelooove dat uwe Liefde den handt der
 „ vrede met my/ en anderen van den uwen/ die met my hier in eeng
 „ gevoelens zyn/niet en sal willen bryken/ soo en sal ick daer oock niet
 „ van segghen.

ICK weet/ datmen de Extracten gemaect en upgtghestropt heeft/
 „ als up't myn Boeken getrocken/ soo den Tytel medebrenght/maer
 „ ick ontkense/ als valsche ende trouwloos zynnde. Ick wordē daer in
 „ belast/ als of het gene die Extracten seggen/ geseydt ware van Onse
 „ Predestinatie, ofte in 't gros/ vande Leere der Predestinatie, ofte van
 „ Onse Theologie, ofte van Onse Leere: Item dat ick geseyt soude heb-
 „ ben/ dat wyp den H. Geest meesteren willen/ dat wyp verseeckeren/ dat
 „ wyp leeren etc. Ick segge/ dat de gene die my te laste leggen sulx ge-
 „ schreven te hebben/ my een uptnemend groot fastelick ongelijck doen/
 „ dewyl de ongerijmtheeden/ spryntende up't de opinie/ die ick niet toe-
 „ staen en kan/ niet Onse Predestinatie/ Onse Leere/ Onse Theolo-
 „ gie te laste gelept worden/ dat is de Predestinatie/ Leere/ en Theo-
 „ logie van onse Gerefomeerde Kercken/ soo als de selue begrepen is
 „ in onse Confessie/ maer de Predestinatie/ Leere/ en Theologie van
 „ sommige particulieren. Sepdtmen/ dat de Predestinatie/ Leere/ en
 „ Theologie/ die ick niet aenneme/ de Predestinatie/ Leere/ en Theolo-
 „ gie is van onse Kercken/ ick en sal 't niet gelooven/ of men sal 't my
 „ thoenen niet inde Boeken en Schriften van sulcke oft sulcke Lee-
 „ raers/ maer in de expresse termen van het Formulier van onse Vnie/
 „ sonder my te binden aende glosen ende uptleffingen/ diemen daer by
 „ doet/ dewyl niemandt aen sulcke glosen ende uptleffingen gebonden
 „ is/ niet meer dan aen de selue particuliere opinien. Bevindtmen oock
 „ dat de Confessie gestelt is in soodanige termen/ diemen in verschep-
 „ den mepningen oft sinnen nemen kan/ datmen dan niemandt en ver-
 „ binde meer den eenen/ als den anderen sin te moeten volgen/ en datmen
 „ de Vrede door Onderlinge verdraeghsaemheit onderhoude/ tot dat
 „ de Kercke van sulcke Confessie in een wetteliche Synode Nationael
 „ vergadert/ daer van een revisie doen/ om de dobbelsimmetrie weghe te
 „ nemen/ en te ondersoeken of den sin/ diemen daer op maken sal/ over
 „ een sal komen met het woordt Gods/ eenigen Regel van al wat ons
 „ te geloouen/ te hopen/ en te doen staet. Ick en segge oock nergens/ dat
 „ de ludden die vande opinie zyn/ daer ick sulcke ongerijmtheeden up't
 „ trecke/ sulcke ongerijmtheeden geloooven/ dzyven/ en opentlick leeren.
 „ Dat zy verre. Ick argumentere alleen ab absurdo, by gebolch van
 „ ongerijmtheeft/ om de opinie/ daer ick tegen-stryde/ te wederleggen:
 „ 't welcht een geooulofde ende ordinarije wyse is/ gelijck als alle de ge-
 „ ne die haer op de maniere van disputeren verstaen/ seer wel weten.
 „ Dit is seer Liebe en Waerde Broeders het gene ick goedt gebon-
 „ den hebbe u l. te schryven tot bryeder verklaringe van den antwoort/

„die ick uwe Gedeputeerden gegeven hebbe/ende om u l. soo veel contentements te doen/als my mogelyck is. Soo dit u l. wel gebalt/ghelyck als ick van uwe Liefde behooze te hopen/ dewyl ick inder daedt den Artijckel voldaen hebbe/ick sal my daer seer in verheugen/ en God daer over dancken/verhopende/hp sal my de genade doen dat ick voort altijdt de heylige eendrachtigheyt onderhoude/die ick tot noch toe onderhouden hebbe/ met uwe Synoden/soo langhe als ick in dese vocatie sal continueren. En sal hier mede Godt wederom bidden seer Lieve en waerde Broeders/dat hp u in alle uwe actien door den geest der Waerheyt ende Vrede bestieren wil tot syne eere ende tot stichtinge van syne Kercke.

Wt den Hage 26. Septemb. 1617.

Was geteckent

Wwen seer ootmoedigen en geaffectioneerden Dienaer

I. W.

Thiende Capittel.

Notabele saecken my wedervaren over 't maecken vanden Treves.

Schandelycke logen van Fr. Affront my ghedaen van Plancio. Verscheyden Logenstroyinghen tot mijn na-deel. Faem-roovingh op 't overgeven der Stadt Wesel , ghefundert op louter logen. Andere logens. Danckaerts overgeven boosheydt. Oock Nicolaes Bercx wijlen Burgemeesters 't Vtrecht.

Dvs langh van 't Kerckelijck. Nu van 't Politijck/ daer inne de calunnie my heeft willen beswaren ten hochsten / oock tot oplegginghe van Landtverraderijc toe. Met wat recht / behoef ick niet te segghen : 'T bloot verhael sal 't uwtwysen. Een pedder mach van selve oordelen. Ick begheer/ dat alle de Wereldt wete de boosheypdt / die hier is ominghegaen/ om vroomme eerlycke lieden te onderdrucken. 'T was al wel in desen deele (mijns wetens) tot op die handelinge vande Treves/ die my mede wat moeijelijchheyds toebzacht. Remantd mocht vraghen/ wat ick / die een Prendicant was/ my daer in te streeken hadt ? Ick en Stack my daer niet in / oock niet in d' alderwepnighste / maer verwachte den uptgangh van die handelinge ten goeden/ of ten quaden/ gelijck andere inwoonders ende onderdanen van 't Landt : Godt biddende/ dat hy den Regenten in soo een ghewichtich stuck wijsheypdt gheven wilde. Voorzts was ick geleert in sulche saecken te prijsen dat de Heeren souden wijsen. Ick merchte verscheyden humuren/ ende hoorden verscheyden discoursen over dat stuck/voor ende tegen. Baudartius, Predicant tot Sutphen/ schreef my einen bries/ daer in hy begeerde/ dat

Enigh
mijn we-
derbaren
over 't ma-
ken vanden
Treves.

Baudartij
fryzen.

ick

ich wilde maecken/ dat de Predicanten mede op dit Tractaet gehoocht mochten worden : Ich hiel den brieft by my/ achtende/ dat dat suckte ghevaerlijck was voor ons / ende dat de Heeren wijs ghenoegh waren : Als de Treves gemaect was/ preeg ickse mede/ ende wachte my wel te segghen / dat Rosæus eenighe Taren daer nae seyde / te ^{Rosæi seg-} weten / dat onghoorloft was Treves of peps metten Spangiaert ^{ghen.}

„ te maecken/ ende datmen/ die upt zynde/ niet behoorde te rusten/ of men en hadde de Eerts-hertogen te lande upt: Godt sou ons helpen.

„ Iae/al begeerde Spaenjen peps/ ende wilde renuncieren/ men most evenwel d' oozloge aennemen. De Heere Baets-Heer Asperen mach ghedencken/ wie dit S. E. ende my zeyde upt Rosæi mondten Hups ^{Den 22.}
se van Capt. Allart gehoocht te hebben. Wat Balthasar Lijdius Predi- ^{Feb. 1616.}
rant tot Doordrecht in sijn gedrukt Pasquill/ van Swaerhoofst, en treur ^{B. Lijdi}
nier, daer van discouerde/ weet de Heer Schout Mups. Had Lij- ^{dien.}
dius een Remonstrant gheweest: wee hem. Maer dese supvere had-
den vier witte voeten. Men droeghse op de schouderen/ ghelyckanen
in't Pausdom de Sancten draeght doortick en dum. Ich sal dit
Register niet wijder openen/ maer tot een ander komen. Ich heb
nopt kunnen bevoeden/ upt wat hoerk d'zaven ende waer toe dienen
mocht/ 't geen my geduerende de selve handelinge van Treves weder-
voer/ van twee voorneme personen/namentlijck: de Heeren/Pau/Boz- ^{Pau.}
gemeester t' Amsterdam/ ende Francken/ Raedt inden Hoogen Raedt:
Met den eersten en had ich nopt de minste familiariteyt gehad. Hy
en was nopt tot mijnen Hups geweest. Evenwel quam hy daer on-
verwacht/ niet sonder mijne verwonderinghe/ over 't stuck vanden ^{Den 18.}
Treves met my sprecken; ende sich met een te excuseren van eenige ^{Octo. 1608}
pasquillen tot naedeel vande Heer Advocaet te dier tydt gestroopt. Had
ich opt met hem van die materie gesproken? was ick daer over geroepen?
was het mijn beroep? had ich hem opt van die Pasquillen gesus-
pecteert? geen van allen. Wat bewoegh hem? Ich en weet het niet?
De Conclusie van sijn propoosten was dese: Alsoo hy verstaen hadde/ dat ick wat goeds dede/ om S. Excel. ende den Advocaet in beter
correspondentie te brengen/ hadt hy my dat willen segghen/of het my
hadt moghen dienen. Met den tweeden had ick wat meer kennisse:
Want S. E. woonde inden Haghe/ was veeltijds mijn Toehoorder/
had bevallen in mijn leerer/ soo oock voor/ by andere occasie/ is ver-
haelt. Ich had S. E. te vozen wel ter loops gesproken van sommi-
ger consideratien over het Arthikel vande Prædestinatie/ met datter
aenkleeft/ soo die nae by de Remonstranten zyn ingesien geweest: daer
van hy sich doe geliet niet vremt te wesen: hiel oock met my/ dat het
eene groote vermetenthedt was onder Theologanten/sware materien
lichtelijck te definieren/ ende daer over malkanderen te condemneren/
prinsende de moderatie/ ende datmen trachtede nae de eenighedt der
Christenheyt. Hy hadde oock/lange voor mijn tydt/ den Catechis-
num helpen houden upto de Kercke vander Goude/ als hy dier Stadt
Pensionaris was: ende nae de Conferentie tusschen Gomarum ende
Arminium, gehouden voor den hoogen Raedt (waer van hy een Lidt
Vijf ^{was)}

was) hadde hy Gomari hardigheyt tegen gestaen/ ende Arminij sedig-
heyt ende moderatier hoogh geprezen. Iae quam soo verre in 't stuck
vande Religie/dat hy over volle Tafel/ met veler aenstoot/ sepde/dat
hy het hiel met het Coolebranders geloof. Dus verre kende ick hem/
tot dat hy / vele jaren daer nae Ouderlingh gheworden zynde/ sich
thooonde te zijn een van Rosxi Christoffels teghen my/ soomen voor/
ten deel heeft kommen mercken. Van politycke saecken had hy nopt
met my gesprocken/noch ick met hem: was oock nopt over myn dor-
pel geweest voor den tijdt/ die ick seggen sal/ namentlijck/ voorz dat
Burgemeester Pau(soon nu gesepst)tot mynent gekomē zynde/ Franc-
ken hem als op de hielen volghde/ sich by ons verboeghde/ alleen hoo-
rende/wat Pau sepde/ soo voor is verhaelt/ sonder yet daer toe te seg-
ge/ dandat wy Predicante oock wat inde saeck vande Treves behooz-
den te doen: waer op verstaende/ dat ick dat vande handt wierp/sy bep-
de henen ginghen. Ick en weet niet (segh ick) wat dit te beduiden
hadde. 'T viel my heel vreemt in. Noch vreemder gedachten kreegh
ick/ siende den voornamen Francken des anderen daeghs alleen we-
der tot mynent komen/ segghende/ dat hy my 's daeghs te vozen wel
wat vrynoediger soude hebben gesproken/ waer ick alleen gheweest:
dat hy over dit stuck van Treves in sijn gemoet bekommert was/ en-
de my moeste openbaren/ dat den Advocaet Barneveld voormaels te-
gen hem geseydt hadde/datmen geen Tractaet met den Vpant konde
maecken/ of men most eerst den staet van 't Landt in meerder versec-
keringh brengen/ ende mits al vozen handelende met Prince Maurits
op gelijcke conditie/ als met sijn Heer Vader was geschiedt. 'Twelck
hy Francken doe niet hebbende konnen verstaen (soo hy sepde) nu be-
vondt noodigh te zijn: ende dat d' Advocaet evenwel nu Treves dzeef/
sonder een woordt hier van te reppen: doende daer hy noch een langh
verhael over des Advocaets vreemt beleypdt (soo hy oordeelde) in dit
stuck: my vragende/ ofmen daer op met goede conscientie konde swij-
gen? Waer op hy sich voort gingh excuseren (sonder van my beschul-
dicht te wesen) over dat hy sijn Ercel: hadde geraden tot het schryven
vande brieven aan de Steden op die materie/ seggende met een/dat hy
geen Autheur was van 't Pasquil, aengaende de goude Stock. Verhael-
de oock/ dat hy wel eens geseydt hadde tegen N. Berck / datmen S.
Excel, behoorde te maecken Heer van 't Landt/ende daer op gevraecht
zynde/of 't Landt dan machtiger soude zijn als nu/ geantwoort had-
de/ datmen 't Landt soude konnen maecken tot een leen van Branch-
rijck: maer dat hy dat hadde geseydt sonder nadencken/ alleen voor die
repse/ende nopt voorder daer op gedreven. Waer toe doch dese propo-
sten tegen my? 't viel my seer vreemt in: stiet my voor 't hoofd/ viel
my kout op 't herte/ende was my in verschepden insichten seer suspect:
ghelyck oock was sijne vordere vragte/ of hy/ hoewel hy in 's Landts
regieringe niet en was/ niet mocht antwoorden/ van sijn Excel. ghe-
vraeght zynde? Item: wat raedt ick hem geben soude/alsoo hy sach/
datter waren/die hem na goedt ende bloedt stonden? presenterende hef-
telijck my van alles naerder instructie te sullen mededeplen/indien ick
wilde.

wilde. Waer op alsoo ick S. E. seyde/ my in dese sware dingen niet te willen streecken/ gedenckende noch de Leicestersche tijden/ ende wat inde selve den lypden van mijn beroep was wederwaren / als sy wat daer buptyen waren gegaen/scheyde hy van my met dese woorden: 'Tis my genoech/u dit geseydt te hebben/op dat ick immers van u vooy een vroom Chirsten gehouden werde.' Welck my oock docht eene vreemde conclusie te wesen/ op sulcke premissen.

Dat Burgemeester Pau had gheseydt van dat ick wat goedts dede/ om S. Excel: ende den Advocaet in beter corespondentie te brengen/ had dit bescheypdt. S. Gen. Graef Willem/ Stadhouder van Ories-
lant/ my inden Hage by sich ontboden hebbende/ terwijlen men aldaer
dapper disputeerde over de handelinghe van 't bestandt/ seyde te wen-
schen/ dat tusschen S. Excel. ende den Advocaet van 't Landt wat
meer vertrouwens ende beter corespondentie mochte zijn in dese han-
delingh vanden Treves/ midtsdien sy waren twee personagien/ op de
welcke's Landts welvaren genoegh rustede. Ende alsoo S. Gena-
de hiel/dat ick by den Advocaet wel gewilt was/gaf my te bedencken/
of ick niet wel en soude doen / ende dit S. E. te kennen geven/ om alle
voorder misverstanden te weeren: segghende/ dat dat een Christelijck
werck was myne beroepinghe betamende. Wit den Advocaet geopent
hebbende/ versocht S. Ed. my daer op te willen eenighe dingen aen de
voornoemde S. G. ende de vrouwe Princesse van Oraingien te ken-
nen geben/ belangende syne goede Intentie ten dienste van 't Landt/
ende S. Excel. ende voorder/dat sulcx oock sijn Excel. selve mocht wer-
den aengedient: S. Gen. eerst/ende hare Excel. nae/ 't selve seer gaer-
ne vernomen hebbende/ vondt S. G. goedt/ ende begeerde / dat ick
wat voorder hier inne besoigneren wilde/ om alle misverstanden wech-
te nemen. Hier op vele propaosten ten wedersyden ghehoort hebbende/
bearbeyde ick den H. Advocaet te moghen brenghen in naerder ende
vrientlicker communicatie met S. Excel. over alles wat te dier tijdt
in consideratie mochte comen op de handelinghe van Treves / waer
op S. E. presenteerde ende dooz my versocht te moghen comen inde
geseyde communicatie met S. Excel. inde tegenwoordigheyt van alle
soodanige Heeren/soo vande Baden van S. Excel. als andere/oock by
namen Francken ende Pau/die de selve S. Excel. daer by soude wil-
len nemen/sy dat alle bedenkingen geopent/ ende daer op reden ende
weder-reden gehooxt sijnde/ in tegenwoordigheyt van d'een en d'an-
der/S. Excel. te beter van alles soude connen oordelen. Ick diende
het aen. S. G. vondt het niet alleen goedt / maer noodigh ; dan ten
ghewiel S. Excel. niet: welckers propoost hier op ick niet en verhale.
Hy ghedenkt/dat ick te dier tijdt/ende 't sedert dickwils/upt monde
van haer Excel. mi Vrouwe Princesse gehooxt hebbe / Dat de dien-
ster/n/die d'Advocaet den Huyse Nassau gedaen hadde/soo groot waren
dat die vanden selven Huyse hem wel mochten houden/ niet als haren
Vriendt maer als haer Vader. Ick verstant oock doe upt eenige Hee-
ren / dat de voornoemde Francken des Advocaets groot Dpandt
was / ende de misverstanden tusschen S. Excel. ende den Advocaet

Gr. Willem
van Nassau.

sterck voeyde;maer en conde noch niet besessen (op vermoeden en wil
ich niet bouwen) wat hem ende den Heer Pau / tot de geseyde propoo-
sten niet my te houden/hadde bewogen/weyniger/hoe de selve Fran-
cken sich soo verre konden te vergeten / als hy daer nae dede in 't
geen mi volgen sal.

Den 5.
Meert
1609.

Schande-
liche Taf-
lomnie ende re
logie.

Levendigh
achter-
haelt.

S. Excel. dede my op 't afhandelen vanden Treves door den Heere Mr. Adriaen van Werensteyn (zijnde een van syner Ex. Raeden) aen-
seggen/dat sijne begeerte was/dat ick my mede soude laten binden tot
Bergen op Zoom/alwaer de Staten Generael neffens S. Ex.souden
vergaderen/in meninge/van my aldaer te gebruiken tot eenige S. Ex.
particuliere dienst. S daeghs voor mijn vertrek was de voornome-
de Francken 't noemael eten ten hysse vanden Haedts-Heer van
Santen/alwaer hy nae 't opnemen vande Tafel/ ten aenhooren ghe-
noegh van een ygelijck/sepde/datter luyden in 't Lant waren, die noch een
ander hoofst lochten op te werpen neffens S. Excel. namentlijck den Klec-
kommie ende re Prince van Orainjen Philips S. Excel. broeder, om den eersten metter tijdt
uyt de zadel te lichten,ende desen daer in te setten, ende dat ick van die
ligue was, als die my dickwils liet vinden by den Heere Prince voortnoemt,
om hem inde Religie quansuys te instrueren, ende alsoo dat Peert te be-
ter over de brughe te helpen. Welck propoost met verwonderingh van
eenige Heeren/die daer mede ter maeltijt waren gehoorzt/ ende Fran-
cken daer op gevraeght zijnde / of S. E. wel mocht lijden/datmen my
dit sepde/antwoorde S. E. jae. Twerd my noch dien abont aenghe-
dient. Ick gingh's anderen daeghs vroegh by zijn E. dewelcke ronde-
lyck bekende sulcx gheseyt te hebben/ my vraghende / of niet waer en
was/dat ick dagelycx met den Heere Prince voortnoemt communiceerde;
maer als ick niet alleen antwoorde/dat/ schoon ghenomen ick niet
mijn Heere den Prince ghecommuniceert hadde/ evenwel verzeemt was
daer uyt te willen een soodanigh besluyt maecken/ ende dat van eene
saecke/die was brypten alle apparentie/daer van ick oock nopt mensche
had hoozen spreechen:maer noch daer by Wel affirmativelijck ende met
groote assurantie verclaerde/dat ick mijn Heere den Prince tot die ure
toe nopt en hadde gesprooken/ noch opt in des selven logijs geweest/
om die selve te spreken: jae/ dat ick/ een repse of twee d'eere ghehad
hebbende van wegen S. Excel. genoodight te zijn / my onderdanigh-
lijck hadde doen excuseren op 't beleit/dat ick hadde: thondre sich de sel-
ve Francken boven maten seer ontstelt ende verwondert / segghende
dat hy my nochtans tot verscheden malen in 't hysse vanden Advocaet
Dinner (alwaer de voornome Heere Prins doe was ghelegeert/
niet wyt van 't hysse vanden voornome Haedts-Heere) hadde sten in
ende uytgaen: 't Welck waer was : maer hier op uyt my vernemende/
dat dat was geweest/ niet om den Heere Prince / maer den Advocaet
Dinner te spreken van saecken/die ick S. E. oock opende/ende hy
terstont konden tasten waerachtigh te zijn/ socht hy sijn seggen wat te
verschoonen/my willende diets maecke/dat het een misverstant was:
datmen my sulcx niet hadde behooren over te drage: dat het te wensche
ware / dat S. Excel: beter gheinstructeert ende bekeert mochte wer-
den/

den/ hoewel andere wat anders daer mede mochtē voor hebben bumpten mijn weten. Ick badt S. E. zijn seggen doch soo niet te Willen glosen en dr̄ghven/ alsoo het eene ronde o was/ dat ick by den Heere Prince nopt en was geweest; daer over ick S. E. ernstelyck vermaende/ wel te overleggen/ of soo noatoire vergrippinghe in woorden/ bysonder van soo verre siende saecken / soo een man / als hy was / betaemde. Hy was seer beteutert/ ende sondt niet langh daer na tot mynhen hyspe den selven Heere / die het my hadde aengedient / dewelske my al lachende sepde/ dat sijn Confrater hem ghebeden hadde my te seggen/ dat het een misverstandt was/ ende versocht/ dat ick t' daer laten wilde. 'Twelck ikc noch dede / maer wierdt zedert wel gewaerd/ dat/ sich van my in soo groote faute achterhaelt te sien/ my gheen vriendtschap by hem en had verweckt. Ick reysde evenwel met den Raedts-Heer Merensteyn tot Berghen:ende verhope datinael/ op de schriftelijcke memoriën my by den selven Heer van Wegen S. Excel: ter handen gestelt/ende noch bewaert/ S. Excel: ende sijn hyspe geen ondienst gedaen te hebben. Ende hoewel d' opinie/die S. Excel. tegen den voornoemden Merensteyn hadde verclaert van my te hebben (ick weet niet waer up) dat ick al wat Treves gesint was/ wat nadenkens tegen my hadde verwecht/ verclaerde nochtans S. Ex.aen my/ op't rapport dat ick de selbe dede/ met ootmoedige bede/ dat het de selbe mochtē gelieben den Heer Advo- caet alles goets toe te vertrouwen/ende in vaste confidentie met de sel- ve te gaen/ dat hy nu gherust was : 'twelck van vele Heeren / dien ick 't verhaelde/ met blytschap/ gehoocht wierdt.

Alsoo die Remonstrantie over de Vijf Articulen niet langh nae 't maecken bande Treves ghypesenteert/ ende daer over conserentie ges- houden wierdt/ hoordem/ dat 't maken vande Treves t' elckenmael te berde quam/ ende soo verre onder de disputen bande Religie wierdt verminenght van eenighē politijcke/ datmen 't volck socht in te beeldt/ dat het een met het ander spymboliseerde / ende datmen / door beyde/ 't Landt socht te brenghen aan den Vpandt. Welcke propoosten zynde niet krachtigh ghenoegh verbonden tot beweringh van quade humeu- ren/sonder applicatie vande selve tot peinadt in't particulier/ wierdt dese pyl veelmaels op den Advoaet zal. op den Greffier Verssens (Welkers partyschap teghen den Addoraet dit gherucht naederhandt/ in zyn regard/ dede versterken) ende op my gheschoten. Op 't beslupt vanden Treves quam een boerksten upt met den Titel/van Triumphe vanden Oorlogh, die met vele seditieuze propoosten verheven wiert bo- ven eenige Vrede of Westant. Inde Predicatie/die ick te Hove dede op den solemnelē Dank-dagh over de Treves/ bestrafte ick sulch schrij- ven opentlick/ 'twelck d'oorloochsche Lupden niet wel en beviel. Heec- lier Boef (soo mach ick hem niet recht noemen by alle die hem kennen) genaemt Ian Danckaeris, van Brussel/ Notaris/ quam dromcken tot mijnen Hyspe / my in 't aensicht seggende/ dat ick/ d' Advoaet ende Verssens waren dieven/scheimen/ende Verraders van't Lant/die niet ten gouden stok bestreken waren &c. wilde my slaen / ende maech- te soodanigh rumoer voor myn deure op straat / dat de Heere Fiscael Jan Danckaerts Ta- steringenhen,

Veen/

Sijn brie
aenden h.
Advocaet.

Veen/sich daer op byde ghebypzen gheinformeert hebbende/ hem dede daghen in persoon. Hy verliet het tot in Engelandt, ende schreef van daer aenden h. Advocaet eenen seer ootmoedigen lamentabelen brieft/ „deseg inhoudts. Dat hy/pverich synde tot den welvaert onser Kerc- „ke / ende menichmael door speculerende 't gesegh vanden ghemeppen „man op 't stück vande Treves/ en journaliere occurrentien/ daer op „mede 't adverbij van treffelijcke mannen/ mitsgaders d'inhout van me- „nichbuldighe Pasquillen/ende nieuwe Boekstrens/ hem selven had, „de by experientie bevonden gheplongheert te zijn in eenen oprechten „Doolhof/in sulcker voegen/den dranck hem overwonnen hebbende/ „zijn tonge seer misbruypt hadde tot zijn groot leedtwesen/soo Godt „almachtigh kennelijck was: Ende dien volgende/t gheen hy teghen „zijn E. persoon / digniteyt ende eere eenichsins gesproken of gedaen „hadde/bad hy conforciu des h. Advocaets Christelyck gemoet hem't „selve dooz dat lyden ende verdiensten Christi te willen vergeven/niet „ten quaestien/ maer niet goedertieren vergetinghe te willen nemen: „Sonder dat hy ander middel hadde die groote weldaedeit te kunnen erkennen/dan d' eere hebbende in S. E; dienst of van den sijnen gecni- „ploeyert te worden/soude hy t' allen tijden bereypt wesen daer toe sijn „bloedt te storten. Den ij. Martij. 1610. Aen my schreef dese syne ge- „sel aldus. Dit gepasseert ongeluck/in u. E. respect gepasseert/ is my „van zielen ende herten leet/daer toe ick Godt roepe tot getupge. Den „ooypronck is gheresulteert dooz secker ernstigh versoeck aen mij- „nen oudtsten Soon gedaen/ om ons familie ghesamender-handt niet „Christelyck ordre te resoemeren. Sonder dat ick effectuele ant- „woorde hebbe konnen bekomen/dan eyntelijck verstaen/ dat hy desen „t halven niet u. E. in communicatie was gheweest ; Sulcr dat ick „met den dranck bewanghen wissende dooz dese warrmgh my hoogh- „lijck hebbe te bupten ghegaen: Daer over ick u. E. om vergiffenissee- „bidde/ bekennende/ mits de twijfelaechtighe bedroefde occurrentien/ „de mate van redelijckheypdt met mijn tonge dooz pver misbruypt te „hebben. Sepde voorz/ dat hy neghen levende kinderen hadde/ende „badt om Christi wil/ dat ick 'them wilde vergeben. Hy wilde zijn le- „ven voort my setten etc. Ick presenteerde noch up medelijden voor „desen ghesel ootmoedighe Request aen S. Excel. om te hebben pardon: „twelck hy verrereh/ende quam weder: Maer hoe hy 't den h. Advo- „caet ende my na loonde / sal op sijn plaets volgen.

Logen-
streyvich.

Affront my
gedaan van
P. Plancius
in Amster-
dam den
14. Feb.
1613.

Een wijle daer na / wierdt binnen Amsterdam ghestropyt / dat ick „t zedert 't maecken vande Treves in Brabant was gheweest/ende al- daer over al feestelijck vande Jesuiten ende Magistraten ontfangen/ hoewel ick op dese tijt niet een voet buptē de Provincien van Hollant ende Utrecht en hadde geseth. Dit quam up den mond vanden Sec- tor van Delft/ Soon van P. Plancius Predicant 't Amsterdam: van- den welcken ick by dese occasie moet verhalen een affront/dat de Vader my dede inde Kerche van Amsterdam den 14. Feb. 1613. Ick was daer ghecomen / om als getupgh te staen over den Doop van 't kindt mijns Stief-dochters zal, Plancius predichte ende leerde met groote he-

hevighepyt teghen het 2. Artijckel der Remonstranten/ aengaende de kracht des doodes Christi. Na de predicatie sullende Doopen / in plaets van den Vader ende getupgen af te vragen/ of sp niet en geloofden/dat de leere/ begrepen in het oude ende nieuwe Testament/ende inde Articulen des Christelycken gheloofs/ ende 't gheen dienvolghende inde Christelijcke Kercke geleert wierdt / de volcomen leere der saligheyt was (ghelyckmen zedert den Synodus Nationael Anno 1586. in alle Shereformeerde Kercken/ ende volghens dien oock t' Amsterdam (soo ick meynde) gewoon was te vragen) stelde hy de vraghe aldus: Of wy niet en gbeloofden, dat de leere, begrepen in 't Oude ende Nieuwe Testament, ende de Articulen des Christelijcken Gheloofs, ende die inde Kercke aldaer (albier in dese Kercke, seyde hy) geleert wiert, de volcomen leere der salicheyt was? My doch wel/dat in zijn Vrake yet ongewoonlijcx was/maer alsoo ick/ my op de gewoonte verlatende/ op alles het nauste niet en hadde gheleth/ antwoorde ick niet andere getupgen/ jae. Hier ginghmen my dooz de geheele Stadt diffameren / dat ick 't ghevoelen/mede by my inde geseyde Remonstrantie beleden/hadde wederroepen: Want ick hadde bekent waerachtigh te wesen al wat inde Kercke t' Amsterdam gheleert wierdt. Daer leerden tegen 't gevoelen der Remonstranten/ Ergo etc. Dit wierdt my oock op straat naegeroepen/ende gingh soo bzeet/ dat ick daer over schreef aen de Magistraet ende Kercken-raedt aldaer/ oock aen Plancium selve/ hembermanende van 't voorzchreven abyps / ende hoe onbehoorlich hy daer inne hadde gehandelt. Op die selve tyt hielden de Contraremonstranten goede correspondentie in Enghelandt/ ende hadden dese saecke/met notoire onwaerheyt/ tot mijnen naedeel / doen comen ter ooren van S. Ma. van Groot Britanien/soo ick uyt de brieven vanden Heere Caron Ambassadeur kan betoonen: Maer S. Ma. uyt myn schrybē aen den selbē Heere daer nae beter onderrecht synde hadde in dat stuck contentement genomen/ myne modestie gepresen / ende my daer nae dooz den Heer de Groot met zyne Koninklycke groete Willen begenadigen.

De Fabulen/ van in 's Hertogenbossche te Misce gheweest te zyn/ ende Jesuiten t' mynen Hupsē geloegeert te hebben; Wildemen geloost hebbent; men ginck daer mede om mostaert. De Heere Lant-Meester van Campen/of Overysse! Witte, certijts Vorgemeester aldaer/ seyde seecker te weten/ dat ick gelt tooch vanden Coningh van Spangien. Dit seggen nam ick in achtinh/ om de aensienelichheydt des Mans/die 't hadde geseyt/ende was geresolvoert naer Campē hier om te repsen / ende my aldaer tegen den selven Witte in te stellen / ende hooren wat bewijs hy hadde: Maer Voscuyl, doe Predicant aldaer (die my dit had aengheden) badt my niet gebouwen handen sulcx niet te doen/ uyt vrees van in 's mans ongenade te vallen/ om dat hy vermocht hem groot quaet te doen. Eenige Vriesche Edelen hadden al veel Jaren te vooren geseyt/dat Arminius ende Ick groote sommen hadden ontfangen van Romen/ met belofte/ van Cardinaels hoeden/ die noch volgen souden (soo my S. Artopeus uyt Franeker schreef)

Andere
groeve Lo-
ghenen.

Andere

Andere.

Andere.

Andere.
Den 28.
Sept. 3.
den 19. Q.
styl. 1615.

Andere.

Andere.

Mijn deb-
voirt aende
Borgem.
t Amster-
dam.Ander deb-
voirt.

maer Arminius ende Ick lieten die belachelijcke clappernijen ongeacht verdwijnen. Evenwel lietmen niet in veler herstellen in te drucken/dat de Advocaet ende ich Pensionarisen van Spaengien waren : 't welck wiert geloofst / of men geliet sich 't selve te gelooven als 't H. Euangeliie. Esaias du Pré, doe Predicant tot Wesel, nu (meyne ick) tot Leyden/ deposeerde gherechtelyck tot Leyden ende tot Utrecht / op myn aenhouden ende versoeck / dat Petrus Plancius tegens hem hadde geseyt / dat de Remonstranten/ ick met name/ groote ende familiare communicatiē hielden niet de Jesuiten: dat eenige bande selve langh in der selver Collegien geweest/ende aldaer met groote eere ende vrientschap bande selve onthaelt waren. Dat ick tot Brussel ende ten Bosch by de Jesuiten ghewest was/ ende met henlyden groote ende vriendelijcke communicatie ghehouden hadde. Dat seeckere borger van Haerlem van Grobbendonck/Gouverneur banden Bosch/ ghebræght zynde/of de Nederlanders niet haest wilden dencken / om haer weder te begheven onder de subjectie banden Coningh van Spaengien/ende die van Haerlem geseyt hebbende/daer van niet te weten/hp Grobbendonck geantwoordt hadde/ dat nochtans al eenige bande Principaelste / oock Pre dicanten/ die aldaer ten Bosch verkeerden/ daer op al begosten te dencken. Dit wiert al op de Remonstranten/ende sonderlyck op my/ geduyt. Wierdt oock by de selve depositie ghetupght / dat de Professor Episcopius tot Parijs met Pere Coron Jesuït ghesproochien ende seer eerlijck van hem ontfanghen was : aen alle Welcke dinghen niet een woordt waerachtigh was. 'T liep evenwel voort/ende noch breeder/ dat wy inder Jesuiten Salen/ onder hen sittende / groote ende langhe deliberatien hadden ghehad / oock dat wy niet het ghelyc van d' andere zyde wierden gesustenteert. De ghenoemde Plancius hadde hem oock niet ontsien daer van te sprechen op den Predichestoel voor 't volck. Oversulcx wasser een vande Burghemeesters t' Amsterdam / die het geloofde/a/ eenige seyden met verwonderinge te hoozen/ dat yemandt daer aen twijfelen. Dit dede my doen op dit stück naerder letten / de saerck up te boesemien/ ende den voornomen Du Pré hebbende hoozen noemen/hem daer op te doen vrachten/ ende alsoo hp Plancium noemde/ dien oock te doen aensprecken. Maer alsoo dese 't stück verdrapde/ ende socht te ontlibberen/ claeghde ick 't aen de Heeren Burghemeesteren Boelissen ende Oetghens/ die Plancium op zyn Giderdom excuserende niet daer toe en deden/ seggende tegens my/ dat ick te wel bekent was/dan dat yemandt sulcx gheloozen soude van my; oock dat sp van my alle goet gheboelen hadden:maer dat sp aen sommige andere (die sp so wel niet en kenden als my) twijfelden. 'T welck my niet ghe noegh zynde/dede ick den voornomen Du Pré (soo hp weder wilde na Wesel keeren) eerst tot Leyden/ na tot Utrecht/ arresteren/ ende hem (soo geseyt) hoozen. Welckers depositien gelicht hebbende/gaf de selve over aen de H.H. Gecommitteerde Landen van Hollant/ met Schrifstelijcke Remonstrantie/dienende niet/seyde ick / om my te ontschuldigen; want ick niet beschuldight en wierdt: oock niet om yemand te beschuldigen; want ick mijne parthye niet en kende:maer alleen/om hare Ed.

Mog.

Mog ootmoedelijck te bidden / dat de selve Aemptshalven op die saeck
wilden letten / ende daer in doen / soo dat behoorde / tot straffe van 't
quaede/ende voorstandt der onnooselhept/ alsoo het een saecke was van
al te groote consequentie / dat publicke persoonen / als Predicanten/
over sulcke schandeliche stukken / als smaeckende Landt-verraderij/
schuldigh zynde/souden blyven onghestraft/of onschuldigh synde sou-
den worden gediffameert. Dit diende ick mondelingh aen den 3. Oc-
tober/ ende leverde de stukken over den 27. Hare Ed. Mog. gaven tot ^{Den 3. ende}
Antwoordt/dat 't Collegie niet sterck genoegh en was: souden daer op ^{27. Octob.}
^{1615.} letters met goede ghelegenthēpt/ ende gaven den Secretaris Dupch de
stukken te bewaren.

Dit wee en was niet soo haest gepasseert/daer en quam terstont een/
ja twee/ja drie/ende meer andere/inde plaets/al op dese tijdt. 'T was ^{Schande-}
nu/dat Rosæus de Scheuringhe/ die hy lange onder 't harte ghedraghen ^{liche faem-}
hadde/ begonde te baren/ soo voor in 't langhe is verhaelt. Maer een ^{rookinh}
ander sack wiert my ter selver tijdt opghelicht door Andream Cnium
Predicant/ende Barent Mentlinck Apoteker ende Ouderlingh tot Wesel.
Dese twee synde vande Kerck van Wesel ghesonden in dese Provinci-
en/om aelmissen te samelen tot onderstant van hare Armen/addreesser-
den haer aen my/ om myne hulpe daer toe te genieten in 's Gravenha-
ge. Ick presenteerde haer myn logys : noodighde ende tracteerde dese
bepde na myne ghelegenthēpt/ brachtse by S. Excel: by den H. Advo-
taet op 't Stadthups/recommendeerde haer saeck met alle vlijtighept/
soo dat sy eenen goeden penningh uyt den Haghe wech droeghen / gaf
haer noch brieven van addresse aen andere Steden / daer sy noch niet
geweest en waren: Soo sy uytten Hage waren verreyst na Lepden/om
doch daer te versamelen/ comt een goet Heer/ wel bekent/ versch uyt
Zeeland/ my segghen/ dat aldaer niet alleen stercke gheruchten waren.
(hoewel notoir valsche) dat Nicolaes Gzevinckhoven ende ick in
's Hertogenbosch communicatie ghehouden hadden mit de Jesuiten/
maer oock/ dat ick sekere missive soude hebben geschreven aen die van
Wesel, rechts te hoozen/ eer Spinola de Stadt veroverde/ ende inde sel-
ve/ dat sy niet hadden te dencken / dat een eenigh paert tot haer ontset
soude werden ghezadelt : Ende dat ick sulx schreef uyt vaste weten-
schap. Welcke myne missive op 't Stadthups aldaer ghelesen zynde/
veroorzaeckt soude hebben 't overgeven der selver Stadt. Dit gerucht/
(sepde die goede Heer) was aldaer in Zeeland gestropt van eenige We-
selsche Gedeputeerde/die aldaer geweest waren/ om onderstant harer
Armen (dit waren de voorghenoemde) die daer by souden hebben ghe-
sept /dat sy myne missive hadden gesien en gelezen. Een eenigh woort
en hadden dese danckbare gasten/ tegens my/of myne hupsbzouw (die
te Wesel gewoont/daer vele ende groote kennisse hadde/ ick dooz haer)
hier van niet gerept. Ick dedese na jagen/ ende tot Lepden by Burge-
meesteren hier op hoozen/ die hun vzaeghden/ niet als van my daer toe
versocht/maer als van hoogerhandt. Sy waren seer beteutert/ niet
wetende/hoe sy het hadden: deden eerst eene/strax daer aen (op de aen-
wysinghe hun ghedaen/ dat haer segghen niet en bestondt) weder een

ander verklaringe. Verstaende ten lesten/dat dit was geschiet op myn versoek/keerden wederom nae den Hage/ als om my contentement te doen. Ick seyde niet te begeeren/ban dat sy de waerheyt seyden van't geen sy wisten. Sy deden weder een derde verklaringhe onder hare handt/die sy my gaven/ biddende/ dat de depositien van Lepden/ die met dese leste niet en accordieerden/ ende ick in handen hadde/ mochten worden gescheurt in hare presentie / om niet achterhaelt te worden in contrariept. Ick liet my tot scheuren in't gros bewegen/maer bewaerde de stukken. Sy reysden voorts op Rotterdam/ daer ickse weder dede arresteren ende ghorechtelijck hoozen op interrogatorien/ die hun daer by Burgemeesters ende Raeden ex officio ende ten dienste van den Lande wierden afgevoerdert. Cnuius depoeseerde aldaer. I. Dat/ geduerende de belegeringh van Wesel/t geruchte door de Stadt hadde ge-loopen/datter seckeren brief geschreven was/medebryngende in effect/ dat de Stadt van Wesel geen secours van de Staten Generael en hadde te verwachten/alsoo niet een paert voor haer soude gezadelt worden/ sonder opt verstaen te hebben/dat de schryver vande brieftaer by gedaen soude hebben/dat hy sulx schreef upp seckere advertentie. Mentslinck: dat hy/ geduerende de belegeringe/van sulcken brieft niet en hadde gehoozt; maer dat hy/ een ruympen tydt nae't innemen vande Stadt/ verstaen hadde (sonder te weten upp wien) datter sekeren brieft geschreven was by D. Wtenbogaert/die mede bracht/dat niet een paert voor die van Wesel by de Staten Generael soude ghezadelt worden/sonder dat hy verstaen hadt/ dat daer in soude hebben ghestaen/ dat sulx geschreven wierdt met goede kennisse/of diergelycke. II. Beyde: Dat sy depositen den selven brieft nopt gesien of hoozen lesen hadden/noch doock Copie van dien. III. Cnuius: Dat hy niemandt konde noemmen/ upp den welcken hy/ geduerende de belegeringh/ dat geruchte hadde gehoozt/ende niet te kunnen seggen/of de selve waren upp te liegeeringe/ of andere. Menslingh: Dat hy den persoon/ die hem tot Wesel vanden voorsz. brieft eerst had vermaent / niet en kende/ alsoo hy 't selve niet en hadde geacht/ voor ende aleer hem sulx in Zeelandt was afgevraeght. IV. Cnuius: Dat hy ten voorsz. tyde wel verstaen hadt/dat de voorsz. brieft op 't Stadthuys voor handen was/ sonder te weten/ upp wien. Menslingh: Niet te weten/ dat hy te Wesel gehoozt hadde/ dat de voorsz. brieft op 't Baedthuys soude zijn ghelesen/ maer dat hy sulx in Zeelandt hadde verstaen/ twijfelende/ of hem diergelycke by Cnuium soude zijn verhaelt. V. Cnuius: Dat hy eerst een half Jaer nae het innemen van de Stadt verstaen had/ dat de voorsz. brieft soude geschreven zijn by D. Iohannem Wienbogaert, ende dat upp monde van Caspar ter Smitten, Schepen der Stadt Wesel/ dewelcke seyde/ dat de brieft van D. Wtenbogaert geschreven/ die doock inden Baedt was gesehen / niet veel goedts gedaen had/ sonder dat hy depositant ghedacht/ dat de voorsz. Caspar hem depositant gheseydt hadde/ dat hy selve den voorsz. brieft hadde gesien of hoozen lesen: Menslinck: Soo hier voort in 't i. Articul. VI. Cnuius: Niemandt gesproochien te hebben/die geseydt soude hebben/dat hy den brieft gesien of hoozen lesen hadde/ ende dat

dat hy uyt niemandt anders naerder van den voorschreven brieft hadde verstaen/ als uyt Caspar voornoemt. Mensinck: Dat hy niemandt tot Wesel ghesprocken hadde/ die seyde den brieft ghesien of hoozen lesen te hebben. VII. Cnurius op de Vraghe: Of de voorschreven brieft voornamentlyk of andersint's veroorsaeckt hadde/ dat gheen beter defentie voor de Stadt en was gedaen/ of dat de herten daer door souden verfaulwt zyn geworden/ ende hoe hen lypden sulcr bekent was? Seyde/ daer van niet anders te weten/ dan het gundt hy ten tijde vande belegheringh uyt de Borgers hadde verstaen/ die den voorschreven brieft allegeerden/ als een mede-helpende oorsaek van haer lypden verfaulwinghe: Mensinck: Dat hy daer van gheen kennisse en hadde. VIII. Cnurius: Dat onlanghs/ alsoo hy in Zeelandt was/ Olearius Predicant tot Vlissingen, van selfs ende sonder daer toe by den depositant veroorsaeckt te zyn/ hem gebræght hadde/ of niet voor 't innemen van Wesel seekere brieft by D. Wtenbogaert gheschreven/ inhoudende als boven/ tot Wesel was ghekomen/ ende aldaer gelezen; waer op hy hadde ghesepdt/ sulcr wel uyt geruchte ghehoort te hebben/ ende dat hy daer nae in gelijcker voeghen ghebræght zynde van Iustus van Laer, mede Predicant tot Vlissinghen, op gelijcke maniere hadde gheantwoordt. Mensinck: Dat hy eerst by loost van Laer ghebræght is vande voorschreven brieft/ sonder wel te weten/ of hy den Authur banden selven brieft noemde/ ende dat daer nae in presentie van Oleario mede eenighe propoosten banden selven brieft zyn geballen tusschen Cnurius ende Olearium, sonder dat hy eyghentlyk konde seggen/ watter gepasseert was. IX. Cnurius: Dat hy aen de voorschreven Predicanten wil verhaelt hadde/ dat hy uyt den voorsz. Caspar hadde verstaen/ dat soodanigh brieft op 't Baedt-hups tot Wesel was gelezen; sonder dat hem gedenkt gesepdt te hebben/ dat Caspar voorsz. soude gesepdt hebben/ den selven brieft gesien of hoozen lesen te hebben. Mensingh: Gheen persoon ghenoemt te hebben/ die den brieft ghesien of hoozen lesen soude hebben/ noch oock verstaen te hebben/ dat een soodanigh Persoon by Cnurius soude zyn ghenoemt. X. Cnurius: Dat hy den voorsz. brieft niet en heeft geallegeert tot een reden/ waerom niet meer debvoirs tot defensie vande Stadt Wesel was gedaen. Mensinck: 'T selve. XI. Cnurius: Dat alsoo D. Wtenbogaert niet eenige vande Regeeringe groote kennisse hadde/ eenige personoen hadden gemeynt dat wel te ghehooven stondt/ dat hy sulcr/ als voorsz. niet uyt hem selven hadt geschreven/ sonder die personoen te kunnen noemmen: Mensinck: Dat hy geen vorlder kennisse en heeft/ dan voor gesept: De rest vande Vraghen/ hun tot Rotterdam voorgestelt/ was/ Van wien de Predicanten uyt Zeelandt verstaen hadden 't gheen daer nae sy de Deposanten ghebræght hadden: Seyden dat niet te weten. Of sy daer van nopt schriftelijcke verklaringe en hadden gegeven? Seyden Neen: Of Plancius 't Amsterdam hun van dese saeck niet ghebræght en hadde? Seyden Iac. Of sy niet met Festo Hommio daer van hadden ghesprocken? ende wat? Cnurius seyde/ dat Festus hem wat had gesepdt van 't gheen tusschen Wtenbogaert ende Du Pre was ghepasserts.

passeert/ aengaende de communicatie met de Jesuiten / ende dat oock van't schrijven van desen brieft vermaent was/ sonder meer. Mensingb: Dat hy den sin vande Propoosten/ tusschen Cnuium ende Festum ghevallen/ niet had onthouden. Sepde noch Cnuius, upt Plancio verstaen te hebben / dat hy Plancius jegens Du Pré eenige woordien in vertrouwen had gesproochē vande communicatie Wtenbogaerts met de Jesuiten/ waer over Du Pré gevercht was te doen seekere depositie. Begheerde oock Mensingb in't lest/ ontschuldight te zijn over de swachheypd zynner memoerie van weghen zijn Ouderdom. Dit gheschiede den 18.

Den 19.
October.

Andere
Cladie my
nagewo-
pen.

October. Was upt dese depositien goet te mercken/ dat onder dese Predicanten in Zeelant/ Plancio, Felto, Du Pré ende haers ghelycken/ wat sonderlinghs ghesocht was tot mijns onschuldighs mensch (die noyt gedacht en had soodanigen brieft te schrijven) naedeel te brouwen/ 't welck sp/ met te segghen op eenige propoosten geen acht geslaghen/ of de selve niet onthouden te hebben/ ende meer diergelycke uptvluchten/ sochten te ontgaē. De selve Cnuius hadde my noch een ander kladde naegeworpen/ te weten/ dat ick hem soud hebben geseydt/ dat/ indien zy/ ten tyden hy ende Acronius inden Haghe quamen solliciteren om secours voor Wesel te verwerben / my hadden aenghesprooken/ ick 't selve wel soude hebben te weghe ghebracht / maer dat ick dat niet had willen doen / om dat sp my hadden voorby ghegaen. Cnuius hier op mede van my synde geperst/ met aenwijsinghe vande onwaerheyt van sulcke seggen/ veranderde sijn seggen/ ende gaf daer op ten geseyden dage binnens Rotterdam dese schriftelycke verclaringe onder zijn hant/ dat ick voor Bees by hem comende/ hem voorgehouden had / waerom hy ende Acronius my lestaal waren voor by ghegaen/ daer ick doch/ sedert dat ick mijn hupszrou daer hadde getrouwut/ goede corespondentie mette Predicanten/ bysonder met sijn Antecessore [Woorzaet] sal: gehouden hadde/ ende alle tyt om de Welvaert der goeder Stadt Wesel seer was bekommert gewest: ende dat wanneer sp my hare saechie hadde gecomunicerte/ ick geerne myn upterste vermogē soude hebben aenghewent / tot hare hulpe/ alhoewel ick ebenwel niet hadde gelaten 't bestre te doen. Dese verclaringe quam de waerheypd naerder/ maer en was noch de waerheyt niet. Mē was alsoo wegnigh gewoon my om sulcke dinghen in den Haghe aen te soeken/ ende ick/ om my daer in te steekken/ als het onghewoonlyck was/ Predicanten (gelijck waren Acronius ende Cnuius) tot sulcke saechien af te waerdigē. De rechte waerheyt is/ dat sp inden Haghe geromen zynde om secours/ my niet aenspazken. Acronius nochtans kende my wel al vanden jare 1607. als wy 't samen waren in Conventu Preparatorio: [de preparatoire vergaderinge.] Genighe Peeren met het stuck van Wesel bekomert zynde/ ende wetende/ dat ick tot Wesel goede kennisse/ oock reden had/ die Stadt te beininnen/ vraghden my/ of dese Predicanten my van hare saech niet en hadden gesprookken: Ick seyde neen/ ende dissimuleerde den waerom/ dewelcke was Acronij bitterheypd / om dat ick een Remonstrant was: want soo verre/ huyten de gheunieerde Provincien/ ende noch verder/ hadde haer de Vpantschap teghen my

xpt-

uptghebreyd. Als Ick daer nae was in't Legher by Rees, ten dienst van 't Landt ende S. Eycel: bonden hun Copius (oock Predicant tot Wesel)ende Couius, dooy seecker oorzaecke/in mijn geselschap/al waer Ick hun/in presentie van noch een of twee(die my hier van certificatie hebben verleent) verthooonde in 't vriendelick d' onnoedige partyschappen der kercken vande Landen van Gulick , Cleve ende Berghe teghen de Remonstranten van Nederlandt ; die onder anderen bleekt myt hare seer partydighe brieven(die noch voor handen zijn) aen de H. Mog. H. H. Staten Generael/tot naedeel der Remonstranten geschreven: Ende dat Acronius inden Haghe zynde/ om de saeck van Wesel / my niet en hadde verwaerdight eens daer over aen te spreeken/met verclaringe/ dat ick seer gaerne daer in alle vlijt soude hebben willen aenwenden/na vermogen/ghelyk ick evenwel by seeckere orcasie hadde gedaen / oock sonder haer aenspraek: versoekende/ dat sp hare Mede-broeders vermanen wilden / van de Remonstranten een beter gevoelen te hebben/ haer inde Controversien stil te houden/ ende onpartydigh te draghen. Dese vermaninge namen sp my bepde seer wel af / oock met dankseggingh: wiert 't selve nochtans nadracht so schandelyck verdaept.

Ik en liet evenwel de loghen/ vande gepretendeerde brieven aen die van Wezel gheschreven/daer niet blijven: Want hoozende daer na/dat men mytqaf dat de gemelde brieven souden syn gheschreven aen Ian van Leyden Raedts-persoon ende Coopman der Stadt Wesel, die/om zyne affaires van Wezel t' Amsterdam geweest zynde/sich onlanck daer nae inden Haghe bondt/dede ick S. E. aldaer arresteren/ ende op Interrogatorien by die vanden Gerechte van 's Gravenhage vragen. Syne verclaringe was/dat hy/noch voor/noch ghedurende de voornoemde belegeringe der voornoemde Stadt / foodanigh schryven(alsof voor vermeldt) gehadt noch gesie en hadde/ noch pet anders/daer mede te kennen gegeven soude zijn/ dat die van Wesel , in cas van noot / geen hulpe vande Heeren Staten souden te verwachten hebben / ofte daer dooy die van Wesel/in sulcken ghevalle/konden ghediscourageert worden. Dat hy nopt eenigh mijn schryveng op het Raethups tot Wesel en hadde verthoont/oock nopt eenigh schryven van my ofte Copie van dien aen de Heere Caspar ter Smite, synde vande Magistraet aldaer/of aen pemand anders hadde overgegeven/daer inne pet/nopende de belegeringh van die van Wesel, of de hulpe der Heeren Staten / stondt gheimentionert: dock niet en wist/noch oock opt by gheruchte verstaen hadde/dat sulcx op het Raedthups / als vozen / soude ghelesen sijn. Item : dat hy gheen Copie van sulck schryven of dese materie rakkende aen pemandt en hadde kunnen gheven / alsoo hy dies aengaende nopt origineel ghehadt en hadde. Oock niet en wist/of verstaen hadde/dat eenighe foodanigh Copie of orgineel op 't Raedthups soude gelezen zijn. Noch: dat hy depositant voor / in / of nae de belegeringh nopt binnen Wesel en hadde verstaen/dat ick aen pemandt anders/binnen de selve Stadt/ sulcx of pet derghelycke soude hebben gheschreven / ende dat de selve missive / of Copie van dien op 't Raedthups soude ghelevert sijn: eyntelick / dat hy / desen aengaende / nopt eenigh gheruchten binnen Wesel.

Noch
van 't stück
van Wesel.

Weselen hadde gehoort:maer dat/ ongebaerlick thien daghen geleden/
hy depositant / binnen Amsterdam synde / van zijn Hups vrouwe een
brieft uyt Wesel ontsanghen hadde / daer by de selve hem verwittigdt
schryvens van my ghekreghen te hebben/daer by ick hadde versocht/
dat hy depositant voor den Gerechte van Wesel soude willen verclaren/
Wat hem van't gunt voorsz. bewust ware/ ende of eenigh mijn schry-
ven op 't Raedthups soude ghelesen sijn. Hiermede noch niet te vre-
den synde/ schreef ick selve den 10. aen den Erbaren Raedt der Stadt
Wesel/ aenden Burghemeester Cuchinio, ende den Secretaris Rael-
velt, om te hebben certificatie onder der Stadt zegel/of soodanigh mijn
schryvens of Copie van dien/ opt op 't Raedthups aldaer ghesien / of
ghelesen ware gheweest : Waer op om vrageghedaen synde/ sittens
Raedt/is by allen gheantwoordt/ Neen; ende belast/dat my daer van
Certificatie op mijn versoek ghelywert soude warden. Maer alsoo de
voorsz. Secretaris/het Futsel-boeck soekende/ 't leveren vande selbe
aen den genen/die ick daer toe hadde ghemachtigt/ uytstelde/ gaf ick
middelerijt alle 't gene voorsz. myne wettiche Overighedt/den Hee-
ren Staten van Hollandt / te kennen / die ick oock de voorsz. depositi-
en/ op den lesten November/ overleverte / omme daer op nae behoozen
te letten. Maer wat instantie ick zedert/door den vernoemden van Ley-
den,dede aenden Raedt van Wesel om de voorsz. Certificatie/ konde die
niet behouen/niet tegenstaende Burgemeesteren daer toe gantsch ge-
neyght waren/ ende 't selve van tydt tot tydt beloofden. Het schynt
,,(schreef my de voornoemde J. Van Lepden)dat sommige/die oock
,,haren aenhanck hebben/ allerley middelen gebryucken/damit zp een
,,stock in't wiel crÿghen. Tot welcken eynde verschepdene my voor-
,,werpen/dat ick my met dese saerke vele lypden en teghen make : heb-
,,ben oock door eenighe myne verwanten laten versoeken / dat ick
,,doch by eenen E. Raed daer omme niet meer solde willen aenhalden.
,,Van D. E. nu sich wollē gesallen late/ dat die Attestatie in't vergeet
,,mochte ghestelt warden/ daer aen gheschiede sommiche fruntschap.
ICK en liet evenwel niet wederom iteratibelick aen den E. Raed/ ten
eynde als vooren/te schryben/maer kreegh geen antwoordt. Van ver-
stondt genoegh/ dat het belet herquam van Coutio, ende anderen / die
haer deses ongherechtigen handels schuldigh kenden / ende vreesden in
tyden ende wijlen daer over achterhaelt te warden / 't welck doch my-
ne meyninghe niet en was. Men conde evenwel de loghen lasten/on-
der anderen hier uyt / dat als ick / nae 't overgaen der Stadt Wesel/
van D. Excel:met kennisse van D. G. Graef Ernst/(nu Stadt-hou-
der van Vrieslandt)binnen de Stadt Wesel om secker oozsaerke/ghe-
sonden zynde/ mette Heeren Cuchinio, Caspar ter Smitten, Raetsveld ende
andere over Tafel sat/ende hun harte kleyne couragie/ in't sober defen-
deren van hare Stadt/ opwierp/ niemandt/ noch voor/ noch na/oock
met der Stadt Gedepureerde Knippenburgh ende andere / die in 't Le-
gher dichtwils met d' een ende d' ander discoureerden / hoe ende door
wat occasie hare Stadt soo haest overghegeven wag / van dese preten-
se brieven een enigh woordt heest gherept. Selve Coutius niet/als hy

Den 4.
Feb. 1616.

Den 15.
Feb. 1616.

by Rees met my sprack / twelck ymmers doe/ende daer / de tijdt was.
 Niet sonder ooyfaerke heb ick dit wat heet verhaelt. Men siet daer indicien van groote boosheyt: waer die schuylt/weet Godt. Plancius Cnicius ende sommighe anderen zijn overleden. Ich beveelse Gods ooydeel. De Heeren Staten Generael hebben dit stück soo veel waert geracht / dat sy/ den Heer Adbocaet in apprehensie hebbende/ ende stoffe (soo schijnt) tegen S. Ed. ende my soekende/resolueerde aen de Magistraet van Wesel te schrijven: dat alsoo hare Hog. Mog. bericht waren van goeder handt / dat ontrent den tijdt / dat de Marquis Spinola voor hadde de Stadt Wesel te belegheren / alsdoen ypt den Haghe tot Weiel gheadviseert wierdt in substantie / dat van dier zyde niet een man gereet / of een paerd gezadelt soude worden tot haer luyder assistentie / dat sy daerom op hare saerke souden hebben te letten / of yet desgelycx: hare Ho. Mog. den voorsz. Magistraet vrientlick versochten / hun het origineel van't voorsz. schrijven / of Coppe Authentycck daer van / metten naem vanden Schryver / te willen toeseypnden. Ick weet oock seckerlick / dat hare H. M. die Resolutie conform / geschreven / ende dat die van Wesel haer / den selven Heeren Staten Generael ten gheballe op den voorsz. brief gheinformiert hebben / maer niet ghewonden / immers niet / dat my aengaet; 't welck gheen wonder is / alsoo ick sulcken brief nopt gheschreven hadde / ende de selve derhalven nopt in rerum natura wesen en was. Wtlandigh zynde / is my een man van Haerlem genoemt / die per sulx gheschreven soude hebben / dan ick heb gheen seckerheydt / ende en roert my niet den man te noemen.

'T Oude Liedcken van Jesuiten te logeren quam weder op de bane. Men schreef ypt Zeelandt aen den Maets-Heer Martinij (die my den brief verthooonde) dat icker drie tressen hadde gelogeert / 't welck aldaer heel sterck geseydt / ende by velen gheloost wierdt. Ick dede ebenwel gheen moepte / om dat ypt te treden / siende / dat ick / ghelyck Hercules / met de Sydra / dat Vyftigh-hoofdige Serpent / te stryden had / ende dat / eene logen gheweprt zynde / 't elckemaal meerder ende nieuwe opstonden. Eene loghen maecte ick voet / ghistropt by den Clercq Persijn / die gheseydt hadt / dat Matbijs van Tije my in't aenghesicht had aengeseypt / my ten Bosch inde misse ghesien te hebben / ende ghehoort dat ick vele Nederlanders aldaer tot reverentie vermaent hadde. Tije loochende het al. Het was waer / dat ick eens van Heusden naer den Bosch / om mijne ende mijner hupsbrouwen (welche Moeder aldaer eenighe Erve verkocht hadde) affairen / gereyst was / ende voort van daer naer de Grave ende Nimwegen / alwaer ick S. Exel: (die te dier tijdt daer was op den Lant-dagh) de handen kussende / mijne repse / ende den waerom vande selve / verhaelde ; maer ick en hadde inden Bosch niet ghedaen / dan dooz passeren / twee Borgers / die mijner hupsbrouwen affairen in handen hadden ghehad / ende eenen mijnen Neve / die vande Religie was (zedert overleden) een ghesprocken / ende by hem ghelegeert / 's avonts in 's morgens ypt / sonder aldaer in eenighe Kercke of clups (soomen sept) geweest te zyn. Evenwel duerde het geruchte van hier ende daer by den Vpant / oock 't Antwerpen gheweest te zyn / tot dat in

Den 22.
Sep. 1618.

Leelijcke
logen en-
de diffama-
tien van
t logeren
der Jesui-
ten / ceypen
ten Bosch /
t' Antwer-
pen etc.

Jan. 1618. eenen brieft ghestroopt wierdt doozt Landt / waer van
Coppe authentiq aldus lypdt.

Stryoingh
van een
logenachti-
gen brief in
Jan. 1618.

Lof zp Godt. Wt Middelburgh den 4. Jan. 1618. Gunstighe
vriendt/naer wenschinghe u.l.een geluck-saligh nieuwe Jaer/Soo
is mijns schrybens desen / hoe dat Mr. Herman Meeusz, bp my ghe-
weest/ende my getoont u.l. brieft/die u.l. aan hem geschreven/waer
bp u.l.begeerigh zigt geweest eenigh bescheet te hebben van't ghene
hp u.l. voor desen vertelt / van weghen Ioannes Wienbogaert, alsoo
loos Cornelisz. dat in uwe Stadt voorts gheseght heeft / ende sulx
wel naerder mochten ondersoeken; Soo ist/ dat u.C. Wel met vry-
moedichept/ende met de waerheyt/voorts seggen mocht/ban't ge-
ne u.l. van Mr. Herman verstaen hebt: want ick als van dage daer
nae vernomen hebbe/aen den persoon/die het Mr. Herman gheseght
hadde / d' Welke is een loswaerdigh persoon / hier wesende woon-
achtigh / heeft my gheseght / als dat hp heeft t' Antwerpen t' hups
gheleghen bp eenen zynen goeden vriendt / wesende een Ouderlingh
bande Crups-kercke binnen Antwerpen/ende heeft hem gheseght/als
dat hp heeft gewandelt met noch een Diaken/ende noch andere van
de Gereformeerde / op de Werf van Antwerpen/ende hebben gesien
een man upt het Schip komen/ende was gekleedt als een Krijchs-
man/met eenen graulwen mantel / ende een rappier op zyde/ende ee-
nen graulwen hoedt wel ghestoffeert met plumpien/sulx dat de vooy-
sepde personen zepden onder malcanderen/ hoe wel gelijckt die per-
soon Ioannes Wienbogaert / ende hem naerder komende/ hebben hem
geheel ghekent ende aenghesproken/ ende hem ghecongratuleert/ende
heeft haer bedankt / ende is soo datelycken na Brussel ghetrocken;
soo is hp vervolght gheworden van eenen lieffhebber / ende die heeft
hem tot Brussel sien aen landt gaen / ende is daer op de Strate eer-
hiedeliclen van twee gheestelijcke personen ontfanghen. Sulx
is my bande voorsz. persoon vertelt / ende daer noch meer by ghe-
seght / dat / doe hp t' Antwerpen was / datse hem presenteerde daer
af Attestatie te verleenen : waer op ick hem antwoorde / indien hp
daer af wilde attestatie becomen/soude my vriendtschap geschieden.
Waer op my sepde / dat hp vreesde / dat dat de voorsz. goede lypden
daer t' Antwerpen groote swarighept soude moghen causeren. Doch
niettemin sal hem noch eens bidden / dat hp het eens wilt met een
brieft op haer lypden versoecken / ende indien het kan te weghe ghe-
bracht worden / sullen u.l. citto overseyden. Maer aengaende
bande waerheyt/ mach u.l.wel versekert wesen. Den voorsz. per-
soon sepde my / dat hp t' noch t' anderen tyden meer gheseght heeft
aen Walæus onsen Predicant/present Mr. Herman Ziecken-trooster/
als oock Mr. Pieter Wilmsz. Beecken-meester van onse Beeckena-
mer van Zeelandt / sonder dat het genoegh bekent is in al onse Col-
legie. Hier mede mijne verkortende / bidde Godt Almachtigh/dat
hp u.l.ende ons allen wil bewaren in langhdurige ghesonthedt/ tot
zaligheyt. Amen. Mijn ghebiedenis aen u.l. Hups vrouwe/aen
Jooft

Ant: Wa-
lezus nae
Professor
tot Leden.

,, Joost Cornelisz. ende Jan Evertsz. ende alle bekende vrienden.
 „ Mijn Huyf vrouwe gebiet haer t' uwaerts. Onder stont geschreven/
 u. E. dienstwillige D. ende Orient/ende was onder teekent/ Fran-
 chops Schillemans. De suprascriptie van desen was. Gersamen
 „ ende Vroomen Dr. Jan Claesz. Haet tot Hoozn Citt,Citt, loont
 „ den brenger,lager stondt/ gecollationeert etc.

Tresselijcke lieden rieden my dit upto te boesemen. 'T quam onder onse Cloosterhoeders / die het weder op een ander bocht namien/ seggende/ dat ick daer mede niet en socht/ dan de Crupskerk t' Antwerpen in 't lyden te brenghen. Dus liet ick t' blijven. Ontrent die selbe ^{In Mar-} Tijdt wiert my van een tresselick Edelman geseyt/ dat een Grootste ^{no 1618.} tegen een groote had gheseydt / dat het seecker was, dat de partijne (verstaende / soo 't scheen / den Advocaet ende de Remonstranten) nae Spaenjen wilde. Als d' ander seyde / dat het goedt ware bewijs te hebben, wiert geantwoort/ dat het noch geen tijdt en was, men most eerst platte formen scheeren over enighe. Waer op geseyt zynde / dat dat de wegh nae Spaenjen was, wiert gereplieert / beter soo, als anders. Datmen cors wel sien soude , wie de stijfste burse hadde &c. Volbergen had eenighen tijt oock wat gheseydt van Bollen, die noch vallen mosten : daer op met kleyn ernst gheleth wierdt: ghelyck oock niet op een ghelyck woordt/ by eenen oock groote (soo geseydt wort) gesprocken. Wiert my oock/ niet langh daer nae / by me vrouw de Princesse gheseydt/ dat vele suspiciën hadden banden Advocaet/ dat hy een Pensionaris was van Spaenjen/ende dat in dier voegen upto Brussel aen S. Excel: was geschreven/ dat hy het ten deele gheloofde: Ende riet haer Excel. den H. Advocaet sich met een openbaer schrift te supveren: 't welch hy dede/ maer hielp hem wegnigh: Was het niet waer/ 't most waer zyn.

Door is verhaelt van eenes Danckaerts injurie/ upto gespogen over den Advocaet ende my : syne schult-bekentenis ende pardoen (mede door myn voorbidden) daer over verworven. Boben al 'twelck ick medelyden hebbende met zijn familie/dede ick hem noch vele vrientchap/ daer over hy my desen brief schreef. Ick dancke u. E. met myn familie , ten alderhoochsten/ vande goedertieren benevolentie ons upto vrient- schap bewesen / bidde gansch vriendelijck / u E. gelieve uw goede "inclinatie" onswaerts te continueren etc. Hoor nu de vergheldinge , ende de God-loose boosheypd deses mans. Hy schreef met zijn egen handt een boeckskien/ daer voor hy sijn eygen naem ende toenaem stelde/ als Auteur van dien/ beginnende met het Pasquill/help, help, brant, brant, brant: eerst vyrgestroyt in 't maecken van 't bestant. Hier op , volghde/onle hulpe zy inden naem Godts, die Hemel ende aerde gheschapen heeft. Amen. Volghde dit Gebedt. O Alderbermheitighste "Godt ende Schepper/die het begin ende het eynde is/ ick neme u tot "getuyghe/ dat ick dit naebeschreven werk niet begost en heb om gif- "ten/gaben/rückdommen des Werelnts / advancement of wereltsche "eere / dan alleenlyck tot vermeerderingh van u glorie / ende voor- "stant vande bedroefde ware Kercke onses Heeren Jesu Christi/die ^{Notabele propoosten ende waer- schuwinge.} ^{Obergewē boosheypd banden Notaris J. Danckaerts.} voor

„voor onse arme Sondaers zijn prerieus bloedt aen de Stamme des
 „Cruyces heeft ghestort/de dooze Croone op zijn ghebenedijde hooft
 „gehadt ende de bittere smadelijke doodt gestorven/ ende nu dese niet
 „tegenstaende/ soo sammerliche/ mette eenvoudighe Litmatē bandien
 „gescheurt/ verbalscht/ gehaet/ vervolgt en met ongehoorde executien
 „paratelick ge-executeert wort/ dat het geschrep door de wolcken pe-
 netreert(dit verftont hy van gelt-boeken ende briecken/ inde welke ee-
 nige niet om Religie/ maar om Acten seditie smaerkende/ soo de Ma-
 gistratē verclaren/ gerondenmeert wierde) O Hemelsche Vader / w
 „bidden u door het Precieus lyden ende sterven des selfs onnoselen
 „Lams/wilt genadelijck mijn lippen/mont/ende in my een repn her-
 te openen / ende my ellendigh Sondaer stercken / dat ich niet een
 „happ/noch alderminste point en ver swijge/ met waerheyt bestaen-
 „de/ende my sterckende met uwen H. Geest/ ten eynde ick de Heilige
 „krachtige waerheyt verclare/tot troost van uwe eenvoudige smoele/
 „le Gemeente/die nu met Christum het Crups helpen dragen/ ende
 „by nae in Petrus Schipken ondergaen door des hoveerdigen Barra-
 bas pylen / vermengh met Jesuiten senijen / ende nieuwe Ketter-
 sche leere vande Arminianen / daer van het hooft is Wten-Godes-
 „bogaert / metten Aertschen Ketter ende Sociniaen Vorstius. Ver-
 „hoort ende sterckt my door den eenighen Heplant Iesum Christum &c.
 „Onse Vader etc. Volght hier op een Voor-reden tot den Leser/
 daer in hy sept/ dat hy niet heeft kunnen naelaten soo kleynhertigh te
 „zijn de memorabelste dingen/ hem seer wel bekent/in 't licht te bren-
 gen/meest gheschiet ter oorsaek van dese nieuwe stinckende vry-
 ligheyt / heerkomende uyt eenen Bogaert vol vruchten van Arm-
 „niaensche leere / oock vanden Sociniaen Vorstius &c. sulx dat de
 „menschen den smaect der vruchten deses Bogaerts geproeft hebben/
 „de door den gouden streef-stock/en werelets advancement/genoegh in
 „haer beleyd/ als rasende honden ende wolven / haer saecke uyt-
 richthen met parate executie/niet ontsiende de macht des Hoog Ove-
 „righeydtē van Hollant ende Provincien Haedt/noch van onsen Al-
 „der-Doorzluchtighsten Prince Mauritius, wiens stralen van sijn
 „hooghe nopt ghehoorde daden de gheheele Werelt door vermaet
 „zijn / alhoewel dese nieuwe Kerckschenders segghen / S. Prince-
 „lycke Erexlaer dienaer is. Voorz sept hy/ dat hy in zijn naebe-
 schreven verhael wat vierighlick met pver schrijft/ ghelyck David
 teghen de Vpanden Godts oock dede / met dese woorden / Heer
 plettertse / doetsje met den haren te nice / roepdt haren name uyt;
 jae schzabtse uyt het Boekl des levens / te weten/ persevererende
 „in hare God-loosheyt/ gelijck dese Barneveldt doet etc. Daer nae:
 't sal hem hart vallen tegen den prickel te stooten / ende Godes Lit-
 „maten uyt te roepen: Haester salt over hem ende de syne gheschieden;
 „dat geve Godt. Daert welken daer onder/ als niet komt tot yet, so kent
 Lasteringh „bet hem selven niet. Dit appliceert hy op den H. Barneveldt; van den
 tegen den Advoct Welcken hy voort op 't hooghste vileynigh schrijft / hem noemende
 Barneveldt, eenen kalen poltron, Paus, groote pensionaris, die voor den Treves een
 Spaen-

Syne
Door-rede

Spaensche Mercede van honderd en twintigh Duysent Ducaten ghenoten heeft. Sijt ghy (sepdt hp) groot Segel-bewaerder, ende voorstander van de Iusticie; Ba ghy zijt de plaghe op u vleysch. Ende nae dat hy vanden Adbocaet verhaelt hadde verschepden saecken/ smaerkende Landt-berraiderije (die ick gheloove/ dat defen Woef nau soude hebben derren dencken/ Ware daer te dier tydt recht in't Landt geweest) beslupt hy met dese woorden: *Wt alle 't ghene voorsz. soudemen niet brymoe-*
dich seggen/dat ghy Dr. Barnevelt den meesten Verraider vande we-
relt zijt; Ick segge jae: ende daer nae: D' brieven zijn wel bewaert/
om u eens proces criminell te maecken, 't welck (soo ick hooze) haest ge-
schieden sal, wacht uwen kop. Daer isser vele/ die u doodt gheswooren
,hebben/want 't is meer dan tydt/dat ghy up de Werelt zijt. Daer-
,om wacht uwen kop/ghy gestreelde/ als ghy wilt/ men sal u voet by
stick setten, dat ghy honderd twintigh duysent Ducaetjens ontfangen hebt.
Wy/Wtenbogaert noemt hy eenen valschen/gierigen/ hoovaerdigen Lasteringē tegen my.
Geck/ ende (spreeckende voorts in't generael) grijpende Wolven/
,scheurders ende ondergravers van Christus Kercke; die de Stadt van
Utrecht in een Bloedt-badt hadt gebrachte ten tijde van Leicester (Wat hy
hier mede segghen wil/ en weet ick niet: want als de Borgerij daer
eens op den Biddagh op de been was/ was ick t' Utrecht niet/ maer
predicte openbaerlyck in's Gravenhage/ soo in 't begin is verhaelt)
dit is my nopt te vozen ghekommen) die Wernherum Helmichium
hadde vermoort/ want soo ghy hem aenspraecte (sepdt hp) sloeghen
hem uwe propoosten soo om 't herte/dat hy acht dagen daer na sterf.
(Nochtans had ick Helmichium enige maenden voor sijn overlijden
niet gesien). 'T leest was: Dat ick rachtentich duysent gulden in goude
Alberijnen badt ontfangen, dat my dat in mijn backhups was ghe-
sepdt: (niemand ter Wereldt heeft my dat in mijn aensicht gesepdt/ ten
ware dese Danckaert selbe/doe hy my d' eerste repse in mijn hups ag-
,grefseerde/daer van my doch niet voor en staet). Gaet tot Brussel, istaet
daer klaerlijck gheschrevien op het Register, daer d'ander ghestreelde staen
met naem ende toenaem. In dit Boerken lagen noch apart inghe-
napt enige cleynne bladerkens/van inhout als volght. Alsoo seecker
trou Patriot des grootē Pensionaris ende Apostels Wten Godts
Bogaert verraderische secreten ontdeckt hebbende/ besich is/ om een
boerksken te maken/ende met den eersten te doen drucken/ daer mede
de voorsz. Spaensche Creaturen in haet vande Geuepte/ende al de
Wereldt souden geracken. Alsoo gepresenteert wordt voet by stick
te setten/ende alles te doen blijcken/soo worden alle Chistelycke lief-
hebbers gebeden hier toe/ende om spoedelyck t' Boerksken in 't licht
,te laten komen/ een redeliche handtreckinge van penningen te wil-
,len laten doen/ ende sal een pder met danckbaerheyt gherestitueert
worden. Hier op volghden dese namen. Cornelis Schellinger Suycker-
backer: Ian vanden Ende: Hans vanden Berghe Suycker-backer: Ian vander
Straten in 't oude mannen buys: Ambrosius Kemp, Daniel Mostert inde zij-
de Specks op 't water: Guillam van Aelst ende Hans Martens inden Otter
op 't water: Giellis van Kessel Suycker-backer: David de Weerdt: Ian Har-
Castelijc-
ke/ oock/in
seecker aen-
sien/bela-
chelycke lo-
ghen.
Namen
van Dan-
ckaerts re-
ele of gei-
magincerde
huipers in
defen/ ghe-
vonden in 't
gesepde
boerksken,

dewijn: Cornelis Nuyts Suycker-backer: Bremer zijn broeder Capt. van Oorloge. Of dese luyden ghecontribueert hadden tot dit schoon stukk wercks/ oft contribueren souden: of dat zy van desen mensch waren alleen ghedeseigneert in syne herssenen / om van hem om gelt aenghespoocken te worden/ is Godt ende hun bekent. Alles was gheschreven met Danckaerts eygen welbekende handt.

Wat hier op ghedaen wiert. Dit Boekken hem Danckaerts t' Amsterdam (derwaerts hy gheblucht was/ uit vreese banden Fiscael van 't Hof/ die sich om ander stukken teghens hem hadde gheinformeert) op straat ontvalen synde/ wiert opgeraet/ inden Hage ghebracht/ ende den Advocaet ter hande gestelt. De Advocaet verthoont dit boekken inde volle vergaderingh van Staten/ seght/ dat alsinen altemet tegen soodanige pasquillen ordre hadt versocht/ men hadde ghe-excipieert/ dat d' authorenen onbekent waren. Hier was nu een Autheur wel bekent/ die seyde voet by stikk te willen setten: dat het voornementlick op hem ende my gemunt was/ die hier ghescholden wierden voor Landtverraders; wv waren hier bepde by der handt/ souden niet ontloopen. Men wilde soo veel doen/ ende den Danckaerts pede ligao [wel bewaert en versekert] doen brennen inden Hage/ om hem sijns schrybeng te doen reeckeninge geven. Hier opposeerden haer die van Amsterdam/ allegerende haer privilegie de non evocando. De resolutie was/ aan die van Amsterdam te schryven/ ten epnde sp Danckaerts souden versekeren. Dit geschiede. De Heer Fiscael Kinischot repsde derrewaerts met het Boekken/ om Danckaerts te examineren: maer seyde S. C. my (wederghetenomen synde) datmen hem hadt belet zijn Officie te doen/ soo dat behooerde. Dat bleef daer. Was met handen te grijpen/ dat dese gesel Patronen had: daerentusschen/ t' hups nauwelijcks hebbende te eten/ maeckte t' Amsterdam inde Gysel-kamer goedt chier/ ende wierdt daghelycr/ als een martelaer of Confesseur/ die om de gerechtigheyt ghevangen was/ van syne broeders ende trouwe Patriotten besocht. Als d' Advocaet in apprehensione was/ wierdt hy uptgelaten/ ende/ nae datmen den goeden Heer t' leven benomen hadde/ eychte hy recompensie ende kreegheise. Nochtans en is in des Advocaets sententie niet een eenich punct van alle die schandelijckheden/ die desen quant den goeden Heere hadde te laste geleyt. Dus heb ich dan mede dese atroce injurien moeten ophassen. Godt sal t' rechten.

Nota. Schande-
lijke Lo-
gens ende
Calumnien
tegen my
van N.
Berckhor-
ghemeester
t' Utrecht.

De schandelijke Loghens ende Calumnien van Nicolaes Berck (nieuw ghemaect Burghemeester t' Utrecht dooz de veranderingh van 't Jaer 1618.) tegen my/ passeert al t' voorgaende in dese materie/ voornamelyck/ om d' aensielenlyckheyt vanden persoon. Wie soude soodanige boosheyt verwacht hebben van soo een oudt ende (inden schijn) degelyck man? Wel machmen seggen: *Ex sexibus egressa est iniquitas:* [Van den Ouden is de boosheyt uptgegaen.] Wie soude dencken/ dat hy/ die my/ soo langh ick in openbaren dienst was/ alle goedt ghelaet ghehoont hadde/ mijne banden ende benauhelyden soude hebben gaen verswaren met zaeken/ daer op ick nopt mijn leefdage en hadde gedacht/ ende dat noch soo vele Jaren na date/ dat syne versierde propoosten tusschen

Den 7. A-
prils 1618.

tusschen hem ende my gevallen (nae zijn seggen) souden zijn gehouden/ sonder van te vozen daer van een my/of yeimandt anders (soo hy schuldigh was/indien sijn segghen waer geweest ware) eenigh gewach gemaect te hebben? Maer wie soude noch dencken/ dat myn Heere den Prince van Oyaensen op sulck los seggen staet soude hebbē gemaect/ om 't selve eenen Ambassadeur van Vranckrijck in de handt te steken/ tot verduckinge van een zijn getrouw oudt Dienaer/ soo ick naederhandt/ up t monde vanden Heere van Boissise Ambassadeur/ selve heb verstaen/ die my oock daer by seyde/ dat hy den logen hebbende kunnen lasten alleen up t de lecture ende eenige onstandigheden/ S. Excel. ernstelyck vermaecte ende gebeden hadt/ haer doch met sulcx niet te behelpen. Dan alsoo ick dit met speciale verantwoordinge aen de Vroetschap van Utrecht gesondē, doe Berck noch leefde (die oock niet langh daer nae Gods oordeel geboelde) hebbe verdedigēt/ende al wat daer op loopt/ dooz den druck openbaer ghemaeckt is/ houde Ick onnoordigh daer van alhier wijder verhael te doen. Ick segge dan tot een besluyt van dit Capittel: Dat alles wat my opt/ voor mijnen leste vertreck up t Landt/ is nagegeven/van te Misse geweest te zijn, eenige correspondenie met Jesuiten, Roomscbe Geestelijcke, of des Conincx van Spaenjen of der Eerst-Hertogen dienaers ghehouden, of oyt beller of penninck van die zijde genoren te hebben, of gepresenteert te zijn, puerlijck erdicht ende gelogen is. Van oock daer nae/als ick my in Brabant onder 't beneficie bande Treves onthieldt/ ende tot deser uren toe/te Misse geweest/ of eenigh Tractement/ klepn of groot/ vande Spaenjaerden of hare adherenten ontfangen te hebben/ segghe ick 't selve/ ende beveel 't daer mede den Oppersten Rechter.

Elfde Capittel.

Brief ende Verantwoordinghaen S. Excel: Kerckelijcke Procedueren ende Vonnisse tegen my: oock teghen Bernardum Lafaille sal: ende den Kercken-raedt van's Gravenhaghe , verhaelt ende wederleydt.

Tot hier toe verhaelt hebbende een Deel vanden arbepdt/moepten/ anxten/ sozgen ende menighvuldighe swaricheden my wederbare/geduerende mijne Bedieninge/oock aengedane injurien/ neffens verschepdē logens en Calumnien/ daer mede ick ben beworpen gheweest/ niet sonder groot gevaer: Isset tydt/ dat ick segge/wat eynde of upthomste dit alles gehadt heeft: ende wat belooningh ick ten lesten vande Menschē hebbe bekomen: Eerst Kerckelijcke: daer na Politijcke. Dese scrubbelingen hadde nu vele jaren geduert: Ick had al voor langh geneypnt/ 't Vaderlandt ende de Kercke ghenoegh gedaen te hebben/ om my elders te vertrecken/ende tot ruste te begheven/bysonder/ als

Sat Ecclesiast., Sat Par-

als ick bevondt / dat Loghen de stiel der Waerheypdt / ende Moetwil den setel van Beden inghenomen hadden / oock sagh / dat aller booghen op my ghespannen waren / ende elcker pijn op my mukken. Maer Ick en konde tot het vertreck niet gheraekken / wederhouden zynde sterckelijck van die ghene / die mijnen dienst genoten/ ende dien deselve aenghenaem was. Ick stondt dan / ende bleef staerde / soo langh de publicque authoziteyt stondt / ende de Heeren in Begeringe bleven/ die myn doen en laten wisten / oock kennisse konden dzaghen van mijnen ghetrouwuen dienst de Kercken ende Landen ghedaen/ in alle onderdanigheydt ende ghehooraemheydt tot myne wettiche H. ende lage Overheypdt/nae des Heeren woordt/om my te wesen tot waeringh ende dooystandt teghen ghewelt/ 't Welck alleen ick had te vreesen/ verseekert zynde/ dat Waerheypdt ende Beden aen myn zyde waren/ende dat ick / soo lange dese plaets hebben/ ende ick gehoocht mocht werden/ myne saecke wel te bogen komen soude? Maer siende de publicke Authoziteyt der H. H. Staten van Hollandt ende Westvries- landt onderdruckt/ eenige hare principaelste Dienaers ghevanghen/ de rest rade-loos ende overheert / oock hare authoziteyt ghetransfe- reert aen andere / diese nae de wetten van 't Landt (soo ick de selve wetten alle tydt met alle bronne Onderdanen des Landes hadde ver- staen) niet toe en quam / ende dat Ick soude moeten van myn doen ende laten Reckenschap gheven aen den ghenen / die my in 't gheen myn Amtt aengingh nopt wet ghegeven en hadden / noch en ver- mochten te gheven / die oock / als zyrdt uyt andere Provincien/ in Hollandt gheen segghen en hadden: siende oock strax daer nae de wet- tiche Proedtschappen ende Magistraten teghen de privilegien af-set- ten/ andere inde plaatse breughen / ende de vergaderingh vande He- ren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt bekleeden met vele niewe/ meest vande humeuren der Contraremonstranten (die haer myne formeyle parthynen betoonden) oock klaerlyck bebindende/ dat- men / niet teghenstaende alle onse billikke Remonstrantien/ oock de alderjorghste (die ick den H. Advocat behandighde ten daghe syner detentie/ soo voort is verhaelt) de Synoden Nationael ende particu- lier gingh houden op eenen voet / volgens den welcken onse parthynen te ghelyck souden myne beschuldigers ende Rechters zijn: oock hou- dende / dat ick aen niemandt langher was verbonden ten dienste; hondt best (met kennisse ende goedvinden der ghener / die ick daer in hadde te kennen) eerst uytten Haghe / ende daer nae (om te ontgaen die lagen/diemens my lepde/nae de seckere advertentien/die ick kreegh) verder/tot in Brabant te vertrekken/ latende myn Hypsgesin inden Hage/sonder myn Bibliotheque of meubelen elders te doen transpo- teren of verbseren.

'T Eerste dat ick dede / zynde bluyten Landts/ was/ te schrijven aen S. Excel. desen navolgenden Wijf; verantwoordingh ende Sup- plicatie/ die ick goedt hebbe ghevonden alhier te insereren van woordt tot woordt.

Doorluchtighste/hoogli-gebozen Vorst/ Genadighste Heere/ werpt sich neder voor uw voeten uwer Excel. een der silver onderdanichste/ootmoedighste ende getrouwste Dienaren: den welcken u Excel. geleden 29. Jaren up't Utrecht heeft doen ko- „men in's Gravenhaghe/willende/ datinen hem aldaer soude veroe- „pen/ende doen blijven/om Gods woort te vercondigen/eerst inde Ne- „derduutsche/daer nae oock inde Fransche Tael/te Hove/inde Capel/ „plaets van uwer Excel. residentie / ende doorgaens in der selver te- „genwoordighedt:den welcken uwe Excel. eenige Jaren daer nae (na „dat hy zyne twee maenden / volgens de ordre/ende 't lot op hem ge- „vallen/in 't leger tot Bommel anno 1599. hadde up't gedient / ende hy „daer op van meeningh was up't het legher wederom nae Hups ende „syne Kercke te vertrecken) oock door authoriteyt van de Heeren Ge- „committeerde Staden van Hollant / sich soo verre heeft willen toe- „epgenen/dat hy niet alleen in uwer Excel. dienst moest continueren/ „soo langh de selve doemaels te veldje bleef/maer dat hy oock daer nae „de selve vorder heeft moeten verselschappen in alle uwer Excel. rep- „sen ende tochten/ ghevallen 't sedert die tydt / beginnende banden „tocht in Vlaenderen anno 1600. ende eyndende metten tocht inden „Lande van Cleef ende Overijssel/ voor Lochum ende Grol / oock „noch 't sedert/ inde belegeringh van Gulick ende den legher by Steeg „inden Jare 1610. den welcken u Excel. oock / onder zyne gunstighe Dese zynner
Excel.be-
zegelde Ac-
te ende
Commissie
is noch in
goeder
handt.

,,handt ende zeghel/ heeft willen verclaren te houden voor Bedienaar „des Godlichen woordts by sijn persoon/ ende in sijnen Hups/ ende „belasten met d'opsicht op die van sijnen Hups/mitsgaders d'onchi- „steliche argerliche manieren van doen ende leben/die hy in eenige van „hun soude weten strassingh weerdingh te sijn / om die niet goede ver- „maningh te weer ende te beteren/soo veel doenlick etc. den welcken „epntelick u Excel. soo menichmael Gods woordt heeft hoozen ver- „kondighen/ende syne handen sien opheffen totten lebendighen God/ „om met geduerige gebeden ende smeeringhen den Staet des Vader- „landts ende der Kerken/ nessens den persoon van uwe Excel. ende „het dooyluchtigh Hups van Nassau / aen S. Goddelijcke Barm- „hertigheyt te bevelen/ende voor de Heerlijcke Victozien/ daer mede „de selve God uwe Excel. soo sonderlingh heeft begenadicht/ende be- „roemt gemaect door de gheheele werelde/ vierichlick te bidden; con- „tinuerende inden selven dienst vanden Jare 1589. totten Jare 1617. „als wanneret het u Excel. niet langer en geliefde sijns Suppliants „dienst ende gehooz met sijne teghenwoordigheyt te vereeren. De „Suppliant is grootelick bedzoeft / dat hy van die tydt af/stande u- „wer Excel. onghenade/ sijnen publicken dienst niet en mocht opseg- „gen/ bysonder die hy oeffende inde Capelle van uwer Excel. logys/ „alsoo hem Suppliant niet onbewust en was/ dat hem (hadde het al- „leen aen hem in 't particulier gehanghen) toe quam te Wyck/ veel „eer/dan dat u Excel: sijnen halven/ soude wesen gheincommodeert „met bryten sijn hups te moeten ter Predicatie gaen. Maer alsoo „die gene/die des macht ende authoriteyt hadden/namelicke de Heeren

„Staten / 't selve niet goedt of stichtelijck en vonden / en mochte de
 „Suppliant syne particuliere ghenegenthedyt in desen niet volghen/
 „neffens dat u Excel. hem dooz sijn E. Threzozier/die u Excel. daer
 „van sprack op syne begeerte/ liet weten/ dat hy 't selve niet goedt en
 „vondt. Dus heest hy gecontinueert/ niet sonder groote quellinghe
 „van sich te sien beroost van 't aensicht ende de gunste van dien Prin-
 „ce/ voorz de gesontheydt ende 't welbaren des Welchen hy soo menigh
 „pverigh ghebedt tot Godt hadde gedaen/ soo in 't openbaer als in 't
 „bysonder/ soo wel in 't velt bupten/ als binnen syne ordinarise resi-
 „dentie-plaets. Helaes myn Heere: Godt ende de menschen/ die my
 „sijn familiaer geweest/weten/hoe menighmael ick versucht heb/ als
 „ick dese verbzeemdinge began te mercken/ ende sonderlingh/ nae dat
 „my was gesepdt/ dat u Excel. niet alleen in particuliere discoursen/
 „maer oock inde vergaderingh van myn Heeren de Staten van Hol-
 „landt my hadde ghenoemt den Autheur vande onenighepden inde
 „Kercke; ende by gevolgh oock in 't Landt: waer van hoewel ick my
 „ghenoeghsaem met alle respect ende eerbiedinghe in uw Excel. te-
 „genwoordighepdt hadde ghesupvert in volle vergaderingh van hare
 „Ed. Mog. myn Hooge Overhepden/ nae dat ick my inde selve met
 „eene Christelycke vrymoedighepdt van selfs hadde ghepresenteert/
 „tot de welcke oock myn Heeren vanden Hove Provinciael/ de Hee-
 „ren vande Rekkeningh/ Baelliou ende Borgemeesteren van 's Gra-
 „venhage geroepen waren (aen Welcke alle ick/ met tasteliche redenen/
 „verthooonde/hoe onschuldigh ick daerinne was/ oock soo/ dat uwe
 „Ex. selve daer inne scheen te nemen redelijck contentement) heb ick
 „evenwel naederhandt bevonden d' artificien mijner heymelicker par-
 „thpen en haters soo groot geweest te zijn by uwe Excel. dat de selve
 „opinie noch by u Ex. was gebleven/ oft op nieuwis verweckt. Och/
 „hoe menighmael/ myn Heer/heb ick/ tuschen Godt ende my/ myne
 „conscientie hier over doorsocht: hoe menighmael ben ick ghe-
 „west op stip van my r' eenemael van alle Kercken-dienst te ontle-
 „dighen/ ende my uw Excel. tegenwoordighepdt te ontrechken/ soo
 „verre ick soude konnen/ tot dat het Godt (die der Coninghen ende
 „Princen herten heeft in sijn handt) mochte ghelieben my de selve
 „gunstiger te maecten. Ick had myn afscheepdt al in lessleden Maert
 „genomen vande Kercke-raedt van 's Gravenhage/ staende op myn/
 „by de selve voortbesprocken/ recht/ hoewel ick my noch/ op der sel-
 „ver seer ernstige instantie/ liet bewegen haer te blijven dienen voor
 „een tydt/ indien ick konde/ doch vrywilligh/ ende sonder verbandt/
 „tot dat de ghemeynte soude zyn voorzien. Dus bleef ick noch: maer
 „Godt weet/ dat het niet en was sonder eenen groten strydt in myn/
 „ghenoedt/ of ick niet liever behoorde datelick te vertrekken/ siende
 „mijn persoon ende dienst soo onaengenaem omtrent u Excel. de sel-
 „ve Godt weet oock/ of soodanigh myn blijven zy gheschiedt/ sonder
 „eenighsins van verre te voorzien/ dat tselert is ghebeurt/niet sonder
 „vrees/ dat d' onnoosele vriendtschap/ die ick van voorz vele Jaren
 „hadde onderhouden met eenighe woornaemste Heeren/ Dienaren

„van 't Landt/ my in 't lest wel mochte in moeyte hengen/ hoe on-
 „schuldigh ick oock mochte wesen/ ten deele/ om dat ick my sach/dooz
 „de konsten mijner tegenparthen/ niet de selve Heeren inghewickelt
 „in veler menschen onverdiende haet; ten deel/ om dat de slagen van 't
 „naedencken/ datmen op pemandt heeft / dickwils mede vallen op 't
 „hoofd van sijnen vriendt. Dat ick vreesde is gekomen/in voeghen/
 „dat 't onweder zynde gevallen op die personen/mijne gunstighe ghe-
 „oordeelt hebben/ dat ick niet wel soude doen met blijven ter plaatse/
 „daer dese swarte wolcke haer verhoonde / ende dese bupe was upt-
 „gestort/ dreygende noch meer andere/ hoe onnoosel sp mochten zyn/
 „te willen overstorten: oock my; Niet dat ick nae der selver oordelen
 „verdient hadt soo gehandelt te worden/ maer om dat veler ingesogen
 „haet teghen my hun niet onbekent en was/ ende dat de vriendtschap
 „ende kennisse met de gebangene Heeren my eenighsing conde suspect
 „maecken / ende mede inwickelen in d' opinie der fautem/ daer mede
 „men scheen deselbe te willen belasten. Boven al/ om dat sp wisten/
 „dat u Excel. bleve houden d' opinie / dat ick was soo veel als een
 „voornement Autheur der misverstanden ende oneenigheden/ die
 „soo hoogh wierden gewonen: Welcke opinie sp hielden te zijn doodt-
 „lyck voor my / niet sonder my te doen gedachten de spreuk des wij-
 „sen / 's Conings Toorn is 's doodts bode. ick hebbe dan ten lesten/
 „niet sonder groot ghewecht niet mijnen selven/ haren raedt gebolght/
 „ende my wat ter zyden ghehouden/ op hope/ dat/ die sware storm
 „wat over zynde/God my de ghenade soude doen/ban uwe Excel. in
 „alle ootmoedigheypdt te doen verstaen/ jae met handen grÿpen mijne
 „tastelycke onnooselheypdt. Terwijlich hier op wachte/comt my de
 „Tijdinghe/ dat de Heer Berck / Borgermeester t' Utrecht / my
 „ghenoegh openlyck beswaert metten laster van verradery. Waer
 „upt ick/my selven vast hebbende ingebeelt/dat/sonder twyssel/ eeni-
 „ghe/ gebzeven door louter haet ende boosheypdt/mijn verderf hadden
 „geswozen/ trachtende in alle manieren waerschijnlyck te maecken de
 „bedreigherjen/ daer mede men 't volk/ 't sedert eenigen tijdt her-
 „waerts/ hadde gaende gemaect/ doende den luden ghelooven/ dat-
 „ter waren onder den Predicanten/ Ick/voor al/ die correspondentie
 „hielden met de Jesuiten/ende pensioen toghen banden Upandt/ghes-
 „drongen ben geweest sekerlyck te gelooven/dat/ ingestien de teghen-
 „woordige gestaltenis van saecken/ende de qualiteyt banden persoon/
 „die sijne conscientie hadden derren gewelt doen/ om my te vernielen/
 „soodanigh aenbrynghen alleen pzetexts ende deck-mantels ghenoegh
 „was voor mijne quaedtwillige/om my te doen vast settien/ mijn on-
 „nooselheypdt te vertreden/ende my den gheineynen haet op te offeren.
 „Dese insichten/ ende andere meer/ Ghenaedighste Heere/hebben soo
 „veel by my vermocht/dat ick / op 't verlof van mijne Geineynete/ en-
 „de 't Adwys van mijne vrienden / wat verder ben upt den wegh ghe-
 „gaen/om te moghen/buyten soo vele ontroernissen ende quellinghen/
 „telckenmael vernieuwt dooz verschepden onverwachte veranderin-
 „ghen/ in eensaemheypdt mijne ghebeden ende tranen uptstoorten voor

„Godt (die een waerachtigh getupge ende rechtveerdigh voorstander
„is mijner onschult) ende syne Godlycke Majesteyt bidden om wijs-
„heidt ende raedt / wat ick vorder / soude hebben te doen / om my te be-
„schermen ende bevrijden voor onderdrukkinge teghen 't ghewelt der
„gener/die/hebbende u Excel. opgemaecht tegen my / niet op en hou-
„den my ten uptersten te vervolghen/doende my oock verspieden ende
„lagen leggen op de passagien ende wegen / om my te grijpen. Godt
„heeft mijn gebedt verhoort / ende my desen raedt gegeven / dat ick my
„voor eerst soude soeken te verboeghen by uwe Excel. met dit Ghe-
„schrift / ende daer mede u Excel. aller ootmoedighst bidden om goe-
„dertieren audientie aen een bedroeft Dieniaer Christi / die oock soo
„vele Jaren is geweest / ende / met Godes hulpe / alle tydt blijven sal/
„uwer Excel. aller ootmoedighste ende ghetrouwste Dieniaer inden
„Heere. Dit doe ick nu / Ghenaighste Heere / ende bidde mits desen
„om vorder audientie. O Excel. en heeftle myne tegenparthyn en-
„de heymelijcke Vyanden niet geweygert / dus bidde ick ootmoedelick /
„dat het uwer Excel. goede gheliefte zp / my die oock niet te ontseg-
„ghen / noch dit Schrift / al is 't wat langh / van sich te werpen / maer
„lydsamelyck te hoozen 't gheen ick tot verdedigingh mijner onschult
„hebbe voor te stellen.

Doorluchtigste Vorst / Genadighste Heere: Wist ick pertinent /
„welche dingen het zyn / daer mede myne parthynen ende vpanden my
„by uwe Excel. soeken te bekladden / ick soudese stags voets volgen
„op de hielen / ende sperialijck antwoorden op elch punet. Maer na-
„, demael ick hare beschuldigingen niet en wete / dan in 't onsecker
„en in 't gros / kan ick tegenwoordelijck niet dan in 't onsecker ende

Dan te zyn
oorsaek der
oneenigheden.
troublen ende oneenigheden. O Excel. en heeft die opinie van haer
selven niet / maer s' is deselbe inghegeven van andere. ick ken den

„man / een Predicant / die 't my opwierp wat meer als twee Jaren
„geleden / in een vergaderingh / daer die saten / die ons konden ende be-
„hoordien te richten / daer ick was om my te verdedigen / ende dien ge-
„sel te beschamen : maer alsoo ick seer dzongh op syng segghens be-
„wijs / ende de Rechters / in plaets van hem daer op te perssen / vol-
„ghengs myn ernstigh aenhouden / ende haer Ampt / niet en spraken
„dan van de questien door vriendelijck accroet ter neder te legghen /
„imputerende of toeschrÿvende die Calumnie meer des beschuldigers
„oploopen heft als quaedtwilligheyt (hoewel ick anders wist / ende
„anders bleek) en konde ick niet te rechte komen / hoe seer ick daer op
„dzongh ende aenhiel. Dese hatelijcke beschuldigingh dan heb ick wel
„vernomen / geleden Jaer en dach / maer en sach nopt mensch / die daer
„van de minste reden wist te geben. Die / geen meeningh hebbende /
„om te verstozen / niet en doet 't geen up syne natuer verstooringh
„veroorzaerken kan / en kan eygentlick geen oorsaek of Auteur van
„troublen ghenoemt worden. ick heb die meeningh nopt ghehad /
„nopt sulcr aenghericht. Die doet dat hy te doen schuldigh is / vol-
„gheng sijn beroep ende conscientie / al volght daer up twist / twe-
dracht

,,dracht ende onrust / en is daerom epghentlyck gheen oorsaek der
 ,selver onrust/ maer sy/ die haer daer teghen onbehoorlyck opstel-
 len. Anders: Wat salmen segghen van Elia ende andere Prophe-
 ten? Wat van onsen Heer Christo ende sijne Apostelen? op welcker
 doen seer vele groote/ ende sware onrusten zijn ghevolght in't Co-
 ninghryck Israels/ in't Joodtsche Landt/ ende door de gheheele
 wereld. Salmen daerom qualificeren Autheurs van troublen?
 Wy verblijden ons nu soo seer over de Stem des Euangeliums inde
 reformatie/ datmen liever alles in vry ende vlam soude sien/ dan
 sich daer van te laten berooven: wat onrusten/ jae ellenden sijn noch-
 tang dienthalven geheel Europa overkommen? Salmen daerom seg-
 ghen/dat Luther/ Calvin ende andere/ welcker memozie men houdt
 in grooter eerer/ om de Reformatie ghevoerdert ende de waerheyt
 aenden dagh gebracht te hebben/ een deel warre-geesten/ opzoerders
 ende oorsaeken van troublen sijn gheweest? Wat myn persoon be-
 langht/ Genadighste Heer: Wanneer ick schoon d' eerste ware ghe-
 weest (des neen) onder die ghene/diemen houdt te zijn oorsaeken der
 disputen/ die ons heden ten dage quellen/ ende daer ick oock enighe
 onrust ghevolght is; Men en soude evenwel daerom gheen oorsaek
 hebben/ my niet soodanighe blame te bestwaren/ Wanneer ick daer
 inne waerheyt gehad/ ende myn beroep ghevolght hadde. Veel
 meer sal u Excel: (soo ick vertrouwe) my daer in onschuldigh hou-
 den/nu ick/noch d' eerste/noch de 2. noch de 3. noch oock op verre nae
 de voornaemste en ben. Men geest voor/dat andere/in't geen sy heb-
 ben ghedaen/ meest hebben ghestuert op myn aensien ende authori-
 tept. Maer/Genadighste Heer/gelyck het aensien ende d' authori-
 tept/die eenige my hateylck toeschrijven/ is bryten alle waerschijn-
 lichheyt/ soo en is oock soodanige tegenwerpingh niet gegrond dan
 in louker imagmatie. Sacken van Conscientie en gaen soo niet/
 ende hebben een geheel ander beleypd/bysonder inde even-gelyckheyt
 in onse Kercken geobservert. Blijft evenwel nemant swanger niet
 die opinie/ 't en is in mijne macht niet/ myn Heer/ hem die te bene-
 men/hoe pdel ende los de selve oock mach wesen.

Maer/ Ghenadighste Heer: Welcke is doch de daedt/daer mede
 men houdt dese verstoringh by my te zijn aengherecht? wat heb ick
 gedaen? Ist/dat ick/nedeng andere mijne Mede-dienaren/ene Re-
 monstrantie hebbe ghepresenteert aan onse H. Overheypdt/ ende daer
 in onse gevoelen over enige Leer-punten helpen verclarren/ om daer
 op te verwerben een Synodus/die daer van mocht oordeelz/of On-
 derlinge-verdraechsaemheyt tusschen ons ende onse Mede-dienaren
 van ander ghevoelen/ of ontslaginghe van onse diensten/ indien men
 ons niet soude willen of kunnen verdragen? Of ist/dat ick my me-
 de hebbet laten vinden onder de Colloquenten inde conferentie/ dies
 aengaende ghehouden/ dooz oordre ende in presentie vande selve onse
 H. Overigheypdt? Of zijn 't de Schriften/ daer mede wy bestreden
 hebben die gene/ die dese scheuringh ende onrust gingten aenrechten/
 alg/ten exemplel/ de Verdedingh vande Resolutie der H. H. Staten

„, by my gestelt ende u Excel. gedediceert? Indien sulck doen soo veel
 „, is als onrust ende verstoeringh aenrechten; o ellendige Onderdanen/
 „, ongeluckige Predicanten / die hunnen Overhepden niet eene Be-
 „, monstrantie en moghen presenteren/tot voorstandt der waerheyt/
 „, die nae de Godtsaligheyt is / noch klagen over 't groot onghelyck/
 „, datmen hun aendoet / noch hare saech verdedigen ten bevele der sel-
 „, ver Overhepdt/ noch haer met goede redenen stellen tegen twist en-
 „, de scheurmaeckers/ sonder daer mede te vallen inde blame van trou-
 „, ble/ende verstoeringh te willen aentrechten. Wijders: aengenerkt
 „, de gesepde Remonstrantie niet en gaet dan op 't onghelyck ons te vo-
 „, ren aenghedaen: onse conferentie niet dan op voorgaende beschuldig-
 „, ginghen/daer mede men ons heeft willen beleidighen: onse Verdedi-
 „, gingh der voorsz. Besolutie onser H. Overighedt tot der Kercken
 „, vrede/ niet dan op een Libel / 't welck de Trompette sterck streecht
 „, tot scheuringh: voorwaer/ indien over soodanighe strijd pemandt
 „, van bepde parthpen ghequalificeert sal warden te wesen Auteur
 „, van trouble/soo komt die name ende blame toe/niet ons/ die volgh-
 „, den/maer onse parthpen/die voozginghen. Men roept/ dat ick Au-
 „, theur ben vande Veroepingen eerst Arminij/daer nae Vorsty tot de
 „, Theologische Professie binnen Lepden/ ende dewyl men houdt/dat
 „, ick/ (by consequentie) Auteur ben vande selve. Hier op bid ick u Cr:
 „, ootmoedelijck dit wat naerder in te sien. De Heeren Curateurs der
 „, Universiteit hebbense bepde/d' een voor/d' ander nae/veroeopen/niet
 „, iupst op mijne/maer op andere recommendatie/die nochtans tegen-
 „, woordelick gehoude wordē de voornaemste onder de rechtsinnigste.
 „, Dat ick daer in mede hebbe ghearbeypdt/ is gheschiedt volgens uwer
 „, Excel: expresse last ende commissie/ om den Curateuren / op haer
 „, versoeck/ van uwer Excel. Weghen te assisteren/ ten epnde hare E.
 „, E. te beter mochten verkrijghen/ dat sp begeerden. Gock wierden
 „, sp veroeopen / niet om te verstooren / maer om de Theologie te lee-
 „, ren/ ende nae vrede te trachten/ zy bepde de Professie weerdigh sijn
 „, de geoordelte vande Kercken ende Scholen respective/ daer inne zy
 „, hadden ghedient/ zynnde de selbe Kercken ende Scholen over al in
 „, achtinche van oprecht ende supver te zyn inde Religie. Wanneer
 „, nu schoon eenighe trouble of onrust upt hare dispueten ware ghe-
 „, volght/ en soude 't selve immers niet behooren ghebracht te worden
 „, tot laste van die ghene/ die haer wettelick mit haer veroeyp souden
 „, hebben gemoeyt/ als die dat niet hebben gedaen tot soodanigen epn-
 „, de. Ware den menschen ghegeven d' uptkomst van alledinghen te
 „, kunnen voorsien/sp souden byhang Goden zyn. Hoc menighmael
 „, wedervaert oock den allerverre-siensten / dat 't gheen zy Wel/ ende
 „, ten goeden begonnen hebben/d' uptkomst niet en heeft nae wenschen?
 „, Men geest voor van groote ende diepe dessainen/die men in 't een en-
 „, de't ander soude hebben gehad. Neen/ Genadighste Heere/ 't sijn
 „, suspiciens sonder grond. Daer en is geen ander dan ordinaris ende
 „, gheoorloft / jaer behoochlyck dessein of voornemen gheweest/immers
 „, niet/

„niet mijns wetens. De saecken sijn ghevoerdert/nae datse haer voor
 „de handt hebben verhoont. Iffer eenigh besonder insicht ghe-
 „weest/twas/om/dooy die mannen /de noodighe matighepdt te doen
 „voorderen (ghelyck oock t' anderen tijden door andere Professooren
 „was gheschiedt in de selve Academie) in 't verhandelen van enige
 „Theologische materien/ ende specialijck in't stuck van Godts Pre-
 „destinatie : al tot den vrede der Kercken / ende om den Christen te
 „doen verstaen/ datmen meer wercks behoozt te maecken vande prac-
 „tijcque der Godtsalighedt/als van ledighe speculatiën ende onnutte
 „disputen/ende sonderlingh/ datmen niet lichtelick en behoozt te ver-
 „voordelen den Broeder/ die/ 't fundament ter salighedt vast houden-
 „de/ doolt in eenigh disputabel point. Ende wat die ghesepde man-
 „nen aengaet waer van d' een al inden Jare 1609. overleden/d' ander
 „noch in leven is / die oock de Professie tot Leyden niet actuelick en
 „heeft bedient) als ick van haer soude ghetuypghen/nae de kennisse/die
 „ick van bepden mach hebben / soo ben ick schuldigh te verclaren/
 „voor Godt / in oprechter conscientie/dat sp allenthalben nae eenig-
 „heidt/vrede/ende 't best der Christenheidt ende der Reformatie heb-
 „ben ghetracht/soo oock hare Schriften ten deele uytwijzen. In al-
 „len ghevalle is hier niet/raeckende den staet des Landts/of strecken-
 „de tot eenigh veranderinge of trouble inde selve. Dit te willen der-
 „waerts trecken/ ware de saecke al te swaer nemen/ende vrouwe God-
 „vreesende Mannen al te seer ende met groot onrecht belasten. Wel-
 „is waer / dat verwarringhe inde publyque Religie veeltjds met
 „haar sleept / min of meer / onrust oock inden Staet van een Landt/
 „maer dat en gheschiedt niet nae 't voornemen der gener/die de vorde-
 „ringe der Godlycker waerheidt soecken/tot Gods eer ende 's men-
 „schen eeuwighe salighedt/maer uyt doortsaect ten deel van sommiger
 „geleerde verwarde herffenen/die/ qualijck sijnde ghedispondeert/niet
 „en willen in hare vreemde/menscheliche/ schadeliche concepten ghe-
 „roert zyn/ ten deel vande quade humeuren van een Landt / 't welck
 „ghelyck zynde een lichaem dat van binnen onghesont ende half verrot
 „is / nauwelicx gheroert en kan werden / ende aengheraect/of 't en
 „schijnt te willen over hoop vallen. Maer waer is daer en tusschen
 „de wet onses Landts/ Ghenadighste Heer/ die den Predicanten of
 „Leeraren verbiedt te doen / dat ick ende andere hebben ghedaen (soo
 „nu is ghesepdt) in dese saecke/op poene van daer over gestraft te woz-
 „den criminelick / als Pertubateurs van 't ghemeyn best ende Au-
 „theurs van trouble? Daer zyn/ die tegen ons hebben willen voort-
 „brengsen een oude wet van seerker volck/ medebrengende/dat/die pet
 „wilde voorstellen inden Raedt / streckende tot veranderingh in ee-
 „nighe ghewoonliche wetten/ al waren die schoon quaedt ende nadee-
 „ligh / haer selven souden moeten verthoonen metten bast om den
 „hals/in gebaer van opgehangen te wozden/indien haer voorstel ver-
 „worpen wierdt:maer/ benefens dat die barbarische erde wzeede wet
 „was Heydensch / onsen Lande onbekent / soo en salmen niet bebin-
 „den/dat wt de Wetten of Religie hebben Willen veranderen:ter con-
 „tra-

„ trarie dient onse ghesepde Remonstrantie / om ons van die blame te
 „ supveren. Oock en is ons voorstel niet verworpen by onse H. O.
 „ verheypden/ maer aengenomen/ ende goet gekent dooz d' Onderlinge
 „ Verdzaeghsaenhepdt/die hare Ed. Mo. daer over hebben geordon-
 „ neert / daer mede verstaen moet warden / dat wpt inden Raade des
 „ Lands van die schult ende straffe sijn by gesproken. Men brengt
 „ t' onsen laste/dat wpt ons niet en hebben begeven tot den Synodus/
 „ of vergaderingh aller Kercken-dienaren/ om dien onse grieven voor-
 „ te dragen/ maer sijn gegaen aende Heeren Staten. Maer alsoo wpt
 „ dien Synodus niet mochten noch konden bekomen / dan door haer
 „ Ed. Mo. authozitept / hebben wpt onse grieven aan hare Ed. Mog.
 „ nootsaechelich moeten verthoonen/ende en hebben nopt getracht ons
 „ eenighe Synodale Kerckeliche vergaderinge/sijnde geconditioneert/
 „ soo dat behoort/ende inde welche onse partijpen niet en souden sitten
 „ als Rechters/te onttrecken/ soo upt onse Remonstrantien clairlyck
 „ blijkt.

„ Deze ende vele andere redenen meer / die ick / om u Excel. op dese
 „ materie niet te langh op te houden / ghenootsaect ben voor-by te
 „ gaen/doen my u Excel. ootmoedighst bidden/ geen gheloof te willen
 „ geven den ghenen/ die niet soo hateliche saerke gaenbekladden uwer
 „ Excel: ootmoedigh Dienaer/ die doch gheen autheur en is van dese
 „ differenten/ende wan hy het schoon ware(des neen)daerom geen Au-
 „ theor en soude sijn van eenigh trouble/aengesien hy alle verstorzingh
 „ haet/ende den Vryde bemint/ soo seer als pemant/ende 'tselue in alle
 „ sijne woorden/Werckē ende actien/soo overvloedigh heeft doen blijc-
 „ ken in alle sijn bedieninghen/dat een pder/oock de Oberheypden/oock
 „ uwe Excel. selve hem voor desen hebben geoordneelt ende gekent onder
 „ de vreedtsaemste van syne ordre : die oock in dese leste differenten de
 „ Ghemepte van's Gravenhage met ongeloofflycke patientie heeft
 „ dermate ghesocht in ruste te houden / dat de verstoorder der selver/
 „ geen cause siende/om door eenighe oorsaerke/van mijne zijde komen-
 „ de/de gesepde Gemepte te scheuren/de selve ten lesten in scheuringe
 „ geworpen heeft dooz epgener goedtduncken / op dat ick niet en seg-
 „ ge/moet wil/leghen het oordeel des Kercken-raeds/ soo blijkt upt
 „ de Resolutie by hare Ed. Gr. Mo. op 't rapoert sijner ende mijner
 „ Mede-dienaren/daer over genomen: Connende u Excel. in allen ge-
 „ val seer wel bewroeden/dat op vele goede/ ja Christelijcke/oock noo-
 „ dighe saerken/ dickwils(soo gesep) groote onrusten ghevolghyt zyn/
 „ niet upt hare nature/ noch nae't voornemen der gener/die haer daer
 „ mede hebben bemoeft / maer dooz verscheyden toekallen / die gheen
 „ menschelijcke wijshedt en kan voorsien/ noch ontgaen. Neffens
 „ dat/lgeen de Suppliant in desen mach hebben ghedaen/by hem/als
 „ een vroom Kercken-dienaer / conscientie halven voor Godt / heeft
 „ moeten ghedaen warden / sonder dat hy daerom strafbaer zy nae
 „ 's Landes wetten. Ist saeck voor het toecomende andere wetten
 „ worden gemaect/ ende het den Suppliant gheleghen soude zyn de
 „ Kercken ende 't Landt op dien poet te dienen/ soo weet hy seer wel/
 „ dat

,,dat hy ghehouden soude zijn die te onderhouden/of dragen de straffe
,,dies aengaende tegen d' Overtrevers te decreteren.

Maer (helacs) 't en is alleen 't verschil vande Religie niet / dat
men den Suppliant schijnt te laste te willen legghen. Daer sijn
(soo hy verstaet) die hem gaerne souden bewaren van sich gemoept
te hebben met het aennemen vande Waertgelders. Maer over de
Suppliant sich ghenootsaeckt vindt u Excel. ootmoedelijck te bid=
den / te willen aenmercken de bitterheyt zynner teghenpartijen / de
welcke/eenen sonderlingen haet gevat hebbende teghen hem/ van die
ure aen/ dat sijnen naem is bekent geworden onder de Remonstrant=
jen/jae om dese oorzaeck alleen/ ende dat hy d' Authoriteyt der O=
verheypdt in 't Kerckeliche/ tegen d' opinie vele Kerckeliche/ ernste=
lich heeft voorghestaen/arbeinden/ om 't quaet / dat zp hem soeken
aen te doen/te bewimpelen met eenigh politycq pretext : wel weten=
de/dat het al te hatelick is in dese Landen / pemandt met wereldt=
lycke macht op 't lyf te vallen / alleen om enckele Religions ver=
schillen. Hier up sprupten de verscheden waerschouwinghen
aenden Suppliant gedaen / medebryngende / dat indien hy sich niet
de Waertgelders niet en haddebemoeft/hy geen swarigheyt te vrees=
sen en hadde/willende segghen/ dat hy perijckel loopt/indien hy sich
daer mede bemoeft heeft. Ich hooze dit niet verwonderingh/ mijn
Heer/ende en kan daer up niet anders beslupten/ dan dat men 't op
mp soekt/onder wat pretext het zp. Ich en weet niet / wat te seg=
ghen is sich met de Waertgelders bemoepen / om daer op crimen te
bouwen tegens mp. Men weet/dat ick niet en kome indien Kaedt/
daer soodanighe saecken worden verhandelt / alsoo het mijnen beroep
niet en is. Ich en ben nopt in eenighe vergaderinghe gheweest/hep=
melycke noch openbare/daer in deliberatie zp gheleypdt / of men die
soude aennemen/of niet: soo verre is 't van daer / dat ick daer over
eenighe stemme soude hebben ghegeven. De Resolutie der H. H.
Staten vanden 4. Augusti(die 't fundament schijnt te zijn van alles/
wat desen aengaende ghevolght is) was al langh te woren genomen/
eer ick yet daer van hadde gehoorzt. T' Utrecht van ghelycken. In=
dien/van dese Resolutie pet spreecken/voor of teghen/ ex post facto, nae
dat de selve tot pders kennisse ghecomen zynde/materie gaf/ om daer
op te discoureren / is soo veel als sich daer mede bemoepen : alle de
werelt heeft sich daer mede bemoeft / selve tot de pelsers ende we=
vers toe. Ist moghelyck/ Ghenadichste Heere/ dat wijse lypden/
die eenighe kennisse van saecken ende vande Regieringh deser Lan=
den hebben/gelooven 't geen eenige onwetende (soo mp geseyt wort)
ratelen/ namelick/ dat in landts saecken bykants niet en is ghe=
schiedt/sonder dat myn asem daer over zp gegaen? Ich en versoecke
hier in niet/dan 't ghetuigenis selve van D' Excel. om te weten/ of
de selve opt in mp/ende in myne vele aenspraeken aen u Excel. (tot
dewelcke de selve mp de eere dede van dichwils toe te laten) bemerkt
heeft een humeur/ dat sich gaerne bemoeft mit Politijcke saecken.
Alle mijn leven heb ick daer van een afkeer gehad. Dit naedinc=
ken

Dan be=
moeperus
met het
aennemen
der Waert=
gelders.

Van dienst
 wile ghe- „ken is (soo schijnt) ghesproten hier uyt / datmen my dickwils heeft
 gaen te zijn „sien gaen ten Huyse vanden Heer Advocaet Barneveldt / oock dat-
 in't logis „men verschepden politijcke Heeren ende Regenten somtijds heeft
 des H. van „ghesien uyt ende ingaan t' mynen Huyse. Beypde is 't waer : maer
 Barneveldt „t'geen men daer uyt infereert en slupt niet. Men heeft my eenighe
 „Jaren gheleden menighmael sien gaen in/ ende uyt het laghs van u-
 „we Excel:ende de Camer vande selven Secretaris : wie sal daer
 „uyt besluyten/dattet was om Landt-saecken? Ick en versoech hier
 „niet dan't oordeel van u Excel.die 't naturel vande Heer Advocaet
 „kennende / Weet / of hy seer communicatyf was in die materie/ by-
 „sonder mit Predicanten. Of hy sich seer liberael thoonde aen an-
 „deren in sulcke saecken/ is my onbekent/ by my heeft hy sich in dat
 „stuck alle tijdt bewesen te zijn eenen rechten Harpocrates of swijger.
 „Beneffens oock/dat ick nopt seer curieux en was/om van sulcx veel
 te weten/heeft my d'eerbiedinge tot sijn treffelick ghelaet alijdt we-
 „derhouden/dies aengaende veel te vraghen. Can pemandt vreemd
 „vinden/ dat een Predicant/ woonende inden Haghe/bedienende twee
 „Kercken / oock de Hoof sche/ hebbende daghelijcx aen sijn deur vele
 „Predicanten/oock miserabile personen / gaende ende komende/om
 „vet aen de Heeren Staten/oock te Hove/te versoecken/ hebbende by
 „haer selven weynigh toeganghs tot foodanighe personen/ ick sijnde
 „oock menighmael gedeputeert gheweest vande Kercken/ om 't een of
 „tander te verthoonen / dickwils begaet het hups vanden Advocaet
 „van 't Landt: waerom en heeftmen hier op niet ghesmaedt gheleden
 „thien/ vijftien/ twintigh ende meer jaren/ doe de lypden/die hier op
 „nu wonderliche Castelen bouwen / seer wel daer mede te vreden wa-
 „ren/ 't selve presen / en oordeelden/dattet niet en was/dan tot merc-
 „helyck voordel der Kercken in 't ghemeijn / ende van vele Predicanten
 „ende ellendighe personen in 't sonder / Dickwils ben ick oock
 „derwaerts ghegaen (Godt weet het) seer ongaerne/ om verschepden
 „consideration/ende merckelick/om dat ick ghenoootsaeckt was soo ve-
 „le goede uren te besteden tot die sollicitation / daer over ick menigh-
 „mael ghelklaeght hebbe. Neemtmen 't op 't veel begaen van sijn
 „Ed. loghs tsedert eenigen tydt herwaerts / soo bid ick u Excel. oot-
 „moedelick/te gelooven/dat/indien die gene/die my in dese leste jaren
 „hebben na gheoocht/oock so wel een oogh in 't zeyl hebbhen ghehadt
 „van te voorzen / spullen moeten bekennen/dat tusschen 'tgaen en ko-
 „men in d' een en d' ander tydt geen onderschepdt en is/hoewel d' oor-
 „saeck/moghelick/ tsedert een jaer of twee herwaerts/wat verschep-
 „den is gewest. Dickwils heeft de H. Advocaet my ontboden: dick-
 „wils heb ick hem van selve gaen besoeken / ter occasie van dit droe-
 „vigh verschil inde Religie / ende de vervreemdinghen daer uyt ont-
 „staen / ende hebben gediscoureert van 't geen diel-aengaende hier en
 „daer doort gantsche Landt passeeerde / ende vande bequaemste mid-
 „delen / om 't selve te remedieren : hebbende S. Ed. sich/ghelyck ick
 „oock myn selve/dickwils seer perplex ende bekommert gebonden o-
 „ver 't gheen men daer van hoorde ende verstandt ghepassert te zijn

,, in Predicatien/Kercken-raden/ Classen ende andere vergaderingen.
 „ Dicke wils hebben wy ghesprooken van de Synoden / mitgaderg
 „ van 't goedt of quaedt / dat upt de selve stondt te verwachten / doende
 „ daer op verscheden voorzaghen. Altemet heb ick hem oock Re-
 „ monstrantien gegeven voor de Remonstranten / om die aende H. H.
 „ Staten te presenteren als Advocaet vanden Lande / door welker
 „ hand men ghewoon was die te doen overleveren / nefens verscheden
 „ incidenten / die in sulche occurrentie konnen voortvallen. Cortes-
 „ lich/Genadighste Heer / ick heb met S. Ed. niet ghesproocken / noch
 „ zijn Ed. met my / anders dan van Kerckelieke sacken / voor so veel
 „ de selve mede den Heeren Staten raerkt / ende aende selve moesten
 „ werden ghebracht alles / volgens myn Ampt ende beroep / ende ghe-
 „ lyck de Kercken-dienaren alle tydt sijn ghewoest. Wat
 „ belanght eenige politijcke Heeren / diemen somtijts in ende upt myn
 „ Hups mach hebben sien gaen : 't selve kan my niet beswaren. Een
 „ Predicant en mach gheen deure sluyten voor eerlycke lypden / ende
 „ vrome Heeren / soodanige ick alle tydt gevonden ende gehouden heb-
 „ be / diemen schijnt te willen noteren: eenige vande welcke ick famili-
 „ aerlyck ghelyck ende ghehanteert heb / tsedert den aenbanck mijner
 „ Beroepingh inden Haghe. Andere zijn oock myn Commensalen
 „ gheweest. Personagien soo wel Religieus als Politijcq / die dicht-
 „ wils ende doorgaens met my over Religieuse sacken hebben ghes-
 „ correert / bysonder over de hupdighe differenten. Wat wonder
 „ is 't / indien / ghelyck de Contra-remonstranten hare aenspraekken /
 „ familiaritepten ende correspontenten hebben ghehadt metten hun-
 „ nen / ick ende myne mede-broeders tsamenspraek ende gemeenschap
 „ hebben gehouden met die van ons ghewoelen? Hoe verre onser tegen-
 „ parthjen secrete ende andere communicatien sijn ghegaen metten
 „ hunnen / en roert my niet: maer te segghen / dat onder ons / by my / of
 „ by myn weten pet soude sijn gedelibereert van Maertgelders aen te
 „ nemen / of pet voor te nemen tot eeniche verminderingh vande Au-
 „ thoritept der H. M. Heeren Staten Generael / of uwer Excel. is
 „ eene pure calummie onser tegenparthjen / die nimmermeer sal bewe-
 „ sen worden. Dat ick gheloof / ende / discouerende vande occuren-
 „ tien / ghelyck andere / wel hebbe toeghestaen / dat de Ed. Ho. Mo. Hee-
 „ ren Staten van Hollandt / als H. Overhepdt van 't Land / macht
 „ ende authozitept hadden soodanighe Resolutie te nemen / ende in 't
 „ werck te stellen / ende dat ick dat mach hebben gedaen / om de wettige
 „ Authozitept der Overhepdt te hanthieren teghen inwoonders / die-
 „ men vreest de selve te willen vertreden / ende voort te komend exres-
 „ sen in eeniche Steden vernomen / wil ick niet ontkennen: houdende /
 „ dat een goet onderdaen toestaet / een goet ghevoelen te hebben vande
 „ besluyten sijner Overhepdt / soo langh niet notaerlyck van der selver
 „ ongherechtigheyt en blijkt. De disputen daer over / tsedert geresen
 „ onder de Regenten / staen my of myns ghelycke niet toe te termine-
 „ ren: doch en heb ick ropt hoozen segghen / dat de Majesteyt van 't
 „ Collegie der Ho. Mo. Heeren Staten Generael soo groot is / ende

„moet wesen/ inde Provincie van Hollandt/ over der selver Onderdanen/ dat soo wanneer de selve Provincie quame haer recht te disputeren teghen de Generalitept/ uyt kracht van het Tractaat van Vnie/ die de Provincien met malkander zijn aenghegaen/ elct houdende de Souvereiniteyt in de sijne/dat een Predicant soude gehouden woeden crimen begaan of de palen sijns beroeps ghe-exereerdeert te hebben/ indien hy sijn eygen H. Overheypdt daer in geen onghelyck en gawe teghen de contrarie soustenue vande Generalitept. Indien men nochtans verstaet/ dat ick in dit stuck hebbe ghedoolt/ niet soo vele andere Onderdanen van Hollandt/ ende men wil/ dat de gheseyde Vnie/ nu/ zedert de bevestigingh vanden Staet/ anders werde ingesien/ als voor heen/ soo bid ick hare Ho. Mog: ende u Excel. ootmoedelick/ dat my dese onwetenheydt werde vergeven/ als gegrond in desen Reghel/die ick in eenvoudigher herten alle tijdt hebbe ghelooft waerachtigh te sijn/ te weten/dat/ wanneer de Provincien respective de gheseyde Maerder Vnie van Utrecht ghenoegh doen in 't gene by de selve is ghestipuleert/ aengaende de ghemeynē defensie tegen den algemepnen Vpandt/ de Generalitept geen vorder segghen en heeft/ elcke Provincie sijnde Souverain inden haren/ ende moghende oeffenen alle acten van Souverainitept/ als daer sijn/ onder anderen/ de dispositie of ordre op 't stuck vande Religie/ ende de behoochlyke verseckerheydt tot versterkinghe van hare authozitept teghen hare onghereghelde Onderdanen. Verstaen die ghene/ die nu 't Landt regeeren/ ende u Excel. met die van Hollandt/dit stuck nu anders/ soo heken ick/ dat alle goede onderdanen's Landts gehouden ende schuldigh zijn haer voorzaen daer nae te reguleren. Maer wat reden isser/ dat mijne parthyen my souden willen toerecken als schuld/ dat ick tot noch toe/door gehoorzaemhept/ gepresen ende gebolght hebbed' ordre der ghener/ die ick schuldigh ben geweest te erkennen voor mijne H. Overheypdt/namentlyck/ mijn Heeren de Staten van Hollandt ende Westvrieslandt/ sijnde wettelyck vergadert/ ende besluptende mit meerderheypdt van stemmen.

Dan't seggen van den Heere Berck/
 „Kesteert / Ghenaedighste Heer / 't seggen vanden Heere Berck/ „soo vol verkeertheypdt/ dat ick ten hooghsten wensche S E. in eene „plaets te sien/ daer ick hem soude moghen in rechte betrekken/ om „hem te doen gheven Reckenschap van soo groote boosheypdt. Hy zept/ dat ick/drie Jaren gheleden/ propoosten ghehadt heb met hem van een accoort/ ghemaeckt met den Coningh van Spaenjen/ om niet meer krygh te voeren teghen hem/ ende dat ick tot bewijc van dien soudt hebbent voorts gebzacht/ dat gedurende 't leger by Krieg de Soldaten van d' eene ende d' andere zijde souden hebben ghespeelt frere compagnon, dorischende het koorn te samen/ ende den bupt te samen deplende. Dit lest is waerachtigh. Maer wat dwiesheypdt/ „'t gepretendeerde accoort met Spaenjen daer mede te willen bewijzen? Noch: dat ick soude hebben gesepdt/ daer de Spaensche komende in Over-Ussel/ de poorten souden open vinden; ende dat ick wel wist/

„wist / dat de pverighste inde Religie den rock souden omkeeren:
 „oork / dat wy het byslang met de Papisten eens waren/ ende dat de
 „Spaensche een pder bp zijn Officie souden laten blijven: Propoo-
 „sten/ die hy soude hebben gestelt bp gheschrifte/ soo haest ick die sou-
 „de hebben ghesprocken: ende dan noch ten lesten (om 't stück quan-
 „sups vol te maecten) dat ick hem gheduerende de handelingh van
 „Treves ('t zijn nu neghen Jaren) van weghen de Spaensche ghely-
 „soude hebben gepresenteert / om hem te corrumpieren. Ick en sal u
 „Excel. niet ophouden met in 't langh te deduceren de vele Imperti-
 „nentien/ die inde 't samensprekinghe bp desen man/ als tusschen hem
 „ende my ghehouden/ ghesneedt/ bevonden wordēn/ noch op de sobere
 „waerschijnlichkeit/ die daer is/ desen aengaende/ ten opsiē van my/
 „noch op syne ontrouwigheyt aen 't Landt/ van een soo verre siende
 „stück soo langh verswegen te hebben: (ick hope het noch te doen by
 „ander ghelegenthedt) Segh alleen/ dat dese man raescalt van Ou-
 „derdom/ of oberloopt van boosheidt.

„Wt allen desen/ namelick/ dat d' een u Excel. persuadeert/ dat ick
 „d' Autheur/ jae d' eenige Autheur deser Troublen ben; dat d' ander
 „my voorspelt/ dat ick in ghebaer ben / indien ick my bemoert heb
 „met de Waertgelders: ende dat de derde nu/in dese gelegenthedt van
 „tijden ende saerken/ gaet versieren propoosten smaekende verrade-
 „rye/ als bp my tot hem gesprocken/bzie/ jae negen jaren gheleden
 „(soo hy selve seydt) kan ick niet anders beslupten / Ghendighste
 „Heer/ dan datmen nae mijn leven staet/ om my 't selve te doen epni-
 „digēn/ of op een schabot/ of in eenige dzoevige ghevanghenis/ nae
 „datmen my/ op 't ghetuyghenis van yemandt/diemen soude moghen
 „willen achten gheloof-waerdich te zijn / ter scherper examen soude
 „hebben verwesen / ende eenoudt man van tedere complexie dooz
 „groote pijnē soude hebben doen segghen dinghen/ daer op hy nopt
 „soude hebben gedacht: ofte/dat ick/ my bp tyde hebbende gesalveert/
 „om soodanighe wreedtheyd t' ontgaen/ ten eeuwighen daghen upt
 „mijn Vaderlandt ghebannen werde als een Schelm/ Verrader/ of
 „Perturbateur vande gemeyne ruste/ om dooz dien middel te versadi-
 „gen den haet/daer mede men tegens my onsteeken is/ hoewel (Godt
 „zij gedanckt) sonder oorsaect) ende met een/om/datter dooz/ de Hep-
 „lige ende Rechtbeerdige saerke der Remonstranten (die de sake Gods
 „ende sijner waerheidt is) te meer hatelick ende stückende te maec-
 „ken/ als of de selve hadde gherust op louter opzoer/ boosheidt ende
 „verraderije teghen den Staet van 't Landt/ ende de Gereformeerde
 „Religie / ende alsoos niet een/ dooz den selven wegh/ te verificieren/
 „quansups/ ende waer te maecten/ eene ontalliche menichtē logenen
 „ende calumnen/daer mede men 't volck gaende/ jae rasende heeft ge-
 „maecht teghen ons: de quade/onrechtbeerdige saerck onser tegenpar-
 „thyen/ de Contraremonstranten te plaesteren ende verschouwen/ ende
 „voorts de onse te doen veroordelen/ als de booste ter wereldt. My
 „dan vindende in dese perplexiteyt ende benautheidt / heb ick van
 „dese quaden willen kiesen/ dat my durekt 't minste te wesen/ ende

Na ij

dat

Dit is na
geschiedt in
openbarenen
druck.

„dat ick gheleewe my na Nature ende Schrifture/ gheoorloft te zijn:
 „te weten/ dat ick mijner Vyanden furie ende raserne soude voorko-
 „men/ met my een weynigh ter zyden te houden / ter tydt ende wyle
 „toe/ dat/ dese sware tempeesten wat zynne ghestilt/ ick de deute van
 „Justicie voor my soude open sien (die my nu schijnt soo veel als ge-
 „sloten te zyn) om my als dan ten vollen te verbedigen teghen alle die
 „gene/ die my pewers mede souden willen beswaren/ het zp dan wat
 „het zp/aengesien ick myn conscientie/ in alles wat voorsz. is/ ende
 „watmen my voorder soude willen oplegghen/ t' eenemael binde/ net/
 „supver/ onnoosel ende oprecht.

Dan in ne
Religie.

Want soo veel de Religie belaeght/ ick en ben/ Godt los/met geene
 „Ketterye besmet: ende al waer ick t' (des Heen) dat en is niet Capis-
 „tael in onse Landen/ wanneer daer onder of mede/ geen factie of op-
 „roer gemenght en is. ick ben door Godts ghenade een Christen/
 „doende professie vande Ghereformeerde Religie / sulx de selve in
 „Godts woordt verbath ende inde gemeyne belijdenis der Gherefor-
 „meerde Kercken/conform t' selve woordt/ verklaert is. Aengaende
 „onse geschillen: Indien onse Gereformeerde Kercken het daer voor
 „houden/ dat de leere vande Predestinatie metten aenkleven/ soodie
 „by de Contraremonstranten wordt gedreven/ is een nootsaerckelijck
 „Artjikel of leer-punt onser Reformatie/ sonder dat sp tot hare ghe-
 „meynschap/of oock tot den Kercken-dienst/ wilien toelaten die gene
 „die sijn van't gevoelen der Remonstranten/in die materie/gelyck sp
 „die in hare Remonstrantie hebben verklaert ende inde Haeghsche
 „Conferentie verdedight: In sulcken ghevalle houde ick vast/ dat de
 „selve Geref: Kercken grosselijck doolen/ ende dat ick niet langher in
 „der selver Kercken ghemeynschap en soude konnen noch willen blij-
 „ven/ upt vrees van God te vertoozen ende myne Conscientie gros-
 „selijck te beswaren. T' gheen ick dies-aengaende heb helpen Re-
 „monstreren/confereren/schrijven ende disputeren/ is niet gheschiedt
 „upt dertelhepdt/om daer mede trouble of verstoeringh aen te rechten/
 „t zp in de Kercke of inden Staet des Landts (o Godt / ghp weet
 „dat ick hier in de waerhepdt spraecke) maer door nootd / om myne
 „conscientie te ontlasten/de waerhepdt/die nae de Godtsalighepdt is/
 „voor te staen/ volgens myn beroep/ als een getrouw Herder/ Lee-
 „raer ende bedienaar van Godts woordt / die reekenschap gheven
 „moet vande Zielen hem betrouw / toestaet/ oock om myne Mede-
 „broeders (die men socht om de selve waerhepdt te onderdrucken) de
 „hulpelijcke hand te bidden in alle behoorlijckthepdt.

Dan be-
moegenis
met politi-
sche sac-
ken/ coores-
pondentien
metten Ds-
andt/ ende
yzooposten
met Berck.

Met Politijcke saeken heb ick my nopt bemoept / ende en ben de
 „palen myns beroeps nopt te bupten ghegaen/myns wetens. ick
 „hebbe myn H. Overhepdt (die ick tot hier toe/ ende zedert de asswe-
 „ringh des Conincx van Spaenjen/ hebbe gehouden/ ende noch hou-
 „de / (ghelyck ick oock voor hebbt verklaert te zyn/ myn Heeren de
 „Staten van Hollandt ende Westvrieslandt) ge-eert/gerespecteert en-
 „de gehoozaemt/ onderhoudende hare wetten ende ordonnantien/ nae
 „den wille Godts. Van gelycken heb ick alle tydt ge-eert ende ghe-
 „hoor-

„hoorsaemt de Subalterne Oberighedt/ of Ondermachten bp hun-
 „ne Ed. Gr. Mo. gestelt/ peder in sijn graed. Ick was nopt in eenige
 „vergaderingh of geselschap/ alwaer gehandelt zp/ ofmen Waert-
 „gelders aennemē soude of niet/ veel min in sulcke/ daer yet soude we-
 „sen voorghestelt/ of besloten/ teghen de Authoriteyt vande Ho. Ma.
 „Heeren Staten Generael/ of van uwe Excel. tot dewelcke ick alle
 „tydt soo vele affectie ten ootmoedighe dienste ghedraghen/ oock dessel-
 „ven Hooghedt ende prosperiteit hebbe bemindt / als yemandt die
 „leeft. Ick en weet niet wat het is corespondentie houden metten
 „Spaenjaert/ den Paus of hare Suppoosten/ wie sp moghen wesen/
 „Jesuiten of andere/ hebbende nopt van hun ontsanghen/ noch brief/
 „noch boodtschap/ by monde of by geschrifte/ weyniger eenige giste/
 „of present/ directelick of indirectelick. Ick wilde liever aerde eten
 „dan sulcx doen. Mijn Siel ende gemoet is daer van geheel wyp/sae
 „selve mijnen ghedachten. Ick ben daer in gheheel onschuldigh ende
 „onnoosel. ’t gheen Berck seydt/ van’t gunt ich hem soude hebben
 „gepresenteert/is louter versiert. Hy raefkalt/ daer is in’t minste
 „niet aen/niet het minste. Heb ick niet S. G. eenige propoosten ge-
 „hadt (daer van my nochtans ’t minste niet en gedenk) nas dat ick
 „van uwer Ex. Leger ende dienst by Gees was wederghecompen/van
 „’t gunt tusschen bepde Legers/ ’t onse ende des Vyandts/ was ghe-
 „passeert: ’t kan zyn/ dat ick mocht hebben geseydt/ dattet daer soa
 „stil was gheweest als offer accoort ware gemaeckt/ alsoo daer gants
 „geen Acte van Hostilitet en wierd gepleeght/ ende de Soldaten om
 „voeder gaende ende malcander ontmoetende schenen te spelen frere
 „Compagnon, dor schende ende deplende den bupt te samē: of yet diesge-
 „lijc: ’t Welck alle de Werelt weet waerachtigh te zijn: Maer van ee-
 „nigh accoort datter soude sijn gemaeckt mette Coningh van Spaen-
 „jen/ om geen oozloogh meer teghen hem te voeren/ daer van heb ick
 „nopt hoozen sprecken: Wete oock wel/ dat ick sulcx nopt heb upt
 „mijn mond laten gaen teghen yemandt die leeft. Ick soude oock
 „wel moghen hebben geseydt (sonder nochtans daer van te hebben de
 „minste ghedachtenis) dat de Stadt van Wesel/ zynnde inde handen
 „vande Spaensche/ de Spaenjaert nu ’t velt open ende wyp hadde tot
 „de poorten vande Overpffelsche Steden toe/ alsoo hy nu gheen Bi-
 „viere meer en hadde te passeren/ ende dat derhalven sijn blijven tot
 „Wesel/de Landen aenden Harden gelegen/wel seer schadelijk soude
 „mogen wesen: Sulcke discoursen hiel doe een pghelyck; maer dat ick
 „soude hebben gheseydt/ dat de Spaensche daer comende de Pooerten
 „der Overpffelsche Steden souden open vinden/ is een sacck/ die ick
 „nopt en hebbe gedacht te seggen/ ghelyck oock niet het Artijckel van
 „een pder te laten by sijn Officie. Dat wyp bykants eens souden sijn
 „met de Papisten/ is een point soor verre van mijnen ghevoelen/dat ick
 „wel weet ’t selve nopt alsoo gespyrocken te hebben. De goede man
 „heeft moghelicke van yemand verstaen/ datmen eenighe remon-
 „stranten niet dat ghevoelen belastede/ sonder te weten wie: willen-
 „de nochtans desen Bal yemand tockaetsen/ heeft hy hem my toe-
 gescho-

„gheshoten door eenen heymelijcken haet / die hy my toedraeght/
 „sonder dat ick kan bedencken / welche daer van d' oorzaeck zy.
 „T ware oock een groote vermetelheypdt van my/te segghen/ dat soo
 „vele pveraers om de Religie de Huyck souden ommekeeren. Hoe
 „konde ick dat weten? maer wel mocht ick hem hebben geseyt (sonder
 „te weten of ick dat hebbe geseydt ende dooz wat occasie , datmen niet
 „en moet meynen / dat de groote pveraers/ in 't aensien van bumpten/
 „alletyd vast sullen staen in teghenspoet: twelck d' erpahrenthept niet
 „dan al te waerachtigh heeft ghemaect in velen. Men mach oock
 „gheen fundament maecken op 't geen hy zeydt/dat hy die propoosten
 „al van die tydt aen heeft by gheschrift / 't is moghelyck eerst
 „geschiedt eenighen tydt daer na. Sijn E. kan oock eenighe myne
 „reden qualijck hebben ghebat / of qualijck onthouden. Wat daer
 „van zy: valsch ende onwaerachtigh ist/dat ick die propoosten/soo hy
 „die daer heeft gestelt/ende aen malkanderen ghehecht/opt hebbe ghe-
 „houden teghen hem of vemandt anders. My valt nu in/Genadigh-
 „ste Heer/twelck mogelick in desen eenighe openingh gheven zal/na-
 „melick/dat ick voor desen wel hebbe verstaen/dat/ nae 't publiceren
 „vanden Treves groote questie rees tusschen den Heere Benesse van-
 „der Al zal. ende hem Berck/ ter oorzaeck van 't present of vereerin-
 „ghe/ die de voorzoeende Heere vander Al (als oock S. G. Grave
 „Willem van Nassau/ende d' andere Heeren Gedep. die gheweest wa-
 „ren over 't beslypt ende publicatie vanden Treves binnen Antwer-
 „pen) hadde ontfanghen van weghen d' Eertshertogen/sustinerende de
 „voorzoeende Berck (om oorzaecken die hy weet) dat dat present of
 „vereeringhe niet den Heere vander Al / maer hem Berck toe quam.
 „Oock gedenecht my doe wel gehoorzt te hebben/datter waren die ghe-
 „arbept hadden dit geschil tusschen die twee te middelē op desen voet/
 „dat pder van hun soude hebben de helft van die vereeringhe. Noch
 „weet ick seckier/ dat ick eenighen tydt daer nae/alsoo ick 't Utrecht
 „was / ende de Heer Berck in groote contentie stondt met eenighe
 „Heeren vande Regeringe 't Utrecht/soo verre/dat S. E. oock up de
 „vergaderingh bleef/ of ghelaten wierd/ ghebruycket ben geweest/om
 „met d' een ende d' andere Heeren te sprecken / ende te sien/ of men de
 „saek tusschen de ghenoemde twee soude kunnen vereffenen/zijnde hy
 „Berck zelue my te dier tydt komen soeken in myn Logijs/ende ick
 „hem hebbende gaen binden in 't syne / dier oorzaeck halven / ter
 „meiermael. Soude ick doe wel met Berck propoosten hebben ghe-
 „hadt vande voorzoeende vereeringh of present der Eerts-hertoghen/
 „daerom de voorzoeende twist voorzemelicke (soomen hiel) gheresen
 „was / om hem te raden/dat hy wel soude doen / sich met de helft la-
 „tende contenteren? Ick en heb daer van geen seckere memozie:maer
 „wel/dat ick doe aen S. E. verschepden propoosten hebbe gebruycket/
 „hier toedienende/dat hy syne haestigheypdt ende oploopenheypdt (daer
 „over ick veel had hoozen silaghen) soude breecken/ende in vrede leven
 „met zijn mede-Regenten. Soo kan 't oock sijn / dat ick by die oc-
 „casie/hem/ oock op 't voorgaende/om vrede te houden/tot ghesegge-
 „lichheypdt

,,lickhepdt hebbe vermaent. Indien dit is:och Godt/wat booshept
 war dat van dien mensch / den ormoselen / die poorchde syne begeer-
 lickhept te brepdelen over een present der Spaenjaerden/om 'welck
 "in zyne handen te kryghen/ hy selve gingh questie mooveren tegen an-
 dere/nu/nae 't verloop van neghen Jaeren/ te gaen beswaren/als of
 ,hp die gheen ware/die hem eenigh present of gelt van 's Vpandts we-
 gen hadde aengheboden / ick (segh ick noch eeng) die my door bevel/
 ende ten dienste van u Excel. hebbende laten binden binnen Berghen
 op Zoom/daer nae/ door last van mijn Heeren de Staten Generael
 ende van Holland/ghedaen hadde de repse van Antwerpen/ten dienst
 vande voornoeinde Ghercomiteerde Heeren/ om aldaer Godts
 Woordt te predicken in harer Gen. ende E. E. Logijs / de minste
 vereeringe niet en ontfingh/ zelue niet/ te dier tydt/van wegen hare
 H. M. hoewel daer waten van veel minder gelegenthept/ Iae tot de
 Rocke ende Krauwels toe / die met eenigh memoriael vande Tre-
 bes bedacht wierden. Een schoon Commissaris / Ghenaadighste
 Heer/ die met ledige handen van 's Vpandts wegen soude gaen pre-
 senteren gelt aen Berck/om hem te cozrumperen.

,, 'Ten is 't noch niet al. Dus terstont / terwyl ick dit schryve/
 ende dese(niet dan al te langhe Verantwoordinge ende Supplicatie)
 myne te beslupten/komt my tydingh/ Ghenaadighste Heer/ dat een
 Wode gesonden is / met brieven aen eenen E. Maedt der Stadt We-
 sel/om daer te vernemen na eenen bries/die ick soude hebben geschre-
 ven aen pemandt aldaer / terwylle de selve Stadt vanden Marquis
 Spinola was beleghert / door welcken bries de Magistraet aldaer
 soude sijn bewoghen geweest/om de selve Stadt in 's Vpandts han-
 den over te gheven. Eenen neuwen Vondt/ om my tot een dobbel
 Schelm ende Verrader te maeken. Och God/wat en kan de haet
 van Religie niet / ende bpsonder van Theologanten : Seecker Pre-
 dicant van Wesel/met name Andreas Couius, hadde dit geruchte ge-
 stropt/dzie jaren gheleden/eerst in Zeelandt / daer nae in Hollandt.
 Dit dede hy/terwyl hy quam om eenighel Aelmissen voor de Armen
 van Wesel te vergaderen/ daer toe hy oock mynne hulp ende bystandt
 ghebruyckte/ door aenspraech aen u Excel. myn Heer Barneveldt/
 ende de E. Magistraet van 's Gravenhaghe / sijnde oock t' mijnen
 hupse wel ghetracteert geweest met sijnen Assistent Barent Mens-
 sinck / Apotheker ende Ouderlingh tot Wesel / sonder my de minste
 kennisse te doen van desen leelichten klank/die sp my hadden naeghe-
 geven. Soo haest ick 't daer nae (sp vertogen zynde/met goedt ver-
 ghenoeghen/uptten Hage)quam te vernemen/dede ickse volgen ende
 arresteren/earst binnen Lepden/daer nae tot Rotterdam/om hun de
 waerhepdt te doen verklaren van 't gunt sy daer van mochten we-
 ten. De man selve / aende Welckeick soodanighen bries soude heb-
 beu geschreven(die noch teghenwoordigh is Borger ende Coopman
 tot Wesel/genaemt Jan van Lepden) sijnde daer nae ghekommen in
 's Gravenhaghe/ hebbe hem van gelijcken doen arresteren/ende voor-
 chepenen/onder eedt/doen verklaren/wat daer van mochte wesen.

Dan 't
ober-gaen
der Stadt
Wesel.

„Dit beschept hebbende / presenteerde ick my voor 't Collegie vande
„Heeren Gecommitteerde Staten van Holland/ klagende over sooda-
„nige handelinghe/ende hare Ed. Mo. overleverende alle 't voorz, be-
„scheypdt/met versoecht/dat hare Ed. Mo.haer daer op naerder Wilden
„informeren/tot bethooninghe mijner onschuldt/ of my straffen naer
„verdienst/indien ick schuldigh bevonden wierdt. Hare Ed. Mo.aen-
„nemende mijne papieren (die ick houde noch te rusten onder haren
„Secretaris) vertroosteden ende vermaenden my tot patientie / ende
„dat ick my te vreden soude stellen met het getuygenis mijner goeder
„Conscientie. Dit gaet men nu weder ophalen Ghenadighste Hee-
„re)om te verneinen/of Wtenbogaert geen Perrader en is/ende ooz-
„saeck van't verlies van Wesel. Hy : die / repsende upto het Leher
„,by Gees tot inde Stadt Wesel / dooz last van u Excel. ende mijn
„Heer Grave Ernst van Nassau / vergheselschapt met paspoort ende
„een Trompetter van u Excel. mitgaders den Heer Fiscael Ver-
„kel ende uwer Excel. Medico Bontius/ende met verscheppen van-
„de Magistraet aldaer spreckende van't geen u Excel. my hadde ge-
„last / niet sonder hun hare kleynne couragie in't bewaren van hare
„Stadt voor oogen te stellen/nopt en hoozde vermanen van soodan-
„gen brief/ die ick soude geschreven/ende den staedt daer dooz veroor-
„saeckt hebbent tot het overgeven der selver Stadt. Godt zy/ daer-
„entusschen/geloost/ dat hare Ho. Mo.daer nae vernemen. Ick ben
„blijde daerom. Mijne onnooselheypdt sal niet dan te meer blijcken/
„tot schande van die boose menschen / de welcke/sonder eenighe waer-
„,heypdt of waerschijnlyckheypdt/ hebbende gaen zaepen/ende den lieden
„indrucken soo quade opinie van hare Mede-broeders/ Wel thoonen/
„dooz wat gheest sp ghedreven worden. Godt siet het / ende sal het
„oordeelen.

„Alle dese dingen/Ghenadighste Heer/heb ick verlanghen gehad u
„Excel. nochmael te doen verstaen / op dat de selve Wel onderrecht
„soude sijn van mijn awesen / ende de rechtveerdighe oozsaecken van
„dien. Nu bid ick u Excel. in aller ootmoedigheypdt dat het de selve
„ghelieve/ om Godts ende onses Saligh-maeckers wil/zyne onver-
„diende granschap tegens my te stillen/als verwekt/ niet dooz eeni-
„ge mijne schuldt/maer dooz de quaedwilligheypdt mijner tegenpar-
„,thyen. Weest/Ghenadighste Heer/soo wel een Voorstander der on-
„noselheypdt / als een straf wzecker der boosheypdt. Ghenadighste
„Heer/biedt uwen ouden ghetrouw'en Dienaar uwer Excel.goeder-
„tieren handt/ op dat ick vry ende vranck mach keeren ende blijven in
„mijn hups onder de Sawe-garde ende beschermingh vande H. M.
„Heeren Staten Generael ende uwer Excel. om te mogen mijn doen
„ende laten verantwoorden voor de ordinariise Justitie / dooz den oz-
„,dinariisen wech / erde nae de wetten van't Landt/teghen die ghene/
„wie sp souden moghen zyn / die my pet souden willen eyschen. En
„laet niet toe / Ghenadighste Heere / dat een Bedienaar van Godts
„Woordt/oudt over de tsestigh Jaren ende meer/die Godts gemaapn-
„te ende uwe Excel. soo vele Jaren heeft ghedient/in sijnen hooghen

Dersoek
ende Be-
slapt.

Ouderdom

„Ouderdom ghedrongen werde Ballingh's landts te loopen/sonder
 pet misdaen te hebben dat strafbaer zp nae de wetten van 't Landt.
 „Heb ick pet helpen remonstreren/confereren/schrijven ende dispute-
 ren/over eerigh poinct vande Religie/ ick hebbe 't ghedaen ter noot/
 „nae mijne Vocatie / opentlick / ende wettelick voorz myn D. Over-
 heyd / ende op der selver ordre ende bevel / 'twelck ick hebbe ghe-
 volght / achtende 't selve over een te komen metten wille Godts.
 „Meyntmen/dat ick hebbe gedoolt/ of in eenigher manieren overtreden
 de Kerckeliche wetten : ick en kan ende wil niet beletten / dat die
 gene/ den welcken 't oordeel daer over toekomt/ daer van oordelen/in
 „Synodis of elders/ soo sp dat verstaen/bereydt sulck oordeel te vol-
 ghen/indien ick't bevinde geveld nae Waerheyd : jae Godt de eere te
 gheven / ende schuldte te bekennen/indien de selve myp soo werde ver-
 thoont dat ickse sien kan. Maer / daer mede en heb ick niet ver-
 dient / myn Heere / uyt myn Vaderlandt verdreven te worden / om
 „mijne grise haren te brengen/endè mijne dagen te synden in ellend/
 „in een vremdt/jae / mogelyck/vpandigh landt/synde d' overlast / myp
 „by mijne parthyn aengedaen/soo groot gheweest ende vremdt/doeg
 de blamen over al tot mijnen naedeer uytgestroyt / dat ick reden heb
 „te breezen dat ick nauwelijc met vrede soude moghen woonen in ee-
 nigh van die Landen ende Coninckrycken/daer onse Religie gheoe-
 fent wordt. Indien ick qualijck gedaen hebbe met uytten wege ge-
 gaen te sijn/sonder 't uytterste te verwachten : soo bid ick / dat myp
 „dat werde vergeven. Wt quade conscientie ist niet geschiedt/ maer
 „om de extra-ordinarie onverwachte proceduren / die men heeft ghe-
 houden over personen van ongelijck meet aensiens/dan ick ben/nes-
 fens den schrick die men my heeft aengebracht / datmen't selve oock
 „voor hadde teghens my : 'twelck ick te eer heb gheloost / om dat ick
 „weet / datmen al langh geleden den volcke heeft gesocht in te drucken
 „den selven haet tegen my / diemen had geschept teghen hun. Waer
 „by ghekoenen synde 't misnoeghen/ dat u Excel. heeft getoont over
 my / ende boven al de malitieuze inventie vanden Vorghermeester
 „van Otrecht/ (den welcken Godt 't eenigher tydt sal doen Ghechen-
 schap gheven van 't onghelyck dat hy my doet) soo en konde ick niet
 „langer wederstaen de menighvuldige advyzen/jae tranen ende beden
 „van mijne vrienden: Maer hebbende daer toe oozloof verkreghen van
 „mijne Gemeente/immers voor eenighen tydt (hoewel ick die niet en
 behoeft te vragen/als niet langer aende selve synde verbonden) heb
 „ick goede gebonden my te verboegen ter plaeese / daer ick vry synde/
 „aengaende 't lichaem / met meerder gherustigheyd ende stilte soude
 „konnen ordre stellen op mijne saeken. 'Ten is niet alle tydt de
 „quade conscientie/die doet bluchten: D Excel. weet het ende ick kan
 „daer van vele exemplelen voortbrengen. Somtijds ist swachheyt/
 somtijds oock voorzichtighedt ende schuldighe plicht. Alsoo veel
 respects draeght syne Overheyd hy/ die/de selve siende teghen hem
 vergramt/ontwijkt / tot dat de blixem voor by synde / 't onweder
 wat komt te stillen/als eenen/ die met eene onvertsaeerde ende balda-

,,dige stoutheydt sich tegen de Goden schijnt te willen opstellen. Of
 „mijn wijcken komt uyt kleynmoedighedt / of uyt wijsheyp / en
 „weet ick selve niet recht: Dit weet ick/dattet geen quade conserentie
 „en is. Waert dat dese my achter aen volghde/ick soude niet arbeps-
 „den weder te komen/wetende/datse my in 't eynde soude doen betalen
 „'t principael metten Interest: maer soude my niet ghebogen knien/
 „ende ghevouwen handen/ nederwerpen voor de voeten van uwe Ex.
 „de selve biddende ende smeekende om een ghenadigh pardon over 't
 „quaedt by my begaan. Van nademael de selve conserentie my in 't
 „minste niet en beswaert / noch aen en klaeght/soo en begheer ick niet
 „anders/dan te mogen wederkeeren in vryheyp ende seckerheyp/niet
 „jypt om wederom mijnen dienst te betreden als voor heen (want
 „ick berept ben den selven te quiteren van dese ure aen/ indien die niet
 „stichtelick en wort bevonden) maer alleen/om te mogen in vryheypdc
 „mijn onnooselheyp verdedigen/ende daer naer onschuldigh bevonden
 „sijnde / leven in 't Vader-landt in mijn particulier / Gode bidden
 „voor 't welwaren's Landts ende uwer Excel. ende 't selve doende/
 „mijne jaren eyndigen in 't selve mijn Vaderlandt/by mijn L. Hups-
 „,vrouwe/Vrienden ende Verwanten/ in vryde : is 't niet in 's Gya-
 „,venhaghe/daer ick soo vele Jaren woone/'t sal elders zyn/daer het
 „uwe Excel sal ghelyeven/alsoo ick gheen ander wil en hebbe/naest de
 „onderdanighedt die ick Gode schuldigh ben/dan uwe Excel.te ghe-
 „,hoorsamen. Onder stont/uwer Excel.seer ootmoedige/onderdanige/
 „,getrouwte ende bedroefde Dienaer/ende was onderterkent. Ioannes
 „,Wtenbogaert. De Super-scriptie was/Aen S. Excel:anijen Heere
 „,den Prince van Graenjen etc.

Dese brief schreft ende sond ick aen S. Excel.in Octobri 1618.na
 dat ick in Septembri uyt het Landt vertoghen was. Ick weet/dat de
 selve S. Excel.behandicht wierdt/maer wat operatie de selve by sijn
 Excel.dede/is my onbekent gebleven. Ooch heb ick nopt gehoocht/dat
 de selve vermand gherommuniceert is worden / of dat pewers eenighe
 propoosten daer van sijn ghevallen.

Het Synodus Nationael was al te vozen/ teghen wil en dancht van
 die van Hollant ende Westvrieslant/beschreven/om in November bin-
 nen Doyrecht gehouden te wozden. Men gingh oock straery by een
 roepen den Synodum van Supdt-Hollant binnen Delf/om alles tot
 den Nationalen te prepareren/ende voornementlick/om eenige Remon-
 stranten/diemen/voor het houden van het Nationael/wilde quijt zyn/
 datelijck uyt te werpen: Onder dese was ick wel meest in 't ooghe ende
 iaden wege geweest:maer ick was nu uytten weghe/ende hadde hun't
 veldt gheruymt. Hadmen het daer by niet kunnen laten? Neen: De
 Kerckelijcke eerst / daer na andere / mosten haer nyterste bitterheypdt
 teghen my choonen; ende my/d'een vooy/ ende d'ander na/brantmerc-
 kien inden hooghsten graed. Om hier toe te komen met eenigh schijnt
 van wettigh Proces / schreefmen my (na dat ick bykans twee maen-
 „,den te vozen vertogen was) dit brieftliken, D.Wtenbogaert,nademael

„de Huyd-Hollandtsche Synodus als nu vergadert tot Delf eenige
„saerken van importantie heeft te communiceren met u l. Soo heeft
„de selve geordonneert dat u l. teghen Vypdage toeromende sal com-
„pareren alhier/ omme aen te hooren/ 't gheen de selve Synodus u l.
„heeft te proponeren: D. L. dan en sal hier van niet blijven in gebreec-
„ke/ waer toe ons verlatende / fullen u l. midts desen inden schut des
Almogenden bevelen. Actum in onse Synodale vergaderinge desen
29. October 1618. Onderteekent Baltazar Lydius Synodi Assessor, Ge-
deon Sonneveldius Scriba Synodi. Dit briefkē wierd mijn Hupsbrou-
we behandicht den 30. Die ter antwoordt gaf/ dat sy het my bestellen
soude/ maer dat ick te verre was/ om op Vypdagh/ 't welck was den 4.
November/ te kunnen verschijnen. Sonder vorder citatie volghde al
datelick in vier dagen daer na dit vonnis: Alsoo Iohannes Wtenbogaert
„Predicant inden Hage / verschijeven zijnde om te comparen op den
„Synodus van Zuydhollant vergadert tot Delf/ niet en is versche-
„nen/ ende de vergaderingh behint hem op verscheden manieren on-
„behoozlick te hebben ghezaghen/ soo met sich selven te stellen als het
„principaelste hoofd/ Directeur of Beleypder van alle de Kerckelijcke
„swarighepden/ die ontstaen sijn/ soo upt d' van hem eerst overgegevene
„Remonstrantie/ als van hem geprocureerde substractie der Kercke-
„lijcker persoonen upt de gewoonlycke Kerckelijcke Censurē/ als oock
„met verscheidē lasterlycke Schriften upt te geben/ tot merckelijcke
„blame/ niet alleē van vele voortreffelijcke Leerare der Kerke/ maer
„oock tot lasteringe vande ware Religie selve strekende: Overwegen-
„de daer en boven/ dat hy trouw-looselyk sijn Kercke heeft verlaten/
„onder dexpel/ dat hem Acte van absentie voor een tydt langh van
„zijnen Kercken-raedt soude vergunt wesen/ ende alsnoch fugitijs is:
„heeft de Synode den gemelden Wtenbogaert gedepoerteert/ gelijck sy
„hem depoerten by desen van alle Kerckelijcke diensten/ tot dat hy
„den Synode/ of haren Gedep. sal hebben gedaen volkommen contente-
„ment of satisfactie; gelijck hy oock sich soo lange sal onthouden van
„den H. Avondtael. Boven standt. Extract upt de Acten des Sp-
nodi van Delf begonnen den 8. October 1618. Staet te noteren/ dat
dit maer een bloot: copie en is/ sonder onderteekeninge/ gheschreven
mette handt Lamouij, die mijna Hupsbrouwe met groote moeite eerst
bequam den 13. November daer na/ ende dat ick d' originele sententie of
copie authentiq van dien nopt en hebbe kommen bekomen. Eer ick kro-
me tot speciael wederleggen van dit Synodaal vonnis/ tegen my/ sal
ick hier door eerst insereren eene verklaringe my/ eenige jaren na date
van 't selve vonnis/ ter handen gestelt onder de epigen hant van een Pre-
dicant/ die op dat selve Delfsche Synodus tegenwoerdigh was/ als
mijne sake aldaer wiert verhandelt. Die verklaringh lupt als volghet.
„Als de Preses in Synodo te Delf Anno 1618. van D. Wtenbo-
„gardo vermaent hadde/ en gheseydt/ datmen tegen hem oock moste
„procederen/ om oorsaecken die hy verhaelde/ ende onder anderen dese/
„dat hy sijne Ghemeente ende dienst verlaten hadde/ seyde Plancius,
„als Gedeputeerde van Weghen de Noordt-hollandtsche Synodus/

Mijn ont-
bieden voor
e particu-
lier Syno-
dus van
Delf den
29. Octo-
bris 1618.

Mijne
Sententie
ende astel-
linge van
dienst den
4. No-
vemb. 1618.

, datter noch een saerke was/ waer op men voor al most letten/ te wesen/ dat Wtenbogaert oorsaek was/ dat de goede Stadt van Wesel door hem in handen vanden wypant gekomen was. Daer op Schups lius zepde/ datmen sulcx Wtenbogaert wel hadde na gegeven/ maer dat hy het contrarie hadde doen blycken. De Preses zepde: D. Planci, wy meugen dat laten blijven. Want wy doch andersins ende sonder dat stoß genoegh hebben. Plancius seyde Neen/ ende daer moet op gelyet worden/ ende die dat derwen teghenspreken/ gheven daer mede te kennen hare groote onbeschaeftigheid/ ende cleyne liefde tot het Vaderlandt: ende sach niet een na Schupplum om / die niet meer repliceerde/ maer stil swiegh. Onder die Advijzen wiert by een gheseydt/ dat men mette saecke van Wtenbogaert soo niet behooerde te haesten/ om dat het veers seydt/ Nulla unquam de morte hominis constatio longa est. [Daer het om pemants doodt te doen is en kanine nopt te langhsaem wese/] en dat hy eerst op alles most gehoorzt werden. Maer die dat seyde wiert begrauwt/ en die saecke van Wtenbogaert wert in min als in ee upze gedepescheert. Dus verre de gesepde verclaringe van een wel bekent Predicant/ die van wegen syne Geimeynite mede op dit Synodus tegenwoordigh was. Ich kome nu tot

Wat ick op de wederlegginge van 't gheseyde Synodacl vonnis. **Op** dit Vonnis heb ick te seggen/ als volght. Eerst/ die dit Vonnis hebben ghewesen/ syn meest alle myn Parthyen geweest/ jae eenige myne geslagen Vyanden: ende derhalven onbequaem/ om myne rechters te wesen. On

Parthye is mium, ende Plancium, die hier was gedeputeert vande Noorthollandsche Kercken. Des eersten partydigheydt was notoir/ upt het Synodus van Aerhem/ ende andersins door 't gheheele Landt. Feltius ende Plancius hadden my ende andere al langh te vooren voor valsche Leeraers beschuldight/ ende haer als formele Parthijen teghen ons inde Haechsche Conferentie ghestelt: neffens Placij openbare logenen teghen my hier voor verhaelt. Jae selfs en hadde hy sich in desen Synodo niet kunnen onthouden opentlick te liegen/ ende te seggen dat ick aen 't overgeven vande Stadt Wesel schuldigh was. Mat 't vorde

Corpus van dit Synodus aengaet/ 't selve bestont upt Gedep. van Kercken/ die ons al langh te vooren in verschepden haren Conventiculen/ gehouden r' Amsterdam, Hage/ Schiedam ende elders/ hadden gecondemeert/ soo voor is verhaelt. Oock hadde ick ende andere teghen soodanigen Synodum (soodanighe wy voorsagen dese te sullen wesen) al te vooren ge-expiceert/ ende onse Gravamina daer tegen overghegeven aen de H. Overhept/ met protestatie/ dat wy de sulcke geen Rechters konden erkennen. Voort wierden dese Synoden gehouden nae veranderinge vande regeeringe/ tegen veler Regenten danck. Hy seggen dat ick verschreven sijnde niet verschenen ben. 1. Ick was niet gherciteert/ om my te verdedigen tegen pemants eych of beschuldinge: 'T brycken zepde alleen/ dat de Synodus my eenige saecken van importantie hadde te communiceren ende dat ick soude comen aenhooren 't geen de Synodus my hadde te proponeren; oversulcx en was het gheen citatie in forma-

Op de
Non-com-
partie.

eeng

eens beschuldighden tot defensie. 2. 'T was nauw moghelyck de weet te hebben van het ontbieden / ick late staen te verschijnen binne soo corten tijdt/namelyck vier daghen: ende al waer ick by Hups ghe-weest/soo haddemen my ten minsten ach dage tijds behooren te vergonnen:hoe veel te meer nu ick absent was? de Politijcken waxen in dit stück (soo nae gesepdt sal worden) wat billicker/my ghevende veertien dagen. 3. 'Ten was geen peremptoire citatie/medebryenghende/ datmen op de selve/in cas van Non-comparitie/terstondt soude procederen tot Sententie definitive/nessens datmen sententie gewesen heeft op eene enighe celle quelle[seer slechte] citatie/in plaets van drie / jae noch de vierde ex superabundantie, [ten overvloedt] 'twelck al te samen onwettiche proceduren ende nullitepten zijn. Sy seggen somtijts/ dat de Kerck soo niet en procedeert. Van hare Kerck(die in dese ende andere dingen meer niet gereformeert/ maer gedeformeert is) weet ick 'twel / want ick heb ghesien in andere ende nu besocht in mijn sellen: maer in een rechte Christelijcke wel-ghereformeerde Kercke behoort het anders te gaen. Als sy immers Jurisdictie exerceren ende rechts pleghen wil / behoort sy alle andere rechts-bancken in rechtverdedighe proceduyzen te boven te gaen. Haer eyghen Kerken-ordeninghe bringht anders mede. De Practijck in alle/beter/als de hare/gestelde Kercken/is oock anders. d'Apostel spreekt van een of twee vermaningen:ende Christus stelt drie trappen, eer hy tot ultiuptinge komt. Sepdtmen/dat ick te vooren dijkwils was vermaent. Ick ontkien ont Judicielijck vermaent te zijn in eenigh Kerken-raedt / Classe of Synode. Dit was quansyps d'eerste Recht-banck/ die over dese saecke ghespannen was. De Synodus van's Gravenhage anno 1586. handelde veel beleefder met Petru Datheno. In plaets van hem soo plotselick te condemneren/gelyck my/besonden sy hem tot in Polen toe/ of daer omtrent tot Melvinghen. Ick passeeer/ dat ick/moghelyck / by hem/in aensielyckheypdt/niet ben te vergelycken. Maer in rechten en behoortmen geen personen aen te sien : Ick en wil oock mijne saeck by de syne niet in't minste vergheleken hebben. Haer excuse is/dat sy haer moesten haesten / om dat 't Synodus Nationael voorz de deute was : maer dit maect haer Vonnis precipitan / ende van gheender waerden : 'Twaz blintrupischen/ gheen vonnis wijsen. Sy vzaeghsden evenwel niet daer na/wel wetende/dat sy nu baes ende meester waren/ende dat haer niemandt dorste teghensprecken : evenwel en laten dese hunne proceduyzen niet te sijn onbillick/ onrechtverdedigh/nul/ende van geender weerden.

'T vonnis selue is vol onwaerdheden ende impertinentien. Sy seggen/dat de vergaderingh bevindt. Waer ict doch? Niet ict myn bekentenis want ick ben niet ghehoort. Niet ict myn depositien van ghetuppen; want daer sijnder geene beleyt. Dock en konde het seggen der Haeghsche Contraremonstranten/die haer van myn gehoorz hadden afgesondert/gheen bevindingh gheven: want die waren myn parthysen/ ende souden wel eer culpabel sijn bevonden gheweest aen scheurmakinghe ende valsche leere / wan alles onpartydigh / nae Godts woordt / ende goede

Cit. 3 ro.
Matt. 18.
15. 16. 17.

Bewindung
sonder be-
vindingh.

goede vryde/ondersocht ware geweest. Der Remonstranten Kerckenraedt in den Haghe/ ende die my hoorden/en deden haer dit niet bevinden: want die hielden myn doen voort goet/ ende gaben my des oock voor den Synode een loffelyck getuygenis. Sy en hebben oock dese bevindinghe niet uppt het Classis van 's Gravenhage: want dat hadde sich de saeck nopt aengetogen/hadde niet my in vryde geleest/nopt censure over my gestreechen/my alle tydt bedankt. Niet uppt de klachten der Overheupt: Die hadde my bemindt/ ende by Apostille op myne Requête loffelyck van my getuygh. Mogelick uppt myne schriften: maer die en tracteren niet dan vande verschillen/ die dese Synodus niet aen en raectt. Niemandt heeft my opt uppt myne Schriften bewesen/ dat 't Donnis seyt/namelick/dat ick my onbehoorlick hebbe gedragen. En waer in doch? my stellende (seggense) als 't principael Hooft, Directeur of beleyder van alle dese opgberelene Kerckeliche swarigheden.

Bergrotin-
gen sonder
Grondt.

De Lezer notere dese exaggeratien/oste vergrootingen myner voorge- wende misdaet/als sy seggen/dat ick my gestelt hebbe niet alleen 't Hooft, maer principael Hooft, niet van eenighe/maer van alle swarigheden &c. Een recht Donnis moet noch lichter noch swaren: maer een boudigh recht uppt seggen/soo het is. Men siet hier klaerlich eene partydighe verswaringe/ nae de konst der Medenaers of Oratours opghesnocht/ niet na recht upptgesprocken. Ick segge daer tegen/dat hier niet een woordt waer is. Ick wil hier niet vrachten/ wat te segghen is/ een Hooft ende Dirigeerde te zijn van swarigheden: 't is onbequamelyck gesproken. Soude noch ten goeden kunnen verstaen woorden, maer 't en is haer meeningh niet. Wie was hier in myn Aenclager? 't Synodus konde het niet wesen: want het droech sich als Rechter. Maer onse Kerckeliche en Wisten in hare Rechts-banch geen onderschept tusschen Aenklager ende Rechter: Sy menghden ende pionsselden 't al onder mal- kanderen. Aengaende de saerke selve van Hooft &c. Dit hadde Rosæus my opt enchel toorn tegengheworpen voort enighe Jaren/ als sy my noemde 't Hooft vande Heyligen: Maer hem ontbrack bewijs. Men vrachte alle de Remonstranten/ of sy my opt voort haer Hooft ghelykt hebben/laet staen 't principaelste? hoe komme ick dan aen dese eere? Hebben de Remonstranten my gestelt? Heb ick 't aengenomen? Noch 't een noch 't ander. 't Donnis seyd/dat ick my selve heb gestelt. 't Waer qualijck gedaen: Niemandt en neemt hem selven de eere aen, seyd onsen Text. Maer ick onthen/bat ick my tot een Hooft gestelt hebbe. Waer is het bewijs? Isser enige/oock de minste/Acte/daer up sulcx blijct/ datmense producere. Enige roepen/dat het notoir is: Maer dat ee- nige vypandige Menschen uppt passie uptsmyten/ en is daerom niet no- tooir. Daer moesten notoire bewijzen zyn. Heb ick my daer voort opt upptgegeven? Nopt. Ist om dat ick ouder was als al d' andere? Daer waren ouder. De jaren evenwel en bewijzen niet. Ick sal 't segghen: want gelijck d' Apostel sich des Euangeliums niet en schaemde/ hoe- wel hy om 't selve ter doort toe gehaet ende verbocht was/soo en scha- me ick my oock niet der saerke der Remonstranten / daerom ick lyde. Want sy is Christi ende syng Euangeliums: Dit houde ick vast/ tot datmen

Ick ben't
Hooft der
Rem. niet
gheweest.

Heb. 5. 4.

datmen my beter onderrechte. Ick en heb my evenwel nopt gheseydt te wesen/of ghedraghen als 't Hooft vande selve. Ick en was nopt voorganger van eenighe nieulwe secte/ende en wil het noch niet wesen. 'C is waer/dat ick gescheden ben van dese ghenaemde Gereformeerde;maer 't is gheschiedt/nae datse my ende andere uytgheworpen ende tot schyden gedwongen hadden. I E S V S d' Authur ende volmaechter onses gheloofs is onse Hooft ende Lepotman in dese saeck: Dese maect/dat/die de selve met een oprecht ghemoet/gelyck ick door sijne Genade doe)omhelst hebben/ in dese groote tegenspreckinghe niet en bewijcken/maer arbepden den strijt/ die hun is voorgestelt/te volloopen. Onder den Kerken-dienaren/ die de selve toeslaen/houde ick my de geringhste. Ick heb niemandt daer toe aengelockt/maer ben van anderen opgewekt/ende mogelick mede van eenighe sulcke/die naderhandt/ vreesende veel ghebaers daerom te sullen moeten uytstaen/ den rugge gekeert ende harde tegenspreckers geworden zyn. In't vorde-
ren vande selve hebben andere my voorgaen in wetenschap en pver.
D'pdele inbeeldinge van mijne grootachtinghe by eenighe Regenten heeft my desen hatigen naem te wege gebracht by sommighe/ die haer lieten wijs maerken/ dat ick by d' Heeren vermocht al wat ick wilde.
'C geduerigh Kerschen ende Jagen der Contraremonstranten/ om ong te vernielen/heeft oock daer toe geholpen/om dat ick/ tot vissiche wepringe van soodanigh quaet/ sommiger Heeren doxpel / wat meer als ordinaris/genootsaeckt was te betreden. Veler menschen ellende/oock voornemelick veler Predicanten behoeftichedt / nessens de menighvuldige intercessien van vrienden tot der selver recommendatie/ dreef ende bewoogh my sonderlinghe ende seer dikwils tot het werck der Liefde / bestaende in aenspraekche vande Heere/ die in Authoriteyt waren/om de soodanige te helpen: 't welck der eerer onwetenheyt ende der anderer malicie somwijlen verkeerdelyk heeft doen dupden / ende my doen naegeben dingen/daer aen ick 't minste dochte. Dit most nu in't leste al den naem hebben/dat ick der Remonstranten saecke bestierde/ jae 't Landt tegierde. Ick woonde ende diende den Heere Christo inde voornaemste plaets van 't Lant/in bepde Talen Duytsche ende Fransche. Den Prince en was ick niet onaengenaem. De Heeren hoorden my geerne. 'T volck beminde my. Dese Remonstrantsche saeck op 't Tonnel comende(hoewel niet dooz my) was het my onmogelick(in die plaatse) tusschen bepden te sweven / om vele oorsaeken. Ick moeste tegē of voorsprecken. 'Teene verboot my mijne consciencie/ 't ander had sijn swarigheyt/ die my niet heel verborghen en was: want waerheyt baert haert. Lange overwogen hebbende/wat ick hier doen of laten soude/koos ick dese zyde/ om myn ghemoet te voldoen/ ende Godt niet te vertoozen. Had ick te raet gegaen met vleesch ende bloet/ ick soude mijn saeck inden aenbegin anders hebben aenghelept/ of schoon begonnen hebbende/ mynen voet by tyde daer uyt ghedrappt hebben/gelyck ick wel konde/had ick God niet ghevrest. Of dan dese saecke schoon wat supports dooz my ghehadt heeft / ben ick daerom 't Hooft, jae 't principael Hooft vande selve gheweest? 'C is dan

Heb. 12.2.

Waer uyt
men my de
naem van 't
hoofd der
Remon-
stranten
ghegeven
heeft.

gheen wonder/ datmen my nae 't Hooft gedongen heeft: want dat val-lende/ waer der Remonstranten saecke doodt gheweest/ nae hare opinie: Maer neen/ als ick val/ sal die evenwel blyven: want sp heeft een ander Hooft, dat eeuwigh blyft.

Onder-
soech der 3,
oorsaeken
der kiercke-
lijcke swa-
righeden in
't vonus
gepreten-
deert.

De Kerckelijcke swarigheden leggen sp op drie oorsaeken: alle drie my by 't Vonus toegeschreven: D' eerste is/ de Remonstrantie van my seggen sp) eerst overgegeven. Van my? T is geschiedt van meer als my. T is maer eens gheschiedt: Soo en is hier dan eerst noch lest: volgens heeft eerst hier geen plaetse. Neemt/ ick heb die alleen overge- gheven/ ben ick daerom 't Hooft? Waerom niet de staert/ als anderer Biernaer? T een is soo waerschijnelyck als 't ander. Neemt oock/ dat upt het overgeven deser Remonstrantie/ of ter occasie vande selve swarigheden ontstaen zijn/ is daerom 't overgeven vande selve quaedt? De swarigheden ryzen dickwils niet upt sulck overgheven / maer upt 't geen daer toevalt/ hupten de meneingh ende de schult der ghener/ die pet overgeven. Wat zijn daer al swarigheden gevolgh/ upt het overgheven vande Remonstrantie der Edelen in 't begin vande troublen/ ende upt andere ontallijcke meer/ oock om saecken van Religie? Wat swarigheden zijn wel ontstaen upt de Reformatie/ jae upt het Euangelium Christi Jesu selve: Is daerom dat alles quaedt? Is dese Remonstrantie quaedt/ sp ist of inde forme/ of inde materie. De forme is niet dan een ootmoedigh vertoogh van sekere Onderdanen/ Predicanten/ noopende seekere hare swarigheden/ met versoech van Remedie. Wilmen daer by voegen d' upterlycke maniere van doen in 't presente- ren/ die is geschiedt in alle stillighedt/ door handen vanden H. Advocta/gelyckhinen gewoon was. Hier en kan geen quaedt zijn/ ten zy- men alle Remonstrantien of Remonstreren condemneren wil. De materie is de saeck/ die inde Remonstrantie verthooont wort/aengaende de Leer-puncten/ die de Remonstranten verwerpen aen d' eene/ ende belijden aen d' ander zijde. Indien men my ten desen aensien/ of om 't overgeven van soodanighe Remonstrantie heeft gecondenneert / soo moet dese particuliere Synodus vande Leere selve kennisse genomen/ ende geoordelt hebben. Is dit gheschiedt/ soo heeft sp geanticipeert ende gegrepent in 't ampt van 't Synodus Nationael/ dat ephgentlick daer toe beschreven was. Is dit niet geschiedt/ soo condeinneert sp my in desen deele t' onrecht/ ende sonder wettige oorsaek. Maer in allen gewalle; wat ist doch voor een leere/ die ick niet andere Leeraers inde Remonstrantie voorstaet? Ist dan soo vergiftigh te seggen/ dat Godt/ in 't besluyt sijner Predestinatie ter saligheyt ende ter verdoemenis/ den eenen heeft aengesien als dooz sijne genade geloobende ende volhar-dende in 't geloobe/ den anderen als dooz sijne eygen schult in 't ongeloo-be hartneckigh blyvende? Item: dat Christus de Salighmaecker der wereldt voor alle ende yder mensch gestorben is/ sonder dat evenwel de verwoerdene saligheyt penandt ten voordeel konit dan den geloobigen? Wat 's menschen boosheyt de Genade ende den Geest/ die ter saligheyt werkt/ wederstaen kan/ ende somwijlen wederstaet? Eynelicke/ dat de geloovige/ begiftight zynde met het salighmaechende gelooye/ 't selve door

De Leer-
puncten
verbat inde
Remon-
strantie/ om
de welcke
ick ghecon-
demneere
ben.

1.

ende gegrepent in 't ampt van 't Synodus Nationael/ dat ephgentlick daer toe beschreven was. Is dit niet geschiedt/ soo condeinneert sp my in desen deele t' onrecht/ ende sonder wettige oorsaek. Maer in allen gewalle; wat ist doch voor een leere/ die ick niet andere Leeraers inde Remonstrantie voorstaet? Ist dan soo vergiftigh te seggen/ dat Godt/ in 't besluyt sijner Predestinatie ter saligheyt ende ter verdoemenis/ den eenen heeft aengesien als dooz sijne genade geloobende ende volhar-dende in 't geloobe/ den anderen als dooz sijne eygen schult in 't ongeloo-be hartneckigh blyvende? Item: dat Christus de Salighmaecker der wereldt voor alle ende yder mensch gestorben is/ sonder dat evenwel de verwoerdene saligheyt penandt ten voordeel konit dan den geloobigen? Wat 's menschen boosheyt de Genade ende den Geest/ die ter saligheyt werkt/ wederstaen kan/ ende somwijlen wederstaet? Eynelicke/ dat de geloovige/ begiftight zynde met het salighmaechende gelooye/ 't selve door

2.

ende gegrepent in 't ampt van 't Synodus Nationael/ dat ephgentlick daer toe beschreven was. Is dit niet geschiedt/ soo condeinneert sp my in desen deele t' onrecht/ ende sonder wettige oorsaek. Maer in allen gewalle; wat ist doch voor een leere/ die ick niet andere Leeraers inde Remonstrantie voorstaet? Ist dan soo vergiftigh te seggen/ dat Godt/ in 't besluyt sijner Predestinatie ter saligheyt ende ter verdoemenis/ den eenen heeft aengesien als dooz sijne genade geloobende ende volhar-dende in 't geloobe/ den anderen als dooz sijne eygen schult in 't ongeloo-be hartneckigh blyvende? Item: dat Christus de Salighmaecker der wereldt voor alle ende yder mensch gestorben is/ sonder dat evenwel de verwoerdene saligheyt penandt ten voordeel konit dan den geloobigen? Wat 's menschen boosheyt de Genade ende den Geest/ die ter saligheyt werkt/ wederstaen kan/ ende somwijlen wederstaet? Eynelicke/ dat de geloovige/ begiftight zynde met het salighmaechende gelooye/ 't selve door

3.

ende gegrepent in 't ampt van 't Synodus Nationael/ dat ephgentlick daer toe beschreven was. Is dit niet geschiedt/ soo condeinneert sp my in desen deele t' onrecht/ ende sonder wettige oorsaek. Maer in allen gewalle; wat ist doch voor een leere/ die ick niet andere Leeraers inde Remonstrantie voorstaet? Ist dan soo vergiftigh te seggen/ dat Godt/ in 't besluyt sijner Predestinatie ter saligheyt ende ter verdoemenis/ den eenen heeft aengesien als dooz sijne genade geloobende ende volhar-dende in 't geloobe/ den anderen als dooz sijne eygen schult in 't ongeloo-be hartneckigh blyvende? Item: dat Christus de Salighmaecker der wereldt voor alle ende yder mensch gestorben is/ sonder dat evenwel de verwoerdene saligheyt penandt ten voordeel konit dan den geloobigen? Wat 's menschen boosheyt de Genade ende den Geest/ die ter saligheyt werkt/ wederstaen kan/ ende somwijlen wederstaet? Eynelicke/ dat de geloovige/ begiftight zynde met het salighmaechende gelooye/ 't selve door

4.

door sijn egen schult verliesen kan! Mochtmen geen consent versoecken/ om dese puncten inde Gerefomeerde Kerck sonder quellinghe te mogen leeren? Mogelyk heeftmen 't hier op/ dat wyp ons hier mede niet te vreden stellende/ oock het contrarie gevoelen verwerpen. Dit mochten wyp doen / om te thoonen waer in wyp ons beswaert vonden: evenwel geschiedt dat modestelick/ seggende/ dat de leere/ die wyp verweryen/ is niet de Leere der Kercke/maer van particuliere Leeraers/ houdende/ dat wyp daer aen niet verbonden waren. Ende noch en begeeren wyp niet anders/ dan dat dit alles in eenen wettigen Synodo overwogen werde. Daer komt noch wat inde Remonstrantie/raekende de Resolutie vande Heeren Staten / aengaende de Revisie van Confessie ende Catechismus/ dewelcke wyp seggen toe te staen/ neffens onse bekentenis op 't stuk vande Authoriteyt einer Christelijcker Overheidt in Kerckelijcke saeken/ waer van hier voor mede is gesproken. Ons versoeck is (soo geseydt) om een Synodum te hebben/of verdzagten te worden/ midts andere verdzaghende/ of om ontslaginghe van dienst. Dit is de Remonstrantie/die ick heb helpen overgeven/ ende om de welcke ick/na vier en dertigh Jarigen dienst/in 't tweede sestichste mijns Ouderdoms/ van alle Kerckelijcke diensten ontset/ ende uyt de gemeepnischap des Abondtmaels gesloten worde. De Naecometingen sullen oordelen. Men neemt het/mogelyk/hier op/dat wyp/zijnde Kerckelijcke personen/ende de saeck zijnde Kerckelijc/tot de Overhept sijn gegaen. Wyp hebben geantwoordt/dat wyp het mochten doen/om dat wyp hielden met alle Gerefomeerde/ dat d' Overhept toequamde bewaringe van d' eerste Tafel/ namelick de Religie/ ende om dat daer gheen Synodus was/ daer aen wyp ons konden addresseren; om den welcken te verkrijgen wyp mede holpen met ons versoeck.

De tweede oorsaek der Kerckelijcke swarigheden my opgelept is/ Dat ick heb geprocureert (soo 't Vonnis sepdt) de substractie der Kerckelijcke personen uyt de gewoonlickie Kerckelijcke censuren. Onwaerheyt. Is dese substractie dooy 't overgevē der Remonstrantie geprocureert/ 't is een gemeen werck/ niet 't mijn alleen. Het mijn mede: Ick bekent: maer ontken 't geen geseyt wordt by de Remonstrantie versocht/ late staen/ geprocureert te zyn. Men sie de Remonstrantie/ men sal sulck versooch niet vinden. Der Overhept proteetie is versocht te ghēn de Censuren/ aengaende 't overghēven van die Remonstrantie: border niet/ ende consequentelick gheen ontslaginghe vande gewoonlickie Censuren. Ist vreemt der Overhept proteetie te begheeren tegen 't blixemen der Kerckelijcke? Die van 't Pausdom selve hebben dat dicktwill gedaen/ bysonder in onse Landen tegen hare Geestelijcke machten: Inde Reformatie oock dicktwill/al voor onse tyden. Om sulcken generale substractie/als hier geseydt wordt/is by my nopt gearbeidt; sp is oock nopt geaccoedeert: Ergo niet geprocureert. Ick selve heb my de wettiche Kerckelijcke Censuren nopt ghesubtraheert. Hebbe/ter contrarie/de selve in Consistorien/ Classen ende Synoden/ daer ick geweest ben/ helpen handthaven/ ende dicktwill ghewenscht om 't recht gebrypck van dien/ daer 't niet en was. Maer wie wil

Cweede
geprezen
deerde oors
saek we
derlept/
nopende de
substractie
van Ker
ckelijcke cen
suren.

my qualijck afnemen/dat ick nopt heb goet gevonden/datmen 't messe geven of laten soude in handen van lypden/die haer sinnen niet machtig en zijn?

Derde ghe-
pretendeer-
de oorzaeck
wederleggt
voerende
mijne
schriften.

De derde/ dat ick verscheyden lasterlijcke Schriften uitgegeven heb, tot merckelijcke blame, niet alleen van vele voortrefelijcke Leeraren der Kercke, maer oock tot lasteringe vande ware Religie selye streckende. Dese beschuldinge is swaer/isse waer. Ick ontslien enige lasterlijcke Schriften uitgegeven te hebben/ of oock pet tot blame van enigh Leeraers der Kercke/wepniger tot lasteringe vande ware Religie. Ick wenschte de Schriften genoemt ende de plaatzen aengeteckent te sien/ om better te oordelen. Maer wie is oorzaeck van mijn schrijven? Niet ick/ maer andere voor mij. Ick hadt nopt pen op 't papier geset/ eer Gomarus syne Waerschouwinge uitgaf/ ende my inde selve soo openlyk blameerde: Mocht ick mij niet verdedighen? Ick deed het ter noont met het schryven van het Tractaet van 't Aempt der Overheyt in Kerckelijcke saecken, daer in ick Gomarum niet en verghelde noch over en hale nae verdienst/maer enigh sijn seggen prysende/ eenigh berispende/ altydt eerlick van hem sprake. Wie en welde hier over de penne niet teghen mij? Acronius, Mebnius, andere ongenoemt/oock Palquillateurs, in 't leste oock Waleus. Op geen van allen heb ick gereplieert/ hoewel de stof gereet was/ uitgenomen/ op 't lae ende Neen, 't welch ick beantwoorde met een Voorlooper, ghelyck noch een ander verdedigingh teghen de injurieuze kant-teyckeninghen op sommigher Studenten onderschepte brieven/ soo veel mij die raechten. Sibrandus Lubberius roerde mij niet wepnigh in sijn boeck tegen D. Grotium. Ick beantwoorde het nae waerde / liet het evenwel niet drucken om vrede wil. 'T rust noch onder mij. 'T selve dede ick oock ten opsten D. Walci, met de wederlegginge van Welckers Boeck tegen 't myn van 't Aempt der Overheyt ick al verre gekomien was. De Contraremonstranten hadden 't Overheyt veel beuselinghen inde handt ghesteecken by hare Contraremonstrantie: Was mij niet geooyloft de selve/hare Ed. M. dooz een naerder bericht aen te wrysen uit aller naem? Triglandij Antwoordt op drie Vragen was vol onwaerheupts/ ende strectte tot openbare scheuringhe teghen harer Ed. Mog. Resolutie: mocht ick dese niet Verdedigen? Hy gaf daer tegen uit een ander verdedigingh/ met vele lasteringhen teghen Godt ende syne waerheyt/ oock niet sonder mij doorgaens te blameren: mocht ick daer teghen niet een korte justificatie in 't licht gheven? Festus Hommius had een schadelijck Advys ghesmeect over de Conferentie van Delft. Had ick niet even soo veel rechts/om eene noodige Waerschouwinge daer teghen te stellen? Men verdraegde den Standt des ghelschils: mocht ick den rechten standt niet aenwysen? Men lasterde mij: mocht ick mij teghen de lasteringhen niet ontschuldigen? Men maeckte de Heeren Staten wijs/ dat der Remonstranten leere Nieuw Was: dede ick qualich by andere Remonstrantie te bewijzen/ datseoudt was? De andere gaben hier op uit een Teghenvertoogh: was mij verboden 't selve met een noodiche Antwoordt in twee deelen verdeelt te wederleggen? Dit zijn vast de Schriften by mij uitgegeven voor

voor date van dit Vonnis/ neffens de leste Remonstrantie vervatende de grieven der Remonstranten teghen 't Synodus/ die nae date in druck quam: Of ick yet vergheten heb weet ick niet. Dit weet ick/ dat geen van alle myne Schriften lasterlyk is/ of strekt tot sulcy als 't Synodus seyd. 'T is waer/ dat ick sommiger Leeraren ghevoelen verhale. Maer die dat uyt hare boeken verhaelt/ soo het aldaer gebonden wordt/ ende dat ter noodt/ spreckende niet te min eerlyk vande personen der Leeraren selve/ (ghelyck ick doe) die en lastertse niet. Die de ware Religie/ ende de leere die na de Godtsaligheydt is/ voorstaet/ ende altyd hier op drÿft/ dat Gode de eere van syne Ghenade/ ende den mensch de schult van zijn verderf oprechtelijck toegheschreven werde (dit doe ick doorgaens in myne schriften) en lastert de ware Religie niet. Soo geschiet my dan hier in ongelijk. De Fran-sche Kercken in Hollandt hebben my eens vermaent/ dat ick wat te hevigh had gescheven/ende de Leere der Kercke met onwaerachtige gevolgen beswaert. ick antwoorde/ dat het konde zijn/ dat mijner parthpen ongestumpigheyt myn pen somwijlen te seer had gescherpt: Maer seyd daer by/ dat ick de leere/die ick met de gebolgen/ over welke geklaeght wierdt/beswaerde/voor de Leere der Kercke niet en hielende gaf daer van redenen/die niet en wierden wederleypdt. Maer naede-mael soodaniche Leere nu by 't Synodus van Dordrecht verklaert is de Leere der Gereformeerde Kercken te sijn/ en segh ick niet meer/ dat sulcke Leere niet en is de leere der Kercke. Stelt nu hier tegens het schryven ende doen der gener/ tot welcker voerdel dit onrechtaerdigh vonnis gewesen is: Ist mogelyk meer ende swaerder blamen op peinander persoon te werpen/ als uytgespogen zijn teghens my/ ende met meerder lasteringe regens de ware Religie? neffens dat sy over alle voorgangers ende beroopers sijn gheweest/ daer op ick hebbe ghevoldcht/meer gedwongen ende gesleept tegens mijn dank/als van selfs uyt eygener genegenthedt gegaen. ick weet dan seker/ dat Godt hier van anders oordelen sal/ dien ick evenwel bid/ dat sijn oordeel over my zy in harmhertigheyt.

Dus verre van de dyte overtredingen/daer wy sp Vonnissen/ dat de Kerckelijcke swarigbeyden geresen zijn, 't welck sp van my segghen met even soo groote waerheydt/ als Achab seyde/ dat Elias Israël verwarde/ de Schriftgeleerde/ dat Christus/ leerende door 't Joodtsche landt/ 't Volk oproerigh gemaect/ de Heidenen ende Joden/ dat d' Apostelen de Stadt Philippis/ jae de gheheele Werelde/ beroert hadden. Wilmen van swarigbeyden sprecken? Wat swarigheyt en heeft Hul-sens, Luthers, Calvins ende anderer Reformatie niet gebracht inde Christenheydt/ brycans in alle Landen ende Coninckrijcken van Europa? Nochtans seyden zy/ dat niet sp/ maer haer tegenstanders daer van oorsaek waren. Dit selve seggen wy oock. Jae wy en hebben gants niet gedaen/ daer uyt enige swarigbeyden konden rijsen/dan door de loutere moetwil onser Parthjen. Haer doen/niet het onse/heeft puer-lyk ende alleen alle de swarigbeyden veroorsaect/ Kerckelijcke ende politichke. ick can niet waerheydt seggen/dat ick lyde om de Ghe-

Gheen bauren
allen is oor-
saek van
swarigheyt
den.

1. Reg. 18.
17. Luc. 23. 5.
Act. 16. 20.

rechtighept: oock om d'Authoriteyt der Overheupte voorgestaen/ ende alle tijt naeden vrede ghestaen te hebben. Wy onse Remonstrantie ende alle onse Actien hebben wy ghetracht nae Onderlinghe verdraeghsaemheupt / om in een lichaem te blijven / ende alle swarigheden te voorzomen. Sy hebben het/ ter contrarie/ op 't scheuren aenghelept / ende 't lant met faccie verbult / om alleen baes ende Meester te sijn. Wy hebben de Resolutien der wettige Overheupt gevolgh/ ende de vorder oordre door der selver hant verwacht: Sy hebben de Resolutien met voeten getreden/ ende 't volck met heynlijcke complotterijen tegen de selve opgemaecht. Wy hebben de Reformatie ende de Gereformeerde Kerck willen beteren ende van blamme supveren: Sy hebben se met lasteringhen verbult/ ende maecten de selve alle daghe stinckender voor Godt ende den menschen met quade leeringshen ende vervolgingen. Wy hebben niemand ghesocht het zyn te benemen / noch uyt het zyn te stooten: Sy hebben verschepden vrome Leeraers ende wettige Officieren van haer Aemtten doen ontsetten/ende haer selben ende ander daer mede geaccommodeert. Wy hebben den Staet ghelaten soo sy was/ende niet getracht nae veranderinge van den selven: door haer toedoent is de selve verandert/ jae genoegh alles/ Kerckelick ende Politiek/overhoop geworxpē/ende en sijn niet wepnigh schuldigh aen 't geslotte bloedt. De Preles van dit lieve Sypnodus Henricus Arnoldi mach gedencken/ wat Brieft sy schreef den 4. September deseg selven Jaers aen D.M.G. beginnende: *Hodie Principem conveni, quem sollicitum offendit.*
Civitates enim Hollandia urgent, captivos hosce tres suo tribunali esse sistendos,
sic minus, suis privilegijs vim afferri; Interim certum est, si Princeps hac in
parte ipsius morem gerit, captivos omnia discrimina transisse, et Rump. ad exitium Ge.

,, dat is: Icht was van dage by den Prins/ den welcken ikh becommerd bondt. Want de Hollantsche Steden urgere/datmen dese drie gebangens voor haer vierschaer sal te recht stellen: Soo niet / datmen hare pribilegien gewelt doet. Hier en tusschen ist seerker / indien de Prins haer dit toestaet/ dat de gebangens bumpt alle swarighedt sijn/ende de Republyk in 't verderf etc. De Brieft was ondertept,, kent. H.A.E.D. Somma: zynse niet de principaelste oorsaect/ immers hebben sy de haerste dapper gelicht tot de ellende/ woortresselicken Heeren ende Leeraers wedervaren / diemen / eenen 't leven hebende benomen/voor alle tijt gekerkert / te lande uytghejaeght/hare goederen geconfisqueert/ inder boeven tuchthups ende andere gebankenissen opgesloten heeft / ende die sy noch daghelyc in verschepden manieren verfolgen. Ten behoeft gheen bewijs: de saeckie self sprecket: alle de werelt weet het.

Ten lesten sept het Vonnis / dat ick trouwlooslijck mijne Kercke verlaten heb, onder dexel, dat my een Acte van mijn Kerken-raet soude vergunt wesen, ende alsnoch fugitijs ben. Hier sietmen de bitterheupt sijgen op 't hooghste. Sy noemen een trouwloos Verlaten sijner Kercke; die syne hooghste trouwe aende selve bewesen heeft/ende om den welcken trouwlooslijck te doen verlaten van syne Kercke/ sy haer uiterste vlijdt hebben aenghewendt. Van bumpt ghewitte graven! hot

Mijne
Rechters
zyn ooz-
saeck vande
swarigheden
licke ende
politieke.

Brieft van
Henricus
Arnoldi
Præses vā
die Spino-
dus aen D.
M.G.

Ik heb
mijn Ker-
cke niet
rouw-loo-
selijk ver-
laten.

hoe sal u dit noch opbrecken ten jontsten dage/ soo ghy u niet en be-
keert? Sy noemen my een trouwloos verlaten mynner Kercke/ om hare
Censure van deportement te beter quansuygs te justificeren / als ghe-
schiedt/volgens de termen van hare Kercken-orderinge/ die de trouw-
loose verlaters hares dienstes soodanighe censure weerdigh verclaert.
Maer eerst most blijcken/ dat ick soodanigh ware: Niet alle verlatin-
ge is trouwloos/maer alleen sulcke/daermede men de trouwe breekt/
die men de Kerck schuldigh is. Wie doet dat? Die gaet sonder consent,
seydt Feltus selve/in sijn Harmonie. Nu had ick consent van mijn Ker-
ke/soo blycht upp de naewolgende Acte.

Harmon.
discipl. Ec-
clesiast. cap.
14.

DE Kercken-dienaren ende Ouderlingen/ representerende den
Kerckenaedt der Gemeynde Jesu Christi in 's Gravenha-
ge/hebben/ in aenmerkinge vande gegenwoordige droebighe
gestaltenisse bepde des Lands ende Kerke soo in't gemeyn als
,,particulier/nessens enige andere gewichtige insichten/ goet gebon-
,,den ende geconsenteert/ gelijck sy goedtbinden ende consenteren mits
,,desen/voor so veel als hen aengaet/dat Johannes Wtenbogaert ha-
„ren seer lieven ende getrouwien mede-hyeder ende leeraer sal mogen
,,stil staen in sijn dienst/om eenige zijn affairen te verrichten/ter tydt
,,ende wijlen by den voorsz. Kercken-raedt anders goedt ghebonden
,,sal worden. Actum inden Kercken-raedt den xij. September anno
„xvj.c. ende achtien: was geteyckent by hepde Predicanten ende alle de
„Ouderlinghen (uptgenomen de Heer Hogerbeetz/die gebangen sat)
,,ende met het Kercke zegel bezegelt.

Acte van
Consent
des Ker-
ckenraedts
van 's Gra-
venhaghe.

Sy noemen dit een daxel. Maer van? van mijn absentie. Seer wel.
Mach een Predicant zyne absentie niet bedecken met een Acte van
Consent sijns Kercken-raedts/ had ick geabsenteert sonder oorlof/en-
de de liede wijs gemaecht/dat ick daer toe oorlof hadde; twaer een ver-
siert decksel gheweest: maer had ick oorlof inder waerheit/dat decksel
was niet berispelick. Maer wie heeft doch over mijne absentie of
wech-gaen geclaeght? De Gemeynde? Gene groote partije vande sel-
ve hadde my (ick niet haer) Roszeum volgende/ met het oprechten van
hare Scheur-kercke/ sonder wettigh oordeel / al langh te vooren
trouw-looselich verlaten: ende vele / die haer noch in mijn ghehoor
hadden laten binden na d'affonderinghe van d'andere/ bleven niet lan-
ger/ dan tot dat sy saghen/ waer de Vlagghie vanden grooten Admi-
raael (soo eener seyde) heen wapde. Volchden derhalven inde Clooster-
scheur-kerck/soo haest de Prins was voorgegaen: onder de selbe oock
Lamotius mijn mede-dienaar/ oock vele vande Ouderlingen/een vande
welcke diemien/nimimermeer 's werckendaeghs in de Predicatie plach
te sien/breefende (soo't scheen) te lact te comen/om te verkrijgen dat hy
pretendeerde/maecte hem daerwaerts op een woensdagh met zijn ge-
heele familie. Dese en konden over mijne absentie niet klagen/nade-
mael mijne presentie haer inde wege/ ende teghen de borst was. Tan-
dere deel der Ghemeynde/dat/ van Roszeo trouw-looselich sijnde ver-
laten/

laten/bp my bleef/ende ik bp haer/siende t'perijckel/daer in ik was/
om haer ten lesten toe/ dat is tot het uytterste gebaer toe van gheban-
ghente worden/ oock bowen/ ende sonder obligatie bygebleven te sijn/
was blijde/dat ik gingh. De Kercken-raedt gaf my daer toe consent/
sae verdedighde noch myn vertreck daer na in dit lieve Spnodus.
D'Overheypden of Regenten/die myne getrouwue diensten wisten/ my
beminden/ ende my/ soo langh sp condon/ hadden gesocht te houden/
lagen als in eenen swijm/ niet wetende/ hoe sp't hadden/ verwachten-
de de veranderingh/die op handen was/om dooz d' selve uytgeworpen
te worden:d' andere sochten my leet te doen. Dat meer is/ ick en was
niet langher verbonden/ ende hadde mynen dienst al langh te vooren
opgeseyt/welcke myne opsegginge oock was aengenomen/soo dooz is
verhaelt:ende/ soomen op't voorgaende verhael wel let/men sal bevin-
den/dat ik eer/als met gewelt/wech gedreven/ende gejaeght/ als ge-
gaen ben:hoe konde men dan myn Vertreck een trouw-loos Verlaten
myner Kercke qualificeeren?

Ik had langh te vooren groote reden om wech te gaen/ en dede het
evenwel niet/ maer bleef tot nae de apprehensie vande Heeren/ende na
dat/de wetten verbroken-sijnde / gheen bescherminge meer voor my en
was/evenwel en versette ik niet eenen voet uyt den Kercken-raedt / die ick conde by een
krÿghen: Ende en gingh niet verre / maer bleef by der handt/oock in
meeninghe te keeren/tot dat de verhaelde Acte quam als ex superabun-
danti, sten overbloedt) vermits ich/niet zÿnde verbonden/mocht gaen/
als ick wilde/soo teder was myn ghemoet in dese saerk. Men sal seg-
ghen / dat het Consent niet verder en streckte/dan tot het de Kercken-
raedt anders soude goedt binden: 'T is soo! Oock was myne niepnin-
ghe alsdan weder te komen / maer de Kercken-raedt en bondt dat niet
goedt/ende ontloegh my naderhandt t'eenemael by volgende Acte.

Acte van
finale ont-
slagunghe.

Als oo d' eerweerdiche Johannes Wtenbogaert/ Dienaar des
Godlycken Woordts inde Christelijcke Gerefiformerde Ghe-
meynete alhier in s Gravenhage / verscheden repsen aen den
Kercken-raedt der selver Christelijcker Ghemeynete heeft ver-
, socht/dat wp hem van zynnen Kerckendienst alhier soudē willen ont-
, slaen/gelyck sijn E. 't selve mede verclaerde by geitereerde Reueste
, verscheden malen versocht te hebbē aende Ed. Mog. Heeren State
, van Hollant ende Westvrieslant/ sijne wettige ende souveraine Ove-
, righēpt/ende 't selve hem/noch by haer Ed. Mog. noch by dē voorsz.
, Kercken-raedt/geconsenteert zÿnde/epntelick in Marrio 1618. lest le-
, den/ ghebruyckende sijn recht(soo hy verlaerde) hem selven vande
, voorsz. zynnen dienst/ om vele verscheden ende gewichtige redenen/
, by S. E. soo mondelingh als ten deel oock schriftelick voorgestelt/
, heeft onlastet ende ontslaghen/ met versoeck / dat wp hem souden
, willen gheven soodanige attestatie van Leere ende leven / als wp in
, conscientie souden bevinden te behoozen. Ende niet teghenstaende
, de selve Kercken-raedt aen S. E. in April / daer aen volghende/
daer

„daer teghens hadden verclaert ende gededuceert / hoe hooghnoedigh
 „,3p schteden / dat hy inden selven synen dienst bleef continuerende/
 „met vryntliche ende ernstige bede / de selve ontslaginghe ende opseg-
 „ginghe synes dienstes te willen stateren / ende laten berusten in fulc-
 „ken standt / ghelyck die was voor date van dien. Nochtans ver-
 „schepden Instantien by S. E. daer op synde gedaen / met ernstighe
 „bede ende versoeck / dat wy alsnoch de selve syne opsegginghe des pu-
 „blischen Kercken-dienstes souden willen aennemen / ende hem geven
 „soodaniche Attestatie / als vooren: Soo ist / dat wy ondergeschreven
 „mede-dienaren des Godlichen woordts ende Ouderlinghen / repre-
 „senterende den Kercken-raedt der voorsz. Christelike Ghereför-
 „meerde Gemeynre / naerder inde Dreee des Heeren overwogen heb-
 „bende de redenen by zyne E. geallegeert / ende in seckere schrifteliche
 „deductie / te dien sine in Martio aen ons overgegeven / gheinscreert /
 „mitsgaders oock daer op gchoort hebbende het Advys vande jegen-
 „woordigh dienende Diaconen der voorsz. Kercke / ende regard geno-
 „men hebbende / dat de Ghemeynte alhier / nae de dzoevige ghelegent-
 „heidt deses gegenwoerdigen tydts / gheen sonderlinghe diensten van
 „S. E. en kan ghenieten: hebben (hoewel niet groot leedt wesen ende
 „drofshedt onses ghemoedts) de voorsz. opsegginghe syng dienstes
 „aennemende / den voorsz. onsen eerweerdighen / lieven ende waerden
 „broeder / Herder ende Leeraer (voor soo veel in ons is) oock bande
 „voorsz. zygen publicken Kercken-dienst ontslaghen / gelijck wy hem
 „daer van ontslaen midts desen. Met die expresse conditie ende re-
 „servē nochtans / dat by aldien de Kercke alhier zyne E. naemaels
 „wederom quame te beroepen / ende hy bequaem waer den selven
 „dienst te doen / dat sijn E. alsdan ghehouden sal zyn den Kercken-
 „dienst alhier wederom aen te nemen. Bedankende voorts S. E.
 „vanden goeden / oprechten ende getrouwien dienst nu over de acht en-
 „de twintigh Jaren aen / ende inde Christelijcke Ghemeynte alhier
 „gedaan ende bewesen: met verclaringe / dat wy bebonden hebben / dat
 „zyne E. hem / soo in leere / conform des Heeren woordt / als in leven
 „altjds oprechtelick / eerlick ende vromelicken gedraghen heeft. Ver-
 „hopende / dat wy S. E. dienst tot opbauwinghe der Christelicker
 „Gemeynre alhier ende eere van Gods heylighē naem wederom als
 „vooren sullen ghebruycken / soo haest als de goede Godt ons de gena-
 „de sal gelieben te bewijzen / dat fulcr bequamelick sal comen geschie-
 „den. Aldus ghedaen inde voorschreven Kercken-raedt / ende onder-
 „teykent in 's Gravenhage in Holland den ix. October xvijc. en
 „xvij. Was onderteekent van bepde Predicanten ende alle d' Ou-
 „derlinghen / uptghenomen den Heer Hogerbeets / als boven / ende met
 „het zegel der Kercken beseghelt.

Dit alles is gheschiedt / al eer ick opt voor den Synode gheroepen
 wierdt / 't welck eerst gheschiede den xxx. Octobris daer nae. Wat
 valt hier op te segghen? was de Kercken-raedt / die my dit consent
 gaf / niet wettigh? Dit is nopt in dispute ghetoghen. Hadt die gheen
 Dd

macht my soodanigh Acte te verleenen? ongetwijffelt. Ben ik dan noch een trouwloos verlater mijner Kercke? Is dit Vonnis dan niet vol iniquiteit? Ick houde het voor een gecomplotteerde en ten hooghste injurieuse diffamatie over my/upt enckel bitterhept uptgebaect/ door mijn doods-wyanden. Maer warom doch neemt dit Synodus soodanigh mijn schepden soo qualijk? Ist om dat sp oordeelt/ dat de Kercke door myn blyven noch konde gheschicht zijn? Sheensins. Want selve de Belhamels van dit Synodus hebben die Stichtinghe in alle manieren gesocht te beletten; want sp hebben de toehoorders van my afgetogen/tot scheuringe verwekt/altaer tegen altaer opgerecht/ ende gheduerighlyck ghearbept/ om oock de groote Kercke in te nemen/ myn daer upt te drÿben/ende alle mijne schapen te verstropen. Iohannes Taurinus en hadde geene Remonstrantie overgegeben/geen substractie van Kerckeliche censuren geprocureert/ niet geschreven tegen de Lee-raers/noch leere der Kercke/ende in was niet wechgegaen (gelijck dit alles tot een pretext van mijn depozement wort voorgewent) leerende de Ghemeynre dier tydt met goede stichtinghe. Hebben sp hem daerom in sijn dienst ghelaten? neen. Sp hebben hem tegen wil ende dank vande Gemeynre t' prediken verboden/ende eyntelick tegen sijne conscientie (soo ick t' vastelyck houde/ ende daer voor hy Gode sal moeten rekenschap gheven) tot wederroepen van t' Remonstrantsche gevoelen (dat hy noch onlancy te vooren soo bietighlick ende openlick voorgestaen ende geleert hadde) niet door beter onderrechtinghe (die hier nopt geschiet en is) maer niet onbehoorlycke manieren ende middelen/bewogen.

Hoe onbillijk met Bernardo Lafaille zende met de Kerckenraet van 's Gravenhaghe gehandelt zr.
Hoe heeft oock dese Delfsche Synodus door hare Gedep. Mousenhol ende Hogius op de Venclach vande Voorhoutsche / alias Princen (beter) Scheur-kerck/naderhant omgesprongen/ mee wylen den ghetrouwlen/seer vroumen Bernardo Lafaille, Predicant/ ende den eerweidigen Kerckenraet vande groote Kercke / om die mede den voet te lichten? Men gingh smeden seckere thien Articulen tot der selverlast. I. Dat sp eenige Remonstranten by leeningen hadden gebruickt. II. Dat sp Taurinum tegen de ghebruyckeliche ordre hadden beroeopen. III. Dat Bernardus / wetende dat Rosæus sijn plaets in Clisse wilde nemen / sich upt de vergaderinghe had gheabsenteert. IV. Dat Bernardus tegen eenige Classicale Resolutien had ge protesteert/ende daer op upt het Classis ghebleven was. V. Dat sp ghetracht hadden Lamorium van sijn dienst te prijveren/of te suspenderen. VI. Dat sp vergaderingh houdende Lamorium hadden t' hups gelaten, VII. Dat sp ghepooght hadden t' Classis te prijveren vande ghewoonlijcke plaets harer vergaderinge. VIII. Dat sp getracht hadden Taurinum te eximeren vande judicaure van t' Zuydt-hollantsche Synodus. IX. Dat sp den selven teghen de Sententie des Zuydt-hollandischen Synodi evenwel hadden laten continueren. X. Dat Bernardus argherlick gheleest had. Hier by quam noch een lesten aengeklamt een XI. artikel ('t welck sp zeyden vergheten te zijn) aengaende dat de selve Kerckenraet my de voorz. Acte had ghegeven/

om te mogen absenteren. Dese Articule Bernardo behandicht synde den xx. Novembris mosten al strax dē xxij. voor de voorsz. Inquisiteurs en 't Classis (dat nu heel was tot haer devotie) ende daer Rosæus met syne Schismatijcke (die de nieuwe gestelde Magistraet nu geheel aan de handt hadden) volcomen Heer ende Myster was/ beantwoordt wozden. Hoe die beantwoordt zyn/ weet ick niet; maer weet / dat gheen van alle de selve Bernardum / of den Kercken-raedt met recht condon beswaren: Want 1. De leeninghe der Remonstranten is gheschiet op 't versoeck der Gemeynre / met wettige Resolutie des Kercken-raedts / ende vande E. Magistraet, volgens de Resolutie vande D. H. Staten/ noopende de Tolerantie: nae dat de Scheurmaerkers de Clooster-kerck hadden ingenomen/ende Lamorijs (sich schickende nae den tydt) de gemepnschap der gener / met de welcke hy soo langhe had gedient/ begon te verlaten/ om sich by de Scheur-makers te voegen: ende oversulx Bernardus ende ick hulp van noode hadden/ als onmachtich den dienst inde groote Kerck alleē waer te nemen. 2. Taurini beroep is om de selve oorsaek gheschiet/ alsoo de leeningh niet alle tydt dueren en konde. Lamorijs had sich van onse ghemeepnschap ghescheiden/hebbende indit stuck niet te spreken. De ghebzypckeliche ordre is by de Censeurs selve verbzooken ende over hoop geworpen/zijnde, soo veel doenelyck was/ by ons onderhouden gheweest. Want dese beroeping geschiede conform 't Concept van Anno 1591. by bepde Colleghien van Rade gheappyrobert/ ende by den Heeren Staten den Classis toeghesonden/ om als Resolutie gebolght te worden/ 't welck oock de Magistraet vanden Haghe verstandt soo te behoozen. 3. Rosæus was van sijn Preditcken/ende al wat daer aen kleeft / wettelick ghesuspendeert / ende en hadde derhalven geen sessie meer in eenige classicale vergaderinghe die suspensie gheduerende. Dede derhalben Bernardus Wel/ liever te absenteren/ dan sulck stout bestaen Rosæi met syne presentie te stercken. 4. De Classicale Resolutien/daer van sp sprecken/ waren seditieux ende schismatijcq/ tegen d' ordre der Oberhept ende de rust der Kercke: derhalben Bernardus sal. te prijsen is dat hy met sulcke werken der dupsternisse gheen ghemeepnschap heeft willen houden. 5. Is onwaerachtigh/ende ware het geschiet/Lamorijs meriteerde het. 6. Lamorijs hadde de ghemeepnschap der Kercke verlaten/ ende en hadde derhalben gheen segghen meer in 't geen de regeringh der selver Kercke arngingh. 7. De plaelse quam de Magistraet ende Kercke vanden Haghe toe / de Classis ghebzypckte die by gratieuse concessie/ ende is eens toegehouden/ om te beletten den schijn van wettelickheyt van secker heymelick complot / 't welck sommighe aldaer met Rosæo meynden te brouwen/ sonder datter vorder dessein zy gheweest van voor altyt te priveren. 8. Onwaerachtigh: Indien men 't van wettige judicature verstaet. 9. Geen Kercken-raet is gehouden of vermagh te exercuter en onbillucke bonnissen tegen haer Predicanten genomen. 10. Die argernissen mostmen specificeren. Waren die arghernissen eerst nu begaen/ t'sedert Rosæi scheurmaectinghe: of voor heen? Indien voor heen / is 't dan niet te presumeren / dat sijn E. daer

van vermaent gheweest/ ende die wech ghenomen heeft? Ist tsedert? soo stondt hy niet ter judicature van Rosco met syne ghesellen / syne formeyle parthyen. Wanneer heeftmen oock gesien/dat de Gedeputeerde des Synodi een Predicant comen censureren in een Classe over particuliere argerissen in 't leven/ende dat noch/ eer hem daer over eenige vermaninge particuliere/ofte sijns Kercken-raets/gedaen zy/ ende al voozen blijcke/dat hy de selve hartnechtighelyk verworzen hebbet? Bernardus sal. is een vroom/ oprrecht Israëlyt gheweest/nedrich/niet hoogh van hem selven gevoelende/een pder gedienstigh/vrede soeken-de ende houdende met een peder/soo veel mogelyck: niet bitter/stuers/ wreet/een hater van twist/ende scheuringhe inde Kercke/ omsichtigh/ goet van advijs ende vanrade in Kerckelijcke saecken/die uyt Vlaenderen om de Religie uyt alle sijn welbaren sijnde verdreven/ inden Hage 't Euangelium vredelick ende stichtelick nae de mate sijner gaven gepredickt heeft/meer als dertigh jaren/ hebbende daer een tydt langh den last alleen gedragen/ende vele swarigheden uytghestaen/ daer dooz hy seer aengenaem was. Van sijn ergerlick leven kan niemand niet reden spreken. Ich hebbe soo vele jaren mit hem gedient:wete niet/dat uyt Kerckelijcke Censure over hem gegaen is. Nochtans en wag men inden Hage niet blindt/ noch ghenegehn om alles te dissimuleren. Heeft hy eenige seylen gehad:ich heb de mijne/een ander de sijne/ wie isser van vry? Wie sal doch sijn de man/ die recht bemercken kan sijn seylen niet om gronden? Vraeght de Psalm. Daer is groot onderschept tusschen eenigh gebreck hebben/ende een ergerlick leven leyden. Die dit doen/worden dooz 't H. Wontmael uyt het Rijck Christi gestoten: 't ander bedeckt de liefde. In somma: 't zijn faem-roovers/die dien eerlijcken man sulcx naegeven. Wie zijn 't/die 't doen? Die van 't Clooster/of Doozhout/sijn d' Aentlagers. Onder de selue d' eerste ende Voorste Rosæus,vandē welcken Lamotius in voortyden seyde ('t is wel bekent)dat hy soo supver was als een Vischben. Voorts machmen inden Hage vragen/hoe onargerlick hy geleest heeft. Dat hy in myn hups sit / gheest bumpten twijfел grote stichtinghe; doet het niet? Ich swijgh de rest/ niet van meeningh hier alle sijne leemten op te halen. Lamotius licheverdigheyt ende ontuchtige mont/bysonder als hy by drachk ende uytgelaten is/en is niemand onbekent dan die met hem niet heeft omghegaen. Myshool is een bande rechters: de Vinnigheyd selve. Die de Commissie tot dit werck hebben ghegeven is de Delfsche Synodus/Waer van Preses was H. Arnoldi, die sijn interessen soo wel reecken kan. Assessor Baltus, Lydius, die Swaer-hooft ende Truer-niel schrijver(een oproerigh Pasquill)de Welcke/als hy de luyden met huylen ende fuchten/ ghelyck de Hyænes,tot sijne devotie niet locken en han/de vrome soekt wech te doen spoulen (ghelyck in Apocalypsi staet)met watervloeden der verbolginge die hy achter haer schiet uyt coornighent.Sonnevelt was Scriba, die soo konstigh is in 't Woekhouden. Ende dit sijn de luyden/ die de onnoosele over argerlick leven censureren. O Pharizeen/die de mugge uptsijgen/ende de kameel verhindren: Dan de tegenwoordige partyschappen/ ende sommigher interesten/

resten/om hun de handt te moeten boven houden/al maeckten sp't vyp grober/dient hun al tot een schootsvel.' T'elsde Artijckel/nae aengeklamit/aengaende d' Acte van absentie my verleent/neem ick tot myn voordeel:want daer myt blijcht/dat ick geen verlater mijner Kerche en ben geweest/dewijl ick consent hadt my te absenteren/ende my absenteer myt kracht vande selve. De censure/die sy Bernardo ende den Kercken-raedt daer over willen doen/is gheheel ongefundeert/alsoo nootoor is/dat de Kercken-raedt macht hadde sulck consent te verleenen/al had ick het schoon misbyupckt. De Kercken-raedt bleef evenwel blyten schult. Te seggen/dat de motiven des Kercken-raedts niet suffisant waren / om sulck consent te verleenen / en sluyt niet. Want de Kercken-raedt / dien t oordeel toe quam / hadde die suffisant gheoordeelt. Waer het billick gheweest een Predicant / die / langh gheloost ende ghearbeydt hebbende / sich swaect be vindt / daer op eenighe intermissie begheert / ende verclaert saerken te hebben / die sijn vertreck vereysschen / de Kercke evenwel blyvende genoegh voorsien/ oorloof te weyperen voor een tydt? Enige meynen/dat oock de Magistraet ende Classe daer in hadden behoozen ghekent te wesen. 'Tis abups. Tot consent voor eē tijt/nimmermeer. De Kercken-raet vermocht my self oock finael af-schept te geben sonder voerder ceremonie/ingesien/dat ick aen dese Kercke niet was verbonden/dan met conditie. De welcke ghevallen sijnde ick myn afgeschepht aende Kerck ende Magistraet hadde versocht. Ick wierdt afgeslagen/maer ick verclaerde/dat my ongelijck gheschiede/ ende sepde daer over mynen dienst op/ volgens myn recht / in Martio 1618. met schriftelycke verclaringhe van myn recht/ten wel weten vande Ghemeynte / die oock verstandt/ dat ick wel gefundeert was/ hoewel met droefheydt myn vertreck apprehenderende: Waer op de Kercken-raedt/ niet hebbende te seggen teghen myn recht/alleen bad noch eenighen tydt te willen blijven onder seckere beloften die de Kercken-raedt my dede/sonder die te connen naepsch presteren : 't welck niet tegenstaende ick evenwel bleef/niet dooz obligatie/maer ter bede ende myt Orientschap. Hoe konde nu de Kercken-raedt my afschepdt ende attestatie weyperen / als ick enckel wilde gaen? Was dit censurabel/hoe konde dan de voorgaende Kercken-raet Liberto Fraxino sijn afgeschepdt geben op verclaringhe / dat hy sich aen dese Kerck niet en hiel verbonden / ende sijn dienst opsepde/hoewel van syne besproockene conditie in't minste niet en bleech? alleen protesteert hy niet te willen/of kunnen blijven. Is oock wel te noteren/ dat den Kerckenraedt int' Nomis tegen haer mytgelept van my tot myt bliuen voor een tydt consent gegeven; als van't selve tot die tydt toe niet gereboeert te hebben. Waer toe dit? Was ick dan dē Synodo ende hare Gecommiteerde soo lief ende weert / dat zp myn dienst niet en wilden missen? Geensins. Men socht maer oozsaech/om/soo ick /ghe-revoeert zynde/waer geromen/ over my te triumphheren/ my te scha-votteren/Rosao ende andere mijne vyanden tot een Slacht-offer op te offeren / ende alsoo haren bloedighen moet-wil over my te koelen/

ghelyck Rosæus sich wel dupdelich heeft laten ontvalen. Of waer ick gerevoeert zynde/niet weder gecomen/ my alsdan als een trouwloos verlater mijns dienstes upt te roepen / ende te brandt-mercken. Dit was haer ooghmerck / Welch hun ten hooghsten speet / hun doorz mijn wechgaen niet consent/ontset te zijn:want ick wiste hate bloedige meeneen/ ende ooydeelde/ dat ick my daer voor behooerde te wachten. Dit heb ick ter liefde D. Bernardi Lafaille sal. mijns Weerden Mede-hoeders ende Collegæ,ende des eerweerdigen Kercken-raedts die haer schismatisch Consistorie niet alleen in tresselicheydt niet en week / maer in Godtsalicheydt/vromicheydt/geleerthept ende experientie van Kerckeliche saken verre te boven gingh tot justificatie van haer doen / ende aenwysinghe van dese Synodale inquipt / dooz de welche de zoom oude man op den 1. December ghesuspendeert/ende de Kercken-raedt met de Diakonen datelick gheremoveert wierden van hare diensten/ niet kommen of willen verswyghen.

¶ick Fugitif van/ende hoe:

Sp noemen my in't lest een Fugitif: deporteren my over sulcx van alle Kerckelijcke diensten , met verbieden van haer Avondmael , tot dat ick haer, of hare Gbedeputeerde sal hebben voldaen , Welck nimmermeer geschieden sal. Want ick haer niet schuldigh en ben / dan liefde/ die ick oock myn byanden schuldigh ben : derhalven behoeve ick my niet te becommeren / om haer in pet anders te voldoen / bysonder niet in dese hare handelinge: Dat en ware niet als hare boosheypd stÿven. Oock en sijn sp gheen luyden / diemen ghenoegh doen kan / ten zp men hare boosheypd vromicheydt / hare duysterheydt licht noemen / ende sijn conscientie op den tups hanghen wil / twelck ick / doorz Godts ghenaude/niet doen en sal. Sijn alle/ die de vervolgingen vlieden/Fugitiven, soo zyn Moses/ David/ Christus/ Paulus/ d' Apostelen fugitiven gheweest/oock by onse tyden de Heeren Prince van Graengien/Graeven van Hooghsstraten / Culenburch/ ende vele andere vrome Heeren ende luyde. Vlieden en comt niet altijt upt quade conscientie/tis dicky-wils wÿsheypd moet oock somwijlen amptshalben gheschieden. ick was zyn : aen geen kerke verbonden : een deel myner Kercke hadt my trouw-looslyck verlaten / t ander deel was verdunkt / twelck/ mijn wech gaen met diep versuchten vernemende/preeg ende toestande/vertrouwende/dat die met tranen gaen sayen haer edel saedt, wederom sullen haer gerven brenghen met vreughde: ick ben gegaen onder Godts gheslept/daer my de Heer wees / ende daer het my gheoorloft was/ sonder pemants naedel / niemand yet schuldigh blijvende/ als liefde. Velen heb ick mijns persoons haet ende spijt/om dat sp haren bloedigen moet over my niet coelen en kouden; Velen oock (dese in onghelyck meerder ghetal)eene hertelike medelydende liefde/ende verlangen om my haest wederom te sien/naegelaten. De vrome ghemoederen wierden bewogen tot klaghen ende suchten. Der quaetsprekeren monden gheopent/ om in mijn afwesen tot mijnen naedel upt te gieten al wat hare passie konde versinnen. De middel/om niet openbare schriften mijne onnooselheydt voor de werelt te doen blijcken / was my doorz de riger der Overheypden(die haren standt schenen onsecker te houden dooz sooda-nighe

Psalm. 129.

nighe Justification) verboden. Ick dede evenwel onder de handt dat ick konde/ende geoorloft was: swiegh niet altijdt/de reste Godt beve-
lende/die my van mijne Kijntshept af veel geoffert/doch alle tyd sich
mijn Vader/helper/ ende versorger verthooont heeft/ oock sonderlingh
in dit ballinghschap: gheloost moet hy wesen. Hy sal het oock doen Psalm.3.
ten eynde toe. Soo dat ick met den Propheet wel slape ende ont-
waecke. Want de Heere onderhoudt my: Die my oock vrienden ver-
wecht heeft onder vyende ende vyanden / sonder mijne conscientie te
quetsen: waer maekende 't woordt des Wijsemans: Wanneer yemandis Pro.16.7.
wegen den Heere wel gevallen, soo maect hy oock sijne Vyanden met hem
te vreden.

Twaelfde Capittel.

Festus Hommij Specimen. Mijn Antwoordt op 't selve. Brief aen-
de Princesse. Ick werdt in mijn huys ghesocht: Gheciteert.
Mijn Antwoordt. Brief aen S. Excel. aende Princesse.

Sinde alsoo in 't particulier Spnodus van Delf
onverhoort gecondemneert/ gedegradeert/ ende door het
suspenderen van't H. Avondmael/half ge-excomuni-
ceert/hiel ick my stil/ verwachtede wat noch voorder te-
ghen my / ende andere voorgenomen soude wozien/ my
troostende ende gerust stellende in 't woordt: Heer zy vloe- Psalm.109.
ken, maer ghy sulz zegenen. 'T erste/dat my in desen stant voogquam/
was een Specimen controversiarum Belgicarum, [verttoch] van de Neder-
landtsche Geschillen] uptgeheven dooy Festus Hommij Predicant
tot Leyden, ghediceert aende H. H. Staten Generael/om te dienen/
quansups/tot preparatie voor 't Spnodus Nationael. In dit Speci-
men[verttoch] vondt ick my in't blysonder mede aengetaast/alleen in een
point of twee/doch niet van groot ghewicht/ende met heel sober fun-
damant. Ick vond niet goedt hier op te swijghen/voor soo veel het my
raecke/stelde derhalven terstandt eene Verantwoordinghe daer op / die
ick mede sond aende H. H. Staten Generael ende S. Excel. gesament-
lyck / daer hy eene Remonstrantie was aende selve Heeren / verbatende
de redenē van mijne vertreck uppen Lande etc. Dese Remonstrantie is
daer nae ghedrukt (buyten mijne kennisse) eerst by Gover Basson tot
Leyden, nae by Broer Iansz, t' Amsterdam / onder den Titel van Re-
monstrantie van Joannes Wtenbogaert / ghepresenteert in Novem-
bri deses Jaers 1618. Oock is/ ter selver tydt / in 't licht gheromen
(mede buyten mijne kennisse) de voorsz. mijne Verantwoordingh
teghen Festus, metten Titul van Ioan. Wtenbogardi Responso ad ea,
qua illi speciam impedit Festus Hommij Sc. [Antwoordt op de stukken/
die Festus Hommij hem in 't blysonder te laste ghelepd hest Sc.] De

De Resolutie/die hare Ho: Mo:hier op namen/blyccht ypt dese notule. Veneris den ix. Novemb. 1618. onfanghen ende ghelesen eenen brieft „van Joannes Wtenbogaert/ Bedienaar des Godlickien Woordts/ houdende aen hare Ho: Mo: ende S. Excel. die Heere Prince van Graenzen/ sonder date/ of nominatie bande plaets/ daer den selven brief is gheschreven/ daer by ghevoeght zynde seerkere deductie in't Latijn/ op het Woercken onlaet yptgegeven by Feltum Hommijt, geinitialeert specimen Controversiarum Belgicarum: Ende/op den voorsz. brief gedelibercert zynde/ is verstaen/ Dat de Remonstrant hem sal hebben te addresseren aenden Synode Nationael. Maer evenwel hebben die van Holland begeert/ den voorsz. brieft ende deductie te com municeren aen hare principalen/die tegenwoordigh alhier inden Haag vergadert zyn/ omme de zelue daer op naerder te verstaen. Ich en kreegh van dese Resolutie gheen kennis / voorz nae dat het Synodus Nationael al was ge-epnights: Weet oock niet/ wat die van Holland daer op deden. Ich en was oock op't gheseyde Synodus niet ghekeert als andere: was door het Delfsche Synodus ontcleedt van myne qualiteyt/ die ik te vooren had als Predicant. By appellatie op't Nationael te verschijnen was ik niet gesint/ om dat ik wel wist/ dat ik tot Dordrecht/niet min als tot Delf/mijne formele Parthijen soude hebben tot Rechters: neffens / dat ik / dien Kerckelijken handel van langen tydt kennende/moede was. Verschepden/oock niet gheringhe/ personen waerschouwen my/ daer niet te verschijnen / jae al presenteerde men my daer toe by geleide: my radende myn selve voorz te sien/ ende te bewaren tot een beter tydt.

In Februario daer nae anno 1619. schreef ende sond' ik aen d' Excel van me vrouwe Princesse Douagiere van Graenzen desen volghenden brieft:

Me vrouwe

Het is by myne indispositie gekomen/dat ik uw Excel: niet soo haest en hebbe geantwoordt/ als ik wel wenschte / ende wel schuldigh was. My is overgekomen het selve quaedt/ dat my nu voor een Jaer dede in mijn Kamert blijven / dichtwils vergheschapt met groote palpitation of kloppingen des herzen/ mijn geest oock heel verslaghen zynde van droeffenis ende swa righeyt / om dat ik den staet ende de Kercke in sulcke perikuleuse extremiteten verballen sie. Al mijn vermaerl is den aengenamen Lusthof van mijn goede conscientie/dewelcke/ als ik daer in wan dele/ my gerust stelt / ende gelijck als in de louwte brenght van alle die onstuimpige tempesten/ die de weerslagh der disorderen/ die ik het Schip vande Kercke ende van het Vaderlandt sie dragen en quellen / in mijn ghemoedt verwecken. Daer (segge ik niet den Psalm-dichter tot Godt spreckende) sucht ik seer in sulcken standen/ End strecke tot u Heer myn handen/ Mijn siel is dooz't roepen gelijck/ Den dozren yptgedzooghten Landen/ End als een seer doestigh

, dorstigh Aerdtrych. Ende geloost vry / Me Vrouwe/ als ich voora
 , henen den Staet/de Kercke/ ende myn particuliere affairen (die my
 , soo swaer drucken als een pegelyck wel mach dencken) Godt bevo-
 , len hebbe / dat uwer Excel. persoon de aldereerste is die my inde
 , H. Offerhande van myne geduyprighe ghebeden tot Godt te vozen
 , komt/ sonder mede iwen aldernaesten te vergheten. Hebbe ich nur
 , daer op het gheluck/ dat ich uwer gebeden van gelijcken deelachtigh-
 , ben (gelyck Uwe Excel. my des versekert/ende ich het gelooft) soa
 , durve ich sulck een heylige onderlinge bejegeningh/ als een middel/
 , die hem Godt de Heere verklaert sonderlinghe aengenaem te wesen/
 , toeschryven dat ich noch myn asem scheppe en in't leven blijve: Be-
 , kenne ondertusschen dat ich uptermaten seer verlange om te verhup-
 , sen ende by Christo te wesen: want dewyl ik niet een schandelich af-
 , settent van mynen dienst bekladde bin / soa en kan ich sijn Kercke
 , in sulchen staet niet veel meer dienen. Dat doet my soo verlangen
 , nae het ontbinden van desen aerdtschen tabernakel/ maer een vaste ha-
 , pe/ dat ich niet een ander Hups dat Hemelsch is/ bekleedt sal wor-
 , den. 'T is waer/ dat het my na den mensche veel aengenamer we-
 , sen soude/ mochte ich het eynde van mynen arbeyde niet een loffelje-
 , ker uptgangh na's Wereldts oordeel ghescoont sien: maer als ich
 , aemmercke/ dat myn Salighmaker self door sijn Propheet klaerht/
 , dat hy te vergeefs gearbeydt heeft/ en sijn kracht onmittelick toege-
 , bracht/ sich ondertusschen daermede verroostende/dat sijn sake des
 , Heeren/ en sijn ampe van Godt was: jae als ich my voz ooghen
 , stelle/ dat die ghene selfs/ dien hy sod veel goedrs gedaen hadde/ hem
 , ten lesten niet doornen gekroont/ ende aen het kruye ghenagelt heb-
 , ben/ soo trooste ich my daer in/ ende bedencke dat ich den naem van
 , een Discipel Christi te dragen onweerdigh soude wesen/ sod ick het
 , my tot schande reeckende een ghedeelte van sijn lyden deelachtigh te
 , worden/ dewyl ich wete dat ich ghemeynschap hebbende aen sijnen
 , dode/ mede gemeynschap hebben sal aen sijn verrijzenisse.

Aengaende het gens Uwe Excel, my laet werken vande Synode: Iek ge-
 , loof hadde men my daer Willen hebben/men sonder my niet de andere
 , Remonstrantsche Leeraers gheroopen hebben: het ghene datmen
 , niet alleen niet en heeft ghedaen / maer men heeft my expresselyck
 , willen upslupten: dewylmen sonder dese Nationale Synode te ver-
 , wachten/ die al gereed was om dadelick te beginnen / ende daer de
 , uptheemtsche Gedeputeerde nu byhants alle aengetrouwnen waren/hem
 , soo geweldigh gehaest / ende myn saerke inde particuliere Synode
 , van Delft verrascht en geprecipieert heeft; op dat iki als een die van
 , den Dienst afgeset was / incapabel ende ongequalificeert gemaect
 , soude worden op de Nationale Synode te verschijnen. Ende merckt
 , doch/ bidde ick u/. Me Vrouwe/ de tastelijcke onbillickheypdt vande
 , proceduren by die van Delft tegen my gebruypt. De Vergaderin-
 , ge aengevangen zynde al vanden gen. October / ende nu festhien da-
 , gen geduert hebbende/ en ben icker nochtans niet ontboden voor den
 , 29, alsse op een eynde liep / om dese lieve Synode Nationael te be-
 ginnen.

„ginuen. Noch wildense dat ick den 4. November soude comparen/ daerse genoegh wisten / dat het my onmogelick was op sulcken terminij by te wesen/ jae al en hadde ick maer eenen dagh repens van „Delft af geweest. Daer op/ende sonder my opt voor de tweedemael „te dachvaerden/ginghen sp voort/ende deporteerden my van mynen „dienst / jae deden my inden ban / te weten inden kleppen ban (soo „men die noemt) my van t H. Abondtinael upsluptende: dese onbil- „liche sententie daer op fonderende/dat ick niet gecompareert en was/ „hoewel ick niet gedachvaert en was/dan (soo gesepdt is) eenmael al- „leen/ende het bonnisse al te bozen besloten was geweest/ eer dese eeni- „ghe onbilliche dachvaerdeinge opt tot myn kennisse ghekomen was. „Zijn dat geen schoone proceduren t. Ich geloof dat het Consistorie „van Konien daer in billicker formalitepten gehouden soude hebben. „Wie soud kunnen twijfelen / of dat is met voordacht alsoo geprac- „tiseert/om my in tjdts upt de Synode Nationale upt te slupten/de- „wylmen geresolueert was daer niemandt te roepen der gener/diemet „alreede van hare chargen oft Vocatien afgeset/ ende consequentelich „inhabbel gemaectt soude hebben om daer sitplaets te hebben. Dock „heb ick naederhandt met goede seeckerheyt verstaen/ datmen my/ „wanneer ick aengeboden hadde daer te verschynen onder conditie van „vrye geleypde/ deselue weggeren souden. Dewijl my dese Synodale „wereldt dan houdt voor doot ten haren aensien/ soo houde ick se ten „mynen aensien van gelijcken.

„Wat belanght dc opinie ick hebbe/ wat vytkomste dese Synode „sal nemen; dewijl ywe Excel. daer na vraeght / sal ick rond upt seg- „gen/ men gaetter soo te werclt/ dat ick niet goetg van en kan ver- „wachten. Dwe Excel. west/dat ick my/al langh geleden/niet en heb „kennen v'beelden/dat die op dese Synode soo seer drongen/ t'z Poc- „litische oft Kerckelijcke lypden / voorgehadt souden hebben de ghe- „schillen te accomoderen/ om beyde de parthpen te behouden/ ende „tot eenighedt weder te brengen/ om de scheuringe te belechten/ ende „dese troubelen te bevrredighen. By dese opinie blijve ick alsnoch/ „ende gelooche voort seecker/ dat alle dese Synodale pracht nergens toe „en dient/dan om de Remonstranten met groter schijn ende lypster te „condemneren/ en hare sake soo veel te hatelicker ende stinkender te „maken/niet alleen door dese geunierde Provincien/ maar door ghe- „heel Europa/ soo verre als de naem van Reformatie/ende de Autho- „riteyt en macht der Coninckrycken/ Staten ende Republycken/ die „hare Gedeputeerde daer ghesonden hebben/haer upt strecken. Ende „de Meesters van dit spe/ niet bedeckende/dat de Goddelijcke voor- „sienighedt de menschelycke voorzichtigeht/ diese in een oogenbliek „te niet han maken / seer dichtwils pleeght te bespotten ende te belac- „chen/maken hare rekeninge/ dat/ soo haest als de Remonstranten in „dese Synode veroordeelt sullen wesen/ niemandt synen mond niet meer „en sal durven open doen/om de sake van die gene goet te willen ma- „ken/ die gheslagen sullen wesen met den blirem van een soo heplighe „ende hooghwaerdige vergaderinge/ als dese gesepdt wordt te wesen.

Daer

, Daer en sullen oock gheen valsche Politischen ende Wereldt-wijzen,
 , onthyecken/die seggen sullen/ dat de partye/ die tegenwoordigh do-
 , mineert/het gae soo als het wil/ om reden van state/recht moet gege-
 , ven warden by dese Synode: dewelcke sal wesen gelijk als het Ora-
 , kel/ende de mont van de h. Moeder de Gereformeerde Kercke: op dat
 , de overwonnen parthe (diemen ghesolvaert is heel uyt te roepen).
 , met sulck een groot voor-oordeel verdruckt zynde / gheen hope van
 , verhael meer en hebbe/ Wanneer sy soo grouwelick sullen aengetaast
 , worden/ soo met de Kerckeliche Canons/ diemen teghen de Remon-
 , stranten los sal branden/ als mettenieuwe Politycke Wetten/ Plac-
 , caten/ende Oxdonnantien/diemen van alle kanten sal doen donderen
 , tegen alle die haer aengehangen hebben/ ende alsnoch haer de handt
 , souden willen bieden.

, Owe Ex. geloost/ datter oock wel vrome luyden in dese Synode sul-
 , len welen, en datmen van de foodanige niet en behoort te presumeren, dat-
 , se met voorweten souden willen oetkaen dingen, diesly souden mercken
 , teghen de waerheydt, reden, ende billick beydrie strijden. Icken wil
 , daer teghen niet disputeren/ Me. Voutwer maer de vrage is/ of een
 , gordt eerlijk persoon/ dat vleidiemen voor foodanigh houdt, door
 , voor-oordeel/of misverstandt/ of door al te grooten respect tot men-
 , scheliche authoziteyt/ oft door andere passien ende swachheyden van
 , goedgeel/soa verre niet en souden kunnen verrucht worden/ datse son-
 , der de waerheydt te bekennen/sf die bekent te willen staen/ met harc
 , stemmen souden kommen te helpende ghens/die niet booser herten een
 , gerechte sake soeken te verdrucken? Ich segge ja/ ende dat de gene
 , die sulck een oogemerk ende voornemen habben/ als ik geseydt heb-
 , be/ verstaende/ hoe veel hun daer een ghelegen is/ datse hier in niet
 , en missen/ middelen ghenoegh sullen vinden/ dewylse alredede soo
 , grote voordeelen hebbent/ om dit rondt te schieten. Ende wat hez-
 , langht de vrome luyden: wie sal segghen dat die niet eenighsing
 , vrome luyden waren / die onse Salighmaerker voorsepde sijne
 , Discipelen te sullen verholghen/ ende datse meepen souden Gode
 , daermede een offerhande te doen? Wie soude oock ontkennen/datter
 , onder die gene die op 't Concilie van Trenten quamen/ niet enige
 , zijn gewest die vrome luyden waren? Ich wil voor den Rechtere
 , stoel Jesu Christi staende houden / dat het vromis tegen my op de
 , Delfsche Synode gewesen onbillikende onrechtveerdigh is: maer
 , evenwel en sal ik niet ontkennen/ of daet zijn onder haer oock wel
 , eenighe vrome luyden geheweest: In somma at de Gereformeerde
 , Leerhaers/daar onder oock begrepen Messire Calvyn ende Beza/ als
 , de voornaamste/ atcoorderen in dit generale stuck / Dat alle Conci-
 , lien ende Synoden/ soo Heylyg ende Hoogbweerdigh alle moghen zyn,
 , daolen konnen in het ghelyc dat ber gheloove aengae: ende bewijsent
 , met krachtige redyen ends exemplaren: soo verre dat Beza heeft dur-
 , ven schryven/ Dar Saban in eenighe der leyer ghepresideert heeft
 , ende dat en spreeckt hy niet vande Paepsche Synoden/ ghelyck als
 , 't Concilie van Trenten was/ maer van enige andere/ die seeroudt

„zijn/daer de Paus nopt en presideerde. Nengaende het Synode der Apostelen te Ierusalem gehouden, ik verwonder my over de ghene/die dat op dese questie te passe brenghen. Soudemen dat by het Dox dreytiche ende andere soodanige willen vergelycken/ om te seggen/ dat dese al mede door den onseylbaren Geest gheleypdt werden / ende niet meer en kunnen missen als het ghene dat Apostolisch was/ om met de Apostelen te spreken: Het heeft den H. Geest en ons goedt gedacht? Doense het/ ick sal seggen/ dat sy lasteren. Datmen nu seyd van een groten aental gheleerde luyden die daer zijn, ende datter de Sessien of by-een-komsten aengevangen worden met aenroeping van Gods name: Item datter onder zyn die titelen dragen van Bischop, Deken, Doctors, Herders, Professeurs en diergelijcke: dat en kan my niet doen ghelooven/datse daerom byp van doolinghe souden wesen: ghelyk als haer oock daer van niet en kunnen bewijzen de groote eer titelen/ die hun van de gene/diese senden/ in hare Credentie-brieven toegeschreven worden / als spse qualificeerden Hoogh-waerdighe, Berwaerdige, Seer geleerde, Aensienlike, Achribbare, Godsalighe, Godsvruchige &c. Wilmen daer werck af maecten/soo geestmen 't Concilie van Trenten ende anderen/groot gelijck: daermen onghelycke veel meer magnificentie/glantz/ende lipster gesien heeft: ende even wel isser de Goddelijcke waerheypdt verwesen gewest/ ende de leugen aengenomen ende gepzesen/ gelijck als de Gereformeerde self bekennen. Wat onghelyk doetmen dan/ oft aende Spnode/ oft aen S. Excel. ende myn Heeren de Staten diese beroepen hebben/ soomen al dese pracht ende uytwendighen schijn laet varen/ ende vast blijst by de waerheypdt selve / ende by de ontwijffelycke Maximen van onse heplige Reformatie/ die my in dese materie de doghen soog wel geopenend ende verlicht hebben/ dat ick niet en vrees/ datmen my aen dese kant opt bedriegen sal.

Uwe Excel. presumeert/ dat ick eenighsins wees, wat in de selve Synode ommegae. Het is soo/ Me Broilwe/ ende soo de advyzen/ die icter van kryje waerachtigh zyn/ soo en verwachte icter gantsch niet vandat strecken mach tot een ware eenighedt ende vrede vande Kercke Godts. Aen wien schoot herte Men seyd/ dat die van mijne opinie (gelijck als uw Excel. spreekt) al te harneckigh zijn, ende haer in geenerley maniere en willen submitteren. Maer men doet haer te kort/dewyl sy geresolveert zyn haer vast te houden aende eerste sondamenten vande ware Reformatie/die soo veel bloeds gekost heeft/ ende medebrenght datmen sich niet en kan noch magh submitteren/ noch eenige Spnode aennemien/ van niet dese conditie/ Soomen bare Decreten wel geroert bebbende aan 't woordt Gods (het welck in mate van geloove onse alleenige wet is) de selve beviadt daermede over een te komen: Nu wets ick seer wel ende seeckerlich/ dat de Remonstranten geeue swarighedt en maecten haer in deser maniere te submitteren: soo datmen niet waerheypdt niet en kan seggen/datse haer in geenerley maniere submitteren en willen. Anders hem te submitteren/ ware hem selven absolupt ende sonder exceptie te submitteren onder

, onder het gene dat menschen / die doolinghe onderworpen zijn/ sou-
 den derideren in saken de Religie aengaende : het welck inder daerdt
 niet anders en soude wesen als d' oude fondamenten van 't Paus-
 dom wederom leggen : ende is een stuk van soo groote consequen-
 tie/ dat myn Heer u Vader hoochloffelicker ged: ende soo veel heylis-
 ge Martelaren/ om sich selve het menschelijcke oogdel niet te onder-
 werpen in dinghen daer een pegelijc conscientie soo veel aen gelegen
 is/ haer leven liever hebben willen laten/ dan sulck een onverdzae-
 chelick soek op haren halse te laden. Hier op vraeghtmen nu/ Hoe
 sullen dan de gheschillen van Religie, die dickwils inde Kercke ontstaen
 geuyter wordend? Ick antwoorde dat dit de vrage is die de Papisten
 ordinaris voorstellen aende Gereformeerden/ als die weygerigh zijn
 hare Concilien sich absolutelick te onderwerpen; ende dat het derhal-
 ven de Synodisten selve toestaet daer op te antwoorden. Onse
 r halven/ soose geresolueert zijn by de bovengheseyde fondamenten
 vande Reformatie vast te blijven/ sal haer den antwoordt in sulcken
 ghevalle seer licht wesen. Maer gaense de Maxime veranderen/
 ende willen datmen sich hare Synode absolutelick onderwerpe/ soo
 en konnense den Papisten gansch niet antwoorden dat deugdht/
 waerom datse weygerigh zijn haer de Paepsche Concilien t' onder-
 werpen/ maer moeten haer het stuk gewonnen geven. Het gene de
 ware Gereformerde (ghelyck als de Remonstranten zijn) nopt en
 sullen doen/ maer sullen by de ware Maximina vande Reformatie
 vast blijvende den Papisten den mond licht kunnen stoppen op sulc-
 ke manieren die te langh souden ballen hier in desen brief te beschry-
 ven. 'T is wonder dat onse Synodisten niet en mercken/ dat het
 haer onmogelyck is een Paepsche dwalinghe te wederlegghen/ soo
 lange als sy selve onder haer de selve dwalinghe naevolgen/ ende ver-
 stoeten of omstoeten de ware sondementen/ waer door datmense we-
 derlegghen soude.

31. Een peder weet/ Me Vrouwe/ dat de selve personen geen Rech-
 ters en partye te samen en mogen wesen in een selve saecke. Ende
 siet men eirger hem schrickelick/ jae men dupdt het als een misdaede
 tegen den staet van 't Landt/ als de Remonstranten, op dese Regel die
 soo notoir is steunende/ een groot deel vande Synodisten weygeren voor
 Rechters in dese saecke aen te nemen ende te erkennen, als zynne hare
 formele partyen. Dese leste clause en kan niet ontkent worden.
 Want al de Gedeputeerde vande Kercken deser Landen zijn expre-
 selick uptgesocht geweest/ upt die gene self van de welcke de Remon-
 stranten al te vozen beschuldight ende verwesen waren. Wt dat sel-
 ve uptschot heeftmen dan noch gekosen den President/ de Assesso-
 res/ ende de Scribas/ oft Secretarisen/ de voornaemste personen
 van de Synode/ die daer de eerste stemme gheven/ ende 't geheele be-
 leyd hebben. Wat de Wtheemschen belanght van die en sal ick jes-
 genwoordigh niet seggen/ maer wenschte wel dat de extreme hevig-
 heyt van sommige der selver soo tastelick niet en ware/ ende dat die
 van Geneven/ al/ jaer en dagh geleden/ hare groote partialiteyt soo

„openbaerlick niet gethoont en hadden/ als sp ghedaen hebben in hare
 brieven doemalen gheschreven aan de Consistorie van Leeuwaer-
 den/ daer Bogerman/ President in dese Synode/ het voornaemste
 lidt van is. Noch soude ick wenschen/ datmen niet expres ende met
 voorbedachten rade geweygert hadde/ op dese Synode te roepen upp-
 heemische Theologanten/ die niet partiael en waren/ gelijck als on-
 der anderen/ die van Anhalt: niet sonder groote ghehepinenisse.
 Soude oock te wenschen zijn/ datmen inde Credentie oft Deputatie-
 brieven/ die eenighe uptheemische medebraechten/ soo veel voor-oor-
 deels ende ooghenschijnelycke tyckeng van groote partialiteyt niet
 gesien en hadde/ niet merkelijke ergernisse van vele vrome lypden/
 diese hoorzen lesen. Ende waer heestmen opt sulke partiele pro-
 ceduren gesien/ als in dese Synode? En seydem daer den Remon-
 strantien diemen gheciteert hadde/ ende meenden datmen daer in een
 vriendelijcke conserfatie over de Leere soude treden/ niet overluydt
 aen/ datmen daer niet en sat om te disputeren/ maer alleen om te
 oordelen? En wordende arme Remonstranten daer niet als crimi-
 nele ghehandelt? En dreyghetinense niet door den blypschelijcken
 arm te doen castyden/ als osse een groote misdaedi/ die nae de wet-
 ten strafbaer ware/ beginnen/ soose dusdanigen/ Synode wepge-
 ren tot een Rechter? En doetmense niet upt de vergaderinghe ver-
 trecken/ ende en sluytmense niet de deure voor den neuse/ om de
 Orationen/ Argumenten/ ende Advijsen/ die dese Synodale Da-
 ders over de Gheschillen gheven niet aen te hoozen. Ende siet
 eens/ bid ick u/ Me vrouwe/ wat groote passie. Soo haest en
 sullen de Remonstranten teghen sulke ende andere onbehoorliche
 proceduren niet eens eenighe swarigheydt voorghestaghen hebben/
 of men sal daer sien einen Hypnisius/ Secretaris vande Politie-
 kien/ met sijnen blyst op de tafel staen/ ende hoozen hem roepen. Soo
 willen wy 't/ soo ordonneren wy 't/ soo gebieden wy 't. Spreken de Re-
 monstranten van alsoo wel den Artijckel vande Verwerpinge (die de
 voornaemste oorspronck is van dese Geschillen) te tramineren/ als
 vande Verkiesinghe/ ende datmen haer vry behoozt te lafen. soo wel
 de contrarie leere aen te tasten ende te wederlegghen/ als de hare te
 verdedigen; men roeft haest moordt ende brandt/ ende men staet het
 plat af/ sonder eenighe reden by te bzenghen/ als alleen/ dat dat
 maer soude strecken om de Leere der Kercke te lasteren! Hoe/
 Me vrouwe/ leertmen dan inde Gerefommeerde Kercke een Lee-
 re/ die soo licht gheslaert kan woorden/ en die den doeg niet en kan
 verzaghen? Men houdt de Remonstranten soo veel als gebangen/
 oft gheconfineert/ ende ghebannen/ inde Stadt van Woerden/
 door scherpe ende rigourense verboden/ datse daer van daen niet
 en wijcken/ oft sp sullen als onghelijksame ende rebelle tegen de
 Oberigheden gheschraft woerden: ende ondertusschen laetmen hare
 partyn toe soo dicktwillig upp te spannen ende te poste na den Ha-
 ghe te loopen/ als sp willen/ daer klachten teghen de Remonstran-
 ten nae haer belieuen te maecken/ ende sulke Resolutien/ als sp

Wen-

, schen / mede te brengen / ende de selve Remonstranten te dwinghen
 tot sulcken ordere / als het hare gheseyde partyn beliet haer dooz
 te schrijven / sonder datse daer yet moghen tegenspreeken. Daer
 enboden en wilmen noch uyt de handen vande Remonstranten niet
 een schrift tot hare justificatie strekende ontfangen oft aennemen/
 sonder consent vande Politijcke Heeren: ende dese en staen het niet
 toe / of sy zijn te vozen wel geinformeert vande intentie ende mee-
 ninghe der Synodisten. Als de procedures / De Vrouwe / soo-
 danigh zijn / seer hardt om de waerheydt te seggen / ende bykants
 niet dan loutere overlast (ghelyck als de Advysen die ich ontfanghe
 uytwijsen) soo en moetmen sich niet verwonderen / dat de Remon-
 stranten/dewelcke dachten datse op een vrye Synode geroppen wa-
 ren (ghelyck alsser staet in hare Citatie-brieven) bethoonen/datse
 dit niet al en kunnen laten passeren niet een schandelick stilswijgen/
 ende dat noch tot naedeel van Godts eere / ende syne heylighhe
 waerheydt.

„ Uwe Excel. geloost / soo ick op de Synode ware, dat icker alle mo-
 gelicke moderaeue soude toebrenghen. Des aengaende mach ick u/
 „ De Vrouwe / wel verseeckeren dat sulcr de waerheydt is / ende dat
 ick alsnoch gansch niet verandert noch afgeweken en ben van 't gene
 uwe Excel. my ten anderen tyde op dit punt van moderatie heeft
 hoorren verklaren. Alsoo en sal ick mede niet nalaten uwe Excel.
 te gehooz/samen om mijne broeders te vermanen daische haer voeghen en
 submiceren in al dat baer nae reden en consciencie moghelick sal zijn,
 hoewel ick wete / datse alle van selfs daer toe genepght zijn / sonder
 pemands inductie oft aenpoeringe. Dat salmen inder daedt sien/
 soo haest alsmin bevinden sal / datmen de geschillen in 't vriende-
 lycke wil accommoderen / in plaets van meesterlich te decideren tot
 nadeel van Waerheydt ende Drede: mudts dat oock de gene / vande
 welcke uwe Excel: spreect / in geen ghebrecke en blyven daer toe
 oock te helpen en te arbepden van haer zyde. Maer nu het proce-
 deren vande Synode soodanigh is / als het my afgeschildert wordt/
 soo ist grootelick te vreesen / dat de Reden ende moderatie daer wep-
 nigh credjts sullen hebben / ende dat de wercken heel anders sullen
 wesen / als de schoone woorden / diemien uwe Excel. gheest. Ick
 gheloove / dat de persoon die uwe Excel. soo seer wenscht met my
 gecommunicert te hebben is de Heer Diodati: wiens Vader ick te
 Geneven Student zynde de eere gehadt heb te kennen / ende hy ver-
 schepden occasien in sijn gheselschap te komen. Ick bedanke hem
 van sijn goede genegenthept/ende segge: Indien mijne saken in haer
 geheel stonden/buyten termen van dit onbillich deportement / dat ick
 hem soud soeken te belieben/soo veel als 't my mogelick ware: maer
 de reparatie van dit uytsteekend onghelyck / datmen my doet / buy-
 ten apparentie zynde / en wil ick hem ten aensien van mijn particu-
 liere affaren geen moeylijckheyt aendoen. Ondertusschen is hy
 sulck eene als uwe Excel. meent / soo heeft hy een ruypm veldt / daer
 hy hem selven kan bekent maken / en doen blijcken hoedanigh hy is.

Waer

„ Waer over ick uwe Excel. niet er kan noch wil verborghen houden/
 „ datmen my laet weten/ dat hy de gene is/ die inden aenbanch vande
 „ Synode advijs gaf/men soude de Remonstranten niet hoozen/maer
 „ simpelick oordeelen ende vonnisse up t spruecken over de leere in hare
 „ Boecken begrepen/sonder eenige andere Ceremonie. Konde daer wel
 „ yet bedacht worden/dat min gelijcht nae een begeerte van accommo-
 „ datie? Evenwel/dewyl ick wete/ dat hy 't is/ die met syne andere
 „ Mede-broeders/den bovengemelden brief van Geneven aan de Con-
 „ sistorie van Leeuwarden / vol bittere prejudicien tegen de Remon-
 „ stranten/onderteyckent heeft/soo en ben ick over sulch een advijs niet
 „ seer verwondert.

„ Ower Excel. liefde is bekommert/ datmen seggen sal/dat de Remon-
 „ stranten oorsaecke van Oneenigheydt sullen wesen/ soose haer nae reden
 „ niet en voegen. Dat woordt loose haer nae reden niet en voegen. Me-
 „ Youwe/is seer wel ghesepdt. Maer wat salmen seggen/ soo daer
 „ behooft wordt/datse haer gevoeght hebben niet alleen na de Beden/
 „ maer eenighsins al mede nae dingen die onredelick zijn/ ghelyck als
 „ de klare waerheypd is? Heestmen daerom wel nagelaten over al up-
 „ te roepen/ dat sy de eeniche oorzaecke zyn van onse oneenigheden?
 „ Wat begeertmen dan? Datse haer absoluut ende sonder exceptie on-
 „ derwerpen sullen alles dat de Synode ordonneren sal. Dat bringt
 „ de leste Resolutie van 't Hoff mede. Doozwaer indienmen soodan-
 „ ge onderwerpinghen in materie van conscientie ende Religie kan en
 „ mach practiseren sonder tegen Godts wille te doen / soo behooft de
 „ reden sich daer wel mede te conformeren: maer ick geloof voort seker/
 „ dat uwe Excel. daer van een ander geboelen heeft. Laet ons vande
 „ Oneenigheden wat sprecken. Souden de Synodisten/ wel inder
 „ daer sulch een afkeer vande oneenighedt hebben/ Me Youwe/alssse
 „ ghelaten? Wanneermen hare voorgaende ende legenwoordige actien
 „ wel overwegen sal/ men sal 't daer heel anders gestelt vinden: ende
 „ voortwaer 't en heest maer een haer geschoort / dat alle onse Kerken
 „ niet in goede eenighedt en vrede en zyn gebleven/dooy de Onderlin-
 „ ge verdzaeghsaenheydt/ soo hertelijck begeert ende aengheboden by
 „ de Remonstranten/ en by de Staten ghersolveert. Wilmen doch
 „ evenwel datmen in alle manieren de oneenigheden hate ende vliede/
 „ als die Gode mishagen/ op wien stuerken doch de Roontsch- gesinde
 „ de Oneenighedt/ dienen in Duytsch-landt siet/ als op de Protes-
 „ tanten/ Lutheranen/ ende Calvinisten/ die haer het Concilie van
 „ Trenten niet en hebben willen onderwerpen? het welcke het gesepde
 „ Concilie doch heel redelick meende te wesen. En heestmen niet ge-
 „ sien/ ende sietmen alsnich niet in Brantsherk seer bloedige oneenig-
 „ heden? Ende nochtans kondemen die alle voorby wesen (sal yemand
 „ seggen) sog Beza ende andere die op het Gespreck van Poissi wa-
 „ ren/ haer haddeken willen onderwerpen het ghene haer tegenpartjen
 „ sepeden redelick te wesen; 't welck sy nochtans wegherden te doen/
 „ sonder aen te sien noch de oneenighedt die daer uyt konde volghen/
 „ noch oock self de scheuringe vande Kercke/ om dat sy 't heel onrede-

lick

„ licht oordeelden. Doch evenwel soo die van de Synode vande Oneen-
 „ nichépt ende scheuringe sulck een grouwel hebben/ende willen datmen
 „ tot eenige submissie kome om de selve te vermyden/ waerom en be-
 „ geeren sp niet/ dat de Remonstranten in gelijcken graet gestelt wor-
 „ den met de Contra-remonstranten/om die als gelijcke partijen/hare
 „ sake te doen debatteren voorz de Wtheemsche/ende andere onpartijdi-
 „ ge rechtiers? Zoo men dat toestaen wilde/ende datmen op dien voet
 „ sprake van sich te submitteren onder sulcker lypden goedvinden/ ick
 „ durwe my wel verskeren/soo de Contraremonstrantē haer submittē-
 „ ré/dat het de Remonstrantē van gelijcken fullen doē/ soo veel als het
 „ de onveranderliche fondamenten vande Reformatie fullen kunnen lij-
 „ den. Zoo de Contraremonstranten sulck eene submissie weygerē/soo
 „ en sie ick geen remedie tegen de scheuringe en oneenighedē/ t' en ware
 „ datmen hem niet vyer ende sweert/ dat is niet gewest daer tegen stel-
 „ de: het welk evenwel/als Godt sijn werck wil voltrecken/weynich
 „ oft niet en sal verrichten. Hoe het gae/men kan licht sien/dattet daer
 „ op upt komē wil: gelijck als my oock voor staet/dat ick uwer Excel.
 „ t' andere tyden voorspēde/ doe de selve my daer neen toe sepde/allege-
 „ rende dat myn Heer de Prins heylighlick aen uwe Excel. verklaert
 „ hadde / dat sijne intentie was bepde partijen te beschermen: welche
 „ propoosten Sijne Excel. oock met my ende andere lypden dichtwilg
 „ en by verschepde occasien mede gesproken heeft. Maer gabe Godt/
 „ dat die groote Prins dat metter daedt betoont hadde! hoe veel herten
 „ soude hy gewonnen hebben/ o wat al benedictien van Godt ende de
 „ Menschen soude hy verkregen hebben! maer eplacie men siet al het
 „ contrarie dooz het Placcaet dat nu al onder den name ende authori-
 „ tept van sijne Excel. gepubliceert is tegen de arme Remonstranten
 „ van den Hage:waer van men noch die executie tegen alle ordere bevo-
 „ len heeft aen de Krijghslipden/ dienmen tot sulcken epnde met hare
 „ wachten langhs de straten doet braveren. Ondertusschen en wil nie-
 „ mand mercken/dat sulcke violentien in Religions saerken Godt ten
 „ upptersten mishagen/ en datmen in placte van't vyer der Oneenig-
 „ heyt upt te blusschen/ het selve niet dan te meer ontsteekt/ soo als
 „ de experientie ons gheleert heeft door heel Europa. Noch is het
 „ insonderheydt te beklaghen/dat de uptheemsche Theologanten/ die
 „ in dese factien niet ingewickelt en waren/ gelyck als de ingebozenen/
 „ sulcke extremitēten niet en soeken te voorkomen/met de partij die
 „ boven leyle tot meerder moderatie te vermanen. Maer wat ist?
 „ Sy volgen den fleur van hare Landen/ sonder den aerdt vande In-
 „ woonders deser Provincien te kennen/ ende alsoose niets en verne-
 „ men van onse affairen dan upt den mond van de alderpartydighste/
 „ soo zijn sy daer van gansch onwetende: ende daer upt sal komen/dat-
 „ se de kracht der waerheydt die de stale poorten ende de psere boo-
 „ men vermoeselt / niet overweghende / haer fullen ghenoechten niet
 „ placet, oft Amen te segghen op al het ghene datse mercken fullen wel
 „ te ghevallen aan de Bewindt-hebbers ende Meesters van dit spel:
 „ Ende als het upt is/ fullen sp segghen Plaudite, klapt inde handen/
 „ singht

„singht van vreughde: ende wel ghedaesseert/ feestelick getracteert/
 „met goede schenkgien vereert zynde/sullen se haer affscheydt krygen/
 „ende vrolick nae hups trekken/ om ons over hoop leggende onse has-
 „pelen ende spullen te laten schicken / schiften en scheypden/ soo als wy
 „willen/ ende soo als wy best kunnen sullen. Lieve Godt/ en ware
 „het niet veel beter geweest/dat wy alles onder de voeten geleydt/ende
 „alle voorgaende offensien vergetende/met bzoederliche en Christelic-
 „ke Conferentien/dickwils inde vrees Gods te herbatten/gearbepdt/
 „hadden/om malkanderen in eenen sin ende verstandt over de verschil-
 „lende artijcken te ontmoeten? Ende wanneer wy daer toe op die
 „manier al niet en haddeken konnen geraecken/ en souden wy niet beter
 „ghetracht hebben nae een heplige accommodatie van den eenen met
 „den anderen/dooz onderlinge ende Christeliche verdzaeghsaemheydt/
 „namelick die tot stichtinghe der Kercken in Godtsaligheydt / ende
 „tot behoudenis vande liefde en Vrede mocht strecken / als te ko-
 „men tot meesterlike decisien van een Synode/ die t samen gestelt is
 „uyt gepassioneerde Theologanten / expres uptoeroepen ende afge-
 „sonden om staende te houden de opinien in hare Kercken ende Scho-
 „len aengenoomen / soo als mense uptogeleydt vindt in de formulieren
 „vande Confessien ende Catechismen (menschelike schriften/ dick-
 „wils metter haest gheselst/ nae de gelegenheydt van den tydt/ende
 „by weynigh lypden/ende naderhandt inde Kercken met weynigh om-
 „sichtighepds ingevoert/ als ofse voorz een Wet ende vasten regel ges-
 „houden moesten worden vande Leere/dienmen de Gemeynste voorstel-
 „len moet) ende daer nae die gene die soo wel als sp 1: dienaers Gods
 „zijn niet gewelt te dwingen aen te nemen en na te volgen de Canong
 „van soodanige menscheliche decisien/ op straffe van afgeset te wordē
 „van hare diensten/oft mogelick noch andere swaerder straffen? Icht
 „en segge dit niet sonder oorsake: want soo haest als het seghei vande
 „Politycche macht/ende hare publicke approbatie van dese Synodale
 „Canons/ dienmen nu van nieuw gaet stellen/ daer aen gehangen sal
 „zijn: soo en verwachte ick daer van (na ick de humuren gheselst sie/
 „ende na de aenslagen/dienmen al van langer handt gepractiseert heeft)
 „geen andere als soodanighe uptokomste : by namen als ick noch aen-
 „mercke de wel bekende practycke van verschedene uptheemsche
 „Kercken ende Republycken/ die hare gedeputeerden daer ghesonden
 „hebben. Om dese oorsaken/ Me vrouwe/danck ick Godt/ wat my
 „aengaet/ende dat van goeder herte/dat hy my de genade gedaen heeft
 „my (na dat ick doch te vergeefs ghetoocht/ ende al wat my doenlick
 „was gedaen hadde om de eenicheydt vande Kercken dooz eenige lyde-
 „liche accommodatie te behouden) stillekens/ dewyl ick doch sach dat
 „de saken bumpten alle hope waren/met consent van mijne genepnte/te
 „mogen vertrekken/om de klauerwen van myne vstanden/ die my son-
 „der oorsake soo haten/te ontwycken. T is waer/dat ick groote on-
 „ghemachten by lyde: maer die en zijn/ Godt danck/ noch soodanigh
 „niet/ of ick binde veel meer vertrostinghe in dit eensaem leven/ om
 „Godt te bidden dat alles wel magh gaen/ en dat hy de syne behoude/
 dan

„dan te blijven/of te zijn in een plaatse/daermen my voor den autheur
 „van de troublen/die uit dese proceduren voortkomen sullen/houden
 „soude/ende langer verwarret te zijn in sulcke tweedzachtinghe saken/
 „die ten lesten tot bloedighe uytkomsten en groote alteratien willen
 „strekken/hoe wel ick seer wel wete/dat ick noch niet vry en ben van-
 „de alderselste tempesten/die my dreypgen. Watter van komt/gelyck
 „als ick aen d' een zijde niemandt opt en soude willen raden vets te-
 „gen sijn conscientie te doen/ soo en sal ick aen d' ander zijde / met
 „Godts hulp/die man nopt zijn/die pemandt tot ongehoorsaemheyt
 „tegen syne Overigheden sal verwecken/hoe hart ende moeyplik datse
 „wesen mochten: maer sal een peghelick / soo veel in my is / altijdt
 „neerstigh vermanen de wille Godts te volgen / de welche is datmen
 „met wel doen den mond vande dwaze menschen stoppe: dewijl het
 „Godt seer aengenaem is/soo ons Petrus leert/ soo pemandt om der
 „Goddelicker conscientie wille moepte verdraeght/ ten onrechte ly-
 „dende.

„Dordters/ Me Vrouwe/ soo langhe als ick leven sal/ sal ick alijdt
 „gedachtigh zijn de vertrostingen van uwe Ex. om die te erkennen
 „ende te vergelden met alle ootmoedige diensten/aer hem de gelegent-
 „heydt sal presenteren. Ende ten eynde uwe Excel. van my altijdt
 „ende geduerigh goede kennisse moge hebben/ en sal ick niet nalaten de
 „selve van myn plaets van residentie wel te verwittighen/ om uwe
 „Excel. bevelen te ontfanghen/altijdt deselbe goede reitken-
 „schap te geben van alle myne actien. Ende hier mede seer ootmoe-
 „digh de handen van uwe Excel. kussende / en my seer hertelick be-
 „belende inder selver goede gebeden (gelyck als ick haer versekere inde
 „myne nopt vergeten te zijn) sal ick die Gode bevelen/ende bidden de-
 „sen mijnen brieft ten besten te nemen / ende hem nae hare discretie te
 „ghebruycken. Den 14. Febyarij 1619.

Vwer Excel.

Heer ootmoedige geaffectionneerde ende gehoorsame/ doch
 droeve ende verlagene Dienaar in Christo

I. W.

Me Vrouwe

D En tijdt sal ons noch veel dingen leeren. Ondertusschen sal
 ick in't Heiligdom ingaan/ ende God bidden/ dat myn voet
 niet en strupcke in de sware aenvallen die Satan op my doet.
 Excusert my dat ick uwe Ex. met sulck eenen langen en ver-
 „drietelijken brieft/die na myne droeffenissem ende na de swackheit van
 „mijnen geest gedicteert is/opgehouden hebbe. Ich meende haest/of
 „ick by uwe Excel. in haer cabinet was / met hare permissie van de
 „kerckeliche occurrentien nae onse ghewoonte pratende. Hebbe ick
 „al te vry gesproken/vergeeft het my/ende dupt het al nae u gewoon-
 „liche goedheypdt. Uwe Excel. kent my. Myn ziel is sonder

Post date

Ff g

Galle,

„galle. Ick ben de selve/ die uwe Excel. my gelaten heeft/doese my
 „de laetste male sagh. Ick heb noch heel veel dingen te seggen/die ick
 „niet en schryfve:want ick vreese u moepelijck te zijn/soo ick hier noch
 „meer by stelde. Een woordt sal ick noch maer seggen met uwe per-
 „missie. Soo terstondt wozde ick verwittight dat de Heer Diodati
 „op de Synode hem onder de hevige de alderscherpte betoont te zyn.
 „Sijn onstuymigheydt is soo groot geweest/dat hy heeft durven seg-
 „ghen/dat hy in niet eenen van alle de Remonstranten / noch in hare
 „propoosten/noch in hare actien/eenige godtvreesentheyt heeft kon-
 „nen mercken. Dat is voorwaer wel een seer lichtbeerdigh oordeel.
 „Men verwittight my oock andersints / dat hy ghedaen heeft al dat
 „hy konde/om onse saecke by de Heeren Ambassadeurs seer hatelick te
 „maecken / met een seer groote verachtinghe van ons spreckende.
 „Soo en verwondere ick my dan niet/ dat hy met uwe Excel. sulcke
 „propoosten ghehouden heeft/ als ick in uwen brieft mercke: maer/
 „niet bedenckende dat hy by een Princesse was / die ghewoon is al-
 „tijdt een ooye open te houden voor die beschuldight wordten / ende
 „haar wederom by beurte audientie te gheven teghen sulcke stoute/
 „lichtbeerdige/ende valsche beschuldiginghen. Uwe Excel. houde
 „my dit woordt ten besten.

Inden maendt Maert anno 1619. daer na/wierdt mijn Hups staen-
 de in 's Gravenhaghe op de Cingel van't Hof/ inde middernacht/heel
 onvoorsiens / overvallen / door Carel Nys / gheweldich Provoost
 van't Leger/geaffisteert met Peter vander Meulen/doenmaels Cap.
 d' armes van S. Excel. die by sich hadde een goedt aental Soldaten/
 nessens des Gheweldigen Dienaers. Sy quamen cum laternis, facibus,
 & armis. Dat is/met lanteernen/fackelen ende wapenen/(soomen leest
 inde Historie van onses Heeren passie). Sy hadden eerst het hups wel
 beset/soo voort/op de Cingel van't Hof/als achter/inde Achterom/daer
 noch een uytganck was/op dat ick haer immers niet en soude ontslib-
 beren: Beclommē daer over't hups/met Ladders/gerecht tegē de muer
 vanden Thuyne ende myn galerijken / slaende middelerhydt niet ghe-
 welt van voort-hamers op de bumpten-deure aende straat / om dat die/
 door groote verbaestheyt ende schrick van die ghene die binnen wa-
 ren/op t gerucht ende 't geweldigh schiedelick trekken vande Bel/niet
 soo terstondt en wierdt geopent. Binnen zynde/liepen sy voort/achter/
 boven/beneden/doort hups/met bloote rappieren/vragende ende wil-
 lende weten/waer ick was sochte over al in alle hoerken en winckelen/
 staerken met de rappieren onder de bedtsteden/ doort stroo/in 't turf-
 hups onder den turf / meynende dat ick my daer pewers mochte ver-
 streeken hebben. In't hups en vonden zyn niemandt dan vijf personen/
 myn Hupsdrouw met haer Huster ende Nichte/ ende noch een cleyn
 Jonghisken / haer Neeflien/ende myn Dienaar. Niemandt hadt S.
 Excel. verseeckt / of sterckelijck betuspcht (soo ick daer nae binnen
 Antwerpen verstandt) dat ick uyt het boven-venster van een hups/
 staende inden Achterom ende 't ghesicht hebbende op myn erf/was ges-

sien wandelen in mijn Thypn ende galerde : dien volgende wilde men niet gelooven/dat ick daer niet en was. Ick (seyden zy) wax daer ende most daer wesen/ men most my up de latten halen ende wijsen / niet dreyghen van anders alles watter was by de cop te battēn. Sy tierden als rasende Wolven/ende dolle menschen: Doch alles te vergeefs mits dien zy niet en vonden dat sy sochtē / 't welk geen wonder en was/nademael ick alrede wel seven maenden up het Landt ende nopt tselert wederom daer in gheweest en was/ my houdende geduerigh in Brabant. My nae veel soekens/niet vindende/sochtmēn my in andere mijner vienden hupsen / oock bumpten den Hage ten platten Lande/ al dien selven nacht/meynende of ick my daer pevers mocht verborghen houden. My wierdt daer na geseyt/dat S. Excel. rapport gehoorzt hebbende/seer i' onvreden was op die gene/die hem soo leelijck hadden geabuseert/soo dat het scheen/dat de selve/bumpten soodanige persuasie/ sulck soekken niet soude hebben bestaen oft toegestaen. Niet ghevonden zynde/dedemen mijn Hups/ende al watter in was/ bewaren/eerst met des Gheweldigen Dienaers/daer na met ses Staten-boden / die haer acht dagen lanck wel lieten op schaffen ende tracteren/ verbiedende mijn Hups d'rouw/ende d'andere die inden Hups waren/up te gaen/ of pemant/van bumpten komende/in te laten upgenomen een persoon/ die men moste gebryptcken ten dienst. Mijn hups vrouwe(die levende halfdoodt was) wierdt altemet gedreygh met ghevanchenisse/in dien sy bleve wegheren te segghen waer ick was / 'twelck zy selue niet en wiste dan in't gros. Middeler tydt wierden mijne boecken/ meubelen / ende alles wat inden Hups was / beschreven tot een lepel-steel toe/ende in arrest ghenomen/ende en wierden de boden/of Dienaers/ uppen hups niet gelicht/ voor ende al eer voorz alles borghe was ghestelt. Hier op volghde mijne indaginghe by Edicte met de Stadt-, klocke den 19. Meert/ om te comparen in persoon voorz de Rechters/by de Staten Generael gecommitteert over de saeck der gevangenen / op poene van confiscatie van alle mijne goederen/om te aenhozen alsulcken epesch ende conclusie/ als de drie Fiscalen/mede als vooren gecommitteert/ tegen my souden Willen nemen.

Ick was binnen Antwerpen / ende lach krank te bedde/als ick de tydingh van dit overballen ende 't eerste indaghen kreegh. Godt gaf my sterchte. Ick greep moet/stelde de penne op't papir/ende schreef aende H. M. Heeren Staten Generael den brieft/die daer nae in dyck quam onder den Titel van Schriftelijcke Verantwoordinghe van I. Wtenbogaert &c. op de opeobare klock-in-luydinghe den 19. Martij anno 1619. over sijn persoon gedaen. Dese brieft wierdt wegnich daghen daer nae schriftelijck in hare H. M. vergaderingh ghelevert : waer van de Summa was. Dat ick in allen deelen onschuldigh was/ ende by de voorgaende regeringhe was onschuldigh ghehouden. Dat ick onghehouden was ende niet en behoochte mijn selven te stellen in handen van die gene/ die met hare proceduren teghen my soo claeer te kennen gaben/ wat haer voornehmen was. Dat ick een inwoonder ende onderdaen was van Hollandt / ende dese nieuwe Rechters ende

, Fiscaelen niet en kende / als die gheen Iuris-dictie en hadden over
 , d' Onderdanen ende Dienaers vande Heeren Staten van Hollandt/
 , myne Souveraine Overichept: derhalven ick niet gehouden en was
 , op der selver Indaginghe te compareren / of voor de selve te recht te
 , staen/ maer presenteerde te verschijnhen voor den Ed. Hove van Hol-
 , landt als myne competente Rechters/ van ende voor de selve behooz-
 , lyck geciteert zynde. Voorts/ Indien hare H. M. my deden roepen
 , upt eene opinie (soo 't scheen) dat ick kennisse hadde vande saeke der
 , gebangene Heeren/ 't welck men gaerne upt my soude vernemen/dat-
 , ter middel was / om my te doen hoozen op Interrogatozien te dien
 , sine over te senden: belovende daer op in waerheypdt ende oprechtelick
 , te antwoorden. Verklaerende daer en tusschen/ noyt het minste upt
 , monde vande H. Advocaet Barneveldt of van d'andere gebangene Hee-
 , ren gehoor of verstaen te hebben/ streckende tot verklepninghe van
 , hare Ho: Mo: S. Excel: Staten van Holland of de Geref. Religie/
 , of van pemandts hooghept of dignitept / of tot eenigen ondienst van
 , den Lande of Religie: maer ter contrarie/ dat alles / wat ick van
 , haer wist/ alle tydt hadde ghestrekt tot woerd/ oock tot conservatie
 , van 's Landts vrypheypdt/ gerustigheypdt ende welvaren/ soo vele ick
 , daer van hadde kunnen oordelen; soo verre was het van daer/ dat ick
 , in pemandt van haer yet soude hebben bemeerck smaeckende nae
 , Landt-vraderpe/ of streckende om een bloedt-badt aen te rechten/
 , soomen hun had nae gegeven. Voorts versocht ick ongemolesteert
 , gelaten te worden. Soo niet/wilde ick alles Godt opgeben/ die my
 , soude voeden/ als men my het myne soude hebbien ontnomen: die my
 , oock een ander woonplaets soude wyisen/ als men my upt het Aertsch
 , Vaderlandt soude hebben verstoeten. Besluytende/ dat de Rechters
 , wel hadden toe te sien/ dat sp gheen oorsaek gaben te seggen/ als in
 , Ecclesiastes staet. Ick sach Steden des Gerechts: daer was een
 , God-loos wesen/ ende Steden der Gherechtigheypdt: daer waren
 , God-loosen.

Dit was de Somma. De vorder deductie vindtmen in 't gedruckte/
 daer toe ick my referere. De Citatien gingen evenwel voort/de 2, den
 6. April/de 3. den 15. der selver maendt. Alle de Citatien hielden/ dat de
 , drie Fiscaelen / by de Heeren Staten Generael Gecommitteert tot
 , belept vande salien der gevangelenen/aende Rechtersen/by de selve Hee-
 , ren Staten Generael gecommitteert over de selve salien/hadden ver-
 , thoont/dat sp lypden/ upt de Informatien/ stucken ende andere be-
 , wisten/bevonden/dat Johan Wtenbogaert geweest Bedienaar deg
 , H. Euangely inden Hage/ hem selven/ &cetera. Anders en stondt
 vorder niet in alle drie/ als dit & coetera. Daer op probisie vande Rech-
 teren wierd versocht ende verkregen/dewelcke was/my te apprechende-
 ren/condemnen my bekomen: soo niet/ my te daghbaarden by openbaer
 Edict ende Insinuatiue t' mijner laetster woonstede/om te compareren
 Et. soo voort is geseydt. In geen van alle de Citatien en vintmen eenige
 specificatie oft uptdruckinghe van eenigh delict/ daer op d' appre-
 hensie ende indaginghe wordt ghesundeert. Tusschen dese Citatien
 schreef

schreef ick noch een bries aen eenen particulieren ende oont beskenden
Vriend/gedateert den 2. April. Dese vriend was de Heere Rael/
oont Botgermeester der Stadt Amsteldam/Ontfangher vande ghes-
meyne middelen aldaer/ t'scderd overleden/ Verbatende/ Hoe ick met
,,twee swaerden werde verbolght/ 't geestelijcke ende 't weertelijcke;
,,wanneer ende waerom ick my uptten Lande hadde begheven: wat
,,my by den Delfschen Synodum was te laste gheleydt/ ende wat ick
,,daer op antwoorde: warmē my te laste leyt in 't politijck/ soe ick uyt
,,geruchten verneme in 't gros (alsoo 't Edict van Indaginghe dat
,,niet en sept) ende myne Verantwoording daer teghen: waerom ick
,,op de Indaginghe niet en ben verschenen/ my liever latende bannen.
,,ende myn armoede confisqueren/ hoewel ick onschuldigh ben: Eyn-
,,telijck/ hoe ick my in desen beswaerlichen staet vindē/ en my in God
,,ende 't goet getupgenis myner Conscientie trooste. Dit is de som-
,,mire Inhout van diē bries/die mede/al in 't selve Jaer 1619. quam-
,,in openbaren druck/ en wel mach werde gelezen, want hy is substan-
,,tieux, kort ende bundigh/ verbatende alles wat op die materie loopt.
Nae de derde Indaginghe by Edicte/ schreef ende sond ick noch ee-
nen bries aen S. P. Excel. die mede daer nae wiert ghedruckt/ alles
bypeten myn weten/doch seer vicius en vol fautten/ oorzaeck waerom
ick den selven hier mede hebbe willen inscreren van woerde te wooy-
de/ huydende aldus:

DOORLICHTIGHSTE/ HOOGH-gebooren FURST/ genadighste HEERE:
Wter Excel. ootmoedighste dienter hier onderschreven
bidt uwe Excel. allerootmaedighst desen te willen lesen/ ende
de ongenade/ daer mede uwer Excel. genoot teghen hem ont-
steekchen is/ soo langh te schorssten. Ick hebbe verstaen/ dat ua-
we Excel. den Heere Ambassadeur Voissise gecommuniceert heeft
sekere depositie vanden Burghmeester t' Utrecht/ Berck/ tot mynen
laste/oordelende/dat daer op fundament te maecken was. Myne oot-
moedige bede aen uwe Excel. is/ dat daer op doch geen fundamenteit
gemaect en werde: want 't zijn fabulen. V. Excel. sal selve oorde-
len/wanneer de zelve myn geschripte/dies aengaende/ aende Woet-
schap t' Utrecht gesonden/sal hebben gelezen: 't Welck ick wensche te
mogen geschieden. Voorz ben ick geadverteert/dat V. Excel. soude
houden/ dat t' mynen hyspe in seckere vergaderingh soude sijn be-
sloten de Maertghelders t' Utrecht niet af te dancken/ ende dat dit
soude sijn de bekentenis eeniger gevangenen. Dese bekentenis is my
verborghen. Maer de waerheyt is/dat op den 3. Julij 1618. Leden
bergh's naemiddaghs nae vyf uren t' mynen hyspe gecomen sijnde
vermoeft van gaen/ als Hogerbeets, Grotium ende de Haen, die hy (soo
hy septe) gaerne hadde ghesprookken/ ghesocht ende niet ghevonden
hebbende/wat ginch sitten rusten: my vragende/ of ick geen raet en
wiste/ om hem de selve noch dien avond te doen sprecken. Maer op
ghesepdt hebbende myn bestie te sullen doen/ gingh tot de Haen, die
aennam d' andere twee tot mynen Hyspe te brengen/ ghelyck hy de-

„de. Niemandt meer. Sy quamen 's Avonts nae seiven uren.
 „Ich brachtse in myn kamer/ende/stoelen geset hebbende/gingh ick
 „uyt/ende tooch de deure nae my toe. Ich werd gheroopen: quam
 „weder. Men seyde / ick soude blijven. Ich staende in't Vorstaal
 „ende geseyt hebbende/ dat hare E. E. pet secreets mochten hebben te
 „verhandelen/gingh weder uyt/ de deure ester nae my toe treckende/
 „als voor. Een vande vier (my is vergheten wie) opgestaen synde/
 „riep my weder / begerende ick soude blijven: 't was maer een dis-
 „cours/ niet secreets/ ick mocht het wel hoozen. Ich quam/ bleef/
 „gingh sitten. Daer seyde Ledenberch/ dat hy met ses Heeren van
 „Utrecht was gecomen/ om met u Excel. te spreken van't afdanc-
 „ken vande Maertgelders/ mits doende vertrekken enige Compag-
 „nien/ die sy souden noemen/ ende anderen/ die sy souden begheeren/
 „doende komen inde plaetse. Doch dat hy/al vozen 't selve u Excel.
 „aen te dienen/ met de voorzonne Heeren hadde begeren te spreken/
 „om te vernemmen/ hoe de Heeren van Hollandt waren gheresolueert/
 „ende of de selve Utrecht niet souden kunnen assisteren met enighe
 „penninghen. Wiert by hun gheantwoordt/ datter kleyne apparentie
 „was / dat V Excel. die begheerte soude inwillighen/ 't Welch niet
 „doende de Maertgelders ende andere/ daer inne/ tot ondienst/ moch-
 „ten werden geoffendeert: Dat de Steden van Hollandt tot afdanc-
 „kinge noch niet en waren gheneghen: Ende wat aengingh 't assis-
 „teren met penninghen/dat sulx most zijn ghecommunicert met hare
 „principale. Waer op sy goet vonden malkander's anderen daechs
 „naerder te sprecken/ende zijn alsoo ghescheden/ geen halve ure by
 „een gheweest synde. Dit heb ick aengehoort. Is daer toe yet by
 „my geseyt/ 't is geweest dat ick mede niet en gheloosde/ dat u Excel:
 „dat inwilligen sonde: meer niet. Daer wierdt noch ghegheten noch
 „gedzoncken/noch yet daer toe voorgestelt. Mach dit vergaderingh
 „heten/soo ben ick in vergaderingh geweest. Ich weet van gheene
 „Besolutie te spreken/ ende hebbe over sulx in myn eerste Schrift
 „aan hare H. M. de waerheydt geseyt. Wat daer nae gedolght is/is
 „my onbekent. Ben noyt / vooz of nae in enige vergaderingh ghe-
 „weest / daer van die saeck ghehandelt es. Noyt. Men gheeft my
 „voorders nae/soo ick versta / dat ick yet ontbamelice van u Excel.
 „hier of daer soude hebben gesprocken/ oock kennisse hebben van ee-
 „nighe Besolutie/ sterkende tot verkleininghe van uwer Excel. au-
 „thoritept/ ende (o beuselinghen) om pemant anders in uwer Excel.
 „plaetse te stellen. 'T erste / Ghenadighste Heer / is louter ver-
 „siet/ ende van't ander heb ick noyt hoozen spreken / noch vande
 „ghevanghene Heeren/noch van pemant die leeft: En hebbe noyt ge-
 „hoort/dat sulx by pemant is in deliberatiē gheleypdt. Van't stuck
 „vande Maertgelders heb ick breder verhoont aan hare H. M. ende
 „u Excel. ende hebbe my daer en in alle andere saecken/ alle tydt/ ge-
 „houden binnen de palen van een vroom Predicant/ ende ghetrouw
 „onderdaen zijn H. Overheypdt/die ick hiel te wesen mijn Heeren die
 „Staten van Hollandt ende Westvrieslandt / op welche Besolutie
 „d'aen-

„d'aenneminghe vande selve Waertgelders was gesundeert.
 „In't stück vande Belgie weet ik / dat ik de Wærheypdt heb aen
 „mijn zyde/ die ick heb voorghestaen / soos ick schuldigh was na mijn
 „beroep/ende dat myne procedurē in dat stück sijn geweest recht ende
 „wetigh. Ick en heb na een geen verandering van Belgie getracht/
 „maer ghesocht 't geen ick/nessens andere/ inde eerste Remonstrantie
 „aende H. H. Staten myne H. Oberheypdt hebbe verhoont / ende van
 „doe af aen u Excel. hebbe te kennen ghegeven: Anders niet. Ick
 „ben noch partieux/noch hoost van partie gheweest. Die zyne wettighe
 „ghe Oberheypdt in alles gehooysaemt/gelyck ick alle tydt hebbe ghe
 „daen/en kan daer voort niet gehouden worden. Ick en ben geen au
 „theur van trouble/maer hebbe den Vrede na ghejaeght: De trouble
 „is van elders gekomen ende gevoedet. Den Synodum heb ick niet
 „belet/maer nae vermogen ende betamelichheidt ghevoerdert. Met
 „den Heer Advoaet heb ick geen directie van saecken ghehadter ter we
 „relt. Alle zyne raedt-slagen hebben ghestrekt tot moderatie vande
 „gecontroverteerde poincten/ende datmen niet border soude gaen an
 „dere dinghen moveren. De myne mede. Van alle mijne gaen ende
 „staen by S. C. hoe wel het veelvuldigh is gheweest/ weet ick goede
 „reeckenschap te geben. Breeder en Apologisere ick hier niet/ maer
 „late dat/ tot dat ick sie/watmen my te laste leyd/ om my dan te ver
 „antwoorden in't breede/ of schult te bekennen/ als ick my daer van
 „in mijn ghemoedt sal vinden overtuight. Alleen heb ick u Excel.
 „eenboudelick/ nae waerheypdt/ met korte woorden willen verclarenen/
 „wat van dese dingen is. Nu bid ick u Excel. Dooyluchtigste Furst
 „Genadighste Heere/ sijns ouden getrouwlen Dienaers te willen in
 „dachtigh zijn. U Excel. en is noch sterk noch blok/ende kan dent
 „ken/in wat droefheit ick steecke. Vele blepers besitten uwer Excel.
 „ooren/ ende mesnageren den tydt die loopt/ meer/ om u Excel. te be
 „hagen(soo sp meppen)ende haer eygen voordeel te soekken/ als uwer
 „Excel. rust/ reputatie ende dienst. Ick ben nu diemael met de
 „klokke ingeroepen: was van meppenigh op d' eerste titacie te komen/
 „maer 't wierd my van alle mijne vrienden ontraden / die my voort
 „stelden 't perijckel/daer in ick mijn selven soo veel als moetwilligh
 „sick soude werpen/ om de bitterheypdt teghen my gheschept. Die u
 „Excel. hebben diets ghemaeckt/dat ick inden Hage was/Wisten an
 „ders/ maer hebbent gheschaen/ om u Excel. te engageren tot mijne
 „ruine / die sp sochten / sonder dat ick hun of yemandt hebbte kozt
 „gedaen. Godt vergeve het haer. Ick hadde niet ghedacht/ dat u
 „Excel. sijn Capiteyn d' Armes ende Garde soude hebben laten ge
 „bruycken/om eenen dooden hond (sepdy David) te vervolgen. Want
 „wie ben ick/ende wat is mijne misdaedt? Ick had ghehoopt/ dat die
 „gene/ die my daer niet geern en sagen/ haer met mijn wech gaen (ge
 „schielt met oydre ende om goede reden) souden hebben laten conten
 „teren: Nu soekten my noch een bhand-merch van bannissement
 „te geben/ende/mijne armoede gheconfisqueert hebbende/ metten be
 „delsack langhs den Dijck te jagen. Genadighste Heer; myn schrepen

„ende suchten klincht inden Hemel tot hem / die mijne tranen ver-
 „gadert in een flesche/ ende telt mijne sprongen. Ick mach hier seg-
 „gen met David: Verwecht de Heer u Excel. teghen my / soo late hy
 „sich 't offer aenghenaem zijn. Doen 't de menschen/ soo sijn sy ver-
 „vloeckt in 't aenschijn des Heeren/ dat sy my verstoten/ dat ick niet
 „en mach woonen in des Heeren Erf-deel/ende sprecken/gaet heen/
 „dient andere Goden. Ick heb 't niet verdient aende Kercken / aen
 „'t Landt / noch aen uwe Excel. welckers ootmoedigh Dienaer ick
 „altoos ghewest / ende noch ben. Daer is niet quaets in mijne
 „handt hoewel men mijne ziele nae-saeght / datmense wech neme.
 „De Heere sal Bechter zijn/ mijne saech upvoeren/ ende my verlos-
 „sen. Indien 't noch moghelyck is/ Ghenadighste Heere/ dat mijn
 „onschult aenghesien/ ende ick van vorder proceduren dooz de goeder-
 „tierenhept ewer Excel. (die 't alles in syne handt heeft) mach wer-
 „den bewydt/ 't sal Gode aenghenaem / den Lande ende uwe Excel.
 „niet ondienstigh zijn. O Excel. gelieve te ghedencken den voorgaen-
 „den tydt / mijne ootmoedighste diensten ende grauwe hapzen/ ende
 „late my dese gherustelyck in 't graf brenghen. Waer toe is 't/ dat
 „uwer Excel. Soldaten (die ick in 't velt gheleert heb) upgaen/ om
 „my op de weghen te verspieden/ soekende een bloo/doende als die een
 „velt-hoen nae jagen op de berghen? soo David vorder sprach. In-
 „dien 't u Excel. evenwel alsoo gheliest/ ende de Heere dat toelaet over
 „my/ soo wil ick gebult nemen/ my in 't ghetupgenis mijnder goeder
 „conscientie vertroosten/ Godt vertrouwen/ende dooz syne Ghenade
 „in 't werck stellen dat ick andere gheleert hebbe/ op dat mijne crudde/
 „gelijck ick de selve ben getrouw geweest in 't voorstellen vanden Ke-
 „gul/oock in my hebbe een exemplel van 't geen een Christen doen ende
 „lijden moet/ om te ghenieten de groote/ ewighe ende onbegrype-
 „liche goederen/ die Jesus Christus ons door sijn bloedt verkreghen/
 „ende dooz syne goedicheyt belooft heeft. Daer en tusschen wil ick
 „evenwel niet nalaten Godt den Almachtighen te bidden / dat hy u
 „Excel. Voorzuchtigste. Hooghgebozen Furst. Genadighste
 „Heere/beware voor alle quaedt/ sijn leven verlenghe/ syne ghesont-
 „heydt stercke/ syne Hoogheyd vermeerdere/ ende syne ziele bewyde/
 „dat sy haer niet schuldigh en maecke aen wzebel ende onrecht. Dit
 „wenscht ende bidt upt grondt sijns herten ende als met gheboghen
 „knen Uwer Excel. oude/ getrouwte/ ootmoedighste ende onderda-
 „nighste Dienaer

25. April 1619.

Ioannes Wienbogaert.

Ick schreef oock ter selver tydt aen Me Brouwe de Princesse de-
 sen volgenden bries.

Me Brouwe

Indien ick segge/ dat ick naest Godt uw Excel: in eenigher maniere
 schuldigh ben het leven/ dat my noch overschiet/ ick en sal buptyen de
 waer-

„waerhepdt niet spreken: soo groot zijn de vertroostinghen/die uwer
 „Excel. liefde in dese sware beproevenghen gelist heeft my ende mijn
 „lieve echtgenote mede te depelen: boven noch de geduyzige forze/ die
 „uwe Excel. voor my gedraghen heeft/met sulcke innerliche beweghe-
 „nissen/dat ick niet en weet/ offer een opzichte moeder meerder bewij-
 „sen soud' kunnen aen eenen dien sp onder haer hert ghedraghen hadde/
 „alsse hem inde upterste noodd des doodts sien mochte. Dit en doet
 „my niet alleen spreken het rapport / dat my daer van gedaen is door
 „brieven van de ghene/ die door den bandt des houwelickx ende door
 „ware houwelickx affectie/ die sp my toedzaeght/ mijne afflictien al-
 „dermeest deelachtigh is: maer ick hebber self een krachtigh ende le-
 „vendigh ghevoelen van/ ende sulck een vaste persuasie / dat het my
 „bpkants onmoghelick schijnt / dat ick door de gracie Godts niet
 „staende en soude blijven/ soo lange als uwer Excel. goede gunst tot
 „mywaerts niet en verandert. Ende ick geloof vastelick/ datse niet
 „veranderen en sal/ soo lange alsse gelooven en sien sal/ dat myn on-
 „nooselhepdt verdruckt/ ende myn gerechtighepdt onder de voeten ge-
 „treden wordt. Als ick soo sprecke/soo en verkozte ick daerom niet
 „de genadige assistente ende bystandt van mynen Godt/noch het vast
 „vertrouwen dat ick op hem stelle dooz sijn genade: wiens kracht ick
 „by na mirakuleuselick in myn swackhepdt/ midden inde benauthe-
 „den/die my ontringen/bewonden hebbé: maer de selve de hooghste/jae
 „de enige plaets gebende/ als ick mercke op het gene dat my upt den
 „Hemel komt: soude ick wel ondanckbaer ende sonder erkentenis
 „moeten zyn/indien ick van menscheliche middelen sprekende/pemand
 „boven u stelde. Wat sal ick dan doen van myn zyde/ Me Vrouwe
 „Ick en weet het niet. Ick en ben niet van een armen aerdtwozm.
 „Ick en heb niet/ van ghesuchten en gebeden. Soo die iets vermo-
 „ghen by dien grooten Godt en Salighmaecker/ die gegaen is ons de
 „plaetse te berepden in 't hups van sijnen Vader / door den nieulen
 „wegh/dien hy ons gehelpicht heeft dooz sijn bloedt/om aldaer by een
 „te vergaderen soo wel die om de gererhticheyt lydē/ als die een waer-
 „achtigh medelyden hebben met der sulcker afflictie: geloost vry/ Me
 „Vrouwe/datse niet gespaert en sullen wordē/soo langh als my 't lebe
 „sal dypē: voorder de volcomene vergeldinge daer van hem toebetrouw-
 „wende/ die het u inde verr̄ghenis der rechtvererdighen beloonen sal.
 „Groote Princesse/wat veranderinghen zijn dit? wat proceduren?
 „wat persecutien? Ick hebse al voorzien en voorsepdt. Die my daer
 „van hoozden spreecken/meenden dat ick suste/ en sepeden dat het maer
 „vijse basen waren van melancolische herssenen. Maer ick laet dat sie-
 „ken/om tot myne dingen weder te keeren. Ick hebbe den brieft van
 „adresse van die persoon/die uwe Excel. kent/ontfangen. Ick salder
 „hem myn leven langh om verobligeert zyn/hoewel ick genoegh we-
 „te/ dat dat upt een andere oorspronck komt. Maer dewijl ick sagh
 „dat myn Proces (indien 't een Proces genoemt magh worden) stond
 „om geuptet te worden/ soo en hebbe ick niet goedt gebonden alsnoch
 „hier van daen te trekken: maer ben gheresolueert steede te houden:

„ende den uptkomste te wachten/ om als ick de schandale wegh hebbe/
 „dan te bedencken met wat middel dat ickse wederom mach afwiss-
 „schen/ ende my dan ergens henen begeven/ op sulcken plaets/ daer ick
 „tot dien eynde sekerder magh zijn. Wie Excel. wijsst my na Vranch-
 „rijck. Daer henen wil ick wel wesen/ soo mijn lieve Hupszouwe re-
 „sloveren konde/ om my daer te volgen/ en dat ick de middel wiste/ om
 „haer daer henen te thzoone met eenigh seker abbys/ dat wy arme bal-
 „lingen ons daer eentgh ins souden kunnen behelpen met eenigh ghe-
 „mack en ruste/ voornamelyck in dese onse ouderdom/ nu wy haest alle
 „beyde niet een voet in't graf gaen. Ick soude wel van sien wesen der-
 „rewarts eens uot te spannen/ om te gaen sien ende/ sooinen seydt/
 „kondschap te neme: maer alsoo de adresse/ die ick hebbe/ niet anders
 „en spreect als van Diepe/ soo en wete ick niet/ als ick daer ben/ waer
 „ick vorder sal gaen/ en te Diepe te resideren en dient my niet/ soo my
 geseyt wort. Het repsen valt kostelick/ en sal wel noodigh wesen/ als
 „de drie Fiscale my upgeschuddet sullen hebben/ dat ich het gene mijne
 „bedzoefde Hupszouwe my dan versorgē sal tot mijn noodrust/ dap-
 „per te rade houde/ sonder hier ende daer op een onsecker veel te repsen
 „en rotsen. Men spreect my veel van Roüen/ daer ick geen quade
 „genegenthedt toe en hebbe: maer benefess dat mijne geswooren mee-
 „ste vland/ namelick de Catharre daer regnert (soo ick verstaet) door
 „de gedunzighe nevelen van wegen de byleggende bergh/ diese bykants
 „heel omringht/ ten minsten tot de riviere toe/ soo hooxe ick mede/ dat
 „ick daer niet wel seker en soude zijn. Orlens/ of eenige plaeſte daer
 „omtrent/ soud my b.ter aenstaen/ hadde icker kennisse. Ick sal uw
 „Excel. seggen/ wat ick gedaen hebbe. Verstaen hebbende/ dat Sijn
 „Excel. aen Monſe. de Boiffise gethoont soude hebben/ de depositie
 „van dien valschen Berck tegen my/ en recht van pas gebonden een
 „vriendt/ die S. Ed. in eyghene handen mynen brief bestellen soude/
 „hebbe ick de vryheidt ghenomen aen hem tot mijne justificatie te
 „schryven/ ende by die occasie hem te sprecken van een Haubegarde
 „van Syne Majestept/ om sijn abbys te hoozen/ en te weten/ offer
 „hope soude wesen/ om die te krijgen/ ende dooy wat middelen. Den
 „antwoordt van S. Ed. sat my daer in wat beter onderrechten. Cer
 „die komt/ gheloove ick dat ick mijn Sententie al wegh hebben sal/
 „soo sp anders noch niet geprononceert en is: Want daer wodt al
 „sterck af ghesprocken: ghelyck als mede bande Sententie/ diemen
 „verwacht over de gebangene Heeren/ diemen seydt dat bloedigh sal
 „wesen/ voornamelyck teghen die groote persoon/ die soo veel van't
 „Landt verdient heeft/ en van den genen self die ick gheloove alder-
 „meest nae sijnen doodt te haken. Dat ongeluck wille Godt van sijn
 „hoofdt/ en van't Landt afkeeren. Soo het uw Excel. ondertus-
 „schen belieft my eenige nader openinge te doen/ ick salse geerne aen-
 „nemen/ en soo veel als ick kan navolghen. Want Vranchrijck be-
 „haeght my/ ende soude daer wenschien mijn leven te eyndighen/ soo
 „ick'er de noodighe sekerheidt mocht vinden. Wie Excel. heeft ge-
 „sien het gene dat ick aen Mijn Heeren de Staten/ en aen den Magi-
 „straet

„straet van Utrecht geschreven hebbe. Ich verstaet dat Berck daer
 „over dapper ontstelt is gheweest / en dat hy 't nu alles weder in sijn
 „hals haelt/aengaende het geldt/ dat ich hem van wegen den Opendt
 „aengeboden soude hebben. Dwe Excel. sal oock sien/wat ich aen S.
 „Excel. schryue ende nu tegenwoerdigh sende/ niet op hope dat sulch
 „een hert/ dat harder als staal is/versachten sal/ maar tot mijne ont-
 „lastinge/ om hem sijne excuse te benemen/ en alles te prepareren tot
 „een ander volkomender Apologie/ die ich voor hebbe / ende die met
 „Gods hulpe mijn Sententie wel haest sal volgen/als ich de oorzaken
 „sal weten/ daerse op gegrondt sal zyn. Maer hoe? Salick het oock
 „beleven? gisteren quam my een advertissement uptoen Hage van seer
 „goeder handt/dat ick wel voor my sien mochte/ want men gheresol-
 „veert was my te hebben/ levend oft dooit/ al ware het/ datmen my
 „soud komen lichten oft vermoorden in een wel besloten en bemuppte
 „Stadt. Arme Recht-hoofden/ meenen sp/ dat myn leven of dooit
 „aen haer hange? Neen/ Me vrouwe/mijn leven staet in Gods han-
 „den/die salt van de hare beschermen/soo 't hem belieft: soo niet/ sijn
 „heilige wille geschiede. Hier en sal ick nu niet anders b̄ doen voor
 „het tegenwoordige. Alleen wil ick nae mijne gebeden tot God voor
 „u Me vrouwe/uwe Excel. bidden/ datse continuere my t'leven te
 „behouden/ vergunnende hare gewoonlicke gunste ende vertroostinge
 „aen myn soo getrouwene en bedroevede gesellinne: protesterende/dat soo
 „lange als ick leve
 „Dwe Excel. Me vrouwe/ende te ghelyck mede Mijn Heer den
 „Prins uwen aldernaeste (wiens handen ick in aller ootmoedigheyt
 „kusse) aen myn altohdt sullen hebben een

Seer ootmoedigen/seer onderdanigen/seer geaffection-
 neerde Dienaar

Wt myn Veremptagie
 den 25. April 1619.

I. W.

'T Deriende Capittel.

Crimineel Vonnis teghen my. Briefaende Princesse. Examen van-
 de uytghedruckte,niet uytghedruckte, maer by suspicie teghens
 my, moghelyck, ghepresumeerde schult, ende van 't Crimen laste
 Majestatis. Oock vande straffe met bannissement en Confiscatie.

Ese verantwoordinghen en opereerden niet tot
 mijnen voordeel. Ich en verwachtede het oock niet/
 wetende op wat moer de saerke lagh. De Heere Muys,
 Schout tot Dordrecht/ een vande Rechters seyde tot
 mijnen Hupsbrou / als sp hem socht te beweghen tot
 met-lyden over mijne droeve ghelegenheit/ gaf haer

G g ij

gram-

„ grammelijck ter Antwoordt / Soude men niet lyden hebben met u
 „ man: hy schryft ons noch stoute brieven / ende wil ons onse lese
 „ ren : siende apparentelick op myn briefaerde Staten Generael ghe-
 „ sonden/nae dat ick was ingedaeght/soo voor is verhaelt. Dus kreegh
 ick na de vierde Ciatie myne Stententie den 24. Mep/aldus lypdende.
 „ Gesien bp de Heeren Rechteren / bp de H. Mog. Heeren Staten
 „ Generael der vereenighde Nederlanden Gecommitteert totte kennis-
 „ se ende Judicature van dese saecke / T intendant/ mitsgaders d' Acten
 „ ende Verificatiere daer toe dienende/de selve Heeren Rechteren over-
 „ gegeven bp de drie Fiscalen/bp hare Hog. Mo. Gecommitteert tot
 „ de instructie ende beleypd vande selve saecke/imprantranen van Man-
 „ dement Criminel op ende jegens Joannes Wtenbogaert / ghewe-
 „ sen Predicant inde Haghe/ghedaeghde ende defaillant : De voortz.
 „ Heeren Rechteren met rypte deliberatie van rade doorghesien / ende
 „ overwoghen hebbende alle t' ghene ter materie dienende was / ende
 „ heeft moghen moveren / doende recht inden name ende van weghen
 „ de Hoogh gemelte Heeren Staten Generael/hebben voor 't prouffit
 „ ende upt krachte vande defauten in desen gheobtineert/den selven ge-
 „ daeghden ende Dessaillant verstecken / ende verstecken hem mitg
 „ desen van alle Exceptien/ declinatoir/dilatoir/pereemptoir/defensien
 „ ende weer en / die hy in desen hadde moghen doen ende proponeren.
 „ Bannen voorts den voornoemden gedaeghden ende Dessaillant ten
 „ eeuwighen daghen upt alle de Vereenighde Nederlanden / ende 't ge-
 „ biedt vande Heeren Staten Generael voornoemt / sonder immen-
 „ meer weder daer inne te moghen comen / op peyne van aenden lyve
 „ ghestraft te werden / ende verclaren alle sijne goederen gheconfis-
 „ queert. Gedaen bp de Heeren Rechteren voornoemt in 's Graven-
 „ haghe/ende gepronunciert den xxij. Mep vjs. negenthien. (Alsoo
 lypd de Coppe/ myne Hupsbrouwe/ na veel ende langh solliciterens/
 ter handen ghestelt: daer onder stondt) Ter ordonnantie vande Heeren
 „ Rechteren voornoemt/bp my: Onderteekent H. Pots.

Ik hadde gaerne ghesien / dat myn gheprentendeert crimen of mis-
 daedt ware inde Stententie uytghedunkt geweest : maer te verghheef. D'andere Vonnissen teghen de Heeren quamen ter stondt daer nae in
 druck: de myne nopt. Heb oock daer nae verstaen / dat/ alsoo over 't spe-
 cificeren mijner misdaedt onder de Rechteren debath ghevallen was/
 ende men hadde willen weten vanden Hove van Holland / wat hier van
 de styl of practycke was / men daer op geadviseert hadde de practyck
 ende gewoonte te zijn/ in soodanige vonnissen/ oock gewesen op Inten-
 dit, de misdaet vanden gebonnisten/soo veel kennisse men daer van had-
 de/upt te drucken: ten wierd evenwel niet gevolght. De reden is my
 onbekent. Sylla, een vande Fiscalen(die t' anderentijde myn Commen-
 sael was geweest/doch sijne Mede-disch-genoten beter bekent als my/
 soo ick na vernam/als hy van my was) van myne Hupsbrouwe hier
 op sijnde gehraeght bp sechtere occasie/alsoo sp seyd/ dat ick seer ver-
 wondert ende bedroeft was/ datmen myne gheprentenderde misdaet in
 myne Stententie niet en hadde gespecificeert/antwoorde/ dat de Heeren
 met

met geen blauwe boerkens gedient en waren: meynende / apparen-
tiek / een boekjen / dat daer op mochte komen tot verantwoordinge in
't blauw genapt / gelijk sulcke boekjens gemeenlick genapt ende daer-
om blauwe boerkens genaemt wierden.

Ich schreef daer over / onlancks daer nae / noch den volgenden bries
aende Excel. vande Princesse van Oraenjen.

De Vrouwe

En sepde ick niet wel / dat dat stale hart onbeweeghick soude
blyven? Wat hebben soo veel rechtverdige beden ende supplica-
tien nu geholpen? self oock de intercessie van uwe Ex. voor my
haren ootmoedigheten Dienaer! Niets. Men heeft niet na ge-
, laten teghen my in alle riger te procederen / ja tot confiscatie van
„mijn goeden met een ewiggh bannissement up mijn Vaderlande
„('t welck ick soo getrouwelick ghedient hebbe) op lyfstraffe / soo ick
„daer opt wederom in kome. Men laet my wetē/datunen de felligheyt
„wat gemodereert soude hebben/hadde ick in plaets van my te verant-
„woorden in eniger maniere schult willen bekennen: maer konde ick
„het wel? behoorde ick het wel te doen? als ick in mijn eygene consci-
„entie niet overtuight en was. De Indaginge en deder my gantsch
„geen openinge van: jae op die selue plaatse/ daer mender pet van be-
„hoorde te segghen/ daer en schrijftmen niet anders daneen & coetera.
„Ich dacht dat immers de Sententie van mijn Bannissement daer
„noch pet van soude seggen:maer neen/niet een enckel woort. De Le-
„gende van den gewesen Nestor van ons lant/ Mijn Heere van Bar-
„neveld loff. ged. (neffens den welcken men my in gelijcke schult socht
„te trekken) die en sepdt oock niet dat my raecht;uptgenomen dat daer
„wat in staet van een Deliberatie, daermen eens in getreden soude zijn
„tot mijnen Huyse. Ich ben blyde/ dat het gene men te vozen qua-
„lificeerde een Resolutie, nu een Deliberatie wordt genoemt: waer mede
„de schuldte seer verminderd soude wesen/ alſſer eenige in ware: maer
„daer en is/inder waerheypdt (daer ick by geweest ben) noch Delibera-
„tie noch Resolutie genomen. Men hadde uwe Excel. gesep̄/datmen
„in't nyrgaen van mijn Proces grouweliche dingen hooren soude. Die
„en blijcken nu nergens/ dan alleen inde grouweliche straffen/ daer
„men eenen onschuldighen toe verwijst. Doetmen dat/ om my den
„middel te benemen van een punctuele ende pertinente Justificatie:
„Ich geloovo jae. Soo hebben sp̄t dan met my soo geklaert/dat ick
„of 't eenemael moet swyghen (en dan sal dat voor een bekenteisse
„van schuldte gereeckent worden) of/ wil ick sprecken/ dat ick rade/
„ende aldus op avonture en by giffinghe antwoordende myne haters
„hier oft daer den stock self inde handt gheve om my te slaen/ nae de
„maniere vande Spaensche Inquisitie/ welcke aende gepretendeerde
„Misdadighers hare misdaaden niet en verklaert / maer sonder spe-
„cialick hier mede oft daer mede pemandt te belasten / wil dat
„hy hem daer op bedencke ende hem selven beschuldighe. Het
„swaerste

„swaerste is/ datmen my soo wreedelich bannende/ sonder te segghen
 „waerom/ ende sussende de schelmerpen/die ick soude bedreven hebbē/
 „en om de welcke de Rechters bewogen souden zijn my soo rigoureux/
 „te straffen/ men my in der daedt alle de Landen van Europa slupt/
 „soo de Magistraten vande plaetsen/daer ick my mogelick henen sou-
 „de begeven willen/ de protestation van myne onnooselheypdt/ die ick
 „haer in 't gros soude nogen doen/ niet en wilden gelooven. Gave
 „Godt dan/ datmen myn misdaedt daer in upgedruckt hadde/ en by
 „namen/ dat ick de Religie soude willen vernieuwen hebben oft ver-
 „anderen/ al haddem dat soo breedt gheextendeerd/ datter de heilste
 „meer bladeren papiers mede verbukt souden geweest zijn/danmen te-
 „gen Mijn Heer den Advocat sal: beschreven heeft. Want alhoewel
 „sulck ē beschuldigingh valsch soude geweest zijn/sonder fondement/
 „en vol onbillickhepts/ ten minsten soudese doch wegghgenomen heb-
 „ben andere quade opinien ende inbeeldingen/die de uptheemsche/ van
 „onse dingen qualick onderricht zynde/ tot myn naadel gebat mocht/
 „ten hebben/ als sp van sulckeene wreede sententie teghen my gepro-
 „nonceert souden hoozen spreken. Maerom en heeftmen het niet ghe-
 „daenz Of ist/ om datmen wetende/hoe hatelick het is pemant simpe-
 „lick om sake van Religie te vervolgen/hem te vreden gehouden heeft
 „met alleen te seggen/ dat ick gedagvaert zynde niet ghecompareert en
 „ben/ om suspicie te geven/ dat ick myn conscientie niet grouweliche
 „stucken beswaert vindende/ niet en heb durven compareren/ van
 „vreeze dat ick myn selven noch meer quaeds doen soude? Die opinie
 „heb ick/en daer zijn reden/ diese myn doen aennemen. Immers het
 „gaet soo het gaet/ siet hier is hy voor altijdts ende eeuwighlick up
 „sijn Vaderlant gebannen/ende gelijck als totten bedelsack gebacht/
 „die het selve soo veel jaren ghedient/ ende uwē Excel. en soo vele an-
 „deren/ het geestelick zaed gesaepht heeft. Heb ick sulcx verdient? ick
 „beroep my op de conscientie van myne vervolgers en Rechters selve/
 „of soo die afghetzandt en sonder gevoelen zijn/ soo beroepe ick my op
 „t oordeel Godts/ die de rechtverdigheypdt is. Wat sal ick nu
 „doen/ Me D'youwe? Waer sal ick gaen? Dit is myn resolutie: Al-
 „soo ick niet geraden en vinde langher in dese quartieren te blijven/
 „daer ick my alleen begeven had/om bequamelicker dooz de nabgely-
 „gentheypdt op myne saken te letten/ soo streckt myn genegenthēpt na
 „Parījs/ om aldaer te verstaen/ of het my gheoorzloft sal wesen in
 „Franckryck onder de Haubegarde van Sijne Alderchristelickste
 „Maj: te leven. Ende alsoo ick wete/ dat de Adressē van uwe Excel.
 „en van Monsieur du Maurier sijn Ambassadeur/ my daer in veel
 „souden kunnen helpen/ soo bidde ick uwe Excel. by desen/ dat hare
 „goede geliefste zy by soo veel voorgaende weldadē noch dese goetgun-
 „stich te voegen/ en my met een woort van recommandatie aen eenigh
 „Heer van S. Maj: Rade/ oft eenigh ander aensienlick Heer/ te fa-
 „voriseren/om my daer te addresseren/ ende te prepareren het gene dat
 „noodich mocht wesen/om dit vry geleyd te krygen. Sijne Christelic-
 „ke Maj: die nu al eenige kennisse heeft van de saken van herwaerts
 „over/

„over/en sal daer mogelick soo veel swarighēpt̄ niet in maken/ alsser
 „een ander Prince of Staet in soude mogen vinden. Ichi ben versec-
 „kert / dat een woordt van recommandatie vanden voorsepden Heer
 „Ambassadeur my veel goedts doen soude : maer dewijle ick aen S.
 „Ed. selve niet en durve schryven/ om de publike charge/daer hy in
 „is/ stelle ick aen de sonderlinge discretie en voorsichtigept̄ van uwe
 „Excel. wat de selve daer in sal willen oft kunnen te wege brengen/om
 „S. Ed. daer toe te bewegen. Bidde uwe Excel. nochmaels als met
 „gebouwen handen/ my dese mael niet te begeven. Ichi soude oock wel
 „wenschen/dat S. Excel. Mijn Heere den Prince van Oorangien ten
 „minsten soo veel voorz my onnooselen doen wilde/ als hy dede voorz dien
 „moordenaer Jan de Parys (die den Armen van Welij in sijn Hof
 „omgebracht hadde) wanneer hy dooz sijne intercessie (die hy my ver-
 „gunde/ doe ick op 't versoek van den selven de Parys nae sijn doodt
 „gaende by S. Ex. het woordt dede) belette de executie vande Sen-
 „tentie tegen hem gegeven/ ten aensien vande confiscatie sijner goede-
 „ren : op dat ick met het cesseren vande confiscatie van mijn sobere
 „middelen immers het kostjen mochte hebben. Me vrouwe ick en
 „kan's niet meer. Godt wille u segenen. Ichi blijve altoos

Dwe seer ootmoedige ende seer geaffectionneerde Dienaar

29. May. 1619.

J. W.

Mijne saecken sijnde in desen Staet/was ick in groot bedenken/of
 ick eene Apologie of Verantwoordingh soude stellen ende upgtgeven/of
 niet. Begane wat op 't papier te werpen/ maer wierdt t' elckemael
 wederhouden/om dat ick niet en wist/waer ick 't vatten soude/om dat
 mijn Sententie niet een enigh Crimen en specificeerde: vond daerom
 best 't selve/voor die tydt/ te laten/ om redenen. Maer tsedert wat
 naerder kennis van sommige dingen ghekregen hebbende ende met dit
 werk besich zynde/zal nu/op 't voorz. Vonnis ende andere dinghen
 daer omtrent loopende / tot mijner verdedigingh segghen dat my te
 vozen komt/ sonder te sprecken vande nullitechten/ die te merken sijn
 in myne Indagine/Proceduren ende 't Vonnis zelve/bysonder/als-
 men alles soude examineeren nae Rechten/'s Lants Privilegien/ en-
 de gewoonten. Andere (ghelyck de Heer Grotius in zyne Apologie)
 spreeckende voor haer selven/ hebben oock voor my gesprocken/ ten
 aensien van 't gunt ick dies aengaende niet hun ghemeypn hebbe.

In myn Vonnis sijn te merken Schult ende Straffe. Daer is
 geen schuld t' upgedruckt. 't Vonnis wordt alleen ghewesen op
 Intendit, mitgaders Acten ende Verificatiēn daer toe dienende. 't In-
 tendit, Acten ende Verificatiēn heb ick niet ghesien / kan derhalven daer
 tegen geen pertinente Verantwoordingh doen. Ichi wordē gecondem-
 neert als gedaeghde ende defaillant; [achterblyvende.] 't is waer:
 maer als ick gedaeght wiert / was ick verre vander hand/ derhalven
 vande citatiē niet geadverteert bp tyde om te konnen op de 1. of 2. com-
 pareren

pareren/oock niet op de 3. ende 4. al had ick schoon gewilt/ overmidts
 mijne Indispositie: want ick t' Antwerpen krank te bedde lagh.
 Doch behen ick/dat myn voornemen niet en was te comparerē op soo-
 danige en sulcke Indaginge: hadde daer van/al voor de 2. leste citatiē/
 eenige redenen aen hare H. M. overgesonden/ met versoek van te mo-
 gen occuperen/per Procureur/ voor myn competente Rechters/daer
 voor ick die gene/van welcker wegen ick was ingeroeopen/ als gecom-
 mitteert van hare H. M. niet en konde kennen. Van dit Gheschrift is
 voor sommierlīck gesprocken. Dese exceptie ende Versoek dochten
 my/ende dunckē my noch in goede reden gefondeert. ick kende t' Col-
 legie van hare H. M. soo ick schuldigh was/als een Collegie Souve-
 rain/soo veel aengingh d' onderhoudinge vande Onie ende t' Verbont/
 dat de seven Souveraine Provintien met malkanderen hadden ghe-
 maect/tot hare gemeyne defensie tegens den gemeynen Vpand/ ende
 't geen daer van dependerde/volghens d' Articulen vande selue Maer-
 der Onie/mact niet als hebbende Jurisdictie over my/die een Onder-
 daen ende Dienaer vande Souveraine Provincie van Holland was/
 ende daerom de Hollantsche/geen andere/ Jurisdictie onderwozen.
 ick en was van weghen de Generale Staten in mynen dienst inden
 Hague niet beroepen. My en was nopt van hare Ho. Mo: wegen imme-
 diatē enige Commissie gegheven/ of eenige wet voorgeschreven van
 Welcke overtredinghe ick aen hare Ho. Mo. hadde te verantwoorden.
 ick en was oock van hare Ho. Mo. niet gegageert. Was ick van ha-
 rer H. M. weghen anno 1607. mede versocht de selue te dienen van ad-
 vys preparator totten Synodum: Noch/ anno 1609. om/als Predi-
 cant/harer Ho. Mo: Gedep. op de repse van Antwerpen/doet Bestant
 finalick wierd besloten / te dienen met des H. Woordt: Wijders anno
 1610. om inde selue qualiteyt ende ten selven eynde harer Ho. Mo:
 Ambassadeurs te verschappen op de repse van Brancryck. Item
 anno 1613. om in harer Ho. Mo: vergaderinge een Cratice te doen/ als
 S. Excel. wierdt vereert met de Coninghliche Ordre van Groot Bri-
 tannien(my gedachten niet/ dat ick van wegen hare Ho. Mo. pevers
 elders in ben gebruyckt geweest/als alleē een rep/ drie of vier/om ha-
 re H. M. te adviseren over eenighe boecken hare H. M. toegesonden/
 oock over eenige schriften Jo: Druſij/ nopens de Translatie vanden
 Vpbel)was ick/segge ick/tot eenighe van die lasten versocht / ick en
 namse evenwel nopt aen / dan op t' verschijven/ onthieden/ bevelen/
 goetvinden/ belieben ende consent vande Ed. Ho. Mo. Heeren Staten
 van Holland/of der selver Gecom. Staden/ die my hadden te gebieden.
 De dienstē/die ick den Lande ende S. Excel. dede in t' Leger/dede ick
 mede als Predicant/ op t' versoek van S. Excel. ende d' ordere vande
 H. H. Staten van Hollant voornempt. ick en was gheen militaire
 persoon/om by den Geweldigen van t' Leger ende zyne rachers nae-
 geaeght/ende voor een nieuwe Vierschaer/van weghen de Generali-
 teyt/ getogen/of geroepen te worden. Hadde ick/in t' Legher sijnde/
 ovt eenigh seft tegen de militaire wetten begaen/S. Excel. als Gene-
 rael hadde my daer kunnen doen apprehenderen ende straffen/ of nae
 Pol-

Holland senden/om daer mijne straffe te ontfangen:maer ich ben(God lof)dies aengaende/ oock van alle suspicie/ vry geweest. Mijne diensten waren soodanige/dat S. Excel.my van die slavernije/(hoe seer my die teghen de boerst was ende hoe dicktwillig ick verfocht daer van ontlaaghien te wozden) niet wilde veroorloven / maer heeft my daer in alle tydt willen blijben ghebrycken/ oock noch inden Veldt-leger by Gees inden Lande van Cleef anno 1614. geduerende de Treves. Ick Was inde Jarē 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. ende 1618/ als de Kerckelijcke verschillen(onder't pretext vande welcke haer oock de Politijcke te vooren soo niet kenlickie / jalouisen mede alleneckeng openbaarden) mijnen ordinarisen dienst doende inden Haghe. Alle myn doen / dies aengaerde / was / den H. H. Staten van Hollandt/ den Ed. Hove ende de Magistraet van's Gravenhaghe bekent/ sonderlingh mede het Collegie der H. H. Gecom. Baden/inet welcker kennisse ende goedtbinden/ oock sonydts last/ick hadde verricht eeniche Kerckelirke saecken/ die / nadē veranderingh vande Siegeringh/ by de nieuwe Regenten/ soo men my sepde/ seer quaedt ghevonden sijn gheweest/dien allen hadde ick/nac gelegenheitd/ by rapport ende anders/ reekenschap myns doens ghegeven/oock tot twee verscheden repsen toe in volle vergaderinge van alle de Steden/ in by wesen van S. Excel. 'T Hof/de Keeken-camer ende de Magistraet vanden Hage/soo voort specialick is verhaelt: ende wierdt my/van wegen hare Ed. Gr. Mo. telkemael verclaert/dat sp hadden contentement. Ick was berydpt 'tselbe t'allen tyden noch border te doen/oock in gespannen vier-schaer / wanneer ick van weghen de selve hare Gr. Mo. (sijnde noch de selve/ende in volle byphept/als sp waren ten tyde sp my belasteden/ ende de Resolutien namen/die ick hadde ghehoorsaemt)voort hare ordinarise Recht-banch ware geciteert geweest. Bupten dit spoor te gaen/ ende my te recht te stellen voort andere ende vremde Rechters/die ick in soodanige saecken nopt onderwozen en was/gerommiteert van sulcke/die tegen de Hooghept van Holland(want Holland zelue over de veranderingh klaeghde)handelden/ was my in alle manieren ongeraden. Het Collegie vande Gecommitteerde vande Generaliteit hadde / oock sonder speciale last van hare principale / (immers eeniche onder haer) eenige voornaemste dienaers van Holland/op eene ongehoochte manier teghen Hollandts wetten/jae boben speciale Saube-garde/hunlieden (immers den Advocta)onlancē te voeren by die van Hollandt gegeben/ oock geduerende de Hollandtsche vergaderingh/zelf ter plaetse daer de vergaderingh wierdt gehouden/ in apprehensie gestelt ende gehouden. Voor sulcke/segħ ick / my te recht te stellen / waer te merairlyck gedaen geweest/ ende mijn selbe/al willens/in evident perijckel werpen/ oock in Holland een ander Souverain kennen als de Staten van die Provincie. 'T is beswaerlick(soo Carlo sepde)reekenschap sijns doens en latens te gheven een andere als daer onder men heeft gheleest. Soo was het my dan oock met recht beswaerlyck van saerken / die ick hadt ghedaen wonende in Hollandt / als een Onderdaen van Hollandt/ na de wetten / ende op 't goedtbinden van Hollandt / reekenschap te

geven aende Geldersche/ Zeeuwen/ Stichtsche/ Vriesen/ Overijssel-sche/ Gvoeningers ende Omlanders. De volle helst der Rechtere waren uyt dese nu genoende Provintien/ namelicke Essen ende Voocht, uyt Gelderlant/ Manmaacker ende Schorre, uyt Zeelant; Ploos ende Salmius, uyt het Sticht: Aitsma ende Sande, uyt Vrieslant: Sloot ende Hamert, uyt Overijssel: Schaffer ende Gockinga, uyt Gvoeninghen ende d' Omlanden. D'andere 12. als d' Heer van Swieten, Crombouw, Iu-nius, Rosa, Couwenburch, Muys, Meynaerts, van Santen, Broeck-boven, Pauw, Schagen, ende Bruninx waren wel uyt Holland/ maer en waren geen ordinarise/maer extraordinarie/vier alleen uytgenomen/ die evenwel extraordinarie waren in dit stuk / als gheremitteert vaneen Colegie/dat in Hollant over de saecken van politie aldaer geen seggen en hadde / ende nae d' Instructie van welcke Collegien sy haer al mosten reguleren. Men seydt/ dat Holland alles heeft toegestaen. Neen. D'apprehensie vande Heeren is gheschiet dooz't belept van Wepnige uyt de Generaliteyt met S. Excel. bupten kennis/wepniger met consent van Hollandt/ 't Welch na date vande apprehensie daerteghen in effect protesteerde / als gheschiet niet violatie van Hollants Hoogheyt/d' Unie ende Rechten. De Staten van Holland/ die daer nae alles approbeerden / ende haer Zegel daer aan staeken/ oock alle de restie hielpen vorderen / dese Rechters stellen etc. waren meest nieuwe Staten/ bupten Ordre ende onwettelick inghestelt/ in plaatse vande oude/ onwettelick ende bupten order uyt de regeringe ghestelt. D' Acte approbatoir/die daer van is/ is gedateert den 16. November 1618/na dat S. Excel. inde meeste Steden van Holland en Westvriesland noodigh ghevonden hadde (soo die Acte spreekt) eenighe Burgher, Ghemeesteren/ Schepenen ende Vroetschappen te licentieren/ ende andere burgheren ende Inghesereten in der selver plaetsen te surrouqueren/ met sulcken verstande / dat der Landen ende Steden respective privilegien/ vrypheden/ ende gherechtigheden daer dooz niet en souden werden geprajudicerte / (dit was nochtans alreede/ met sulck licentieren ende surrouqueren/ geschiet/ende is soo veel als of men seyde/ datmen die privilegien/ vrypheden ende gherechtigheden sal prajudicieren/ mits dat die niet en werden geprajudicerte) nochtane den genen/die verlaten waren ende noch souden worden/in hare eere/goe-den naem ende faem eenighsins ghekrenckt. Dit was mede alreede geschiedt; want soodaniche verlatunghe/bupten wettiche oorsaek of bewesene schult/ sonder krenckingh in eer/ naem ende faem/ niet gheschieden konde. Conde nu dese Acte approbatoir/ ghedaen by de nieuw ingestelde/*in rem suam* [tot haer profyt] goed maecten / dat te vozen quaet was/ende/de onderdanen ende getrouwne Dienaers van Holland (die der wettigher predecessoren Resolutien ende lasten gevolghad- den in alle getrouwicheydt) abandonnerende / dese vremde extraordinarie/nieu inghestelde/ oock inde saeck selve eenighsins gheinteresseerde/ Rechters te vozen geven? Ende was ick gehouden die Rechters te erkennen? Dus had ick groote redenen niet te compareren op soodaniche Indaginghe.

Mijn versoeck / van te moghen compareren door Procureur voor mijn ordinaris competente Rechters in Hollandt/was mede wel ghesondert. Extraordinaris Processen hebben gheen plaets dan daer de benaminge van 't seyt de misdaet selve voor sich brengt / als / ten exempli/in moordt/doodt-Aagh ende dierghelycke / inde welche 't seyt sijnde bekent/de misdaet niet een daer is. Maer in ander dingen/daer 't seyt schoon sijnde bekent/noch disputabel blijft/ of sulck seyt / Crimen of misdaet is/ende daer die gene/ die het gedaen heeft ende bekent ghedaen te hebben/ sustineert/ dat het wel ghedaen is/ daer plachmen de beschuldighde te ontsanghen in ordinaris Proces / om de defensie tegen de sustenie vanden Fiscael te hoozen by ordinaris wech/ende alsoo daer in gestatueert te worden na behoozen. Neemt/ten exempli/ dat yemant wierdt beschuldight/gepocht te hebben pet te veranderen inde aengenomen leere of Religie: Dit / schoon sijnde bekent/en is geen Crimen (anders waren Chistus ende d' Apostelen criminels geweest/ ende te recht verwesen / die nochtans onrecht ende onschuldigh sijn ghedoodt) ten zp bewesen wozde / dat die veranderingh waer voorghenomen teghen Godt ende sijn woordt / daer op de beschuldighde eerst moste sijn ghehoort / by ordinaris wech. Iae soodanigh voornemen schoon van eenen Spynode quaedt geoordelt zynde/ende de schuldighde daer over Kerckelick zynde ghecondenneert / en is daerom de Delinquent dienthalven niet convenibel voor den weerlichen Rechter/ ten ware men wiste voorts te brenghen eene / in dese Landen notoire/ politichke wet / by de welcke sulcx oock criminelyck ware verboden. Alle dese dingen dan/ende meer andere/die in dese saeck sijn voorgelopen / ende ick wist dat in mijne saerke occurrerden mochten/sijnde disputabel / soo dat inde selbe niet alleen en stondt te ondersoeken Quid facti: maer oock te overweghen Quid juris, en was niet bumpten reden/ dat ick socht te declineren 't extraordinaris Proces by comparitie in persoon/ versoeckende gherenvoiert te worden aen mijn ordinaris Rechter/ende daer te mogen occuperen by Procureur.

Inde Spaensche Tyrannische Albanische tijden / wierden eenighe P. Bor.lib: gevlochte uyt Groeningen ende d' Ommelanden geciteert binnen drie 4.f.199.
Weken te compareren in persoon voor den Hertoge van Alba: sp verschoten 't selve dat ick/ te weten voor hare competente Rechters gerenvoereert te worden/ende voor de selve te mogen verschijnen door Procureur of volmachtighe. Twierdt hun afgestlagen met dese Apostille/ Companensis fier iustitia & les absens ne seront recus, Dat is: Zoo sp komen/ salmense recht doen:die afblijven sullen niet ontfangen worden:ende na vorder indaginghen/wierden sy verclaert lijf ende goedt/als Rebellen/ verbeurt te hebben / met confiscatie van alle hare goederen : 't welcke oock in effect myn vennis is. Gingh dat wel? Hielman 't niet voor Tyrannie? Soudem dit nu dien naem oock moghen geven? Men sal mogelijk seggen/dat ick te minsten behooerde te comen mijne Exceptie of exceptien selve proponeren. Behoordt ick 't:waerom deden't dan die Vriesen niet? Dit en verstant oock de H. Prince van Graenjen soo niet/ als hy ingedaeght sijnde / te comen in persoon / sepde / dat hy

„die indagingh hiel nul ende van geener waerden/ onder anderen oock
 „hier om/dat hy niet en was gheroepen voor competent / bequame/
 „niet suspecte Rechters/daer men soude mogen verhopen/dat behooz-
 „lick regard soude werden genomen op 't gheen men soude mogen al-
 „legueren: Dat/alsoo de mensch natuerlick genegen is tot syng selfs
 „bewaernis / het geen apparentie en hadde hem te willen doen compa-
 „reren voor Rechters heel suspect / ende in gebangenissen/straffer en-
 „de ri gouteuser synde dan na rechten behoozlyck was / nae de welcke
 „rechten de gebangenis alleen is dienende/ om vande persoon des ghe-
 „vangens versichert te zyn/ ende niet om hem te benemien alle conve-
 „,satie/communicatie/advys ende raadt/sonder de welcke niet moghe-
 „,lyck is/ dat eenige saerken van impozantie wel ende behoozlyck be-
 „,lepydt ende beantwoordt konnen werden/twelck men nochtans met-
 „ter daet heeft gehypcikt ende noch doet. Dus verre die Heere Prince
 te dier tydt. Ich en ben geē Prince noch Heer/maer een slecht mensch/
 welcke menschheyt ick nochtans niet Cointingen ende Princen gemeyn
 hebbende/ my selve oock mach toe- eygenen als mensch/ 't geen sp met
 allen menschen ghemeypn hebben/ ende/ nae 't recht der naturen/ allen
 menschen ghemeypn/ oock nae de ghemeypne wetten onses Landts/be-
 staende in de natuerliche redelickheydt/mach ick sprecken/ghelyck de
 Heere Prince hier spraeckt. Ende voorwaer/gelyck die Heere Prince
 niet alleen en excipieerde op de suspecte niet competente Rechters:
 maer oock op 't quaedt Tractement/ dat den gebangenen in ghevange-
 nis geschiede/ daer van S. Excel. het exemplel sagh inde ghevanghene
 Heeren Graven van Egmont / Hoorne ende andere/ soo had ick oock
 Wel dapper te lettē op het Tractement/twelck de Heeren Barneveld/
 Hogerbeetz/Grotio/Moersbergen ende Ledenbergh wiert aengedaē/
 ende op de Proceduren/die men met haer hiel; Alsmense liet sitten seg
 maenden langh/sonder hun Rechters te geven: Alsmen hare Responsi-
 ven den Examineuren op der selver Drachten gegeven niet en wilde
 voor de Rechters herlesen hebben/noch den ghevangelen toelaten haer
 daer op wijders voor de Rechters te verklaren: Alsmen hun weygerde
 hare Exceptien tegen de incompetente der Rechters by geschrifte te
 stellen: Alsmen de selve Exceptien niet en wilde aende Heeren Staten
 openen/noch eenighe appellatie toelaten: Alsmense dwongh tegen ha-
 ren danch te moeten antwoorden voor sulcke incompetentie Rechters;
 ende dan/daer nae/soodanige antwoordt misdypde/tot bewijs/dat sp
 die Rechters voor wettigh hadden erkent: Alsmen hun Procureurs
 ende Advocaten weygerde/ om daer mede te moghen consuleren/ oock
 alle aenspraeck van vrienden ontsepde/jae oock hare hupszrouwen in
 8. of 9. maenden geen acres en wilde geven tot haer mans/ self niet in
 periculose sieckten: Alsmen haer gheen volle vyfheypdt en gaf tot hare
 defensie/by monde/noch by geschrifte: Alsmen hun saerken aenstreect/
 als by hun gedaen ende bekent/ die sp nopt gedaen noch bekent en had-
 den: Alsmen hun tot Crimen ende misdaedt reekhende saerken/ die sp
 Ampts ende Eedts-halven hadden moeten doen: Alsmen hun/op 'tgeen
 by hun ontkent wiert/ ende men evenwel staende houden wilde by hun
 gedaen

ghedaen te zijn / ester weyperde openingh te mogen doen van contra-
rie bewijs / om daer tegen te seggen : Als men van 't geen sp bekenden
gedaen te hebben / daer by nochtans sustinerende / dat sp wel ghedaen
hadden / alleen de bloote bekentenis aenteekende / sonder te willen lij-
den / dat daer by gestelt ende ultiughedzucht wierden de redenen ende be-
wijsen / daer mede sp toonden / dat 't geen sp bekenden gedaen te hebben /
deughdelijck / wettelick ende wel gedaen was geweest : Als men op alle
vragen simpelick wilde geantwoort hebben *categorice* met Ja of Neen /
sonder enige redenen van 't Ja of Neen daer by te mogen voeghen :
Als men hun dicktewils weyperde / self te mogen dicteren 't gheen most
geschreven worden : oock niet en wilden schrijven al wat de beschul-
dighde tot hare defensien noodigh achteden : Als men de ghevangenen
met vragen ende anders meest quam quellen / wanneermen wist / datse
sieckelick / of qualick te passe waren : Als de Fiscalen / ende sommige
Rechters / dicktewils den ghevangenen niet wilden toelaten vryelick te
sprecken / maer de selve niet over-roepen ende over-krijten verblufte
ende dede swijgen : Als men vele bedriegeliche Vraghen t'effens over
hoop haelde / ende te gelijk voorstelde / om de gebangenen in hare Ant-
woorden te verstricken : Als men de ghevangenen langen tydt papier /
pen ende inckt weyperde : Als men wilde / dat de gebangenen op staende
voet ende sonder eenigh ultiestel souden antwoorden op saeken langhe
Jaren geleden / bestaende in geringe omstandighepden / die een mensch
lichtelick ontgaen konnen / lettende / tot nadeel der gebangenen / op al-
le woorden ende spillaben / al om 't achterhalen : Als men den ghevan-
genen weyperde eens te mogen oversien 't geen sp ghesepdt hadden / al
baden ende smeecliten sp daerom ootmoedelick / om haer daer op / was
het noodigh / wat naerder te verklaren : Als men den selven / wanneer
sp noch yet meer wilden segghen / aensepde / dattet voor die tydt niet
noodigh en was / datmen haer daer na hare defensien volkomelick sou-
de doen hebben / ende 't selve evenwel niet en dede / bedrieghende alsoo-
d' arme gebangenen : Als men den gebangenen / klagende dat hunne me-
mozie dooz langhduerige gebangenis ende sieckten soo seer was ghe-
swacht / dat sp soo op staende voet op alle dinghen niet en konden nae
noodzaft antwoorden / ende daerom baden haer voorgaende examen
noch eens te mogen lesen / en de septen / by hun tot hare defensie voortg
gebracht / te mogen bewijsen / 't selve plat afloegh / ende ten langen le-
sten / op veel ende langhduerigh aenhouden / ter nauwer noodd daer toe
consenteerde niet meer dan vijf nae-middaghs uren / met een enigh
bladt papiers / sonder een beetjen papiers meer / of een oogenblick tyts
langer te Willen vergunnen. Men sie / op dese ende andere hardichepden
meer / d' Apologie banden Hoere Hugo de Groot / die van dese dinghen
levendigh ulti experientie konde ghetupgen. Ich gheswijge noch de
allerscherpte toesicht / die men ghebruyckte / niet alleen niet alles
met dobbel wachten van Soldaten / stercke sloten / sware rendelen /
ende dicke psere tralien soo nauw te besetten / dat / niet alleen niemand /
huyten de clauditen ende Fiscalen / tot de ghevangenen acces konden
hebben / 't welck eenighsing mocht te excuseren zyn / als dienende

ad custodiam tot versekerde bewaringh] hoewel de curieusheydt / die een groote sonderlingh daer in thoonde / om alles voorz en achter wel te besetten/ en onmogelyc h te maken/dat pemant eenige communicatie met de gebangens konde houden / te seer extra-ordinaris was/bvsonder ten aensien vande plaets daer de ghevangens saten) maer oock soo/ dat daer niet een bessem om de kamer te vaghen/ niet een appel of peer / den Advocaet van zyne Hypsgenoten tot verber schinge toe-ghesonden/niet een schoon hembde in / of eenigh ghebesight lynnwaet uyt/ gebzacht mocht werden / sonder dat alles scherpelijck doosocht wierdt/oock mit het ontbouwen of ontrollen van het vupl lynnwaet/ oock sonijtjts voorz de oogē van N. die oock de hoeckeng vande hembden/die van selue altemet coerolle) wel dede door snuffelen/openen ende uptslaen/om te sien/of niet yewers eenigh briesken of billetteken verborghen was/daer uytmen yet soude hebbē kunnen vernemen. Selve/ als des H. Advocaets Dienaer eens een rypt uyt een gelas van zyns Heeren Kamer hadde ghenomen / om den dichten roock (daer mede de kamer verbult was/soo dat zyn Heere altemets vreesde daer in te sticke/synde daer over oock eens in flaute geballen) wat te doen evaporen en vertrekken dooz dat gat/en wiert 't selve niet soo haest van buppen gemerkt / osme en stelde daer tegē scherpe ordze (niet tegenstaende de Camer geheel hoogh was/in't bovenste van't Hof/namelicke de selue Camer/daer d' Admirante van Arragon te vozen gheseten hadde) niet alleen/met deelen ende plancke/van buppen voorz t glas te slaen/latende alleen soo veel opens als noodigh was om wat lichts te scheppen/ maer oock met scherp bevel/dat voortzaen/als die windt/die foodanigē roock veroorzaekte/ wapde / men niet dan hout-koolen in des Advocaets kamer en soude bringen en branden/ die in't inbrijgen oock seer scherp doosocht wierden. Soude sulck Tractement niet oock den allerbzoomsten ende onnooselsten verschicken/ende doen voorz sich sien/ om in sulcker onghenadiger Bechtern handen niet te vallen? ende sich liever als gedaeghde ende defaillant te laten condemnen ongehoocht/als voorz de foodanige te verschijnen sonder eenige/jae de minste hope/ dat zyns defensie by de selve wel gehoocht werden ende hem daer op Becht ende Justitie wederbaren soude/waer dat niet sevitie ende wreedtheyplegen tegen hem selven? 't welck doch t' eenemael verboden ende onnatuerlyck is. Inde aldergrouwelickste delictē (schreif de Ed. Heere van Moersbergen/doe mede ghevanghen neffens d'andere tee selver oozsaerk/aen zyne L. Hypsfrouw) plachmen niet meer als een Fiscael te gebrycken. Tegens my(oock tegen 'dandere) zyn drie gestelt/die alle haer beste doen/ om my te achterhalen; Daer onder moet ick alsoleen sitten / als een Schaep onder de Wolven / sonder pemant by my te hebben als Godt alleen. Sy moghen metten anderendeliveren/ende doen al wat hun belieft/en ick en mach niet gheen mensche ter werelt sprecken/daer nochtans/nae rechten/de syde banden Beschuldighden meer gunste behoocht te gheschieden / bvsonder in't Crimenel / als den Beschuldigher die hier is de Fiscael / welckers saeck althyt hatelijck is. Was het dan niet wel tydt voorz my/teghen sulcke

sulcke Indaginghe / te dencken op 't woordt *Quia me vestigia terrent?*
Dat is/ De Voetstappen der geener die voorgegaen zijn verschrikken my,
om daer op lettende my te wachten te verschynen in persoon?

Pemand march seggen/dat ick dooy 't verhaelde quaedt Tractement
den gebanghen aengedaen niet konde bewogen sijn niet te verschynē/
naedemael ick dat/te dier tijdt/ verre vander hant synde in Vrabandt/
niet konde weten. 'T is waer/dat ick dit alles doe niet en wist/maer
van vele dinghen was ick al voor mijne Indaginge genoech geadver-
teert: want/ eer mijn Hups overvallen/ ick gesocht/ende daer op inge-
daeght wierd/hadden de Heeren al omtrent acht maenden geseten/ en-
de en waren de reten en spleten soo nauw niet bewaert/ of sy en gaven
al eenige locht. Mijn Schrift gesonden aen hare H. M. soo haest ick
advertentie kreegh van mijne Introepinge/gaf wel te kenne/dat ick re-
den hadde te twijfelen/dat my niet dan groote/ende te seer partypdige/
hardighepdt en soude wederbaren in plaets van recht / indien ick in
sulcher Bechtern handen quame: ende noch wist ick meer/ dan ick in
dat Schrift geraden vond te seggen. Somma/ ick kende dē Leeuw by-
hans upt syne klauwen/ ende hadde men my gheloost/ andere souden
ock ghesocht hebben de selve by tyde t'ontgaen. 'T voornemen/dat
men al voor heen hadde/geeft de Biddagh/inde selve maent April on-
langhs na mijne Indaginge/uptgeschreven/genoech te kennen/ ende
wozt desselven Biddaghhs iniquitept (op dat ick niet en segghe impie-
tept) wel grondelick ende Godtvuchtelick/ by den Man die den
Achabs Biddagh aenden dagh gegeven heeft/ aenghewesen. Noch had
pemand/al 't voorgaende niet tegenstaende/vertrouwende op God en-
de syne onnooselhept/moghen de couragie nemen/ om te komen/wan-
neer hy alleen hadde mogen versekht zyn/ dat de vermoorde onnoosel-
hepdt/ock nae zynen doodt/met openē van examination/Besponsien/
Confessien ende verantwoordingen/soo het daer mede inder waerhept
was gestelt/weder soude lebendigh worden/ aenden dach comen/ende
tot voortstant der gerechtighept/ock/tot vermaninge der Bechtern/
om boete te doen/ende behoozlycke onderrechtinge der/soo hammerlick
misleper ghemepten/ brypelick/soude moghen sprecken: Maer ick
merckte wel van aenbangh aen/datmen daer tegen soo veel cautelen ge-
bruycken/ ende soo veel palms in 't vryz soude legghen (soo 't sprecke-
wozt hout/als men eenighsins soude kunnen versinnen/ op dat de ge-
vangens in allen deelen in 't ongelijck gestelt/ ende haer partijen eu-
welick gehouden soude worden als voor Salvatorz ende Behouders
vanden Staet / als den selven quansups ghereddet hebbende upt eene
argere als Carilinaire Conjuratie/om met den glorieusen/roem-gier-
ghen niet min/als welspreeckenden/Cicero te snozken ende te blasen/
O fortunatum natum me consule Romam! [O Romen gheluckigh ghebozen/
dat ick Burgemeester gheworden ben!] Hier toe lietmen 't Schabot/
naede executie banden H. Abboeraet zal/ noch eenige dagen staen/ endes
gelijckmen zept Beul en Biecht-vader by der hant houden/ ad terrorem
[tot schrick] vande andere Heeren gebangenē/ om die een schick aen te
jagen/ende nu met dreggementen/dan met belosten/tot eenighen beken-
tenisse

tenisse van schuldte ende pardon soeken te beweghen / op dat alsoo de waerheyt ende onnooselheypdt dooy des eenen doodt/ ende het indouwen van der anderer heel om geen ghelypt te slaen/ inden grondeloosen putter eeuwiger onwertenthept bedolven soude blijben. Hier toe heeft mede gedient het seer curieux ontnapen en doortsoeken van des H. Advocaets Zal. Tapijtē/om daer upp te halen de papieren/die S. Ed. in syne gevangenis al heymelick hadde geschreven en verborghen/buypten twyssel/ om in tijden en wijlen te mogen dienen tot S. Ed. Justificatie die/ gebonden zynnde/verbrand/ of andersins vermooghelt zyn/ hoewelse/ (soo eenige seggen) soo waren ingestelt/ dat een steenen hart daer door soude hebben bewogen worden. Wat een schickt was'er/ als men de onvoorsichtige locht kreegh/ dat noch eenige des Advocaets Schriften inghenapt ende verborghen mochten zyn in secker onnoosel stoeltjen/ daer op hy geseten hadde? wat een getier ende gewoel was'er/ om alle de Stoelen die inde Camer vanden Advocaet waren geweest/ende onder de selve dit stoeltjen mede te onttozen/ende de papieren te soeken/ soo langh tot datmense gevonden hebbende/ofte Vulcano dooy den brant oposseren/oft in de Keviere Leibe, dat is/der eeuwiger vergetenthept werpen ende verdzencken soude/op datter geen voetstap/ geen woordt/ gheen spillabe/ gheen letter/ gheen stip/ gheen schaduw/ overblyven soude/ van Palamedis vermooyde onnooselheypdt/ upto ghenomen de gedenck-cedul Godts/ daer Malachias de Propheet van spyeect/ als hy sepdt/ Dat de Heere het merckt ende hoort, ende datter een gedenck- cedul voor hem geschreven is, daer uyt men sal sien, wat daer voor een onderscheyt zy tusschen den Rechtveerdigen ende den Godloosen, tusschen den genen die Godt dient ende dien die hem niet en dient. Maer dit achten die lieden wepnigh/ die seggen/ dat/ indien sp soo langh dagh hebbet/ tot dat die cedula ghelesen wordt/ sp gheen noodd hebben en sullen. Nochtans sal die dagh komen/ ende alsdan sullen sp noodd/ jae den hooghsten noodd/hebben/die opt eenigh mensche overguam/of overko men kan/ indien sp hun niet en bekeeren/ 't welck ick hun van herten wensche / Godt daerom biddende/ ende daer op wenschende/ dat het hun wel gae hier ende hier naemael eeuwelijck. Godt weet/dat myn herte vry is van alle waertgterigheypdt. Daer en tusschen/ alle dese voorgaende saken overdenkende/ en laet ick niet souitijdt met David te singen/Gbeloost zy Godt, die my altijdt wilt zijn een Raetsbeer, die my soo wel heeft beraden, ende ingegeven/dat ick liever hy tyde sondे ontwijcken/ ende / ontweeken sijnde / my wachten op dien voet weder te comen / myn selven bewarende tot beter tijden ende beter gheleghenheypdt/ liever dan my in sulcker lieden handen gheven/ op dat het blijck mynner onschuldte niet alsoo mede t'eenemael verstickt ende vermooselt soude blijben/ wanneer den eenen Jan in 't Kerckelick soude ghelypt gheweest zyn by den anderen Jan in 't politieck/ te weten Jan Wenberghaert by Jan van Oldenbarneveld/ 't welck men naderhand zypte/ ende ick zedert seeckerlick vernomen hebbe 't voornemen gheweest te zyn. God heeft het anders geschickt/insonderhept mede te desen eynde/ dat de heilige onnoosele saecke der Godtvrychtighe Beimonstranten/

Malach.
2.14.16.

Psal.16.7.

die

die onghetwijffelt de zyne is / niet en soude besoedelt ende schandelick
geblameert woorden tot onbeterlycke argernis der broome / wanneer-
men mijne verantwoordinghe/ door mijne ghevanchenisse ende dooit/
mede/ ghelyck der anderer / soude hebben verplet/ ende de Lieden / den
eenen inden valschen waen gehouden/ende den anderen met boose arti-
ficien soude hebben diets ghemaect grouwelijcke dingen/ endedaet ick
nyp aen wat anders / als aen't kerckeliche / of de Religie beroerende
saecten/schuldigh ware geweest.

Dus verre vande redenen van mijne Non-comparitie op de Inda-
ginghe/ daer op mijne condamnatie/ als teghen een Desfaillant, [die ach-
tergebleven was] ghevolght is/ welck stuck ick om reden in 't breede
hebbve willen verhalen. Het kan de posteritept dienen tot opmerkin-
ghe veler saecten. Indien evenwel remandt curieux mocht zyn te
weten/wat ick selve gisse/ datmen tot een pretext van schult tegen my
hebbe genomen/of op wat pointen men het Intendit mach hebben ghe-
sondeert : Ick sal wel rondaet upp seggen wat ick gisse/ niet upp eenigh
woerden mijns gemoets/als of my 't selbe van eenigh misdaet over-
tupghede: Neen: Godt los/gans niet: Maer upp eenigh dingen my na
ghesepdt al voor/ of op/mijn vertreck uppren Lande/voor alredre ver-
haelt: upp eenigh/die d'andere Heeren te last gelept zijn ende my mede
eenighsing raetken/ ende upp 't geen ick naderhandt vernomen hebbe
by gheleghentherpd van papieren ende Memozien een der 3. Fiscalen/
my door Godts schickinghe ter handt ghecomen. De Rechvverdi-
ghe, of die sich selven rechvverdigben wil (sepdt Salomon) belschul- Pro.18.
dight eerst sich selve, of / is de voorste in sijn saek, daer nae komt zijn ge-
sel, of partij, en ondersoect hem. Noemen dese sprueck neemt : Ick
ben te heden. Neemt men / dat myne partij voorghegaen is / om
haer doen schoon te maecken ende te rechtbeerdighen/ ick volgh achter
aen / om dat te ondersoeken : Verstaetmen't van een / die sich selven
rechtbeerdigh ende onschuldigh kennende voor den menschen / te vre-
den is hem selven te beschuldigen/ dat is / te openbaren/ wat zyne han-
delinghe zp gheweest / ende zyne partij daer op upp te daghen / om
vypelick te openen wat sp daer tegen te seggen heeft / ick doe het mede.
Aller menschen doen en laten / woordien en wercken/zijn/ghelyck een
pot met twee oozien/sepde Epictetus, ende wordie wel of qualick geduyt/
na menseneemt. Datmenie by 'trechte ooz/men dupose wel: anders/
qualick. Haddemen mijne Action ghebat by 't rechte oore/men soudest
soo niet gelaect/maer eer gepresen hebben. Ten is evenwel tegen my
niet genomen alleen op saecten/die ten goeden ende ten quaden gedupd
konden worden / maer oock op dinghen/eensdeels goedi ende losflich/
eensdeels versiert ende gelogen. Vandese versierte loghenen heb ick her
voor dzie verhaelt/te weten/van Danckaerts, van Wessel ende van Claes
Berck. Of de Fiscalen haer Intendit hier mede hebben ghestoffeert/
weet ick niet. Can 't qualick ghebooven/ 't ware te seer grof hoewel
sp'tanders grof ghenoegh ghemaect hebben. Zedert dat de H. Advo-
caet Z. dien het mede aengingh (soo voor is verhaelt) in volle vergade-
ringh van Staten presenteerde mede van mynen wegen/ voet by stick

te setten tegen Danchaerts wileyne logenen/heb ick daer van niet meer gehoocht/anders dan datmen dien Woef/eenigen tijt 't Amsterdam op 't Stadthups ghegyselt ende wel ghetracteert hebbende/liet loopen/soo haest d' Advocaet ghevangen was/ende daer nae recompensie gaf / als ghelogenen hebbende upp vier tot het gemeyne bestre. 't stück van de Stadt Wesel wierdt by Resolutie van hare H. M. den 22. Sept. 1618. weder gheroepet met schryven aenden Staet aldaer/om te weten/ wat van sulcken brief/als voorzghesepdt/ was/ende om 't origineel of Authentijcke Copie daer van te hebben: Maer men vont niet. Op't seggen van Berck schynen de Fiscaelen Staet ghemaeckt te hebben: Want onder de voorz-geroerde papieren van een der Fiscaelen / is een Schrift of memorie ghevonden/met dit volghende Artijkel van my: dat by (Wtenbogaert) by den Borgemeester Berck ghecomen is drie laren gheleden, soeckende hem te Induceren daer toe, dat het Land metten Vyand most handelen, of anders onder sijn ghebiedt metter tijdt gebracht soude werden. Hier by staen noch dese woorden: Ende voorts te stellen, als inde Verclaringe van Berck verbaelt staet. Waer te stellen? Icht vermoede in 't Intendit. Onder de selve papieren was oock dese depositie of Verclarinsh van Berck/ghedaen den 21. December 1618. Op dese formele Vrake Art.5. Wat discoursen Iohannes Wtenbogaert over omtrent drie laren raeckende den Staet van 't Landt met hem heeft gehouden. Seyt, dat Wtenbogaert, over omtrent drie laren (soude Berck segghen waer sijn / soo most het vry langer geleden zyn) hem welsende komen besoecken, onder anderen hem seyde, dat tusschen Spaenjen ende ons de saecken al eens waren, dattet niet meer wesen soude alft gheweest was, datmen wel sagh, hoe het in 't Landt van Cleef toegingh, dat ons volck ende de Vyandt malkanderen aldaer verftonden, dasle den buyt te samen deylden, dat die van Gelderlandt al veraccoerdeert waren, ende oock die van Overyssel, dat als de Vyandt aldaer komen soude, de poorten souden open staen, dat by depositant wel sagh, hoe het hier inde Stadt geltelt was, ende datmen den Vyand oock niet en soude wederstaen, als by quam, dat elck socht Commissie te hebben, om sijns profijt te doen; Ende voeghde daer by, dat de principaelste, die ten Nachtmael gaen, de eerste souden wesen, die den rock souden omkeeren, om in haer Ampten te mogen blijven, als de Vyandt soude komen, datmen sulcx een ander manier van leven molte houden, als men plach te doen, ende sien hoe 't rontsom toegingh, ende letten op zijn eyghen proufijt. Onderteekent Nicolaes van Berck.

Ik soude wel verwondert zyn / hadde Berck dit ghedeposeert nae Lecture van myne Verantwoordinghe ghesonden aende Magistraet van Utrecht / daer Berck Borgemeester was / over dit selve stück/ niet in allen deelen/soo hy dat hier verclaert/ maer soo hy dat eerst aen Speenhovium hadde gesepdt/die my 't selve vry wat anders hadt overgheschreven/ hoewel de Substantie bypeans de selve is: Maer myne Apologie quam eerst nae dese depositie in Bercks handen / ende dede hem soo verstommen/dat hy / onlantx daer nae/spraeck ende ziel-loos wierdt. Die Apologie is oork soodanigh/ dat in dien de Fiscaelen die gelezen hebbende evenwel haer Intendit met dit artijkel hebben wil- len

len op-proncken/te gelooven staet/dat sy/of met een schickelick voor-deel ende bitterheyt ingenomen zijn geweest teghen my; of dat sy dit hebben moeten stellen tegen haer ghemoet/ om dien ongoddelycken handel een verwe te geven/ naer't woordt/dat de Vorst wil dat spreekt de Rechier, Mich. 7. Dan ick referere my/ desen aengaende/tot de gheschrifte verantwoordingh/ende't gheen ick daer van hier voor geschreven heb aen S. Ex. selve. Daer is noch een depositie van Berck in't 3. articul/die aldus lypdt/op de vragte: Of hem noyt eenige presentatien van wegen den Coningh van Spaenjen of Eerts-hertogen zijn gedaen? Van wiend ende tot wat eynde? t zy door den Advocaet Barneveld, of yemandt andersd
Sept Keen: Dan't geen hem wederbaren is vanden voorsz Advocaet Barneveld is ge-expresseert in sijne voorsz Certificatie. Nochtans had hy dat van my gesent tegen een gequalificeert persoon/die het noch naderhandt geconfermeert heeft/doch sich tegen Berck niet wilde stellen/om hem dat/bysonder in die tyden/te overscriven. Dan/d'evidentie deser logen was soo tastelick / dat Berck niet doxste by andere bekent staen sulcx gheseydt te hebben. Is oock wonder/ dat Berck/die eerst teghen Speenhobium had gheseydt mijne propoosten by geschrifte ghestelt te hebben ter stondt als ick die teghen hem hadde ghehouwen/de selve niet eenformelick en verhaelt/nu in dese depositie/ gelijck hys eerst teghen Speenhobinm had geseyd/ende in mijne Apologie staen aengetepecken/ want het geschrift conde niet varieren. Maer t zyn al versierde dingen geweest. Mendacem oportet esse me morem. [Een leugenaer moet kloek van onthoudt zyn.] De memorie had hy niet. Evenwel seyd Berck nergens/dat ick hem heb ghesocht te induceren daer toe/dat het Land met den Vpandt most handelen / of het soude verlooren gaen. Dit en heeft Bercks Depositie niet : maer de Fiscus heeft dat daer by ghe-daan/soo schijnt de suo, [van't sijne] om sijn Intendant hier in wat schijns te gheven/wel merckende/dat Bercks seggen anders slot noch wal en hadde. Ende indien de saeken tusschen Spaenjen ende ons al eens waren/soo ick teghen Berck soude hebben geseydt/ waer toe dese Inductie ? Hier op wordt ick evenwel gherondemneert : Staet op Heer/ verheft uwe handt. Psal. 10.

Ik kome nu tot dinghen/die in des Advocaets sententie staen/ende mede tot mynen laste moghen sijn gebracht/ om datse Kerckelick zyn/ ende ick een Kerckelick persoon : Ten ware men wilde seggen/dat ick daer in min had misdaen als d' Advocaet/om dat ick Kerckelick zynde mijn beroep hadde ghevolght/ d' Advocaet ende d' andere Heeren niet. ick laet de Predicanten staen / die dat segghen : zelue seecker des H. Advocaets Kerchter/die de quaetste niet en was / maer voor seer Kerckelick ghehouden wierdt / zoude tot een zyn familiaer vziendt hebben geseydt (soo men my seeckerlick heest willen doen gelooven) dat d' Heer Advocaet een seer tresselick man was : maer dat de Heere hem hadde willen straffen/om dat hy de handt aen't heiliche gheflagen hadde bryten zyn beroep. Maer ter saecke. Wat isset/daer in men my soo wel als S. Ed. soude moghen hebben willen beleggen? Tis vande Religie te hebben willen veranderen / nieuwe opinien invoeren / t' Annodis beletten

beletten etc. Dickwils is dit by my verantwoort: oock hier voor. Sal nu maer seggen in 't korte. I. Dat de Religie te veranderen/oock bumpt menscheliche ordze/ ende tegen menschelycke formulieren / in hem selve geen misdaet en is/ als het geschiet nae Godts ordze ende woort: anders moetmen Christum/ zynne Apostelen/ Luther/ Calvin ende andere condemneren. II. Dat ick nopt ghehoozt heb van eenighē Wet/in dese Landen/ bp de welcke de Formulieren/daer van de gesepde Sententien sprēcken/bp de generale of speciale Regeringh soo syn aengenomen/dat/die daer in soude pogen eenige veranderingh te doen/ daer over soude verclaert zyn strafbaer aen lyf en goet. Die wet isser niet: Ergo ghem overtredinghe of misdaet sulcke straffe waerdigh. III. Dat ick altyt hebbe ontkent/ende noch ontkenne plat upp/ de Religie te hebben willen veranderen/ of nieuwe opinien bumpt ordze ende tegen de formulieren invoeren / of den Synodus Nationael beletten: hoewel ick het daer voor hebbe ghehouden/ende noch houde/ dat soodanighē Religions verschillen veel beter anders als bp Synodale decisie wordēn vereffent. Doch in desen allen my refererende tot verschepden mijne upptgeheven Schriften als d' Antwoort op der Contra-remonstranten Tegbenvertoogh, 't Naerder Bericht &c. sal ick ten 4. noch dit seggen/dat ick my verwondere/ of de voorgenoemde 24. Richters/ om de Heeren ende my over dese dingen te richtten/ hebben overwogen ende weten te oordelen met goede kennisse van saecken / Wat inde Religie onveranderlick of veranderlick / out of nieuw / strydigh of niet strydigh is tegen de formulieren van Eenighēt ende diergelycke/die sp in hare Bonnissen soo heet upptmeten: oock/ wat de Kercke is/ende waer mede men die bedzoeft of niet en bedzoeft (want dit seggen sp mede in haere bonnissen). Als Christus de Sone Gods vanden Rechter Pilato gevraeght wierd/of hy de Coningh der Joden was/vraeghde Christus Pilatum wederom (wetende dat hy sprack van een saeck/ die hy niet en verstont) of hy dat van hem selven septe/ of van andere/ die 't hem gesepet hadden? Dit mochtmen hier oock vraghen. 'Tis voorwaer een heel blind oordeel gheveld op 't seggen van 't Synodus van Doort: even als de Coningh van Spaenjen sijn oordeel ende Religions saecken velt op 't seggen van 't Synodus van Trenten/of d' Inquisitie. Noch vindē ick in des Advoctaets sententie/dat ick inde ghesepde Fiscaelsche papieren oock vindē gestelt tot mijnen last/van brieven vanden Co. van Groot Britanniē/ te vozen ontworpen ende gecorrigeert in 't Land/ aldus: dat hy (Wtenbogaert) de vijf pointen, by de Remonstranten gedreven ende gesultineert, in 't francoys overgeset heeft, om aenden Ambassadeur Caron overgesonden te mogen worden, ende alsoo zija troost buytens Landts ghesocht. Item: Dat hy mede heeft helpen instellen de missive aenden voorsz. Caron gheleveret of overgesonden, om den Coningh van Groot-Britanniē gelijcke missive herwaerts van eenen inhouden te doen schrijven, om alsoo de Staten van dese Landen te verabuseren. Ghenomen dit oversetten ende ontwerpen ware gheschiedt: volcht daer upp/ dat dat was om troost te soeken bumptens lants/ende de Staten's Lants te verabuseren? Datter is gedaen/was om tegen te

te staen die ghesellen/ die troost sochten bauptens Landts/ende soo wel den Coningh als de Staten van dese Landen verabuseerden. **Dit sal ick clae bewijzen.** De Remonstrantsche Colloquenten verthoonden al inden Iare 1611. aen hare H. Overheypdt/mijn H. H. de Staten van Holland ende Westvrieslandt/ **Dat de Coningh van Groot-Britan-**
,,nien in secker sijn schrijven aen hare H. M. (ontwijffelick gepracti-
,,seert upt dese Landen/ om troost te soeken bauptens Landts) Jac.
Arminium zal had ghenoemt een Vpand Godts/ sijne discipulen
„Sectarisen/ Pesten/ Kettters/ jae Atheisten Sectarisen/ welcher
„ketterijen tijdelick behoorden uptgeropt te warden/denoterende daer
„mede de Remonstranten/hoewel sy geen Arminianen maer Christen
stenen zyn/ Dienaers vande Ghereformeerde Kercke/ geen Ketterij/
„noch Sectery/wepniger (dat grouwelyck is om dencke) Atheistische
„Secterij onder de leden hebbende/inden grond eens/ inden gheloove
„met de kercken van Groot-Brittanniën/ trouwe Liefhebbers deg
„Vaderlants/ ootmoedighe Dienaers van S. Hooghemelte Majesteyt:
„stept: Versoeckende ende biddende hare Ed. Gr. Mo. dat het de selve
„mochte ghelieben den hem. te vergunnen/ dat sy met kennisse ende
„oorlof van hare Ed. Mog. (als den welcken der Remonstranten
„onnooselheit in allen desen best bekent was) eenige bequame ge-
„voegheliche middelen mochten ingaan/ om met ootmoedige onder-
„rechtinge aen S. Hooghste ghemelte Majesteyt in alle submissie te
„doen/Arminium z.g. ende hun selven van soodanige sware ende geen
„Christen mensch verdragheliche laster voorz alle de werelt te bevridden. **Dit Versoeck** zynde gedaen/ oock bp my: als mede een Remonstrant/ende gelezen in volle vergaderingh van hare Ed. Gr. Mo. hebben de selve hare Ed. Gr. Mo. 't selve daer na achter de Conferentie van's Gravenhage/door haren lasi/mede doen drucken ende openbaer uytgeve/daer mede de Remonstrantē ratiō accorderende haer versoeck van S. Majesteyt te mogen onderrechten. **Soo wag ons dan sulcx geoorloft.** Ja het stondt my vry/ oock sonder soodanigh versoeck ende consent der Overheypdt/soodanige onderrechtinge aen S. M. te doen/ tot afweeringe soodaniger/schandelijcker/ onverdraghelijcker blame/ alsoo wel als het onsen Gerefoemerden vry ghestaen heeft oock aen verschepden vrynde Potentaten te schrijven/ende de leer der Gerefoemerde Kercke te verdedighen (soo uyt verschepden Tractaten ende Schriften der selver blyckē kan) niet om bauptens lants troost te soeken(die nopt over zee of elders bp my gesocht en is/maer wel bp die onse partijpen/die/bupten kennisse ende consent harer Overheypdt/ons allereerst dien sack in Engeland hadden opgelicht/ende soodanigh bitterna mutsaert ende peck-ton rieckende schrijven / als oock zedert noch meer/kot onse allerwaerste vervolginge/soo wel ghebleken is/hadden te wege gebracht) maer om Godts waerheyt ende onse onnooselheypdt voorz te staen. **Hier bp quam noch 't affront my van Plancio t' Amsterdam aengedaen anno 1613. als ick daer stont over den Doop van mijns Swaghers kindt/ voorz in 't 10. Cap. breeder verteldt/ 't welch door mijne partijpen soo verre in Engelandt/met louter onwaerheypdt/ was over-**

**Siet dit
Versoeck
in 't lest
vande
Haeghsche
Conferentie/
pag.
439. ende
440.**

over gebriest/ dat het selve tot kennisse van S. Majesteyt gheromen
 zynde de Heere Caron Ambassadeur door last van S. Majesteyt her-
 waerts schzeef aenden Heer Advocaet om te mogen verstaen wat van-
 de saecke was: daer dooz ick doen genootsaect was aenden voornoem-
 den Ambassadeur op 't goetvinden vanden voornoemden H. Advocaet
 alle de gelegenheit over te schryven/ om 't selve S. Majesteyt te ver-
 thoonen. Wie mynen brieft gelesen hebbende contentement i am/ myne
 modestie pres/ ende my sijne Coninghlike groete ende ghenade daer
 over dede aenbieden. Hier uyt siertmen/wie bauptens Lants om hulpe
 gelopen hebben: niet ick/ maer onse partijen/den welcken even wel/ als
 vier witte voeten hebbende/ alle soodaniche schadelijke machinatien
 ten goede ghedupdt zyn. Dese dinghen aldus zynde voorzeghaen/ is
 de Heere Caron daer nae inden Hage gecomen: heeft my van selve over
 onse differenten aengesprocken/ ende hoorzende hoedanigh die waren/
 seyde S. Ed. dat S. Majesteyt heel anders/ ende seer qualick vande
 saeck was onderrecht/presenteerde sijnen dienst/om S. Majesteyt be-
 ter t' onderrechten/ als hy in Enghelandt wedergheromen soude zyn/
 mits dat ic hem in Fransche tale mede gabe de pointe des verschils/
 om die S. Majesteyt te mogen verthoonen. Dit dede ick met kennisse
 ende goetvinden vanden Heere Advocaet. Ende alsoo de voornoemde
 Heere Caron oock seyde niet te twijfelen/ of zyne Majesteyt het
 verschil/ ende met een dat de Remonstranten niet en begheerden dan
 onderlinge verdaechsaemheypdt/ in conformatiept vande Resolutie der
 Ed. Mog. Heeren Staten van Holland hare H. Overhept/wel gevat
 hebbende/ en soude terstont geneghen sijn herwaerts over te schryven
 aende Heeren Staten/ende de selve tot accommodatie deser geschillen
 by onderlinghe tolerantie te vermanen/ ende dat S. Majesteyt sulcx
 voorz hebbende hem Caron baupten twijfzel soude belasten eenen brieft
 tot dien eynde te ontwerpen/ versocht de selve Caron/ dat ick soo een
 Concept van Missive/ dat hy S. Majesteyt mocht exhiberen/wilde
 ontwerpen/ 't welch ick eerst de H. Advocaet van 't Lant gecommuni-
 ceert hebbende/ op desselven goetvinden/ ghedaen ende den Advocaet
 gelevert hebbe/die alle 't selve den Heere Caron (die middelerwyl ver-
 reyst was) tot Rotterdam om voort nae Enghelandt te gaen(nae myn
 beste onthout)nae sondt. Dit is de waerachtige gheleghentheypdt deser
 saecke/ niet gheschiedt om troost bauptens Lants te soeken/ of de Heeren
 te verabuseren/maer (soo geseyt) om S. Majesteyt (die al te vozen was
 opghemaerkt ende verabuserte van andere/ die troost sochten bauptens
 Landts) te onderrechten ende te desabuseren/ op dat de Staten van
 dese Landen niet en souden verabuserte worden. Alsoo ick dan de-
 se onderrechinghe hebbe ghedaen nae voorgaende versoek aende H.
 Overheypdt/ met goetvinden vanden selven Advocaet in confor-
 mitiept van hare Ed. Gr. Mog. Resolutie tot tolerantie/tot's Lants
 ende der kercken vrede/synde daer toe veroorsaect geweest/ dooz soo
 vele onwaerachtiche blamen ende lasteringen/ soo segh ick/hier inne
 by my niet gedaen te sijn dan wel/ wetelick ende behoorlick/naer des
 Heeren wil/ ende in conformatiept van myn beroep. Hebbe ick dan
 oock

dock hierom moeten lyden / 't is om een goddeliche ende gerechtige sake daer mede ick's Landts ende der Kerchen welvaert / volgens mynne vocatie / gesocht heb.

'T geen wijders in de Vonnissen vande Heeren gheseydt wordt van eenige deliberatie t' gaenlyken buyle ghehouden tusschen de H.H. Hogerbe-tius, de Haen, Grotius, Pensionarilen, ende Ledenbergh, is/ soo vele 't sel-ve my soude moghen raecken / overvloedigh beantwoordt in mynen brieft hier voor geinsereert aen S. Excel. dock is myne onnooselheydt in dat stuk genoegh gebleekken upp 't geen de Heeren gebangenen daer op / gebraeght zynde / selbe hebben geantwoordt / gelijck te sien is uyt des Heeren Grotij Apologie. Van gelijcken heb ick inden selven brieft aen S. Excel. ghenoegh verantwoort / 't geen men my in 't gros heeft naeghegeven op 't stuk van bemoepenis met de Waertghelders / met Welckers aennemen ick my nopt bemoept en hebbe. Dan inde voorfsz. Fiscaleche memorie comt noch een point / dat ick alhier onbeantwoort niet en mach voorbyp gaen / aldus lypdende: Dat by (Wtenbogaert) aen Moersbergen versocht heeft, om secretelick aen Ledenbergh te schrijven van dat het goedt ware de Stadt van Woerden te verseeckeren, ende in tijden ende wijlen de haestige handt daer toe te bieden, Seggende voorts, dat die van Leyden oock gaerne de Stadt van Woerden verseeckert sagen. Alsoo dit Artijkel by de Fiscale schijnt ghetogen upp de Confessie vanden Heere van Moersbergen / sal ick dit eerst heantwoorden met de eygen Woorden des H. van Moersbergen / in seeckere syner Ed. missive aen „, my gedateert den 12. April 1621. aldus: In u. l. schrybens hadt ghp „, van my begeert te weten / wat my uwent halven gebraeght / wat ick „, oock daer op gheantwoordt hadde. Ick hadde u voor desen gheant- „, woordt / te weten / dat my seer veel gebraeght is / 't welck ick niet al „, heb kunnen onthouden. Ick had myn antwoordt selver gheern op „, haer vragen aengheteykent / soudeste alsoo beter hebben kunnen ont- „, houden / maer 't mocht my niet beuren / mochte oock noch vraghen „, noch antwoorden nopt meer sien. Alle myn Exceptien und privile- „, gien. de non evocando, quod haberem autores quos ad iudicium adducere paratus „, eram, quorumq; iussu omnia feceram, quod fueram membrum summe potestatis, „, quod defensio esset juris naturalis atque favorabilis, prasertim in criminalibus, „, & plura similia. [dat ick onder gheen anders Rechters en stonde/ dat „, ick Meesters had die tek te voorschijn wilde brengen/ als dooz Wiens „, last ick alles gedaen had / dat ick een lidt was geweest van de hoogh- „, ste macht / dat verantwoordinge bestont in natuyrliche end fabrabei- „, le rechten / voornamelick in criminale faken / ende meer dierghelycke „, dingen /] Woerden alle gerejecteert / moste antwoorden etteliche Weec- „, ken lanck / hebben evenwel upp myn Antwoordt niet / dat tot uwen / „, ofte pemants / laste kan worden ghetrokken / ten ware dute. In Fe- „, bruario anno 1618. had ick een memoziken / in 't bywesen des Heeren „, van Mydrecht / aen Ledenbergh gheschreven / meldende dat het ver- „, sekeren van Schoonhoven sommige Lupden niet wel smaerkt / dat „, die van Lepden gheern souden sien / dat Woerden mede verseeckert „, ware / ende tot dien epnde niet pemandt van Woerden / die sp het ver-

„trouden/sprecken wilden/ende dat w^y versocht waren Ledenbergh
 „secretelick hier van te verwittigen/om in tyt ende wijlen de hulpelic-
 „ke hant te bidden. Hier van maectken sp veel wercks / willende we-
 „ten/van wie w^y versocht waren/segghende/dat het Barneveld ende
 „Hogerbeetz gedaen hadden; Ick seyde/ghelyck het oock waer was
 „dat ick 't van niemandt als van D. Wte. bogaert hadde. Sp
 „maectken vel ghevzaegh op dat stuck / als ofmen een Stad in
 „Hollant hadde willen innemen/ alleguerende het exemplē van Ley-
 „den anno 1588. Ick allegueerde/ dat het brieftē ende situatie van
 „Woerden (daermen heele nachten met schijpten vol volx doozvoer)
 „ghenoegh te kennen gaf / dat het niet anders gheweest konde hebben
 „als 't aennemen van eenige Waertgelders/ 'twelch mogelick die Re-
 „monstranten binnen Leyden geern ghesien hadden/vreesende binnen
 „Woerden 't selve spul dat binnen Oudewater was. Dit ist/ dat sp
 „tot uwen laste uyt myne depositie souden connen brenghen. Drie
 „Beuls bleven thien daghen nae Barneveldts doodt inden Haegh
 „legghen/ om my naerder op dat stuck/ ofte oock op 't brenghen van
 „die Procuratie te examineren/ soo ick bericht ben. Het Schavot
 „bleef oock soo lange staen. Doch die Almogende Godt heest my be-
 „waert/ dien ick bidde ons voortgaen genadigh te willen bewaren nef-
 „feng recommendatie etc. onder te erkent A. vanden Wael.

Na dese Verclaringh des H. van Moersbergē en heb ick aen S. Ed.
 niet versocht dat secretelick aen Ledenbergh te schryven (ghelyck 't Fis-
 caels artijckel luydt) of yet hier in te doen; maer de Heer van Moers-
 berghen seyd alleen / dat by 't van niemand en had als van my : wat?
 'T selve dat hy voor had ghesepdt/ namelich/ dat die van Leyden dat
 gaerne solden sien/ ende dat sp versocht waren Ledenbergh hier van
 secretelick te verwittigen/ maer niet dat ick 't versocht had. Ick en
 heb het oock niet versocht/noch gedacht te versoecken/ maer alleene de
 bootschap gedaen/ende dat uyt dese occasie. Ick was tot Leyden ge-
 gaen/ om myne particuliere affairen: Daer zynde/gingh ick met een
 den Heer Hogerbeetz za. begroeten. Terwyls ick by zijn E. stont en
 sprack/quam daer een man van Woerden/segghende/dat eenige Magis-
 straten ende Remonstrants-gesinde borgeren tot Woerden neffens de
 Predicanten in groote vrees waren/ van aldaer vande inuptige Con-
 tra-remonstranten overvalLEN en getracttert te wordē/ ghelyck sp inde
 Haebuer-stadt Oudewater overvalLEN en getracttert warē/vragende/
 offēr gheen middel was/ om die van Woerden tegen soodanige oploo-
 pen ende excessen/als tot Oudewater waren gepleeght/ te verseckeren
 met een cleyn aental Waertghelders/ ghelyck tot Schoonhoven
 dooz hulpe vandie van Utrecht was gheschiedt. De H. Hogerbeetz
 vzaeghde my: wat my docht. Ick seyde claer ende rond uyt my daer
 mede niet te willen bemoenē. Doch nam int leste aen/ter begeerte van
 S. E. den H. van Moersberghen (die doe inden Hague was ghedepu-
 teert ter vergaderinghe vande Generaliteyt) als ick inden Hague soude
 gecomen sijn aen te dienen't gheen ick daer tot Leyden/desen aengaen-
 de/ had gesien ende gehoozt/alleen uyt form van simpel verhael/sonder
 pet

pet vorder daer in te seggen of te raden / gheylck ick oock dede/sonder dock den H. van Moersberghen tot schryben te poxren / gheylck ick dock van dit schryben niet en hebbe gheweten/ noch opt ghehoort/dat pet daer in gedaen was/ voor/dat ick / bumpt Landts/van dit Examens des H. van Moersberghen hoorde spruecken/ 't welck my aen S. Ed.dede schrijven/en indachtich maerkte tgeen ick nu hebbe verhaelt. Is dit Crimen? soo een voodschap te doen? Soo heb ick Crimen begaen onwetende / als vande wet die 't selve verbiet nopt gehoocht hebbende.

Inde geseyde Fiscaelsche Memozie vinde ick noch een artijckel aldus lypdende: Dat Moersbergen inden Haghe gecomen zijnde ten tyde S. Excel,in Iulio naer Vrechc met de Ghecommiteerdens vertogen was,hem mede veroeght heeft by zijn (Wtenbogaert) persoon,sijne Commissie hem buyren alle twijfle communicerende ende daer over adviserende. ick antwoorde/ dat 'tgheen allier ghestelt werdt als bumpt twijfle / niet alleen twijfleachtich /maer onwaerachtich is. Immers heb ick daer van gants gheene memorie. S. Ed. was wel myn bekendt Heer ende vriend die myn inden Haghe synde dichtwils aen spraeck / maer was niet ghewoon zyne Commissien met my te communiceren / of niet my daer over te adviseren. Ende ghenomen 't ware gheschiedt: Peeteerden mynne oozen met aenhooren? Neen : maer myn monde mochte haer vergrepen hebben met spruecken. Is dit / datmen segge wat ick daer op ghesepdt hebbe? T Artijckel en sept het niet/ende ick en weet het niet / uptghenomen een saeck/die ick niet en weet of ick doe sepde teghen den H. van Moersbergen/ of daer nae:maer dat ick 't ghesepdt hebbe weet ick seer wel. Van dit sal beter te pas komen op 't volghende Artijckel vande selve Fiscaelsche papieren / aldus lypdende ; Dat Moersbergen nae Vrechc reysende met hem (Wtenbogaert) in communicatie geweest is, noopende de Resistentie tegen S.Ex. ick antwoorde/ dat ick van dese Resistentie ende communicatie daer over gevallen gants niet en wete / immers gantsch gheene memorie daer van en hebbe. In allen ghevalle en kan die communicatie my niet beswaren/ten ware ick tot septelijcke Resistentie hadde geraden/ die ick sekerlyck were nopt geraden te hebben; want ick van die humeuren niet en was/noch en ben. Dan een dinck is my noch in verscher memorie/ te weten/dat de Heer van Moersbergen/ met my wandelende in mijne galerije(de thdt en weet ick niet soo jupst)my/onder andere discoursse/ vraeghde/wat ick meynde den Heeren Staten van Vrechc te doen soude staen/ingewalle de Generaliteyt ende S. Ex souden willen met het Synodus voortgaen/ende de Deereeten van 'selve den Heeren Staten over den hals dringen/ ick daer op antwoorde / niet te konnen raden eenigh ander wapen daer teghen te gheb: upcken / dan Patientie / ende dat het beter was ghewelt te lyden als niet ghewelt teghen te staen. Icken sepde dit niet upt vrees of consideratie van onmacht of andere swarigheyt/die upt de septelijcke Resistentie soude mogen kommen te ryzen/maer oock upt conscientie voor God. De Rechters en Fiscalen moghen van my houden dat sp willen: hier ben ick ghelogeert:niet te wycken in een gorde en Christelycke saeck/om lief noch om leet/maer

die te helpen voorstaen/ soo langh teden plaets heeft/ of de saetk met
teden beleypdt sal worden/ maer tot aennemen van wapenen of septe-
lyche Resistentie van d' een Stadt of borger tegen d' ander/ om sooda-
nighe saecken als dese/ te raden/ strijd tegen myne constentie/ die lie-
ver onder 't swaerd duplext als 't swaerd gebrypct. Daer is noch
een saeck/ die de Fiscalen upt de responsiven vanden Heere van Rijsen-
burgh Art. 31. ende 32. hebben aengeteekent/ om 't selve mede te bren-
gen tot myne lasten/ namelyck / dat ick teghen hem Rysenburgh soude
hebben gesleydt, oock met blijtschap, dat de Propositie van Haerlem getran-
sleert was in 't Françoys, om secretelijck gheblonden te worden in Vranck-
rijck ende elders buytens landts: Item van enige verbintenis, die ick sou-
de gheseydt hebbien al op 't papier gebracht te zijn of te sullen worden op 't
voorsz Translaet. Ick antwoorde/ dat ick/ van sulcke saecken met den
Heer van Rijsenburgh of andere sprekkende / nopt heel blijtschaps/
maer wel dzoefheydt getoont hebbe/ alsoo daer in voor my geen mate-
rie van blijtschap ghelegen en was. Weet oock niet/ wat de H. van
Rijsenburgh aen my mach hebben gespeurt / om daer upt vande blijs-
chap mijns herten te konnen oordelen. Dock komt my niet te bozen/
wat Haerlemsche Propositie of Verbintenis hier gemeint wordt.
Verstaetmen 't van een schrift geintituleert Verklaringhe vande E. E.
Heeren Magistraten ende Regeerders der Stadt Haerlem door hare Ge-
deputeerden ghedaen inde Vergaderingh der Ed. Mog: Heeren Staten van
Hollandt ende West-vrieslandt, ende by de Heeren Edelen ende meeste Le-
den vase selve Vergadering gheaprobeeert (Welcke Verclaringh anno
1618. is ghedrukt geworden). 'T kan zyn/ dat die Verklaringhe my
niet qualijck en heeft bevallen/ als/ nae den inhoudt van dien/ hier toe
mede strekkende/ om alle gevoegelijcke wegen in te gaen/ om de scheus-
ringe wech te nemen ende te doen cesseren ('t welck mede myn herten
wensch was) ende dat ick 't selve den Heer van Rijsenburgh met
eenigh contentement mach hebben verklaert; maer ick en heb daer
van specialijck gheen memorie/ en weet oock/ in allen ghevalle/ niet/
wat met sulck seggen misdaen is/ om my daer op proctes te maecken.
Dock seyd de Heer van Rijsenburgh in dese selue syne Depositi/ dat
ick leir haestigh was, als ick S. Ed. hier van sprack, als ghekomen zynde by
hem, om hem een Convoy, meesterschap te recommenderen, daerom ick
oock noch by andere Heeren wilde gaen, ende daerom geen langh propoost
en biel, te kennen ghevende/ dat S. Ed. niet recht en wist/ wat ick
hadde willen seggen. Hestmen hier upt een Artijkel willen smeden
tot myne beswaernis/ soo mach ick wel segghen, ende op myn stuck
eenighsins passen 't geen inde Passie staet/ Sy lochten ghetuygbenissen
teghen hem, om hem te dooden, ende en vonden geen. Sy sochtent tot
op den afvalighen Bertium toe/ vanden welcken ick noch dit Artij-
kel lese, inde Fiscalsche papieren: Dat hy (Wtendogaert) hem beklaegde
heeft 't anderen tijden over de slappigheydt vanden Advocat, dat hy daer
mede hem ende andere in swarigheydt brengden soude; op de kant van
Welcke Artijkel staet: By de verklaringhe van Bertio. Soudemen
desen Bertium/ die soo dichtwils den rock gekeert/ sich eyntelick tot
het

het Pausdom begeven / ende aldaer (gelijck een geleert Van tot hem
sepde binnen Parys) Crutum, [het kostjien] niet Christum aengebeden
heeft/wel soo veel geloofs hebben toegestelt/datmen sijn segghen mede
soude hebben gehuypcht tot furnissement van't Intendit regens my?
't schijnt/ende mach alsoo mijn Vonnis op sulckes mans seggen me-
de ten deel gewesen zyn. Wat en soude ich hier niet konnen seggen/ om
de sen ghetuppe te reprocheren? Ende wat is dat te segghen? Anderen
tijden? Op wat tijden? Wanneer? by wien? waer? ende op wat subject
heb ick dat ghesepdt? Ick en was nopt familiaer met Bertio/ende en
vertroude hem soo veel niet (soo vele wel weten) dat ick hem niet soude
hebben gesepdt / 't welck ick niet en begeerde te hebben voortghesepdt:
Evenwel kan hier wel wat aan wesen / niet als tegen Bertium maer
tegen andere gesepdt / die 't hem mogen hebben voortgelanght. Men
lette op 't volgende. De Heer Advocaet zal.en gheloofde nopt/dat de
Contra-remonstranten souden komen tot die extremiterten / daer toe
zij de saecke naderhandt gebracht hebben/ende socht derhalven de saeck
te traineren/ dan in dit dan in dat bat te gieten / na sijn vreedlievent-
hepdt ende politiche wijsheidt/ in meeninghe van haer te papen/met
dingen daer mede ick wist (als/ uyt gheduerige onmegangh ende aen-
dachtige aenmerckingh/hare humurie best kennende) dat sp haer nim-
mermeer en souden laten papen/maer inpalmende al datmen haer gaf/
't elckemael de voet een stap voort setten souden/ tot dat zy haer geheel
meesters soudē hebben gemaect van't hele spul/ ende 't politiek ende
kerkelick 'eenemael hebben na haer sin. Dit voorsepde ick S. Ed.
niet alleen by monde/ maer verthoonde het S. E. oock op secker tijdt
in sijn Comptoir met gesten/ daer mede ick aenwees/ hoe wy 't elcke-
mael eerselden/ende d'andere voort staptent; segghende daer by wel clae-
rypt/dat/ nademael S. Ed. wel sach/ datmen niet vele voorzlagen van
dese ende die Accommodatie / dese ende die Synode (die'er vele by S. Ed.
ende andere moderate Heeren gedaen wierden) niet uyt en rechte/
om die partpe te vermoeden/ende tot redelichhepdt te benghen/maer
datmen sach / dat zy daer dooz niet dan te meer en verstyfden / S. E.
Wel soude doen/indien hy by tyde 't sepl intooch/ arbeydende den Syn-
ode Nationael te consenteren quovis modo [in allerley maniere] (dit
waren mijne formele woorden) al wist ick schoon/ dat wy daer souden
worden gecondemneert/ende van onse diensten ghedepoerteert/ghedende
van dit myn seggen dese redenen; Datmen/dat doende/ 't voorzennen
van onder 't pretext van't Synodus Nationael naer veranderingh
van Regheringh te trachten (dat ick soo veel als voor oogen sagh/ soo
my dochter/te sulken gebeuren) soude breecken/ende dat 't selve sijnde ge-
steupt/de Remonstranten/al wierdense schoon dooz den Synodum ge-
condemneert ende ontbloot van hare publycke diensten / evenwel / de
Regenten ende Regeringe blijvende/in't Landt souden mogen blijven
woonen ende leven/ Godt dienende apart na hare conscientie/ daermen
anders 't Synodum willende ende niet kunnende (gelijck ick wel sagh)
teghenhouden/de parthijē soude den rechten stock in handen geben / om
ons degelick te keer te gaen met alles te veranderen ende ons 't Landt

te bangh te maecken. S. Ed. en luysterde evenwel hier na niet/ seggende/ dat hy by ede verplicht was de gerechtigheyt van 't Landt van Hollandt voor te staen/met de welke hy voordeelde dat soodanigh Spnodus Nationael niet en konde bestaan: bleef derhalven by de hope/dat men met andere sachte voorzaghen de saeck wel soude rechten/ sonder tot soodanige extremiteten te verballen: ende evenwel bleven wþ inde pijnē/sonder eenige reddinge te vernemen. Dit hiel ik dat onſe ruine wesen soude / ende noemde het een slappigheyt/ om dat ik by de moderate Heeren geen resolutie en sach/noch om den Synodus in te wiligen/om een arger te voorkomen/noch om de Resolutie van Tolerantie met vigeur te mainteneren. Die dit lezen/ēn weten watter gevolche ts/ mogen oordelen/ of ick geen gelijk en hadde. Men verneemt hier oock upt/ of ick het Synodus Nationael hebbe ghesocht te beletten/ gelijk men my niet onwaerheypdt heeft naeghegeven.

Noch isser wat. Ick versta, dat de Heere Hogerbeets z. soude onderwraecht geweest zijn/ of niet eens eenen Dominicus Winsheimius Predicant/ ten hyspe vanden H. vander Wijle/by S. Ed. den voornomenen Hogerbeets ende my gekomen was/ sprekende van een Woerxlieden dat hy voorgenomen had upt te geben tegen de Monstranten/ēn of ick 't selue hem Winsheimio niet en hadt helpen aftraden/ onder belooste/ dat men hem pewers aen een goede plaetse helpen soude. Ick antwoorde/ dat ick alle tijdt aen de vastigheyt van Winsheimij harssenen hebbe getwijffelt/ ende segge/indien hy daer van Dilateur is geweest/ 't selue/my aengaende/ versiert heeft: neffens dat ick my bewondere over de enqueste gedaen over eene soo geringe saeck/ende die in allen gheval gheen quaedt en heeft.

Met een moet ick hier by doen/ dat eenen Daniel Angelocrator Passtoer ende Hugo-intendent tot Marpurch in Hessen , zynde upt her Dordtsche Synodus (daer hy mede was geweest (soo eenige seggen) om 't getal te vermeerderen) by zyne Landstlieden weder gekeert/ in secker zyn Boerk/ drahgheden Naem van Epitome Corciliorum &c. [Kort begrijp van de Concilien Sc.] gededeerte aan syne Collegen/ Neven en Lieve ghebatters/schrijft/ dat upt Ledenberghs Confessie geleercken was/ dat ick de Waegh-schael, by Taurinum z. gemaect, soude hebben gecorrigeert. Voorby gaende alle d' andere bacchanterijen desselven Daniels, die een vremdelingh/ende een dagh ende een schoft (soo men seyd) in 't Landt geweest zynde/ sijn volryken een heel hoop leughens/ hem apparentelick tot Dordrecht/ als hy daer op 't Synodus w. s. op de nouwe ghespelt/ te hyspe gebracht heeft (als dat de selue Ledenbergh soude hebben beleden/ Datter een conspiratie was, om d' Uacie te breken, Hollandt, Utrecht ende Overijssel van d' andere vereenigde Provincien af te scheyden, den Prins van Oraenjen sijn Stadthouderschap te benemen ende om te brengen, malkander met goedt ende bloedt by te staen, de Steden, die haer daer tegen stellen souden, met bloedt te vervullen, de Religie te veranderen, de Spaenjaerden, Françoisen, Brabanders ende andere, des nooit, te hulpe te roepen, ende bun tot dien eynde Vtrecht, Nimmegen, Bergen op Zoom ende den Briel over te leveren; eyntelick, dat Barneveldt ende de hysne badden gesoch-

gesocht haer selven door de Spaenjaarden Meester te maecken, ende de selve daer tegen wederom eenige Provincien in te ryumen, ende dierghelycke/ dicke/vette/grove/plompe/tastelijcke leughenen meer/die/ ghelyckse puerlick upt de locht gheraep t'erdicht zyn/ Ledembergh nopt en heeft bekent noch kunnen bekennen / oock in sijne of pemandts anders vonnisse niet eens gerept en worden) Dit alles/ segh ick ('t welck die bacchant evenwel heeft doen uptgeven in openen druck) voor by gaende/verclare ick aengaende de Waeghschale (daer om men veel wesens gemaecht/daer op men oock/als de Heere geapprehendeert waren/scherpe Informationen t' Utrecht genomen heeft / om d' Engelsche (soo ick vermoede) te contenteren/ende sommige/ oock my/ daer dooz op 't lijf te vallen) dat ick de selve nopt en hebbe gesien eer ick die gedruckt sach/ noch oock opt letter of spylabe en hebbe gecorrigeert/ ghelyck ick selve met de epgen hand lac. Taurini Zal geschreven op sijn dood-bedde tot myne ontlastinghe/deg noodd/kan betooken. Ick kan evenwel niet lassen oock dit tot verontschuldigingh desselven Taurini (die alleen Auteur daer van is) hier by te segghen/ dat ick mynne/ dat S. E. hadde men hem daer over onpartijdelick willen te rechte stellen/ t' selve Tractaat seer wel soude hebben verdedight/ ghelyck het oock by de Heeren/ van Weghen de Staten tot visitatie van dien ghecommiteert/ by rapport/verlaert wierd niet quaedts te hebben. Maer soo ellendigh waren doe de tijden/ dat oock de vroomste van 't Landt van bumpten ende van binnen met de allerschrikkelijcke lasteringhen/ die men kan bedenken/mosten overballen worden. Dus verre dan heb ick nae 't exempel Davids myne wegen beslonnen, ende scherp ondersocht/wat mijn Psal. 119. doen ende laten is geweest/ om te sien of eenige schult onder my is/ enige civile of criminelle straffe waerdigh/maer niet gebonden/de Heere 3p gedanckt. Ick weet wel/dat een yder (soo de wyse sept) duncken sijne Prob. 16.wegen reyn te zijn, ende dat alleen de Heere het herte gewis maeckt, ende dat ick my derhalven soude kunnen bedriegen/ myn selven absolverende/daer ick myn selven behooze te condenneren: maer daer tegen weet ick oock/ dat ick myn selve hier in niet en bedriuge. Ick weet oock/ dat Godt meer is als onse herte, ende alle dingen weet, maer mynne consciencie en wroeght my in desen niet/ ende ick veroepe my op Godt/ die 1. Joan. 3, alle dingen weet/ ende die is 't dat myn herte gewis maeckt/ dat doet 20. dat ick vertrouwen hebbe op hem.

Maer wat vremder/ongehoorzaeck? En Jaer nae date van mijne/ende anderer/ Vonnissen/ hebben de gemelte Bechteren noch uptgegeven een Verclaringe/daer in sy seggen/dat/ten tijden van 't arrest, sterren van de Sententien/ hare meeningh ende verstandt is geweest/ dat Joan van Oldenbarneveld ende d' andere gebangene ende gerondeneerde personen/uptghesondert Daniel Tresel/begaen hebben ghehad Crimen lgle Mat'. Ergo ick mede:want dewyl ick niet soo wel als Tresel en werde uptghenomen / soo woyde ick mede(hoewel onghenoemt) begrepen onder die ghene/die sy verstaen dat Crimen begaen te hebben. Was dat der Bechteren meningh ten tijde van't arresten der Sententien; waerom 't selve ter selver tijd niet mede uptgedrukt?

druct? waerom dat eerst ghesepdt een Jaer daer nae/als de Rechters al een Jaer te vozen waren geschenydē/ eenige oock overleden; waerom niet de Rechters weder by een geroepen / eermen dese verclaringe desē/ om die sittens Raeds te beslupten? waerom die verclaringh by elck apart by missive ghedaen der personen/die men dit Crimen wilde te last legghen/ omse eerst daer op te hoozen? Sijn dat niet vremde ende onghehoordē proceduren? Laet dat de Rechts-gheleerde ende practizijnen oordelen. Daer en tusschen gheeft dese achter een volgende Verclaringhe groot bedencken/ datter yet sonderlingh moet zijn gheweest / dat de Rechters tot de selbe / soo langh na date/heeft bewoghen/het zp om de confiscatie vande goederen inde Sententien begrepen eenigh schijn van recht te gheven / of anders. Ende nochtans was de Pensionaris de Haen(mede begrepen/in dese Verclaringh/onder de ghecondeerneerde/hoewel ongenoemt) alleen ghebannen voor vijftien Jaren/met confiscatie alleen van zijn halve goedt. Hoe bestaat soo eene Sententie met het Crimen lēsē Majestatis? Wan dat daer latende/ segh ick/dat ick niet en kan bevoeden / soo veel my aengaet/ waer op men/in mijn regard/ dit sware Crimen hebbe kunnen funderen. Ick heb den Legem Quisquis, [de wet Quisquis] met 't gheen daer op aengeteerkt word/ Wel gelesen / maer en vindt my naer myn verstandt niet schuldigh in eenigh van alle de Pointen aldaer verhaelt. Soudt ick Crimen L.Majestatis hebben begaan/Welckers hoogste sozghvuldighept in alle myn doen ende laten alle tijdt is geweest/ naest het betrachten myner Conscientie voor God/mijne hooge ende lage Oberhepden alle respect/eere ende gehoorzaemhepdt te bewijzen & hadde men in allen gevalle niet behoozen acht te nemen op de Wet/ Si quis Imperatori maledixerit, neffens een ander wet aengaende de personen / om te weten/of die foodanighe waren/ dat sp dat konden doen &c. ende andere consideratien meer/ die hier op loopen/eermen lypden/ die haren yver ende getrouwighhept tot 's Landts dienst soo merckelick hadden betoont soo vele Jaren langh/ met dat Crimen soude beswaren? Wel mochten d'Advocatē inden Hage segghen/dat dese Rechters al andere boekken hebben mosten/daer ypt die Vonnissen waren gewesen/als de hare:ende dat d'absente Rechters na Rechten ende stijl vande Hove niet en vermogen hare advyzen over te senden/maer by den anderen moeten sijn / om malcanders redenen te hoozen; ende dat de costume deser Landen is/ datmen/alvozen eene gegevne Sententie te verclaren/ Parthijē op nieuwē moet doen roepen ende daer op hoozen : Maer in dese nieuwe banck en keurdemēn soo nauw niet. Men most het soo leelick maken als sinen conde/om 't volck/ datmen/soo veel als rasende/ gemaerckt had met het yptstropen datter grouweliche dinghen ypt komen souden/ ende dat al bry wat begonde te gnoxen/datter anders niet ypt en quam dan de ytghegheven Sententien mede brachten/wat te payen. Ende of de parthijē/die nu was onderdrukt/boven ghedreven hadde/soude die / willende soo onrecht-veerdigh handelen als dese/ hun't selve Crimen niet met veel beter fundament hebben kunnen te last leggen? In borgerlycke Tweedzachten

(sepdt)

(sept seecker Rechts-geleerde) moetmen dencken/dat/hoewel de Republycke dickywils schade lydt / evenwel niemant en arbeyd om den onderganck vande selve/ende datmen daerom de parthijc niet en behoozt te houden voorz Vpandt. 'T geluck/dat hun lied was toe gevallen/ en maeckt de saecke niet goedt. Mijn saeck was de belte/sepde de vrome Phocion) maer d' ander de gbeluckigste. De quade Raetslaghen ^{Phocion.} hebbent ^{Salustius.} dickywils gbeluckiger vryganck als de goede, sepde Salustius. 'T lydt leelycht datmen seydt / hy heeft crimen L. Majestatis begaan : maer vele vrome/ jae dickywils de vroomste zijn daer mede beklad geweest. Chistus selve/wanneer hy beschuldight wiert/dat hy hem selve Coningh maechte/wederspreckende den Kreyser: daer op Pilatus hem oock ter doodt verwees teghen syne conscientie. Hoe het met de conscientie van sommiche deser Rechters ghestaen heeft / moghen so weten. Dat d' Heeren Prince van Ozaenien/ Graven van Eginont ende Hoorne/ met vele Edelen ende ontalliche andere vrome / niet 'tselue Crimen sijn gediffameert gheweest/ is notoir. Die minst aan dat Crimen schuldigh zijn, worden meest daer mede gheslaghen, sepde eener/ al in oude tijden. Ick ende d' andere Heeren ghecondemneerde hebben ghehouden/dat de Majesteyt of 't hoogste gebiedt in ende over Holland was by de Heeren Staten van Hollandt: van Utrecht/ by de Staten van Utrecht/ ende soo voort. Ick heb noch onder myne papieren gebonden de minste van eenen bries by my geschreven al inden Jare 1590. aenden Heere Theodooruz Bezam tot Geneven/tot antwoord van eenen van S. E. aen my / daer by ick versocht wierd aende Heeren Staten Generael voor die Republycke te willen intercederen of solliciteren/ om eenighe subsidie van penninghen in haren noodd (ghelyck ick dede/niet sonder vrucht)daer in ick/lykende vande Regieringe deser Landen/alle 'tselue segge dat nu van elcker Provincie Souveraineyt en macht. Derhalven en heb ick die opinie niet eerst nu/geduerende dese leste trouble/ gevat. Hebbe ick dese Majesteyt gequetst of daer tegen misdaen? Ick protestere van seer groote injurie/ my in desen aengedaen/ende appelle van dese onrechtbevrdige Rechters aenden Oppersten aller Rechtbevrdighsten Rechter/die geen personen aen en siet.

Dus verre vande gegiste oplegginghe van schult/doch/inder waerheyt/mijn Onschult/daer mede ick wat langh besich ben geweest/om 'tselue myn onschuld te levendiger te vertoonen. Nu vande Straffe, de welcke is/ eeuwigh bannissement/upt alle de gheunieerde Provincien/ende plaatzen vande Jurisdictie der selver/ sonder daer in te mogen comen/ of Lyf-straf/ met confiscatie van alle myne goederen. Doozwaer een sware slagh voor een onnoosel mensch : maer/ uytghenomen de confiscatie van goederen(die ick om de waerheyt te seggen niet en hadde ghedacht noch verwacht) en beelbede ick my niet anders in dan een bannissement/nademael ick/geroopen sijnde/niet en was ghecompareert/doch niet eeuwigh,dat quaen my oock eenighsing onverwacht. Twas/nae den mensch/swaer te verswelgen/voor een/ die het alle tijdt soo oprechtelijck hadde gemeynt als ick. Maer d' Apostel Petrus trooste my/segghende /daer Genade by Godt is, alsmen ^{1. Pet. 2.} wel

Hebz. 10. 33.
34. 35.

wel doet ende nochtans te lijden heeft. Ick dacht gheduerlick op die
 vrouwe mannen/daer van de blyf totten Hebrewen vermaent / die in ver-
 smaedtheyt ende verdruckinghe een schouw-spel geworden waren, ende de
 beroovinghe harer goederen met vreughden hadden toeghelaten, haer daer
 introostende , dat zy een beter ende blijvende goedt inde Hemelen hadden,
 ende / wack sijnde,in dien trijdt waren sterck geworden. Dat is my oock
 gebeurt. Oud ende arm/ is der Joden bloect. Oud was ick/ al over de
 'Isestigh Jaren. Ick en had geen patrimonium, Ick most myne gagie/
 die ick hadde gehad van mynen dienst missen/ende en hadde niet gecon-
 questeert/dat conquest soude mogē worden genoemt/of pet te blyvden
 hadde. Ick had wel een goet Tractement gehad/maer met den grootē
 aenval was het meest al/dooz hospitaliteit en andere behulpsacnhepdē
 (die Godt weet ende ich hier niet behooch te verhalen) gheconsumeert.
 God bewaerde my evenwel voor armoede/bysonder dooz myn hups-
 vrouwe/die my van 'thare trouweliick assisterde/soo dat ick niemandt
 behoefde lastich te vallen of te bemoeopen: soo goedt was ende is God.
 Teghen 't ballingschap trooste ick my met den Psalm 24. De aer-
 de ende alle de volheydt daer in, is des Heeren, Voorz dacht ick dichtwilg
 op den Psalm 126. Die met tranen sayen,fullen met vreugdē mayen,

Psal. 24.

psal. 126.

'TVeerhiede Capittel.

Executie vande Sententie. Mijn neubelen vanden Fisco aenghe-
 slagen : Oock mijn huys , 't welck eerst de Camerlinck van
 S. Excel. daer nae den Predicant Roszo, wordt ingheruymt,
 Mijne natrachtinghe in Brabandt. Iac. Taurini z. doodt. Brief
 aende Princesse. Aenspraek aen haer Excel. Oock aenden
 Prince haren Soon , binnen Antwerpen. Aencomste veler Re-
 monstrantsche Predicanten aldaer , ende haer doen. Wat
 my aldaer met gheestelijcke ende weerlijcke wedervaren is , tot
 op mijn eerste vertreck nae Vranckrijck.

Pde Sententie is ghevolght d'executie : op 't
 strengheste. Ick was te vozen ghewecken (soo voor is ver-
 haelt ende hijel my in Brabant/binnen Antwerpen/ hep-
 melick / tot dat ick myne Sententie hadde / doe begonde
 ick my alleneckens op straat te begeven; doch weynigh be-
 kent/hoewel de monplingh ging/dat ick daer was. Mijn
 Bibliotheque en andere neubelen waren alle beschreven/ in arrest ge-
 nomen/ende borze van niet te transporteren daer voor gestelt/al strax
 nae 't overvallen myns hups ende myne indagingh. Ick had wat sil-
 verwerk / by verscheden occasien my vereert/ soo van S. Excel. als
 van Me vrouwe de Princesse/ en de dochterē vande oude Heere Prin-
 ce/ als de Palesgravinne/ Hertoginne van Bouillonē Triomouren
 Grabinne

Gravinne van Hanau/ oock vanden Grave van Hohenloo / ende de Heeren Staten ende Stadt van Utrecht / ter memoerie van verschepen diensten aende selve gedaen. De Fiscaal Spilla/die over 't Inventariseren was van myne armoede / zynde te vozen myn Commensael gheweest/ende ter selver tijdt/bij eenige occasie / pet daer van hebbende ghesien/vraeghde/ als men't niet al te voorzichyn bracht/waer de rest was: 't selve dede hy oock ten regarde van myne Bibliotheque/segghende / dat daer meer boeken waren dan hy'er nu vondt (want myn hupsfrouw had middel gebonden/pet te bergen/eer ende al vozen alles beschreven was. Dit was de beleefde erkentenis der hospitaliteyt van desen Sylla(des Roomschens Syllæ naems ende aerts/soo eenighsins scheen) tegen zynen waerd / die hem op groot bidden ende aen soeken in zijn hups aen syn taessel hadde genomen/ ende alle vryendtschap bewesen/sonder opt(uptghenomen dat hy zyne costen betaelde)de minste beleeftheyt van hem vernomen te hebben. De rest swijge ick. Myjn hupsfrouw versocht 't gheen beschreven was te moghen redimeren voor eenen redelycken prijs. Dit wierdt haer vergonst / midts dat alles eerst by ghe-eedde soude werden ghetaxeert / ende betaelt nae der selver taux / 'welck is geschiedt. Alles hebben wy daer nae moeten vercoopen/om daer van te leven/soo verre het strecken konde: 't welck haest gheconsumeert was. Het Hups wierdt oock in arrest genomen; ende myn hupsfrouw haestelick belast daer upp te trekken / ghelyck zp dede. Terstont wierdt h't selve eerst eenen David Coliaert Schotman/doe Camerlinck van S. Excel.nae Capitepn/door ordre van S. Excel. ingerupmt. Het scheen S. Excel.wel gheleghen te zyn/ als staende op de Cingel van 't Hof/ bequaem om daer door dienst van zyn Dienaar te trekken. Dese Coliaert bewoonde het tot Maer 1625. als S. Excel. overleden was. Henricus Rosæus Predicant inden Hage (Welckers Gasthups dit selve myn hups t' anderen tijden was gheweest/als ick hem/doe hy eerst inde Hage quam/met Vrouw ende kinderen daer in logeerde / tracteerde / ende zyn Hups vrou daer inne krank te bedde lach) hadde langh nae myn hups ghestaen / ende verschepden versoeken dies aengaende ghedaen / ende doendoen aen S. Ex. maer die Rijns/die wijsen was ende verber sagh als Rosæus, ende wiste dat geen saeck meer Rosæum konde stincker.de matchen / als dat hy selve soude gaen occuperen Nabrobs Wyngaert / dat is / het hups syng College / tot welckers verdriet hy soo dapper de keersse gelicht/ ende/soo veel hy konde/ geholpen had/gelyck S. Excel.niet onbekent en was/en vondt dat nopt goedt/soo langh hy leefde / maer verwierg Rosæi versoek dies aengaende / oock met indignatie / soo ick tsedert van geloof-weerdighe bericht ben. Soo haest en hadde zyn Excel.het hoofst niet gheleydt/ of Rosæus maeckte daer in te komen: en vercreegh daer toe vande H. H. Gecommitteerde Raden dese naevolgende Acte. De Gecommitteerde Raden vande Staten van Hollandt ende Westvrieslant hebben/ naer voorgaende advijs vande Camere vande Keerkinge vande voorz. Landen/geaccoerteert ende toegestaen/accordeeren ende toestaen mids desen Henricus Rosæus Dienaar des Godde-

, lycken Woordts in's Gravenhage / by provisie ende tot dat naerder
 , op de vercoopinghe ofte verhueringhe van't Hups van Johannes
 , Wtenbogaert sal sijn ghedisponeert / 't voorz. hups te mogen bewo-
 , nen / op ghelycke huere ende conditien / als 't selve laetst by David
 , Coliaert bewoont is gheweest / Te weten / dat hy alleen sal betalen
 , de Twee Hondert gulden's Jaers toeromende de Hups vrouwe
 , vande vooznoemde Joannes Wtenbogaert / ende dat hy vry sal we-
 , sen vande andere Twee Hondert gulden het Landt competerende /
 lasten eenen pder / die desen soude mogen aengaen / hem hier na te re-
 guleren. Gedaen inden Hage den xvij. April anno xvij. en twintig.
 Onder stont: Ter ordonnantie vande Gecommittieerde Raeden
 , vooznoemt Onderteeckent C. vander Wolf. Rosæus, een wyl daer na
 hoorende / dat pder een over dit stuck seer schandelick van hem sprack /
 dat oock sijn epgen volck hier in seer was geargert / doxste hier en daer
 ontkennen opt na 't hups gestaen of gesocht te hebben daer in te woo-
 nen / seggende / het quam de Heeren toe by confiscatie / die hem ghelast
 hadden daer in te trekken bumpten zijn verfoeck. Maer ik weet / ende
 dese Acte thoont / anders.

Gecomen synde in Braband ineynde ick my daer secreet te houden /
 om oorsaeck: tot dat ick soude sien / hoe het voort in 't Landt gaen sou-
 de : Maer seecker Bode van Rouen, comende van Antwerpen naer Holland /
 ende my hebbende gesien ende ghelycke tot Herberghe tot Putten
 tusschen Antwerpen ende Sevenberghen / als ick my eerst uyt het
 Landt naer Antwerpen begaf / sonder dat ick wiste gekent te zijn / ver-
 telde 't Amsterdam / soo haest hy daer ghecomen was / dat hy my ter
 voorz. plaatse gesien had / welck gerucht straet vodt liep. Inde selue
 Herberge wierd my oock geseyt / dat aldaer s nachts te vozen Solda-
 ten waren geweest yemand soeken / oock dat 't selve omtrent die tijdt /
 ende acht dagen aen een dichtwils was geschiedt / sonder dat men wist /
 wie zy sochten. 't Antwerpen geromen synde gingh ick niet binnen /
 maer bumpten by een Hoeve / toeromende eelinge myne vrienden aldaer /
 zynde daer gebracht vanden Soon vanden Hups / na dat ick hem bup-
 ten tot Dambrugge door myn Neef J. Wtenbogaert Z. (een Soon
 van wylen Frans Wtenbogaert Z. die versch uyt Vranckrych ghe-
 komen zynde my uyt Holland tot op Antwerpen vergeselschapte) had-
 de ontboden. Daer quamen de vrienden by my / die my seyden / dat de
 selue Soldaten / die 's nachts te vozen / eer ick tot Putten quam / aldaer
 waren geweest soeken / s nachts na dat ick daer gepasseert was / we-
 derom daer water ghecomen ten selven eynde. Op dese Hoeve quam
 oock by my de Predicant Iacobus Taurinus Tal: die sich / om de na-
 trachtinge van wegen de Waechschael / by hem genaect / te ontgaen /
 ende op een valsche gherucht / dat ick inden Hage ghevanghen was / uyt
 Utrecht derwaerts had begeven. Dan ick en bleef niet langh op die
 Hoeve. Op de advertissementen / die ick kreegh / dat ick daer niet vry en
 was / presenteerde seecker goet Heer / dien ick te vozen nopt hadde ghe-
 kent / zyn logijs daer omtrent / rondom bewatert met een optreckende
 brugh. Daer ghecomen synde met Taurino / wierd hy daer Vrank
 ende

ende sterf / ontslapende inden Heere Godtsalighijck in mijn bywesen.
 Dit onderwacht ende seer droeveigh accident stelde den goeden Heere
 ende vriendt / mynen weerd / sonderlingh oock my / in groote perplexi-
 teit om de begravingh : Doch Godt gaf openingh / ende wierd het li-
 chaelen van dien bromen Leeraer ende gheleerden Man begraven bin-
 nen Antwerpen aende vest / alwaer men die vande Religie ghewoon
 was by avond te begraven. Ick hier door synde eenighsins ontdekt /
 vondt ongeraden op dat hups langh te blijven / maer begaf my secre-
 telijck binnen de Stadt Antwerpen / daer ick langh verborghen bleef /
 met waerschuwinge op waerschuwinge / dat ick my wel voorzien sou-
 de / alsoomen op my loerde. Hier mede passeeerde 't Jar 1618. In
 Martio daer na / wierd ick gesocht inden Hage in myn Hups : niet ge-
 vonden zynde / wierd ick inghedaeght : Daer op myn Sententie van
 bannissement volghde in Mayo ; soo voor is verhaelt in 't breedte. Mijn
 Hups vrouw daer naer 't Antwerpen comende bracht my een bries-
 ken / niet boodschap van haer Excel. Me Drouwe de Princesse van
 Oraenjen / waer op ick / doort de selue myn Hups vrouw / als sp weder
 keerde / dese antwoorde schreef.

Me Drouwe

DJe uwe Excel. desen presenteert / sal in alle ootmoedigheyt
 der selver handen van mynen wegen kussen / met aenbiedin-
 ghe van mynen seer ootmoedighen dienst. Hy sal u mynen
 staet te kennen geben / die ellendigh is nae den uptwendighen
 „mensch / die verderft en verhalt / maer (Godt los) noch al lydelick na-
 den inwendigen / die dagelijks vernieuwt en versterkt wordt. De
 „geestelijcke vertroostinghen / die alle verstandt te boven gaen / die en
 „ontbeeken my niet / alsoo de goede Godt maeckt / dat dese tribula-
 „tien / hoe groot / jae hoe overgroot datse zijn / tot mynen besten 't sa-
 „men medewercken. Ick ben seer blijde / dat ick van de Schole der
 „Theozie ende Kennisse tot de Schole der Practijck ende Geffeninge
 „der Godtsalighijck gebordert ben: en dat ick aen d' een zyde beproe-
 „ve / hoe smal den wegh is / die ten Hemel leyd : ende aen d' andere /
 „op hoe menigerley wijse God de alderswackste bystaet / en sijn kracht
 „in hare krankheydt weet te voltrecken. Hy heeft my in desen oben
 „der afflictien gestelt: maer ghelyck hy getrouw is / hy en sal my niet
 „versoecken boven myn vermoghen / maer salder my supverder doen
 „uptkommen / gelijck als het goudt doort 't vper gelautert / 't welck uwe
 „Excel: my onder andere dingen toewenscht. Ick hope / dat hy my
 „syne genaden noch vermeerderen sal / op dat ick metter daedt bewij-
 „sen moge en doen blicken de vermaningen en vertroostinghen / die
 „uwe Excel. getuyght ten andere tijden van my ghehoort te hebben /
 „ende dat hy nopt en sal toelaten / dat ick het Euangeliie voor anderen
 „gepredickt hebende / self verwoerpelick soude bevonden woorden. Ick
 „en beklaghe mynen staet niet / maer der gener die my dit onghelyck
 „aendoen: wetende dat sp daer reeckenschap van sullen moeten geuen
 „voor hem die rechtveerdigh voordeelt / ende een pegelick loonen sal na-

„sijne wercken. Ick vare passelick wel Godt lof/ en denche op de bes-
quaemste middelen/ om voor de wereldt myn onschuld te verthoo-
nen. Wie Excel,wilde Wel/dat ick my wat voegen soude, en bidt my,
gheloovende datter veel dinghen zijn, daer ick het wel in soude kunnen
doen sonder myn conscientie te querten, daer op te leiten, ende te beden-
ken, datter een seer harde sake is, al sijn leven uyt sijn landt ghebannen te
zijn. Alle de beden van uwre Excel:houde ick voor gheboden. Ick
ben te vreden/ Me vrouwe/ want ick ghevoele alrede niet dan te veel
onghemackx van sulck een wreedt bannissement/ ende kan Wel ver-
staen/datter noch maer een beginsel is: Maer ick bidde uwre Excel:
dat haer ghelieste zy my te onderrichten/ Waer in ick my kan en be-
hooze te accommoderen/ u verklarende voor Godt/ dat ick het niet
en weet. Wen heeft my schandelick van mynen dienst agheset/
om dinghen ten deel gansch onwaerachtigh/ ten deel lasterlick by een
gheraept. Sal ick bekennen/ datmen recht ghehadt heeft om dat te
doen? Wen heeft my ghebannen en myn goet gheconfiskeert/ sonder
eenighe oorsaecke te segghen/uptgenomen dat ick/ inghedaeghe zyn-
de (na datmen alrede geresolvoert hadde dien furieusen Barbarischen
inval in myn huyg gewapender handt geschiedt) in persoon niet ge-
compareert en ben/ om my te laten kluysteren ende ergens in een lee-
lijck gat te legghen. Sal ick nu myn onschuldige conscientie gaen
beladen met misdaden/ daer ick niet van en wete/ om hare wzeede
procedures te justificeren met pardon te versoecken? Maer wat
soude ick'er al mede winnen/ als ick het dede/ dan upghelachchen en
bespot te warden/ sonder pet daer mede te verlyghen als ten hoogh-
sten een schandeliche wederkomste in myn aerdesch Vaderlande/ om
daer in slaverije ende met groote oneere mogelick enige jaren/of al-
leen maenden(want myn tydt verloopt) te ledien. Maer/ of ick my
nu na de aerde wilde voeghen/ en in perijkel stellen vanden Hemel
te verliesen: en ware dat niet quarshups een schoone verwisselinge/
nu ick alsoo veel voor sulck een heylige ende rechtverdighe sake gele-
den hebbe? Dat doende en soude ick de vermaninghen ende vertroo-
stingen/die ick na uwre Excel: getupgenisse voor desen anderen me-
de gedeelt hebbe/niet wel practiseeren. Verre moet het zyn/ dat ick
om eenige sake ter wereldt/metten geest begonnen hebbende/ metten
vleesche eyndighe. Wie Excel: is het met my cens/ Wanneerse de
conscientie upsondert/ en wil dat het gheschiede sonder die te quer-
ten. Soomen my vergunning wilde/dat ick myn arm leben in myn
landt verslyten mochte in ware vryheypdt van conscientie met myn
broeders/ daer en is geen soozte van submissie/ die ick soude we-
geren te doen/ noch eenige accommodatie/daer ick niet gheern onder
bypghen soude/ midts datmen my niet op en leyde schult te moeten
bekennen/cermense my doet verstaen. Ick en soude oock nimmer-
meer swarigheydt maken te belijden/dat ick my ergens in mach ver-
gropen hebben/ als ick meende wel te doen. Maer hoe soude ick die
generale belijdenisse kunnen passen op sulck of sulck een particuliere
daed oft woord/als ick niet en wete/ waer in ick ghemist hebbe/ ende

„waer mede sulck een wreed tractement verdient / na soo veel jaren ge-
 trouwe diensten? Ick versoecke dan ootmoed elick aen uwe Ex: dat-
 tet haer ghelieve my over dit stuck wat nader te onderwysen. Ick
 verstaet/dat dese plaeſte/daer ick my onthoude / seer hatelick geduydt
 wordt. Maer waer sal ick gaen? Die gene die ick soo seer geimpo-
 tuneert hebbe/ om eenige adresſe te hebben in Vranckrijck/die ontra-
 den my Vranckrijck. Uwe Excel. en spreeckter oock niet meer
 af. Soo veel Vorſtendommen of Staten alſſer zijn in Duytsch-
 landt/Engelandt/Switserlandt / ende elders / soo veel deuren voor
 my en voor de Remonstrantenghesloten. Spreecke ick van Ham-
 burgh/ oft van eenige andere Hensestadt / men werpt my voor de al-
 liantie / dieſe hebben met de ghene die my verbolghen. Te Keulen
 is soo weynigh vrypheupts voor die vande Religie / als hier: behal-
 ven dat de gene/die my adverteren / datmen niet op en houdt my nae
 te jagē/om reden my die Stadt ontradē. Van Wefel is de Spaen-
 giaerd Meester/ alsoo wel als van dese quartieren/ ende die vande
 Religie enfullender niet gheerne sien den ghenen/ die hare Woorgan-
 gers mogelick haer wijs ghemaectt hebben hare Stadt verraden te
 hebben:want uwe Excel. weet den roep/die desen aengaende een tydt
 geleden schelmachtigh erdicht ende upghestropt is geweest dooy ee-
 nige Leeraers/ende ſelf van de hare. Belooft/ Me Vrouwe/dat mijn
 verblijf alhier my soo seer en meer teghen de bocht is/ als den genen/
 die haer daer over soo qualick gelaten. Het en schoort maer aen haer
 ſelue / dat ickier niet langher en blijve. Laetſe maer alleenlick ver-
 gunnen/aeneen van hare beste Medeburghers en Patriotten vrypen
 inganch in ſijn landt / oft ſeekere woontinge in eenige na by gelegen
 plaeſte/als Culenburgh/oft dierghelycke: ick en ſal daer niet langhe
 van daen blijven. Vreesen ſp/ dat ick hier blijvende Papist mocht
 worden? Ick dancke haer voor de ſorge die ſp voor myn conſcientie
 dragen/na datſe de hare in ſoo veel manieren gequetſt hebben. Doch
 ick en weet noch niet / of de tyding van ſulck een veranderinge haer
 niet ſeer aengenaem en ſoude wesen / om een goed deel van hare laſte-
 ringen eenen glimp te geven. Vreesen ſp/ dat ick tegen hare ruyt aen-
 flaghen make? Ick en meene niet/dat ſp/ die na den Olifant niet en
 vraghen/voor een vlieghe bekommert zijn. De loutere waerheupt
 is/ Me Vrouwe/dat ick hier maer voor euenen tydt blijve/ als in een
 by gelegen plaeſte / en alsoo beguaem om noodige adviſen te onſan-
 ghen ende te geven om order te ſtellen in myn domestiſche affairen:
 ſonder het welcke my onmoghelyck is resolutie te nemen aengaende
 de plaeſte / daer ick na desen myn Hypſghesin neder ſlaen mochte.
 Het is oock het adviſ van myn Heer den P. v. F. (ghelyck als
 myn Hypſvrouwe my rapporteert) dat ick alſnoch hier niet van
 daen en trecke. Indien het die Heeren believd my het broodt / dat-
 ſe my upt den mond ghenomen hebben / dat my Godt ghegeven
 hadde in 't sweet myns aenschijns / tot haren dienſt besuprt / we-
 derom te gheven/ ſoo mocht ick op myn gemack elders inspectie gaē
 nemē en plaeſte ſoeckē;maer nu ick dooy hare beleeftheupt gelijck als
 rotten

, totten bedelsack ghebracht ben/ soo moet ick hier wel stille blijven/
 tot dat myn getrouwne medtgenoote hare dingen verricht sal hebben/
 en weten/ wat middelen datse noch sal hebben / om ordere te stellen
 op myn vertreck en onderhoudinge. Ondertusschen bedanke ick
 uwe Excel. seer ootmoedelick dat de selve my hare gunst presenteert/
 als oock van haren aldernaesten / 't welk u belieft heeft in uwen
 laetsten brief noch te verhalen. Bidde de selve te ghehooven/dat soo
 langh als ick in 't leven sal zyn / ick nergens in geen ghebreke en
 sal blijven vanden dienst/die ick uwe Excel. in den Heere toegesepdt
 hebbe/ dewelcke ick hier mede altydt ende gestadigh blijven wil

25 Junij 1619.

De alderootmoedighste etc. Dienaer.

Men kan hier uyt mercken de groote becommeringh die ick hadde/
 waer ick myn verblyf nemen soude: Daer in ick te meer beladen was
 om de waerschuwingen/ die ick kreegh d' een op d' ander/ dat ick my
 wel mochte wachten/ ende datmen doorgaens op my loerde door Solda-
 ten/ die uyt ende in Antwerpen ginghen/ om my te hebben/ levende of
 doodt/ al soude het geschieden binnen de Stadt: hoewel men my oock
 schreef/dat S. Excel. hadde geseyt niet te weten/dat zyn Soldaten op
 my uyt waren/ ende dat het zyn werk niet en was.

Den 28.
Junij.

In dese Stadt zynde/quam S. Excel. Prince Fred. Henrick bin-
 nen Antwerpen/ om voort te repsen (soo ick verstant) nae Graenjen/
 ginck logeren inden Wy-kloof. Ick schreef een memoriken aan syn
 Secretaris Tuenincks door Mr. Jacob le Petit (die my aldaer uyt
 enckle liefde geselschap hiel) S. E. biddende/ S. Excel. mynen hal-
 ven te willen vragen/of het de selve soude aenghenaem zyn/dat ick de-
 selve quame de handen kussen: S. Excel. liet segghen Iae: Daer op
 gingh ick derwaerts: wierd vriendelick gegroet van alle syn Edelen
 ende suite of gebolgh. Sijn Secretaris bracht my boven op een kamer
 responderende op de stract/die voort ruym ende breede is/daer veel volck
 stondt ende sach. Daer ontfincck my S. Excel. bracht my aende ven-
 ster(en waer van de kamer vol was) al te samen open/soo dat het volck
 ons bepde bequamelick konde sien vande strate. S. Excel. hoorde
 my seer vriendelijck/toonde groote affectie ende mewarigheyt. Myne
 propoosten dienden alleen tot betoouinge van myn onschuld: ende hoe
 seer S. Excel. Heer broeder was geabuseert in vele sacken/ die men
 hem hadde aengebracht. Voort verclaerde ick/ dat/niet tegenstaende
 't groot ongelijck my aengedaen/ ick evenwel soude blijven die ick was/
 ende my allenthalben betoonen een trouw Lieshebber van 't Vader-
 landt/ende getrouw dienaer van harer bepder Excel. Dit was de som-
 me mijns seggens. S. Excel. trooste my/vermaende my goets moetg
 te zyn/ sepde/ dat hy myn vriend was/ ende dat hy my in 't wederkee-
 ren naerder spreken soude/ niet twijfelende een myne oprechtigheyt:
 dat ick de boosheydt der tijden wat toegeven/ende nu practiseren moeste
 de lesse van patientie/die ick hem ende andere geleert hadde. Ende alsoo
 het middagh wag/ende/de Tafel gedeckt zynde/ al zyn volck gecet/

S. Excel.

S. Excel. beerdigh stont om te gaen sitten / sprack S. Excel. van hy hem te blijven eten/soo 't my beliefde: Ick danckte S. Excel. ootmoedelijck/ seggende/ dat het ongheraden was/wenschte S. Excel. goede repse/custe syne hand/groetede Syne Edelen van mijne kennisse/ende gingh wech / gheleypdt van S. Excel. Secretaris tot beneden. Dese genadige ende seer bejegeninghe zynde alsoo van een pder/ die op de strate stont/ ghesien / was my seer troostelick / ende en dede my geen quaedt in mijne reputatie binnen Antwerpen.

Eenighe Remonstrantsche Predicanten / die / na 't Synodus van Doordrecht / d'onderteyckeninghe van d' Acte van stilstand / hun van wegen de H. H. Staten Generael voorghehouden / conscientie halven hadden geexcuseert/daer over ghebannen/te Lande uptghevoert/ende gebracht waren tot Waelwyck / vernomen hebbende/ waer ick was/ quamen oock aldaer : 't welck my ende hun lieden groote moepelijckheyt veroorzaekte. My wierd aengeseyt/dat hare Hooghepden ons binnen Antwerpen niet wilden lyden / om dat wy secrete vergaderingen hielden ende predikten. Hier over wierd ick in 't particulier eenige repsen ontboden voor den Vicarius vanden Bisschop ghenaemt del Rio/ die my 't gheen voorsz. (doch seer beleefdelyck) te kennen gaf/ende daer hy zeyde / dat hare Hooghepden dies aengaende aenden Bisschop hadden geschreven ende belast ons binnen drie weeken te doen vertrekken. Ick antwoorde / Dat wy mosten ghehoorsamen / wanneer het hare H. H. soo soude ghelieben ; maer dat ick vertroude/dat/ wanneer hare H. H. wel waren onder recht van onse gelegenheypdt/zp ons gaerne toclaten souden in stillicheyt onder haer ghebiedt te woonen/onder 't beneficie van Treves/alsoo wy niemand schandael en gaben / noch en begeerden te geben ; maer/ gedreven upt ons Vaderlandt/ ghenootsaerkt waren hier ons stil verblijf te houden voor eenen tydt. Verclaerde oock/dat wy niet en hadden gepredickt/of eenige vergaderingh/tot dien eynde/onder hare H. H. gebiedt en hadden gehouden/ende derhalven onschuldigh waren in alles watmen ons dies aengaende nazepde/ 't welck hare H. H. soo te sijn inder daedt souden bebinden / indient de selve gheliefden haer wel daer op te doen informeren / 't welck mijne ootmoedige bede was. Men wilde weten/hoe veel Remonstrantsche Predicanten inde Stadt waren/ ick sepde / dat zp af ende een repsden in Hollandt/ende daerom het ghetald een tydt min was/ d'ander tydt meer. Men nam Informatie/ende bevond datter een vergaderingh geweest / ende Predicatie ghedaen was van die vande Gereformeerde Belgie binnen Antwerpen / die / om haer selven te salveren/ hadden uptgestropt/dattet waren geweest Remonstranten ; maer hare H. H. anders hebbende verstaen/lieten ons voor die tydt in vrede. Wierden ons evenwel vele ongerustighepden aengedaen dooz quade tongen/ die dan dit dan dat overdroeghen tot onsen nadeel / 't welck wy bebonden meest te geschieden by eenige Gereformeerde/ die ons aldaer ongaerne sagen. Hier over wederom by den voornoemden Vicarius ontboden synde/lepde S. E. my voor een Acte van wegghenden Bisschop/die hy begheerde van my te hebben onderteckent upt name aller Remon-

strantscher Predicantē doe t' Antwerpē zÿnde/daer by ick/ voor allen/ soude moeten beloven niet te predicken of eenighē exercitie van Beligie te plegen in eeniger manieren. Dit excuseerde ick/ segghende liever datelyck te willen vertrekken / dan soodanighē Acte teckenē/ om verscheden redenen/ oock dese/ Datmen soodanige Acte ghewegert hadde te teckenē in ons Vaderlant/ ter begeerte vande Overhept aldaer / ende dat het daerom seer opspraekelik zoude zÿn / dat wþ hier nu aen hare H. H. souden belooaven 't gheen wþ onse Heeren Staten hadden geweghert; niet dat wþ hier van meeningh waren te predicken/ (sepde ick)maer om 't gevolgh van dien in ons Land. Badt verhalven daer in geexcuseert te zÿn / segghende ebenwel/dat wþ wel wisten/waer wþ waren/ ende wat wetten ende Placaten hier waren tegen alle heymelicite vergaderingen ende exercitien. Wierden wþ bevonden daer tegen te misdoen/ dat ons niet onbekent en was de strafse daer tegen gestelt by de selve wetten/ Welcke straffe wþ dan met patientie souden moeten dragen/ als wþ daer tegen deden:maer dattet wel vriend soude sijn/ ons te vozen te doen beloven daer tegen niet te doen. De Heere Vicarius voornemt contentement nemende in mijn seggen/ ende rondighept/ zepde 't selue te sullen rappoorteren. Ick vernam daer van niet meer. Dickwils hadden wþ soodanighē algarden/of quellinghe/ daer over niemand ghemoeyt en wierd dan ick/ nu om dat peimand banden onsen eyeren of verboden spijse gegeten had op verboden tÿden/dan om wat anders: Ebenwel/ gehoocht hebvende mijne excusen/ lietmen 't varen/ my toevertrouwende/dat ick de waerhept zepde. Ick en wierd oock nopt in faute bewonden. Voorts most ick van tyde te tyde Rekenschap gheven vande Predicanten/ die inde Stadt waren/ overleverbende t'elckemaal aenden Vicarius voornemt of aenden Pensionaris vande Stadt hare namen ende toenamen.

Enige vrienden/oock lieden van aensien/ rieden my Saubegarde van hare Hoogheyden te versoecken / my verseeckerende / dat my de selve soude gheworden. Selve de Heer Graef Johan van Nassau (die my inden Haghe hadde ghekent/ ende dickwils hoozen leeren) dede my de eere/van my eers/ heel onverwacht/ te komen besoecken in mijn Logijs/my presenterende sijn faveur tot het verwerben vande voorsz. Saubegarde: Dan ick bedankte S. Gen. seggende/ daer ghecomen te zÿn onder 't beneficie vanden Trebes/ende dat ick hoopte voor een tijt onder dat Beneficie hier te mogen woonen/ midts geen schandael gevende (soo men daer spræckt) maer dat het versoeck van speciale Saubegarde van hare H. H. voor my wat verre soude sien: dat ick oock mijne parthijen ende vlanden in Holland dat voordel niet en wilde geven ober my/om my tot schamp/ende droefhept mijner vrienden/nae te geven/ dat ick my in Brabant onthiel onder 's Wpants (soo zy spræcken) Saubegarde/ende dat te ghebyupcken tot een schijn bewijs vande onwierheden voor dese[n] onder 't volck gestropt tot mijn groot naedeel/als of ick al te vozen corespondentie niet dese zÿde hadde gehouden. Daer by doende/dat/ soo ick hier niet soude mogen woonen sonder soodanige Saubegarde/ick liever datelyck wilde vertrecke.

Dug

Dus heb ick van hare H. H. nopt Saubergarde versocht noch gehadt/ hoewel me my dat in Holland heeft naegegeve niet louter onwaerhept.

Mijn Drouwe de Princeesse van Graenjen quam t' Antwerpen verschapt met S. Excel. haren Soon den 28. Maartij 1620. Ick hadde de eere de selve bepde de handen te kussen / ende wierd seer vriendelick van bepde hare Excel. bejegent/ bysonder van d' Excel. der Princeesse/ die oock met vele tranen haer affectie teghen my betoonde / my seer Christelijck aenspreckende ende vermanende tot constantie ende patientie/ my bedankende vande goede leeringen van my gehooft/ oock aenbiedende alle genade en vrientschappe/ soo ick in Vranckryck der waerts haer Excel. rep's de quame/ daer van wp veel te samen spraken/ maer ick en sach haer Excel. nae haer vertreck upp Antwerpen (t welck wag den j. Mey) nopt meer / alsoo zp al overleden was/ eer ick in Vranckryck quam.

Alsoo nu de verstropde ende hoogh bedroefde Ghenepte in Holland ende daer omtrent/ haer selven siende veroost van hare getrouwte Herders ende Leeraers/aende Predicanten/die t' Antwerpen waren/ versochten haer som-tijts te willen komen besoeken/troosten/vermauen/ende spysen met Godts woort/ niet tegenstaende de scherpe Placaten/by de welcke t' selve op sware straffe was verboden/ende de gheseyde Leeraers alle/ van selve/ vzw willigh/ ende sonder penants inductie / haer selben daer toe presenteerd upp een goddelijken pver/ verclarende daer toe willigh ende bereypt te sijn/wanneer t' selve maer met goede ordre/ende (soo veel als doenlyck) in stilligheyt ende heymelijck geschieden konde/ wiert goet gebonden bp allen eenparigh/dat Episcopius, Grevinckhovius ende ick/die gene die in t' Landt souden repsen/ aende broeders / bp de welcke zp souden gaen / een briesken van addresse al op eene forme/ t' elckenael souden mede gheven/ aldug lypende:

Eerwaerdighe etc.

Als oo uwe Waerde hare goedtwilligheyt om in t' Landt te gaen ten dienste vande Kercken Christi heeft verclaert/ hebben wp onderschreven/ volghens den last ons bp de vergaderingh alhier gegeven/bp desen wel vriendelick ende broederlyck/upt den naem der selver vergaderingh / uwe D. willen bidden ende versoeken / dat de selve ghelycke haer metten eersten des doenlyck binnen ten eynde voorsz. te vervoegen/om aldaer uwe gaben/ die uwe D. ryckelijck vanden Heere zijn medeghedepte/ met de beste voorzichtighett kloeckmoedelick in t' werck te stellen. Daer toe wp Godt hertelick willen bidden / uwe D. met zynen H. Geist te verstercken ende voor alle periculen te bewaren. In etc. den etc. uwer D. Dienaers ende Vrienden inden Heere. Eftore prudentes sicut serpentes. & simplices sicut columba. Cavere ab hominibus. Eftore fortis: [Weest voorzichtigh als de slangen/ ende eenvoudigh als de duiven, Wacht u voor de menschen, Weest kloeck.]

Met soo een briesken van addresse was D. Ioannes Grevius, certijds Predicant tot Heusden/ een seer geleert/ Godtsaligh/wel begaest man (oock eenige andere) in 't Landt gegaen/ alwaer hy/ verspiet zynde/ gewangen/ende/ op den 16. Mey Anno 1610. by de H. H. Staten Generael/ als een perturbateur vande gemeynre ruste/ anderen ten exemplpel/ gerondemineert wierd gebracht te werden in het Secrett Tucht-hups t' Amsterdam / om aldaer zyn leven langh als andere Tuchtingen ghetractteert ende bewaert te worden. Hare H. M. gaben dese Sententie Grevij met het voorsz. briesken/ by my ende de genoemde twee ondertreckent/ in druck/ den voorsz. Grevium ende ons leelijck affschilderende/ oock upp de woorden ten eynde voorsz. te verwoegen, upp-latende het woort voorsz. stellende aldus ten eynde. te verwoegen, als of men in 't gemoet verborghen hadde willen houden/of by heymelijcke Instructie mondelick geopenbaert hadde/ een quaest of berispe-lick eynde/ om 't welck te bekomen de Predicanten in 't Landt wierden geschickt/ om alsoo by 't volck eenigh naedencken te laten/ als of men wat anders/ met sulck gaen in 't landt/ voor hadde gehad/ als alleen dat selve/ dat in 't begin van 't selve briesken klaer stondt upp ghe-druckt/ te weten/ ten dienste vande Kercke Christi, daer toe het upp gelate woort relatief was. Dit/ende eenige andere dingen meer/ inde voorsz. Sententie vervat/ ende gants verkeerdelyk tot naevel van 't Christelick voornemen der Remonstrantsche Predicanten misdypdt/ ver-voorsaeckte ons drie/ te weten/ Episcopium/ Grevinckhovium ende my/eenen/niet min ernstigen als ootmoedighen brief/ tot vertooningh van Grevij ende onser aller onschuld/ aen hare H. M. te schrijven. De-ze brief is gedateert den 26. Junij des selven Jaers/ ende wierdt upp-gegeben in druck.

Men gaf my in Hollandt nae/ terwyl ick noch in Brabandt was/ dat ick ter Misso gingh/ ende groote corespondentie hiel met de Jesuisten. Daer op ick eene saerke/ die my dunckt notabel te sijn/ moet verhalen. 't Gebeurde/ dat twee eerlijcke Lieden/ d' een Dronckelaer genaemt van Amsterdam/ d' ander van Amersfoort (welckers naem my ontgaen is) upp Hollandt t' Antwerpen ghekoemt zynde/ aldaer 's abondts/ upp curteusheydt (soo ick achte) gingen inde groote Kerk/ in 't Vrouwen Lof/ om te sien wat daer passeerde. Daer saghen sp een man (soo sp my nae verhaelden) sitten op sijn knien/ recht voor 't Vrouwen Chooz/ als met groote devotie zyn ghebedt doende. Den man wel besiende/ soo sp meynden/ beelden sp haer selven vaste-lijck in/ dat ick die man was. Doch/ om seecker te gaen/ s' anderen daeghs vernomen hebbende na mijn Loghs/ quamen daer als geaffe-ctioneerde Drienden upp Holland/ om my te sprecken/ soo sp tot myn Hupsbrouw seyden: Dan alsoo ick elders/ by seecker borger/ t noen-mael was eten/ liet mijn Hupsbrouw my halen/ om dat sp seyden te staen op haer vertreck. Ick quam. Dese mannen my siende waren per-plex/ sagen malkander aen als verbaest/ ende en spraekken niet. Ick vraeghde/ mannen wat isser? Sp vorsten upp/ ende seyden rondelick/ dat sp my niet en hadden te segghen/ maer alleen ghelioken waren/

om my te sien/ende te weten/of ick niet en was die selbe persoon/die zy des avonts te vozen hadden sien sitten in 't Vrouwen Lof syne devotie doen inde geseyde posture:ende dat zy haer selven vast hadde ingebeelt/ dat ick die man was : dat zy dat oock in Hollandt souden hebben ghebracht / als een seekere vaste tydinghe / daer op zy wel al haer goedt hadden willen verweddē: Doch dat sy nu wel saghen/dat sy groot ende groot waren gheabuseert/ende dat ick die man niet en was/my biddinge haer 't selbe ten goeden te willen houden. De Leser/die de geleghenheidt / die doe in 't Landt was / weet / dencke by sich selven/hoe aenghenaem dese grove Loghen soude zyn gheweest by die ghene / die wenschten dat ick Papist ware gheworden/ om hare voorgaende utsstropinghe daer mede te justificeren : Wat eene droefheidt ende argerenis soude dit oock zyn geweest voor mijne geaffectorerde vrienden? Wat de communicatie aengaet met de Jesuiten / die is in Brabant qualich te mijden. Sy kunnen eenen ontmoeten op een waghen/in een schupt/ in een hups/in een geselschap/ onverdacht/ soo dat het onmogelijck is/in dat Lant/die altijd te ontgaet/al wilmen. Geen van allen nochtans en is my ghebeurt/ utspringen eenne repse/soo ick verhalen sal ; want ick niet veel op wech en floegh/ende en quam niet geern by gheselschap / bysonder niet dat my onbekent was. ick en socht de Jesuiten nopt ende hadde soo wepnigh behagen in haer als zy in my. Als zy in hare Scholen disputeerden tot exercitie van hare Studenten / sonden zy my somtijds hare Theses , als oock aer D. Episcopium, ons noodighende tot hare disputen/daer wy oock somtijds ginghen/ als oock in hare spelen/ende Comedien / daer zy ons beleefdelyk ontfinghen/plaets inaeckten/ende lieten gaen/ sonder eenighe border aenspraak. Dit geschiede publickelyk in plaatzen daer peder wiert toegelaten die Latijn verstont. Pater Tempel quam den selven Episcopium ende my eens in een secker hups aensprecken / ons presenterende te doen hebben Sauve-garde / ende veel vriendschappen / quansyys t' onser verseeckeringh/meer niet : wy bedankten hem ende lieten hem gaen. De Vicarius vanden Bisshop of Chooze deeken Del Rio, voorgenoemt / hadde dickerwils seer gaerne ghesien /dat D. Episcopius (wijlen Professoz tot Leyden) eens hadde willen in 't samen spraecht comen met Pater Waddingius Jesuēt ende Professor Thelogiz t' Antwerpen/begerende/dat ick 't daer toe wilde beleyden. Ich floegh het altijdt af/ oock met D. Episcopi advijs/ om dat wy hielden/ dat soodanighe disputen niet alleen vruchte-loss/maer oock ons verblyf aldaer nadeeligh mochte wesen. Ebenwel geschiede het eens brypten Antwerpen/op een secker hups/daer wy waren genoodet/ alwaer/soo wy aende Tafel souden gaen sitten/ de voornoemde Pater Waddingius met zijn Socius in quam voorbedachtelick (soo wy merckten) geaposteert. Sy worden mede aengheset by ons. Daer vielen disputen van verscheyden Theologische materien / dan hier dan daer van / sonderlingh tusschen de geseyde Twee Professoren/doch meest (nae mijn onthout) vande H. Kercke ende den Beelden-dient; al in 't vriendelick/gelyck wy oock vriendelick scheypden / ende 's avonts teghen 't sluypten vande

Stadt-poozte in't gheselschap van onse weert ende den voornoemden Maddingh met zijn Socius inde Stadt gingen/ende daer malcanderen à Dieu sepden. Eens tot Brussel synde wierdt ick genootsaectt aen te spreken eenen Pater Wintersboven van Utrecht myn Lands-man/ ende dat ten hyspe van een myn secr oude bekende heer en vriendt Pieter de Visscher(die my/al tot Geneven inde studien/oock inden Hage ghekent hadde/doch daer na van Religie verandert/en aldaer in't Hof van aensien was/oock my / geduerende dese myne calamiteyt/groote vriendtschap beweeg welcke vriendt my secr perseste eens met dien Pater te sprecken/ghelyck ick dede: Maer daer en viel niet besonders/anders dan dat hy zyde verlanghen ghehadt te hebben my te sien / alsoo hy niet aleen (soo hy sepde) veel van my ghehoort/ maer my oock eeng binnen Utrecht inden Dom, hy synde ghedeguiseert/ hadde hoozen predichen / prysende myne maniere van leeren (om my / denck ick / wat te vlepen) ende segghende / dat hy meynde / dat ick zyn Vader t' Utrecht wel ghekent hadde / ghelyck waer was / want die was Deurwaerder's Hoofs van Utrecht gheweest/als ick daer woonde/erst by een Procureur/daer na by een Advocaet. Dit was den ingangh van ons propoost.

Een boeck
metten tij-
tel Stra-
tocharcter

Dordt badt hy my den Stratotcharcter in Hollandt uytgegeven te moghen sien/alsoo hy hadde verstaen/dat ick die hadt. 'T was soo/die was my uyt Hollandt ghesonden: Ick leende hem. De rest was vande commiseratie/ die hy sepde te hebben over mynen staet/my presenterende alle dienst ende vriendtschap/ ende my willende versekeren/soo ick tot Brussel wilde comen woonen/ dat ick daer seer aenghenaem soude zyn/ ende dat my daer oock / by de grootste / veel vriendtschap soude wederbaren/ sonder my om myne Religie eenighs moepeleit te vallen/alsoomen genoeghsaem verseekert was van myne wysheidt ende distretie (soo hy sprack) om my daer inne te dragen sonder schandael / ende dierghelycke. Ich bejeghende hem hier over soo ick behoorde/met vriendelijcke dancksegginghe / ende verclaringh/dat myne meeninge gants niet en was niet alleen niet tot Brussel te komen woonen / om redenen/ maer oock niet in Brabant te blijven. Comende daer naer te sprecken (ick weet niet dooz wat occasie) vande oyzede der Jesuiten/ hare groote conquesten/magnificque ghebouwen/sonderlingh t' Antwerpen/ hare veel bemoepenis met de Regeringe ende seckere dangereuse axiomata/diemen sepdy dat sy hadde/sochte hy syne oyzde seer van alle die dinghen te supveren/vele din gen ontkennende / excuserende Sc. op alle 't welck ick hem soo/ al in't vriendelijck / bejeghende/dat my doch / dat hy wel merckte / dat ick niet en sprack sonder goede redenen/ende scheyden alsoo. Van andere communicatiën met de Jesuiten/voor of na/en weet ick gantz niet te sprecken.

Ik kreegh t' Antwerpen altemet tijdingh uyt monde van den P. Pensionaris aldaer / die deselue sepde verstaen te hebben van lypden van qualiteyt / die S. C. my noemde (ick evenwel hier verstoigh omme reden) vande hooghste verbittertheyd S. Excel: teghen my / ende hot syner Excel: voorgaende Liefde was verandert in ee-

nen onversoenlichen haet / dat hy dock van my ende mijne Predicatien
seer verachtelick ende spottelick hadde gesproochē / seggende onder an-
deren / dat Ick op een tydt hadde ghepredicte van dzeerley Phari-
seen (ick denck / dat hy heeft willen segghen van dzeerley secten
onder de Joden / Phariseen / Sadduceen ende Esseen) ende dat ick
Christus was; Item / van Moise ende Aaron / ende dat ick Aaron
was. Oock dat S. Excel: den Rentmeester vanden Bisschop van
Antwerpen / die inden Hage was geweest / gebraeght had / wat voor
een Man de Bisschop van Antwerpen was: ende alsoo de Rentmees-
ster daer op geantwoort hadde / dat hy een Theologant ende kloek
Man was / S. Excel: gheseydt had / waerom laet hy dan Wtenbos-
gaert daer? waerop de Rentmeester hebbende gheseydt / Wten-
bogaert leeft daer politiequelick / sonder predicken / hadde S. Ex-
cel: ghereplicere / Iae / hy sal t wel laten. Een ander / my wel
bekent persoon / quam my oock upp Hollandt segghen / Dat
S. Excel: tegen hem hadde gesprooken dese woorden: Wat dunck
u van dese Metamorphose? hadde s̄n heur daer voor wel ghehoert?
Daer sit Wtenbogaert ende koerkeloert t' Antwerpen: was'er geen
ander plaets als daer? men siet wel / wat sy voor hebben: Ick
weet wel / watmen tot Brussel handelt: wat brieven daer gheschre-
ven wordē: Noch: Dat hy die schelmen Wtenbogaert ende Nicolaes
in't Land niet lyden en soude / om dat s̄n hem ghesocht hadden den
voet te lichten. Off dese rappoerten alle (upyghenomen dat van
Christo / Moise ende Aaron / t welck S. Excel: al ten naesten by in
die forme geseydt hadt tegen de Prinsesse / eer hy inde Clooster-kierck
gingh / soo voor is verhaelt) waerachtigh zyn / twijfel ich: ester weet
ick / datmen in Hollandt veel sprack van mijn gaen tot Brussel / ende
daer op veel commenteerde: sal derhalven hier mede kostelick verhalen
in oprechtigheyt / wat ick daer gedaen / ende wat my daer / nu en dan/
is wederbaren / mogende lijden / dat de Postoritept / of die dit moghen
komen te lesen / van dit mijn doen ende laten oordelen.

Met d' Eertshertogh en sprack ick nopt / ende socht het oock nopt /
hoe wel het my konde ghebeuren / maer socht het te mijden in alle ma-
nieren; men heeft my dat t'onrecht nae geseydt: maer ick heb met ande-
re groote aldaer gesprocken; Erst met S. G. Graef Jan van Nassau /
soo voor is verhaelt / daer nae metten H. Cancellier Peckius / ter-
stont nae dat d' Excel / vande Prinsesse van Oranjen upp Antwerpen
na Brussel ende voort nae Franckryck verrept was / inden aenvanck
der maent Mey anno 1620. Dit gingh aldus toe. De Heer Peckius,
Cancellier / was t' Antwerpen geweest de Magistraten veranderen / en-
de van daer gegaen op t' Huys te Canteclroy bupten Antwerpen. Van
daer quam in myn Loggs op de Meerbrugge de Heer van Canteclroy,
seggende / dat de H. Cancellier Peckius my versocht te spreken / be-
geerde ick wilde daer komen / Dat hy een koetsē gereet had / om my
daer te brenghen. Ick was onder die Heeren macht: hoe konde ick t'
ontgaen? Liet my derwaerts brengen / niet sonder naedencken wat het
wesen mochte. Daer gecomen sijnde / onthaelde S. Ed. my see-
vrien-

vriendelick/Sepde van my veel gehoort ende verlangen gehadt te heb-
 ben my te sien/ende in confidentie met my te willen spreken. Sep-
 de / dat hy hiel / dat d' Arminianen met hare parthyen niet lichtelick
 weder te samen en souden vereenigen/ende dat men daerom verder mo-
 ste dencken. Datmen inde Vrede-handelingh van Colen veel hadde
 gesprooken van in 't stuck vande Religie moderater te gaen/maer dat
 die van zyne zyde nerghens na en hadden willen lusteren / 't welck
 (zijns oordeels) een groote faute was geweest. Dat Ximenes (vra-
 gende of ik zijn boerkken niet en had gelezen/ Ick sepde Ja) seer wel had
 geseyt/datmen niet dat hard gaen aende Catholycke zyde de Catholyjc-
 ke Religie soude in percykel brengen/ 't welck de erbarentheyt wel had
 geleert. Dat de saeken nu al anders ingesien wierden/ende dat zyne
 Princen daer toe souden kunnen werden ghebracht/dat zp in die plaet-
 sen/die zp souden kunnen in-nemen ende bevachtigen/Religions vry-
 heyt souden vergommen den onsen/ om dat die moderater waren/ ende
 in eenige poincten de Catholycken naerder quamen. Datmen oock
 had ghedacht op het stellen vande Magistraten in soodanige plaatzen/
 maer dat daer op noch niet en was gheordineert / doch datmen daer in
 lichtelick eenen goeden voet soude vinden. Dat hy my dit hadde wil-
 len communiceren/ ten eynde dat ick soude by myn selven overleggen/
 ende dan eens naerder met hem spreken/voeghende daer bp/dat zyne
 Princen alle satis-factie van ons (Remonstranten / die daer waren)
 hadden/ende soo wp ons soo als tot noch toe continuuerden te dragen/
 dat wp niet en hadden te vreesen. Ick ten naesten bp merckende/
 waer dat propoost (hoewel het soo ex abupto [bupten ghebolgh van
 reden] donckerlick ende inghewickelt wierd voorghestelt) heen wildey
 bedankte S. Ed. seer van soo beleest vriendelick onthaet ghedaen aen
 een slecht man/ ende arm ballinck/ als ick was/ bad oock S. Ed. hare
 H. H. ootmoedelick van onsen weghen te willen bedanken vande ge-
 nadige connivente ende oogh-luyckinge over ons verblyf in dese hare
 Provincien/ die wp alle tydt met onse ghebeden voor hare H. H. aen-
 den Almachtigen Godt souden erkennen/hopende ons verblyf aldaer/
 soo langh 't selbe mochte dueren/niet te sullen misbruycken/maer ons
 sochbuldelick te sullen wachter. van pemand aenstoet te gheven.
 Hier op sweegh ick. S. Ed. replicerde/dat dat Wel was:maer vraegh-
 de / wat my doch van 't principaelste / dat hy my hadde voorghestelt.
 Ick antwoorde. Dat my wel seer aengenaem was / dat hare H. H.
 dachten om ons/ of andere/ vrye offeningh van Religie bupten de S.
 Catholycke te vergunnen/ maer dat ick den voet alsoo in 't gros bp
 S. Ed. voorghestaghen niet en konde begrijpen/ ende niet en wist hoe
 dat in sijn werck soude gaen/ of konnen geschieden sonder groot nadeel
 onses Vaderlandts / aen welckers conservatie ick my van Godt ende
 de nature ten uptersten hiel verbonden / om niet dan de behoudenig
 ende 't voordeel van 't selve te soekien/na myn beroep ende ver-
 dreven bedroeft man/om veel daer van te spreken/biddende daer van
 ghe-excuseert te zyn ; dat wp oock in die saech gants niet en vermoch-
 ten.

ten. S. Ed. dupliceerde/dat hy my dat alsoo/in confidentie / in't ghe-
nerael hadt willen voordraghen / op dat ick vande goede Intentie van
zijne Princen / ende hare moderate humeuren in't stuck vande Religie
soude versteekert zyn. Sepde S. Ed. voort / seer te begheeren / dat
ick mijne residentie soude nemen binnen Brussel / dat ick daer
seer willecom ende aenghenarem soude sijn by S. Ed. ende andere Hees-
ren : doende daer by tot een Beslypt / dat indien ick yet hadde te com-
municeren/of te begheeren / dat 't selve sijne Princen seer aenghenarem
soude sijn te hoozen / sonder my pewers in te verbinden / of pewers
toe te perssen. Ick antwoorde wederom met danchsegginge/dat mijne
gelegenheypdt niet toe en liet / om vele oorzaechen / te Brussel te comen
resideren/ende dat ick niet en hadde te begeeren of te bidden/dan alleen/
dat ons doch geen moeylicheyt over mijne ende anderer mijner broe-
deren verblyf t' Antwerpen en mocht aengedaen worden/gelyck veel-
tydts was geschiedt/ende noch onlancy: daer op hy antwoorde; 'Tsal
gheen groote noot zijn. Ick half lachende : mijn Heer/ick bid/dat
het niet alleen gheen groot / maer gants gheen noot zy. S. Ed. re-
pliceerde : Die in dienst van Princen sijn moeten omsichtigh spreec-
ken / maer 't sal gheen noot hebben. Hier mede scheyde S. Ed. my de
handt ghevende ende segghende te moeten vertrekken / ende dat hy my
hoopte naerder te sprecken op een ander tijdt. Waer op ick strax we-
derkeerde nae Antwerpen / dese propoosten aldus op staende voet by
memozie aentryckenende. 'S anderden daeghs quam S. Ed. neef
Peckius up Zee-landt onse Latynsche Acte van my halen: waer toe/
is my onbekent. Eenigen tijt van te vozen was by my gecome in mijn
Logis Florentius vander Haer van Utrecht Canonick tot Rijssel/ die
(soo ick voortmaels wel hadt verstaen) aldaer te Hove in aensien was/
segghende / dat hy eens by my was gheweest inden Haghe t' mijnen
huyse / daer hy doe quam door last van Richardor, hoewel hy dat doe
hadde Willen dissimuleeren/mepnende dat ick seer totten vrede genegen
was/om my daer toe noch meer te bewegen/maer dat ick dat soo wijd
vander handt hadt geworpen/als my daer mede niet willende hemoe-
pen/dat hy Richardor hadt gherappoerteert/dat ick wel was een discreet
man/maer heel vremdt ende intractabel vooy hare zijde. Zepde daer
by/dat hy Barneveld oock soo had gebonden/ ende daerom wel verwon-
dert was/hoemen ons daer nae met fulcke Calomnie hadde beswaert.
Item/dat ick 't recht vande H. Overheypdt tegen de Kerck had vooy-
gestaen/maer nu wel sagh/hoe ick daer mede gevaren ende hoe ick ghe-
loont was : presenteerde my voort zyn vriendtschap / ende zepde te
mepnem / dat wy wel vijfheyt van Religie souden kryghen in 't Land
van Cleef onder den Hertogh Palzgrave van Nijburgh : wilde mij-
nenthalven wel een repse doen van vier daghen / om my dienst te
doen/waer het my aenghenarem. Ick antwoorde hem op alles/ ende
hem bedankende van zyne presentatie van my ten dienste hier of daer
te repsen/sloegh ick deselve af / maer alsoo ick sepde gheneghen te zyn
naer Vranckryck te repsen/ most ick hem beloven/soo ick quame door
Rijssel te passeren/ hem te comen besoecken / gelyck ick oock daer nae

dede/sonder ly hem te vernachten/hoewel hy my zijn logis seer vryndelijck aenboodt. Dat hy seyde van my inden Hage gesproken / ende van soodanige saecke/te weten van Oyede/ ghesproken te hebben/was warachtigh;ich gingh het oock op staende voet den H. Advocaet Barneveld/tot mijne descharge ende onlastinge/aendienen. 'T was al een wyl te vozen / eer men in handelingh van Treves begonde te treden. Hy was de selve vander Haer/die anno 1587.had uytgegeven het boeck De initijc tumultum Belgicorum , [vande beginselen der Nederlandtsche beroerten/] by naedeeligh de loffelycke reputatie vanden ouden H. Prince van Oyaenjen/'t welck ich/te vozen gelesen hebbende/ hem inden Haghe / ter selver tydt vriendelijck aenstreect aende Tafel vande Hoofmeyster van S. Excel. Mauritius: S. E.wenschte doe/ dat my 't selve ware onbekent geweest.

Niet langhe nae dat ich den H. Peckium Cancelier tot Canteclrop had gesproochen/als vozen/ quam de H. Pensionaris van Antwerpen Gavarelles my seggen/dat hare H. H. was aengheden / dat d' Arminianen secrete vergaderingen gehouden ende gepredickt hadden t' Antwerpen in een Herberge daer 's Gravenhaghe uyt hanght / daer over de selve hadde geschreven/ datmen ons datelick sonde doen vertrekken/ ende dat derhalven noodigh was / indien wy blijven wilden / dat ich soude selve repsen nae Brussel / om hare H. H. daer van te onderrechten. Dit dede ich ter begeerte der broederen Episcopij/ Grevinckhoven ende andere/die daer mier waren / den 15. der selver maendt Myp. De voornoemde Heer Pensionaris liet sich / ter selver tydt / oock daer binden/ ende / Wetende myn Logys/quam my seggen/dat de H. Cancelier voornoant my ontboordt ende wilde sprecken. Ich gae. S. Ed. (sonder eens mier te gewagen vande propoosten met my ghehouden tot Canteclrop) seyde verwondert te zyn / datter soo vele Predicanten onser gesinthept waren binnen Antwerpen. Ich seyde/dat het ghetal op veel na soo groot niet en was / als S. Ed. meynde / verklarende hoe veel daer waren / ende waerom. Dit ghehoort hebbende was S. Ed. te vreden / segghende 't selve hare H. H. te sullen aendien. Vraeghde nae de gheseyde vergaderingh. Ich seyde te moghen lijden / oock te bidden / datmen sich daer op informeerde / men soude niet binden / dat onse luyden opt aldaer waren vergadert gheweest noch om te predickt noch om yet anders te doen. Voorzij begeerde S. Ed. dat ich soude verhalen/Waer uyt ons verschil over de Keligie ghesproten was / wat onse gheweolen was / ende hoe wy daer in ghehandelt hadden. Myne verklaringh hier op ghedaen hebbende soo kost ick konde / seyde S. Ed. blijde te zyn onse saecken / ende de fundamenten van dien/verstaen te hebben/ ende ghehoort te hebben met verwonderingh / dinghen die hem te vozen heel onbekent waren/ vraghende of wy onse Remonstrantie hadden overgegeven voor / of gedurende / 't Bestant. D'Antwoort ghehoort hebbende seyde alles S. Hooghepdt te sullen te kennen geben / ende dat hy wel meynde/dat het stuck van te moeten uyt Brabant vertrekken geen last lijden en soude. Ich seyde/dat wy niet anders opt ghesocht en hebbende als des Vaderlandts

landts ende onser Conscientien vyfhept. Dat w^p hier zynde niet voor en hadden pet te molieren teghen desen Staet / maer dat w^p ons in alles souden betoonen (soo langh w^p daer waren) te zijn harer H. H. aller ghetrouwste Onderdanen / biddende alleen / daer in stillighedt te mogen leven bryten beswaernis onser Conscientien. In dese propoosten zynde comt de Hertogh van Arschot overwacht / vreelkende onse propoosten. De H. Cancelier badt S. Excel een weynigh inde Camer te verbeyden/ende leyde my tot aende deur/excuserende die Interruptie : Ick schepde van S. Ed. met dese conclusie : Ick bid / myn Heer/u Ed. ist moghelick/dat w^p eens mogen verstaen opentlick ende rondelick/wat harer H. H. intentie is onsent halven : namelick / of sp ons/modestelick levende / ende onse dinghen doende in stillighedt onder ons/hier willen laten leven ende woonen / sonder onse conscientien gewelt te doen : voeghende daer by / dat ick wel merckte/datmen ons hier leed om politycke consideratiën ende redenen van Staet / op hope van eenighe veranderingh in Holland / maer dat die onsent halven niet en was te verwachten; dat ick daerom vreesde/datmen / merckende dat met ons tot sulck dessein geen voordeel en was te doe/ons mochte doen vertrekken op eene onghelyckheit tydt ; dat w^p derhalven liever hadden sulcx in tydts te weten/om ons te voorzien by tyde. S. Ed. stondt my dat toe / ende belaste my goeds moets te zijn ende antwoordt te verwachten. Daer mede gingh ick. De voornoemde H. Pensionaris quam my daer nae boodt schappen / dat de H. Cancelier van menigh was te gaen by den Marquis Spinola: sonder te seggen waer toe/ alleen seggende/ dat ick noch niet mochte vertrekken. De selve H. Pens. quam daer na wederom boodt schappen / dat de Cancelier by den Marquis was geweest/ende dat hy Cancelier hem Gabarelle had gesepdt / dat myne propoosten hem sonderlingh wel hadden bevallen / ende dat hy sagh / dat ick rond ende orecht gingh ende handelde / 't welck hem seer wel bewiel; dat hy derhalven onse saerk ende sonderlingh myn persoon seer toegedaen was/ oock een treffelick ghetuyghenis van my aen den Marquis hadde ghegeven. Voorts / dat de Marquis my selve wilde sien ende hoozen sprecken. Hier op comt de selve Pensionaris 's anderen daeghs op den avond seggen / dat de Marquis Spinola my wilde sprecken / ende dat hy last hadde my by hem te brenghen by S. Excel, in sijn loggs: ghelyck hy dede. S. Excel, ontfingh my vriendelick / segghende verlanghen ghehadt te hebben my te sien/ende hem aengenaem te zijn / dat ick ghecomen was. Ick de reberentie doende dankte S. Excel, vande eere / dat soo een Prins sich verweerdighde soo goedertierlyck aen te sprecken een persoon die van een ander Belgie ende parthyje/ oock ijt sijn Vaderlandt gebannen ende ellendigh was. Ick sprack Fransch. S. Excel, antwoorde my/half in ghebrocken Franschs ende Italiaens / dat hy daerom niet en liet te estimeren hommes valoros & virtuos (de treffeliche en deugdeliche Mannen) (dese woorden ghebruyckte hy) soodanigh hy my ijt de fame hadde gehekent. Ick seyde / dat ick soo veel niet weerd en was / dankende evenwel sijn Excel: ootmoedelick voor de goede

goede opinie ende genadige gunste/ ende boven al/ dat S. Excel. (soo ick verstant) ons arme/ ellendige ballingen die gunste hadde bewisen
by hare H. H. dat wy tot noch toe eenighen tydt onder der selber be-
scherminge in dese harer H. H. Provincien hadden mogen leven/ nae
dat wy upt de onse/ van d' andere syde / met groot onrecht waren
uptghestet ende gebamen. Doch dat ick nu had verstaen/dat hare H.
H. anders van ons wilden statueren/ ende ons in dese Landen niet
langher lyden/ 't welck ons seer hart viel/ om dat wy niet en wisten/
waer heen wy ons begheven souden. Dat wy by hare H. H. waren
bedraghen als ghepredickt hebbende/ 't welck ick seer lichtelyck konde
wederlegghen ende verthoonen soo niet te zijn/ soo ick so veel genade
mocht genieten van daer op gehoorzt te wozden by sulcke/ als het hare
H. H. soude gelieuen/ daer toe te committeren: Dat ick daer en tus-
schen S. Excel. ootmoedigh badt sulcx niet te willen gelooven/ maer
dat het deselbe/ als soo een Prins betaemde/ mochtte gelieuen den ge-
afligeerden ende verdzuckten de gunstighe handt te bidden by hare
H. H. om sos onghenadelijck niet verdzeven te wozden. S. Excel.
vraeghde my / of wy niet souden kunnen woonen versprept van mal-
handeren in verscheyden plaatzen. Ick sepde Neen/ ende verklaerde
de vele swarigheeden daer in gheleghen. Hy vraeghde/ of wy gheen
lust souden hebben tot Herentals te woonen. Ick sepde/dat die plaatg
ons gantsch niet ghelycken en soude. Hy vraeghde / of Graef Hen-
rick (soo noemde hy Prince Henrick/ Maurith broeder) vanden on-
sen was. Ick sepde dat niet te kunnen segghen/ alsoo ick 't niet en
wiste/ maer dat ick het daer voor hiel/ dat S. Excel. my in't byson-
der niet ongunstigh was/ ende dat ick geloofde/ dat hy niet onghene-
gen soude zijn ons te helpen/ Indien hy konde. Ghy seght wel/
sepde hy/ Indien hy konde. Daer op hy voort S. Excel. Prins Hen-
rick seer extolleerde ende prees. Dooorts sepde hy den Pensionaris
Gavarelles van weghen hare H. H. last ghegeven te hebben van my
Tractement toe te leggen. Ick dankte hare H. H. ende zijn Excel.
biddende ootmoedelijck my gheexcuseert te houden / alsoo ick gher-
solveert was/ gheen Tractement te ontfanghen. Neen/ neen/ sepde
hy/ Ghy zyt het weerdt/ ghy moet het niet wegheren/ hy sal niet u
naerder daer van spreken/ niet eenē aessen my belastende gerust te zijn/
voor my ende noch drie of vier andere/ dat hy/ op de gene die'er meer
zijn/ soude dencken/ ende niet hare H. H. sprecken/ begeerende/ dat
ick den Pensionaris soude gheven by geschijste/ hoeveel Predicanten
ick noch begheerde datmen t' Antwerpen soude laten woonen: Dit de-
de ick 's anderen daeghs/ ende gaf een memozie voor thien personen.
Waer op noch eenen dach gewacht hebbende/wiert ick ten eten genoo-
dicht by S. G. Graeff Johan van Nassau / die my sepde verstaen te
hebben/dat hare H. H. seer wel met my te vreden waren/presenterende
sijn dienst. Ick dankte S. Genade ende sepde onnoodigh te zijn/dat
de selve haer mynent halven in moepten stelde. De Pensionaris sepde/
ick mochtte wel wederom keeren naer Antwerpen/S. E. soude volgen/
ende verhooppte goedt antwoordt te brengen/Wilde enckel myn gelach
Inde

inde Herberge betalen/ maer ick wilde het geensins liden. De Waer dinne wilde evenwel geen gelt van my hebben/ doch verlikegh ick soo veel van haer/ dat sp my seyde/ hoe veel het was/ 't welck Weterde/ maecte ick soo veel in een papier ghereet te hebben/ ende daer nae een boodtschap ten huyse vanden Pensionaris ghemaect hobbende leyde ick dat papierken met het ghelydt op een buffet dat aende deure stondt/ dat S. E. sach/ ende liep in haest de deure wpt. D' antwoordt/ die wy daer naer kreghen/ was/ dat thien personen toeghelaten wierden t' Antwerpen te woonen neffens my.

In Augusto desselven Jaers 1620. daer een volghende/ komt eenen Timotheus Elkes van Brussel t' Antwerpen/ ghesonden (soo hy seyde) vanden Marquis de Queva, Ambassadeur van Spaenjen/ om my te seggen dat de gheseyde Ambassadeur my ontboordt ende wilde spreken. Ick was seer betreest ende excuseerde my. Episcopius/ Nicolaus vanden ende de Pensionaris Gabarella riedt my in alle manieren te gaen. Ick endede het evenwel niet/ maer vond middel om my te excuseren. Elkes komt weder. Siende dat ick 't niet konde ontgaen/ reysde ick in Godts naem mit den H. Pensionaris/ die my daer bracht. Hy dede my komen in zijn cabinet/ daer hy sat aen een Tafel met een byzil vast op sijnen neuse/ ghelyck de Portiguisen vele. Hy dede my by sich sitten/ seggende in 't Latijn/ Dat hy my nergens om en hadde ontboden/ dan om my te sien/ om dat hy veel goedts van my hadde gehoorzt/ 't welck hem seer dede wenschen/ dat ick Catholyck ware/ ende dat ick vele goede diensten soude konnen doen: Dat hy my anders niet en hadde te segghen voorz die tydt ('t scheen dat hy doe seer besich was/ alsoo ick veel groote (soo my docht) in sijn Camer/ daer ick door gelepidt wierd/ ende die seer kostelick was/ sach wachten) van alleen dit hy 't voorgaende/ dat hy my seer ghewoghen was. Ick seyde oock in 't Latijn/ dat ick S. Excel. bevel/ van by hem te komen/ had willen gehoorsamen/ ende daerom daer gecomen was/ S. Excel. ten hoochsten van zijn genegen gemoet bedankende/ ende ootmoedelick biddende niet ongoedlyck te willen nemen/ dat ick ghedwonghen was S. Excel. in conscientie te verklaren/ dat ick mijne Religie niet veranderen en konde/ noch upptrekken de Liefde ende de schuldige plicht/ die ick mijn Vaderlandt schuldigh was/ hoewel ick van sommighe in 't selve seer qualick was ghetracteert buchten mijne verdiensten. Voorz dat ick anders niet en sochte dan bypheypdt van conscientie ende Religie/ onder de Gegeeringhe der wettigher Overheypdt in wat plaatse ick woonde; Dat ick ende alle mijne mede-broeders ghesint waren de selve alle gehoozaemheypdt ende onderdanigheyt te presteren nae Gods wil/ gelijck hier nu hare Hoogheypden/ soo langh wy wonden onder haer gebiedt/ sonder datmen onsenthalben immermeer eenige rebellie ende wederspanningheypdt/ weyniger factie of opzoerigheypdt hadde te wesen. Hy gaf voorz antwoordt/ dat hem leet was nu niet meer te kunnen spreken/ maer hoopte my noch breeder op dat subject te sullen onderhouden mit beter gelegenheypdt. Soo liet hy my/ niet toenepghen sijns hoofds ende een vriendelijck ghelaet/gaen. Het
En ijg
Was

Was spade nae 't abont-eten/ende daer was/soo my dorcht veel te doen.
Wederom 't Antwerpen ghelyeert zynde/comt de H. Pensionaris Javarella of Savarelles/ 't mynhen hups/daer ick woonde in Schuttershofstraet / ende in 't voorzhups / sonder vorder te willen incomen/met myn Hupsfrouw ende my wat gepzaet hebbende van secker rentjen/ dat myn Hupsfrouw in Braband hadde/ ende voor de Treves was geconfisqueert gheweest/wilde hy my inde handt douwen een tamelick groot papier vol goudts/ soo ick sagh upt het glinsteren/ alsoo het papier boven los was. Ick mijn handen te rugghe treckende/vraeghde wat het was/ende wat S. E. daer mede segghen wilde ? S. E. zeypde Ick bidt/ neemt dat aen van weghen hare H. H. 't en is niet/ 't heeft niet te beduyden / dat weet ick wel/ Sijn hoogheypdt wil meer voor u doen / Wy is geresolveert u hier te gheven het selve ende meer Tractement Jaerlicx/dan ghy ghehadt hebt inden Hage. Ick antwoorde/ niet sonder groote alteratie / Monsieur de Savarelles/ ick danck S. , Hoogheypdt van der selver goede gunst / ende ben desselven ootmoe-digh Dienaer. Neemt niet qualick dat ick segghe/ houdt niet dat het komt upt trots-moedigheypdt / myn saccken staen niet daer nae/ 't trotsmoedigh te zijn : Ick weet / hoemmen Princen giften behoocht te bejegenen/ als daer geen andere insichten van grooten gewichte me, de ghemeingh en zijn. Ick ben gheresolveert niet een heller van hare , hoogheypden te ontfanghen/ noch eenigh Tractement / hoedanigh het soude mogen wesen. Ick heb het niet verdient/ heb S. Hoog-hept nopt dienst gedaen / ende en kan de selve gheen dienst doen in ce-niger manieren. Soo langh als ick my weet te behelpen / ende te vreden ben met broodt ende water (daer toe het (Godt los) met my , noch niet gecomen en is) zal ick van geen vriendt Princ een stupver , ontfanghen. Wil u E: wat voor my ende myn Hupsfrouw doen/ helpt ons aen dat rentjen/daer van wy terstondt spraechen/ Dat wy daer van main levec Handlichtinghe moghen kryghen / ende d'ach-ter stallen betaelt worden / vande Staten van Braband/ daer op de , Gentebrief sprecket. De H. Pensionaris gingh heen met zijn present/segghende last daer toe ghehadt te hebben vande Marquis Spinala/ende beloyende 't bestre te doen aengaende dat rentjen ('twas maer 25. gulden's Jaers/ende wy wisten/dat vele andere / oock grooten/in Hollandt/oock inden dienst van't Land sijnde/main levec Handlichtinghe van soodaniche renten vergont was) ghelyck S. E. nessens den Heer de Vischere Ridder/mijn oude bekende vriendt/voor ghenoemt/ oock ghetrouwelich dede / d'welcke bepde ick van dese ende andere vriendschappen meer seer grootelijc hebbe te bedanken.

Aile dese ende andere hooghst ghebaerliche verpatien meer / ende dat het Bestandt allencykens op 't eynde liep/ deden my resolveren tot ver-treckupt die Landen in alle manieren / 't welck ick oock den anderen Voederen/die daer waren / aenseyde/ die 't selve mede goedt vonden; maer wy konden qualick resolveren / waer wy het nemen souden / ick insonderheyt/om dat de onverdiente haet S. Excel. Mauritiij/(Welckers voorgaende gunste/ende de diensten die ick de selve soo vele Jaren hadde

Hadde gedaen/mij hadden besaemt ende vermaet gemittekt ten goeden).
 mij nu over al bekent hadden gemaect/ door de ghevolghde ongunst/
 ten quaden. Ick dachte dickwils op Engeland / om dat de H.
 Baron ende Coloneel Cicil mij t' anderen tyden ghypesenteert ende
 versocht hadde eene repse derwaerts te doen niet mij tot zynen kosten/
 ende dat ick hoopte S. Majesteyt (die mij voor deser Syne Coninck-
 like groete dooz den H. Grotium genadighst hadde doen aenbieden) op
 mynne saeken contentement te doen. Ick schreef derhalven aen S. Ed.
 op Londen/ al in 't beginsel als ick eerst t' Antwerpen gecomen was/
 om te weten/of S. Ed. (die ick wist dat mij seer gunstigh was) nu niet
 soude raden daer te komen. S. Ed. en antwoorde mij niet/maer dede
 mij antwoorden dooz een ander/dat het een danghereuse tijt was brie-
 ven te schrijven van aldaer/ ende by aldien de persoon/ vanden welc-
 kende brief quam(dat was ick) in die staet waer daer hy [Cicil] hent
 liet / hy bereydt soude zijn / hem alle goede cordiale officien te doen.
 Dat was mij genoegh geseyt/ende S. Ed. zeyde de waerheyt. Eben-
 wel quam mij een goede wyl daer nae ten ooren upto de mond van ees-
 nen Trombel Engelsch agent binnen Brussel / dat seelkere Enghel-
 sche Ambassadeurs komende upto Duytsland/ ende passerende dooz
 den Hage S. Excel. hadden ghevraeght/ of Wtenbogaert met zynen
 wil niet soude mogen zijn in Enghelandt / die daer op hadde geant-
 woort / hy is wel / daer hy is / ende 't is best / dat hy daer blijver-
 't welck (Indien 't waer is) wat sonderlinghs bedupdde. Ick dacht
 somtijts op Colen, oock op Westl ende den Lande van Cleef, oock Oost-
 waerts, maer over al sagh ick swarigheyt. Ick wierd ghesollici-
 teert te komen tot Staden, met brieven vanden Haedt aldaer / oock
 in Holtsteyn, Sweden, Denemarck, maer Vranckrijck docht mij t' appa-
 renste / doch alsoo/ dat ick eerst een repse wilde derwaerts doen/ om
 te vernemen/ of ick daer met securiteyt soude mogen woonen/ eer ick
 finalick upto Brabant soude schepden. Dit den Heer de Vischer, mynen
 sonderlinghen Vriend voornoemt/ te kennen gegeven hebbende/quani
 die daer nae by mij / mij aensegghende van hoogher hand/dat Indien
 ick wilde in Brabant blijven/ men soude mij pensioen gheven son-
 der eenige conditie of obligatie pewers toe. Ick seydr gheresolveert te
 sijn niet te blijven/ ten ware men ons gave vrye exercicie in onse hup-
 sen/die ick wel wiste dat men ons niet vergunnen en soude. De Spaen-
 sche Ambassadeur ghehoort hebbende van mijn voornemen / om na
 Vranckrijck te gaen/ ontbootd mij wederom ten tweede-mael by sich
 tot Brussel, om mij te bewegen tot blijven/ mij doende groote presenta-
 rien. Derwaerts gaende bad ick Godt om wijsheit ende sterckheyt/
 in meininge S. Excel. wat in rondigheyt te segghen. Ick zeyde
 „dan voor eerst/ dat ick hare H. H. aller ootmoedighst danchte / mij
 „ende andere myns ghelycke soo langhe toeghelaten te hebben/daer in
 „stilligheyt te woonen: Voorsta/ dat het mij ende myn Hupsfrouw
 „niet mogelyck en was daer te blijben woonen/als men niet Holland
 „soude in oorlogh sijn/om dese oorsaeken/ 1. Datmen in ons Vader-
 „land altijdt suspicie soude hebben / dat wy tot nadeel van't selve-
 pet

„pet machineerden/ van welcke daet niet alleen/ maer oock suspicie/
 „ick altydt wilde vryp zyn. II. Dat myner Hupsfrouwen middelen/
 „die zy noch in 't land hadde/ souden gheconfisqueert warden. Hier
 „sprack S. Excel.in/ seggende/datmen dat wel dobbelt soude recom-
 „penseren. Waer op ick antwoorde/ dat noch ick/noch mijn Hups-
 „frouw dat niet en souden begeeren. III. Dat ick niet doende of ra-
 „dende tegen 't Vaderlandt altijt hier suspect soude zyn/ ja in nadenc-
 „ken komen / of ick niet en misleerde tegen desen Staet ende hare H.
 „H. door secrete corespondentien ende anders. IIII. Dat ick hier niet
 „konde blijven / ten waer ick hier mijne woonplaetse name / om
 „mp te draghien als een onderdaen van hare H. Hoogheyden/ 't welct
 „ick niet en konde doen sonder te hebben vrye exercitie van Religie/die
 „ick wel wist datmen ons hier niet vergonnen en soude/noch niet sec-
 „kerheypdt vergonnen en koste. S. Excel: siende myne vrymoedig-
 „heypdt/ begonst wat met mp te discouerten vanden Oozloghe/ die men
 „Wederom soude mogen aenbangen tegen Hollandt/vragende/wat mp
 „daer van dochte / ende van 't succes van dien. Ick sepde daer op niet
 „te konnen antwoorden / alsoo ick de middelen ende macht / die men
 „van die zyde soude willen of konnen gebruypcken/ niet en wiste noch
 „oock en begeerde te weten/ ghelyck het mp oock niet en betaemde die
 „te weten: maer dat ick met oorloff van S. Excel: dit moste segghen/
 „Dat ghelyck ick den Coningh van Spaenien wel bekende te wesen
 „de machtigste Potentaet van Christenrijck / dat mp evenwel
 „docht / dat S. Majesteyt een groot stuck aengreep met weder te
 „willen in oozloogh treben teghen die Provincien / welcker macht
 „S. Majesteyt te vozen soo vele Jaren beproeft hadde / ende/
 „soo ick gelooofde/noch meer beproeven soude. S. Excel: vraeghde/
 „off er dan gheen middel was tot vrede: Ick sepde Iae/ indien men
 „haer met vrede wilde laten. Hy sepde/ datmen dat wel soude doen/
 „wildemen den Coningh enighsins erkennen. Ick sepde / dat
 „d' onse dat niet doen en souden. Hy vraeghde/ waerom niet / als
 „men haer inde reste/ niet upgenomen/ al gheest dat sy begeeren. Ick
 „sepde/dat de Coningh haer al ghevende/ midts datmen S. M. erkent
 „als Coningh/daer mede weder al neemt dat hy gegeven heeft: want
 „de erkentenis/ die S. M. begheert/ sepde ick / is / de selve v'r er-
 „kennen als Souverain / welcke erkentenis alleen al de reste metter
 „tijt soude everteter en te niet doen. Nochtans/ sepde hy in Spaenjen
 „ende elders wort S. Majesteyt erkent voor Souverain/ ende evenwel
 „blijven d' Onderdanen by hare Privilegien/ ende S. Majesteyt hout
 „haer dat hy belooft heeft. Ick wi dat niet disputeren/ sepde ick/
 „ende gheloove / dat het soo is / maer de Hollanders en sullen in al-
 „len gheval niet ghelooven / datmen haer woordt houden sal/ byson-
 „der niet in 't stuck vande Religie / om vele oorsaeken/ ende byson-
 „der/ om dat dat in sijne Majesteyts macht niet en is / al wilde hy
 „schoon/ maer is een stuck puer en alleen hangende aende macht van-
 „den Paus. Maer sepde S. Excel: S. Heiligheyt sal S. Majesteyt
 „daer in dispenseren. Ick ghelooff het/ sepde ick/ maer deselve Hep-
 „ligheyt

„lighēpt heeft de macht S. Majestēpt (soo S. M. gheloost) daer nae
 „weder van sijn Eēdt ende ghedane belooste te dispenseren / om die te
 „moghen breecken / als het sal oozbaer bevonden warden. Dit
 „wantrouwen/ sepde ick/ myn Heer/ is soo diep inder Hollanderen
 „herte gewoetelt/dat ich niet en sie/ datmen haer dat immermeer be-
 „nemen sal. Soo langh die diffidentie blijft/en is (sepde ick) met onse
 „Natie in dat stuck niet te doen. Is daer gheen middel (vraeghde
 hp) om die diffidentie wech te nemen? Ick en kan gheen bedencken/
 „sepde ick/ als een middel/ hoewel ick seer twyssel / of dat daer toe
 „suffisant zijn sal; ende in allen geval weet ick wel/dat S. Majestēpt
 dat niet doen en sal. Gevaeght zynde wat dat middel was? ende ick
 gebeden hebbende (ghelyck ick dijkwils dede) dat myn vry spreecken
 my ten goeden mocht ghenomen worden/ ('t welck S: Excel. stercke-
 lyck belooofde/ segghende / dat myne vrypostigheyt hem seer aenghe-
 „naem was) sepde ick/ Dat by aldien het S. Majestēpt ende hare H.
 „H. geliefde/van/ ende upt hen selven/ vryheyt vande Religie voor de
 Gerefoemeerde le consenteren in sijn epghen Provincien van Bras-
 „bane. Vlaenderen etc. midts noodige ordre tegen alle factien ende op-
 „roerighepden/ die men mocht vreesen onder dat dexe aenghewent te
 „sullen moghen worden teghen de Catholycke Religie ende anderg
 „(gelyckmen claeght t' anderen tyden geschiet te zyn) ende dat zp haer
 dragen in alles/ als gehoorzame onderdanen schuldigh zyn/ voorts
 „in alles wel onderhoudende 's Landts privilegen in de selve zy-
 „ne Majestēpts Landen / ende afdoende soo daer teghen eenighe
 „infractie mochte zyn geschiet; Dat dat een klaer teeknen wesen sou-
 „de van S. Majestēpts goede wil: wantmen alsdan seggen soude/dat
 „daer geen oozsaer meer en ware te diffideren/of S. Majestēpt zyne
 „beloosten oock soude houden aen die van Hollandt / wanneer zp daer
 „toe gehouden soude zyn by Tractaet by eede besworen / naedemael
 „de Majestēpt van zelbe erde onghedwonghen/upt enckele goedertie-
 „rentheyt tot zyne onderdar en/ die vryheyt soude consenteren / ende
 „datelijck in 't werck laten stellen. Iffr enigh middel (sepde ick)
 „om de diffidentie / daer van ick hebbe ghesprocken / wech te ne-
 „men/dat waer het middel. Dan ick weet wel (dede ick daer by)
 „dat S. Majestēpts conscientie dat niet toe en laet / Dat oock de
 „Roomscche Kerck ende de gheestelijcke Biecht-vaders/ ende andere/
 „bande welcke S. Majestēpt ende hare H. H. hare conscientie laten re-
 „geren/t' selve haer in geender maniere toe laten en souden/hoewel het
 „by sommige andere Catholycke Potentaten hier ende daer geschiet.
 „S. Excel. sach my sterck aen/ende zepde/S. Majestēpt sal voor heen
 „eene declaratie laten uptgaen / by de welcke hp sal verclaren / alle
 „privilegien te willen restitueren/ oock die privilegien/die dese nieu-
 „we Regenten hebben afgeschafft. Myn Heer (sepde ick) sy sul-
 „len met sulcke declaratie spotten; want dat S. Majestēpt haer
 „soude belooven / hebben zp alreede by haer selben / ende de nieuwe
 „(sepde ick) en hebben gheen privilegeen gebioleert voor altydt/maer
 „voor eene repse alleen/ om de regeringhe na de sin van S. Excel: de

„Prince van Oraenjen ende der Predicanten te herstellen / met protestatie / dat dat niet en sal ghetoghen worden in consequentie / maer dat alle Privilegien voortgaen fullen blijven in haer gheheel / † welck haer ghenoegh is om haer selven inde Regeringhe te main- teneren: ende noch (sepde ick daer by) en gaet dit de Bypheupt vande Religie en conscientie niet aen / daer van ons meeste propoost was / om de dissidentie wech te nemen. Woorts/ sepde ick / moet ick u Excel: noch een woordt seggen in brypheupt/tot dienst van S. Majesteyt ende hare H. H. namelijck/dat ick wel weet / dat u Excel:ende andere Heeren / oock geestelijcke/my ende mijne medevoederen soet- ken hier in 't Landt te houden / niet upt Liefde tot ons ende onse saecken (hoewel ick ghehoove / dat sy ons aensien voor breedtsame lypden ende gehoorzame Intwoonderen/die/onder't pretext van Religie/gheen factien noch oproeren en fullen aenrechten / gelijckmen die vrees heeft vande Calvinisten upt voorgaende experientie/daer toe voor ons gants niet te vreesen en is) maer upt eene hope/diemens heeft geschept/dat wþ door die van onse ghesindheden / die seer vele zijn in't Landt/metter tijdt te weghe soude brenghen eenige rebel- lie ofte revolte in d' een of d' ander Stadt teghen den Staet aldaer / om dese zÿde te favorisieren ende de handt te bieden/alsmen in oorlo- ghe soude zijn ghetreden. Dit houde ick seeker/ sepde ick/dat ver- wachti wordt / ende dat wþ met onse directie van hier daer toe sou- den arbepden: waer op ick u Excel. Wel rondelick met alle respect/ten dienst van S. Majesteyt/verclaren wil/ dat dat te vergeefs van ons soude werden verwacht/ende dat die van onse ghesinthept in 't Land nimmermeer soo verre komen en fullen/ dat sy dat jock / daer mede zþ nu dooz t' berooven van hare Leeraers ende brypheupt van Religie ghedrukt worden van dese nieuwe Regenten / vanden hals fullen soeken te werpen/om een ander jock / dat zþ houden veel swaerder te zijn / † welck zþ noemien het Spaensche / op den halse te nemen. Niemand sal haer daer toe raden / en al hadden zþ schoon t' vermo- gen / † welck zþ niet en hebben/nimmermeer fullen zþ dat doen; want zþ alle te samen te groote liefde hebben tot hunne brypheupt / ende te grooten afkeer van dese natie/dan dat zþ dat souden poghen te doen: Want al is hun ende ons groot onghelyck geschiedt/sy worden even- wel niet ghedwonghen/teghen hare Conscientie / te moeten een an- dere Religie aenmennen / die sy niet toe en staen. Ick verwonder my/ sepde d' Ambassadeur / over u. Andere battinghen ende Verdgebene upto haer Vaderlande plegen te arbepden om weder daer in te komen in alle manieren/ende de weghen/ die daer toe mochten worden aenge- wend/te helpen faciliteren ende licht maecten. Ick replieerde/ dat sulche lypden haer particulier sochten / anders niet voor hebbende dan haer te wrecken : † welck wþ niet en deden / lieber willende in armoede leven ende ons niet water ende broodt behelpen brypten Landts/dan poghen weder in't Land te comen door onbehoorlycke middelen / alsoo wþ Christenen waren / die onse hope op een be- ster hebben hier naemels / ende daerom niet en moghen doen / dat ong

, ons van Godt verboden is. Conden wyp / sepde ick / in't Landt
 weder komē door een goede vrede / door de welche Keligie ende privi-
 legien wel mochten zijn bewaert / dat waer ons lief : anders moeten
 , wyp de patientie nemen. Ghyp spreekt rondt / zepde hp : Iae myn
 Peer / zepde ick / ick segghe soo het is / oock ten dienst van S. Ma-
 jestept / op datmen sich op gheen veranderingh of revolte van bins-
 nen dooz de onse en verlate ; want dat en sal niet gheschieden. Daer
 vielen op dit stuck veel meer Discourcen/dan dit 's de Suumma. Hp
 hoorde my seer attentivelick/vreemt bindende/soo my dochte/pemandt
 soo te hoozen spreken. Vraeghde in't leste / of ick dan wilde ver-
 trecken nae Dzandkrijck : Ick sepde Iae / eer de Trebes uytgingh
 niet gaerne willende in Brabant zijn / als daer soude oorloghe zijn
 teghen ons Landt. Hp vraeghde / of ick daer al meynde zecker te
 zijn. Ick antwoorde dat niet te weten/ maer eens daer te sullen gaen
 wech ende weer / om daer nae te vernemen / dan weder herwaerts te
 komen/om myne familie derwaerts te transpozteren / in dien ick daer
 in securiteyt mocht woonen / vertrouwende / dat S. Hoogheyt ende
 S. Excel. myne wedereoinste genadelick souden toelaten. Waer op hp
 zepde / dat ick alle tijdt wellecom soude zijn : vragende / wat die ande-
 re myne metghesellen / die hier noch waren/doen souden. Die (sepde
 ick) souden gaerne nae Cölen gaen / om te sien / of zy daer by verblÿf
 souden mogen hebben. Hebben zy daer / vraeghde hp/eenighe addzes-
 se? Neen (sepde ick) maer wanneer ick uw Excel. dochte verghen om
 eenige addresse of voorschryven / ende u Ex. ghelycke ons daer mede te
 begenadigen / niet anders getuygende dan wat lypde wyp zijn/ende hoe
 wyp ons hier in stilligheyt gedraghen hebben/uwe Excel. soude ons seer
 grootelicx veroblicheren. Hp antwoorde daer op te willen dencken/ick
 soude pemandt last laten/om hem daer over aen te sprekken/ende liet my
 alsoo beleefdelich gaen. Maer van dat voorschryven en volghde nief.

Dese Propoosten/tusschen den Spaenschen Ambassadeur ende my
 vielen den 14. Meert 1621. daer op ick van Brussel nae Parys ver-
 repede den 16. Aldaer verricht hebbende 't gheen ich hier nae verhalen
 sal/quam ick weder tot Brussel den 4. Mep. De broeders / die op Cö-
 len waren ghelycke / quamen oock weder in Brabant in Julio, alsoo-
 men-se tot Cölen niet langer wilde lyden. Daer besloten wyp onder
 ons die Episcopius, Cupus ende ick / op 't rapport dat ick dede / onse re-
 sidentie te gaen nemen in Dzandkrijck / ghelyck wyp oock deden / der-
 waerts repsende in Augusto daer nae. Terwyl ick dit-mael in Brab-
 ant was/vielen noch enige kleyne saccken voor / die ick mede korte-
 lich sal aenteeknen. De Jesuït ende Professor Waddingh ghehoort
 hebbende / dat ick wederghecomend ende 't Antwerpen was ten hupse
 van Ioseph vander Ast, quam daer met zynen Sociis, om my aen te spre-
 ken ; dan ick excuseerde my met het overlyden vande Hupszouw
 vande voornoemde Vander Ast/mijne Nichte / die noch boven daerde
 stondt / ende dat ick stondt om van daer te verhupsen elders/ namelick
 by S. Andries ontrent den Eeckhof. Omtrieht drie wecken daer nae
 comt de selve Waddingh weder daer by my / versoeckende ter instantie

banden Ambassadeur van Polen (die hy sepde dat niet te hebben connen
vergheven) dat ick den standt vande geunteerde Provincien eens co-
reljek soude stellen by gheschrifte / men soude het my wel re-
compenseren. Ick excuseerde my. Hier sepde my Waddingh upt mon-
de vanden voornoemden Ambassadeur verstaen te hebben/dat hy inden
Hage synde eenighe vande Staten hadde hoozen seggen dese woorden/
,, die Waddingh my aldig verhaelde in't latijn: *Nos Barneveldio cervicem
pracidimus in gratiam Principis, jam fterit.* [Wy hebben Barneveld om
,, des Printen wille den kop afgehouwe. Nu slaeft hy dat hy ronekt.]
Weynigh dagen daer na koint de H. Pensionaris Gabarel my besoe-
ken ende vragen/wat d' Arminianen tot haer saerken achten dienlichest
te zijn/ d' oozloghe/ of de Vrede: Ick antwoorde/ dat ick dat niet en
wist/ dat sy daer van aen my niet en schreven/ ende dat S. E. niet en
most meynen/ soo ick den Ambassadeur oock had geseydt/ eer ick nae
Franckryck gingh/dat die luden/die S. E. Arminianen noemde/ee-
nige occasie souden willen geven aen haren Vpandt/ 't Vaderland aen
te tasten/ ende te beschadigen d' een met d' ander: alsoo sy wel wisten/
dat sy van dese zyde niet goets en hadden te verwachten/ende vast ende
seker hielden/ dat dese niet en waren te betrouwben/ende dat wy onsent
halven geen argumenten en hadden hem te persuaderen/dat de Spaens-
che te vertrouwen waren. Pater Tempel komt hy Episcopium ende my/
om ons te induceren tot blijven: Wy antwoorden te willen vertrecken.
De selve Tempel sepde tot ons/dat soo wel de Propositie van Peckius
inden Hage/ als der Staten antwoordt daer op gegeben/onwyselick
waren aengheleypd/ maer versweegh de reden. De Spaensche Am-
bassadeur doet ons d'ie segghen dooz Elkes, dat/ wilien wy wat doen
voor onse wypheypd/ dat het nu tydt is/ ende datmen den Steden/ die
daer toe sullen arbepden/ sal wypheypd gheven. Wy worden grain/
lachen daerom/ende seggen: Datter niet een mensch en is/die sich om
de Spaensche aengheboden wypheypd remueren sal/ immers niemandt
van d' onse. D' Ambassadeur/ dat gehoorzt hebbende upt Elkes rap-
port/ wierdt grain. De Heer Cancelier Peckius doet my versoecken
voor myn vertreck noch eens te Brussel te komen/alsoo hy my gaerne
noch eens soude sprechen. Ick gae. S. Ed. verhaelt my sommier-
lich zijn wederwaren inden Hage/ vraghende/ of ick t'sedert niet daer
van en hadde ghehoort. Ick sepde Neen: maer dat ick S. Ed. van
,, te vozen wel soude hebben ghespelt/ dat het minste woordt of spillabe
,, van erkentenis des Coninex van Hispanien soude offensie gheven.
Alle de vorder propoosten van S. Ed. waren/ om my te induceren
tot blijven residieren ende woonen aldaer tot Brussel: men soude my
in 't stuck vande Religie niet quellen/my laten doen in myn hups voor
myne familie ende eenige weynige Vrienden/die mochten by my zyn/
soo ick wilde/ in dat stuck houdende dat ick wel selve soo discreet was/
dat ick niemandt soude willen schandael geben: Datmen my binnen
Brussel wel een goede wooninge soude bestellen hupten myne kosten/
alle myne in 't Landt gheledene schade repareren/ goet traitemant
gheven/ sonder my pewers toe te verbijden/ anders dan dat ick nae de
occasien/

occasien / die voorvallen mochten / wilde arbeiden tot vrede / ende dat de Provincien weder mochten vereenighen onder een hoofd / namelick den Coningh / met upsluytinge der Spaingnarden up de regeringshen / daer van S. Ed. niet seer losseleken sprack / segghende / dat hare hu- meuren met de humeuren van dese Landen gants niet en accordeerden / daer op S. Ed. Wat bleef discoueren / ende tenighe notable particula- riteyten (die my vergeten zyn) verhaelde. Ick danckte S. Ed. seer / ende sonderlinge die gene / welcker mondty was in desen; Segghende / dat dis saechen / die hy my voorleede van te arbeiden tot vrede / boven myn begryp / vermogen ende beroep waren / ende dat myne ghelegent- heyt niet en was daer te blijven / of pet van die onverdiende ende alte groote presentatien te accepteren / maer dat ick was gheresolwert nae Vranckrijck te vertrekken. S. Ed. gaf my de handt ende scheypden vriendelick. Wederom t' Antwerpen gekeert ende daer den H. Pensiona- ris Gabarell/ en door S. E. de Heeren Marchgrave van Varick en Magistraten van hare grote civiliteit / beleeftheit ende Hospitaliteit bedankt hebbende / ben den 4. Augusti met myn geselschap gereyst op Gent / ende soo voort. Ick soude dese dingen soo breed niet hebben ver- haelt / ten ware ick / verstaen hebbende dat S. Excel. ende andere groot ombrage hebbende genomen van myn gaen ende komen tot Brussel / als of ick daer pet hadde gesmedet tot 's Landts naedeal / goedt hadde gevonden myn doen ende laten / aldaer / naeckt voor te stellen / ende den Leser daer van te laten oordeelen.

'T Vyftiende Capittel.

Mijne eerste reyse op Vranckrijck. Verscheyden mijne Aenspraecken aen eenige Raden des Conincx / met versoeck om inden Raedt ghchoort te worden in teghenwoordigheydt der H. H. Ambassadeuren van Hollandt / indiensy ons belschuldighden / nef- fens andere versoecken / ende verscheyden bejegeningen.

Nyme eerste repse op Vranckrijck / soo voor ver- haelt / is geweest den 16. Meert 1621. up Brussel op Pa- rijs / alwaer ick arribeerde den 23. der selver maent / heb- bende D. Adriaenum Bozrium 3. tot myn gheselschap. Aldaer verstaen hebbende / dat S. Majesteit met zyne Baden (onder de welcke ick sonderlinge sochte te spreken) de Heeren President Jannium ende Boissise was tot S. Germain en Laye / begaf ick my up Parys derwaerts de 25. my eerst presenterende aen den Heer President die my strack hende / want hy hadde my dik- wils gesien inden Hague ende t' Antwerpen anno 1609. ende anno 1610. binnen Parys / my hebbende altemet vereert met zyn Tafel) ende seer vriendelick wellecom hiet / segghende ten eersten / eer ick een woordt spackt /

sprack / dat hy wist wie ick was / wel verseeckert van d' oprechtig-
heyt mijner saeck/mp gebiedende gherust te zyn/ ende voor secker te
houden/ dat niemand mp in dat Coninghryck eenigh leet soude verren
doen/mp voorzts/om dat hy doe veel te doen hadde/appointerende bin-
nen Parjs/of op zyn hups te Chaliot bumpt Parjs/om naerder mp
te hoozen. Van daer gingh ick by den Heer van Voissise / die mp
mede seer vriendelick verwellecomde/ende hoozende wie ick was/ dede
sitten. Soo ick nu begonde te seggen dat ick S. Ed. indachtich hiel
de brieven / die ick mp verstout hadde twee Jaren gheleden aende sel-
ve te schrijven op 't stuk van Berck Borgemeester t' Otrecht/ inter-
romperde S. Ed. mp/begeerende/ dat ick hem wilde houden gheexcuseert/
dat hy niet en hadde gheantwoordt / seggende/ dat hy dat niet en
hadde gelaten upt kleynachtinge van mp of bande saecke/ maer om dat
hy/Ambassadeur zynde/breedsde qualick te doen/ende dat ick selve wel
wist / wat consideratiën daer liepen op de Actien van een Ambassa-
deur ; dan dat hy mp evenwel onschuldigh hiel. Ick interromperde
S. Ed. hier wederom / biddende / dat hy die excuse doch niet en wilde
doen in myn regard/als de selve onwaerdigh. Dat ick oock geen ant-
woordt van S. Ed. en hadde verwacht / maer hiel mp eere ghenoegh
geschiedt te zyn/ dat S. Ed. haer hadde verwaerdight mynen brieft te
lesen / ende soo goeden antwoordt te gheven mondelijck / als de Coop-
man/brengher/mp hadde verwittight. Voorzts hadt ick S. Ed. niet
qualick te willen nemen / dat ick de voorzleden Winter noch wederom
aan S. Ed. had gheschreven/ 't welck ick hadde gedaen op 't ghetuige-
nis / dat Madame la Princesse d' Oranges [Me Vrouwe de Princesse
van Oranjen] l.g. mp/bp haren leven/binnen Antwerpen had ghe-
ven van S. Ed. goede ghenegentheyt tot mp/daer van ick S. Ed. nu
was komen bedancken. Hier interromperde S. Ed. mp wederom/
ende sepde/ dat sy was gewest eene Excellente Princesse/die Pranek-
ryck ende onsen Staet seer hadde bemindt ende gheaffectioneert: Dat
sy hem / als mp ende alle myne Actien Wel kennende / seer Wel van
alles hadde onderrecht / soo dat hy mp nopt ghesien hebbende van aen-
sicht / nochtans seer Wel kende / niet alleen van naem / maer oock van
merite(dit was sijn woordt). Dat ick wellekom was/ende daer mocht
bliven sonder vrees onder de bescherminge van sijnen Coningh. Ick
bedankte S. Ed. wederom seer hooghlyck/ende verhaelde kortelijck/
dat ick ende eenige andere van myne Conditie / van onse diensten ont-
set ende upt ons Vaderlandt ghebannen zynde / ons / niet by desseyn/
maer upt nooitd/ voort een tydt hadde onthouden t' Antwerpen onder
de Jurisdictie van hare H. H. als wesende de naeste ende bequaemste
plaets om onse saecken / die wy noch in 't Vaderlandt te doen hadden/
te verrichten/alwaer wp ons hadden gedragien in alle stilligheyt/son-
der pemant argernisse te geben/soo dat wp niet en twijfelden / of alle/
geestelijcke ende weerlycke/ja hare H. H. selve/ en hadde daer in con-
tentement. Dat nu d' onseeckerheyt vande continuatie vande Tre-
ves ons hadde doen resloveren tot vertreck / om onse parthpen gheen
oorzaech te gheven / te segghen / indien wp daer bleven / wanneer
d' doz-

d'oorloghe weder soude aengaen / dat wp ons hielden in Vyanden Lant/ machinerende teghen't Vaderlandt / daer mede sy dan mochten soeken hare voorgaende onwaerachtighe blamen / van dat wp niet die zyde corespondentie gehouden hadden/ eenige verwe te geven: Dat ick nu / my vertrouwende op S. Ed. soo overvloedelijck ghe-thooonde goetgunstighept / ghelcomen was / om seckerlyck te verstaen of ick aldaer in seckerheypdt soude mogen woonen. Dat ick die repse Wel eer soude hebben aengenomen/ maer dat eenige mijne indispositie 't selve hadde belet/ende sonderlinghe mede 't Advijs/ dat S. Ed. my door den ghesepden Coopman hadde doen gheven / namelick / dat/ alsoo eenighe Ambassade upt ons Landt op wegh was derwaerts/ ick hier niet en diende te komen / soo langh die hier soude zyn / om de selve geen ombrage te gheven / als of ick quame per brouilleren in hare saeck: welcke consideratie my noch wel wat langer soude hebben doen vertoeven in Brabandt/ alsoo ick verstandt dat de ghesepde Ambassadeurs eerst onlanx waren ghearriveert ende derhalven noch hier waren/ maer dat ick siende/ dat de Treves alle dage quamen te expereren/de consideratie van my metten eersten in Vrancryck te begheven / ten eynde als vozen / de meeste plaatse hadde moeten gheven: daer over ick S. Ed. ootmoedelijck badt my die gunste te bewijsen/ dat ick upt der selver mond mocht verstaen / of daer apparentie was / dat ick met eenighe andere van mijne conditie in dit Coninghryck souden moghen woonen in seckerheypdt / onder de protectie van S. M. mits levende onder de gehoozaemhept vande wetten deses Coninckrijcx/sonder alhier geinquieteert te worden van pemant van binnen of van buppen 't Coninckrijck: Welverstaende / indien onse ghelegenthhept mochte verepschen ons herwaerts met de Wooningh te transporteren/daer toe/ ick sepde/voor mijn persoon/ niet qualick genegen te zyn/ aenghesien de violentie/ten onsen aensien / in ons Vaderland soo seer domineerde / dat ick gheen apparentie en sagh in vryheypdt weder derwaerts te moghen keeren / of aldaer in seckerheypdt te mogen woonen. S. Ed. antwoorde seer beleefdlick / dat hy in Holland was geweest/soo ick wiste/om de saecken te helpen nederleggen by accomodatie/maer hadde strax wel ghesien/ dat die Lupden onbewegelyk waren/ende boozgenomen hadden met hare saecken voort te varen/ en dat de goede man/ Mr. de Barneveld/in perijckel was. Dat hy/ merckende aldaer niet goedts te connen doen/ weder was ghekeert tot op Antwerpen / al waer hy vanden Coningh nieuwre last had ghekregen van wederom nae Holland te keeren/om by forme van Intercessie de faken te helpen: was daer omtrent een Jaer gheweest/maer al te vergheefs. Nu wist hy wel / hoe alle saecken gheleghen waren had alles wel ghehoort / ende dat hy oock in 't particulier wel hadde verstaen/hoe hard sy my hadden getracteert. Iae (sepde ick mijn Heer/ Sy hebben my eenwelyck upt het Landt ghebannen / ende alle mijne armoede geconfisqueert. Ick weet het wel/sepde hy/ maer neemt patientie/ ghy hebtse andere gheleert / ghy moetse nu zelbe practiseren. Ghy zyt hier onder u vrienden / ende meucht u verseeckeren van alle sulcke

sulcke securiteyt als ghy soudt moghen begheeren. Ick hebbe voor
desen den Raedt van u ghesprocken. Ick heb u voor desen van aen-
gesicht niet ghekent/maer veel goeds van u ghethoozt / ende van uwe
moderatie. Gelijc wpon dan de saeck van de andere Heeren hebben
aengetoghen/ soo verstaen wpon dat uwe saerke mede daer onder begre-
pen is; want ghy lydt om de vriendelschap / die ghy met haer hebt ghe-
had. Sijt ghy opt voor desen in Frankryck gheweest? vzaeghde hy.
Jaec/ zepde ick/ hier binnen Parijs in't Jaer 1610. in't ghevolgh van-
de Heeren van Bredereode / Vander Myl Et. Ambassadeurs/ in qua-
liteyt als Predicant/ uyt last vande Heeren Staten / ten welcken tyde
S. Majesteyt overleden / my dede roepen ende tot sich comen inde pu-
blycke audiencie / alwaer ick de eere kreegh vande selve niet alleen de
reverentie te doen/maer oock upt S. Majesteyts eygen mondte ver-
staen/dat sp wiste wie ick was / ende dat zp my hiel voor een van hare
dienaers / ten welcken tyde ick oock de eere hadde de reverentie te doen
aen S. Majesteyt teghenwoordigh/ doe noch heel jonck zynde. Sepde
voorts/ dat de H. President Janyn my wel kende. 'Tis waer/ zepde
hy / het ghedencht my. De President Janyn ende ick hebbent dicht-
wils van u ghesprocken. Ick bid u neant Patientie/ ghy sijt by u
vrienden. Ick wil u alle officien doen; ick bent oock schuldigh/ soo om
uwe meriten als om andere redenen. Mijn Heer/ zepde ick / aenghe-
sien V. Ed. heeft gheliest die cooyde te roeren vande ghepasserde saec-
ken in Holland/ sal ick my / met uwen ooxzove / verstouten een
woordt te seggen: Ich wenschte/ konde het gheschieden (ick dorft niet
versoeken upt vreese van te presumptueux te schynen) eens ghethoozt
te mogen woorden op ons stuck tegen de H. H. Ambassadeurs/ die hic
nu zyn/ indien hare E. E. van onse saeck in 't generael/of vando my-
ne in 't particulier/ inden Raedt van S. Majesteyt mochten roeren/
ghelyck ick vermoede alreede gheschiet te sijn/of te sullen gheschieden/
jaec al waer het in vollen Raede ende in harer Ed. teghenwoordigheypdt.
De Raedt soude sien / dat zp hare redenen/soo veel ons / of myn stuck
aengaet/nimmermeer konnen goedt maecten/maer dat zp in vele din-
ghen zyn ghegaen bumpt Becht / reden ende billickheyt/oock teghen
de fundamentele wetten vande Regeringe. Wpon hebbē inde verschil-
len vande Religie niet begeert dan moderatie / ende onderlinghe ver-
draechsaemheypdt in saecken die nopt en waren ghederideert / ende vol-
ghens de fondamenten van onse Reformatie niet en mochten ghederi-
deert worden/ soo verde/datmen die decisie voor nootsaeckeliche waer-
heypdt ende als een artijckel des gheloofs soude moeten aennemen. Den
Heer Barneveldt z. ende andere Heeren dat wel wetende / ende voor-
siende dat die decisie niet dan scheuringh ende andere extremiteyten
causeren en konde/dreven altyd op die moderatie ende verdraechsaem-
heypdt/daer toe voorslaende seer bequame middelen/die oock by de Hee-
ren Staten van Holland/onse Souveraine Overhept/by meerderhept
van stemmen wierdt geresolueert/maer d' ander parthijc wilde na gee-
ne moderatiën lupsteren/hebbende(soo nae gebleecken is) een ander des-
sein. Wpon volghden de Resolutien onser Overhept/de selve ghethooz-
samende/

samende/soo dat behooerde:d'andere opposeerde haer daer tegen/neinen-de epntelick haren toeblucht tot onwertigh gewelt. Daer wy voor on-partypdiche ghchoort moghen worden / ende reden teghen reden moghen worden gheslekt / sullen zy haer saeck nimuermer justificeren. Maer om u Ed. niet te langh op te houden / Ich bid u Ed. dat doch in aller ernst by occasie van dese Ambassade yet ghedaen woude voor de Weduwe ende kinderen vanden overleden/ mitsgaders voor de gevangene Heeren/mp/ende alle andere/die sos sijn mishandelt/alle te gelijck ootmoedighste Dienaers van S. Majestept / die haer daer dooz meer ende meer veroozaect sullen binden voor S. Majestept te bidden. Het sal oock S. Majestept eene sonderlinghe groote reputatie ende gloorie geven dooz 't geheel Landt den verdrukken ende verongelijken met zyne Conincklycke Intercessie de hardt te bieden. De H. H. Ambassadeurs soeken brypten twijf el het Tractaet met S. Majestept te renoveren: By die occasie kan S. Majestept door syne vigeureuse Intercessie veel voor de verdrukken doen. S. Ed. antwoorde/dat d' Ambassadeurs vele pointen hadden gheproponeert / maer waren noch tot het Tractaet niet ghecomen: Datmen wel merkte/ datter hun daerom te doen was / maer alsmen daer toe komen soude soudem en eerst willen weten / Welke de forme was van hare Regeringe/ ende met wat lypden men hadde te handelen / ende datmen alsdan/bp die occasie/de Weduwe/de kinderen/de gevangene Heeren/mp/ende andere geinteresseerde in onse saecke/niet en soude vergeten/maer ten besten gedencken/ ende dat ick my daer op mochte verlaten. Als ick S. Ed. hier over gedacht ende die saeck wedrom ghercomendeert hadde; Sepde hy border/dat ick wel wist/hoe het in Vranckryck stont met die vande Religie/ende dat hy my daer over wilde ghewarschout hebben my van dat volck te wachten:want zepde hy/ zy sijn uw-we grote Opanden / ende sullen u soeken soo veel quaets te doen als zy kunnen. Alsoo ick nu hier op sepde wel te weten wat genegenthept zy ons toedroegen up de Decreten van haer Synodus lest ghehouden tot Alez / ende S. Ed. replicerde daer van niet ghehoort te hebben/ verhaelde ick S. Ed. het sommier/de selve presenterende de Resolutien van't selve Synodus te laten sien binnen Parys/twelech S. Ed. my gehoorzt hebbende/ als sijnde verwordert / aennam. Voorts vielen tusschen S. Ed. my ende François Doy (dese/zijnde gheweest Pre-dicant binne Sedan/was aldaer van sijn dienst gedepoerteert om onse gevoelen bande predestinatie/ ende hadde my om de kennis die hy hadde met den voornoemde Heere van Boissise tot hy S. Ed. vergeselschap) verscheden discoursen bande conformiteyt des Aleeschens Synodi met het Dordrechtsche; bande consequentie der bp-een-comste soo veeler Kierken up het Ghereformeerde Europa/als tot Dordrecht waren vergadert geweest:bande Verclaringe/ die de Heeren Staten Geaeldeden in secker haer Placaet van haer niet te scheyden van andre Ghereformeerde Coninckrycken etc. ende van secker Boetxken in Holland onlanx uptghegeven / daer in stordt / dat de Coningh van Boemen Frederick soude wesen de nagel/daer aen alle Ghereformeerde

meerde Kercken hanghen souden etc. alle welcke dinghen S. Ed. sepde vry wat te beduyden te hebben/ende verre te sien; ende zepde hier op de voornoemde François Doy/dat als hy binnen Sedan aende Ex. van den Hertoge van Bouillon was komen klagen over 't ongelijck hem gedaen dooz't voorz. deportement/de selve Hertoge hem/Doy/als tot excuse condelyck hadde verclaere/ dat sijn Staet soo aer die van Holland ende de Fransche Kercken ghebonden was/ dat hy niet anders en vermochte te doen. Nous le scavons bien, [Wij weten 't wel/] sepde S. Ed. Hier op stelde ick my om te gaen/ biddende S. Ed. sich te laten aengenaem zijn/ dat ick de selve noch mochte spreken te Parijs ende hem dat Artijckel van Alez brengen. S. Ed. sepde/ dat hy dat seer begeerde te sien/ ende voorz. dat ick soude komen/ soo dichtwils als het my soude ghelieven.

Den 26. Weder tot Parijs gecomen zynde/vond ick brieven uit Holland/ houdende dat eenen Niclaes Spont van Alckmaer/ gheapprehenseert zynde tot Haerlem over het stropen van eenige Boerrkens ende Pasquillen/ ende onder anderen over seekeren Morgen-wecker/strekende tot aennemingh van wapenen tegen den tegenwoordigen staet/ door pyne hadde gheleydt/dat ick hem/ Spont, de minute van dat Libel soude hebben toegesonden/daer over d'Officier Epsch tegen den selven Spont hadde ghedaen/ ende dat myn naem ende toe-naem inden selven Epsch/ als Autheur van't voorz. sediteur Libel stondt uitghedrukt. Ick/ overlegghede hoe verre 't selve sagh/ stelde terstont den navolgenden brieft aen hare Ho. Mog. tot betooneinge mijner onschuld.

Ande Ed. Ho: Mo: Heeren Staten Generael.

Hoogh moghende Heeren.

Hewel ick weet/ tot myne groote droefheyt/ dat myne brieven u Ho: Mo:niet aengenaem zijn/ soo wort ick nochtang gedronghen uwe H. M. te onderrechten van myn onschuld in een saech/die ick verstaet nu versch tot myne last te sijn voorz., gebracht. Indien't Advertissement dies aengaende aen my ghedaen,, onwaerachtigh is/soo houde ick desen als niet gheschreven/ende bid u H. M. niet qualijck te nemen/dat ick de selve niet onnoodige brieven te lesen molestere/ alsoo ick/ in sulcken geval gheabuseert shnde/ mepinde dattet noodigh was. Indien't oock soo is/als my geschreven wort/ ende dese bygaende copie vanden epesch ende Conclusie des Officiers van Haerlem meldet/soo vertrouw ick/dat V H. M. niet onaengenaem sal zyn/ dat ick de selve in oprochtigheyt waerschuwe tot myner onschuld. Ick verstaet/dat eenen Niclaes Spont, tot Haerlem gevangen/door pyne soude hebben verclaert/ dat ick hem onder den naem van H. V. M. soude hebben toegesonden een Libel/ghein, tituleert Morgen-wecker etc. strekende tot aennemingh van wapenen teghen den teghenoordighen Staet. Ick verclare V. H. M. voor Jesu Christoden Soone Godts/ mynen Heere / din Rechter der

„der lebende ende der doode/ dat sulx onwaerachtigh is/ ende dat ick
 „tot den selven Morgen-werker gaedt noch daet/directelick noch in-
 „directelick en hebbe ghegheven. Oock dat ick niet en hebbe de al-
 „derninste kennisse gheladt van het uytgheven van eenigh fooda-
 „nigh Schrift/ eer het uytghegheven was/ jae oock niet noch langhe
 „tydt daer nae dattet uytghegheven was/ Hebbende nopt meer daer
 „van ghesien dan een eenigh Exemplaer / dat my uyt Holland ghe-
 „sonden wierd / nae dat het daer (soomen my schzeef) al langh onder
 „den man gheloopen hadde. Soo haest ick t selve hadde ghesien/ hel-
 „ick t geimpzoerte / ende aen verscheypden eerlycke Lof-Waerdighe-
 „Lupden verclaert / dat het my niet aen en stondt. Hebbet my oock
 „met het drucken of distribueren vande gedruckte exemplaren gheen-
 „sins ghenoeght/ of permandt/ directelick of indirectelick last gheghe-
 „ven/ of versocht t selve onder den man te brenghen of te verspreyden.
 „Seyde ter contrarie/ dat ick wenschte/ dattet nopt ghemaect/ of/
 „ghemaectt zijnde/ gesuppremeert ware gheweest. Soude oock niet
 „weten in t alderminste te conjectureren / waer dat gheschrifte van
 „daen komen / of wie daer van Auteur wesen mach. Om D. H.
 „M. met gheen langhe discoursen moeyelick te vallen / sal ick de re-
 „denen / waerom ick t selve impzobere/ alhier nae laten. Tis my
 „ghenoeght dat ick u H. M. myn onschuld naerktelick heb ontdeckt.
 „Ick en wil den ghevanghen niet beswaren/maer segghe alleen/ dat
 „hy my onghelyck doet / ende de minste schijnliche Circumstantie
 „syns segghens (indien hy dat zept) niet soude weten voort te bren-
 „ghen / alsoo ick my nopt met schriften van foodanighe Nature/ of
 „sulcke Libellen/ en hebbe beholpen/ oock gheen behaghen daer in en
 „hebbe: Ende in allen geval en is waerschijnlichkeypdt geen waerheyt/
 „die in desen deele tot mynen laste nimmermeer bevonden sal woz-
 „den. Waer mede ick eyndighende Godt bidde
 „Ho: Mo: Heeren/ dat hy u Ho: Mo: gheve soo te regeren ende
 „te handelen / dat / tot foodanighe schriften ende t quaedt dat daer
 „uyt mochte volgen/ gheen oorsaek ghegheven en werde. Desen 30.
 „Maert 1621.

Over H. M:ootmoedigh Dienaer inden Heere:

I. Wienbogaert.

Ick schreest ter selver tydt oock eenen ernstigen bries desen aengaende
 aenden Heere Kinschoot, gaedt ende Fiscael vanden Hove van Hollant/
 ten eynde het S. E. mochte ghelyeem ex officio dese saek wel uyt te
 boesemen of doen uytboesemen/ op dat myne onnooselheyt klaer blie-
 ke. Tis geschiet: ende myn ontschuld is klaer bevonden/ alsoo de ge-
 vangen daer nae bekende / dat hy t hadde versiert ende my te last ghe-
 leydt/ om dat ick verre vande handt ende buyten perijkel was/ mey-
 nende sich selven daer mede te verschonen.

Komende by den H. President Iannij te Chaliot, volghens voor-
 gaen-

gaende assignatie/sepde my S. Ed: dat ick ende andere van mijne conditie vrywelijck in Vranckrijck mochten komen woonen onder de proteccie van S. Majesteyt/ verklarende al mit eenen aessen/ dat de Coningh van gheen ander meeningh was dan die vande Religie te laten leven onder 't beneficie van't Edict in alle vryheit:maer dat sy de bestie maectken (sijn woordt was ils son la beste) Willende eenen Staet oprechten inden Staet; 't welcke de Coningh niet wilde lijden/ ende was gheresolveert hun d' oorlogh aen te doen/ soo sy haer niet en bedachten. Voort die vande Religie/die haer in ghehoorsaemheyt dragen/zijn hem aengenaem. Soo ghy hier komt/ende dat doet/sult ghy 't beneficie van't Edict mede genieten/ soo wel als andere. Vraeghde voort/of ick was geresolveert te komen woonen te Parijs: Ick antwoorde/ eerst hier ghekommen te zyn/ om te verneinen nae onse securiteyt teghen de vervolginghe van onse H. H. Staten. 'Ten zyn gheen Staten(sepde hy)' Tis de Prins van Graenjen/ die alles doet na syn sin. Ces Messieurs [Dese Messieurs] (sepde hy) gouverneren haer seer,, qualijck: hebben den Coningh geirriteert, ende gecommitteert vele Barbarische excessen tegen de Françopsen: hebben dien goeden man Barneveldt om hals gebrazcht sonder reden:hy heeft geen Crime d'Estat gecommitteert/[tegen den Staet en heeft hy niet misdaen:] Tis gewelt en onrecht dat sy gedaen hebben/wy hebben't haer geseyt. Dit sepde S. Ed.alsoo mit eenen aessen upp. Daer nae noch : 'T zyn persecuteurs ende oppreisseurs van 't arm volck. Sy bivaecren/ ende segghen/ dat sy niet en begeeren van ons dan alleen d'alliantie/ende dat sy middel hebben vijftigh duysent Man in compagne te brenghen; dan wy weten beter. Sy zijn glorieux: maer daer sy mede te doen hebben/ zyn ten minsten alsoo glorieux als sy. Siende S. Ed.soo gheanimeert/badt ick seer om Syner Majesteyts vigeureuse intercessie voort de weduwe/ kinderen/ ghewanghene/ my ende andere/ om/waert moghelyck/ geholpen te worden. S. Ed.sepde ende beloofde/dat daer op soude worden ghelet. Noodighde my voort by hem ten eten; maer alsoo ick geselschap hadt/ dat na my wachtede/excuseerde ick my niet dancksegginge. Hy gaf my mijn afscheydt/ bevelende dat ick hem te Parijs weder soude komen spreken/ seggende voort 't leste /dat de Coningh soude willen reparatie hebben vande Staten.

Ick gingh daer nae weder by den Heere van Boissise/hem geven de Canonis van 't Synodus van Alez/ende aendienende/ dat ick by den H. President Jamyn ghewest was/ die my/ ghelyck oock zyn Ed.de securiteyt om te mogen vry woonen in Vranckrijck hadde toe geseyt/ende dat de Raedt van S. Majesteyt goedt gevoelen van ons hadde. Waer op S. Ed.antwoorde/ick heb u geseyt dat ghy hier sechere retracie hebt/ ende dat u niet en sal manqueren van alles dat u noodigh is tot uw secherheyt/ ende dat ick u daer in alle officien sal doen. Want hoewel ick u voort desen niet gekent en hebbe/ evenwel zyt ghy verder bekent als in Nederlandt/ jae door geheel Vranckrijck. Ick heb den Raedt van u ghesprocken. Ghy hebt het Eu angelium

„angelium gepreect(dit ware zyne C. Woordē/twelck my wonder gaf van een S. Catholijc purement, & selon la parole de Dieu, vous etudiant à charité & toute moderation: [superlicet ende na het woordt Godts/ trachtede na liefde ende alle moderation]. Maer ick heb u oock geseyd/ dat ghp u moet wachten van onse Compagnons (zepde hp)de la Religion [dat is van onse Gesellen vande Religie:] Want zp sijn wonderlick tegen u geanimeert/om u quaedt te doen/indien sy kunnen. Ick dancle S. Ed. seer / ende zepde soo groote gunste niet ghemeriteert te hebben. Hier en is gheen questie van merues, sepde hp/maer van eerliche Lie- den vriendtschap te doen. Ick ben in Hollandt gheweest / gelijck ghy weet. Ick weet / wat daer ghepasseert is / soodatmen my dics aengaende niet meer soude connen segghen. Ick weet alles: Wilt ghp my evenwel noch sprecken / ick sal u hoozen. Dit nam ick dancle- lyc aen / vragende alleen / of hp my riedt te blijven / tot dat d' Ambassadeurs haer beschept souden hebben. Hy zepde Ja. Ick vraghde/ of het noch langh soude aenloopen. Sepde neen / ende dat zp moge- lich haer antwoordt al souden hebben ghehadt/ eer de Coningh sche- de van S. Germain / maer datmen noch had uytghestelt om oor- saecken. Ick nam mijn afscheydt / ende Wierd geapointeert 'sanderen daeghs weder te comen tegen avondt.

Ick quam : S. Ed. Was noch niet ghecomen uppten Raedt / maer hy had ordre ghehestelt my te wachten tot dat hy quam / 't welck niet langh aen en liep. Hy dede my nessens hem sitten. Hier sepde ick ver- staen te hebben / dat de H. H. Ambassadeurs sware beschuldigingen onder eenige Heeren alhier hadden ghestropt tot onsen nadeel / byson- der teghens my/daer op ick S. Ed. badt te hoozen 't gheen ick hadde te segghen tot myne Justificatie ; Ick hoopte S. Ed. te doen tasten ende voelen d'oprechtigheyt onser saecke ende proceduren tot het min- ste toe. Dit dede ick in 't lange. S. Ed. hoorde my met groote atten- tie/tot dat ick ophieldt. My ghehoort hebbende/sepde dat hy my op myne begeerte gheerne had ghehoort / maer dat onnoodigh was eeni- ghe Justificatie te doen / alsoo hy ende den gheheelen Raedt ons on- schuldigh hielden ende wisten dat ons ongelijck was geschiedt/seggende wederom/ dat hy daer gheweest ende sich op alles wel geinformeert had in 't kerckelijck ende in 't politijck. Dat oock nae sijn vertrech Monsieur du Maurier (die hy seer preez) hem van tyde te tyde had alles overgeschreven / soo dat hem ende den Raedt onsenthalben gheen vor- der Instructie noodigh en was. Ende om te thoonen(sepde hp)dat ick de ghelegenthedepdt van alleg wel wete/sal ick u noch eenighe dinghen verhalen. Hier op verhaelde zyn Ed. dat hy / d'eerste repse in Hol- landt ghecomen zynde/dat volck(ces gens, soo sprack hp)tot gheen re- den hadde kunnen beweghen : 'twelck siende / hadt hy ghehouden dat 's Coninx dienst ende de saeck half daer aen ghelegen was/dat hy met offensie soude vertrekken / hopende / dat hun dat meer naedenken ghe- ven soude : maer dat hy 't Antwerpen komende last kreegh weder te keere/gelyck ick dede(zepde hp)doende myn upterste beste/om haer tot redē te bewegen/maer dat hyse even hard bond/sonder eenige redelijck-

, heydt: *V* volck/sepde hy / is barbarisch ende stuers / sonder eenige
 , gesegghelyckheydt om te laten dat zy eens hebben voorgenoemt: eyn-
 telyck / sepde hy noch / sierde dat alles te vergheest was / ende dat zy
 Barneveld enkel wilden om hals hebben / vertrock ich van daer/om
 niet te sijn spectateur van eene soo droevighe Tragedie. Mijn weder-
 kommen was egyptelick om Barneveldts wil/sepde hy / om te sien / of-
 men die hadde konnen 't leven salveren / vermits hy altijdt tot dese
 Croon was gheaffectioneert gheweest / tot beter conservatie vande
 vphedt van't Landt. Sepde / dat / zjns bedunkens / d' oorzaeck
 van't verloop der saecken in Hollandt waren dziederley: I. De Natu-
 re van alle Staten of Republycken/ die niet sijn ghelyck d' onse/maer
 ghemeenlick vele secoules & el branslemens, [stooten en schuddinghen/]
 (sepde hy) onderworpen sijn eerste hun setten. II. De haet vanden Prins
 van Graenjen tegen Barneveld: want daer was niemandt/sepde hy/
 die teghen hem dorste contesteren over 't beleyd der saecken ende voor
 de vphedt van't Landt / als Barneveld / die dit dorste doen / steu-
 nende op zyn Ampt ende Authoriteyt / die hy hadde verkreghen inden
 Staet / dooz zyne groote ende vele meriten (dat waren sijn woorden)
 in voeghen / sepde hy / que le Prince luy avoit gardé cela des long temps:
 [dat de Prins hem dat al van langher handt gekoocht hadde. Die sich
 dock seer / sepde hy / beklaeghde over de Treves / die hem geen schade
 hadde toegebracht (sepde hy) maer wel groot voordeel / al en ware het
 niet dan de Souverainiteyt / die hy daer mede hadde wech gedraghen.
 Noch verhaelde S. Ed. dat de President Jamin in Hollandt geson-
 den was / om te weten wat zy begheerden/oorlogh of Treves. In-
 dien oorloch : De Coningh was te vreden met hun in oorlogh te tre-
 den op sekere conditien: maer dat de Staten de Treves best gebonden
 hadden / ende hadden gelijck / sepde hy / want zy wisten / hoe het niet
 hunne finantien stondt/ende dat hun de vrede best was: Ick weet oock
 secker / sepde S. Ed. dat de Prins van Graenjen d' Oorlogh niet en
 socht / begheerende ruste/maer hy ghelyct hem anders / soekende maer
 oorzaeck teghen den Advocaet. III. Jalousie van vele andere tegen den
 Advocaet/gelyck dese Lupden / die nu hier zijn (sepde hy) denoteren-
 de d' Ambassadeurs Bockhorst / Pau / Mannaecker / Ploos etc. al
 nieuwe lupden/ die des Advocaets (die een persoon was eminent sepde
 hy) authoriteyt niet hadden konne verkrijgē/ende haer nu bekleet had-
 den met zyne vederen. Somma sepde hy/de Prins van Graenjen is
 soo ondankwaer geweest teghen den Advocaet als yemandt teghen pe-
 mandt soude moghen wesen: want d' Advocaet had hem tot het gou-
 vernement van Holland gebacht eerst ende daer nae tot d'andere gou-
 vernementen. Dat Prins Henrick dat wel had erkent: de Princesse
 mede/die desen handel tegē den Advocaet met tranen hadde beklaeght/
 oock soo/ dat Prins Henrick deser oorzaeck halven niet was gheweest
 bupten prijsk. Hier op sepde ick/dat Madame la Princesse my selve
 hadde verclaert/dat S. Excel. Prins Maurits/ Prins Henrick haer
 Soon/ en 't heele huys van Nassau den Advocaet wel mochten houden
 voor haer vader, 't is soo (sepde hy) en daerom ist geweest une cruanté

ingrate, la plus grande du monde , ce qu'il a fait contre l'Advocat; une pure violence:[een ondankbare wretheft/de grootste vande werelt/het gene dat hy teghen den Advocaet gedaen heeft; een louter gewelt.] Dit waren sijne eyghen woorden. Als ick somtijds tot hun lypden zepde (verhaelde hp) dat zp zijn formele parthijen waren / ende hem onrecht deden / dat zp veel beter souden doen / ende de saecke in andere onpartijdiche handen geven/om die te laten oordeelen/vraeghden zp my/ of zp niet Souverain en waren / weynigh denckende / dat zp de Souverainiteyt dooz den Coningh hadden verkreghen. Ick segh de Waerheydt (sepde hp) Barneveldt heeft gheen Crime begaen. Dat hp van ander advys is gheweest in vele saecken/geschiedt alle daghe in alle Collagien / ende en wordt niemand tot Crime ghereeckent : Ebenwel ginchmen daer over (sepde hp) de oudste / ghequalificeerste ende beste van 't Landt / die meest om de vyfheyt hadden geleden/af stellen / ende andere gheringhe personen in hare plaelse settent. Wat uwe kerche-licke saecken aengaet (zepde hp) ende het Spnodus / Ick weet / dat ghy lypden alle tijdt de moderatie hebt gesocht. Ick heb hun dickwils geseyt datmen in die mysterien soo hoogh niet en behooerde te gaen/ maer malcander verdzagten/ en daer mede te vreden sijn dat ghy lypden haddet verlaert/dat de mensch niet en heeft up't hem selve/by welcke verclaringe men het hadde behoort te late blijven/sonder u verder te perssen. Ick heb eenige uwe schriften gelezen/ende/al en ben ick geen Theologant / ick heb nochtans myn werck daer van gemaeckt/om te verstaen wat d' een en d' ander gedoeht. Ick weet oock/dat sommige onder uwe parthijen inde predestinatie sachter gaen/andere heel hoogh / ende dat ghy den middelwegh houdt tusschen de Pelagianen ende andere die soo hoogh gaen. Dese dinghen segh ick niet/als of ghy die niet en wist/maer op dat ghy soudt verstaen / dat ick de saeck wel ondersocht heb/ ende dat ghy daer in gerust soudt zyn/ dat w' d' oprechtigheyt uwer saeck wel weten/ en niet becommert en zyt om u by ons te justificeren. Wat u versoeck aengaet/indien ghy enckel inden staed begeert gehoorzt te zyn/het soude u/ myns bedunckens : niet worden gheweeghert; maer ick soude het niet raden. 'T is oock onnoodigh. W' hebben t' uwer eerster aencomst uwe meningh wel verstaen / ende hebben daer van inden staed ghesprocken / daer is oock op ghelet. De Coningh is geresolveert / indien hp in vordere handelingh komt/ daer op aen te houden / dat de weduwé / de kinderen / Vander Mijle (desen noemde hp mede exprezzelijck) de ghevangene/ghy / ende andere werden gerestitueert. W' sullen onse upterste beste doen/dat het geschiede/oock om den dienst van S. Majesteyt ende om haer eygen welvaren : want w' wel weten / dat 't Landt niet kan bestaan sonder die saeck t' accommodere. De Coningh moet wetē/met wat volck hp trachteert. Men sal ten uppterste daer op aenhouden. Maer wat d' upcomst wesen sal weet ick niet. Ick kan u vande selve niet verseecken. De Coningh wil den Staet niet laten verlozen gaen / die impoerteert hem te veel. Vermaende voorts tot patientie/ende dat w' altyts moestē gedencken/dat het onse Vader-land wag/ en daerom arbeyden om de conserva-

servatie van't selve / om de stucken by een te houden : want hoewel zy
met violentie ende ghewelt / bumpten recht ente reden / met ons hadden
gehandelt / 't was evenwel een Staet. 'T was wel eene vreede en de
ondanckbare Moeder/nochtans Moeder. Voorzets dat ik voor myn
particulier niet en hadde dan alle goede officien alhier te verwachten
van hem ende andere in alleg / ende dat ik alhier vrypelicke ende sonder
vrees mocht woonen. Hier op S. Ed. van soo goede audientie/onder-
rechtinge ende alles/seer hertelick bedankt/ oock op sommige dingen
wat ghereplieert hebbende / ende sonderlingh S. Ed. Wel ronddelick
hebbende te kennen ghegeven/dat ik liever wilde sterven/dan pet seg-
ghen of doen tot nae deel van onse Vaderlandt / seyde ik in 't leste/dat
ich ghenegen was eerstaeghs te vertrekken/ende dan te resoloveren op
mynne wederkomst in Vranckrijck / in meninghe daer en tusschen onse
saech God/ S. Ed. den Heer President ende andere Heeren te bevelen/
alsoo ik niet en sagh / dat ik hier voortdemaal meer te doen hadde.
Hier op seyde hy / dat ik wel soude doen / ende eerst den H. President
Jannin aensprecken vande selve saech/daer van ich hem had gespro-
ken : want (seyde hy) hy kent ende bemint u van over eenighe Taren/
¶ est plus porié aux affaires d'Etat que moy: [ende is in de saken van sta-
te meer bedreven/ als icli.] Ich seyde soo te suffen doen/ ende S. Ed.
daer nae noch weder komen sprecken. S. Ed. seyde / dat hem dat sou-
de aenghenaem zijn/ braghende nae myn logys/waer op verstaen heb-
bende/dat het wag in 't Fauxbourg S. Germain, irde Voorstadt S. Ger-
main seyde hy/dat ik beter soude konnen logeren inde Stadt ; want
,, ich vrees (seyde hy) dat men eenighe Soldaten mocht krygen/om ute
,, doen lichten: ende quame haer dat te ghelucken / sp souden meeneneen
„ groot feyt gedaen te hebben/datse sulcken eenen/als ghy zijn/ gelicht
„ hadde. De Coningh soude het wel seer qualick nemen: maer wat
„ soudt zijn? Hy souden u ergens langh konnen verstekē en verborgen
„ houden/eer peinand vernemen soude/waer ghy gewaren waert. Pa-
„ rys is een Werelt. Mijn Heer seyde ik: Ich en vrees daer niet voort/
„ evenwel sal icker op letten / soo als ich best kan / hopende dat Godt
„ my van hare handen bevrijden sal. Maer om soo klepnen tydt van
„ logys te veranderen/dat is my seer ongelegen. Ja/seyde hy/ick sou-
„ de u self wel radē dichwils vā logys te veranderē. Mijn Heer/seyde
„ ick/ dat soude my te veel kosten : ick hoop dat Godt my bewaren sal.
Voorzets vraeghde ick/of S. Ed. de Canons van 't Synodus van Alez had-
de ghelesen/wat S. Ed. daer van docht. Hy gaf het Boerkken my we-
der/seggende/dat hy wel sagh / dat sy rechte Calvinisten waren/oock
dat sy niet en hadde connen late/ons (seyde hy) denoterende de Catho-
lijcken) een attaque te gheven/daer sy segghen/dat ghy luyden tot het
Pausdom inclineert. Hy zijn (seyde hy) we bittere Vyarden: Sou-
den niet het minste willen toegheven / trachten nae gheen vrede/maer
arbeiden daghelijcx meer ende meer de lieden van malcanderen te ver-
venden. Even alsoo (seyde hy daer by) doen oock onse gheestelijcke
aen onse zyde / ende soo wordt vast de Christenheydt ghescheurt van
allen kanten. Waer op ick S. Ed. wel volghde/syn seggen confirme-
rende.

rende. Ende onse saeck wederom recommenderende gingh ick heen.
 Staet alhier te noteren/ dat/ als ick niet langh met S. Ed. in pro-
 poosten gheweest was/ zijn Dienaer quam seggen/dat de Secretaris
 vande Ambassadeurs der H. H. Staten daer was/vragende/of het S.
 Ed. mocht gelegē zijn/dat syne Meesters/die niet verre van daer wa-
 ren/ hem mochtē komen besoeken. Over dit tusschen kome syng Die-
 naers(den welcken S. Ed. belast had hem niet te kunnen spreken soo
 langh wyp souden by een zijn)wierd S. Ed. gram/ ende belaste daerom
 syn dienaer hem te excuseren by den voornoemden Secretaris/ende te
 seggen/ dat het hem doe niet te pas en quam. Ick dit hoozende badt
 S. Ed. seer/ de voornoemde Heeren doch niet te willen laten wederom
 gaen; want indien hare E. E. quamen te vernemen(seyde ick) dat fulcx
 geschiede om mijnen wil/wp souden daer over seer qualick te vreden sijn
 op my: Badt daerom te mogen vertrekken in een ander Camer/tot dat
 hare E. E. souden binnen zijn/om van haer niet gesien te worden/ende
 dan te mogen gaen/om op een ander tyt weder te comen/als 't S. Ed.
 best soude gelegen sijn/maer S. Ed. belaste my te blyven/ tot dat wyp
 gedaen hadden.

Daer nae gingh ick weder by den H. President Jannin/S. Ed. ver-
 halende wat ick aende H. van Boissise versocht ende wat S. Ed. my
 gheantwoort had / my in allen gheval verseeckerende van mijne secu-
 riteit in dit Ryck. Iae (seyde S. Ed.) dooz 't heele Coninckryck/
 waer het u ghelyst / maer het ware beter / dat ghy hier tot Parijs
 quaemt woonen. Sepde voort/al stracr/ eer ick bordet pet had geseppt/
 ende dat met eenighe verstoortheyt/ soo my dochter/ dat Barneveld om
 hals gebracht was door louter violentie/alsoo hy tegen den Staet niet
 en had misdaen; doch dat hy sich wel een weynigh hadde moghen bup-
 ghen/om S. Excel. soo niet directelyck teghen te zijn/'t welck hy zep-
 de Barneveld wel geseppt oock geschreven te hebben / dat hy sich daer
 in wilde matigen. Dan dat hy wel wist/ dat Barneveld dat hadde ge-
 daen/om de vyfheydt van 't Landt voor te staen / siende que l' autre
 (seyde hy) se voulust emparer de l'Estat : [dat de andere/ seyde hy/ hem
 meester wilde maken vanden Staet.] Aengaende onse saeck/ dat hy die
 soude behertigen/ende den Staet mijnen versoek van eernstige Interes-
 sie aendienen/doch dat hy de upcomst niet en wist/om dat de Coningh
 den Staet niet wilde abandonneren/ want hem te veel daer een ghele-
 ghen was. Dat hy vreesde/ dat Engeland ende Spaenjen wat
 brauden met onsen Staet. Dat de Coningh van Spaenjen wilde Mo-
 narche wesen/dat hy vast began in Italien met de Valteline/'t welck
 een saeck was van seer groote importantie. Wyp souden oock wel met
 Spaenjen kunnen handelen (seyde hy) ende en souden op Engelant
 noch op Holland niet veel passen/ maer dat de Spaenjaert al te ambi-
 tieur was. De Coningh is ebenwel (seyde hy) seer teghen Hollandt
 geirriteert/ ende hout sich seer gheoffenseert/ overmits de barbarische
 excessen by hunlieden gepleeght tegen zyne onderdanen (hy verhaelde
 niet wat dit voor excessen waren/ maer exaggereerde dit stück seer
 met woorden,) Voorz zepde hy / dat de overleden Coningh veel
hadde

hadde gespenderert/dese mede. Vraeghde voort/of Engeland onse saerl
seer teghen was? Ick seyde Iae/ende dat een goeti del onser swartg-
hepden ons/upt Engeland quam / ende dat d' Advocaet Barnevelt
seer noode hadde gesien het accepteren vanden Coussebandt/breefende/
dat dat de Landen soude moghen nadeeligh zyn / daer op hy sweegh:
Voortgaende/zepde ick / dat ick upt den Heere van Boissise mede wel
hadde verstaen/dat de Coningh den Staet in allen geval niet soude las-
ten verlozen gaen/ 't welck ick oock in alle manieren wenschte niet te
geschieden/want het was ons Vaderlandt/ende dat wy beter verlozen
gingen dan 't Vaderlandt/maer dat ick breefde / dat de tegenwoerdige
Regenten/dat wetende/daer op haer been souden stijf houden/ende dat
ick daerom weynigh hope hadde / dat veel voor ons ghedaen soude
worden met effect/derhalven ick oock van meninge was de saeck God/
S. Ed. ende andere Heeren te bewelen/ende alsoo te vertreken. Neen
(seyde hy) ick rade u noch een dagh 4.of.5. te vertoebe/ick sal den Raed
sprekken/ende naerder aendienen/tgeen ghy hebt voorgestelt. Ick sep-
de daer op wel te wenschen selve ghehoort te worden in den Raedt in
presentie/ waer het mogelick/ van onse Heeren Ambassadeurs/ maer
naedemael dat niet konde vallen/oock onnoordigh gehouden wierdt/gaf
ick S. Ed. te bedencken / of dan in allen gheval niet geraden en was/
dat onse Ambassadeurs niet en wisten/dat ick niet S. Ed. ende den H.
van Boissise gesprooken hadde. S. Ed. seyde/dat zp dat niet behoef-
den te weten/doch dat ick niet en had geseyt/ dat den Staet mocht na-
deeligh zyn. Ick gingh daer op weder by den H. van Boissise/seggen-
de/hoe ick niet den Heer President gevaren was / dat die geraden had
noch een dagh 4. of 5. te wachten/hoewel (seyde ick) myn hope sober-
ig tot enige onle ghemepte verlichtinghe. Want als onse Heeren sul-
len verseekert sijn / dat S. Majesteyt in allen gheval den Staet
niet wil laten verlozen gaen/soo ick upt zyn Ed. ende den H. Iammin
had verstaen / 't welck wy mede ten ernstighsten wenschten ende ba-
den/ om dat het ons Vaderland was/soo sullen sy S. Majesteyts In-
tercessien voor ons niet veel plaets gheven/ indien zp S. Majesteyt
konnen persuaderen/dat de Staet verlozen soude gaen / wanmeermen
de saeck accommoderde tot bequaime restitutie vande verongelyckte
ende gheinteresseerde door tusschen spreecken van S. Majesteyt. S.
Ed. seyde/dat ick moste gheloooven/ dat de Coningh al doen soude wat
doenlick was/ende riedt mede noch te wachten.

Den j. April hebbende ontfanghen tydingh van D. Grotio ende zijn
uptkommen/upt de Ghevanghenisse met een bryef van S. E. aenden
H. President Iammin/gingh ick S. Ed. den selven dragen/ende vond
daer Leuwen den Secretaris vande Ambassadeurs/ die my kennende
vriendelich aensprach/my presenterende zyne vriendtschap / ende vra-
gende nae myn logys/seggende my te willen komen besoeken. Ick
seyde hem myn logys/dan hy en quam nopt. Dan's anderen daeghs
romende by den Heer van Boissise / om S. Ed. te spreken van D.
Grotio , vraeghde ick S. Ed. of de H. H. Ambassadeurs (die ick wist
daeghs te vooren by S. Ed. gheweest te zyn) van Grotio niet en had-
den

den gesproochken. **H**y zeyde Neen : Maer sepde hp/ Sy hebben wel „van u gesprocken/en geseyt datse u ghesien hadden totten President „Jannin/en dat sy meenden/dat ghy hier niet te vergeefs ghelikomen „en waert. Ende dat S. Ed. had geantwoordt: wat iſſer u aen ghele- „gen/ soo hy hier syne verseelkieringhe komt soecken / om u gheweldt te ontgaen? Daer op sy niet en hadden gereplieert. Ichi sepde/ dat d' Ambassadeurs my niet en hadden ghesien by den President / maer wel haer Secretaris : Voorzts appoointeerde S. Ed. my teghen Son- dagh/ om dan wat naerder beschept te hoozen van mijne saeck. Dit geschiede. S. Ed. sepde my doe/ dat hy ende de H. President van mijn verfoech hadden ghesproochken metten Cancelier/den Garde-seaux[Se- gel-bewaerder] ende andere vanden Raedt. Dat de Coningh geheel ge- resolueert was aen te houdē aende Ambassadeurs/ ende hun te seggen/ indien sy pewers in wilden gegratisceert zijn/dat sy de Weduwe en- de kinderen van Barneveldt hare goederen / den Heer bander Nylen ende andere gebangnen hare vrypheyt/oock allen anderen welcker goe- deren zy geconfisqueert hadden om dese saeck / wederom gheven/ ende in't generael aen alle/die van onse ghesintheupt waren / vrye exercitie verleenen mosten/doende de persecutien op houden. Ende soo sy dat immers niet wilden doen/dat in allen gevalle ick ende mijne vrienden/ oock al die in Dranckrijck onder de protectie des Coninghs souden willen woonen/aldaer onder S. Majesteyts protectie souden hebben vry vertrech. Ichi houde immers (sepde hp) dat het dat is/dat ghy ver- soeckt. Mijn Heer/sepde ick/ Ichi had u Ed. oock ghesproochken van mijn persoon int' besonder; want geener Predicanten goederen en zyn geconfisqueert gheweest als alleen de mijne. Nu beken ick wel/ dat ick van al te gheringe consideratie ben / dan dat een soo groot Monarche voor my soude sprecken/ evenwel kan u Ed. wel dencken/wat redenen ick hebbe/ te wenschen/dat 'tselue mochte gheschieden/ hoewel ick dat soo formeelick niet en hebbe derren versoecken van S. Majesteyt/aen- gesien zy immers soo weynigh reden hebben haer in dat stuck weypge- righ te stellen ten aensien van my/ als in alle de reste/ jae weynigher. Ichi bid u/mijn Heer/daer op te willen letten. Ja sepde S. Ed. dat is gearresteert/datinmen oock in specie van u Wtenbogaert (alsoo noemde hy hier mijn naem) sal sprecken/ende u saeck ernstelick recommende- ren. Ichi antwoorde: Ichi weet/mijn Heer/dat eenighe my seer haten/ en yet sullen willen voortbrengen tegen my/als men van my sal spre- ken/gelyck oock van alle/die van mijne conditie zyn:maer soo dat ge- schiede/ende ick daer tegen mocht werden gehoort/u Ed. ende alle den Raedt sal sien/hoe ick my verdedigen sal. 'T is onnoodigh/sepde hp: Ghy zyt al ghejustificeert bp ons: Sijn Woorden waren / Vous estes tout justifié pres de nous:Nous savons comment tout est passé, & qu'ils vous ont fait grand tort: Ne vous mettez pas en peine de cela: [Ghy zyt al ge- justificeert bp ons: Wp weten hoe't alles gegaen is/ en dat sy u groot ongelijck gedaen hebben. Weest daer niet over bekommert.] Daer „op ick sepde: Mijn Heer ick bidde u ootmoedelick dese saecke voor ge- „recommandeert te houden / ende dat wyp alle wederom in vrypheupt

„gestelt mogen worden/ ende wyp in 't landt komen moghen / met op-
„houdinghe van persecutien/alsoo wel ick/als de andere. Wyp sullen
„alle voor den Oningh bidden / soo langh als wyp een droppel bloedt
„in 't lyf hebben. Ghy hebt ghehoort (sende hy) wat ick u ghesepdt
heb. Voorzg vraeghde hy / die van de Religie hier/ zynse u niet ko-
men besoecken? Neen/septe ick. Niemant vande Ministers? Niet een/
antwoorde ick. Zijt gh'haer niet wesen besoecken? Vraeghde hy. Neen
ick/septe ick. Hebt ghy Tilenum niet ghesien? Vraeghde hy. Jae/
sepde ick/maer die en reecken ick onder de Ministers niet/want hy en
was het noyt/maer Professooy/die mede tot Sedan soo veel als gedes-
poerteert is om onse ghevoelen. Ende als ick by hem was/vondt ick
daer Messrs. Horroman ende Anjorrant Sulli. Ghedeputeerde van Gene-
ven/welcke leste my gekent hadde inden Hage/ende wetende wat dienst
ick de Stadt van Geneven op 't schrijven van Monsr. de Besze aen my/
ende op 't solliciteren eerst van Mongr. Lectius/nae van hem Sulli/
als Gedeputeerden der selver Stadt/ aende Heeren Staten Generael
ghedaen hadde voor eenigh Jaren/my daer siende by Tilenum/ noch
seer daer van bedankte. Ick ben blijde / sepde hy / dat ick het wete:
Ick waegh het om oorsaeken. Neen (mijn Heer) sepde ick / ick sal
de Ministeren niet veel besoecken/ noch sp my: Dare liefde tot my en
is soo groot niet/ dat sp my veel besoecken sullen/al kennen sp my wel
ende weten dat ick in afflictie ben. Ick ben Catholyck/sepde S. Ed.
hier op/ende hope door Godts genade Catholyck te sterven/ maer ick
deplorere/ 't Schisma soft de Scheuringhe/dieder is inde Christenheyt.
Ick heb altydt gemepnt/datmen eens soude dencken op verenigingh.
Maer gheelyck d' onse alsoo oock die vande Religie zyn al te scherp:
sont trop aspres/Waren sijn Woorden. Ende dewyl sp u luyden niet heb-
ben willen verdagen/wat apparentie /dat sp ons souden verdaghen/
meesters zynde? Ick repliceerde/dat onder ons debat was gheweest
niet alleen vande waerheyt/maer sonderlingh mede vande nootsaekelijc-
heden van questieuse poincten. Daret de nootsaekelijckheid niet
bewesen kan worden/ende de waerheyd gefundeert is in Schriftuer-
plaetsen / die niet soo claer en zyn datmense nootwendigh moet ver-
staen op eenerley sin/maer verscheydelijck konnen upgelept worden/
daer behooxtmen malcander te verdaghen/ sonder andere te dwingen
tot sijne opinte. Dit hebben/sepde ick/onse parthijen niet willen doen/
maer hebben dat verschil ghedecideert nae haer zin/ende articulen des
geloofs daer van gemaeckt/Willende/ datmen iust so gelooven ende
leeren sal van die poincten/soo sp 't verstaen. Was het niet (sepde ick)
een groote temeriteyt van Calvin soo een absurde opinie te dragen te-
gen de gheheele antiquitert? S. Augustijn / metten welcken alleen hy
sich voornamentlick wil behelpen / sepdt wel wat daer van / maer en
gingh op veel nae soo ver niet. De Kerck en heeft evenwel Augustini
ghedoelen in dit stuk niet ghecanoniseert / maer definitieerde alleen
't stuk vande Genade tegen Pelagium: Maer ons Doortsche Syno-
dus heeft derren canoniseren dat noyt en is gedefinieert/ en 't Fransch
Synodus van Alz heeft het noch gaen besweeren met een selsamen
ende

ende in de Reformatie ongehoorden eedt. Noch/zepde ick/hebben wy een verschil niet hun over de Authoriteyt der Gverigheyt / daer van wy soo geboelen / dat wy niet en sijn lypden die eenen Staet soeken op te rechten in den Staet / soo de H. President Iannin my onlanx zepde van dese/ende en stonden niet toe/datmen de wapenen aenname teghen sijnen Prins puerlick om de Religie / ende oversulcx/ indien het sijn Majesteyt ghelyckde ons te nemen in syne protectie / hy en soude geen getrouwier Onderdanen hebben als ons. Dit discours op die 2. saecken (dat al wat langh duerde / om dat ick sagh / dat S. Ed. seer daer nae lysterde behaeghde hem sonderlingh. Hy waeghde/of ick Bertium gesien hadde. Ick sepde Neen. Ende soo hy merkte aen mijne contenante dat ick daer in heel koel was / zepde hy. Le vous prie voyez le. [Ick bidde u/besoekt hem.] Siet hem doch/Ghp weet zynen teghenwoordighen Staet / hy sal u sijner redenen segghen. Mijn Heere (sepde ick) ick weet zyne redenen wel / 't en sijn (mijns oordeels) die redenen niet die hy sepdt: le le cognoy de long temps. [Ick kenne hem al van over langhe]. Ick ken hem van veel Jaren. Alsoo nu S. Ed.hier op sweegh / nam ick mijn asschepdt/biddende/dat my mocht gheoorloft zyn's anderden daeghs weder te comien/ om te verstaen/ of onse Ambassadeurs haer asschepdt hadden; want men zepde/ dat zp dat dien dagh souden krÿgen. S. Ed.zepde/ ick mocht weder komen/ als het my soude believen.

Den 1. sijnde Maendagh voor Paesschen/ben ick weder by den Heere Boissise ghegaen / die my sepde / dat de Raedt vanden Coningh d'Ambassadeurs had verlaert / dat zyne Majesteyt haer wilde graticeren/midts voor eerst satisfactie doende van't gheen zp hadde geattenteert teghen zyn Authoriteyt / ende van't onghelyck sijne Raden. aenghedaen: Doorts over't stuck van Mr. de Barneveldt ende alle de gene die met hem waren ingespannen gheweest inde selve saeck / oock dat S. Majesteyt verstandt/dat zp de Weduwe/kinderen/my ende anderen souden restitueren hare geconfisqueerde goederen/de gebangene los laten/accommoderende hare onderdanen in vrede/op dat niemandt meer oorzaek en hadde te klagen over de geschiede veranderingh/ ende dat /dit gheschiedt zynnde/ de alliantie soude konnen worden vernieut. Sepde voort / dat de Raedt haer dit eerst hebbende aengesept/ den Coningh hun/als zp gingen oorlof nemen van S. Majesteyt/ tselve hadt gesepdt / namelicke / dat wanneer zp hem souden hebben contentement gegeven op't ongelijk sijne onderdanen ende zynen Raedt aengedaen/ oock wel soude sijn met hun epgen onderdanen / hy alsdan occasie hebben soude d'alliantie te vernieuwen. Doch/zepde S. Ed.daer by/ dat d'alliantie niet soude worden vernieut sonder den Coningh van Engeland/om alle jalousie te vermijden. Ick/oordelende by mijn selven/ dat / hoewel dat alles soo mocht zyn voorghestelt / evenwel daer van niet soude komen / waeghde / Indien de Heeren Staten jegens hare verongelyckte Onderdanen even onbewegelick bleven / ende eenighe der selver moghelyck souden willen 't Landt verlaten ende elders gaen wonen/tot Cales, Diepe, of in eenige andere Zee-stadt in Vranckryck/

rijck/ of S. Majesteyt die soude willen nemen in syne protectie/ ende de selve vrypheyt vergunnen als anderen. S. Ed. zeyde Iae/zp mochtē komen in alle vrypheyt. Ick vraeghde vorder: Of hun/in sulcken cas/in die plaatse/daer zp souden moghen nederlaen/ soude worden vergonst vrypheydt van exercitie/ afgesondert vande exercitie der Hugenotten/ oock om te doen drucken 't gheen sy noodigh souden achten tot voortstant van hare sacck/ tegen hare partijen/mits te vozen synde gebissteert by sulcke / die S. Majesteyt daer toe soude willen committeren/ mits oock dat die soodanige vrypheyt souden genieten haer souden draagen in alle modestie ende stilligheydt onder de ghehoorsacainheyt van S. Majesteyt. S. Ed. antwoorde/dat sy vrypheydt souden hebben in hare hupsen sonder eenighe recerche/maer dattet zyn swarigheyt hebben soude separate vergaderingen te accorderen: waer op S. Ed. vorder in 't breede begonde te discoueren over de scheuringhen der Christenheyt om de Religie/ twelch hy ende vele Catholijcke met hem/ seyde hy/sonderlingh deplozeerden/den welcken onse voet/ die wy in Holland hadden voor ghehad/ van/niet tegenstaende eenighe verschepdenheyt van gevoelen in eenige disputabile poincten/daer aen de saligheyt niet en hingh/ evenwel eenigheypdt te houden in den Godtdienst ende malcanderen te verdzaghen/ sonderlingh wel hadde aenghestaen hoewel ick (seyde hy) in 't gevoelen Catholijck ben) ende doen hopen/ dat dat alsoo in Holland/ onder de Ghereformeerde aldaer/ synde ghepassert/ oock metter tydt den Hugenotten in Vranckrijck soude hebben ghesmaect/ ende datmen allencykens hadde moghen sien/ of niet eenighen voet van moderatie ende tolerantie tusshenden Ghereformeerden ende Catholijcken/ oock in Vranckrijck/ [overmidts de Libertez des Eglises Gallicanes] vrypheden vande Fransche Kercke/ in dat Ryck particulierlyck) hadde konnen worden gebonden. Ick seyde/ dat die gedachten seer losfelyck ende pryselick waren/ maer dat ick nu soo veel hadde ghesien in Holland/ dat vande Calvinisten gheen moderatie tot soodanighe tolerantie en wag te verwachten: want (seyde ick) hebben zp ons soo hardelick bejeghent ende niet willen verdaghen in een soo Schriftuerlick/ sacht ende stichtelick ghevoelen vande Predestinatie metten aencleven/ maer ons soo bitterlick upgteworpē/ om staende te houden soo grouwelycke pernicieuse opinien/ als zyn de hare in die materien/daer aen de Spnodus van Alz haer zegel gesteekken hadde/ wat soude van 't vorder te verwachten sijn? Hier op discouerde ick vorder in 't breede met S. Ed. wat vordel het metter tydt soude kunnen geben in Vranckrijck/ om de hevigheyt der Hugenoten/ oock/moghelijck/ hare wederspannigheden teghen S. Majesteyt te breecken/ indien den onsen aldaer vrye afghesonerde exercitie soude worden vergonst/ ende hoe onse manier van doen metter tydt voort soude kunnen upgtreibyd worden tot alle moderate Catholijcken: waer op S. Ed. my met attentie ghehoort hebbende/ seyde te bekennen/dat myne insichten hare redenen hadden/ ende dat hy daer op wilde letten/maer dat hy ongerade vont 't selve nu voor te stellen. Ick vraeghde S. Ed. noch/of ick ende andere/die hier souden moghen comen

woonen / niet en souden moghen genieten exemptie van 't recht van d'Aubeigne, om dies aengaende als andere natuerliche Françoisen getracteert te worden/ gheijc sulcr by Tractaet vergonst was aen alle Inwoonderen vande ghe-unieerde Provincien. Hy antwoorde Iae/ ende dat dat geen difficulteit hebben en soude. Dooorts porde S. Ed. my seer voor mijn persoon / om te Paris te comen woonen / my verseckerende/dat ich wel getracteert soude worden:dit zepde S. Ed. so in generale termen / segghende alleen daer by/dat als ich daer nae wilde lopensteren/hy naerder niet my soude spreecken. Ich bedankte S. Ed. seer/ende sepde daer op / noch niet te konnen resloveren / maer dat ich eerst naer Brabant een repse moeste doen / ende nam daer mede myn afscheit met alle dancksegginghe.

S namiddachs ginck ich by den H. President / maer alsoo S. Ed. gereet stont/om in zijn Carosse te gaen/zepde hy/mp ziende/met korte woorden/Dat hy minne saeck was indachtigh geweest/maer dat hy noch dien dach vande selve saeck gingh spreecken metten H. Cancellier/ my appointerende tegen 's anderen daechs 'sinorgens vroech tusschen ses ende seven uren. Te dier ure daer synde gekomen/gaf hy my straxx audience / ende sende last te hebben van myn H. de Cancellier ende den Raet my te segge/Dat / Wanneer ich daer soude willen komen woonen / ick wellecom soude sijn/ende aldaer binden alle seckerhept. Dooorts/ dat onse Ambassadeurs haer antwoordt hadden : Dat de Coningh claeghde over vele expressen by de Staten getoommitteert tegē sijn Onnderdanen/mitsgaders over andere hare riesmauvais comportemens [seer quade comportementen] (sepde hy) soo aen hem als aen syne Liaden en/ andere zyne vrienden begaen : Doch dat S. Majesteyt dies niet teghengstaende te breden was haer niet te verlaten/maer dat hy voor al wilde/dat zp de Weduwe ende kinderen van Mr. de Barneveldt ende allen anderen/ oock my/souden restituieren de goederen/ die zp hadden geconfisqueert/ de gebangeng deser sake halven in vphaupt stellen/ de gebannens weder vrijelijck laten incomen/ende haer onderdanen contenteren doen. Op alle 't welch d' Ambassadeurs goede hope hadden ghegeven. Dooorts dat de Coningh zijn onderdanen / die qualick van hun waren getracteert gheweest/ ende geklaeght hadden/datmen haer aldaer gheen Justicie en dede/ aen hun hadde gherenbopeert/ die daer toe seer noode hadde verstaen / doch waren in't epnde te breden gheweest/op 't woordt by d' Ambassadeuren ghegheven/ dat hun goede ende korte expeditie soude wederbaren. Met een sepde hy/ que le gros Bockhorst, dat de grobe Bockhorst (soo sprac hy) hem had geseyt/(dese tydingh had ick al te vooren/en hadde dese den Heer President geseyt) que Grotius eltoit evadé, [dat Grotius ontkomen was/] spracerkende van hem (sepde hy) assez honestement: seer eerlick: waer op ick hem sepde (sepde H. President) que Grotius n'avoit pas merite un tel traictement: dat Grotius niet verdient en hadde soo ghetracteert te zijn. In somma / dat hy hooppte/ dat wþ alle weder in 't Landt souden komen. Maer soo veel u aengaet / sepde hy / indien ghp u woningh hier in Vranckryck nemien wilt / ghp mocht het doen en toutte:

toute liberté, [in aller vphedt.] seggende/dat hy achte/dat ick nergens beter en konde wesen als te Parys: ende met een: Si vous vouliez retourner a nostre Religion, j'ay charge de vous dire que le Roy vous traittera fort bien, pour vivre à volstre aise. Ie vous affectionne, & nous tous, croyez cela: [Soo ghy tot onse Gelige wederkeeren woudt/ hebbe ick last u te seggen/dat de Koningh u seer wel tracteren sal/ om op u gemack te leven. Ick ben u geaffectionneert/ ende soo zijn wp alle: geloofst dat.] Hier op sweegh hy/als wacht ende wat ick daer op soude seggen. Ick „,antwoorde / dat ick syne Majesteyt van sulck een gunste ootmoede-„,lick bedankte/als oock myn Heeren van synen Gade/ende hem me-„,de. Daer hy doende dese woorden: En wat dat ander punt aengaet/ „,Myjn Heer/dat is een ander materie/die wp overstaren sullen/soo het „,u geliefst. Lett'er op/ seyde hy/ ghy sult heel wel met ons wesen/ en „,sult ons konnen dienen; maer wp en willen u niet perssen/ wp en „,perssen niemand. Ick Wenschte/dat ghy hier quaemt/maer soo ghy „,liever te Calis/ Diepe/ Caen of elders woonen wilt/ ghy mooght „,daer in doen na u belieben/ ghy ende uwe vrienden. Maer ick wilde Wel(seyde hy)dat ghy by ons blijven wildet. Voorzts sprack hy van een Request vande weduwe Barneveldt/ met enighe brieven aen enigen vanden Haedt; oock van Peckio, hoe die inden Hage gevaren was: van Engelandt/hoe dat tot ons Landt ghesint was: van Grotio, dat die op den wegh was derwaerts/ ende dat ick dien wel mochte wachten/ eer ick vertoogh nae Brabant/ ende dat hy moste repsen nae Fontapnbleau/ daer de Coningh was: noch vande beloften/die onse Ambassadeurs hadden gedaen tot het redres van onse affaires:maer ick seyde op dit leste/dat ick geen opinie en hadde/dat daer van yet soude baluen/ ende sprack daerom van't stuck van Naturalisatie/of wp die niet souden mogen genieten/ gelijck andere Inghesetene vande Geunierde Provincien. Maer op S. Ed. antwoorde / dat hy niet en wist / of die de Geunierde Provincien gheaccoerdeert was:maer wat anders ist (seyde hy)dat te accorderen aen een particulier viend/als ghy/wat anders generalijck aen allen. Voor u (seyde hy) en sal dat gheen difficulteit hebben/oock behoeft ghy niet becommert te sijn voor de kosten/die ordinaris daer op loopen/dat sal geen swarighheit hebben/seyde hy: Ick sal alles besorghen bryten uwe costen. Ick bedankte S. Ed. seer/ ende nam daer op myn afgescheydt. Hy seyde my oock à Dieu, ende dat hy alle tydt gheneghen soude sijn my playsir te doen / ende soo hy noch wat hoozde / terwyl ick hier soude sijn (want ick wilde wachten nae de komste Grotij) hy soude het my laten weten.

De H. P. Ambassadeurs verreyden den 13. April/ Dijnsdag nae Paesschen: ten selven dage tegen den nacht arriveerde de Heer Grotius/dien ick gingh verwillecomen den 14. Soo ick dit meynide den H. President te gaen seggen/was S. Ed. dien morgen vertogen nae Fontapnbleau by den Coningh. Ick gingh het daer nae boodschappen aenden Heere van Voissise/ die seer blije was/ ende my badt D. Grotium sijn halven te verwillecomen/ ende te seggen/ dat zyne comste seer aengenaem was / ende dat hy verlanghde hem

Ic sien / dat onse Ambassadeurs verrept waren etc.

Met D. Grotio sprekenende / verhalende hoe ick hier gebaren was / behaeghde hem alle myn doen seer wel / ende bysonder / dat ick my soo vrymoedelick hadde ghepresenteert te verschynen inden Raedt des Conincx by de Ambassadeurs / om daer onse saeck te verdedighen / indien de Raedt dat goedt vont / seggenende / dat hem dat doek dienen soude / om te weten / hoe hy hem in sijn stuk soude draghen. Den 16. vypdagh gingh ick den Heere van Boissise (die mede op zijn vertreck stont nae Fontainebleau) à dieu segghen / die my met groote beleeftheit bedankte / ende alles goedts toesepde / indien ick daer quame woonen ('t welch hy wenschte) ende andersfins / waer hy konde. Hier op verreyde ick met D. Borrio ende myn Dienaar / van Parjs / den 26. Aprilis / ende arriveerde tot Brussel den 4. Mep. 1621. Dit is in 't korte myn wederbaré in Franckriick op myne eerste repse derwaerts / geduerende myn ballinghschap / 't welch ick heb ghestelt genoegh van Woozde te Woozde upt myne memorien te dier tijdt gehouden / alleg versch 3^ende geschiedt / half fransch / half nederduutsch / ende alshier soo particulier heb willen verhalen / ten dienst van die ghene / die begeeren te weten / wat inde werelt / ende sonderlingh te hove / omme-gaet.

'T Sestieme Capittel.

Ick reyse ten tweede-mael in Vranckrijck, Requestaenden Coningh.

Mijn wedervaren by den Cancelier ende andere Heeren. By den Eerli-Bisschop van Rouen. By den eersten President van Normandien, ende den Hertogh van Longeville, Declaratie des Coninghs voor ons. Reyse nae Hamborgh ghesteuyt. Aenden Baillou van S. Sever.

Glijck ick giste / en opereerde de recommendatie van S. Majesteit ende syne staten aē onse H.H. Ambassadeurs niet tot voordeel: Immers vernamen wþ daer van geen effect. 't bestand liep ten eynde. De saecken stelden haer weder ten oorloge / by de welche ick ende myne Mede-broeders / Mr. Simon Episcopius, eertydts Profes- soz der Theologie inde Academie tot Lepden / ende de Gerw. Petrus Cupus, voormaels Predicant tot Woerden (bepde mede met andere van hare Ampten af ende upt het Landt gheset om de Remonstrantsche saeck) die van Ceulen weder t' Antwerpen gekomen warē / in Vyandē lant niet wilden blijven. Sijn derhalven te samē / in 't geselschap vanden Erentfesten Mr. Jacob le Petit Doctor inde Rechten / mynen sonderlingen ghetrouwien v̄t / en hulper in myn Ballinghschap / ende den E. Iean Usselincq, upt Antwerpen (na dienstlike bedanckinge aende Achtbare Magistraet voor der selver beleefde hospitaliteit) gecheperden den 24. Augusti / ende gearriveert tot Rouen den 31. Hier wierd ick schielick

schielich krank: Maer de Heer hielp my haest op de been: soo dat wy den 8. Septembrys vroegh Bouen latende/den 9. 's avonts tot Parys Wel aenguamen. S. Majesteyt was daer niet. Met myn Heer Hugo de Groot ghecommuneert hebbende / gingh ick eerst de handen kussen vanden Heere President Leannin. Ick was S. Ed. willecom/ die my verseeckerde vrylyck in Vranckrijck te sullen moghen woonen/ waer het ons geliefde wilde oock niet/dat wy de hope van vrye exercetie vande Religie souden laten baren/ende riet/ dat wy tegen de komste van S. Majesteyt (die verwacht wiert) een Bequest daer toe dinessende souden vaerdigh hebben. Ick besocht oock den Heere van Boissise, die my mede seer vrienlick ontsingh/ende verstaen hebbende/dat wy ons op de Saubegarde van S. Majesteyt / die wy vertrouden ons niet te sullen gewegert woedē/verlatende/ons liever souden ter wooninge setten binnen Bouen/ om de bequamighept dier Stadt hoor onse gelegenthept/dan elders/sepde/dat/als wy immers geen sin en hadde tot Parys te blijven/t welck hy liever soude sien/hy meynde/ dat wy wel verkozen hadden. Verseeckerde my oock vande Saubegarde des Coninghs/ beloovende daer toe alle hulpe/ hoewel (sepde hy) S. Majesteyt d' oorloghe tegen de Hughenotten hadde besloten/ als de selve niet konnende ledigh staen / ten ware hy syne Croone wilde werpen voor der Hughenotten voeten: want (sepde hy) sp Willen den Coningh beletten de gheestelijcke goederen (die in syn macht zyn) te geben daer 't hem gheliest; Soo dat de Coningh de Religied' oorloghe niet aen en doet/maer de factie. Hier op een repstien hebbende ghedaen nae Fontaine-bleau, ende wederghenkomen zynde tot Parys: verhaelde ons myn Heer de Groot upp het Testament van Mr. du Vair , Garde-seaux, [Mr. du Vair Seghelybewaerder] dese Woorden/ le conseil que je meurs Catholique , mais j'ay souvent desiré une reformation , & deplore qu'elle est empeschee par l'avarice & ambition de ceux qui la debvroyent procurer. [Ick bekenne / dat ick Catholijck sterwe/maer ick heb dijkwilg na een Reformatie gewenscht en beklaage / datse belet wort dooz de gierigheyt en grootshyp der ghener/ diese behoorden te bevoerden.] Gheresolveert zynde weder te keeren na Bouen/om onse wooningh daer te nemen/gaf de Heere Jan-nin my een Recommendatie-brief mede aan Monsieur de Riez eerste President van 't Parlement van Normandien. Comende weder by den Heer van Boissise/om myn asschept mede van S. Ed. te nemen/maecte my de selve een langh discours vanden ellendighen Staat van Vranckrijck/ seggende onder anderem/ dat de Hugenotte haer niet en wilden bupghen tot ghehoorsaemheypdt / ende dat de Catholijcken 't vryz stoochten. Ende alsoo S. Ed. riet voor ons vertreck nae Bouen oock den Heere van Hillery Cancellier aen te spreecken / ginghen D. Episcopius ende ick te samen by den selven/ ende ghehoor verkreghen hebbende/ verclaerde ick wie wy waren/ van waer ende waer toe wy quamen/versoeckende syner Ed. gunste/om onder S. Majesteyts proctie in 't landt te mogen woonen. S. Ed. besegende ons seer beleefd/ seggende/ dat hy veel van ons had ghehoort/ met-lijden met ons hadde/

hadde/ons voor broome lypden hiel/ ende ons verseeckerde in Vranck-
ryjk soo wyp te fullen zjn als hp in sijn eygen hups / ende dat S. M.
ons mogelyck meer gunste soude bewijzen als die. Voorzts epeschende
onse namē/ende verstaende/dat onse meeninge was nouen te kiesen tot
onse woon-plaets/vraeghde hp/waerom niet soo lief te Parijs als daer:
Waer op onse redenen ghehoort hebbende/preeg hp die seggende, dat hp
ons vriend wilde zjn ende ons de hant bieden in alles hp konde.

Den 8 Octobris weder tot nouen ghekommen zjnde/ vervoeghde ick
my ten eersten by den Heer eersten President/ ende gaf S. Ed. de brie-
ven van recommendatie / die ick hadde vanden H. President lanoine:
Die ghelesen hebbende ontfingh S. Ed. my met sonderlinghe vrien-
delickhepdt ende beleefthepdt/ segghende: hoewel dat hp my van aen-
sicht nopt gesien ende ghekent en hadde/ dat hp my nochtans gekent
hadde door de vermaerthept van myne name alijt in deughde/dat ick
seer wellekom was / en dat ick daer onder de bescherminghe vanden
Koninch volle seckerhept hebben soude. Daer is maer/ sepde hp/ een
punct/ dat ick niet en wil nalaten u te seggen/ als een wijs man : te
weten/ dat die bande Religie in dit Koninkryjk seer facteur zjn:
daerom sult ghp wel doe/bat ghp u van't geselschap van onse Gere-
formeerden af-houdt: ten minsten/soose u komen besoeken/en laet-
se in geen grooten getale by u komen. Ghp sult oock wel doen sepde
hp/sonder onderschept soo wel met de Catholijcken als met de ande-
ren om te gaen. Voorzts vraeghde hp/ waer ick loegerde/ ende al-
soo ick sepde noch geen vast logys ghenomen te hebben/ maer noch te
zjn inde publicke herberge/ verwachtende myne familie/begeerde hp/
dat ick/ vast logys genomen hebbende/ hem t selve soude doen weten
ende dichtwils komen besoeken. Myn Hupszouw den 30.upt Holland
geromen ende logys genomen zjnde/diende ick sulx den H. Pre-
sident aen den 15. Novembris/te liever/om dat secker Schepen/ ghe-
vraeght zjnde wat wyp voor lypden waren/ geantwoort hadde(soo ick
bericht was)dat wyp waren Hollandsche Ketters. S. Ed. kreegh lust
met my te discoueren van verscheden saecken/ ten lesten oock vande
Religie/ vraghende onder anderen/ of ick niet soo wel en soude kunnen
met eene goede conscientie den Roomsch Catholijcken Godt-dienst
volghen / als d' Apostel Paulus dede ten opsiën vanden Joodtschen
Godts-dienst / als hp met andere inden Joodtschen Tempel gingh
sich repnigende en offerende/soo wyp lesen Act. 21. hoewel de Joodtsche
Ceremonien waren afgeschaft. Ick antwoorde dat de Joodtsche Ce-
remonien van Godt waren ingestelt/de Roomschē niet. Dat oock de
Joodtsche te dier tjt/als Paulus dat dede/noch niet preciselick afge-
schaft ende verboden maer indifferent waren / soo langh de Tempel
stont/ende derhalben gheooft/tot stichtinghe/ bumpten d' opinie van
daer dooz ghorechtveerdight te worden : maer dat 't gheen voor de
Predicatie van't Euangeliū in dien deele van Godt gheboden / nae
Christi komst/ soo langh de Tempel noch stondt/ middelmatigh ghe-
worden was/ epntelick/ de Tempel met sacrificien met al/ om verre
synde / pycrys verboeden ende niet meer indifferent en was: hier upto

infererende/ dat veel meer de Roomscche Ceremonien ongeoorloft waren/ als van Godt nopt ingestelt. Hier op swergh S. Ed. ende veroorlofde my nae hups te gaen. Eenige tydt daer nae namelick den 24. Decembris Versavond/ ontbood S. Ed. my wederom/ seggende dat de Hertoghe van Longueville Gouverneur van die Provincie my begeerde te sien ende te sprechen / ende dede my door zyn Secretaris vp S. Excel. geleyden den 27. der selver maendt. Inde kamer komende/ vondt ick in de selve vele Heeren/ onder de selve oock geestelijcke/ soo my doch aende habijten. S. Excel. my siende tradt my toe/ hiet my vriendelick Wellecom/ ende my alleen wat aflepende/vraeghde nae tydingh ende de gelegentheydt van ons Landt / oock nae S. Excel. Prins Maurits/ ende des selven Broeder Prince Henrick. Vraeghde oock/ wanneer ende met wien ick gecomen was/waer wop loegerden/ waerom wop upt het Lant gheweken waren / ende wat ons different ware inde Religie. Ick gaf S. Excel. 't beste ende voorzichtighste bescheidt op alles dat ick konde / 't welck de selve scheen niet qualijck te bevallen. Voorts begeerde hy te weten myn ghewoelen op 't stuck van 't Heiligh Sacrament des Altaers (du S. Sacrament de l' Amel seyde hy) hier docht my dat ick most voorzichtelick antwoorden / om S. Excel. in d'eerste aencomste geen aenstoot te gheven in een stuck dat de Roomscche soo hoogh drÿven/ende evenwel mijne Conscientie bewaren: Sepde derhalven/ dat wop daer over met de Ghereformeerde in Hollandt geen different en hadden. Maer wat gheloofst ghy daer van? vraeghde hy. 'T selve in substantie (seyde ick) dat al de Ghereformeerde Kercken / oock in Frankriek / daer van ghelooven/ volgens hare Confessie/ bereydt u Excel. 't selve naerder te verclarren/ indien 't de selve gheliefst my daer op vorder te hoozen met patientie. Neen seyde de Hertoge terstont/ ick heb genoegh 't is onnooigh: ende voorts knap afbreckende seyde / ick weet dat de Koningh u in syne protectie neemt/ dienvolgende sal ick u oock protegeren van wegen S. Majesteit ende sal u vrient zyn. Hebt ghy my vandoen/ sprekt my vryelijck aen. Ick kusse S. Excel. handen met danksegginge ende gingh henen / rapporterende daer nae den Heere eerste President (die 't selve had begeert/ ende daer nae seer curieux was) myn wederbaren/ 't welck S. Ed. niec en scheen te mishagen.

Schrijven ontsanghen hebbende inden aenbante Januarij 1622.upt Parys/ dat ick diende metten eersten daer te comen/ tepsde ick / op 't goetbinden mijner mede-broederen Episcopy ende Cupi/derwaerts/ den 6. der selver maent in 't geselschap vande voornoemde Mr Jacob Le Petit. Daer sijnde ghecomen den 8. ende ghesprocken hebbende met den Heere de Groot/ leverde ick den 11. aende H. President Janin den brieft vande H. Eerste President van Normandien/ aenden welcken de Heer Janin my eerst hadde gheremunideert/ende den welcken ick myn vertrek op Parys hadde te kennen ghegheven. S. Ed. d' oorsaek van mijne comste vernomen ende daer op wat met my hebbende gediscoureert/adviseerde eene Requête te stellen aen S. Majesteit tegender selver komste. Dit gheremunideert hebbende met de

Heeren

Heeren Grotius, Tilenus ende François Dor (d' eerste vande twele leste
was gheweest Professor / d' ander Predicant tot Sedan / bepde als-
daer ghedepoerteert om 't Remonstrants ghevoelen / ende Woonden
nubinnen Parïjs) ende wetende hier over de meeninghe van Episcopi-
us / Cupus ende Sr. Daniel Tresel / die haer / neffens my / onthielden
tot Roüen / ontwierp ick / op aller begheerte / eene Remonstrantie
aen S. Majesteyt / dewelcke vande voornoemde Heeren Tileno ende
Dor gherozigeert ende in 't net ghestelt zynde / den Heere President
den 20. Januarij van my geleverd wiert. S. Ed. oozdelende / dat die
te langh was / om in S. Majesteyts haet gelesen te worden / riet daer-
om eene korte te stellen / ende evenwel de lange te laten gereet houden
soo die was / om den Heeren Commissarisen / die S. Ed. mynde gheoz-
donneert te sullen worden / om met ons mondelingh te sprecken geex-
hibeert te worden tot breeder onderrechtinghe. De korte daer nae bp
my mede gestelt / oversien ende in 't net gescheven synde / presenteerde
ick de selve aan S. Ed. den 24. Iupdende als volgh.

AENDEN CONINCK.

Sire

DJe haer voor de voeten van uwe Maj: hier met dese supplica-
tie ter neder werpen / zyn uwer Majesteyts seer ootmoedige /
geaffectionneerde / en gehoorzame Dienaers / de eene gebannen
upt Hollant haer Vaderlardt / de andere gedwongen upto Se-
dan te vertrekken / om oorsake van Religie / gegenwoordigh geblycht
in dit Rijck van uwe Majesteyt / om in alle Godtsaligheyt ende eer-
lichheit onder der selver protetie en gehoorzaemheyt der wetten te
leven : ootmoedelick biddende / dat het u M: belieue den Scepter van
sijn Coninghliche goedertierentheyt over haer upto te strecke / om ha-
re doleanciente verstaen / en daer van tot sijne gerustigheyt te ordon-
neren / het gene de selve oordeelen sal tot sijnen dienst te behoozen.

SI A E: De gemelde Supplianten vertoonen uwe Maj: in aller
ootmoedicheyt / hoe sp/niet konnende volgens het ampt vā hare char-
gen dissimuleren / ende noch min toestemmen en nabolen de dolinge
en abuySEN / die sp generalkt hadden in de Religie / die den naem van
Gerefiformeerde draeght in die puncten van de eeuwige Predestinatie
Godts / de verdienste vander doodt onses Heeren en Saligmakers
Iesu Christi / de genade Godts / de Wye wille / en de Volherdinghe
aenraken : alsoo het ghevoelen en de leete van velen onder haer in dese
stucken bevonden wordt regel recht te strijden teghen de waerheypde /
Godtsaligherdt / en goede manieren / als oock tegen 't gene de Chri-
stelike Kercke van alle oade tijde af gelooft heeft / ende noch hupden
daeghs geloovende is : dat sp Supplianten ter dier occasie grootelic
zyn geweest ende noch zyn geaffigieert. Want eenige vande princi-
palen van 't Lant met gewelt ende tegen de wetten gebangen gено-
men / en verschepeide Magistrate / onder welcker wetteliche macht sy

„de waerhept tegen de voorsepde dwalingen ende abuspen geleert had-
 „den/afgeset zÿnde van hare officie heeftmen in de Stadt Dordrecht
 „in Holland t' samengeroepen een Synode/inde welche de formele par-
 „thyen vande Supplianten/ haer als Rechters hebben inghestelt/ en
 „de selve/ sonder in conserentie van het gene dat in geschil staet te wil-
 „len treden/ende sonder haer toe te laten hare rechtveerdige en noodige
 „defensie/onrechtveerdich gecondenneert/van hare diensten afgestelt/
 „ende onbarmhertigh doen jaghē upt haer Landt / waer men noch
 „dagheleyc seer wzeede persecutien doet tegen veel dysenden persoos-
 „nen/die vande selvige waerhept professie doen. Dordters/ S J A E/
 „in plaets datmen ghehoopt hadde/ dat die vande ghesepde Gereför-
 „meerde Religie in dit Ryck/ respect dragende de seer wijse Inhibi-
 „tien en verboden door uwe Majt. gedaen aende Predicanten syne on-
 „dersaten van niet te kouen op de voorsepde Synode van Dordrecht/
 „des te meer sich wachten souden ergher te doen / soo hebben die haer
 „verstout in een Synode gehouden te Alez inde Cevennes de Suppli-
 „anten te condonneren/ en de Canons van de selve Synode van Dor-
 „drecht approberen/ jae self malkanderen met eenen extraordinarisen
 „ende nieuwē edet te verbinden/ nopt af te wjcken vande Leere inde
 „voorzepde Canons begrepen (die met even soo veel nieuwe Geloofs-
 „artikelēn hare oude Confessie begrooten) van alle Kercken ende
 „School-diensten upto sluytende alle die sulcken eedt sullen wepgeren/
 „en hare verderffelijcke dwalingen niet en sullen voor goet aennemē.
 „Alle welcke saken op het believen en goedbindē van uwe Majt. bres-
 „der verklaert ende waer gemaecht sullen konnen wordē. De gesepde
 „Supplianten dan soo getracteert zÿnde/ als gesepde is/ en om sulcke
 „occasien upt haer Landt verdreven/hebben geacht/ S J A E/gheen
 „sekerder vertreck te konnen vindē als in u Ryck/ t Welck van allen
 „tijden den lof gehadt heeft van te zÿn de haben en de toeblycht der el-
 „lendige: verhopende/dat uwe Majestēpt/die alreede met groot recht
 „den Tytel van een Goedt/ Rechtveerdigh Koningh met syne over-
 „bloedige dadēn verdient en geliregen heeft/ syne Koninklycke pro-
 „tectie niet en sal wepgeren aen de gene/die soo onrechtveerdelick ver-
 „drebēn zÿnde upt een Land/ in het welcke (geduyzende haer verblif-
 „ende charge aldaer) men opentlick erkende/dat het beste en seckerste
 „onderstut van dese selfs vryheypdt / naest Godt proceerde van dese
 „kroone: wiens groothedt altydt geweest zÿnde(naest t gene sp haer
 „Vaderland schuldigh waren)het voorwerpsel/ en oogemerck van ha-
 „re affectien/wenschen/ en gebeden/sullē sp hier na noch meer oorsake
 „hebben in dese plicht van getrouwicheyt te volharden/sonder ja haer
 „epgen bloed te sparen/soo dick en menichmale/als het den dienst van
 „haren weldader sal vereysschen. Daerom ist dat de voorsepde ver-
 „drebene ende voorbluchtige/seer ootmoedige/graaffectioneerde/ ende
 „ghehoorsame Dienaren van uwe Majt. voor de voeten van de selve
 „in aller ootmoedighedt haer vernederen/ de selve hertelick versoe-
 „kende/ om redenen als vooren/ ende om datse haer in een selve com-
 „munie niet en kunnen begheven/ met die van dit Koninkryck/ die/
 „sonder

„sonder eenige kennisse van saken / haer soo lichtbeerdigh veroordeelt
 „hebben / ende die sulck een heerschappye over de Kercken ende con-
 „scientien usurperen ; haer te willen nemen in uwe Conincklike be-
 „scherminge/ende soo haer als de gene die gheperst dooz de persecutien
 „ofte anders/na desen onder de gehoorsaemheypd van uwe Masi.haer
 „sullen begeven/de selve genade te laten ghenieten/ die t' V. M. ghe-
 „liest den anderen te vergunnen/haer toelatende vrye exercitie en pro-
 „fessie van hare leere / die verwesen en verworpen is van de ghene die
 „vooren genoemt zijn/niet teghenstaende datse met Godts woordt en
 „het oudt gheloobe der Christenen accorderende is. Ende dewyl dat
 „eenighe Leeraers van de Geyretende Gerefommeerde Religie
 „haer van selfs verboordt hebben te Nismes , Queuilly ende elders te
 „doen drucken de Canons van Dordrecht/ met de decreten/en het for-
 „mulier vanden eedt van Alez/ daerenboven noch uptgegeven hebben
 „een lasterlick boek met den titel van Anatomie oft Onleedingh van 't
 „Arminiaenschap, gemaectt by eenē vande Ministers van Charenton:
 „alles om hare toehoorders en aenhanghers te abuseren / en de Sup-
 „plianten ten onrechte lasterende / te verbloemen en staende te houden
 „hare grove en verderffeliche dwalinghen : Soo vinden haer de voor-
 „seyde Supplianten genootsaecht uwe Majesteyt noch daerenboven
 „in aller ootnoedighedt te versoecken/dat het de selve geltewe haer de
 „permisse te vergunnen/datse mogen laten drucken van haer zyde het
 „ghene sy tot hare justificatie noodigh sullen achten:hepliglyk voor
 „Godt/die de herten ondersoekt protesterende/ gheen andere intentie
 „te hebben / wanneer sy dese ruste voor haer conscientie verkrijghen/
 „dan haer soo te quijten tegen uwe Majesteyt/ als de selve van eenige
 „aldergetrouwste Dienaren ende Ondersaten soude mogen verwach-
 „ten : Belovende oock de vryheidt/ die haer vergunt sal worden/met
 „sulcke een inodestie ende discrete te gebrycken/ datter gheen occasie
 „van ergernisse upt en sal mogen komen: Ende datmen in 't ghene den
 „dienst van uwe Majesteyt/ en den welstandt van des selfs Coninck-
 „ryck aengaet/van haren 't weghen anders niet en sal vernemen/ dan
 „geduprige/pverige/en brandende ghebeden tot Godt/dat hy den Co-
 „ningh en sijn Ryck met alle Hemelsche ende Aerdtche segheninghen
 „overbloedigh wille verrijken.

De Heer President / dese Bequeste ghelesen hebbende / sepde / datse
 goedt ende wel gestelt was/ende dat ik de selve oock soude berthoonen
 aen myn Heer de Prince(alas hy soude getouuen zijn) aenden Heere Ca-
 celier,ende aenden Heer Garde-seaux:[Segel-bewaerder] Ick waeghde
 S. Ed.ofdaer hope wag van pet te verwerven. S. Ed. antwoorde/
 dat hy dat niet konde weten / eer den Raedt soude vergadert zijn.
 Pour moy (sepde hy) je tien que le Roy le doit faire , & plusieurs de son
 conseil sont de mesme advis : Vous n'avez que bien esperer, & assurez vous
 que je vous aideray & serviray fid ellement en tout ce que je pourray.
 [Wat my belanght(sepde hy) ick houde / dat het de Coningh behoocht
 te doen / en veele van sijnen Raade zijn al van't selve addys, Ghp
 en

en heft niet dan wat goedts te hopen : ende zijt verseeckert dat ick u helpen sal / ende getrouwelick dienen al waer ick in kan.] Metten Heer de Groot alles communicerende/gaf S. Ed. mij door occasie van sec-kere onse propoosten te lesen eenen brieft van wijlen Mousieur de Refuge (die Ambassadeur was in Hollandt anno 1613. als S. Excel. ver-eert wierdt met d' Engelische Garter of cousserbant) daer in stonden „dese Woorden / Que les Etats le feroient hier de la jarreure par le col & „par les jambes. [Dat de Staten haer met de Cousserbant hals ende bee-nen aen malkanderen souden laten binden.] Sepde oock de selve Gro-tius / dat de H. President gheen moet en hadde tot eenighe reconcilia-tie voor ons in't Landt / gelijckhy eerst had gehoopt / om dat S. Er-reel. te verre versepelt was met Engelandt. Dat oock eenighe Hugue-notten naedencken hadden geschept upp myne comste tot Parys: Dat eenen Monsieur Chrestien / frequenterende tot Charenton / (een man van aensien ende middelen) hem hadde gesproken van te ramen eenigen voet van reconciliatie tusschen de Charentonisten ende d' onse / my specialick noemende. Ick badt zijn E. te vernemen wat voet de selve voorzlaen wilde. S. E. zepte my oock / dat stecker Abbé de Perez [Abt van Perez] hem Grotium na my hadde gevraeght / en gesepelt virstae te hebbē / dat ick voor hadde onder andere saken aenden Koningh te ver-soekē vrye exercitie van Religie voor den onsen / en dat de selve Abt daer op hadt gesepelt / dat d'andere dingen / die ick wilde versoecken / als van exemptie van't recht d'Aubaine / protectie ende diergelijcke / gheen swarigheypdt hadden / maer wilde my ghewaerschout hebben dat van exercitie niet te roeren / alsoo 't selve seer qualick soude worden ghe-nomen / ende ons seer nadeelegh zyn. Ick verstant daer nae / dat de-sen Abt van de Charentonisten was opgemaect. De Coningh quam met groote pompe ende triumphē weder binnen Parys den 28. Ja-nuarij. Ick gingh daer op den 3. Februarij by den H. Cancelier / ende de reverentie gedæn hebbende sprack ick S. Ed. als volght.

Mijn Heere

'T is wat meer als drie maenden gheleden / dat ick de eere hadde de „handen van u Ed. met eenen van myne Medegesellen te kussen / ende „de selve sommierlijck verklaerde / hoe wy / onrechweerdighupt ons „Landt verdzeven zynde dooz de ghene die daer nu regieren / tsedert „de ghebaenkenisse ende doodt vanden Heer Barneveld L. G epnde-“lick onsen toewlucht ghenomen hadden totte protectie van syne al-„derchristelikste Majestept / om in dit Ryk onder der selver ghe-„hoorsaemheypdt nae de wetten te mogen leven. Het beliefde doema-„len uwe Ed. my seer bekeefdelick te verklaren / dat wy ons van de „voorzepde protectie verseeckeren mochten : ende uwe goedertieren-“heypdt teghen ons was soo groot / datse ons sepde / wy soudender soo „wy zyn / als V. Ed. in sijn epghen hups. Wy hebbent oock soo met-“ter daeds bewonden / Want alsoo wy sedert te Roien getrocken zyn / „ende ick my daer bekent gheimaeckt hebbe by myn Heer den eersten „President van Normandie / hebbent wy daer gheleest sonder eenighe onghe-

,ongerustigheyt. Een punt isser asleen mijn Heer/dat ick niet per-
,,missie van V Ed.u kostelick moet aendienien : te weten dat Wp van
,,die vande Religie in dit Rijck ons vinden gelastert en gediffameert/
,,soo met valsche gheruchten / die sp tot onsen nadeel uytstropen / als
,,met lasterlike schriften / die sp teghen ons doen drucken te Nismes/
,,Queuilly ende elders / als waren Wp lypden die gheen Religie en
,,hebbent / of die in 't heymelicke een vreemde ende Monstrueuse oft
,,grousame Religie voeden/om dat Wp sonder publycke exercitie zyn.
Dit maeckt ons mijn Heer/seer bekommert. Dat Wp uyt ons lant
,,om nieuwe/vreemde/oft monstrueuse opinien souden uytgestoten en
,,versaeght zyn/daer en is/ Gode los/ niet aen: ter contrarie isset ken-
,,nelick / en Wp sullen / soo 't noodigh is / klaerlick doen blijcken/dat
,,het gene Wp tegen haer staende houden in effecte het epghen gheloove
,,is vande geheele Christelike en Catholische Kercke. Maer dat Wp
,,ons souden tot de professie ende communie van die van Charenton
,,oft Queuilly begheven / dat en vermoghen Wp in conscientie niet te
,,doen/om groote en ghewichtige redenen / die Wp oock gherrydt zyn
,,uwe Ed.te verklaren / als het de selve believen sal. Daerom heb-
,,ben Wp een Requeste aenden Coningh ingestelt / met intentie van de
,,selve aen S. Maj. in aller ootmoedigheyt te presenteren/in gheval-
le dat V Ed. (op wiens wÿshept/voorsichtighept/gunste/ende goed
,,advys Wp ons t' eenemael Willen verlaten) daer geen swarigheyt in
,,en vindt/maer de selve met een goed woordt geliefst te helpen. Noch
,,en zyn Wp soo stout niet geweest/dat Wp die uwe Ed. van eersten aé
,,souden voorzheleydt hebben/ maer hebbense eerst Willen verthoonen
,,aen den Heer President Jannin / banden welcken ick de cere hebbē
,,particulierlick gekent te zyn. Die heeftse gesien/ ende gelezen/ende
,,Wp geraden ende gheencourageert de selve uwe Ed.mede te verthoo-
,,nen. Ick bidde V. Ed.dan ootmoedelick / dat het de selve ghelyke
,,die te ontfangen en te lesen / ende ons hier in met hare goede advyzen
,,te favoriseren ; indien het immers is dat de groote occupatien van
,,V. Ed.sulcx toe laten.

Als ick S. Ed. vermaende vande beloofde securiteupt/ sprack hy ende
seyde/ Il est vray : [Het is waer.] Als ick seyde/ dat die vande Religie
ons diffameerden/begonde hy te scumperlachen/segghende/ Comment,
Ces gens la vous diffamerent? [Hoe? diffameren u die lypden?] In 't eynde
gaf hy my dese antwoordt. Vous faites bien, Dites à Mr. le President qu'il
prenne la Requeste & que la lissons ensemble:[Ghy doet wel. Seght aen
den Heere President/dat hy de Requeste ontfange / ende dat Wpse t'sa-
men lesen.]

Dit den H. President hebbende gheboodtschapt den 5. seyde my S.
Ed, den 10. dat de H. Cancelier in ons stuck swarigheyt vondt / ende
dat hy (President) ter contrarie hadde ghesustineert / dat het was de
dienst des Coninx / ende van 't Coninckryck / ons versoecht toe te
staen. Dat de H. Cancelier wel soo veel swarigheyt niet en hadde
ghemaect in d' eerste twee leden onses versoech van protectie / ende
gherygen/teghen onse parthijen/ maer maeckte swarigheyt in 't ver-

gunnen van vrypheyt van exercitie apart: waer op ick vele discoursen met S. Ed. ghehadt hebende/ seyde ich/dat ick hoopte / datmen ons ten minsten vrypheyt soude accorderen in onse hupsen in onse Nederlandsche tale. Dit meynde S. Ed. baupten alle swarigheyt te zijn. Van ick verstont eenige dagen daer nae/ dat de Prins van Portugal te Parijs was gearriveert / met brieven van S. Exsel. ende de Heeren Staten / daer door de humeuren vanden H. H. Cancelier ende Jannin een weynigh schenen verhoelt te zijn / ten onsen opsiel / ende datmen eenigh bedencken hadde/ of de H. H. Staten die van Roethelle wel souden moghen comen te assisteren met schepen teghen den Coningh. Evenwel is inden Raedt des Coninghs van onse saech ghehandelt/ waer van de Heer President Jannin my verhaelde den 21. dat hy in teghenwoordigheyt vande Aertsbischop van Dens/ Schomberch / ende den Cancelier hadde gheseydt / dat hier waren Arminianen / soomense in Hollandt noemde/ den welcken de quade leere der Huguenotten van Godts predestinatie mishaeghde / als daer door Godt wierdt ghestelt Autheur vande Sonde / ende de goede wercken krachteloos wierden ghemaerkt/ daer teghen d' Arminianen in die stukken ghevoelden in effert niet de Catholycken/ maer begeerden te weten / of zy souden moghen hier leven onder de protectie van S. Majesteyt ende laten drucken dat zy souden noodge achten tot hare defensie. Dat op't eerste geantwoordt was/ datmen dat behoorde te consenteren / maer dat het Tweede niet en behoorde gheconseerteert te worden / dan midts de namen vande Autheuren verwijgende. Maer (hadde de H. President geseydt) wat segghen de Heeren van hun apart te vergunnen exercitie van Religie: want zy niet leven en konne sonder exercitie. Hier op hadde d' Aertsbischop geseydt/ que c'estoit assez qu'on souffroit en France une Religion non deux. [dattet genoegh was datmen in Brantkrijck een Religie dulde/ geen twee.] Waer op de President hadde gheseydt: Mais, vous souffrez la pire: [Maer ghy duldet de slimste.] Daer op de H. Cancelier hadde geseydt: qu'il estoit de mon opinion: dat hy 't niet my hielde. Maer d' Aertsbischop hadde geseydt / Indienmen ons toestondt vrye exercitie van Religie/ dat alsdan eenige honderden familiën van baupten hier souden kunnen / ende dat sulcx confusie soude kunnen veroorsaekien: Daer op hy President hadde ghereplieert/ qu'il ne devoir avoir peur de cela. [Dat hy daer voort niet en behoeft te vreesen.] Somma/ seyde de Heer President/ de Ecclesiastiquen syn scrupuleux in dit stuck / ende segghen/ dat ghy lupden niet uwe moderende ende gehoorsaemheyt aenden Coningh den Huguenotten wel soudt afbreuch doen / maer den Catholijcken veel quaedts / om dat vele Catholijcken / die anders vande Gherefoemeerde niet soos vryembd en sijn / evenwel by de Catholijke blijvende om den grouwe die zy hebben van der Huguenotten lasterlycke leere vande Predestinatie/ vrye wil ende diergeleyke/ welcke argernissen hy u lopen niet en sijn/ souden/mogelick/u oock toewallen: soo dat dese sake daer gebleven is (seyde hy) sonder resolutie: ende riedt ons te wach-

„ten/tot dat de resolutie hier in't Ryck soude genomen zyn tot Vrede
 „of tot oorlogh / twelcken weten soude binnen 14. daghen. Daer en
 „tusschen vrscke kere ick u (sepde hy) vande protectie des Coninck /
 „ende dat d' exercitie u toegelaten is in uwe familien. Ick repliceer
 „dattet goet ware / dat wy Acte hadden van die protectie van S.
 Majestept. Ende soo veel het Exercitium belanghde/datter Wepnigh
 familien waren/ende dat wy wel te vreden waren/datmen' getal sou-
 de limiteren : doch dat d' Officiers wel dienden verwittight van dese
 concessie ende conniventie / overmidts anders d' Officiers ignorantie
 pretenderen mochten/ende souden alsoo de vergaderingen/soo cleynz
 waren / veel percykels onderworpen zyn. Ick vraeghde oock/hoe-
 men't soude hebben metten Doop / alleguerende/dat de Hypstrouw
 van Mr. Daz haest soude komen te gheleggen:hy sepde/dat dat gheen
 swarichept hebben en soude/maer 't stuck vande huwelicken had meer
 swarichept: wo en sien daer niet op/antwoorde ick. S. Ed. sepde
 mede/ dat de President van Normandien by hem was gheweest/ dat
 hy [Jannin] hem van my ghesprocken hadde ende verhaelt wat wy
 versochten/ ende dat hy hem daer op hadde gevonden te zyn van syne
 opinie/als oock den H. Cancelier;dat hy oock niet en soude laten syne
 meningh desen aengaende te verclarren aenden eersten President van
 Parijs:dat ick derhalven noch mocht wachten ende hem daer en tus-
 schen laten sien de declaratie vanden Overleden Coningh aengaende
 d'eremptie van 't recht van Aubeine/die hebbende ghesien / soude S.
 Ed. de rest besorghen. Dit beschepdt heb ick S. Ed. ghebracht den
 13. Martij / met een Requête aenden Coningh/ om ghe-eximeert te
 sijn van 't recht van Aubeine/ghelyck andere Inwoonders vande ge-
 unieerde Provincien. D' Anhoudt deser Requête was/als volgt.

A ENDEN CONINCK

Sire

DE Persoonen/ die van wegen de persecutien / inde Geunieerde
 Provincien ter oorsake van secker geschillen inde Religie
 ontstaen/in u Coninghryck ende onder uwe gehoorzaemheypdt
 haer begeven hebbē: als seer ootnoedige/seer geaffectionneer-
 „de/ende seer ghehoorsame Dienaers van uwe Majestept / verthoo-
 „nen in alle ootnoedighedt en reverentie / dat wylen de groote Co-
 „ningh hooghoffelicker/ onsterffelicker gedachte/ uwer Majestepts
 „Dader by syne openbare brieven ghegeve den 16. Augusti 1610.
 „ghewilt / gheordonneert/ ende verhilaert heeft/dat het recht van Au-
 „beine in gheene Steden oft Landen van uwe Majestepts Coningh-
 „ryck en soude gepractiseert worden tegen de Ondersaten vande ghe-
 „sepde Geunieerde Provincien:maer dat het heel ende al cesserend ende
 „voortgaen gheen standt meer grijpen en soude/ wedderroepende al het
 „ghene ter contrarie soude gheordonneert / ghestatuert/ oft ghedaen
 „zyn / soo als breeder inde voorsepde brieven te sien is. Nu is

Sy

het/

,,het/dat tsedert de veranderingh van Regieringe inde vóorsepde Geu-
,,nierde Provincien inden jare 1618. gevallen/ ter oorsaerke vande ge-
,,melte geschillen/ende het gene dat daer aan dependeert/ men tegen de
,,Supplianten soo rigoureux geprocedeert heeft/dat eenige tot eeuwi-
,,ge gebanckenis gecondemneert zijn/andere eeuwigh gebannen / op
,,lijf straffe en confiscatie van hare goederen/ sommige voor eenen tijt/
,,sommige upt het Landt geset met verbott / datse daer niet wederom
,,in en komen / Item door seeckere Commissarisen verklaert is dat
,,eenighe der selver Crimen laelx Majestatis souden begaan hebben : hoe-
,,wel de gene die soo hardt ghetracteert zijn in goeder conscientie ver-
,,klaren konnen / ghelyck alsse voor uwe Majesteyts voeten midts
,,vesen verklaren / dat hare intentie noyt anders gheweest en is / dan
,,in aller eenboudigheypdt ende oprechtigheypdt de Opperste Magi-
,,straten van hare Provincien soodanighe ghehooraenheypdt te be-
,,wyssen / als behoorlick is / soo alle oprechte en ghetrouwne Onder-
,,saten schuldigh zijn: gelijck als sy mede altydt onderhouden hebben/
,,ende soo veel als haer doenlick was ghetracht te onderhouden en nae
,,te volgen in aller ghetrouwigheypdt/ alle de resolutien ende publicke
,,ordonnantien van hare Magistraten/ die doormalen in 's Landts re-
,,gieringhe waren. Bewijst dan upt sulcke proceduren licht te oor-
,,deelen is / dat wanneer eenighe vande voorsepde Supplianten inde
,,Landen van uwe Majesteyt quamen te overlyden/hare Weduwen/
,,Kinderen/ Vriende en Magen/ geen hulpe/recommandatie/oft atte-
,,starie tot haren faveur en souwen hebben te verwachten vande ghene
,,die jeghenwoordigh de voorseyde Provincien regeeren: soo versoe-
,,kense uwe Majesteyt met alle ootmoedigheypdt en submissie / dat de
,,selve gelieve upt compassie ende mededoghen van haren ellendighen
,,verdruchten staet/ te verklaren hare wille ende intentie te wesen / dat
,,soo de voorseyde Supplianten/ als de gene die nae desen om de voor-
,,seyde oorsaerke upt de Geuierde Provincien souden moghen ver-
,,trecken ende komen in 't Ryck van uwe Majesteyt / ghenieten sul-
,,len het effect vande voorseyde ghenadighe vergunningighe: ende der-
,,halben het recht van Ambterne teghen de Supplianten in gheen
,,plaetsen van u Coninkrijck ghepractiseert en worde: met eenen dat
,,het gheturghenisse ende arrestatie van den Ambassadeur van uwe
,,Majesteyt/die jeghenwoordigh resideert/ oft nae desen resideren sal
,,inde ghenielde Geuierde Provincien gehouden sal worden voor
,,een genoeghsaem bewys en blyck van hare qualiteyt.

Dese Regueste zynde S. Majesteyt geerhibeert/ is ons versoeck
gheacordyeert. Waer op S. Majesteyt zynde verrepst den 20. der
selver maent/ seyde my de Heer President voorzoeamt / dat hy my des
Conincx open declaratie ende blyeven van Exemptie vandit recht
d' Ambterne soude toe senden / met d' eerste ghelgentheyt / upt de plaet-
se daer S. Majesteyt soude zyn/ ende dat ick daer aan niet en hadde te
twiffelen. Voorts dat wpt hier mochten leben in alle sekerheypdt onder
de proteccie van S. Majesteyt / ende soo veel het Exercitie aengaet/
dat

dat wy hadden vryhepdt van Conscientie / om in onse familien Godt te dienen nae de selve / maer dat wy ons mochten wachten van groote vergaderingen te houden / niet ten aensien vanden Coningh/ maer om 's volcx wil. Ick braeghde / of wy souden moghen 2. of 3. familien t' seffens by een komé? hy sepde Ja/ als het getal niet te groot en was. Maar of elcke familie ware/ vraeghde ick/ van ses of acht personen? Cela (sepde hy) elt de peu de consideration , mais il se faut conduire sage- me: t. Dat is sepde hy van kleyne consideratie / maar men moet hem wijslick dragen. Ende alsoo ich S. Ed. sepde gaerne wederom te willē repsen nae Roüen/presenterde hy my brieven van recommendatie mede te gheven aenden Eertsch-bischof aldaer / ende wederom te fullen schrijven aenden eersten President. Hoewel ick nu om de recommendatie aende Eertsbischop niet seer begaan en was / upt appreheensione ende vrees van nieuwe aansloot van die bande St. Kerck / ghelyck voor desen / ende dat ick vande selve daer dooz mocht inghewickelt worden in odieuze disputen met deselve/die ick/als te seer gebaerlyck voor mijne gelegenheid te dier tijdt / soo veel mogelick / socht te mijden / en dorste ick die ewerwel niet weggeren: en naedemael secker Edelman/ die daer by stondt in't Cabinet vanden President dit hoorzende/ sepde/ dat d' Aertsbischop die tijdt binnen Partys was/ my presenterende by den selven te brenghen datelick/konde ick dit mede niet ontsegghen/ de wijl de President dat goet vondt ende sich datelick stelde om te schrijven.' Twas Palm-sondag den 3. April. De brieven hebbende/bracht my die Edelman in's Bischofs Logys / ende alsoo de Bischof noch inde Missee was/wachtede wy wat/wandelende inde galerij. Strax quam de Bischof in een Carosse rijden tot op de plaets van't Logys/ alwaer ick terstant ghent wierdt by een die mede inde Carosse was/ ende my dickwils inden Haghe hadde ghesien ten hupse van wylen d' Ambassadeur Buzanval/ en mijne Predication gehoort. D'Eertsch-bischof / dit van hem verstaende / quam strax upp de Carosse tot my ac/ende omhelsde my/ eer ick middel had een woort te sprecken/ seggende/dat hy wist/wie ick was/ dat ick hem wellecom was; ende socht nu den bries cuffsende hem die wilde geben/segghende/dat hy quam vanden President Jannin/voor my/sepde hy/dat hem de bries aengenaem was/ maer dat ick geen recommendatie vandoen en hadde/ niet meer andere seer aenlockende ende beleefde propoosten/die my vergeten sijn. Doorts las hy den bries/ en sepde wederom/ dat ick seer willecom was/dat hy blijde was/dat ick te Roüen in sijn dioecese wilde residerē/ dat hy my in syne protectie nam/ende alle versekerheyt in sijn Bisdome beloofde/dat ick ende mijns gelijcke aengenamer waren/als die ware/ die alle dese troublen in Franckrijck aenrichteden / qui à chaque fois troublent nostre France, [die ons in Franckrijck altijdt spel maecken/] sepde hy: Doorts/dat hy haest meynde tot Roüen te sijn/hoopte my daer wat naerder te sien/vraeghde/of my daer yet mocht wederbaren zijn/ waer in ick syne hulpe begeerde/hy soude ordre daer in stellen. Ick bedankte S. E. seer/ ende hoewel ick eerst niet en had voor my genomen hem petwrs daer van te seggen/ siende evenwel dese groote beleeftheyt

sepde ick/naedemael S. Gerw. my dat vzaeghde/ ick de selve niet wilde verberghen / dat mijn Hypsvrouw my had versch gheschreven upt Roüen/dat sy omtrent haer logys langhs de straten nae geroepen was Arminienne , [Arminiaensche/] ende dat met een manier van doen / die haer dede vzeesen voor eenigh gewelt/ ende dat dit ghesproken was upt seckere Pz:dictie Wepnigh te vozen ghedaen (soo zy seckerlich was bericht) by een Religieus inde Kerck van N. Dame / die seer hevigh uyt geboren was/ segghende/ datter nieuwe Sectarisen ende Ketters uyt Hollandt waren comen woonen etc. Hy/sich omkeerende tot een van zijn volck / vzaeghde / Wie nu den bisten predicte binne en Roüen/ 't welck verstaen hebbende / sepde hy my / Weest ghy gherust/ 't en sal niet meer geschieden/ l'y pourvoiray, ick salder in voorsien/ my voortg belovende alle vriendschap/nam hy my by de slissen van myn Mantel, om my binnen te lepden/willende dat ick by hem soude eten/ moer ick/ geen lust daer toe hebbende/excuseerde my/ende hadt soo seer / dat hy my liet gaen. Is te noteren / dat het geen tien dagen aen en liep/ of die monick/die soo ghepredickt hadde/en wierdt uyt Roüen personen in een ander Convent/soo datmen van sulck predicken ende naropen niet meer en vernam.

Hier op zynnde den 6. met D. D. Episcopio exde Cupo (die my tot Parjs waren ghevolght) weder ghekeert op Roüen/alwaer d' Eertsbischoop oock daer nae gecomen was / wierdt ick by hem oerboden/den 15. May/in sijn Palleys. S. C. propoosten sal ick verhalen/ soo hy die voerde in sijn Tael/op dat de Leser oorzaele/watmen voor hadde/ ende hoedanige voorsichticheyt my noodigh was/om my wel t' ontwickelen uyt soodanige stricken met eene goede conscientie / bysonder ick zynde in sulcke gelegenhept. De propoosten van S. Gerw. waren dese/so ick de selve terstont in myn logys weder ghekeert zynde by versche memozie aentekende. S. Ger. my sieende began ex abrupto, / van stonden aen plotselick/ en vervolghde bpcans van woort tot woort aldus:

Ik heb de humeuren van sommighe luyden (sepde S. C.) die wat
,,hevigh tegen u waren bedaerder gemaect. Ghy weet/dat de wetten
,,mede bryngē/datmen oft te Nostre Dame oft te Quueilly moet gaen:
,,ende men siet hier over al seer scherp toe/gelyck als ghy wel dencken
,,mooght: maer ick heb voor u gesproken/ende over al ordre ghestelt/
,,hoewel dat ghy my niet en zyjt komen besoeckē/soo ick versocht hadde.
,, ick hebbe aen Mr. de Buisson (Aertzdiaken) geseydt/wie ghy
,,zyjt. Weest sonder forge/maer en doet niets/dat de ooghen soude mo-
,,gen offenseren. Doet u dingen in stillicheyt/ niemandt en sal u niet
,,seggen. Zijt ghy hier veele? Neen mijn Heer (sepde ick) wy zijn maer
,,dye Predicanten/bande welche de een Professeur is geweest. Seer
,,wel (sepde hy) ende dewyl ick doorgaens stondt met onghederken
,,hoofde/sepde hy: Weest ghedeckt; ick begeere het; ick en sal t' anders
,,niet lyden. Wy en heerschen over de Geestelichheyt niet. Daer op
,,ick antwoorde: Wie Gerwaerdicheyt wille het my ten goeden hou-
,,den. ick weet wat my betamelick is; Een Bisschop van soo grooten staet

Maius
1622. den 15

„staet / en sal over de Gheestelickheyt niet heerschen / al hoozt hy een
 „gheringh armer mensch hem aensprecken met ongedeckten hoofde.
 „Evenwel en begeere ich niet (sepde hy) dat ghy ongedeckt zijt / ander-
 „sins en sal ick my oock niet deckē. Hier most ick derke. S. C. verbol-
 „gende sijn propoost sepde: Mogelick soeket ghy vrienteschap niet eeni-
 „ge van haer / maer siet voor u. Ghy zijt wijs / ghy weet genoegh. Ick
 „en behoeve u niet veel te seggen. Godt heeft u verstandt gegeven / weet
 „ick wel. Dese Predicant res sijn soo spijtigh / alsinē haer aenspreekt/
 „sp geven eener dadelick sijn bescheidt. Ick weet / dat ghy anders van
 „conditie zijt; ghy bemindt de vereenigingh vande Kercke: doe icker u
 „laestmael te Parys wat van sprack / soo suchtede ghy (Dit was my
 „vergheten dat hy daer van hadde gerept / ick was wat verbaest / ende
 „onse propoosten waren doe seer kost / maer het kan wel zyn) dat be-
 „haeghde my wel. Owe modestie ende voorzichtighedt is my bekent.
 „Ick en soeket niet da vereenigingh. Ick soude de andere geerne wil-
 „len versorgen. Ick doe voor haer wat ick kan. Hebbense my van doē /
 „sp geven my haer biljetten / ende ick nemese vriendelick aan: maer daer
 „en is by haer niet soets. Godt heeft u ten deele verlicht / ghy komt ons
 „nader / daerom lydt ghy / dat weet ick wel. Mijn Heer de President
 „Jannin / die groote man / die sijnen Coninch lief heeft / en nae vrede
 „verlanght / die heeft het my geseydt / ende ick weet het oock van an-
 „dere kanten. Mogelick en verschille ick niet veel van u lypden: niet
 „dat ick mijn Religie niet voor waerachtigh en houde / ende dat icker
 „niet voor en pvere / maer dat ick de eendracht ende unie geerne sage.
 „Daer konnet ghy veel in doen. Wy willen u gebrycken / ghelyck de
 „Catholijcke Kercke de Nobatianen ghebruyckte teghen de Arrianen
 „(ick teekende dese Caetse) ghy konnet meer goedts in Vranckryck
 „doen / dan Vranckryck in 500 jaren wederbaren is. De Coninch sal
 „u goet onderhoudt gheven / dat is al ghearresteert / ende ick mede / ick
 „sal u goet doen. Maer wy moeten wat breder sprecken / het gene dat
 „jegenwoordigh niet en kan geschiedē: ick hebbe nu veel te doen. Sagly
 „ick u niet inde Ceremonie vande Fierte. Ja mijn Heer sepde ick (De
 „Leser notere / Dat binnen Roüen op Hemelvaerts-dagh te sien is
 „eene vreimde Ceremonie van een dood-flager of ander quaet-doender/
 „die op dien dagh / van't Capittel / by een speciael privilege / sijn par-
 „don kryght / ende in Processie met den Bisshop geleyd wordt op de
 „merckt boven op een open ghebouw / wel 20. trappen hoogh / alwaer
 „alsdan gebracht wordt de casse (die sp Fierte noemen / ick denck van 't
 „latyn Fererrum) van S. Romain, die die gepardonnerde misdadigher/
 „hebbende eerlycke / doch weerlycke / cleederen aen / ende een bloemen
 „cranske op sijn hoofst / met noch een ander / op hunne schouderē nemē/
 „en van bovē die trappē af tot benedē toe en voort inde Kerck / de Bis-
 „shop met de Processie voorgaende / dragē moetē. Dese ceremonie sach
 „ick mede op straat vā verre onder vele menschen / onder de welche de
 „Bisshop my scheē gekent te hebbē en sepde ic het u niet Mr. Mart:
 „(sepde hy) sich omkeerende tot een die achter hem stont.) Ick recom-
 „mandere u desē man; en ghy sepde hy tot my / sult hem gerecomman-
 „deert

„deert zijn: houdt veel ghemeyschaps met hem. Morgen moet ick
„de Confirmatie doen te S. Vincent. Van daer moet ick na Galion,
„om de Ordens te geben. Ick sal daer acht oft thien daghen mede be-
„sich zijn. Daer na wensche ick u daer te sien / en dat ghy by my lo-
„geert om t'samen in t'vye te spreken. Ick neire u aen in myn pro-
„tectie: ick sal u met mynen tabbaert bedecken (sepde hy / slaeende synen
„Tabbaert op / als of hy my daer onder hadde willen bedecken) ick sal
„met u doen / als met mynen Broeder. Ick hebbe u lief / en woude
„mijn bloedt voor u vergieten: wat kondy meer begheeren? Arbeydte
„tot de Unie vande Kercke. Kroont uwe Ouderdom met sulck een
„hepligh werck. Ondertusschen soo doet uwe dingen wijselyck en
„stillekens/tot dat wy beeder t'samen gesproken sullen hebben. Dit
„hadde ick u tegenwoordigh hier te seggen: de rest te Galion. Dese
„man (wijsende op synen Mr. Marin) sal u daer brenghen. Daer sul-
„len wy t'samen goede thier maken. Ick ben u Vriend ende Dienaar.
„Daer mede sweegh S. E. my wel verwondert latende over sulcke
„propoosten ende contenantie / ten aenhooren ende aersien van vele
„omistanders. Mijn Heere / sepde ick / al sie ick Uwe Doorluchtige
„Gerwaerdighedt seer geoccupert (dickwils quam d' een ende d'an-
„der in ende uytgaende hem wat in d' oore lupsteren / ende eens hoorde
„ick hem antwoorden / ick heb terstondt gedaen) soo bidde ick de selve
„nochtans my te vergunnen / dat ick korteck op alles moghe ant-
„woorden/ende voor eerst / dat ick haer ootmoedelick bidde / niet qua-
„lick te nemen/dat sy my soo haest niet en heeft gesien / als ick wel ge-
„wenscht hadde. Uwe Gerw. en is in dese Stadt niet wederom geko-
„men/dan Weynigh voor Hemelvaerts-dagh. Doe hadt ick voorgeno-
„men U. E. de handen te comen kussen/maer myn indispositie heeft
„belet/ dooz een Catharre die my ondergehouden heeft. Na datum/
„de occupatien van Uwe Doortl. Gerw. wierende / als oock datter het
„Feest van Pintxteren u noch meer aenbrenghen soude / en heb ick
„de selve geen beletselen altoos durven aendoen/ verhopende dat ick se
„inde volghende dagen lediger soude mogen vinden. Ondertusschen
„sie ick / dat ick dooz u goedthept verrascht ende voor gekomen ben/
„daer ick my van schame ende bidde Uwe Gerw. my te vergheven/
„hebbe ick my in desen na myn deboir niet ghenoegh gequeten. Wat
„belanght / Mijn Heere / dat wy ons stille houden moeten/ wy doen't
„soo veel als het ons moghelyc is. Wy en hanteren noch en maken
„ons by niemandt seer gemeyn om tot ons te trekken / te vreden zyn-
„de / dat wy Godt heymelick met onse Hupsgeissen mogen bidden.
„Hock en behoeftmen geen sorgh te hebbhen / dat wy ons voegen sou-
„den by die van Quenilly / soo langhe alsse in haer maniere van doen
„voortgaen / ende blijven by hare Resolutien van Alez / conform de
„gene van Dordrecht in Hollandt. Hier sprack S. E. in / ende sepde:
„Wy doen u bedektelick soo veel quaedts als spionnen. Wy wetent
„wel / en wy voelen't wel. Mijn Heere / sepde ick daer op / voeghende
„daer by: Het schijnt datse wat weesen/of wy noch mochten oorsake
„woorden / datter eenighe dissentie onder haer dooz onse occasie rissen
„mochte:

„mochte:maer dat en is ons voornemen niet/wij en hebben dock geen
„middeel om haer quart te doen. Ghy doet al/sepde de Bisshop/maer
„daer van sullen wij te Galion spreken. Daer sullen wij t'samen advi-
„seren. Ghy sult sien/wat ich voor u doen sal/niet om het interest
„vanden Paus/noch vanden Aerts-bisshop/noch vanden Coningh/
„maer tot Godts eere en tot den vrede der Kercke. Ik geloove het
„geern mijn Heere/sepde ick hier op. Maer wat den vrede der Kerc-
„ke aengaet/Wolck het punt is daer uwe Doortuchtige Eerw.so seer
„op dringht/ende waer toe alle hare propoosten schijnen te strecken/
„bidde ick de selve my ten goede te houden/soo ick segge/dat wij daer
„na met hert en siele verlanghen/meer als na eenigh ander dinck ter
„werelt:maer eplaci/wij arme gebannē en komenden daer niet toe doen.
„Doe wij in publicke bedieninghen van onse Kercken waren/soade-
„den wij daer onse beste toe/soo veel als wij konden:maer in plaets
„datmen daer na hoozen/ende ons de handt bieden soude/heeftmen
„ons van onse diensten afgeset/en met schande verjaeght/soo dat ons
„niet anders over en schiet als de tranen/om de Scheuringhen van't
„Christendom/dat soo jammerlick en menighsuldigh verdeelt is/te
„beweenen. Wie D.E.bedenkt misschien(sy houde het my ten goede/
„soo ick wisse) indien trk my begheven wilde tot de Roomscche Ca-
„tholijcke Kercke/dat dat vry wat geven soude tot de vereeninghē/
„die D.E.soo seer wijscht. Dat is waer/sepde D.E.hier tusschen.
„Maer laet het my geoorloft zijn/mijn Heere/u daer op te seggen/dat
„ich altemet gemerkt hebbe/dat uwe Catholijcken seer triumphheren
„in groot werck daer van maken/soo daer eenigh Predicant van onse
„Gerefiformeerden/die vermaert is/weder afvalt/ende hem tot uwe
„Belgie begheest/ear/dickwils/om dat hy daer groot ghemack nae
„de wereldt meent te binden/dan om waerlijck religieuse en consciens-
„tieuse insichten. Even alsoo hebbe ick somwijlen mede ghesien/
„dat onse Gerefiformeerde een grooten bupt meenen bekomen te heb-
„ben/soo daer misschien erghens een Priester sijn habijt verandert/
„ofte een Monich den kap op den thypn hanght/soomen pleeght te
„seggen/alleen om by ons een Wijf te mogen nemen of te trouwen(alg
„ich dit sepde/began de Bisshop en eenige andere te lacchē)maer alle
„die dinge/mijn Heere/geven wel ergernisse aen de eene ende aen d'an-
„dere partye/maer sp en dienē niet om de verdeelde kuddens wederom
„te vereenigen/ofte om de Scheuringe/diemen inde Christelijcke Beli-
„gie siet/te heelen. Na my dunkt/mijn Heere/vergeest my dat ick dit
„rondt uyt segge/sepde ick/soudemen soerken en binden moeten mid-
„delel/om de herten en geheele lichamen van Kercken/die ghescheurt
„zijn/te vereenigen:ende om daer toe de sake te schicken/moste de dis-
„coorderende partyen overdencken/ofer by hun ten wederzijden ghien
„abusen en waren/die verbeteringe van nooden hadden/en dat ee pe-
„der de handt aen't werck begon te slaen by den sijnē/om met sijn ex-
„empel de tegenpartye te noodigen van gelijcken te doen/op dat fulc-
„kehindernissen wegh genomen/en alsoo proeve gedaen zynde vande
„goede ghenegenthedt/die de partyen tot vereeninghē droegen/met
T c allengs-

„allenghens nader en nader konden mochte. Ende ware te wenschen
 „dat gelijck het noodigh is/dat een schickelick groote Keuse / als hy
 „een kleyn kind wil omhelsen / hem wat vernedere en bryghe na des
 „Kindts kleynigheypdt / dat alsoo de Roomsche Catholijcke Kercke/
 „soo groot/hoogh/machtigh/en uptnemende zynde/als ee peder weet/
 „ten minsten eenige abusen begon te verbeteren/die sy by haer mocht
 „vinden/om/alsoo doerde / haer eenighsins na onse swarkheypdt ende
 „laegheypdt te voeghen / jae de onsen couragie ende moet te gheven/
 „dat se wat nader durfden by komen. Het welck ich segghe / om dat
 „ich de geleertheypdt ende uytstekende Godtvuchtigheypdt van V. D.
 „Gerw. toegetrouw / datse niet onwetende en is / of daer en zijn ten
 „minsten wel eenighe grove fauten in de selve Kercke te verbeteren/
 „Oock hadde ich. (sepde S. E. daer op) alrede begonnen af te schaffen
 „in myn Bisdom/eenige onnodige heplige dagen/ om de gemeynre te
 „verlichten/datse soo veel niet en behoeven te vieren. Het is waer sep-
 „de ick / myn Heer / ik hebber oock af hoozen sprecken tot grooten
 „los van uwe Godtvuchtigheypdt en liefde. Maer V. Gerw. weet/
 „datter noch wel andere dingen te verbeteren zyn. Dat staet aenden
 „Haus/sepde hy/niet aen my. Ick geloove het mede/sepde ick/en dat
 „doet my wanhopen vande vereenigingh die V. E. soo geerne saghe.
 „Wel nu/sepde hy/ wy sullen malkanderen wederom te Galion sien/
 „en daer sal ick u nader op dese sake spreken. Ick ben daer wel mede te
 „vreden/sepde ick/mijn Heere/maer ick bidde V. Gerw. datmen dan
 „niet en spreecche van eenigh tractement / t zp vanden Coningh / t zp
 „van V. E. ghelyck als fluskieng:want ick soude my liever met was-
 „ter en broodt lyden(doch het en is Godt los/soo verre noch niet ghe-
 „komen) dan ick my ergens tegen myn consciencie soude inwickelen/
 „uwe Gerw. niet te min biddende haer goede gunste tot my te conti-
 „nueren/aende welche ick my ootmoedelick recommandere. Ghy zijt
 „my al gherecommandeert / sepde hy / maer wy moeten malkanderen
 „noch sien. Ick wil dat ghy het my beloovert. Dese wijsende op syne
 „Monse. Martin) salder u. brengen/en sal u ta alles bystaen. Ick wil
 „oock aen myn Heer den President Janmin schryven / hoe ick u ghe-
 „socht heb / en wat ick u ghesepdt hebbe. Ick wil hem te ghevalle
 „zyn/ende u mede. Bidde u oock hem sulcx te laten weten/ende hem
 „van mynen t weghen te segghen/dat hy my verexcuse/dat ick hem
 „tot noch toe gheenen brief/tot vertroostinghe van het overlijden van
 „Me Drouwe sijne Huysvrouwe/geschreven en hebbie/ en dat ick hef
 „doen sal/soo haest als ick eenighe ghelegenthethypdt hebbe. Daer op
 gaf S. E. my de handt/ende liet my gaen. Ick schreef daer nae aen
 den Heer President / doch niet anders / dan dat ick S. Ed. bedankte
 van syne recommandatie aen soo een waerdigh Prelaet / die my seer
 vryndelich hadde begeert ende begeert syne excuse te doen van niet ges-
 schreven te hebben/cce.

Mient voort ghenoteert / aengaende Galion (daer van den Aerts-
 schop soo dichwilcs had vermaent / om my daer te sprecken) dat het is
 een schoon Palleys/ gehoorzigh (soomen my daer nae sepde) aen't Aerts-
 bisdom

bisdom van Bouen/ daer S. Gerweerdigheyt dichtwils sijn vertrech
nam/gheleghen een halfdagh reysen van Bouen. Maer Monsieur
Martin en quam my nopt porren/ om daer te gaen: Ick hem mede
niet/ alsoo ick geen groote lust en hadde daer by den Bisshop te gaen.
Ick en hadde het oock niet formelick beloofst/ maer op 't segghen van
S. E. dat ick 't hem soude beloven/ geswegen. Evenwel/om niet ach-
terhaelt te worden/ gingh ick M^r. Martin eens besoekhen/ vragende/
of S. Gerweerdigheyt absent ende tot Galion was. Hy seyde Ja/
ende daer by/Dat S. Gerw. alle contentement had van onse compor-
tementen/sonder te sprekken van my tot Galion te brenghen: Daer by
ick 't liet blijven/ als hebbende genoegh (foo my doch) om my te excus-
eren/wanneer my namaels daer van yet mocht te vozen komē. Ja/
ende dagh daer na/ Wetende te vozen/ dat de Bisshop op Galion niet
en was/reysde ick eeng derwaerts in't geselschap van D. Episcopius/
ende besagh de gheleghenthedt/die seer lustigh ende vermaechelik is/
ende liet den Bisshop/als hy soude komen/ seggen dooz de Concierge/
die 't Hups bewaerde/dat ick daer op sulcken Tydt geweest was/daer
hy dat voort gebleven is.

Niet langh nae die ghespreck met den Aertsbisshop schreef my myn
Heer de Groot up't Pariss/ dat Monsieur Chrestien voornoeft seer
aenhiel/ om van my te becomen eenige openingh tot accommodatie
met die van Charenton (soo noemde men de Gereformeerde aldaer/om
dat sy haer exercitie hadde bupten Pariss tot Charenton, gelyck die van
Rouen tot Quailli.) Ick antwoorde S. E. dē 22. Mey in't Fransch/
op dat de gheleide Mr. Chrestien myne meeningh te beter soude ver-
staen/aldus: Monsieur: Ick hebbe ernstelick ghedacht op het ghene
,,u geliefst heest my te laten weten van wegen Monsr. Chrestien/ende
,,hebbe het in communicatie ghelept met de vrienden/ die ghp kent;
,,Wp bedancken hem alle van sijne goede affectie/ ende ghelooven/
,,dat se up't een recht Christelyck ghemoet ende up't liefde tot den
,,vrede/is spruytende. Maer als Wp bedencken/dat het gene 't welck
,,te Alez met sulck een hevigheyt gedaen is/ al vast gebonden is/
,,ende hem al wijder als Charenton up'tstrecth/ jae na ons duncken
,,upt een dieper boesem voortkomt/ ende streckt tot een ooghemberch
,,dat verder gaet; soo dunckt ons onder coorrectie ende reverentie/dat
,,ter seer kleyne apparentie is van eenige vrucht te bekomen up't den
,,openinghe/ die wp totten vrede souden doen konnen/voornamelicke
,,inden staet daer wp nu in zyn. Het staet u oock toe/ dat ghp wel be-
denkt/ of het ons geraden is/ een sake van soodanighe consequen-
tie aen te bangē/ sonder het advijs van de gene die ghp weet. Ghp/
,,mijn Heere/konnet soo wel weten en getuigen/ als eenigh mensch
,,ter wereldt/wat wp gedaen en geleden hebben/om de Scheuringe
,,te voorkomen/ende te vermijde. Maer wp zijnder soo gruwelick
,,over aengetast/ dat wp sulcke lypden niet wederom en durven ge-
nakē/die wp vande liefde soo afkeerigh bevondē hebbē/en die noch
,,dagelijc niet anders en pogē/dan onse bandē te verswaren/en onse
,,afflictien te vermeerderen/ jae weischtu noch wel ergerte doen/
soose

„soose meerder macht hadde. Iest datmē hem nu beter bedencket/en dat
haer meeningh ernstelick en oprecht is op een anderen voet te gaen/
„soo hopen wy door Godts ghenade te behooonen / ende dat metter
„daedt/dat wy nerghens soo seer na en verlanghen/ als een ware hep-
„liche en Christelijcke Cenichepdt van liefde bevesticht te sien/
„niet alleen onder ons/maer indien 't mogelick is/over 't geheel Christ-
stenheyt. Hier mede
„Mijn Heere sal ick epndigē/en my ootmoedelick in uwe goede gracie
„bevelē/als mede van gelijcken aē Monse. Chrestiē/God biddende &c.

Den 20. Junij synde ontboden vande H. Eerste President van
Gouen/vraeghde S. Ed. my/wat S. Majesteyt gedaē had op ons ver-
soecht. Ick gaf S. Ed. onse Bequesten te lesen/ verhalende t'geen de H.
President Iannin my daer op mondelingh had ghesepdt. S. E. seyde/
Qu'en France on ne permettoit que deux Religions, mais que chacun pou-
voit vivre librement en sa maison. Datmen in Frankrijck niet meer als
twee Religien toe en liet/maer dat een pegelick byt mocht leven binnen
sÿnen hyspe. Ick replieerde/te hopen/dat S. Ed. niet vremt binden
soude/indien wy wat meer vrypheyt verkreghen/ mits dat wy niet en
deden/al vozen de selve verworven te hebben/daer op S. Ed. verclaer-
de/dat/indien S. Majesteyt om oorsaeken de selve daer toe moeveren-
de/ons meer toeliet/hp ons daer in soude mainteneren/maer dat hp by
sich selben daer in niet en vermochte/ houdende alle tydt redelick/ ons
toe te laten Godt te bidden in onse hyspen. Hier op/ denchende op
Monsieur Tresel/ Welckers Hyspfrouw swangher was/ sprack ick
vande vrypheyt/om de kinderen te doopen. S. E. antwoorde/ dattet
Christelijc was de kinderen niet te laten sterben sonder den Doop;
Doch dat hp my riet sulcx niet te doen van heymelick/ om's volcx
wil/ 't welck lichtelick soude warden beroert/ als het soude vermoe-
den/datmen noch een derde Religie wilde in voeren. Den 6. Julij daer
nae weder ontboden synde/gaf S. Ed. myne Bequesten wederom/
seggende/ dat hp-se wel hadde doozlesen/ ende my wilde vermanen/
dat wy ons doch modestelick wilden dragen/ ghelyck wy tot noch toe
hadden gedaen/ende noch wat patientie nemen. Ick danckte S. Ed.
seggende/dat wy ons soo verhoopten te draghen/ dat niemand billickie
oorsaek hebben soude over ons te clagen.

Ende alsoo de peste seer begonst te grasseren inde Stadt/ vragh-
de ick/ hoe wy het maerken souden/ indien pemand vande onsen door
dat quaet wiert wegh gheruct/ namelick/ of de plaets/ daer die vande
Religie hunne dooden begroeven/hun soo eghen was/ dat wy onse
dooden daer niet souden moghen begraven sonder haer Consent: ende
soo zy ons dat wegherden/ of de Justitie ons daer inne niet soude de
handt bieden. S. Ed. (mijn woorden eerst niet wel ghebat hebbende/
soo 't scheen) antwoorde/ Le Roy n'entend point que vous ayer com-
munion avec eux. [De Koninken verstaet niet/dat ghy gemeinschap
„met haer sult hebben.] Ick replieerde: Oock en soeken wy die niet/
„maer ick sprecke alleen. Mijn Heer bands permisie van onse
doeden

,dooden op haer Kerckhof te begraven / of het gheviele / dat pemand vande onse quame te overlijden. S. E. replieerde/Le Roy leur a donné ce lieu , & je croy qu'ils le vous refuseroient , mais que le Magistrat y pourra donner ordre: Terre ne vous manquera point. [De Konink hooft haer die plaatse ghegeven / ende ick gheloove / datse u die souden Weygheren / maer datter de Magistraet ordre op sal kunnen stellen: Verde en sal u niet ontbrecken.] Voorzts began zijn Ed. met my te discoueren vande Leere der Ghereformeerde in Vranckrijck/seg-gende/dat zp ontkenden hare leere soodanigh te wesen/ als wp in onse Reuesten hadden verthoont/ ende dat de Synoden van Dordrecht en Allez sulcke bestupten niet en hadden gemaerkt. Ick seyde hier tegē/dat hare Leere over de verschillige pointen inder waerheypd sulcx was/ als wp hadden te kennen ghegheven/hoewel zp dat niet doesten bekent staen om 's volckx wil / 't welck een grouwel daer van hebben soude/ wanneer het selve die upt haren monde soo naectt soude hoozen vooy-dagen/ soo zp daer van in sommige boecken hadden gheschreven ende van herten ghevoelden; S. Ed. biddende haer eens te willen vrachten (als zp by de selve quamen/ gelijck zp somtijds deden om eenighe hare saecken) wat dan haer ghevoelen was / ende dat zp hem dat ronckelick wilden seggen. Dat is 't selve (sepde S. Ed.) dat ick hare Predicanten ghevraeght hebbe / maer ick mercke wel/ dat zp haer ontsien 't selve ronckelick over dese materie te verclarren. Ende als ick eenige dagen gheleden teghen eenighe sepde / dat hare Leere mede brenght/ dat de recht ghelooibiche wat grouwelycke sonden ende Schelmstucken zp komen te doen in dien stant der Genade/zp upt de Genade niet uptval- len of de selve t'eenemael verliesen konden/gaben sp my tot antwoort/ dat de ware ghelooibiche geen sulcke sonden ende schelm-stucken en ko-men te begaan. Die dat seggen/mijn Heere/replieerde ick/en verstaen hare eygen Leere niet/of sprecken tegen haer gemoet:want zp geboelen anders/ende soeken dat haer gebaelen goet te doen/ende te vercla-ren met het exempel des ghelooibighen/ende niet te min overspelighen Davids/ende andere diergelijcke. Dat is waer/ sepde S. Ed.en badt my voort/dat ick hem de namen/ boecken ende formele propoosten der Autheuren op dit stuck soude willen by geschrift stellen ende leveren. Dit dede ick horts daer nae/niet alleen over dit point/maer over 't ge-heele stuck vande Predestinatie metten aencleben/op dat S. Ed.de co-herentie te beter soude sien/waer over S. Ed.my bidankte/ende sep-de veel lichts daer upt geschept te hebben.

Den 23. Julij daer aen volgende/ quam my upt Nantes op Parys ende voort op koen ter handen de navolghende Declaratie des Conincx/nopende d'Exemptie van 't recht d'Aubeine/als volghet:

Louis by der gracie Godts Konink van Vranckrijck en van Navarre/Allen die desen gegenwoordighen sullen sien Salut. Hebbende in onsen Raedt doen sien de exceptie van 't recht van Aubepne/ doemalen gheacordeert in tractaet van alliantie „en verbondt/ gemaerkt by wylen den Konink onsen waerden Heere
T t ij ende

„ende Vader dien Godt genadigh zp) mette inwoonderen en ondersa-
 „ten van onse seer lieve en goede vrienden / onse gheallieerde ende ge-
 „confedereerde de Staten Generael vande Geunieerde Nederland-
 „sche Provincien : welcke exemptie van gelijken te genieten hebben
 „de Franschen in haerl. Landt / aengaende alle de goederen roerende
 „ende onroerende/ die de eene en de anderen souden bekomen hebben/
 „spl. inde Landen van onsen gebiede/ende onse Ondersaten inde Ge-
 „unieerde Provincien : Het welcke altijdt naderhandt onderhouden
 „is gheweest/ende verstaen wy dattet voortaen mede onverbrekelick
 „onderhouden sal worden. Evenwel om datinen soude mogen twijf-
 „felen / of sekere Ondersaten ende Inwoonders vande Landen der
 „voorzeyde Statē Generael/die in verscheyde plaatzen van dit Rijck
 „gevlucht zijn/zijnde uyt haer Landt uytgebannen/ de selve exemp-
 „tie souden moelen genieten: Wy wel onderrecht zijnde vande oorza-
 „ken van soodanigh uytbannen / en dat sp daerom niet te min onse
 „gunst en genade waerdich zijn. Verclarende hier over onse intentie/
 „hebben ghewilt ende geordonneert/willen ende ordonneren met ad-
 „vijf van onsen Raade/ende uyt onse speciale gunst / volle macht/ en
 „Coninghlike authorteit/dat de selve Inwoonders/van wat qua-
 „liteyt/ende in wat conditie dat sp zijn/ niet tegenstaende haer ban-
 „nissement / genieten de exemptie van't voorz. recht van Aubaine/
 „even als of sp noch in haer Landt woonachtigh waren : ende datse
 „oock in alle plaatzen van ons Rijck / daerse haer begeven hebben/de
 „selve sekereheydt en protectie hebben sullen/als oftse onse natuprlie-
 „ke Ondersaten waren/mits datse ons de schuldige gehooftaenhept
 „bewijssen. Ende soo sp quamen achtijdighe te worden / dat alle hare
 „goederen/soo roerende als onroerende/die sp mochten bekomen heb-
 „ben/ blijven en toebehooren sullen aen hare erfgenamen ende andere
 „der selver recht ende actie hebbende/ om die volkomentlick en vreed-
 „samelick te genieten/sonder dat onse Officieren souden moghen pre-
 „tenderen / dat sulcke goederen nae't recht van Aubepne aen ons sijn
 „verballen. Verbieden onsen Procureuren Generale / hare Sub-
 „stituten / ende alleh anderen/ haer ter dier occasie enige moepte oft
 „swarigheydt aen te doen. Belasten onse lieve ghetrouwne Raeds-
 „luyden / houdende onse hoven van Parlemente van Parjs ende
 „Roli[n]/en Camers van Aeerteninghe / Thresoriers Generael van
 „onse finantien aldaer / ende Raeds-luyden over 't stuk van Ju-
 „sticie van onsen Thresoor/Balliuwen/ Seneschalen / ende andere
 „onse Rechters en Officiers/dien het aengaet/ datse dese tegenwoor-
 „diche verificeren en doen registreren / ende den inhoud van de selve
 „laten ghenieten aen de selve Inwoonders vande Geunieerde Pro-
 „vincien volkomentlick/vreedsamelyck/ en ghedurprighlyck/ opschoz-
 „tende ende doende opschorten alle noopten en beletselen ter contra-
 „rie: Want het Ons soo belieft. En ten doorkonde hebbē wy aē desen
 „doen aensteken onsen Siegel. Gegeven te Nantes/den elfden April/
 „'t jaer duysent ses hondert en twee en twintigh / ende van onsen
 „Coninckrycke het twaelsde. Was geteckent/Louis.

Hier op volghde de Verificatie in't Parlement van Normandien tot Rœuen op den 9. Augusti/ op't versoek ende ten propositie van my/ Simon Episcopius/ Petrus Cupus ende Daniel Tresel/die ons alle tot Rœuen onthielden/ met specificatie van onse Namen ende Toena-men/ Daerinne de Heere eerste President voornoemt my (die dit alles beliep ende boorderde) groote vriendschap/ ende neerstigheyt beweg; gelijck oock de H. President Jannin te vozen had gedaen in't verwer-ven ende oversenden van dese S. Majestetys brieven uit Nantes op Parjs/ ende soo voort/ bryten eenighen onse costen/ soo veel belanght 't verwerven bande gheseypde brieven des Coninx. Daer nae is oock der selver brieven verificatie geschiet voorz t Baillage tot Rœuen.

Ten 12. Augusti ben ik gerepst op Parjs/ om den Heere Grotium te besoeken/die seer sieck was. Dese door Godts ghenade/weder op de been zynde/ben ik den 3. Septembris weder nae Rœuen verreyst/ale waer ik bryten de Stadt in Dr. Tresels hups(die doe/ als ich mede/ om de pest die inde Stadt was/bryten woonde)sijns Tresels dochter-hen doopte met de naem Françoise/ ten overstaen van Dr. Beypniers Peterssz. Coopman tot Rœuen/ ende myn Hupsfrouw/ als ghetuyp-gen ende Peeters van 't selve kindt: Maer naer/ ick voorz/ te weten den 9. Octobris/ myn Hupsfrouw nae/ namelick den 14. der selver maent met onse familien ghereyst zyn op Parjs/ alwaer wy ginghen woonen/daer oock D. Episcopius ende Cupus te vozen waren verto-ghen uyt Rœuen/ al om de pest te schuwen/ die binnen ende rontom Rœuen te dier tydt seer sterck was: Hier te Parjs zynde wierdt myn Dienaar Jan Gysbertsz. vanden Heer besocht met eene seer vreem-de kranksheyt / die my veel koste/ langh duerde/ ende ten lesten uyt quam op eene seer ghevaertlycke krankhsinnigheyt: 't Welch ons in dat vreemde Lant/ende onder vreint volck/wy arme ballingen synde/ seer veel moepenis ende beswaerlyckheyden toebracht.

T Jar 1622.hier mede zynde verloopen / comt ons in Februarij 1623 de bedroefde tydinge van't bangē der waerder ende Godt-saliger mannen Eduardi Poppij zal.ende Caroli Niellij binnen Haerlem/ om ha-re beroepinghe waergenomen/ende Christo/ nae de selve gedient te heb-ven. Piet langh daer na volghe de grouwelijcke tydinghe bande Con-spiratie teghen den persoon van S. Excel. Prins Maurits/ vele ge-vangenis/executie ende doodt. Waer op zynde uytgecomen Iacobi Tri-glandij Vermaningh aende Remonstranten, stelde ich daer teghen mij-ne Trouhertige aenwijsingh vande Bedriechelijcken onder die Ver-maningh schuplende/ die daer nae oock ghedrukt wierdt. Ende als de Pest tot Rœuen began op te houden/ teysde ick mit myne Hups-frouwe ende familie weder derwaerts den 2. Junij/ fuckelende alsoo menighmael ging ende weder van d'een plaets op d'ander/ in dien on-sen/nae der werelt/bedroefden stant: Daer by quam/ dat myn Hups-friduyl haer been in 't overtreden vanden Doypel/die wat hoogh was/ van 't Logijs dat wy meynden te hurē tot Rœuen/der matē verstupek-te/ende daer over soo eenen swaren val dede/ dat zy eenighen maenden 't bedde houden/ ende onder Chprurgijns handen met groote smert ende

ende costen legghen moeste. Niet langh daer nae quam tot Rouden Ioannes Arnoldi Corvinus ende Simon Goulart, voormaels Predicanten gheweest zynde respective tot Leyden inde Duytsche ende t' Amsterdam inde Fransche Kercke/gheleerde ende Godtsalighe mannen/bepde van hare diensten ontset ende uyt het Landt gheset/door der Calvinisten bitterheyd / om de Remonstrantsche Rechtveerdighe saecke. Met dese ende D. Episcopio bondt ik goedt weder te repsen op Parrys (latende mijne Hupsfrouw/welcker accident alleneckens bestond te beteren / tot Rouden) op 't versoeck van secker gheleert Fransch Predicant M. die/ hebbende/ niet eenige andere (soo hy verclaerde, de selve insichten/ die wy hadden in 't stuk vande Predestinatie metten aenleven/ende vreesende daer over in't Fransche Synodus (dat voorkanden was ghehouden te worden tot Obarenton buppen Parrys / alsowaer de Ghereformeerde hare wrye exercitie hebben) qualijck ghehanghadt te worden/onse raedt ende hulpe versochte/ vonden wy / niet hem ende niet den Hooghgeleerden Tileno ende Franciso Doro voorgenoemt in communicatie gheweest zynde/ te samen goedt voor den geseyden Synodo audiencie te versoecken/ in meninge van/met Gods hulpe / wat goedtig te doen / tot voorstant van waerheyd ende vrede/ teghen de Resolutien ende decreten te vozen by de Fransche Kercken ghenomen in 't Synodus van Alez: maer als wy nu meynden ons geseyde voornemen in 't werk te stellen/ ontviel ons de selve Predicant/ soo dat een peder weder keerde na zyne gelegenheypdt. Ioannes Arnoldi nam sijne promotie inde Rechten tot Oyleans/ Episcopius bleef te Parrys/Goulardus keerde na Cales/ick nae Roven. Daer mede de maendē Julius/Augustus/September/October/November ende December van 't jaer 1623. gepasseert zynde/creegh ik dē 7. Januarij des Jaers 1624. de behoeftde tydinge vande gebangenisse des ghelerden ende vroumen Petri Cupi, die/ sich met Episcopio ende my een tydt langh tot Rouden onthouden hebbende/den 21. Junij lestleden hadde willen repsen nae 't Landt / om zyne Hupsfrouwe ende kinderen te besoecken/ ende eenighe maenden daer nae verspiedt zynde/in handen quam. Dese drogheypdt wierdt terstondt vermeerdert door een tweede tydingh/ die ons quam den 17. der selver maent vande gebangenisse D. Bernberi Verezij tot Haerlem/ die mede/bedienaar des Godlicken woordes gheweest zynde / van sijn dienst ontset.ende uytgheseth was / ghelyck d'andere.

Alsoo het nu D. Episcopio ende my om redenen/ in Vranckrijck niet langer aen en stondt / ende wy langh ende dickwilg versocht waren onse residentie te nemen tot Hamborgh of in Holstejn/daer toe S. F. D. van Holstejn ons oock besegelde Paspoort hadde gesonden/resolueerd wy derwaerts te repsen / na dat D. Episcopius een repse door Vranckrijck langhs de Loire soudt hebben gedaen. D. E. den 9. Julij wederom getome synde tot Rouden/letten wy ons door een Rouden Coopman besteden in een Hamborger vry schip/de Schipper oock een Hamborger zynde/die ons te Quilleboeuf soude innemē. Alsoo wy nu daer tot Quilleboeuf te paerde getomen zynde eenen nacht mosten wach-

wachten/wierdt ick daer/buptyen myn weten/bekent van een Amster-damsch Schipper. De Hamburger/ die niet en wist wie wy waren/nam ons aldaer in / ende voer met ons tot voor Havre op de reede. Terwyl wy daer na bequame windt wachteden(mijn Hupsfrouw en familie liet ick tot Rouen/tot dat ick haer de gelegenheypdt uyt Ham-boorgh soude schijven / om my dan te volghen) ist ghebeurt/ dat onse Schipper met andere Schippers/ onder andere oock den voornoemden Amsterdammer / aen Landt in secker Herberghe ghegaen synde/ge-vraeght wiert/of hy wel wist/wat volck hy in hadde. Hy sepde/ Neen/ anders dan dat hy sagh dattet eerlycke lypden warē/re weten/een oud Edelman/meynende imp) met sijn Soon(meynende Episcopium) ende haer Dienaer. Geensins/sepde d'Amsterdammer: De lypden/ die ghy in hebt / bysonder den ouden (spreeckende van my) soo ende soo ghe-naemt/sijn soodanighe/dat/ indien ghy die in Hollandt bzengen wilt/ ick u eenen nieuen Wooper derf verseeckeren tot vergeldinge. Onse Schipper/dit ghehoort hebbende met verwonderingh / maerckte sich haest uyt de Herberge in sijn Schip bp ons/ daer wy op de reede lagen in't Schip/ Wachtende nae den windt/ ons met oorlof ende groote be-leefthepdt vragende/Wat wy voor lypden waren/daer by verclarende/ dat hy dat wetende/ ons wat sonderlinghs hadde te segghen. Ick verclaerde hem mijnen name ende alle de gelegenheypdt/met d'oorzaeck waerom ick ende myn geselschap uyt het Vaderlandt waren / ronde-luck: 't welck de Schipper verstaen hebbende/verhaelde alles/ ende gaf my de handt/my belobende alle ghetrouwighheypdt / om my met myn geselschap tot Hamboorgh te bzengen/segghende/dat hy dat Verrader stuck/twelck die Amsterdammer hem hadde voorgelept/niet en soude Willen begaan om twee Woopers / noch om alle het goedt der Werelt; oock dat hy wel wiste/dat hy / sulck leelyck stuck ghedaen hebbende/ tot Hamboorgh de straten niet met vrede soude betreden moghen. Hier op gebraeght zynde/hoe hy dan doen soude/ indien ons een Ooy-logh-schip uyt Hollandt of Zeelandt aen boort quame met de vooy-wind/(die doe wayde ende ons tegen was)de Hollandtsche of Zeeusche schepen conboperende tot Havre, ghelyck veeltydtz gebeurde: Ants-woorde hy/dat dat geen noot hebben en soude/alsoo hy een vry Schip-per was ende een vry Hamburger Schip hadde ; ende dat in allen gevallen wy noch in Vranckryck waren / leghende voor Havre op de Fransche Stroom / ende zynde inde protectie vanden Coningh / soo hy nu uyt ons hadde verstaen : ende dat oversulcx den Ooyloghsman zyn Schip aldaer niet soude derren aentasten. Ick sepde daer teghen/ dat te besorgen stondt / dat d' Ooyloghs-man met zyne voor-windt ('twelck alle ooghenblick te verwacheen stont)aencomende/ende / uyt den voornoemden Amsterdamschen / of eenigh ander verklicker / ver-staende/dat wy daer waren/op de vryheypd vanden Schipper ende zyn Schip apparentelick niet veel en soude passen/ maer meest soude siē op de verleydinge des loongs/ 't welck hy mocht pretenderen in Hollandt of Zeelandt/ons daer bzengende/voor desen zynen buyt te sullen ont-sanghen; Dat oock de Coningh van Vranckryck om soodanigh vio-leren

Ieren van S. Majesteyts stroom/ten aensien van ons/gheen oozlogh
aennemen en soude/ ende wy middelerht in 't lyden mochten comen/
hoe onschuldigh wy oock waren/ende al niet tegherstaende onse mee-
ningh was up't Vranckryck/over de vrye Zee/ op Hamborgh te va-
ren/ sonder de Hollantsche havens of grensen aen te doen. Want ick
derhalven den Schipper/of ter stont met ons in Zee te slaen/ indien hy
konde om ons ten minsten onder Engelant te vryengen/of ons by tyde
te waerschouwen/ indien hy met het eerste volgherde ghelyde eenighe
Schepen niet een Convoyer gewaer wiert. De Schipper seyde 't eer-
ste niet doenlick te zyn/om dat wint ende strom ons tegen waren/maer
op de rest wel te sullen lettē ende goede wacht houden: ghelyk geschiede.
Daenstaende nacht zynde gepasseert met het verloop van 't 1^e. ge-
lyde / saghmen op het lest van het ij. een Oozlochsmans met meer
Coop-vaerders aencomen/ende het ghelyde stoppen inde monde vande
Riviere/ waer van by den Schipper ghewaerschout zynde/deden wy
ons ter stont met on's bagagie inden boot tot Havre aen Landt settien.
D'Oozlochsmans/twelck was Capiteyn Regen-mortier up't Zeeland/
quam daer nae (ongetwijffelt dooz den gesyden Amsterdamsche Ver-
hlicker aengeport zynde) het Schip daer wy in geweest waren/ van
boven tot beneden besoeken/met ongenoegen/dat hy ons niet en hadde
gebonden/soo wy daer nae noch binnen Havre (daer wy den selven
Regen-mortier sagen langhs de straat gaen) in 't secker verstanden/ en-
de die maenden daer nae binnen Roüen noch seckerder/ up't monde
van een die met hem op zijn Schip ghiweest was als Passagier/ en-
de ghehoort hadde de klachte/ die d' selve Capiteyn dede over zijn aen-
slagh gemist te hebben. Wy loonden den Schipper wel om zijn ghe-
trouwigheyt/ ende onse bagagie te water wederom gesonden hebben-
de nae Roüe/redē wy te paerde oock wederom derwaerts/Gode danc-
hende / dat hy or s die mael wederom van sulck aenstaende gaever be-
vrygt hadde/daer mede dan onse voorgenoemene Hamborghsche repse ge-
stuupt was/soo dat ick noch wel twee jarē daer na in Vranckryc bleef.

Dit alsoo gheschiet zynde inden aenbanguh Septembzis 1624. wierd
ick in Robambz daer nae gewaerschout/ dat d' Officier vande plae-
sedaer ick woonde (het was buyten Roüen in 't Doorp S. Sever) sch
op my informeerde van wegen de heymeliche Godts-dienstighc ver-
gaderingen/ die men my naegaf dat ick hield in mijn Hups met eenige
Remonstrants-gesinde. Dit quam my van eenige Quevillische ghe-
reformeerde (soo ick daer nae in 't secker hebbe verstaen) die my niet
gaerne daer omtrent en sagen. Hier over schzeef ick aenden Baelliou
aldaer desen navolgenden vries.

Monsieur:

Dewyl het u belieft (soo my aengedient wort) u te informerē/
wie/en van wat gelooove/dat ick bē/met mijne bywoonders/
sal ick u seg gen/met soodanige submissie/reverentie/ en ge-
hoorsaemheyt als ick aendē Koninck (op wiens Majesteyt ick
my beroepe/ende vande Welcke ick ben een ootmoedich/onderdanigh/
ende

„ende hertelick geaffectionneerd Dienaer ende Ondersaet) ende aē syj-
 „ne Justiciers ende Officieren/ schuldigh ben/ dat ick gheboortigh
 „ben van eene vande Geunieerde Nederlandtsche Provincien / daer
 „ick ten anderen tijden den Kerckelicken dienst betreden hebbe: upt
 „mijn voorsepde Vaderlandt uptogebannen tsedert eenighe jaren her-
 „waerts/ ter oorsaecke vande gheschillen/misverstanden/en verwar-
 „ringhen aldaer inde Religie ende inden staet voorgheballen. Soc
 „haest als ick in dit Rijck ghekommen was / eer ick 'er mijn vaste resi-
 „dentie nam/ hebbe ick my geadresseert aē enige vande voornaemste
 „Heeren van des Coninck's Gaet/van de Welcke ick de ere hadde ge-
 „kent te zyn/en die oock kennisse hadden vande oorsaken van het ban-
 „nen van my en van andere mijne medeghesellen/ alle goede ende eer-
 „liche lypden / in wiens name aen S. Alderchistelickste Majestept
 „ootmoedige requeste en supplicatie gepresenteert is: De welcke ge-
 „sien ende ge-examineert zynde/heeft het de selve beliefst/den scepter
 „van sijn seer vermaerde goethepdt en gerechtighepdt over ons upt
 „te strecken / ons verleendende syne opene brieven / by de Welcke syne
 „Majt, verklaert/ dat hy wel geinformeert zynde van de oorsalē van
 „ons voorsepde bannissement/ende dat wyp dese niet tegenstaende sijne
 „gunst en ghenade waerdigh waren/wil ende ordonneert/met abvys
 „van sijnen Rade/ende upt speciale gunst/volle macht/ en Coningh-
 „liche authozitept / dat wyp alle van wat qualitept en conditie dat wyp
 „zyn / ghenieten sullen / niet teghenstaende ons bannissement de ex-
 „emptie van het recht van Aubeine/ ende dat wyp oock in alle plaatzen
 „van sijn Rijck/daer wyp ons mochten begeven / de selbe seerkerhepdt
 „ende protectie/sullen genieten/ als oft wyp sijne natuurpleyke Onder-
 „saten waren / wanneer wyp ons in behoorlickhe ghehooraemhepdt
 „quijten/ gelijckals breeder te sien is inde voorsepde opene Coninck-
 „liche brieven / ghedateert te Nantes den elden Aprilis 1622. ende
 „daer nae gheverifieert in het Hof van Parliament/ende geregistreert
 „in 't Walliuwshap van Bouen. Oock mach ick (sonder roemen)
 „segghen / dat ick soo onbekent niet en ben in dese quartieren / of ick
 „hebbe de ere ghehad dat ick de handen ghelust hebbe soo van myn
 „Heer den Hertogh van Longueville Stadt-houder van syne Ma-
 „jestept in dese Provincie / als vanden seer Erwaerdighen Aerdtg-
 „bisschop van Bouen / en van myn Heere den eersten President van
 „dit Hof van Parliament : Welcker Excellentien Erwaerdighhepdt
 „en Ed. ghelyst heest my gunstelike uptoyszaecke van Haubegarde
 „ende protectie nae des Coninck's wille te verleenen. Aldus myn
 „woonstede in dit Rijck ghenomen hebbende / hebbe ick my altydt
 „benaersticht alle gehooraemhepdt te bewijzen aen sijne Majestept/
 „ende aende wetten van 't Rijck: soo dat ick een gantsch supvere con-
 „scientie hebbe/van opt pet gedarn/oft gedacht te hebben dat daer te-
 „gen in 't minsten soud strijden.

Aengaende myn gheloof/ oft de Religie daer ick van ben/ hoewel ick
 „meene datter geen Inquisitie en is in Frankriek: soo wil ick even-
 „wel gheerne bekennen / dat ick met myne bywoonderg/ verfoopen/

„en versaecken / ende een grouwel en schick hebben van alle Atheiste,
 „rype ende Libertinisterpe. Oock en zijn wp Godt lof/ geen Heydens/
 „noch Joden/noch Mahumetisten/ maer Christenen/ gedoopt inden
 „name des Vaders/des Soons/ende des H. Geests/ die ons benaer-
 „stigen ons leven soo langhs soo meer gelijckformigh te maecken het
 „gene daer dat H. Sacrament ons toe verbindt / 't welck is te geloo-
 „ven in Jesum Christum/ende syne heylige geboden in waren geloo-
 „ve en liefde/onder hope van 't eeuwigh leven/te gehoorzaeme. Wp zijn
 „van onser jonckheyt aen opgewoedt en onderwesen geweest/inde Rel-
 „ligie die Gerefiformeert ghenoemt wordt : inde welche ick/ende meer
 „andere van mijnen staet / hebbende ghemerckt erreuren ende abusen/
 „die wp geloofst hebben en noch gelooft tegen de waerheyt/ vromig-
 „heydt/ en goede manieren te stryden/ gelijck als oock teghen het gene
 „de Christen Kercke van out af altydt geloofst heeft en noch geloofst:
 „soo hebben wp/na dat wp schuldigh waren volgens ons beroep/ ge-
 „arbedt om sulcke fauton bequamelick te verbeteren/ ende dat alle
 „wettelick/ met kennisse ende authoriteyt van onse hooghe wetteliche
 „Overheden/ dien wp altydt alle respect en gehoorzaemheyt toeghe-
 „dragen hebben/ghelyck als ghetrouwene Ondersatene/gode Burghers
 „en Patriotten toestaet. Maer dewyl Godt belieft heeft toe te la-
 „ten/ dat Geweldt boven recht gegaen is/zijn wp gedwongen geweest
 „voor het Tempeest te wycken/ende eyndelick in dit rycck te havenen
 „onder het scherm en schutsel van sulck een groot/machtigh/ghewel-
 „digh en rechtbeerdigh Monarch. Wp bekennen / dat wp niet en
 „gaen in de Vergaderinghe van Queuilly/ niet om haer kleynachtin-
 „ge oft spijt aen te doen/ noch als of wz in dit Ryck een nieuwe Wet
 „oft Religie wilden invoeren; gantsch niet:maer om dat wp in goeder
 „conscientie niet en kunnen toestaen en bolghen eenighe puncten van
 „leere/ die daer gheleert ende ghedreven worden inde Artyckelen van
 „de eeuwighe Predestinatie Godts/ de verdienste vande dooit en pas-
 „sie onses Heeren en Saligmakers Jesu Christi/ de Goddelicke ge-
 „nade / de vrye wille / ende de volherdinghe. Als oock om dat hare
 „voorganghers aenhangers zijn vande onredeliche ende onrechtveer-
 „dighe Condemnation van een Spnode / die ghehouden is te Doy-
 „drecht in Hollandt / alwaer men inde voorsepde puncten ghelyck
 „als gecanonizeert heeft een leere / die wp houden abusyf/ verkeerd/
 „ende soo als vooren ghesepdt is / nieuw te wesen. Doch verre
 „moet het zijn / dat wp daerom sonder Religie oft exercitie van
 „Godts-dienst souden wesen. Ick die 't hoost / ende ghelyck een
 „Vader des Pupsghesins ben / vermane mijn Pupsghenooten
 „nae de leere des Apostels Petri / Godt te vreesen / ende den Co-
 „ningh te eeran/om wiens langh ende gheluckigh leven / als oock om
 „de Vrede ende vereenigingh vande Christenheyt/die soo verdeelt en
 „verscheurt is/tot een geloof ende Godts-dienst/ich Godt dagelickx/
 „met myne bwoonders bidde / te ghelyck mede dat Godt vergeude den
 „genen die ons vervolghde en dat hy de vervolghde mit geduld en Chri-
 „steliche stantbastigheyt wapene, Zynder die seggen/dat ick heymel-
 „liche

„liche vergaderingen houde/ om besondere leere en Kerche op te rech-
 „ten/ ick ben seer wel te vreden / datmen sich op de waerheypdt info-
 „meere/ verseckert zÿnde / soo veel te grooter naerstigheypdt als daer
 „toe gedaen sal worden/ dat soo veel te meer mijne onschulde sal blige-
 „ken. Te S. Sever/ By Rouen.

¶ Deer ootmoedige Dienaer

I.Wtenbogaert.

Dat ick hier segghe van mijn Cohabitans, dat is / die by my woon-
 den/ siet op Moes. Daniel Tresel ende zijn Hupsghesin / daer mede ick
 woonde onder een Dack/ elck evenwel hebbende zijn hupsghesin ende
 quartier à part [bysonder] ende alsoo quamen wy veelijds te samen in
 myn Camer / om Godt te bidden ende malcander upp Godts woort te
 onderwijsen. De Ghereformeerde Queüillisten / vreesende dat wy
 eenige vande haren souden tot ons trekken / hadden dooz de derde handt
 eeniche Catholijcquen namelick den Pastoor / daer onder onse Paro-
 chie gehoorigh was/ tegen ons gaende ghemaect / soo datmen sich by
 eenige onse gebueren alreede hadde beginnen op ons doen ende laten te
 informeren : Maer alsoo de ghebueren niet dan loffelick ende wel van
 ons hadden getupght / ende desen brieft daer op quam aenden Offirier/
 die den selven (soo ick na verstont) verder heeft gecommuniceert / Liet-
 men ons voort in Vrede.

¶ Seven-thiende Capittel.

Mijn gheweelen Dienaer tot Schoonhoven gevangen: uyt wat occasie:
 Eylch tegen hem: Mijnschrijven aen 't Hof van Hollandt op dit
 stück: noch aen seecker Rechts-geleerde: Wt-komst van dit Pro-
 ces. T'samenspraak met den eersten Bisshop tot Roüen ende
 eenige gheesteliche. Nieuwe aenspraak vande H.eerste Pre-
 sident tot Roüen. Mijn Huysvrouw keert weder in't Landt.
 H.Rosæus intercipieert mijne brieven. Ick resolvore weder
 in't Landt te keeren.

Ne alle dese quellingen comt my weder eene ande-
 re aen boort/ seer groote / inden persoon van Jan Gijs-
 bertssz. myn gewesen Dienaer/ die/ in 't Landt by sijn
 Moeder tot Schoonhoven/zijn geboorte stadt/woonen-
 de/ aldaer gebangen wierdt. Hy was van mijn maeghschap/ hoewel verre/ ende wilde den toe naem Wtenbogaert mede voe-
 ren / hoe odieur die was / oorsaect waerom men te meer op hem let-
 tede/ soo ick gelooove. Hy was een Jonghman van 21. Jaren/ hadde
 ¶ By ij my/

mp/gheduerende myn ballinghschap/ghetrouwelick ghedient: was
van Godt besocht geweest met dat beswaerlick accident voorgemelt/
'twelch hem dichtwils weder aenquam/ende my veroorzaekte hem te
ontslaen van myn dienst ende weder in't Landt te laten gaen. Dese
op den 6. Januarij 1625, 's moorghens vroegh/gaende een boodtschap
doen voor by't Hups van Ruige Haygen Baillou tot Schoonhoven/
Wierdt vanden selben aengeroepen in deser voeghen: Jan Wtenbo-
,,gaert/ ich heb hier een missive/ die u aengaet/ komt eens binnien/
,,om die te hoozen lesen. Inghegaen/ ende eerst inde keucken/ daer
nae inde Camer ghebracht synde/ hielt men hem daer in bewaerde
Handt tot'savonts in't doncker: Doe brachtmē hem op't Stadt-
hups/ lepde hem achter af/ende stoot hem in een gat/ daer men hem
liet sitten tot op den xj. der selver Maent/sonder hem voor de Magi-
straet te bzengen/om gehoozt te worden. De Bailliou wilde van hemt
hebbēn brieven/die hy niet en hadde:ende alsoo men/ na ondertastin-
ge in ende onder zyne cleederen banden hoofde tot de voeten/ gantg
niet en bond/ginghmen in't hups van zyn Moeder/ alwaermen ki-
sten ende kassen dede open doen/ ende alles visiteerde van boven tot
beneden/met uptropinge van 2. of 3. bedstedē/willende daer upp heb-
ben een kistjen met geldt ende eene male of sackstken met brieven. Al te
vergeefs. Aldus om niet gewoet hebbende/dedemen den Jonghman
den xj. voorz. comen upp het gat (daer in men hem soo langhe hadde
ghehouwen sonder eenighe ticht of aenspraak) voor de Heeren/alwaer
men hem voorhielt eedt te doen/dat hy de waerhept soude seggen op
alles wat de Heeren hem souden vraghen. Waer op de gebvangen geant-
woordt hebbende/dat hy willigh ende bereet was de waerhept te seg-
gen op alle 'tgunt de Heeren hem souden vraghen/maer dat hy gheen
eedt begeerde te doen/om dat hy Jongh was/ ende zyn leven geen eed
en hadde gedaen/noch hoozen doen/ oock niet recht en wist/ wat een
eedt in hadde/lepden zy hem weder achter af in zyne voorgaende ghe-
vanghenis/ende lieten hem daer sitten/wel bewaert met sloten/gren-
delen/en dief-lepders/die 's nachts van binnen/dan bumpten/de wacht
hielden/op dat hy inmiers niet ontkomen soude/nessens het onlig-
gen van alle Instrumenten/op dat hy niet uptbrecken en soude/oock
met visiteren van alles watmen den gebvangen in ende uptbracht/self
de spijse/al om te weten/of daer geen brieven by en waren/niet willen-
de acces of toeganch tot hem geven aen een eenig mensch (uptgenome
die hem bewaerden) selve niet aen sijn moeder/ die daer over ter doort
toe kranck wierdt/ende stierf/sonder datmen den ghevanghen haren
Soon/wilde toelaten/op de menighuldige Intercessien ende bidden
van vele eerlycke burgeren/mannen ende vrouwen/oock presentatie
van alles wat te presenteren was/selue/de Soon/wel zynde ghelepdt
ende bewaert met Dief-lepders ende Boden/eens by sijn Moeder/die
seer deerlijck om hem riep/ te moghen gaen/ om die te sien voor haer
sterwen/ende dan weder in hechtenisse te komen/mids dat verschep-
den personen te vreden waren soo langh inde gebangenis te blijven/
tot dat hy weder in de selve soude sijn gekomen/ oock cautie te stellen
voor

„voor cene merckeliche somme van penninghen. Alle desen handel /
 (schreef de gebvangen den 16. Maert aan my/dien hy zijn Heer/neef en-
 „de Vader noemde) moeyten ende costen doetmen my aen / door een
 cleyne/simpele/clare memozie / de welcke ich van u E. in Vranck-
 rijk hebbe ontfanghen/omtrent gheleden twee Jaren(dit was/als
 hy eerst upt zijn voor-verhaelde beswaerlyke sieckte gecomen synde/
 dooz raedt vande Dortezen ende my/oorlof kreegh/om nae't landt te
 gaen/ende van locht te veranderen) welche memozie niet anders mede
 „en brengt als verschepden personen te groeten / en tot vier of vijf
 brieven ten hoogsten aen u E. ende ons Iosfrrouw hy meyn mign
 Hups vrouw/naeste bloed verwanten te bestellen/simpelich/niet an-
 ders. Dese memozie op een seecker tijt/genomen/ghescheurt/ende in
 mijn sack gesteeken hebbende om my de selve stukken/op't Hupsken
 gaende/quijt te maechken/is't gebeurt tot ongeluckiger tydt/dat ich
 op de straet/of in eenigh hups wesende / mijn neus/doeck of beurse/
 waer op ick de gescheurde stukken sal ghescheertken hebben/uyt mijn
 sack halende tusschen mijn rock ende mantel / ende alsoo tusschen
 bepeden sal ontwailen wesen/Waer over d'een of d'ander gecomen syn-
 de/ende de gescheurde stukken vande memozie gevonden/opgheraept
 ende gelezen hebbende den Baillion de selve alsoo behandicht / waer
 upt my dese langhduerige/moepelijcke/bedroefde ende costrelijke ge-
 vanckenisse ontstaet. Dit zyn de formele woorden van des ghevan-
 gens voorsz. bries aen my/die daer by clagende tot inden Hemel over
 zyns zal. Moeders overlyde door zynne gevangenis (soo hy seyde/ver-
 dorzaect/ende over 't gewelt hem aengedaen/datin hem soo qualijck
 tracterde ende soo langh liet sitten/ Doch niet (seyd hy) als een mis-
 dadighe/maer ten onschuld/voeght hy daer by/ dat de Baelliou ten
 lesten den Eysch teghen hem hadde ghedaen in cas van crimi / al te
 samen (schrijft hy) valsche ende versiert. De copie vanden voorsz.
 Eysch/soo d'selue my overgesonden is geweest/luydt aldus.

„ Autger Hupgen Bailliou der Stede Schoonhoven ratione Offi-
 cij Epscher in cas criminell ende extra-ordinaris Proces / contra
 Jan Gyfsbrechtssz. Wtenbogaert / Woonende tot Schoonhoven
 ende nu gebangen.

„ Alsoo hy Ghevanghen hupten alle pijnen ende banden van pser be-
 kent heeft hoe dat hy Twee Jaren herwaerts corespondentie hou-
 dende met Joannes Wtenbogaert/voorzvluchtigh in Vranckryck/
 gheweedsde Predicant in 's Gravenhage/ende die gene als ghecom-
 mitteert hebbende het Crimen Lex Ma. iis ten ewighen dagen upt-
 gebannen is upt de vereenigde Provincien / evenwel vanden sel-
 ben hem daer toe heeft laten emploperen / dat hy van hem ontfan-
 gen heeft *eene secreie ende schriftelijcke Instructie, ingestelt met di-
 versche Caracteren ende simpelick Letteren , die by gevanghen in sijn
 brieve ghestelt heeft, met welcke alle Landt-burraderij ende se-
 crete Exploitien ende Complotien gewoon zijn beduydet te worden/
 mede

Aende kant
 vande gesus
 bluiterde
 woorden in
 de copie my
 toegesenden
 stout aldus:

Jatoa.
 Dit is de
 Memorie /
 onme eenig-
 ge personen
 te groeten/
 ende wordt
 alius ge-
 erages-
 rect.

, mede brengende/ dat hy Gebangen vele ende diverse brieven
 „soude bestellen ende overbrenghen in handen van meniche
 „personen ende lypden/dewelcke kennelijck zyr te wesen Aen-
 „hangers ende faboziten vande Arminiaensche factie/woo-
 „nende binnen Amsterdam/ Utrecht/ Rotterdam/ Schoon-
 „hoven/ Delft/ den Hage ende elders/ ende dat hy ghevangen
 „bekent heeft / dat hy synen schrifstelijcken last voorz vol-
 „voert ende nagekomen heeft/ van tydt tot tydt brieven ont-
 „fangen vanden voorz. Wtenbogaert/ soo aen hem self/ syne
 „Moeder ende andere lypden geaddirisseert/ende deselue in al-
 „le de voorz. plaatzen bestelt heeft. Met welcke saeken ende
 „seditieuse of factieuse actien hy Gebangen den voorz. up-
 „gebanne Wtenbogaert/ende een Notoir Vyant van deser Lan-
 „de wettelijcke ende goede regeeringe,gidient heeft van sooda-
 „nige behulp/tot styvinghe syner factie/ dat soo vele quaet
 „ende argernisse in dese Landen door de schrifstelijcke brieven
 „ende Instructien vanden voorz. Wtenbogaert wordt ghe-
 „daen / als of hy personelick in dese Landen opgehouden/
 „gehupst ende gehoest werde. Op welche schadelijcke ende
 „pernicieuse handelinghe hy ghevangen ende ge-examineert
 „zijnde/hy Ghevanghen/tot een notoire Illusie van Justi-
 „tie / vanden inhouden van diverse brieven aen hem ende

Dit was alsoo inde
Copie gesubreguleert.

* Hier stond op de kant

Nota

De verklaringe heeft
hy wel gheha / maar
was na haren sin niet.
* Hier stond op de kant
van myne Copie

Nota

Dit is een bries/die hy
den sijn Duyster ghes-
chreven heeft/ en tge
hy gesprek heeft/ is/dat
hy mette selve stondt in
ondertrouw. Parturi-
ont montes, nasecur
ridiculus mus. Met
haest.

Noch

Nota

Inde secreet heeft hy
geworpen een Liedtchen
aen syne Liesstie / tene
noticie van 't gene hem
was asghevraeght aen
sijn Moeder gheschre-
ven/ende een Brief aen
syne Liesstie. Hier
maekken sulch een
stank ende roep van.

, factieusen handel ontdeckt souden hebben / dat hy eenighen
 „toff op de inne-geworpen papieren neder doen ballen / ende
 „epnelyck noch een Water-pot met water daer op ghegoten
 „heeft / trachtende in alle manieren te bederken / veranderen
 „ende verdonkeren de byandelijcke ende verrader sche aen-
 „slagen ende meneen vande Opanden deser Landen ende aen-
 „hangheren vandien. Ende alsoo alle sulcx/ soo na beschre-
 „ven Bechten scherpelick ende ten hoogsten is strafbaer/
 „ende voorts by vele Placcaten vande E. Mo. Heeren Sta-
 „ten Generael geinterdiceert is/ in dese Landen secrete bries-
 „ven om te stroopen met caracteren ende cijfferletteren van
 „Opanden deser Landen / ende bysonder tot styvinghe van
 „ene

„eene nootre factie ende aenhangh van dien / versoeckende extra-
„ordinaire recht op de Confessie ende stukken van alle 't voorts blie-
„kende/ doende epesch/ Concludeert/ dat de Ghevanghen sal worden
„ghestrast tot arbitragie van D. E. voorts ghebannen uppen Lan-
„de van Hollandt ende Westvrieslandt den tydt van vijf ende twin-
„tigh Jaren / ende in een mulcte van ses hondert gulden / ende by
„provisie ten minsten gebracht soude worden tot scherpe examinatie
„tot naerder ontdeckinge vande secreten vande Caracteren ende Brie-
„ven hem Gebangen bekent/maekende Epesch van kosten ende misen
„van Justtie.

Desen epesch gedaen sijnde/wiert van des Gebanghens wegen ver-
socht Copie ende dagh/ ende by provisie ontslagen te worden upp sij-
ne detentie of ghevangenis/ onder cautie juratoir de ludicio listi, [van
voor den gerechte te verschijnhen/] ende geadmitteert te mogen ageren
by Procureur/waer op Schepenen Copie accorderende upp den epesch
hem ontsegghen sijn vorster versoech den 12. Feb. Soo langh hadmen
den armen knecht laten sitten/sonder aenspraecck te doen: 't Welck ap-
parentelijck noch niet soude sijn geschiet/ ten ware elachten daer over
gedaen sijnde aenden Hove van Holland/ 't Hof den Bailliou scherpe-
lijck geordonneert hadde den Jonghman te recht te stellen.

Ick/ de Copie van desen epesch met groote verwonderingh/ ende
gheen cleyn ontsteltheyt/in Vranckryck gheschen hebbende/ schreef
aenden Jonghman/om te weten/ wat dat voor brieven waren/ die hy
inde gebangenis geschreven/ende in't secreet geworpen hadde: die my
daer op de gheheele Historie verhaelt/de welcke ick/ uppghenomen den
hogen ernst/die hem ende my druckte/soo belachelick vont/ende 't hee-
le werck vanden Bailliou ende syne Dief, leyders/ met het peuteren
ende wroeten met nyptangen in't secreet tot inden dreck/ om die lieve
papierē (die niet dan sijn Vryster en Moeder aengingē) soo kinderlick/
dock met een/ van wegen het beirstecken of stille beghen van soo een
tresselyck Bailliou/ soo vol stancē/dat ick my onthoude van des Le-
sers neuse daer mede te verbullen. Wat Vonnis wijsen doch hier op de
Heeren Schoon-hoofscche Schepenen? Dat heb ick in forma niet kon-
nen becomen/maer de Gebangen schreef my/ dat sy hem hadden ghe-
condonneert inde boete van drie hondert guldens/ mitgaders de ko-
sten (daer toe de Jonghman soo veel middels hadde/ als ick tot soo ve-
le dysenden) sonder te segghen/ (schrifft de Jonghman) waerom/
ende wat ick misdaen heb, want ick ben (sepde hy) onschuldigh/ soo
alle de Werelt wel weet. Alsoo nu de Jonghman sich vindende ten
hooghsten by dat Vonnis beswaert/ te meer/ om dat hy inde gebange-
nis most blijven sitten/ tot dat hy volende al betaet soude hebben
(daer toe hy geen middel en wiste) te rade gevonden hadde te appelleren
aen't Hof/ ende de saeck myn naem ende faem ten hooghsten raecte/
vond ick my krachtelijck geroert my te verstouten; om te schryven en-
de te senden aen't Hof desen navolghenden brieef.

Ed. vermoedende Heeren. **D.** M. oude/onderdanighste Dies-
naer onderfsz. bidt ootmoedelick/dat u **Ed.** Mog. gelieve hem/
onaengesien syne tegenwoordige/nae de werelt versmadelijcke/
gelegenheit/eene cozte audientie/goedertierlick/met het lesen
,,deses sijns schryvens/te vergunnen/niet om het eygentlick sijn per-
soon raekende/maer om secker Jonghman/teghenwoordigh ghe-
vangelhen binnen Schoon-Hoven in handen vanden Heere Bailliou
aldaer / met name Jan Gysbertssz. Wtenbogaert. Hy komt
wel te vozen / dat ick by u **Ed.** Mog. ghehouden werd als civilick
doodt: nochtans/naedemael ick noch natuerlick leve / soo langh het
den goeden Godt/die my 't leven nu 68. Jaren geleden gegeve heeft/
ende dooz welchers genade ick nu in 't 69. getreden ben/my 'tselue te
laten/soo mach ick noch seggen Homo sum,nihil humani a me alienum
puto. [Ick bē een mensch/dat menschelick is en is my niet vreemt.]
Dienvolgende/al waert dat icks/ denckende wie ick voor deser by of
omtrent u **Ed.** M. ben geweest/ende dat het swaer oordeel tselert/
by menschen/tegen my geveld/my inder waerheyt ende in myn ghe-
moet van gheen schult en overtuyght / my door menschelijcke na-
tuerlike assertie liet beweghen tot de vrymoedigheyt van inter-
cessie voor een onschuldigh persoon / soodanigh ick (onder uwel
Ed. Mog. ende andere rechtverdighe correctie) den voornoemden
Jonghman houde / en soude 't selue moghelyk by u **Ed.** Mog.
humaniteyt ende billickheyt niet soo geheel vreemt ghewonden wo-
den : bysonder wanneret het u **Ed.** Mo. mocht ghelieven goedertier-
lyck in te sien/dat de geseyde Jonghman myn Peete is (hoewel wat
verre)ende daerom myn toe-naem dzaeght: Dat ick als Peete over
synen Doop gestaen/ ende hem den name Jan ghegheven heb: Dat
ick hem ende syne bromme Ouders/ door verloop van tyden ende sa-
ken/niet groot synde van tydelijcke gheleghentheden/nae myn ge-
ringh vermoegen troostelick ende behulpelick ben geweest: Lestlick/
dat hy inden Jare 1619 t' Antwerpen by my gekomen zynde/ sich
in mynen dienst begheven / ende oversulerx als myn Dienaar ende
Hups-ghenooot/ eenige Jaren/ myn/ of/ om beter te seggen/mynner
Hupszrouwen broode (het myne my zynde ontnomen / ende myne
Jaren my belettende 'tselue te konnen winnen) ghegheten/ ende sich
inden selven dier st dermaten in allen deelen / oock in alles watmen
Godtvuchtighepds / bromighepds ende deuchdelichhepds hal-
ven in soo een Jonghman/billighlick soude verepschen/ghedraghen
heeft/dat ick veroorsaeckt ben hem goet te doen / wanner ick de
middelen hadde. Op geene nochtans van alle dese consideration en
rust dit myn schryven aen u **Ed.** Mog. als voor welcker waerdigh
Collegie ick my/ dooz 't selue niet soude verthoonen sonder ander
fondament ende persinge van elders/ te weten/ van myne consciencie/
die my onophoudelick dzingt/ om met alle eerbiedinge de selve
uwe **Ed.** Mo. als hebbende d' Administratie vande ordinarise hoog-
ste Justitie inden Lande van Holland/ consequentelijck oock d' op-
sicht over alle d' ander Officieren ende laghe bancken vanden selven
Lande

„Lande/ te betuyghen 't gunt my ten vollen bekent is van des voer-
 „,noemden Jonghmans onschult ende onnoselhepdt in't geen hem by
 „,den voornoemden Bailliou/te myner occasie/hoewel bupten eenige
 „,mijne schult/upt onghegrondse suspiciën/wort te laste ghelept/ende
 „,ter oorsaerk van 't welck S. E. hem nu soo veel wecken in stricke
 „,apprehensie houdt/ sonder den selben ticht of aenspraak ghedaen te
 „,hebben / voor een aleer sulcx van V. Ed. Mog. (soo ick woude on-
 „,derrecht) op versoek van des gebvangens wegen S. E. is ghelaast ge-
 „,weest. Men sal/moghelick/houden/dat ick/in 't gheen ick in desen
 „,verclaren sal/ gheen gheloof en meritere: Ebenwel is het vertrou-
 „,wen/dat ick hebbe/ten eersten op Godt/daer nae op uwer Ed. Mo.
 „,equitept / neffens de waerhepdt ende gerechtighepdt der saecke / soo
 „,groot/dat ick niet en ben bupten alle hope / dat dese mijne verclarin-
 „,ge ende betuyginghe/des ghevangens onschuld meer sal doen blive-
 „,ken/ mogelyck oock eenighsins dienen tot vorderingh van desselven
 „,spoedige ende onbeschuldighde relaxatie.

„T geen de H. Bailliou voornoemt in synen epesch heeft gheliest te
 „,stellen van my/namelick/ dat ick soude hebben gecommitteert Crimen
 „,lxix Majestatis, dat ick een uoor Vyand vande Landen, oock van der sel-
 „,ver goede ende wettige regeringhe soude wesen, ende besich zijn, om, door
 „,brieven ende instructien, seditieuze factien in den Lande te onderhoude, of
 „,eenighe schadelicke pernicieuze handelinghen aen te rechten, neffens vele
 „,meer andere te seer exorbitante/ende upt enckel passie(soo te tastē
 „,ende te voelen is) op malcanderen getaste ende opghehoopte propoo-
 „,sten / als van vyandelicke ende verradelicke aenslagen ende meneen van
 „,vyanden deser Landen &c. oock niet sonder vele broine/eerlijcke/onbe-
 „,sprokene Heere ende ludpen/die hy heeft willen noemen kenlike Aen-
 „,hangbers ende favoriten vande Arminiaensche factie, met de welcke ick
 „,soude houden correspondentie tot der Landen naedeel &c. grof ende
 „,groot te nae te spreecken/en sal ick hier nae waerde niet bejeghenen/
 „,aengesien de verantwoordingh van dien/daer toe my/God lof/green
 „,stof en ontbrekerkt/mijn tegenwoerdigh voornemen niet en is. Allee
 „,sal ick/ met goeden oozlove van V Ed. Mog. ende sonder 't Ampt
 „,vanden Heere Bailliou/ of eenige andere wettige Ampten te roere/
 „,seggen/dat S. E. ende alle die de selve, by voorgaende Vonnisse, of vercla-
 „,ringe, tot sulck seggen oorsaek gegeven hebben, my groot ongelijk heb-
 „,ben ghedaen: baer ende my, dat alles aengaende, beroepende voor den
 „,Rechter der levenden ende der dooden, als wesende d' opperste Rechter
 „,der Rechteren, des Heeren Bailliouws, ende onser aller, voor welchers
 „,Rechter-stoel w̄ alle sullen moeten verschijnen/ende die/nae waer-
 „,hepdt/sonder aensien van persoonen/oordelen sal. Ick zynde/mid-
 „,delretijdt/gerust inden Heere ende 't getuygenis myner Conscientie
 „,tegen alle soodanighe blamen/ende daer over mijn ziel besittende in
 „,lydsamhepdt. Biddende niet te min u Ed. Mog. niet ongoedlick
 „,te nemen / dat ick / in dese occasie / niet voor bykommende desen aen-
 „,gaende pet te roeren/ghesepdt heb dat nu is gheseydt: Want gheheel
 „,swijgende of min seggende/soude ick teghen Godt/ teghen de waer-

„heypdt/teghen mijnen naesten / ende teghen mijn selben ontrouw be-
vonden worden ende lieghen. Te min konde ick dit voorz by gaen/
om dattet is 'tfondament/op 'twelch het ge'iel Narré val'de Epesch
tegen den Ghevanghen ghebouwt is : doch met een gheheel brosch
ende pdel gherimmer. Want/ ghenomen/ ick ware foodanigh/ als
de H. Bailliou my affschildert ('t Welck ick noyt en was/ niet en
ben/ noch/ met Godts hulp/ inder eeuwighendt wesen en sal) moet
daerom myn dienaer oock foodanigh wesen? Soude ick daerom den
selben gheen boedschappen mogen bevelen? een bries aen hem schrij-
ven/of van hem ontfangen? myne vrienden doen groeten? of hem tot
sulx eenighe memoerie gheven / of alles en soude moeten strecken tot
soo boose voornemen? Dan ick kome nu tot den ghevangen Jongh-
man selve / welckers gelegenthedt ende doen met my/ als oock het
mynne/met/ende door hem/ ick wat particulierlicker verhalen sal.

Dese Jonghman/sjnde/soo voorz geroert/in mijnen dienst/wiert
tot Parjs t' mynen huyse besocht met eine seer dzoeviche sieckte
ende melancolie/niet sonder eenighe krenckinge sijner sinrekens voorz
een tydt/van welche sieckte ghenadelijck verlost zynde/ veroozlofde
ick hem op zyn ende zynre Moeder z. ernstigh versoeck ons nae't
Vaderlandt te repsen/gelyck hy dede in Aprili 1623. om syne Moe-
der te sien/ ende sich by de selbe ende andere vrienden te vermaecken.
Hy nam van my brieven aen syne Moeder ende eenige zyne Orien-
den/handelende van sijn persoon ende geseyde sieckte/met pointueel
verhael van alle ghelegenheit der selver/ om te beter daer op te let-
ten/om dat ick vreesde/niet sonder reden/voor recidive/waer teghen
ick hem eenighe medicine mede gaf/ by hem nuttelick te vozen ghe-
bruyptk/ die langh in een glaestken konde goedt blyven / met in-
structie / hoe hy de selbe in cas als vozen/ soude nuttighen. My
staet wel voorz / dat ick hem ter selver tydt belaste by schrifstelickie
memozie/oste van myre handt op een papier/oste vande sijne op sijn
Tafel boekskken/ verschepden vrienden te groeten/ ende/ t selve
doende/by den eenen te excuseren/dat ick niet en schreef/ende vanden
anderen te begeeren/my eens te willen schryven/hoe het hun gingh/
ende allen myne lijsf ghesontheydte ende toestant te kennen te geben.
Hy was ionck upt het Landt ghegaen / komende versch van sijn
Ambacht: was in dyze Taren in 't Land niet gheweest/kende Wep-
nigh lieden/ende wond sch sovack van memozie/ dat hy ghewoon
was de boedschappen / die men hem belaste / al was het maer eene
strate of twee verre/ op te teecken/om niet te faelseren. Ende al-
soomen soontjdts tot sulken cynde maer Capitalen / of andere enc-
kele Letteren/ghebruyptk/ Waer van ghenoegh is/ dat hy/diese ghe-
bruyptk/ de meningh verstaet/ kan het zyn/ dat by hem/ of by my/
eenige foodanigh leteren zyn ghestelt. Ick segghe / kan zyn/
om dat ick / ghewoon zynde van 't gheen yet importeert notule te
houden/hier van/als niet importerende in mynen sin/ niet aenghe-
teekent en hebbe. Van Cijffer-letteren/ die ick in zyne memozie ge-
stelt/of hem te ghebruyptken ghegeven soude hebben/weet ick gants
niet

„niet / hoewel die niet alle tijdt ten quaden worden geadhipeert. Dit
 „weet ick / dat de voorseyde memozie alleen strecke tot ouberispeylcke
 „groetenissen / gestelt inducrimatum, [sonder onderschept /] aen man-
 „schen ende vrouwen / bloetvrienden ende andere / oock enige / die de pu-
 „blycke stercken / requerteren / alle genoegh van een teneur / soo nu ge-
 „seyd is. Oock en heb ick den Tongh-man myn / of der voorseyder
 „groetenissen / halven / de plaeften / inden Eysch geroert / niet doen
 „dooy-reyzen / weyniger / dat ick hem soude hebben gebuypt tot yet /
 „de Heilige aengaende / te verrichten / oft tot Collecten te doen / gelijck
 „ick verneem den roep gheweest te zyn / als hy eerst gheapprehendeert
 „was. Tot bepde is hy onbequaem. ’T is in mijne gedachte nopt ges-
 „weest hem in eenigh van bepden te emploieren ; ende vande gelegent-
 „heid van ’t leste / of hoe / ende waer die geschieden / weten ick ende hy
 „soo veel / als d’ Ambassadeur / die tot Constantinopelen lepdt. Dwe
 „Ed. Mog. mogen ’t vry gelooven. Tot Schoonhoven most hy we-
 „sen daer woonde zyne Moeder. Tot Rotterdam ende in ’s Graven-
 „haghe hadde hy te doen van weghen myn Hupsvrouw / ende heb ick
 „hem te dier occasie mede aldaer met mijne groetenissen belast. Van
 „Delf staet my gans niet voor : Ick merp t’anderen tijden verstaen
 „te hebben / dat hy selve aldaer eenighe kennisse hadde / die hy / in ’t dooy-
 „gaen / mede mach hebben aengesprocken. ’T Amsterdam woonde
 „zyne Suster / oorsaek / waerom ick ende mijne Hupsvrouw hem be-
 „valen oock aldaer de vrienden te groeten. ’T Utrecht hebben hy ende
 „ick eenige onse bloetvrienden / bysonder bryten Utrecht aende Bilt /
 „die hem / na Schoonhoven / de naeste zyn / die wilde hy enkel gaen
 „besoecken / ende dede het. ’T Zyn Hups-lupden. Over al droegh hy
 „zyne Neefs ende Meesters groetenissen mede. Was het niet billick
 „Terwyl ick dit schryve / valt my in / dat hy oock een brieft had van
 „my aen een vande selve hupslieden / indien my de memozie niet en be-
 „drieght. Dit zyn de mysterien van zyne repse tot Landtverrade-
 „rje ende secrete exploeten etc. Soudemen hier niet mogen segghen
 „(doch sonder in ’t minste het respect / dat ick u Ed. Mo. schuldigh
 „ben / ende gaerne toedzaghe / te violeren) Risum teneatis amici ? [Vrien-
 „den en sout ghy daer niet om lachen?] In ’t Land sijnde hebben syne
 „Moeder ende hy aen my ende mijne Hupsvrouw somwijlen een brie-
 „ken gheschreven / sprekkende van ’t verrichten sijner boodschappen /
 „zyne gestaltenis / ende tijdt sijner wedercoinstie herwaerts / dewelcke
 „gheschiede in Septembri 1623. medebryngende myn Hupsvrouw
 „wen slechte Suster / ’t welck hem mede belast was / ende eenighe
 „kleyne provisie van spijse tot onse nooddruyt. Niet langh hier by
 „ons zynde gheweest / openbaerden haer wederom eenighe teerkenen
 „van syne voorgaende sieckte ende swaergheestigheyt / daer over wyp
 „te samen te rade wierden / dat hy weder na ’t Landt soude gaen / in
 „opinie / dat hy daer / by syne Moeder ende andere vrienden / beter
 „soude worden ghepleeght als by ons / alsoo myn Hupsvrouw ende ick
 „ors naeu behelpen moeten / ende bykans stock-oude lupden zyn /
 „selve dienst noodigh hebbende. Ick gaf hem weder schryven mede

„aen sijne Moeder ende Vrienden / verbatende d' oorsaech sijns we-
derkeertens derwaerts ende recommendatie tot sijn behulp / al tot
sijner begheerte. In 't Landt weder wel te pas zynde/advertente-
ren hy ende sijne Moeder my / dat hem aldaer wat voordelicr voor-
ghekomen was / 't welck hem wel mochte doen in 't Landt blijven/
daer op sp mijn consent ende raedt versochten. Begheeren V Ed.
„Mog, te weten / wat het was ? 'T was van vrypagie. Ick sondt
„mijn advijs/ende ontsloegh hem. Maer die saeck geen voortganck
krygende/quam hem daer nae wat anders voor van ghelycke natu-
re, daer op de Jonghman in Julio lestleden / geheel ende al bumpten
„mijn voorweten/ dencken of verwachten / onvoorsiens weder her-
waerts quam/om my 't selve te kennen te gheven/raedt te vraghen
ende hulpe te versoecken. Hy reysde daer op weder nae 't Landt
tenderdenmael in Septembri lestleden / met hem dragende weder-
om verschepden mijne vrye / puerlich dienende tot voorderingh
van sijn eerlyck voorzemen. Of ick hem ter selver tyde gegeven/
of hy van my ghenomen hebbe op nieuw s eenighe memorie als vo-
ren/ weet ick my niet seckerlyck te erinneren. Indien ja : 'T is
voor den Heer/niet anders geweest dan tot groetenis/als voor. Hy
zijnde in 't Landt ghearriveert / ben ick weder van hem ende sijne
Moeder gheadverteert geweest vande gestaltenis sijner saecke/ daer
op ick hum weder op hunne ernstige bede ghedient heb van mijn ad-
vijs. Niet langh daer na is gebolght dese des Jonghmans appre-
hensie/om dewelcke eene verwe te gheven / men't gheen is soo wit
als sneeuw / gaet maecten soo swart als pick. Soo veel isser aen
gelegen/hoemen eene saecke neemt. Epictetus mocht wel seggen/
dat alle dinghen sijn als een pot met twee ooren: Watse hy 't rechte/
't is wel : watse hy 't slincke/sp en dooght niet. Maer dese saecke/
wel ingesien/is soo eenboudigh/datmen de selve nau misduppen en
kan/ten zy met eene perverse siele.

Neffens dit simpel eenboudigh verhael/Bid ick u Ed. Mo. na ha-
re beschepdenheyt noch te overlegghen / of inde selve memorie/ die
de H. Bailliou heeft willen baptiseren metten naem van Secrette In-
structie, dienende tot Exploitien, Comploten &c. of in pet anders/ van
my komende/dat hy den gevangen mocht gewonden zyn/ pet is in 't
minste nae sulcx riekkende ? Ick weet wel/ Neen. Noch : of sijne
Moeder ende vrienden / aende welche zygent halven van my / ende
vande welche somwijlen/soo gheseydt/ gheschreven is aen my / opt
bekent zyn voor soo boose menschen / ende van sulcken beleypdt / dat
soodanighe dinghen / als inden Epsch vande selve / op honderd dup-
sent mijlen na/soude te presumeren zyn? Wijders / of de / van mijnen
Weghen ghegoette personen/sijnde vele/hoewel vrome/oock slechte
eenboudighe/ oock Vrouwen/oock eenighe/die aldaer openlick ter
Predicatie gaen/ eenige oock in publicke Bedieninghe/ voor sulc-
ke te houden zyn/ als den Epsch seyd : De H. Bailliou verloopt
sich inden selve soo verre/dat hy alles voor factieux, verradersch &c.
scheldet/Wat hy of omtrent dese groetenisse komt: sprecket van/ick

„en weet niet wat / secrete Instructien ende Characteren / met de
 „Welcke alle Landtverraderijen ghewoon sijn bedupdt te worden.
 „Hoodanighe zyn hier niet ghebruycht: Maer zyn 't al Landtver-
 „raders/mijn Heeren/die Characteren gebrycken / moetmen d' In-
 „structie om een boodschap te doen aende Kerck-dieren aenstaen? Sel-
 „ve de gheseyde brieven tusschen my ende de Moeder misdypdt syne
 „E. als al medestreckende tot stijvinge van factie ende Landt-verra-
 „derijen: daer nochtans gheheel Schoon-Hoven wel weet/dat sp/Wel
 „eene eerlycke/vrome/doch eenvoudiche/flechte vrouwe was. Wat
 „epntelick den Ghevangen Jonghman selve belaeght: Niemant/die
 „hem/hier in Vranckryck/of oock in 't Vaderlandt/ gekent heeft/en
 „sal hem(mijns oordeels)de minste capaciteit toeschrijven / om sulc-
 „ke/niet min sware gewichtige / ende sonderlingh kloek beledpt ep-
 „schende/als grouweliche/schickeliche dingen te verrichten / al had-
 „de hy den wille/die soo verre is van sijn humeur/als 't Ooste van 't
 „Weste. Nochtans wordt hy vanden H. Bailliou afgemaect/als of
 „hy ware een man van groote faciende / ende een dapper kloekhaert/
 „quansups/die sich in 't Landt houdt, om den ghebannen Wtenbogaert te
 „dienen van soodanighen behulp tot stijvinghe sijner factien , dat soo veel
 „quaedts ende argernissen inde Landen door sijne schrifteliche brieven ende
 „instructien wordt gedaen, als of by persoonlick aldaer opggehouden,ghe-
 „buyst ende ghehoofst ware. Och / mijn Heeren / hoe verre is de Heer
 „Bailliou vande Wegh/meynende dat ik doe dat hy sepdt/meynende
 „dat dese ghevangkanen my hier in soude dienen tot een instrument van
 „hulpe ende stijvinge. De Heer Bailliou weet niet alleen van eē vlie-
 „ge een Oliphant te maken/maer oock ex Nihilo, uit een groote Niet
 „te scheppen een werelt vol ydele/beuselachtige / nergens dan in sijne
 „gepassioneerde herssenen/sonder grond / swebende ideen ende imagi-
 „natien. Wat my aengaet/Ed. Mo. Heeren/datmen den Jonghman
 „by/ in 't langh ende breekt/onderbraghe doch sonder daerom zyne/
 „alreede niet min langhdurighe/verdrietige/ als onverdiende geban-
 „genisse te verlengen)wat hy by my ghesien ende gehooxt heeft. Ich
 „verseeckere my/batmen niet vernemen en sal van pet sulcr/als de H.
 „Bailliou sich inbeeldt/maer batmen sal verstaen onder anderen/ dat
 „ich desen Jonghman by alle gelegenheydt heb vermaent tot Godt-
 „vreesentheydt/modestie ende stilighethed/oock gehooxatimheydt sij-
 „net Overheyd/tot wat plaetsen / of onder wat regeringhe / hy sich
 „quam te binden/na den wille Godts : Neffens dat hy my alle daghe
 „voor den welstand van 't Vaderlandt ende voor de Heeren teghen-
 „woordige Regenten/in ende met mijne Familie/daer van hy een lidt
 „was/heeft sien ende hoozen bidden/niet min als tot geestelycke ster-
 „kinghe ende troost der ghener / die om der Goddelycke Conscientie
 „willc lijden. Noch kan ich Godt/kenner der herten ende der nieren/
 „waerachtelick aenroepen tot ghetuyge/dat ich nopt/tot dese ure toe/
 „met de minste waerkgierigheydt ben ontsteekhen geweest tegen pe-
 „mant/over 't groot leet ende ongelijck my wederbaren;soo verre ist/
 „dat ich aen sulcke machinatien / als dese Bailliou my toe-meet/
 soude

„soude schuldigh zyn. Mogelick salmen seggen/dat ick de memozie/
 „daer op men't schynt oor spronckelick te nemen / wel hadde moghen
 „naelaten. Maer Ed. Dog. Heeren: wat reden/ dat myn Dienaer/
 „om verhaelde oorsaeken / nae 't landt gaende / sijn meester niet en
 „soude vragen/of hy hem pet hadde te bevelen? wat reden/ dat ick mij-
 „ne vrienden niet soude doen groeten/ende van myne gheleghenthedt
 „boodschappen? Wat reden / dat hy dit niet soude moghen nemen by
 „memozie? Soude ick behoozen te dencken/ dat dat qualijck genomen
 „soude woorden? of dat ick 't soo qualijck hadde ghemaect / dat myn
 „naem in 't Landt niet soude moghen werden ghespelt? Of soude ick
 „sottelick presumeren / datmen oock als voorz myne schaduwe / of
 „voorz een een-voudigh Jonghman/die mynen naem draeght / soude
 „verbaert zyn/als of hy Trojen verraden soude? Gheen van allen en
 „quam my opt inden sin: Soude anders/moghelyck/ den Jonghman
 „hier in hebben verschoont/ liever dan hem pet voorz te leggen/ al was
 „het noch soo onberispelick/dat hem tot eenighe/late staen/soo groote
 „quellinge ende verdriet had mogen strecken. Maer/ genomen/ myn
 „Heeren/ dat hier inne eenighe myne onversichticheit of pet berispe-
 „lycx te noteren ware: Wat heest den armen/onnooselen Jonghman
 „misdaen? Conde hy sijn Nreef/ Meester/ende weldoender/den welc-
 „ken hy dichtwils in syne brieven plagh Vader te noemen(hy had sy-
 „ne redenen/dien gheringhen onnoselen dienst/ daer in ick/noch hy de
 „minste swarigheyt sagen/weygeren? De Heere onse Salighmaker
 „seyde teghen die hem wilden vanghen/ Soeckt ghy my, laet dele gaen.
 „Dit mocht ick oock segghen teghen den H. Bailliou. 'Tis waer/
 „dat S. E. my soo na by niet en heeft om dese wisselingh te doen/en-
 „de/soo langh het den Heer geliest my niet tot swaerder proeve te stel-
 „len/ niet hebben en sal: maer indien ick selue niet behoor te betale dat
 „ick niet gheroost en hebbe/ hoe weyniger dese arme onnoselle knecht?
 „S. E. seyd/ dat hy pooght den Ignorant te maecken, ende gheen vercla-
 „ringhe begeert te doen vande brieven aen hem by sijne Moeder endo my
 „gheschreven. Mynen 't halven mach hy het wel doen. Van hy
 „heest het mogelyck al ghedaen / ende 't kan sijn dat de Bailliou/soec-
 „kende dat niet te vind'en en is dan in sijne suspicieuse gedachten/ geen
 „contentement en neemt/of oock/dat de Gedangen den Bailliou niet
 „en begheert te openbaren alle zyne ende zynner Moeder particuliere
 „domestiche gelegentheden. Wat vande papieren zp by den Jongh-
 „man gheschreven ende ghesmoort inde ghedanghenis/weet de Ghe-
 „vanghen: maer als ick let op des H. Baillious woorden/van schrij-
 „ven aen eenighe vande zyne, ende van saecken die ruslichen hun beyden
 „waren: Item/ van niet te willen ontdecken, om arger quaedi t'ontgaen,
 „soude ick wel doxren presumeren ende segghen / dattet is aengaende
 „zyne vyragie / waer over hy mogelick den H. Bailliou niet en be-
 „gheert tot zyn Biecht-vader / ende consequentelick een saeck/waer-
 „diger om te lachen/dan dat 'tselue met d' afgryffelijcke woorden van
 „verdonckeren der vyandeliche ende verraderliche aenslagen ende meneen
 „vande Vyanden deser Landen ende aenhangheren vandien soude werden
 afge-

, afghebeelt / ten ware die hardighedt den Jonghman in allen desen
 , wederbaren syne L. Moeder (soo ick hooze) soo verschickt ende
 , onstelt hadde / dat de goede vrouwe het leven daer in gheschoten
 , heest/ende daer over van hart-seer gestorzen is/nalatende desen/met
 , noch drie andere Vader ende Moeder-loose weesen / alle noch jonck/
 , ende de twee jonghste niet dan kinderen zynde.

, Dit ist Ed. Mog. Heeren/ dat mijne Conscientie my gedwongen
 , heest u Ed. Mo. in desen te getrygen/met aller ootmoedighste bede/
 , dat het de selve gelieve (soo niet mynent halven/dat ick nau derf ver-
 , wachten) inmyers van ampts wegen/tot voorstandt der verdynck
 , onnooselheyt / op alles te letten/ ende te doen / soo de selve in billick-
 , heyd sulle bebinden te behoozen. Het onghelyck den Jonghman
 , aenghedaen met dit vangen ende langh detineren inde ghevangelijc
 , ende roere ich niet verder: en raecke oock niet aen/datmen den Soon/
 , op den welcken niet anders te segghen en valt / niet teghenstaende de
 , gedane presentatie van verseeckeringh syngs persoons/ gheweyghert
 , heest syne Moeder eens in haren dooddlichen anext te mogen spreec-
 , kien/ende het allerleste troostelick-droevigh a Dieu seggen: Spreecke
 , oock niet van 'tgheen ick/des Jonghmans nature ende swachheyt
 , kennende / ghevzeest hebbe/ende noch vreese hem hier up te moghen
 , overcomen/soo hem de Heere niet sonderlingh en sterckt : gelijck ick
 , my hier oock niet en wil onderwinden den impertinenten / exorbi-
 , tanten/ injurieuwen eysch/ende Conclusie vanden H. Bailliou te de-
 , batteren:maer dat/ende wat des meer is/latende staen op den Jong-
 , man ende die van synen Maide (die ick hope hem te mogen ghebeuren)
 , wil ick voort alles bevelen den Al-wetenden/ Rechtveerdigen God/
 , die/oogen hebbende als vier-blammen/alles dooziet/ mitgaders u
 , Ed. Mog. ende den Heeren Schepenen tot Schoon-Hoven (den
 , welcken ick wel soude bidden desen te moghen werden gecommuni-
 , ceert/ oock selve den H. Bailliou) S. Godlycke Majestept bidden-
 , de up grondt mynhs herter/dat hy mijn ziele doe/gelyck ick in allen
 , desen de waerheyt spreecke / ende u Ed. Mo. mitgaders Schepen-
 , nen van Schoon-hoven gheve / soo in dit / als in alle deelen haers
 , waerdighen Amptes te doen soo recht ende billick is/als soodanige/
 , die wel/haers hooghen Amptes halven / Goden woorden ghenoemt/
 , doch evenwel als menschen sterven sullen Psal. 82. ende reeckenchap
 , gheven moeten aen den onsterflichen Godt / by den welcken gheen
 , onrecht noch aensien der personen en is / 2. Paral. 19. Ed. vermo-
 , gende Heeren/ De Almachtige God beware 't Vaderland ende uw
 , Ed. Mog. ende vergunne my/ dat d' inhoudt van desen / ten goeden
 , ghenomen zynde / vruchthaer zy tot voorstandt der onnooselheyt:
 , waer mede eyndende/blyve ick alle tydt oprechtelick inden Heere

V. Ed. Mo. ootmoedighste Dienaer.

I.W.

In S. Seyer huypten Rouden den 6. Meert 1625.

Vp

Ik

Ick sal hier noch by voegen/ om redenen/eene andere Missive/ al te vozen by my gheschreven aen een secker Jonghman/Richts-gelerde die den gebangen in syne verdrückinghe binnen Schoonhoven ende elvers behulpsaem was.

Monsieur van W. De bittere Eysch banden Bailliou heeft my niet weynigh offstelt/ soo ten aensien vande onschuldighen Jonghman als van my/die mede daer in wel degelick wort geschatteert op nieuw. Tis niet dan van Crimen L. Mat's, Landvverraderije,comploten,sedicieule, factieuse actien en factien, oock vyandtlicke, verraderische aenslagē,daer mē van spraeckt; in alle 't welct soo de Jonghman als ick d' onschuldigste zijn/ die ter Wereldt zijn mögen. Wat sal ick seggen? De haet tegens my/de gierigheyt van den Bailliou/ende de sucht om te hove wel te staen dooz het dapper vervolgh vande Arminianen (soo hys noemt) is de Fonteyne/daer up alles sprupt. Dese dinghen brenghen den Jonghman in 't lijden/die in pointen is / om voort t' eenemael gheruineert te worden/ soo Godt hem niet en sterckt ende bromen lieden opmaert hem de handt te bidden/ende gelijck Daniel de Susanna/met biliske dooy spraeck up deser luyden handen te verlossen. Het schijnt / dat Godt u E. daer toe heeft verwekt / die hem is / als Hiob den ellen-digen was/oogh/ handt ende voet in desen zynen noot. Hoe aenge-naem dese Christelijcke Liefde Godt zp/ behoeft u E. van my (die dooz ouderdom niet min als dooz sware ende gheduerighe affictien, soo veel als vermoeselt / upgtgherput ende van alle krachten/ soo wel der zielen als des Lichaems / by hangs ontbloot ben) niet te leeren: D E. weet dat self overvloedigh / sijnde een persoon (soo ick up u E. schrybben mercke)beyde in 't Godtlick ende menscheliche erbaren. Alleen kan ick niet voorby te segghen / dat de Heer desen arbeydt u wer Liefde niet en sal laten onbergolden/ende dat de gedachtenis deser vriendelschap mijnen bromen neef ende geweesten Dienaer/oock my/ in sijn persoon/bewesen/ ende/ soo ick vertrouwe/ noch vorder te bewijzen/ my diep in 't herte ghedrukt blijft/ ende uwer sal doen ghedencken / soo langh ick leve/ ende soo dickwils ick / met mijne swacke ghebeden ('welch dagelijc gheschiedt) voor Godt verschijne. De verwen/ daer mede dese Bailliou my affschildert / en sijn/ gheene van alle / in mijne coyspronckelijcke Sententie / die gant geene redenen/Waerom men my band/ende mijne goed confisqueert/ up en drukt / ende niet en seyd / dan dat ick gheroepen sijnde niet gecompareert en ben/sondert van ceinigh Crimen L. Mat's ghewagh te maecken. De verclaringhe nae date ghevolght over de Sententie ghewesen teghen wijlen den H. Advocaet gheeft hem nominarium dit Brandt-merck / my niet nessens andere / dan onder eene generale clausule / indienmen my mede daer onder begrijpen wil. O my ongheluckighe / riep M. Aurelius / Mijo Huys Alba doet my sterven plur. in Sylla. Dit segh ick niet van my/ welckers armoede den Fiscum niet konde verrijken/maer om dat scheen/dat het Privilegium.

„gium in't regard van des Advocats goederen qualick konde wer-
„den gekrenckt/sonder de verwe van dit Crimen, ende dat ick ende an-
„dere by die occasie/ Jaer ende dagh na ghegheven horinis/mede van
„dit bitter sop onschuldigh dzincken mosien. Dit gaet nu dese
„Baill, weder soo breedt ende bitter uptmeten / ende legghen als een
„fondament quansups van zyne vordere onwaerachtighe sustenuen.
„Salustius seyde seer wel / *Sunt qui bonum publicum simulantes rigide exer-*
cere sat agunt L. Ma. tis scilicet ut ipsi strabant, capiant, & tanquam patria capti
„liberdine & licentia sua pro legibus utantur. [Daer zijnder die onder schijn
„van 's Landts voordeel de Wet vande Majesteyt seer scherp drij-
„ven: jae/ maer op datse self rucken en plukken/ ende ghelyck als in
„een Landt/dat inghenomen is / hare epghene lust en wille in plaets
„van Wetten invoeren souden.] Dat ick Een nooit Vyandyt vande
„Landen of der selver weughe ende goede regeringhe soude zijn , of aen
„eenighe vyandelijcke, verradersche aenslagen ende meneen vander Landen
„Vyanden ende der selver aenhangers plichtigh/ en heeft/mijns wetens/
„nopt peinadt *in judicio* [in't gerechte] gesufstincte voor desen Baill.
Ende hoe veel vrome lypden worden hier mede / door hem / als van
„besyden Weeghs besprenght onder den naem van Arminiaensche fa-
„ctie, Aenhangars &c.

Albus moeten wy betalen dat wy niet gheroost en hebben. 'T is
„verre van daer / dat ick vpand vande Landen of der selver wettiche
„regeringhe soude zijn / ende tot naedel vande selve met verradersche
„vpandeliche aenslagen ommegaen / naedemael ick/tot Godts eere/
„in goeder conscientie verclaren kan nopt ghedachten ghehad te heb-
„ben/ streckende tot wraekgierigheyt teghen peinadt der ghener/
„die my dit groot ongelijck hebben aengedaen / hoewel ick seer wel
„kenne. Maer / 't mijne daer latende/kome ick tot den Jonghman/
„welckers tribulatiën ende vexatië my ter herten gaen/soo seer/mo-
„gelijck meer/als de mijne selbe.'T is al op de Memorie,daer ment op
„neemt. Dese noemt hy eene Secrete Instruktie. Waerom doch Secre-
„tey de Bailliou/dat ick hem eerst behoorde oorlof te doen vza-
„gen/of ick mijne bloet ende andere vrienden soude mogen doē groete/
„of doen excusere/dat ick haer niet en schzeef/of biddē/dat sp my wil-
„den doen Weten/hoe het hun gaet? Anders weet ick/voor den Heere/
„niet/dat die Memorie inheld/of der selver Intentie was. Brenght
„dan mijn bannissement mede/dat ick alle natuerliche affectie tot mij-
„ne vrienden ende zp tot my mosten upptrekken? Dit heb ick nopt ge-
„weten: Soude het anders niet gedaen/of peinadt daer over bemoept
„hebben. Of most ick de memozie eerst dooz affiches, ad valvas & portas,
„[billjetten aen deuren/en vensteren]openbaer gemaectt hebben? Ick
„en soude oock hier in geen swaricheyt hebben gemaectt/waer't noo-
„digh geweest/ soo weynigh archs was daer in. Van importeerende
„saken/of die eenige consequentie hebben/houde ick geern notitie. Dit
„heb ick in dese niet gedaen als eene/ Niets/Niets/importeerende sake.
„Evenwel gedencht my tegē desen Jonghman geseyt te hebbē/als ick
„hem de memoze gaf / of als hy die op syn Tafelboekskē aentekende

, (welck van heyden gheschiedt zy / weet ick niet recht) dat ick hem
 , met brieven mynenthalven te draghen aen verscheden vrienden niet
 , wilde beswaren / maer dat hy dese Memorie des noot / een pder vry
 , mocht verthoonen / als niet hebbende dat behoefde Secret ghehou-
 den te worden. Soodanige serbitupt / als u E.upt Tacito wel ten
 , propooste aenteertent / had ick nopt ghevest : Soude anders mynne
 , vrienden / die daer dooz in haperingh hadden mogen gheraercken / ver-
 , schoont hebben / onder de welche oock eenighe sijn / die niet alleen de
 , publicke Kercke aldaer frequenteren / maer oock een is in hooge be-
 , dieninge deser regeringhe / ende (met recht) bupten alle bedencken by
 , de selve. Hy spreekt van Charakteren, welcke? Cijfers? daer is er
 , gheen. Letteren? sonder letteren te maercken schryftmen niet / dan /
 , moghelyck / in China ende Japan, daermeyn Hyeroglyphica ghebruydt.
 Simpele letteren, seyd hy. Wat mepnt hy? Enckele Capitealen?
 , Kan zyn / ende is gheschiedt tot abbreviatie / ghelyck meer ghe-
 , beurt / wanneer de bode die verstaet. Is men alle tijdt ghehouden
 , die met namen ende toonamen vol uyt te drucken? Evenwel zal hy
 , dat / apparentelick / wel hebbent ghedaen / indien hy daer op is ghe-
 , vraeght. Willen zy dan noch de lieden selve daer op hoozen ende
 , vraghen / zy sullen aende waerheydt wel komen / ende d' onnoosel-
 , heyt met handen grijpen. Maer men wil (soo schijnt) al siende
 , blindt / ende hoozende doof zyn / ende de stemme der waerheydt niet
 , hoozen / al roeftse lypde op de straten: Proverb. 8. Nodum in corpo-
 , quarunt, ut innocentem & justum opprimant. [Hy soecken een knoop in
 , een biese / om den onnooselen ende rechtverdedigen te verdrucken.] Hy
 , seyd / dat de ghevangen die in syne brieven ghestelt heeft. Wat dit
 voort brieven zyn / ende wat de ghevanghen daer in ghestelt heeft / is
 , my onbewust: Wensch dat wel te weten. Heest de Jonghman pe-
 , wers eenige Capitalen ghestelt tot versterkingh van syne memorie
 , (die soo swack is / dat hy / by my zynde / nauw een boodschap aennam
 , te doen een straat of twee verre / sonder die op syne Tablette te tec-
 , kenen / om niet te faelgieren) dat verthoont noch meer syne eenbou-
 , dige onnooselheyt. Dat met sulcke letteren alle verraderije ende Com-
 , plotten ghewoon zyn beduydt te worden, is generalick onwaerachtigh:
 , Men hanse ten goeden ende ten quaden ghebruycken ende dupden.
 Daer op men dan hier most ondersoeken / offter de minste apparen-
 , tie is / dat die hier pet quaedts beduyden / overweghende daer toe
 , alle de circumstantien / vande personen / van wie / aen wien / door
 wien / ende van de saecke. Quia & personam spectare oportet, an potuerit
 , facere, & ante quid feceris & cogita veris, sepedt Cujac. L. famosi &c. ad L.
 , Iul. Majest. Quod crimen (sepdty elders) in sanctiss. terminus accipi, nec facile
 , prae sumi de quo quam decet. Item: Diligenter inquirendum est de objecto cri-
 , mine, nec, nisi re vera quid contra Matrem, aliquid admiseris, accipienda quavis oc-
 , casio. Cujac. ad recept. sent. Iul. P. c. 29. Van Wie? Van my. Hier van te
 , spreecken is quansups post rem judicatam, & sententiam latam. Na dat
 , de saecke al geoordeelt / en het vonnis uytgesprooken is.] Ich ben
 , verklaert een Vercken te zyn / dus moet ick in't Schot / al ben ick
 schoon

„schoon een mensch / ende al de wereld dat siet. Evenwel segh ick/
ende sal het segghen ten jonghsten daghe voor den Rechter van alle
mijne Rechteren ende van desen onbesupysden Bailliou / dat sy my
ongelyck hebben gedaen; ende ick weet/dat sy aldaer/in dit stuck in-
dien sy niet by tyde boete en doen / ghecondeerneert ende ick geabsol-
veert sal worden. Maer genomen dat wit swart/licht dupstermis zp/
dat is/dat ick/die de Majesteyt onser Republycke meer gerevereert/
gehoorsaemt ende gedient hebbet als vele/die daer saten/ofte (om gee-
ne odieuze comparatie te maken) soo seer (na mijne gelegentheit) als
eernigh onderdaen's Lants/nochtans te vozen yet te na gesproochen
of ghedaen hadde (des Heen) soude daerom alles / wat Ick nu doe/
derwaerts strecken moeten? Nach ick dan met niemand vrientschap
houden/of niemand doen groeten in't Lant/sonder tegen 't Vader-
landt te machineren/verraderij te plegen etc? Aen wien? Aen sulc-
ke/als voor gesept/oock vrouwen: want sulcke dede ick mede groes-
ten/na mijn onthout. Ist niet de foodanige datmen soo groote din-
ghen verhandelt? Met Barbar/Trijn/Hel en Geertruydt/Oock
aen eenige mannen: Ick belken't/maer slechte/geringhe Lieden: of
synder onder geweest van meerder qualiteyt/dit zijn geweest lipden
omni exceptione majores. [Die bupten alle exceptie zyn.] Door Wienz
door desen ghevanghen. *Huc mandes, scilicet, si quid recte curatum velis in
tanti momenti negotijs.* Hy is daer capabel toe / is hy niet? Meer be-
hoeft ick hier van niet te seggen. De circumstantien vande saect
moet de Memozie suppediteren. Is daer in wel een woord/sylla-
be/letter/voor of achter/daer upt de minste suspicie van't gheen de
Bailliou infereert kan gheargueert worden? Neen. Wilmen im-
merg 't recht beschreft weten: men haghe die lieden/vande welche de
Memozie sprecket/of/ende wat boedschappen hun van mijn wegen
door den Jonghman ghedaen zyn. Ick en ken gheene Arminiaen-
sche factie, aende adherenten van de welche hy eenighe mijne brieven
soude hebben ghelevert. Heeft hy brieven van my gehad/die heb-
ben gehandelt van syne/niet mijne saecten: van publycke/'t minste
niet. Men kan lichtelyck dencken / waer van ick doch aen zyne
Moeder ende vrienden (de qualiteyt der selver is u E. ten volsten
bekent) soude schryven/anders als van't gheen nu is gheseydt/ende
tot borderingh van des Jonghmans u E. niet heel (soo ick acht)
onbekende saecten. Wat hy inde gewangenis geschreven ende ver-
smoort heeft/weet ick niet. Ist als u E. schrifft/ende ick wel ghe-
loof / soo is 't eer lachens / als soo veel staer weert. Moghelyck
tergiverseert de Jonghman hier in / om dat hy den Bailliou niet en
begeert tot Biecht-vader van syne vrypagie. Daer en tusschen heeft
de goede Moeder dese onghestuympigheyt vanden Bailliou met de
doodt besuert/nalatende vier arme weesen/ waer toe d'oudste/ selve
vry swack zynde / daer blijft sitten ghevanghen inde uppterstydroef-
heyt/ten appetite vanden Bailliou/om de windt die wapt/sonder
recht of schijn van recht. Dongerechtigheyt gaeft als een oven.
Nae 't innemen der Stadt Haerlem bp Duc d' Alba/ of sijn Soon/
Up ij sagh

„sagh ick in mijne Jonckheypdt den Vyand t' Utrecht den moet coelé
 „aen eenen Prins van Gzaenjen van stroo ghemaeckt / die men met
 „cerimonie op een rade bzande / op volle marcht / om datmen den
 „rechten levenden Prins niet kryghen en konde. Nu men den
 „rechten Jan Wtenbogaert niet en heeft / soektmien een onnoosel
 „Jonghman te vereren in sijn plarts (soo schijnt) om dat hy den sel-
 „ven naem draeght. Oock schryft my den Heer Grotius up't Pa-
 „rijs/dat/als dese Jonghman eerst ghevanghen was/ de roep gingh
 „door t' gheheele Landt/ dat ick het was. Ieli had ghehoopt / dat
 „sulcke ende diergelyckie quellingen metter tydt ghemindert/ gesletten
 „ende up't der menschen memozie souden worden ghebracht: maer het
 „schijnt/dat sp niet en willen / dat hare sonden ende onse Ghebeden
 „naelaten tot Godt daer over te roepen / die tot hare straffe / dese tot
 „hare beterschap ende onse verlossinge. De tydeliche voorspoet/en-
 „de dat hun/dit ende dat wel geluckt zynde/ de macht ende t' ghewelt
 „in handen gegeven heeft/wordt by vele genomen tot bewijc / dat ha-
 „re saeck goet is: maer sp en hebben noch t' Oraculum van t' Hepligh-
 „dom daer van Psalm 73.) niet ghehoort/ ende dencken wepnigh op t'
 „veerstken; *Caveat successibus opto Quis quis ab eventu facta noranda putat: [Qua-*
 „lijck moet het hem gaen die vande saecken voerdeelt nae de upthom-
 „ste.] Godt laet vele dinghen toe / die hy niet en probeert: daerom
 „oock ten deele Cato wel sepde/ *Res diuinis multum babere caliginis: [dat-*
 „ter veel dupsterheypdts is inde Goddeliche dinghen.] Etsque adeo res hu-
 „manas vis abstra quadam obterit. [Ja een heymeliche kracht houdt de
 „Wereldsche dingen ten onderen:] sepde Lucretius. *Multis mens leva-*
 „cet, sed etsdem numina dextra, *Quos male quod caput est vertitur in melius;*
 „Vele zyn onverstandigh van sinnen/ dien het geluck evenwel dient/
 „soo dat haer onder de handt tot verbeteringhe gheluckt/het gene self
 „datse qualijck aengevangen hebben: sept Theogenes. Ende ter con-
 „trarie: *Destinata salubriter omnis ratione poterior fortuna discussit: [Al is een*
 „dingh seer wel gheordineert/soo komt de Fortunus/ die krachtigher
 „is dan alle reden/ende stoot het om verre:] schryft Curtius. Neemt
 „niet qualijck / mijn Heer / dat ick dus breekt gae. De moet is my
 „vol. In een natte poel ist haest gherenghent. De saeck gaet my
 „ter herten. De Jonghman is myn Neef ende myn pil / heeft my
 „ghetrouw ghedient/ is een Weese / sober van middelen / swack van
 „herffsenen/ende heeft in dese gelegenheypdt wepnigh vrienden / zijn-
 „de inde handen van die gene/die de myne haten/om mynen't/ jae der
 „waerheypdt/wil. Dat my troost/is/dat ick weet / dat hy in al dat
 „men hem opleyd onnoosel is/ als 't kindt dat te nacht ghebozen is/
 „zynde dese geraepte Eysch ende Conclusie banden Bailliou niet dan
 „eene soekkinghe ten fine als S. E. weet. Ick weet wel / dat dit
 „mijn schryven ter saecke niet veel sal dienen / ten ware u E.
 „moghelick yet daer in bordt dat den Procureur of Advocaet
 „mocht dienen tot Instructie: In allen gheval ist secker/ dat ick de
 „waerheypdt spreecht/t welck my doet vertrouwen/dat uwer E. ende
 „anderer vromen Chistelick/hertelick gemoet/ te meer bewoghen sal

„worden / om des Jonghmans stuck met te meerder pver voort te
 „dyghen/ende in alle gherchtighedt te vervolgen tot eene goede up-
 „komste/die ick nu van Godt alle daghe gae verwachten/hem bidden-
 „de met u E. dat hy de herten vanden Ed. Hove vermozwen wil tot
 „spoedige ontslagingh vanden onschuldigen. Dat u E. schrijft/dat
 „hy goede teeriken geest van geduldigheyt/heest my vry verguickt/
 „om dat mijne vreese was/dat hy die sware slagen/ d' een op d' ander /
 „qualijck soude kunnen versetten. Hy dient ghescrecht niet goede
 „aenspraek ende vermaninghen. Indien oock het lesen van desen
 „mijnen brief heel/ of half / hem daer toe wat dienen kan/ ick stel dat
 „tot uwer E. discretie/op dat hy sie wat sozghie ick voor hem draghe/
 „ende hoe seer syne gelegenheypdt myn ghemoet beroert/t welck hem
 „tot meerder vertroostinghe dienen mocht : Ick wil tot de oncosten
 „doen wat ick kan/al soude ick 't upt myn mond tversparen: dat hy
 „doch sijn nootdruftigh gemack hebbe. Wan ick 't konde doen son-
 „der Godt te tenteren/ ick quaem selve daer my stellen in syne plaet-
 „se/ om te segghen : Soecki ghy my, laet desen gaen Ioan.18. Soo wee
 „doet my/dat die Jonghman daer sit in die persse dooz mijne occasie/
 „hoewel niet dooz mijne schuld. De Bailliou noemt my een voor-
 „vluchtighe. Maer weet hy wel wat Jerem. 22. gheschreven staet
 „van den Prophheet Vria/namelicke / dat hy /merckende datmen hem
 „wilde dooden/vreesde / blood ende toogh in Egypten ? 'T is waer/
 „dat Joakim hem dede na-jaghen/ kreegh ende doode ('t welck / of
 „my oock noch soude moghen ghebreuren / inde handt des Heeren is)
 „Vrias was evenwel dooz 't vluchten niet te onvzomer/ghelyck oock
 „niet vele Heylighen mannen/hooghe ende laghe/ oock by onse/ dat is/
 „Duc d' Alba / tyden / die alle sijn Voorvluchtigh gheweest. Ick
 „maeck het te langh/'t is tydt dat ick epndighe/ u E. nochmaels bid-
 „dende in dit goede werck niet te verflauwen/maer des Ghevangens
 „geduerigh te gedencken/gelyck of u E. selve gevangē ware/Heb.13.
 „Hoewel ick hope/dat Godt u E.dae voor sal bewaren. Hier mede/
 „Mongr. van W. bevele ick u E.den Almachthighen / ende blijve uwe
 „E.dienstwillige. A.W. den 23. Feb. 1625.

Dit proces ruchthaer gheworden zynde inden Hague/dooz 't voorsz.
 Appel/wierd den heelen Haghe versert dooz een valsche geruchte / dat
 Johannes Wtenbogaert (my mepnende) tot Schoonhoven gebangen
 was/ende pede ligato/wel versekert soude wordē gebzach in's Gra-
 venhage: Dan't abups vanden naem sijnde verstaen/cesseerde dat ghe-
 rucht. Bleef evenwel de verwonderingh over den epsh ende conclu-
 sie / die de Bailliou aldaer hadde ghehaen ende ghenomen teghen den
 voornoemden Jonghman/die myn dienaer was gheweest : ende alsoo
 de sake openbaer op de rolle aldaer soude werden beplept/was pder een
 curieur die plaidope te hoozen. Maer / helaes ! nessens dat de saecke
 of 't vervolgh van't Appel seer tragelyck wierdt ghevoerdert / en-
 de de Jonghman middelerhdt bleef sitten in groote benautheyptd/
 ende tot groote costen / en was er niet een Advocaet / bysonder
 on*

onder de Remonstrants-ghesinde / die de saecke doyse by de hant nemmen/re bepleten/alleen om dat niemant en doyse voor my spreken/of pet tot myne justificatie segghen/upt vrees van oeffensie aende Regeringe ende Regenten te geven/ die my ten eeuwigen dagen ghebannen/ende inde schult van't Crimen L. Ma. mede hadden ingewickelt/ende dat dc nu President ende drie Gaets-Heeren vanden selven Hove mede als Rechters over myne Sententie geseten hadden. Evenwel oordeelden de vrome Advocaten / datmen den Tonghman niet wel konde defenderen/sonder dit stück mede te roere/alsoo des Baillious eyisch daer op principalick was gefundeert. Dreesende dan/dat zp selve mochten ghehouden wozden Crimen L. Ma.^{sis} ghecommiteert te hebben/ of immers/ dat hun de Rolle verboden mocht worden/ indien zp post latam sententiam[na gegeven sententie] myn onnooselhept(die hun anders soo wel als my bekent was) hadden willen defenderen/ toogh een yder de schouder/tot dat een goet Heer ende Advocaet/sijnde bande R. Religie/ende der halven/in dit stück/niet soo suspect/of soodanigh perijkel onderworpen/die sich oock in zyne plaidope/als onpartydigh/beter soude hebben weten te matigen als wel een Remonstrants-ghesind Advocaet/sich liet bewegen de saecht aen te nemen. Het liep langh aen/ eer de saecht wierd bepleyt. Ten daghe dienende was de Rolle ende audientie gestopt vol toehoorders/ van allerhande soorten/ om de curieushept te sien dien so seer gevvereerdende gheschenden Wtenbogaert/dooy den gheheelen Hage soo wel bekent/ over de Rolle danssen met dese plaidoe/ ende te hoozen wat gins ende weder ghesepdt soude wozden. De Bailliou hadde tot zynen Advocaet eenen Marten Douw, die den eysch apparentelyck hadde ingestelt. Dese maecte het inde gemelde plaidope soo grof ende soo schandelick/ met my t'elcke-mael een Schelm, een Lant-terrader, een vyand van't Vaderlandt ende de Regeringhe van't selve , een adherent der Spaenjaerden ende continueel fouteur, stoockebrand, ende onderhouder vande selve, te noemen ende te qualificeren (soo my naderhand van verscheyden/die des voorzoeinden Douws plaidope met aendacht ende opmerkinge hadden ghehoort/ is overgebriest)dat den vromen Advocaten / die beter wisten / 't herte berste niet te moegen sprecken/ende dat niet alleen de Roomscche Catholijcke, maer oock vele Contra-remonstrantsche daer in beschaeft waren / ende hem Douw 't selve tot groote schande naesepden. Mijn vooy-verhaelde missive aen 't Hof/waer nevens ich de Copie mede aende vrienden ghesonden hadde/ om den inhoudt te weten/ eer zp dien souden overleveren/ wierd opgehouden(ich weet niet om wat oorsaecht) te leveren/ tot dat/ de saecht sijnde gehouden in advijs/de stukken souden werden overgeleverd inden Gaedt / waer by oock was myne voorzeyde Missive/des Welcke in vollen gaede geopent/ende aldaer (soo ich naderhandt onderreht ben) niet goede attentie gelezen sijnde/wierd de geseyde gebangen Tongh-man op den 16. Mey deses Jaers by appointemente vanden Hove ontslaghen onder cautie / midts by provisie betalende 't gheen hy inde ghevanchenis hadde vertoert. Hier op wierdt hy ontsla-

ghen

gheden 18. Mey/ wesende Pijnterdag / nae dat hy over de vier maenden tot syner onschuld inde selve was ghedetineert gheweest. Van de Bailliou liet de saeck voort streecken (dooz een secreet advertissement ende reprimande vanden Hove / soo men my schreef) sonder den Jongh-man om de cautie of pewers om vorder te moepen.

De schade/die ick hier by leed (alsoo de Jonghman geen middel ende geen ander hulp en hadde) weet ich wel. De Jonghman bleef noch in 't Land gaende/staende / vry ende vrank / over al / waer het hem geliefde/sonder eenighe moepenis / tot in Septembris deses selven Jaers / als wanneer hy binnen Rotterdam aende gabe-godts/of pest/dezer Welt overleed/ende schreef my daeghs voor zijn overlyden/voelende dat syne leste ure voor handen was / upto syn sterk-bedde een briecken met seer gecrabbelde letteren/betuygende zynen troost in God/ ende zyne Christelycke Resolutie tot oposseringhe zynen ziele aan syn ghetrouw Schepper/Daer in hy my (dien hy noch in 't selve syn Heere ende lieben Vader noemde) onder anderen met hooghster eernst bidt/dat/,, of ick weder in 't Landt quame / ende de gelegentheyt anders presenteerde (dit zyn zyne woorden) ick den Bailliou of remandt vande zyne/over alle het ongelyck hem inde gebanckenis aengedaen/haer leuen gheen schade of hinder en wilde aendoen / maar alles verghesten. Waer op vorders aenmerkelick is / dat d' Advocaet Douw voorgenoemt/daer nae niet een meskien van twaelf Jaer doorgegaen synde/bp 't Hof uppten Lande gebannen is/ als gecommitteert hebende Crimen rapis, falsi, prævaricationis, [Crimen van vrouwen rovinge/balschepdt/prævaricatie] ende 'k weet niet wat meer/ ende ten lesten weder daer in gekomen is op supplicatie ende ghenadiche verwerking van pardon. Discite iustitiam monici, et non temere Divos; [Soo komende heplige om haer was.]

My en is vorders in Vrankrijck dit Jaer 1625. niet sonderlinghsa wederbaren / anders dan dat ick noch eens ontboden ben gheweest by den Eertsbisshop van Bouen / die in presentie van eenen Doctor Sorbonist/genaemt Quare sols, met eenige andere geesteliche ende sijnen Officiael versocht dat ick hun eens punctuelick wilde verhalē den stant vande Controversie in ons land gevallen tusschen ons ende d'andere Gereformeerde in stuck vande Religie/ende tusschē de voorgaende ende tegenwoordigh Begeeringh in 't stuck vande Politie: 't welck ick dede soo ick best conde / met hunner aller eernstighe attentie ende contentement / soo my docht. D'een ende d'ander sprack alte met wat in/ doch wel ten propooste/ende gaven my daer tegen goedt gehooz: het duerde langh/ende in 't epnde vermaent de Bisshop wederom vande bedzoefde scheuringh tusschen de Catholycke ende ons Gereformeerde/meest gesproten(sepde hy) upto de offensien ghenomen upto het quaet leben der geesteliche/ ende gebreke van goede Kerckeliche Discipline/dan dat was nu seer ghebetert (sepde S. E.) ende daer was nu veel beter discipline inde A. Kercke als te vooren/ende dat tck oversulcr behoorde te deneken/om weder by hem te komen/ende mijne graue wehapzen vol geleerthept/ experientie ende wijshept/ (sepde hy/

mp toeschrijvende dat ick weet by mp niet te wesen) te croonen met
bevorderinge vande eenighepdt der Kercke / mp doende daer toe groote
presentatien / ende veel spreckende vande groote vrucht / die daer up
soude ontstaen / wilde ick daer nae luysteren. Ick antwoorde / met dank-
segginge / dat ick die man niet en was / die zp meynden / dat het affschep-
den vande K. Kercke niet supst op het quaedt leven der gheestelijcke en
was gesondeert geweest / hoewel dat wel eenige occasie tot nadencken
inden eersten mocht hebben ghegeven / maer op vele Leer-puneten
ende ceremonien / die d'onse met goeder conscientie niet konden toe-
staen / noch volghen / als die zp hielden niet te accorderen met des Hee-
ren woordt / ende die de K. Kercke nochtans nootsaekelyck hiel / om
geleert ende ghedolght te worden op verdoemenis der zielen / 't welck
ick soo niet en konde verstaen / biddende daer over niet beswaert te
worden. Sp seyden mp gants niet te willen persen / maer dat hun lief
soude zyn / dat ick eens met eenen van hun familiaerlick ende vriende-
lick wilde sprecken. Ick seyde dat niet te willen weggeren / wanner
het sonder achterhael ende tot goeder trouwen mochte gheschieden:
't welck den Bisschop ende d'andere beloofden. Hier mede verlieten zp
mp vriendelick / ende de Eertsbisschop vereerde mp niet zyne Apologia
Euangelij pro Catholicis, [Apologie van't Euangeliie voor de Catho-
lycken] 't welck hy mp door zyn Dienaar te hups sond / frap ingebo-
den / mp biddende / 't selve te willen lesen. Tis een groot boech / geschrive-
nen aende Coningh Jacob van Groot Britannië. Paderhant liet mp
de Deeken van Escouï / een geleert beleest man (soo ick verstand) ende
een vermaert Predicant onder alle andere die tot Assuen leerden / we-
ten / dat hy mp eens wilde komen besoecken / om wat met mp te hou-
ten / alsoo hy seyde veel van mp gehoocht te hebben / 't welck ick S. E.
veroorloofde / maer S. E. onlanx daer nae krank ende bed-leghe-
rich ghemoeeden synde / overleed / soo dat ick hem niet en vernam noch
pemandt in zyn plaatse.

In den jare 1626. den 8. Januarij schreef ick up't S. Sever bup-
ten Roüen voor mijn particulier desen navolgenden brieft aan S. Ex-
cel, den Heere Prince van Oranje.

Doorluchtige/ Hooghgebozen Vorst/ Genadighste Heere

DE vyfmoedighept / die ick neem / om andermael uwer Ex. han-
den ootmoedelick te cussen met eenen Brief / sprupt geensing
upt dwase imaginatie of p̄sumtie mijns selfs. ick hen u-
wer Excel. Doorluchtige hooghept / ende weet myne seer ge-
ringe geleghenthepdt / bysonder in mynen teghenwoordighen stant.
Maer ick heb't vertrouwen / dat / gelijck Godt / Peer ende Meester
over Hemel ende Aerde / gaerne is aengenoot / oock van syne gering-
ste Schepselen / gheneghen der selver elachten te hoozen ende hun de-
hant te bieden: oock alsoo u Excel: als een Overhept of Godt (naem
die de H. Schrift den Princen geeft) vanden hooghsten Godt gestelt
mijn

„mijn schijven ende bidden niet sal veronwaerdighen. Mijn eer-
„ste sprack van 't verloop der saechen aldaer in 't gemeyn/ nopende de
„vervolgingen eenighe Jarren gepleeght tegen Leeraers ende andere
„vrome/ om de waerheyt die na de Godtsaligheyt is/ met ootmoes-
„dighste beede om de verlossingh der ghebaunene/ gebangene ende an-
„ders verdzuckte te dier oorzaeck / mitgaderg vergunningh van be-
„hoochliche vrypheyt der Conscientie / tot onbeschzoomde oeffeningh
„van der selver Godts-dienst. Bidt alsnoch om 't effect van uwer
„Excel. goede wil. Want de continuatie soodaniger persecutien(aen-
„gevangen bupten uwer Ex. gouvernement ende schult) is een vande
„grootste sonden teghen Goed/die oock deselbe in tyden ende wylent
„over Landen ende Lypden/ Overhepden ende Onderdanen/ grou-
„welick weet te hups te soeken. Om 't welck te voorzomen Godts
„Propheten geben desen Raet den welcken de Wachter/ of tydingh-
„bringer van 't droevigh overgaen uwer Excel. Stadt Breda/ (een
„Schift u Excel. gededeert) willens/ soo/ om oorsaken/ te vermoe-
„den staet/ is voortby ghedaen) Laet los die ghy met onrechte ghebonden
„hebt ende belwaert: Gheeft vry die ghy dringht: Neemt wech allerley be-
„swaingh: Alsdan sal lichtc voortbreken als de dage-raet, owe beteringh
„sal inellick toenemen: Dan sult ghy roepen/ ende de Heer sal u antwoor-
„den/ ende doorgaens leyden, &c. 'Tis Esaias/ die soo spreekt/ ende
„is wel vreemt/ dat de gesepde Wachter/ willende aenwysen middelen
„om 't Land te bevrijden van vorzer onheyl/ dit verswycht. 'Ex.
„bid ick houde my ten goeden/ dat ick deselbe erinnere. Hoe wel nu
„mijn particulier mede onder 't gesepde gemeyn begrepen is/ Bid ick
„evenwel u Ex. met een mede-doogende gemoeit aen te hoozen 'tghen
„ich by desen daer op heb voor te draghien ende ootmoedighst te ver-
„soekken. 'Tis nu in 't achtste Jaer/ Ghenaadighste Heer/ dat ick
„upt mijn L. Vaderlandt ben/ verstooten upt 't gheselschap mijner
„Broederen/ verwanten ende vrienden/ beroost ende onthloot/ ghe-
„noech/ van alle menschelike hulpe ende troost/ moetende noch missen
„de sobere miedelkens/ die my ten deel hadden mogen dienen/ om den
„noodt des honghers ende commers te wieren van dese mijne oude/
„ongevoegh/rust ende gemack eyshende daghen. De Heere weet/
„met hoe vele beswaerliche swervingenh ende stuckelingen herwaerts
„ende derwaerts in vrynde Landen/ met hoe scherpe ende gebaerlic-
„ke aenvechtigen/ gheduerige quellingen ende prickelende becomme-
„ringen/ dit mijn ballingschap doorgaens is vergeschapt/ byson-
„der my gheklemt bindende tusschen twee soorten van Religien/ my
„ende mijns gelijcken eben byandigh/ Catholicke ende Gereformeer-
„de (soo genaemt) onder de welcke ick met mijne familie genoegh al-
„leen moet woonen/ welcker haet tot ons/ al swijghtmen schoon tot
„hare dingen/ soo groot is/ dat ick groote reden hebbe te twijfelen/ of
„sp (oock de leste) my ende de mijre hare gemeyne graf-plaetsen sou-
„den willen vergunnen/ op dat ick andere indigniteite passere. 'T is
„waer/ dat ick van selve upt het Landt gheweeken ben: Maer men
„kan niet waerheyt niet segge/ dat sulx zp geschiet bupten noot/ of

„ als van een / die sich pet quaedts bewust was. Ick en gingh niet
„ voor d'apprehensie der Heeren/ in welcker stuck men my mede socht
„ in te trecken/ om my te doen betalen dat ick niet geroofst en had. En
„ weerk oock niet/ eer ick in 't seecker ghewaerschout was van goede/
„ oock Doordruchtighe handt (V Excel. houde ick niet onbekent) dat
„ ment mede op my sonderlingh gheladen had / met vermaningh/ dat
„ ick myn persoon ende leven soude verschoonen/ om Godt niet te ten-
„ teren/ende myn selven tot een beter tydt ten gemeynen dienst bewa-
„ ren, alsoo men doch voorz die tydt gheen apparentie en sagh tot wet-
„ tigh ende onpartydigh verhoor van mijne/ anders genoegh bekendes/
„ onnooselheid. T furieux overvallen myns Hups ende 't soetken
„ myns persoons in 't selve ende daer ontrent / veroozaect door een
„ valsche aenbrenghen/dat ick daer was/nae dat ick my bynaest seuen
„ maenden geduerichlick upp de geunierde Provintien hadde gheah-
„ senteert / met het bannissement ende Confiscatie myner armoede
„ strack daer op ghevolght/thooonde claebrick / hoemen tot my ghesint
„ was/ ende dat ick wel te tyde nae't exempl van ontalliche onschul-
„ dige/oock Heeren ende Vorsten/ontweecken was/gelyck ick eerst in
„ mijne Remonstrantie ten deele / nae in mijne Antwoordt op de In-
„ daginghe / bepde aende H. M. Heeren Staten neffens Justificatie
„ myns af-blyvens / in 't breede bepde bupten myn weten dooy den
„ druck gemeyn gemaect/meyne genoegh verschoont te hebben. Wat
„ redenen men dan gehadt hebbe my/ nae den dienst van hier-en-der-
„ tigh jaren den Gereformeerden Kercken en de Landen/ bysonder in
„ Hollandt bewesen: nae soo vele betrachtingen ende herstellinghen
„ van Vrede in verschepden ghescheurde Hollantsche Kercken/ synde
„ daer toe ge-emploopeert dooy d' Authoriteyt der Heeren Staten van
„ Hollandt ende S. Excel. H. Ged: daer upp d' eerst haet ende nydt
„ veeler Kercheliche tegens my is ontstaen: Nae al het tracasserien ende
„ veel ongemeyt/met drie sware sieckten / in alle de belegeringen ende
„ tochten gevallen zedert den jare 1599. tot de jare 1614. bepde inclusi/
„ ten dienste van H. gemelte S. Excel: ende desselben gebolgh: nae den
„ swaren last bp my ghedraghen in 't bedienen van bepde Kercken soo
„ vele jaren langh / ende 't bestieren van soo vele daer een hanghende
„ gewichtige saecken: Epndlick/nae dat ick niet soo groote patientie/
„ ongeloovelijck hertssweer/verdziet/ende quellingsh sommigher mij-
„ ner med/ knechten ongestumpigheidt soo langh hadde verdraghen/
„ om de Kercke myner bedieningh/soo vele in my was/bupte verdee-
„ lingh te houden/ hoewel sy d'selue ghenoegh in spijt en teghen danck
„ der H. Oberheypdt ende aller vromen te weghe brachten: ja/ nae dat
„ my myn billick/wel ghefondeert/dickwils oock in soleinnele verga-
„ deringen met groote ernst ghereitereerde versoek van onslaginghe
„ myns dienstes ende consent om te moghen vertrekken t'ellecke-mael
Was onseptd / als mynen dienst niet willende missen. Wat rede-
„ nen/ segh ick/ men hebbe gehad/ om my nae dit alles soo ongenade-
„ lick te tracteren/ te Lande upp te jagen / van myn dienst ende Trac-
„ sement onwaerdighick te berooven/ eeuwighick te bannen / myne
armoe-

„armoeide te confiskeren/ ende ten lesten noch in 't Crimen Læse Matie,
 „in te trekken / heb ick nopt kunnen bedencken noch bevoeden / hoe
 „soghvuldelick ick oock alle mijne actien doen ende laten op 't naust
 „gheesplucheert ende tuschen God ende my op 't scherpst doorsocht
 „hebbe. De Heeren Gechteren stellen in haer bonnis geen reden dan
 „de bloote non-comparitie op hare indaginghe/ gevolght terstont op
 „de verhaelde aen myn Hups gepleeghde violentie ende overval. De
 „Kerckeliche soeken my in haer voor-reden voor hare Doordrechtfse
 „Acte seer swart te maacken/maer alles loopt hier op alleen / dat ick
 „de Remonstrantsche saeck heb ghevoerdert / 't welck sp seer qualick/
 „ick seer wel/ghedaen houde/ende volghens myn beroep/soo blycken
 „kan upc verschepden mijne verdedinghen/ ende bysonder upc de we-
 „derlegginge der vernoende Voorreden/ mede in druck verbaerdicht/
 „hoewel moghelyk by wepnigh bekent / als zynde onderdruct door
 „de rigeur vande Placaten. Men heeft my upcgheschrept als een
 „man des twistes ende oorsaek der Kerckelicker oneenicheden/ niet
 „tegenstaende ick allenthalben/ selfs in dese leste verschillen/metter
 „daedt bethooont hadde mijne vrede-lieventheydt ende sonderlinghe
 „genegenthedt tot onderlinge verdraeghsaemheypdt/eenigh middels/
 „ter dier tydt / om de Kercken in vrede ende 't Landt in rust te hou-
 „den/oock conform de Resolutie der H. Overheypdt. Men heeft ge-
 „sep/ dat ick my met de Waertgelders gemoept had/om dat ick mij-
 „ner wettigher Overheypdt actien in desen / die ick nae myn verstant
 „oprecht hiel/teghens quaedt-spreeckers/by occasie/met goede rede-
 „nen / soo ick schuldigh was / newers mach hebben vooghesprooc-
 „ken. Woerende eenige t samenspraak by gebal/ bumpt eenigh deg-
 „sep/ t mynen hyspe gheschiedt tuschen de Herren Hoogherbeets/
 „Grotius/ ende Ledengbergh / als oock de versierde propoosten van
 „Wylen P. Berck / neffens d'openbare valsche-heden aengaende de
 „Stadt Wesel: In dat ende wat des meer is/ is mijne onschult clae-
 „gheblecken. Naest den wille Godts (die billick in alles de voog-
 „tocht heeft) heb ick in 't Kerckelick als een goedt Leeraer / ende in
 „'t Polityck als een vroom Vorger/ de Publycke ordre ghevolght/
 „ende de Overheypdt/onder dewelcke ick diende/ gehoorzaemt. Heb oock
 „der selver Authoritept in 't Kerckeliche / nae den woerde Godts/
 „met myne schriften verdedigd/ ende daer mede den doodelicken haet
 „der Kerckelicken tegens my dapper vermeerdert. Over ongeregelt
 „leven of quade dadē een vroom Predicant onbetamelick/ben ick (God
 „lof) nopt beschuldight gheweest/ selve niet van mijne bitterste wpan-
 „den. Alle mijne faute is/nae mijner wanden seggen/dat ick/ zynde
 „een Remonstrant/ die saerk te seer ghevoerdert ende ghepozt hebbe by
 „eenighe voorneme Regenten des Landts / ende deselue te seer aen-
 „gehangen/daer in my nochtans ongelyck gheschiedt. Maer/ Gena-
 „dighste Heer/al had ick eenigen misslagh begaen in soodanige facti-
 „euse beswaerliche tyden/als die waren/ hebbende mijne vocatien en-
 „de dienst soo beele jaren in ende omtrent het Hof (soo u Excel. is be-
 „kent) zynde van d' een en d' ander verschepdelick aengheloopen ende

,,bemoept: Waer het wonder myn Heere? Was ick een Godt? Was
 „,ick een Engel? Was ick niet een Menisch/sae een swack mensch/die
 „,conde strupckelen? Meriteerde dat soo eene onbarmhertighe/onghe-
 „,nadige/ ja wreede sententie ende recompensie over een oudt man van
 „,doe twee-en-estigh nu 70. jaren? nae soo vele bekende/ghetrouwene/
 „,aengename diensten? die daer van niet meer eere of digniteyt genoo-
 „,ten heest als hy en hadde te vooren? niet meer goets als den eerlickē
 „,cost/sonder eenighē conquesten te runnen of willen doen? meriteerde
 „,dat/datmen my boven alle 't voorgaende/ter occasie van eene inter-
 „,pretatie van een dزوewigh verjaert vonnis/my niet aengaende/meds
 „,bestrijcken soude(hoewel sonder uptdruckinghe myns naems/ ende
 „,onder eene generale clausule) met de leeliche swartsel-quast van Cri-
 „,men læsæ Majestatis, hoewel dichtwils oock de beste ende vroomste op-
 „,gelept? Heb ick opt/voor of nae/pet ghemachineert of niet de Papi-
 „,sten regens de Religie/ of niet de Spanjaerden of ghespanjoliseerden
 „,teghen 't gemepne beste? Nopt/selve niet/ doe ick bumpten Landts in
 „,ballinghschap leefde onder hun/ende soo swaerlick berongelyckt/sa
 „,bpcans tot den bebel-sack ghebracht was: nopt willende de minste
 „,benefitie / bumpten de Concessie van Woonen die 't Bestant gaf/ van
 „,hum ontfangen/hoewel (sonder roem gesprocken) het aen 't aenbiedē
 „,niet en ontbrack. Icht vreese grootelicx/Ghenadighste Forst ende
 „,Heere/ dat ick uwer Ex. patientie misbrupcke niet het verdrietigh
 „,verhael van alle dese quellingen. Och/mijn Heere/ houdt my ten be-
 „,sten/dat ick/in dese materie comende/ my soo niet en kan besnyden/
 „,of ick en moet/mp bindende soo swaerlick in eer/ naem/ faem/ goet
 „,ende bloedt (dit leste by equipollentie) tot in 't binnenste myner sie-
 „,len gewondt / oock nu tot in 't achsste jaer ging en weder gesolt/ges-
 „,rolt ende ghewentelt in dese veele/ groote/met de jaren ende anders
 „,dagelijc aenwassende miserien, voortz myne gedachten keerende tot
 „,de menighvuldighe water-bloeden ende zeewallen der benautheden/
 „,die teghen 't Schip myns ghemoeits soo menighen dapperen slagh
 „,heurt ende stoot gegeben heoven ende noch geben/ in dupsent gevaa-
 „,ren van schip-breuck te lyden / soo de Heere my niet merkelick en
 „,had bewaert/ ick moet (segh ick) dese dingen overdenckende/dē schoot
 „,myner penne wat vierē/ende 't sepl myner dزوewiger rechweerdiger
 „,clachten/bumpten peimants quetsingh/een weynigh bots geben/met
 „,vertrouwen/dat de hooge eere ende 't groote ghesagh/tot het welck
 „,d' Alm. Godt u Exel. verheven heeft/ der selver mee-waerighepde
 „,tot my / sijnen ouden wel bekenden ootmoedighsten Dienaar / niet
 „,vermindert maer vermeerdert heeft/niet alleen om myne vrymoedi-
 „,ghe/quellike lamentatiën ende clachten niet ongoedlick te nemen/
 „,maer my oock de hulpeliche handt te bidden/ na d' Authoriteyt ende
 „,'t verimogen dat Godt u Exel. ghegeven heeft. 'T verhael myng
 „,verdriets en dient niet in 't minste/om peimant in 't generael of in 't
 „,particulier eenighē moepten aen te doen/ om sulcx als my is weder-
 „,baren/al ware my schoon gheoorloft pet sulcx te begheeren/ ende ick
 „,apparentie saghe daer toe te gheraetken / waer van ick weet het eer-

„ste onchristelick/ende 't leste pdel te zijn. Het dient alleen/om u Ex.
 „de moedighick te bidden/voor myn doodt/dat is/haest(alsoo ich nae
 „loop der nature niet veel meer saren/mogelyck maer weynigh maen-
 „den/te tellen hebbe) van dit miserabel ballinghschap te moghen sijn
 „verlost/om in vrypheyt mijn Vaderland te sien/mijn vrienden en-
 „de verwanten te moghen omhelsen/mijn ziel inder selver ende mijner
 „broederen tegenwoordigheyt/tot hare stichtingh ende mijnen troost/
 „mijnen Schepper(al die ure sal sijn geromen)op te offeren/en mijn
 „lichaem de Vaderliche aerde ende begravingh bevelē. Indien 't oock
 „Gode mocht ghelyeven my 't leven ende de crachten/die hy my tot
 „noch toe/dooz eene sonderlinge genade/gerconserveert heeft/noch ee-
 „nige jaren te bergunnen/ende u Excel.my noch eenighsins nut ende
 „oorbaer mocht achten ten dienst van't ghemeyndes Landts of der
 „Kercke/u Excel.sal my in sulcken ghevalle inden Heere ghewilligh
 „ende gereet vinden/nae mijn vermogen. Ist oock soo/dat u Excel.
 „voor alsnoch gheen middel siet/om my myne volle vrypheyt te doen
 „genieten/bidde ick evenwel ootmoedelick/dat my geoorloft zy onder
 „u Excel.protectie in aller stilligheyt in 't Landt te kamen/om my
 „ter sulcker plaatse ende in dier voegen te houden ende te draghen/als
 „u Excel.my voorzchrijven/ende ick/sonder quetsinghe mijns ghe-
 „moets/sal kunnen presteren/met vast voornemen ende versecckering/
 „die ick u Excel.ende allen dien het soude mogen aengaen doe mitsde-
 „sen/dat myne tegenwoordigheyt aldaer niet ondienstigh sijn/weyp-
 „niger tot yemants/weynigher des Vaderlandts onrust strecken sal.
 „Dit doende/sal u Excel.den dooden/geen eenen/maer veelen 't leven
 „gheven/Gode aengenamen dienst doen/ende my/die niet op en houde
 „ghestadigh den Alm.Godt voor u Excel.te voet te ballen/ende daer
 „in/soo langh ick lebe/continueren sal/allesins en over al/ten opsiens
 „bande hooghste weldaert/die my immermeer in dese werelt kan we-
 „derbaren/doen reclameren met woorden ende wercken/

„Doozluchtigste Hooghgebozen Furst/Genadiche Heere/uwer
 „Excel.aller onderdanigste/meest gheaffectioneerde/ootmoedigste
 „ende schuldigste Dienaar

Bupten Roüen in Sr. Seber
 den 8. Januarij 1626.

L. Wtenbogaert.

Den 12. Feb.wierd ick noch eens ontboden by den Heere eerste Pre-
 sident/die my seer curieuselick vraeghde na syne Ex. Prince Frederick
 Henrick(nademael d' Ex. van Prince Maurits omtrent thien maendē
 te vozen deser werelt overleden was)en den stant onseg Vaderlandts/
 my in 't eynde vermanende/dat ick doch geen conbenticulen(seyde hy)
 en wilde houden;niet/seyde hy/dat daer over eenige klachten gecomen
 sijn/maer ick segge het u(seyde S. Ed.)om dat ick u lief hebbe/comme
 homme de merite [als een man van merite/] (dit was sijn woort) die
 noch dienst kan doen.Ick gaf S. Ed.contentement/ende liet hy gaen
 met groote aenbiedinge van alle officien,

Piet

Niet langh daer na wiert ick gheadverteert upt Parjs / dat secker
groote inden staed des Coninghs teghens den Heere Grotium hadde
„ geseyt / Datmen (na sijn advys) in Vranckryck niet en behooerde te
laten woonen luyden / die gheen professie en wilden doen van een der
„ twee toegelatene Religien. Bit ende meer andere dingen / die ick da-
ghelyc vernam / ende by my wel ghenoteert wierden / oock de vele tenta-
tien der Roomsccher gheestelijcke vooy verhaelt / die my seer bedenke-
lijck waren / neffens d' inschichten van eenige particuliere hups-saecken/
deden my ende myn Hups vrouw resolueren onse Hups-houdinghe in
Vranckryck op te breerken / ende dat zy met de familie soude trekken
na 't Vaderland / ick mit myn Dienaar na Parjs / om my daer een
tydt langh te onthouden / tot dat ick naerder resolutie soude nemen tot
mijn langer blijven aldaer / of tot vertreck na Hamborgh tegen de win-
ter / alwaer myn Hups vrouw my soude volgen / na de gelegenthedt /
die zy in 't Vaderlant soude binden ende bernemen. **T**oorder vooy-
nemen / van selve oock in 't Landt te comen / hiel ick myn Hups vrouw
vooy die tydt verborghen. Hier op verrepsde myn Hups vrouw
in 't leet Aprilis nae 't Landt / ick nae Parjs. **D**. Episcopius keer-
de oock weder nae 't Vaderland. **S**ynde tot Parjs / kreegh ick ty-
dingh / dat secker myn packetjen brieven aen myn Hups vrouw d' een
na d' ander / bycans op eenen tydt / gheschreven / ende t' seffens gheson-
den op den Page / waren gheballen in handen des Predicants Bosx /
die in myn hups woonde. **D**ese hoewel het opschrif aen myn Hups-
vrouw hiel / leverde die in handen vande H. H. Ghecommitteerde Ra-
den van Holland : want alsoo hy had verstaen / dat myn Hups vrouw
vooy had te sien weder in myn hups te comen by redemptie van myne
gheronfisquerde helfte / ende Bosxis bresde door dien middel 't hups
(waer van hy d' epghenschap / door syne begheerlyckheidt / alreede / in
hope / scheen te hebben inghesloten) weder te sullen moeten rupmen /
vermoede hy / dat inde selve brieven pet soude woorden gebonden / dat de
Heeren offenderen / ende myn Hups vrouw van haer voornemen ver-
steecken soude. Hoewel nu inde selue brieven niet gevonden en wiert
dan van onse domestijcke saken / neffens een bedzoest verhael vande so-
vere hope / dat de Heere Prince / nu Gouverneur / veel vooy de ver-
druckte Remonstranten doen soude / met een irresoluyt discours van
mijn blijven tot Parjs / of keeren tot Rouen / of repse na Hamborgh /
ende daer by een belagh / Dat de Heeren (dit waren myne woorden)
„ d'onverdraagelijcke trotsighedt der Predicanten niet en betoomden /
ende soo blint waren / dat zy haer voornemen niet en sagen / dat daer
„ toe strectte / om d' Overhept de voet op de keel te setten / soo wel als
„ de Paus opt had ghedaen / oock dat dat de ruine van 't Landt ende
„ vande Kerche was / soo zy niet toe en saghen: Item / dat ick 't mijne
„ hadde gebaen ende d' Overhept by thde genoegh gewaerschout / maer
„ dat het een ooydeel der verblindinge was dat over 't Landt viel; met
„ conclusie / dat wy het Godt mosten bevelen / ende ons troosten in onse
„ goede conscientie / nademael het aen onse vermaninge ende waerschu-
„ winge niet en had onthoocken / die men ons qualijck geloont hadde
„ (ick

(ick had myn redenen dat soo te schryven) hoewel (segh ick) die brieven niet anders in en hielden / soo was evenwel veel praets daer van dooz 't Land/ende namentlich van nieuwe conspiratien ende verraderijen/ die daer inne waren ondeckt / ende datmense openlick soude doen drucken/om alle de werelt te thonen/ wat ick onder de ledien hadde:ende roemde Rosseus openlick/dat hy myn Hupsbrou nu wel soude beletten weder nae 't hups te talen/ende hem daer uyt setten. Wiert oock myn Hupsbrouw daer dooz soo seer gheintimideert / dat zp best vondt met haer versoek van redemptie noch te supersederen tot beter gelegenhept. Ende/ ghelyck ick myn Hupsbrou/haer den inhoudt der voorsz. brieven (daer van ick minute ghehouden hadde) daer nae overschrybende/troostede/ende haer verseeckerde/ dat d'inhout soodanigh was/ dat die haer geen quaet en souden doen/ of ghedruckt worden(hoewel ick 't wel had moge lyden)soo en geschiede het oock niet/ ende dat selve onder-scheppen ende overleberen myner brieven aen myn Hupsbrouw/dooz Rosseum geschiet/strecke daer nae groote liec bp een yder tot zynner groote blame ende schande. Wit geschiede in't beginsel van September deses Jaers 1626. waer op ick noch door verschepden ernstige brieven van eenige voorneme Remonstrantsche Leerars gheroepen ende versocht wierde/ van Weghen de ghemeyne Broederschap/ myne affairen daer nae te willen disponeren/ dat ick hun noch voorz dē aenstaenden winter mochte bycomē/ alsoo zp dagelijcx saghen ende hoozden (schryeven zp)dat lypden niet alleen van onse odyre/maer oock andere oordeelen/ dat myne tegenwoordigheyt bp dese gelegenhept in 't Land meer van noode was als ooit voorz desen/ ende dat dagelijcx dingien voorbielen/daer in ick de goede Chrestieliche saecke der Remonstranten soude komen upnemende hulpe ende dienst doen/daer bp voegende/ datmen hoe langhs hoe meer vernam/ dat de bitterhept van verschepden onse parochyen door verloop van tyden ende saecken/meer afnam dan vermeerde/ dat oock selfs eenige Regenten soeter wegen jegens d'onse ingingen als voorz des/ waer uyt zp hope concipieerd (sepden hare brieven) van noch meerder verlichtinge voorz den toecomstighen tydt/ende dat zp daerom nu niet soo beschreumt en waren myne wedderomste/ daer na zp langh hadden gewenscht/ te versoeken als dooz desen/ in aenmerchinge vande scherpigheyt der vervolginge/ende insonderheyt deur overweginge vande haet die de Regenten onghelyck grooter teghen my als tegen yemand van hun hadden gedragen/ allegerende noch daer bp/ dat my ontwijfelyck wel indachtigh was/ dat ick in onse vergaderingh t' Antwerpen nessens d'andere Bupten-directores overbodigh ghetoot hadde myne genegenthept/ om mede in 't Vaderlant te komen wanneermen soude oordeelen/dat mynen dienst aldaer noodigh soude zyn. Dese ende andere gewichtige redenen meer deden my/ nae bryrige ende ernstige ghebeden tot God/in zynen ende Chresti naem resolueren eerstdaeghs uyt Vianckeryck te schepden ende nae 't Vaderlandt te repsen/ soo bedeckelijck als ick konde/om 't perijckel/dat my in't repsen ende de eerste aenkommen in 't Lant hadde mogen ontmoeten t' ontgaen/soo

vele doenlick was / in meeninghe voornamelic van in 't Vaderlandt
Weder gekeert zynde te doen een saecke / die my langh in 't Hoost ghe-
legen ende daerom ick Godt den Heere dickwils in myn Ballingh-
schap hadde gebeden / om die noch tot zynner eeren ende wechneminghe
aller voorzaende calumniën ende blamen mijner parthijen / oock tot
Justificatie niet alleen van myn persoon ende actien / maer oock van
onse gheheele Christelijcke Remonstrantsche saecke / voor myn sterf-
dagh te mogen verrichten / 't welch was / myn vrymoedelick te presente-
ren tot purge / gelijck ick oock dede / soo volgen sal.

'T Achtende Capittel.

Mijn Wederkomste in 't Landt: Versoeckt tot Parge: Afgheslaghen:
Redemptie van myn Huys: Rosæus moet het tuymen: Remon-
stranten beswaert: Mijn brief daer over aen S. Excel. Verclaringh
Iohans Francken aengaende wijlen den Advocaat Barneveldt:
Brief tot accommodatie: Reysen op Vtrecht, Amsterdam, Alck-
maer, Hoorn ende elders; Ick kome weder in myn huys: Loeve-
steynscher gevanghenen Leeraten verlossingh: Mijn tegenwoor-
digheydt inden Haghe meer ende meer ruchtbaer: Des H. Grotij
comen in 't Landt ende vertreck: Bejegheningh t' Vtrecht: Mijn
predicken inden Haghe: De Kercken-raedt klaeght daer over
aende H.H. Staten: Missive van hare Groot Mog'aende Haeghs-
che Magistraet: De Predicatie ghedrukt metten Titel *Cygnea
Cantio.*

Nijn Voornemen/ van weder in 't Landt te gaen/
de Hooghgeleerde Heeren en Vrienden Hugo de Groot/
Daniel Tilenus/ François D'or ontdeckt / ende van
hare E. E. oozlof ghenomen hebbende / schepte ick van
Parjs den 14. September 1626. ende quam tot Rouen-
den 16. Gingh niet inde stadt/ daer ick seer bekent was/
maer hiel my bumpten / om vande vrienden niet opghehouden ende in
mijn voornemen niet belet te woorden: oock om myne repse secreet te
houden om 't perijckel. Mijn bagagie was te vozen / dooz bekende
scheep gedaen/met aenseggen/ dat de Meester volgen soude op Quille-
boef. Ick gingh à la Boulle te paerde den 19. quam's avonts tot
Quilleboef , alwaer ick in 't doncker t' scheep gingh in 't Schip dat
my wachte/ende siende den Windt redelyck / stack in zee den 21. Wp
sagen van ver een Duyperkerker / die sich geliet ons te willen aendoë/
Want wp sonder convop waren/ maer ons Schip niet groot ende wel
bespelt zynde / ontlepden wp 't hem/ende arriveerden binnen Rotter-
dam/dooz Gods genade/den 26. s' avonts. Eenige doch wepnige/
vroe-

broeders ende vrienden openbaerde ick my / die daer over seer blijde waren ende Goot danccken/ ende hiel my voort stil binne Rotterdam tot op den 7. Decembris; Mijn Hupsbvrouw daer en tusschen van myne comste niet seckers wetende/quam/bp gewalle/in meningh op Utrecht te repsen om hare saken/in't selve hups/ daer ick was gelo-geert/ende vondt my daer/niet sonder verbaesthept. Ick repsde na de Hague/soo heymelick als ick konde/dé 7. Decembris vooynoenit/dede eenige vermaerde Rechts-geleerden/ myne getrouwe vrienden/bp een komen/stelde hua mijn Quæritur [vraghe] voor/begeerende Advys/of ick gerechtight was tot versoech/om vande defauten ende Sententiea regen my gegeven gereleveert te worden / mits presentatie van my te stellen in handen vande ordinaris Justitie/ten fine van my te purgeren tegen alle 't geen men my soude opleggen. Dare E. E. adviseerden Ja/ en dat dat recht notoir ende by een pder henlick was; Gaven daer van ronsultatie getekent met hunne eghen handen. Ick dede S. P. Ex. ootmoedelick van myne comste adverteeren en segge wat ick voor hadde/met verclaringhe van niet re sullen doen/ indien 't de selve mochte mishagen. S. Ex. Wel ernstelick ghevraeght hebbende/ of ick daer toe was gheresolueert/en verstaen hebbende Jae/sepde/dattet eene brave resolutie was. Als ick met dese saeck besich was/om die te preparerē/ diende de Heere Adriaen Dupck/doe Naet Pensionaris van Hollant/ den Heeren Gecommittieerde Kaden aen / verstaen te hebben / dat ick in 't Landt/ ja inden Hague was/ gewende den Heeren te bedencken/ of dat te lyden was/ ende of men niet en behooerde de Haeghsche bryggen te doe optrekken en hupsvoerkinge te doen / om my te binden en te versekeren. Enige Heeren sepden/dat sulcke rapporten/oock t' anderten tyden gedaen/abusijf gebonden warē/meynende/datmē dat stuck/ oock om andere insichten/behoorde in deliberatie te houdē. Ick wierd middelertydt gewaerschout/en veranderende van Logijs/dede ick de consultatie by meer Advocaten tcken/ en/de Bequeste datelick gereet gemaect hebbende/dede ick deselve den 9. Jan:dooz mijn Hupsbrou/ geassisteert met Carel van Gelder Za: presenteren aenden Ed. Heere van Harolte te dier tydt presiderende in 't Collegie vande Generalis-cept/lupdende als volgh:

A Ende Hooge Mo. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlandē verthoont met reverentie Joannes Wtenb. voor desen geweest Dienaar des Godlikē Woorts alhier in 's Gravenhage; dat/ alsoo nu seven of acht jaren gelede hy Suppli-ant/in persone is gedachvaert by de Heeren Gedelegeerde Rechterē/ ende omme ghewichtige Redenen/ die hy Suppliant daer toe (syngs oordeels)was hebbende/niet zynde gecompareert/ maer uwe Hooge Mog. by Missive daer van sommierlick onderrechters/ dewyle den selven Heeren Gedelegeerde Rechteren ghelyft heeft echter teghens hem Suppliant soo verre te procederen / datse hem Suppliant nae vier defauten op den intendit vande Heeren Fiscalen ten eeuwighen dagen hebban gebannen ypt dese geunieerde Provincien/met consis-
catie
A a a y

„catie van goederen/daer hy ex post facto, ende sonder hem Suppliant
 „daer op geriteert/veel min gehoozt te hebben/ verlaert ghecommitt-
 „teert te hebben *Crimen Lege Majestatis*, ende dat hy Suppliant hem sel-
 „ven daer hy grootelijcx vindt gegraveert/ mitsgaders vertrout/ dat
 „hy/in syne defensie werdende ghehoozt/sal bewonden wozden t' eene-
 „mael onschuldigh te zyn: Heeft hy Suppliant te rade gewonden hem
 „selven alsnoch tot voorstandt van syne saecke in persoon te susteren.
 „Doch alsoos hy sulcx niet en kan doen/ sonder eerst ende alvoorzeng
 „gereleverte te zyn vande voorschreven gedecerneerde defauten/mette
 „voorschreven Sententie of Sententien daer op gewolght: Tot welck
 „relief (strekende ten fine als vooren) hy Suppliant wort verstaen
 „na rechten in alle manieren gefundeert te zyn/ volghens het advijs
 „van Rechts-geleerden daer op ghedaen nemen ende alhier gheanne-
 „reert: versoecht daeromme d' voorschreven Suppliant in aller rebe-
 „rentie/dat uwe Hooge Mog. gelieve den Suppliant jegens de selve
 „gedecerneerde defauten mette voorschreven condemnatie ende decla-
 „ratie daer op gewolcht/ ende alle voorderen aencleven van dien/ te re-
 „leveren/ stellende hem Suppliant in sulcken State/ ghelyck als hy
 „was voor date van dien/met admissee/omme alsnoch voor den Hove
 „van Holland/wesende syn Suppliants ordinaris Rechters/in syne
 „defensie te mogen werden gehoozt/ mits dat hy Suppliant te vreden
 „is syn persoon voor den selven Hove binnen den tydt van ses maen-
 „den/ofte andersing binnen soodanigen korten tydt als uwe Ho. Mo.
 „in discretie sullen goetbinden/ te susteren/ ende inde prosecutie van
 „de voorschreven synne saecke ter definitive toe te continueren/ omme
 „naer kennisse van saecken/ende hem Suppliant gehoozt/op alles te
 „mogen werden gedisponeert/ gelijck als de gelegenheit der saecken
 „bewonden sal wozden te meriteren ende verepshen." ¶ welck doen-
 „de Sc. Ende was onderteekent Maria Petit pas/dooy expresse last
 „van myn Man Johannes Wtenbogaert.

'¶ Advijs van Rechts-geleerde aende voorspde Reueste geanner-
 eert luyde als volght.

„ A.wesende als een Vorger ende Inwoonder vande Souveraini-
 „teit B. is in persoon geriteert geweest van wegen C. zynde een Col-
 „legie bestaende up't B. ende eenige andere geconfedereerde hontge-
 „noten/om te compareren voor seckere extraordinarie Rechters by
 „de selve C. ghestelt/ ende alsoos hy A. omme seckere redenen by hem
 „schriftelijck aan C. overgesonden niet en was gecompareert voor de
 „voornoemde Rechters/soo waren tegen hem A. verleent vier defau-
 „ten/ ende hy A. up't krachte vande selve op het intendit van weghen
 „de voorschreven C. tegen hem A. overgeleverd/by Sententie vanden
 „voorschreven Rechters gebannen ten ewighen dagen up't B. ende
 „alle de plaetsen onder C. ressorterende met confiscatie van synne goede-
 „ren. Enighen tydt daer na is oock de voorschreven A. by verla-
 „ringhe vanden voornoemden extraordinarie Rechters/ sonder daer

„ op gehoort te zijn/ verclaert te hebben gecommitteert secker swaer
 „ ende exorbitant Crimen te Weten *Leta Majestatis: Quarriur*, [de vrage is]
 „ of de voorsz. A. nse het verloop van seven of acht jaren tijds/zedert
 „ de voorschreven Sententie/is ghesundeert aan C. te versoecken/dat
 „ hy van alle de voorschreven Defauten/mitsgaders de Sententie en-
 „ de verclaringe daer op gevolghst mitten gevolge ende aenleven van
 „ dien gereleveert sal woorden/mits dat hy A. te vreden is sijn persoon
 „ te sisteren voor d' ordinaris Justitie vande Souverainiteyt B. Ge-
 „ sien bp den ondergeschreven de voornoemden casus positie / ende ge-
 „ let op de Vrake daer up geproponeert: Dunck onder correctie/na-
 „ demael peimandt nae rechten is relevabel tegen alsulcke defaulthen als
 „ dooz sijne non-comparitie souden moghen sijn ghedeerneert Cyn. §
 „ Bald. in l. 2. C. si pend. appell. & in l. 2. C. de requir. reis: quia nimis magis pro-
 „ pter absentiam Vetus videtur, quam quod habeat malam causam, l. si idem. 5. ff. de
 „ Evit. Monach. lib. 2. presump. 70. Dat het selve te meer plaets moet heb-
 „ ben/ Wanneer den gecondemneerde sijn persoon in rechtē presenteert
 „ te sisteren/ condemnatum enim in novis defensionibus regulariter audiendum esse
 „ probat ex Natta Cons. 4.4. Grammat. super pragm. reg. fol. 198. n. 18. Clarus §.
 „ fin. quaest. 94. n. 12. Daer van dat bp Bossius in tract. crim. tit. de litt. Pr.
 „ num. 1. de reden wordt geallegeert. Ende wordt het selve oock salic
 „ niet alleenlick gepractiseert te Milanen ende elders/ Clarus & Bossi-
 „ us d. locū; Maer is oock voor desen alsoo verstaen bp den Hogen Raet
 „ in Hollant/inde saecke van Jan François Susio/in sijn leven Ta-
 „ sel-houder tot Rotterdam/dewelcke/ met sijn consoerten ghemaect
 „ hebbende een banquieret eenige dupsenden ponden Vlaems impo-
 „ terende/ na vier defauten op seckeren intendit bp den Fiscael over-
 „ gegeven gecondemneert ende ghebannen zynde/ende daer van geap-
 „ pelleert hebbende/bp den selven Hogen Raet/niet teghenstaende de
 „ voorschreven contumacie/is geadmitteert te moghen occuperen bp
 „ Procureur ende in ordinaris Proces ontsanghen. Neque obstat sen-
 „ tentia super contumacia lata, qua in rem iudicatam transiisse videtur, quia tan-
 „ sus est favor innocentia, ut ea exceptio nihilominus locum habeat, l. 1. §. fin. ff. de
 „ quaest. Dec. in L. eti nubil. n. 2. & 5. ff. de Reg. jur. Bossius d. loco & de remed. insti-
 „ num. 7. 8. Ende mitsdien is de voornoemde A. wel ghesundeert het
 „ voornoemde Belief aen C. te versoecken (insonderhepdt dewijle ghe-
 „ presupponeert wordt / dat hy oock eenige schrifstelycke redenen van
 „ sijn Non-comparitie heeft overgesonden ghehad) ende behoort
 „ het selve Belief den voornoemden A. nae rechten vergunt te wordē:
 „ Non enim est hac mora gracia, sed grata iustitia, d. l. 1. §. fin. ff. de quaest. l. Dile
 „ fratres 27. ff. de penit. Bossius in tit. Banniti quid amittant, num. 20. §. de
 „ remed. contr. Baun, n. 3. & de Suppli. adv. sent. n. 5. ideoque Princeps eam concedere
 „ tenetur, Bossi, de litt. Princeps num. 3 facit textus in l. si non defendantur 19. ibisque
 „ D. D. ff. de penit: Widts dat hy A. hem binnen seckeren competendē
 „ tyde sal in persoon sisteren voor de ordinaris Justitie vanden
 „ Lande B. alwaer hy voor de voorsz. condamnatie gherwoont ende
 „ Dogher gheweest is: Te meer/dewijl hem de voornoemde A. met
 „ het sisteren van sijn persoon als vooren non se subducit pena, sed possit, si

„nocens est, offert. [hem der straffe niet en onttreckt/ maer liever inde
 „selve heim vergeeft/ indien hy schuld heeft.] Interest autem publice non
 „tantum maleficia puniri, s. ita vulneratus 11. ff. ad L. Aquil. sed etiam absentes de-
 „fendi. 1. 33. ff. de Procur. maximè vero innocentem neminem condemnari. l. absen-
 „tem 5. ff. de pœn. l. fin. C. de his qui latro. Sonder dat het voornoemde Ver-
 „loop van Jaren hier eenighsins comt in consideratie semper enim ad-
 „mittenda est innocentia probatio. Iason lib. 2. cons. 175. & quandcumque Generis
 „reus, potest se purgare. Rebuff. tract. de contum. ast. 12. gloss. 2. in fine, Aldus ge-
 „addiseert in's Graven-haghe desen xir. Decembris anno xvijc. Ses
 „ende Twintigh ende was ondertekent A. Matthysz. Raephorst
 „1626. G. Vermerzen: 1626. Goes 1626. P. van Veen. 1626. Q. van
 „Strep. D. de Jonghe. 1626. A. de Coq. N. van Sorgen. 1626. Coq.
 „nelis Bosch. Joan. Andel. M. Paets 1626. Philips Cromstrijé 1626

Dese Requête ende Consultatie sijnde ten daghe voornoemt inde
 Vergaderingh van Hare Ho. Mog. ghepresenteert ende gelezen/wiert
 evenwel myn versoek afgestlagen/twelck my gheboodschapt sijnde/
 vermaende ik myn Hypsvrouwe/dat zy doch niet op houden/ maer
 de Heeren soo langh moeylijck vallen soude / tot dat zy schriftelijcke
 apostille hadde op mijne Requête / die ware dan soodanigh alse zijn
 mochte. Epntlijck verkreegh zy die/ ende was dese: Het Versoek
 „vanden Suppliant wort afgestlagen. Actum den 9. Januarij 1627.
 „Ende was Onderteekent I. van Goch. Wt wat reden ende oorsaek
 my dat billick ende recht-matich Versoek/op 'twelck ik naderhandt
 verschepden andere Rechts-gleerde in Gelderland/ t' Utrecht/ende
 t' Amsterdam hebbe doen consuleren/ die alle te ghelyck met die vande
 den Haghe verstandon/dat het my nae Rechten niet en mocht onsept
 worden/soo plat afgestlagen zy gewest/ is my onbekent. Dan seckter
 persoon van qualitept/die oorsaek hadde te weten 'tgunt inde verga-
 deringh was ghepasseert desen aengaende/seyde my daer nae / dat als
 een vande Heeren ghedeputeerden van 't selve Collegie / die oock een
 Rechts-gleerde was / sustineerde / datmen myn versoek in gheener
 manieren en mochte afslaen na Rechten/ ende datmen 'tselve afslaende
 my reden ende oorsaek gaf openlyck te klaghen by een pegelyck/ dat-
 men my Justitie hadde ghewygert/ ende dat het onghetwijffelt oock
 alsoo verstaen soude worden by den Hoogen Rade en 't Hof Provinci-
 ael van Holland/Zeeland ende West Friesland/indien het hare H. M.
 geliefde der selver Advys daer op te hoorē/daer op geantwoort wiert/
 datmen myn versoek accorderende de Sententien ende Donissen
 inden Jare 1619. over d'andere gebangnen ghewezen soude in dispuyt
 trecken/vermits de ghemeenschap die mijne saerke hadde met de hare
 in vele deelen/ende dat de Staet van 't Landt 't selve niet en konde lijd-
 den. Dug most ik hier in/gelyck voorz desen/patientie nemen/blyde
 daer en tusschen/ende Godt van herten dankende van my 't leven sog
 langh vergonst ende de ghenade ghedaen te hebben / dat ick aldus
 niet goede Resolutie ende cene oprechte conscientie 't hooft vrymoede-
 lyck hadde gheboden / om my te defenderen teghen alle die schaardelic-

de blamen/die men my met openbaer onrecht hadde naegegeven/oock
soo verre/datmen my/met de meeste injurie ter werelt/hadde willen
beklaadden met het Crimen Læz Matis. Sonderlingh danckte ich Godt/
dat hy der Heeren herten hadde bewoghen op myn Requeste (alsmen
mijn versoek immers afstaen wilde) ten mirsten eenige Apostil te stel-
len/ daer mede ich konde doen blycken voor alle de Werelt/tot mond-
stoppinge aller quaet-sprekeren/ dat ich de gesepde Requeste gepre-
senteert/ende my selven aengeboden hadde ter purge te stellen/ t'welck
oock sonderlingh mede diende tot Justificatie/immers ten deel/van-
de geheele Remonstrantsche saecke/die door mijne syde/met groot on-
recht/dapper gewont was: want indien hare Ho. Mo. mijne Requeste
geneglikeert/of (soo men sept) achter de kist geworpen hadden (ghe-
lyck ik eenighsins vreesde dat geschieden soude) soo en hadde ik van
dese mijne presentatie tot purge niet soo klaer kunnen doen blycken.
Dus is my dit/in allen gheval/ seer troostelick gheweest/ ende heeft
my t'edert in verscheden ontmoetinghe merkelick ghedient. Oock
bleef dien voor-verhaelen ophel banden Raedt Pensionaris Duyck
(die een vande drie Fiscale gheweest was/die tegens my hadden ghe-
ageert) van/op 't geruchte dat ik inden Hage was/hypsoerkinghe te
doen/ om my in hechtenisse te brengen/ hier mede heel sitten: Ende
Wierdt my daer nae gherapportert/dat S. E. op 't presenteren vande
ghesepde Requeste soo seer t' onvreden was/ Dat hy sich hadde laten
ontvallen propoosten van d'Advocaten/die de Consultatie hadden ge-
teekent/bp den kop te doen battet: Soo groot was de onbeschydene
partydigheyt ende bitterheyt van die man tegens my/ sonder eenighe
oorsaek die ik opt (mijns wetens) hem of yemand daer toe hadde ge-
geven. Enighe rieden my de voorsz. Requeste met de gheanneerde
Consultatie ende Apostil daer op ghegheven/ neffens eene korte Apo-
logie/datelick in openbaren druck upp te geben/maer ick vondt best de
horzelen niet te tergen/maer si elde my te vreden niet/eeniche Heeren/
oock vande grootste/ Cople van alles mede te deelen/ achtende dat ick
mijne Conscientie ende alle vrome beschydene menschen genoegh ghe-
daen/ ende stoffe overbloedigh hadde/ om de quade Tonghen/ die van
mijn vluchten dickwils in hare lasterliche Schriften seer leppigh had-
den gesproortken/ te brypelen. Voorts onthiel ik my meest binnen de
Stadt Rotterdam/ende gingh niet upp/dan somtijts/ende seer selden/
's avonts. Ick en konde my evenwel soo bedeckt niet houden/ of
daer en lich hier en daer al eenigh gherucht/dat ick in 't Lant/ dan tot
Rotterdam/dan inden Hage dan elders was/daer op ick oock somwij-
len gewaerschout wierdt my wel voor te sien/ alsoo me mp heymelick
lagen lepden/ t'welck my oock dickwils dede van plaets en loghs ver-
anderen. Dese manier van leven in mijne oude dagen ende sever. tighste
jaer/ende dat ick geen uptkomst en sagh/ dede my altemet resolueren
weder upp het Lant te trekken/ende mijnen leuen te gaen epidighen tot
Hamboorch/of in Frederick stadt/maer d' ongelegenheydt van mijne
Hups vrouwe/ ende der Remonstranten inginer Medevoederen ern-
stigh versoek / neffens d'apparentie van sware oorloge inde ghesepde

Quartieren / deden my noch blyven / sonder my nochtans in eenighe Remonstrantsche Godts-dienstighē bp-ercomsten te laten sien / om die vergaderingh/door myne oorzaeck/ende my selve in gheen moepte te brengen/ende my selven ten gemeynen dienste niet onnut te maken.

In desen stand synde ghebeurde het den 7. Mey desen Jaers 1627.
 Dat op 't schryven vande Heeren Gecommitteerde Baden van Holland/aen Borgemeesteren tot Rotterdam/ mede brengende clachten/
 Datmen daer soo vele Remonstrantsche Predicanten coeliet / onder anderen oock Wtenbogaert/die daer openlick gingh wandelē langhs de strate (soo de Missive seyde) eenighe vande voornamste Remonstrantsche Borgeren aldaer ontboden wierden op 't Stadthuys deser saecke halven / om te weten wat daer van was. Wierdt by de selve Borgeren geantwoordt / Dat dat soo breedt niet en was / van soo vele Remonstrantsche Predicanten daer te hebben/ en wat Wtenbogaert belanghde / dat sy wel hadden ghehoort/dat hy daer was gheweest/ maer niet en wisten / of hy noch daer was ; ende wat aengingh het openbaer wandelen langhs de strate / dat sy dat niet en gheloofden. Een borger/van myne vriendtschap/seyde daer bp/ dat ick eene eenighe reyse met hem was ghegaen een ofte twee straten verre / in aller haest ende met een stercke gangh/om eene noodiche boodschap/ hem te gevalle/meer niet /'t welck hy wel wist: Maer/mijn Heere/voeghde hy daer bp/wat behoeftmen soo seer bekommert te zijn met Wtenbogaert/men kan hem krygē als mi wil: Hy heeft aende Heere Staten Generael versocht sich te purge te mogen stellen voor d' ordinarijs Justicie/omi sich te verdedigen/of straffe te drage: Datmen hem dat accordere/ ende hy sal voet bp stich setten. De presiderende Burghmeester antwoordt/dat dat hun niet en stondt te disputeren/ ende liet de geseyde Borgeren daer mede gaen. Daer en tusschen wiert ick van vele goede lipden/oock van bryte/sonderlingh mede van Vtrecht van eenige mynne Vrienden ende verwantten versocht / daer upt oock myn aenwesen in 't Landt ende daer ter placte allenrekens ruchtbare wiert/sonder dat my evenwel daer upt eenighe moepten sijn ontstaen.

Ich en liet daerentusschen niet de goede Remonstrantsche verdruckte saecke de handt te bieden ende te helpen/soo veel ick konde/soo met hier ende daer in/wat raedts te geben/ende de selve met schriften/ tot wederlegginge vande schriften harer parthijen/nooz te staen/ als met d' een ende d' ander altemet/na ghelegenheypdt/te vermanen tot modestie ende zedigheypdt in woorden ende wercken/ende sonderlingh tot gehoozaemheypdt der Overigheypdt/in alles wat niet en street tegen den wille Godts:oock datmen sich/in cas van verstoeringhe harer Godtsdienstiger vergaderinghen/sonderlingh most wachten van alle sepijliche wederstandt/jae van pet te segghen of te doen / dat d' Officieren ende Overheypden met reden mochte offenderen ende vergrammen; Datmen oock 't ongelijck/ dat pemantd generalick of particulierlick was aenghedaen/of noch nocht aenghedaen worden/met alle gheduld ende lydsaeimheypdt most dragen/ende alsoo met weldoen stoppen de onwetenheypdt der dwaze menschen/oock om de onverstandigheste bitter-

ste partijen mit Christeliche/deuchdtsame/vreedsame ende stichtelicke conuersatie te overtuigen. Hier toe/ende tot standtvastighe behydning ende handthavinge der waerhepdt/die nae de Godtsalighepdt is/daerom soo vele was uytghestaen ende gheleden/streckten meest alle mijne propoosten. Niemandt/weet ick wel/en sal my anders konnen naegheven. Ende alsoo my menighmael te bozen quam/ oock somtijts (soomen my sepde) van hooger handt/dat ick als wel d'oudste van Jaren onder de Remonstranten/sonderlingh behooerde te arbeiden tot accomodatie der differenten ende Vrede der Kercken/heb ick oock somwylen pet/dies-aengaende/by gheschrifte ghestelt/ende eenige middelen/die my daer toe bequaemst dochten/oock met communicatie van eenige mijne medebroederen/voorzgheslagen/die oock somwylen S. Excel. ende andere/verthoont/ende/soomen my rappozzeerde/niet dnaengenaem zijn gewest/maer daer op is niet gebolght/principalijck door de onseggelyckhepdt/die mendoorzaens bemercke in sommige Contraremonstrantsche Predicanten/die onder d' andere't meeste aensien hadde/diemen oock somtijts sepde 't getal van 10. of 12.in Hollandt niet te boven te gaen/die eenighe/oock wijse/politicque/met namen ende toenamen/wisten te noemen/ende aende welcke sy myneden dat het stond/datmen gheen wghen van Vrede en socht in te gaen.

Middeler-wijle wserden my veel pzaetjens nu ende dan t' hups gebracht van propoosten hier ende daer van my gheballen: als dat een goet Heer/die mede in Regieringh ende my niet ongonstigh was/had gesepdt/Ick woude, dat d' Oude man noch te Parijs was, seght hem dat, ende dat by sich wach: Item/Dat een vande Haerlemsche Regenten had dese woorden gesprocken in seecker Collegie/Ick weet,Dat Wtenbogaert tot Rotterdam is, men behoort te schrijven ende den Procureur Generael te lasten hem te halen,ende op de voorpoorte te brengen. Dat oock seecker Commissaris/ghedeputeert nae Rotterdam/in't vertrecken upton Haghe eenen inde ooze hadde ghelypstert/Ick gae nae Rotterdam, wat soudt gby segghen, of ick Wtenbogaert morgen bier brachte: Noch/dat de Heere Maert Pensionaris Dupch had ghesepdt/Ick weet seecker, dat Wtenbogaert inden Hague gheweest ende nu tot Rotterdam is, men behoort daer in te voorsien. Waer op een personagie van groot vermoghen zynnde aenghesocht tot intercessie voor Wtenbogaert/hadde gheantwoordt: Ick en kan niet helpen, dese tempeest moet overgaen. Hoodanigh rappozten(waer of loghen/weet Godt alderbest)deden my oude man/wederom dicktwaer veranderen van hupsen ende straten/oock wel vertrecken van d' een Stadt in d' ander/al secreetlick ende meest by nacht. Maer seer belachelick bondt ick onder anderen/een propoost/dat my verhaelt wierdt van seecker verstandigh/gheloofwaerdigh persoon/die komende baren van Utrecht op Rotterdam/inde Veerschupt van eenen hoorde seggen/ende sterck dzijven/dat die schelm Wtenbogaert was geweest tot Madril in Spaenjen by den Coningh, alwaer hy met advijs van Grotius't sluyten vande Licenten hadt te wege ghebrachr, ende dat hy daerom noch teghenwoordigh tot Brussel was: Ende alsoo ee-

ner/dat hoorende/daer teghen sprack / segghende / dat hy wel seecher wist / dat Wrenbogaert nopt in Spaenjen / in vele Jaren niet in Brabant gheweest / noch doe en was. (Dit konde die man wel segghen : want hy my onlanx te vozen tot Rotterdam hadde ghesprocken ende nu weder na my toe repstde). Everwel drepghde hem die ander in de volle schupt te staen. Men kan hier up tien/watmen de slechte Lupiden van my / als vaneen formeel Vyande van 't Landt/ had ingheplant. Dit gheschiede in Januarij 1628. omtrent Welcke tydt my noch wierd' **R**esepdt/dat de gheweldiche Provoost in specificatie van onkosten ... t Land verschooten/ onder anderen/ hadt gebracht/Dat hy,ghehoort hebbende dat ick tot Noortwijk was, een wagen expresselijc hadde gehuert, om my daer aen te grijpen,(volgens den generalen last/die hy sepde hem ghegeven te zyn/ om my te verspieden ende de handt aen my te staen / waer hy konde) maer dat ick hem teghen ghekommen ende ontsnapt was/onbekent, sittende op een waghen gedeguisert in boeren kleederen. Dit was t'cenemael versiert. **T**is waer/dat ick te vozen als den 29^{en}. Augusti 1627. tot Noortwijk was gheweest/marr en was niet gedeguisert / noch gheryst die wegh die hy sepde; wierdt oork den geweldighen dat Artijkel van onkosten geroeert/soomen my sepde.

Den 21. Januarij 1628. repstde ick op Drecht mijne vrienden (die ick in soo vele Jaren niet en hadde ghesien ende seer na my verlangheden) te besoeken/doch soo / dat ick my nerghens en operbaerde van by vertroude vrienden / oock dijkwils logijs veranderende: maer ick en vernam gheen swarigheyt/ende berrepstde den 16. Februarij op Amsterdam / de vrienden aldaer mede besoekende/ alwaer my oock geen swarigheyt en wederboer / hoe wel mijne konste aldaer soo heel niet verborzen en bleeff; Ter contrarie dede my een bande Regenten/ niet de geringhste/groeten/ende seggen/dat ick aldaer my zyn mocht/ende dat S. E. nu soo seer voor soude zyn als hy was tegen geweest. Dese goede Heere was my te vozen/ eer ick up t Landt gingh/ een harde partye geweest in seckere handelinghe onser differenten halven gevallen / in een Collegie daer van S. E. te dier tydt mede een Lidt was: maer S. E. had t'sedert de reden plaets gegeven. Terwyl ick dese repse t' Amsterdam was/namelicj den 2^{en} en 3^{en}. Martij viel aldaer eenige veroorste omtrent het Hups daer de Remonstrantsche Gods-dienstiche vergaderinge wiert gehouden/ maer wiert dooz d' Authoritepte vande Magistraet geremedieert. Ick moet by dese occasie verhalen een propoost Adriani Smoutij/ omtrent die tyd t' Amsterdam op den Preidikstoel ghevoert op de woorden van 't Vader onse (dit hadde hy upgeleptd/Want u is dat Wyk etc. te weten / dat de Luibersche ende Anabaptisten wel gheleden mochten worden, dan de Remonstranten niet, in ghesnerley manieren; want (sepde S. E.) dese sijn van ons uyrgegaen, d' andere niet. Ende om voort te verthoonen/ hoe seer Godts looz ontstack over die gene/die de Remonstranten ontfinghen ende de handt hoden/ bracht hy voort t' Exempel van die van Holtsteyn, diese in haer Landt onfanghen hadden, ende daerom soo seer van Godt ghestrafte

wier-

wierden. Dit verstont hy vande Ooyloghe/ die sy doe omtrent ende in haer Lant hadden/ neffens eenige andere calamitepten. Wijn seghe man was d' E. R. R. die my sepde 't selve met sijn eyghen ooren gehoort te hebben. Van Amsterdam den 25^{en}. Martij gherest sijnde/quam ick ten selven dage inden Hage/ ende den 30. tot Rotterdam/ alwaer in Apzili een vergaderingh was van Gedeputeerde up alle de Remonstrantsche Ghemynnten/ om eene Requête te verarmen/die men de Heeren Staten ende S. Excel: soude presenteren tot bryhept. Onlanc daer nae gheschiede dit/ maer wiert niet upghe recht. In Majo daer nae sepde my Nicolaus Grevinckhovius zaldat hy inden Hage up monde van een voortreffelick Heere (die hy mynoemde) hadde verstaen/ Dat F.H. tegen hem hadde geseydt, dat Fabricius tot Leyden, H. Arnoldi tot Delft, Rosæus inden Haghe, Nyenrode tot Rotterdam, Trigland ende Smout tot Amsterdam d' oorsaech waren van alle de beroerten in 't Landt , die niet en sochten dan 't Schisma te xterniseren , ende 't Synodus te canoniseren , om daer uyt te allegueren als uyt Godis woordt selve , sonder eenighe bequame interpretatie toe te laten ; ende voort / datter maer zo. Predicanten waren in 't Landt , die teghen hielden, dat anders de saeck wel te vinden was. Den 13. quamen twee Advoaten/ S. ende S. my segghen/ dat sy by seckere occasie by S. Excel. waren gheweest/ ende onder anderen / oock van my hebbende ghesprocken met de selve/ niet anders hadde konnen bemerken/dan dat S. Excel: my wel ghetwoghen was/ meer als sy konden segghen/ oock verklaert hadde/ dat ick hem in sijne jongheyt onderwesen hadde/ niet alleen inde fundamente vande Religie/ die hy up my hadde/ maer oock wat inde Latijnsche tale ick had S. Excel: ter begheerte vande Princesse sijn Moeder/ de Grammatica ende de Spynaris geleert/ ende eenige Latijnsche Autheuren voorgelesen/ tot dat Monssr. Tozse/die up Dranckeryk verwacht wiert/ S. Excel: Pædagogus wiert/ daer over hy my noch danckte/ ende geneghen was vriendschap te doen / oock voor my te sprecken met gheleghenthed/ maer dat ick wel soude doen / ende noch eenighen tijdt wachten. Den 14^{en}. daer nae wierdt my een vreinder rapport ghedaen van H. Rosæo/ namelyck/ dat hy tegheng een naemkondigh persoon/ inden Hage wel bekent/hadde geseyt/Dat Nicolaus Grevinckhovius een Schelm ende Landt-verrader was, 't weleк hy hem soude bewisen : oock dat Arminius zal geldt onfanghen hadde van Spaenjen, ende 't selve verdeylt aende Remonstranten , om die te krijghen aan sijne zijde; dat die in 't Remonstrantsche gevoelen sterven verdoemt waren; dat by in 't overleveren van Wtenbogaerts brieven (die hy aen sijn Bypgrouwen gheschreven had) aende Staten , wel ghedaen hadt, ende 't selve noch soude doen, quamense in sijne handen: Dat hy wel wist, dat Wtenbogaert in 't Landt was, oock inden Hage gheweest was, oock waer hy op een seeckeren tijdt te wagen was gegaen, reyfende uytten Hage, waer op / alsoo de Man / tot den welcken Rosæus dese propoosten sprack/antwoorde: Dat hy (Rosæus) wan hy dat hadde geweten/sulcx bumpten twijfsel wel soude hebben aengebracht / repliceerde Rosæus/

Dat en weet ghy niet: 't is de quade opinie die ghy van my hebt. Ende voort: Men laet de Remonstranten nu tot Rotterdam ende elders so wat spelen, maer 't sal niet langh dueren, men salle haest een ander bril op baer Neus setten, men sal 12. Predicanten daer toe bouden, die haer van Huys tot Huys sullen gaen aensprecken ende nooden: willen sy dan niet, dan sal wat anders volgen. Dat dese propoosten alsoo bp Bossum ghehouden zyn/wil ick niet affirmeren: evenwel stel ick se/soo ick se doe hebbe aengheteekeint op staende voet. De Leser mach daer van oordelen: Sy wierden my gherappoerteert van Lofwaerdighe / ende de Man / teghen den welcken hy die hadde ghebruyckt / heeftse my daer nae self geconfermeert: Sijn oock soodanighe redenen/ op andere tijden ende van andere meer / upt sijnen monde ghehoort / ende dat leste vande 12. Predicantē/ende van het riqueur batmen soude gebryuckē/ indien de Remonstranten niet wilden lypsteren/ was oock te Rotterdam/upt sommiger Politickē mort/meer als eens/ gehoocht geweest.

De Remonstrantsche vergaderinghe van 's Gravenhaghe den 1^{en}. Junij(het was Hemelvaerts-dagh)/ verstoort gheweest zynde / ende daer na wederom op Pincterien/tweemaal/wierdt ick versocht dies aengaende eene Requête te stellen aende Heeren Staten ende de E. Magistraet van 's Gravenhage. Dit dede ick. Ende hoewel ick in die vergaderingh nopt en was geweest / was evenwel 'tgerucht seer sterck inden Hague onder de Contra-remonstranten / dat ick aldaer was/ gelogeert bp mijn Hupsbrouw; dies ick gewaer schouwt wiere datelick myn logis te veranderen: 'twelck ick dede/ende noch wel ses ofte meermael/in wepnigh dagen/ 't elckemaal op nieuwe waerschouwinghe met groote moepelijckheyt/tot dat ick den 18. Augusti upten Hage verrept zynde op Utrecht/ weder van daer quam op Rotterdam den 6. Octobris/alwaer/my somwijlen hebbende beginnen te vertoonen inde Remonstrantsche Abont-vergaderinghe/d' eerstemaal ten H. Abontmael gingh den 25. Decemb. wesende Christ-dagh/dankende God met tranen ende groote blijschap myns herten/ dat ick dien dagh hadde beleest / na den welcken ick my allencykeng met meerder Vrypheypdt began te verthoonen op de Straten binnen Rotterdam: daer ick ghenoegh bp pder man wiert bekent/sonder dat my aldaer eenigh leedt zp wederbaren/maer ter contrarie veel eer ende vriendtschap.

Anno 1629. den 2. Januarij tot Rotterdam zynde / wordte ick uptoen Hague geadverteert/dat Beperus/Predicant aldaer/hadde gesepht in tegenwoordigheyt vanden Vriendt/die my dit schzeeff/ende noch tweé andere / dat Arminius zal: een goedt, eerlijck man was gheweest, die in sijn Doodt-bedde gheseyt hadde, dat by de questien ordentelick had wil len brenghen op 't Synodus, maer dat Wtenbogaert alle tijdt daer teghen was gheweest, seggende dat het maer melancholijcke gedachten ende swaer bloedi was dat hem quelde (dit leste is ontwaerachtigh / ende ick weet dat Arminius zal: dat nopt van my ghetrapgh en heeft) Voort/ dat hy wist, dat Wtenbogaert niet verre van daer was. Ende komende tot de differenten / hadde ghesepht te ghelooven / dat de kinderen vande gheloovighe Ouders gheboren saligh zijn: Dat Godt niemandt

verwerpt dan na, ende om de sonde: Dat Godt geen menschen ter verdoemenis geschapen heeft; Dat Godt niemande vercoren heeft dan om 't geloove, dat hy hebbē soude in I E S V M C H R I S T V M; dat het blasphemie is te segghen, dat Godt yemande vercoren of verworpen heeft sonder aensien van goedi off quaedi, ende dat dat de questie niet en was / waerom men disputeerde / maer dat de dispute alleen was om den vyjen wil. Ick seyde tot den Man/ die hem dit hadt hoozen segghen/ dat hy weder by Beperum komende / hem soude vraghen / off hy dat wel soude derren segghen op den Predickstoel/off immers by eenighe sijne Contra-remonstranten / Doo abuseerde men de Lieden / alsmen overtuypght was. Den 1^{en}. gherapst zynde van Rotterdam op Delfs / quam ick voort inden Hague den 6^{en}. alwaer ick bleef tot den 1^{en}. May / meest by mijn Hupsbvrouw/ maer dickt wils mijn logys veranderende. Den 1^{en}. May weder tot Rotterdam gekomen zynde/wierdt aldaer seecke-re vergaderingh ghehouden den 7^{en}. Junij / nae de welcke ick den roen. wederom keerde naeden Haghe / den 16^{en}. wederom nae Rotterdam/ alwaer ick blijve tot op den 26^{en}. Octobris / reysende weder in den Hague den 27^{en}. ende den 31^{en}. met D. D. Episcopio ende Bor-rio op Amsterdam / van daer met de selve den 6^{en}. Novembrijs op Utrecht/ alwaer wy ghebleven zynde tot op den 20^{en}. sijn wy t'sa-men gerepst op der Goude/ende ick quam den 21^{en}. Weder inden Hague.

Den 24^{en}. verkreegh myn Hupsbvrouw vande H. H. Gecommitteerde Kaden de redemptie van myn gherconfisqueert hups voorz secker somme van penningen/die op 't hups wierde ghehypothequeert / ende waer van myn Hupsbvrouw renten geben soude. Dit geschiede ge-heelt gehen de meeninghe van H. Rosæus / die noch onlancx te vozen teghen den H. Luchtenborch Gentmeester van Hoordt-hollandt/ op sijns Luchtenborchs segghen / dat myn Hupsbvrouw noch selve hoopte in 't hups te komen/hadde gesepdt in volle vergaderinge vande H. H. Gecommitteerde Kaden/Hope sonder hope. Den 23^{en}. Decem-brijs daer nae/ vede ick eene vermaninghe in 't hups daer ick was ghe-logeert/ter ernstige begheerte van myn Weerdt / ende voorz weynigh personen upt Hebz. 5.9. Ende daer nae den 25^{en}. zynde Christ-dagh upt Galat.4.4.5. voor meer personen: Gock den 30. voor noch meer/ al in stilligheypdt/upt Gal.6. 14.

In 't Jaer 1630. Den 1. Januarij hadde ick inden Hague / in 't Hups daer ick logheerde/grooter Vergaderingh dan te vozen/ al in 't hepinelick/ ende gaf de selve 't Nieuwe Jaer upt Gal. 6. 15. Den 2en. rapporteerde de H. Secretaris van Hollandt Wolf aen sijne Mees-ters/Dat hy met Rosæo spreckende/als in sijn particulier/hem hadde ghesepdt/Dat hy myn Hups soude moeten rupmen teghens Mep (want te vozen/synde eerst dooz Vriendt/daer nae dooz Notaris ende getupgen geinsinueert/had hy geantwoordt/upt het hups niet te sul-len gaen/ten ware hem sulx vande Heeren selve gheboden ware) geen boden-broodt noch goet antwoort en hadde gekregē/daer by seggende/ de Man is te choleryck. Waer op synde by de Heeren gedelibereert een bode aen hem te senden/ ende daer op by yemand vande Heeren ge-

seydt zynde/ dat d' Arminianen vyp den Meester maeckten/ ende dat
tet niet cere ghenoegh wesen en soude hem een Bode te senden/ wierdt
den Secretario vooznoemt nochmaels belast/hem 't selve expresselick
aen te seggen van der Heeren wegen. Den 14^{en} metten Advocte van
Hogen ghereyst zynde naer Amsterdam om eene particuliere saer/
seelick myn vriendt aengaende / keerde ick den 20^{en}. weder inden Ha-
ghe. Den 15^{en}. Februarij daer nae wordt my in 't secker verhaelt/
dat de E. Raedtsheer Couwenborch al voor vijf weeken had gheseydt/
Damen wel wist, dat Wtenbogaert inden Haghe was, ende dat ick inde
Christ-dagen aldaer hadde ghepredickt. Noch wierdt my doe van los-
weerdighe vertelt/ dat Rosæus aen Anthoni Jansz. Boerkvercooper
inden Hage had geseydt/ niet langh nae 't Intercipieren ende 't over-
leveren van mijne brieven vpt Dyanckrijck aen myn Hups vrouw ge-
schreven / (soo voor is verhaelt) Wtenbogaerts Huysvrouw meynde in 't
Huys te komen, maer het overleveren van dien Brief heeft soo veel geope-
reert, dat Sy in 't Huys niet comen en sal, daer toe anders groote apparentie
was. Oock dat hy Rosæus als hem de wooninge van myn Hups/nae
't Overlijden van S. Excel. Prins Maurits / was gheaccoerteert/
hadde geseydt tegen een Metselaer/wil ick u wat nieuws leggen? Ick gae
woonen in Wtenbogaerts buys. Iae, seyde d' ander, dat is doch wat nieuws,
Den 24^{en}. der selver maendt verstandt ick vpt A. v. S. Advocte / dat
de Heere G. hem hadde verhaelt vpt monde van syn Schoonbader
W. dat Rosæus/als hy hem de leste boodschap dede van wegen de Hee-
ren G. R. dat hy myn Hups tegen Mep soude moeten ruympen / hem
Rosæo niet een hadde geseydt/Dat mijn huys hem W. voormaels oock was
gepresenteert geweest, maer dat hy het niet en hadde gewilt. Waer op Ros-
æus had geantwoordt / Ick en woonden niet om Nier: ende W. gerepli-
reert/Ick en souder oock niet gewoont hebbien om nier: Maer op u valt wat
meer in dat stuck te seggen als op my. Hier op had Rosæus weder geseyt/
Ick ben in 't Huys gheleit by Acte vande Heeren , ende en sal niet daer uyt
gaen, ten zy de H.H. ber my niet ander Acte bevelen. Hy W. hadde daer
op geantwoordt/Rosæe, ghy weet dat ick u vriendt ben, ick rade u daer op
niet te staen. Indien ghy dat doet, ghy sult wat anders vernemen. Waer op
Rosæus vraeghde/Seght ghy my dat dan, als last hebbende vande Heeren,
Iae ick (sepde W.) soo sal ick'er dan uytgaen seyde Rosæus. Welachens
weerdt is / dat omtrent dese Tijdt een Catechismus vpt quam inden
Hage ghedrukt/ inde welcke de woorden van het 10. Ghebodt/Ghy en
sult niet begeeren uws naesten Huys, waren vptgelaten. Terstont gingh
den roep / dat Rosæus die Catechismus had doen drucken / ende de nu
verhaelde woorden voortbedachtelick doen uytlaten/om niet het begeer-
ren van myn hups niet te schijnen ghedaen te hebben teghen 't expres
verbodt Godts/gelyck de luyden seyden. Dit gerucht ghestropt zyn-
de/ wilde pder een die Catechismus hebben / ende noemde men die den
Catechismus van Rosæus: Waer men dede Rosæo daer in notoir onghe-
lyck/alsoo hy van dat drucken niet en wist/ende de Haeghsche Drucker
ghewolght had eene copie voormaels tot Schiedam ghedrukt / inde
welcke die woorden/Ghy en sult niet begeereo uws naesten Huys, oock be-
vonden

bonden wierden upghelaten te sijn by abrys. Dan Kiosæus moste dese blame des volx opbzassen / alleen om dat hy soo noode upt myn hups wilde. Mijn Huysvrouw rappoerteerde my daer nae den 27^{en}. Dat Abrahamus Leuwius Predicant tot Rijswijck baer ontmoetende op straet nae my hadt gevraeght, segghende , dat hy wensche my te sien, naedemael ick hem ende sijne Ouders vele vriendischappen hadde ghedaen ; Oock, dat hy geboort hadde, dat ick noch soo wel gedaen was. Had oock verhaelt, dat men nu op my niet en hadde te segghen , naedemael ick my ghepresenteert hadde ter purge te stellen, ende dat ick nuvrylick in mijn Huys mocht komen , ende dat my niemandt leedt en soude doen , oock dat hy my in Hnys wilde komen besoeken , als ick daer in soude wesen , wenschende, dat hy my tot Rijswijck in sijn Huys mocht hebben , als ick soude sterven, om my daer de ooghen te sluyten. Noch, dat by Rosæo wel hadde geseydt, dat hy in mijn Huys niet en hadde behooren te gaen woonen , ende dat by Abraham , dat niet en soude hebben ghedaen, al hadde men hem dat schoon ghepresenteert : Dat oock hy Rosæus sich selven veel vyanden hadde ghemaeckt daer mede, dat hy was gaen sitten in 't Huys van dien Man , die hem soo vele vriendischappen hadde ghedaen. Wijders/Dat by Rosæo wel in 't aensicht hadde geseydt, dat by wel dapper sijn proufsijt had ghedaen met de leste veranderinghe vande Regeringh, meer als yemandt vande Predicanten: op alle 't welch Kiosæus (soo hy Abram seyde) niet hadde gheantwoort dan/lae, lae, ick hoore wel, dat ghy al mede van dat volck ziji &c. Doch de doozij. Abram en quam my noyt besoeken / hoewel 't geen hy gesepdt hadt vande vele vriendtschappen by sijne Ouderan van my getonen/waerachtigh is.

Alsoo een vergaderingh aller Remonstrantscher Leeraren wax aengestemt tegen den 16. Aprillis / ben ick den 12.^{en} uytten Hage ghe-repst nae Rotterdam / om met eenige broederen alles daer toe noodigh te vozen te helpen p repareren / om te eer gedaen te hebbien. Dese vergaderingh wierdt den 16. gehouden / ende duerde niet langer als tot den 18.^{en} ick wierdt evenwel versocht tot Rotterdam noch te blijven / om eenige lasten / my nessens andere opgelept / te helpen verrichten. Onlanghs daer nae quamen my verscheden brieven van Heeren van qualiteyt inden Hage / mede bzenghende / dat de Remonstranten te Hove waren bedraghen als qualich ghevoelende vande ceulwighe Godtheydts Iesu Christi des Soons Godts / daer in vele seer waren geargert. Dit verstaen ende met D. Episcopio ende andere aenwesende broederen gecommuniceert zynde / wierdt goedt gebonden / dat ick / dies aengaende / eenighe brieven aan die Heeren soude schryben / welche brieven niet langh daer nae in openbaren druck gecomen zynde / vele contentement gaben. ick was oock doorgaens / doch onttrent dese tijdt bpsondcr / seer besich / om te sien / ofmen / door Intercessie van S. Excel. ende anders / de Broders / die soo lange tot Louvesteyn ghevanghen gheseten hadden / soude kunnen bequamelijk verlossen: Maer 't en geliefde God noch niet. ick wiert oock den 23^{en}. May / noch tot Rotterdam zynde / door Gedeputeerden uyt den Remonstrantschen Kercken-raet ver- socht

socht aldaer te predicken; Van ick excuseerde my daer van voor die
 ijt/alleguerende myn Ouderdom ende onbequaemheyt/doch voornaa-
 melijk de swarigheyt/die ick voorsagh daer uyt te sullen kunnen ont-
 staen voor die gemeynte ende voor my/ende datmen Godt niet en most
 tenteren: seggende/dattet by noot een ander ghelentheypd hadde/maer
 dat hier geen noot en was. Straxt daer aen quam uyt een Boerkē De
 Pace & Concordia Ecclesiæ Eleutheropoli [vande vrede ende Eendracht
 der Kercke te Dypburgh.] ghedruckt / waer van men stropde D.
 Episcopium authur te wesen / ende wierdt gheseydt/dat de C. Heere
 Professor Rivet D. Episcopium ende alle de Remonstrantsche Lee-
 rars by dese occasie seer leelyck hadde afgemaelt te Hove als Socini-
 anen. Quamen oock upton Haghe twee personoen van qualiteyt ex-
 presselijck tot Rotterdam my seggen ('t wiert my oock van andere ge-
 schreven)dat D. Excel. seer t' ondreden was over dit gerucht/ende dat
 ick metten eersten aen D. Excel. moste schryven wat myn ghevoelen
 was vande H. Drievidigheypd; want hy sich op my verliet/ soo sp-
 seyden. Ick schryve: Thoone den bryef D. Episcopio den 26m.ende
 sende aē D. Excel. den 27m.die daer mede(soomen my septe)was ge-
 contenteert. Doch alsoo de selve van meeningh was myn bryef vorder
 te communicere/wiert my gebootschap de begeerte D. Excel. te sijn/
 dat ick de substantie vandien/ myn meeninghe simpelick verbatende
 soude stellen in een ander kozter Missive ende de selve hem doen be-
 handighen. Noch wierdt ick versocht personelick te comen inden
 Hage/alsoo daer waren vrienden / die my wilden ende mosten spreec-
 ken. Hier op quam ick inden Haghe den 30m. ende stelde aldaer eene
 andere Missive aen D. Pr. Excel. verbatende eenboudelick myn ghe-
 voelen over 't voorz. Artyckel: Stelde oock eenighe Bequesten aende
 Heeren Staten over 't selve stuck/die D. Episcopius ende eenige an-
 dere Remonstrantsche Leeraers/oock die op Loevensteyn ghevangen
 waren/teekenden. Ende aengesien men veel sprack van Extracten by
 de Professoren van Lepden/getogen uyt de Remonstrantsche Apolo-
 gie/diemen seyde de H. H. Staten Generael ende 't Hof te willen over-
 geven/stelde ick daer tegen eene korte memozie/om den slagh te bree-
 ken by provisie / tot dat de volle Antwoordt op alles soude volghen.
 Myn korte bryef aen D. Excel. wierdt niet goetvinden vande selve
 met mynen naem als Auteur derselue gedruckt ende uytgegeven/al-
 dus lypdende.

Woorluchtighste/Hooghgebooren Vorst/Genadighste Heere:

VErstaen hebbende van goeder handt/ dat uwer Pr. Excell niet
 soude onaengenaem zyn/van my/sijnen ouden ootmoedighsten
 Dienaar onderschreven/dooy een bryefken/ rondelyck ende son-
 der omwimpelingh/onderrecht ende verseckert te worden van
 myn ghevoelen over de pointen/daer in men de Remonstranten/son-
 derlingh nu/zedert eenige weecken herwaerts/ soo hatelijck soeckt
 ,te beswaren/ende te gelijck uwer Excell. Princelyck gemoet te ont-
 rusten/

, rusten/tot gheen kleyn beletsel in der selver geduerighe sorge totten
,, Vrede der Kercke/nudsгадers d' inwendighe ruste des L. Vader-
,, landts : heb ich mij verplicht ghedonden / uwe Pr. Excell. in aller
,, onderdanighedt / met weynighe ende korte woorden by defen te
,, verklaren / dat ich alle tijdt gheloofte ende beleeden / oock in publyc-
,, he bedieninge zijnde/geleert hebbe/ oock noch teghenwoordigh niet-
,, ter herten geloove/ende metten monde/of penne/belyde:

, Datter is een eenigh eeuwigh Godt / Vader / Soon ende H.
,, Geest / die personen / of selfstandigheiden in dat eenigh eeuwigh
,, Godtlyck wesen: de Vader van niemandt sijn oorsprongh of wesen
,, hebbende / als die is de Fonteyne ende oorsprongh aller Godheypd:
,, de Soon voortgebracht vanden Vader/dooz waerachtighe/ hoewel
,, verborgene ende onuptsprekelycke/ generaties van eeuwigheypd: de
,, H. Geest van eeuwigheypd ultijs den Vader ende iwt den
,, Soon.

, Dat de Soon ende de H. Geest/hoewel sy/soo veel de selfstandig-
,, heypd belanght / vanden Vader onderscheden zijn / nochtans der
,, selver Godheypd / of des selven Godlijcken Wesens ende Nature/
,, metten Vader waerachtig deelachtig zijn / oock niet eerder
,, Godtlycke eere ende aenbiddinghe/ge-eert ende aenghebeden moeten
,, worden.

, Dat de selve Soon Godts / zijnde waerachtig Godt van eeu-
,, wigheypd/eengh wesens metten Vader/ de menschelycke Nature in-
,, de volheypd des tyds heeft aengenomen / ende alsoo dooz werkin-
,, ghe des H. Geestes een waerachtig volkommen mensch gheworden
,, is / ultijs de Maget Maria/sonder eenigh sinette der sonde geboren:
,, ende dat hy alsoo is/in een persoon/waerachtig God ende Mensch/
,, elcke Natuyre hare epghenschappen onverdeelt ende onvermenght
,, behoudende.

, Dat dese Iesus / is de Christus / de beloofde Messias / de Sa-
,, lichmaeker der wereldt / die sijn Vader in alles ghehoorsamende/
,, ende den vervlochten doot des Crupes lydende / een Soen-offer
,, voor de sonden des gantschen menschelycken geslachts geworden
,, is/hebbende voor onse sonden volkomelyck genoegh gedaen / ende
,, een eeuwiche versoeninge verworven.

, Dat alle die in desen Iesum Christum ghelooven / met een waer-
,, achtighe levendigh gheloove/saligh worden: ende dat die in hem niet
,, en ghelooven verdoemt zijn:want bumpt hem en is geen saligheyt.

Gheadigheste Heere.

't Gunt ick hier aldus van myn geboelen/ aengaende de H. Drie-
,, eenighedt/ ende specialyck vande Godheypd des Soons ende des H.
,, Gheestes/ hebbe verblaert in't korte/om u Excell. niet op te houden
,, met lange propoosten/ bysonder in eene soo sublime materie/ daer in
,, men sonderlingh moet spreecken met alle soberheypd ende eerbiedin-
,, ghe tot soo hooge onbegrijpelijke Majt. is even 'tselue/in substancie/
,, welck inde eerste vier algemeyne Concilien/ opentlyck beleeden

,, is ende doorgaens door de gheheele Christenheydt gheloost werdt:
 „ daer aen ick my houde; als mede 't welck ick segge tot naerder/hoe
 „ Wel onnsodige/verkläringhe) aen 't gheen in 't achtste Capittel der
 „ Nederl. Belydenisse/desen aengaende/beleden wort:niet twijfelen
 „ ,de/ of alle de Remonstrantsche Leeraers en zijn van 't selve geboele.

Verhopende dan hier mede uwe Vorstel. Dooplis. goede ende Chri-
 „ stelycke meyninghe in desen/ghenoegh gedaen te hebben/ sal ick de-
 „ sen eyndighen/ende nae aller ootmoedigste aenbiedinghe van alle
 „ wat ick eenighsins/in dese mijne oude/ dooz hooghe jaren ende ghe-
 „ dupziche affliction/verfletene daghen/ten dienste van u Pr. Excell.
 „ ,ende 't lieue Vaderlandt/ oock totten rechten vrede der Kercke/ nae
 „ mijne geringe krachten/sal ver moghen inden Heere/Godt den Al-
 „ machtigen/ den Vader onses Heeren Jesu Christi bidden/ ghelyck
 „ ick dagelijc doe/met veele dupsenden vroomme oprechte sielen/dat hp
 „ u Pr. Excell.

Doorluchtigste/Hooghgebozen Vorst/Shenadighste Heere/ ge-
 „ nadelijck verleene een langh ghelucksaligh leven/vol allerley seghe-
 „ ninghe/ tydelycke ende eeuwighe / bewarende de Doorluchtichste
 „ Princesse uwer Excell.getrouwne gemahle/met uwer beyder Excel.
 „ Vorstelycke kinderen/voor alle quaedt ende de seive seghenende met
 „ alle goet.

Onder standt

Vwer Pr.Excell. aller ootmoedigste oude dienaer

Was onderteekent

Iohannes Wtenbogart.

Den 4. Junij 1630.

O' andere Sieuesten wierden daer aen mede gedruckt ende uptge-
 ven / nae dat de Copyen daer van eerst S. Excel. ende andere Heeren
 waren medegedepte schriftelick. Wit geschiede inde maent Junius/
 niet sonder mijne groote sorge ende moeyte : daer mede die calumnie
 renighsins wierd gestupt: Ende sepde een persoon van qualitept daer
 nae/dat de slach der Contraremonstranten met mijne brief aen S.Excel. ghe-
 brocken was, immers voor die tijdt.

Omme redenen sal ick hier mede aenteeken / dat Ian Vrancken,
 Dieniaer vande H. Adbocaet Barneveld za:in zijn ghevangenis / om-
 trent dese tijdt/ te weten dē 12. Junij/upt Amersfoort/daer hp Wacht-
 meester was/inden Hage gherocomen synde/ ende verstaen hebbende/dat
 ick daer was/my quam aensprecken/ende alsoo ick hem wat curieuse-
 tick vzaeghde nae de contentantie des voornoemden Barnevelds zal. in
 syne swarighedt / ende specialicks of S. E. van my gheen mentie en
 hadde ghemaect / sepde hp / dat zijn Heer voornoemt mijne antwoorde
 aende Generaliteyt gesonden, op mijne Indaginge inde gevangenisse, hadde
 gelezen ende ghepreken, my seer behlaghende / dat ick in mijne oude da-

gen

ghen moste gaen suckelen bupten Landts / oordeelende niet te min / dat ick wel hadde ghesdaen, wech ghegaen ende my gesalveert te hebben , vermidts men anders met my soude hebben om gesprongen / ghelyck met hem. Dat oock S. Ed. inde ghesepde gebangenis ghelesen hadde myne Verantwoordinge reghen Berck , die hem oock wel hadde behaeght / ende dat hy daer by hadde gesepdt / Dat het wonder was, dat de Heeren sooo een gepallioneert mensche geloofden. Sepde hp/ Jan Vrancken/oock/dat zyn Heer voornoemt noyt Keeckeningh maeckie, datmen hem soude doen sterven , maer dat hy uyt het lesen vande uytscrifvingh des Bid-dachs in Aprili, eer by sterf, naedencken kreegh / ende sich niet eene groote patiente / Godvrychtighept ende stillighépt tot het uppterste resoluerden / wel getroost in Godt ende 't gewygenis sijner Conscientie.

Den 22. Junij op Rotterdam gherestzt zynnde / hebbe den Broederen aldaer gerappoerteert / datmen onse Requette aende Heeren Staten / tot Verontschuldighingh tegen de Calumnien der Professoren / niet had willen lesen, ende dat ick verstaen had / dat S. Ex. niet wel over die Wepgheringh was te vreden gheweest / noemende 't selve barbarisch; Doch dat 't Hof de selve niet de memorie op de Extracten had ontfanghen ende gelesen. Doozts de volle antwoorde op de selve Extracten gestelt / ende met de Broederen tot Rotterdam gecommuniceert hebbende / ben ick wederom gerepst inden Hage den 5^{en}. Julij / alwaer ick de selve de de uytscrifvingen in 't nette ende collationeren / om aen S. Excel. ende 't Hof gelevert te worden tot der Remonstranten volle verdedigingh. Alsoo oock de Heere President Cromhout seekere Remonstrantsche Advocaten by sich ontboden ende veel gesprocken hadde van accommodatie der Kerckelycke differente / ende begeert (soo hare Ed. my verclaerd) dat ick doch yet soude willen stellen tot soodanigh eynde / schreef ick in mynen naem eenen brieftaende selve Advocaten met eenigen voorzaghen tot Vrede inde selve / lypdende aldus.

Erentfeste Hooghgeleerde / wijse / seer voorsienige Heer. T is my eene seer aengename tydinge te hoorzē / dat het Gode almachtich heeft gelieft enige tresselickie personagien ende Regenten in te geven Vrede / gedachten / tot wechnemingh deser bedzoedter scheuringh. Ick bidde S. Majestept dat hy 't segene / ende bequame wegen wijse / om daer toe te gheraerken. Insonderhepdt / dat hy de gemoederen / die hierinne meest hebbent te segghen / voornamelick der Leeraren / Contra-remonstranten ende Remonstranten / (soo mense noemt) begenadige met zynen H. Gheest / op dat zp nae waerhepdt staen met liefde / ende / soo doende / d' eenighepdt des Gheestes betrachten door den hand des vredes / soo ons d' Apostel leert. Wat de Remonstranten belanght / nademael ick die best kenne / ken ik van hare genegenhepdt in desen best getupgen / ende derwe my verscherpen / dat sy ten hoogsten wenschen soodanige voorzlagen tot eenighépt der Kercke te vernemen / die sy souden mogen amplecteren met eene goede Conscientie. Alle wereldtsche consideratien / oock van Injurien / ende gheleden schaden / ter zyden stellende / sullen zp / als te postie

„poste daet toe loopen/ jae kussen de voeten der ghener/ die daer in op-
 rechtelick arbepden/ ende seggen metten Apostel/ O hoe lieffelick sijn
 „de voeten der gener / die den Dzyde vercondigen. Dat ick septe van
 „Conscientie/ en sal (soo ick vertrouwt) by uwe E. E. E. ende alle die
 „weten wat Conscientie is/ ende hoe seer een Godvuchtigh Christē
 „op de selve letten moet/ niet vryend ghebonden worden. Want daer
 „de Conscientie verwoxen is (leert de H. Schrift) daer lydmē schip-
 „bryck des geloofs/ t welck zynde verlooren/ al verlozen is. Nie-
 „mand/ niet te seer gepassioneert/ en sal de Remonstranten soo dwaes
 „achten/ dat sp souden hebben willen uptstaen ende lyden/ t gheen sp
 „soo vele Jaren uptghestaen ende gheleden hebben/ noch lyden/ ende/
 „dooy Godts genade/ vroder te lyden bereydt zyn/ soo langh het hem
 „geleift haer/ met het Crups der verbolleinge/ te besoecken/ t en had-
 „de ghedaen/ ende dede/ de Goddelijke Conscientie. Sy weten wel/
 „ende staen gaerne toe/ datmen (in wereltsche saerken) veel/ jae byhans
 „alles/ self tot de hooghste Injurien toe/ moet toegeven. Haer Me-
 „ster ende Heere wil/ datmen oock den rock volghen late/ die den
 „mantel nemien wil/ ende aen d' eene wanck zynde gheslaghen d' ander
 „biede/ liever dan sulck/ jae meerder onghelyck/ niet lydsamelick te
 „verdragen of met ongeoozlofde wegen teghen te staen. Sy segghen
 „dan/ met die goede Heeren/ ende bekennen openlick/ Respublica mol-
 „ta esse condonanda: [Datmen veel om't Landt moet toegeven.] Sy
 „doen t' oock (mijns geringen oordelgs) inder daedt. Quis Rem omnem, di-
 „cui, libertatem, ipsam denique vitam, condonat Respublica, condonat omnia: [Die
 „al sijn goed/ staet/ vryheid en leven het Landt toegheest/ die gheest
 „het al toe/] Ende en behoud niet meer (indient my gheoozlof is soo te
 „sprecken) in marfupio, [Ende beurse] dan de goede Conscientie/ die hy
 „niet geven en kan/ of tegen de welcke hy niet doen en mach/ want sp
 „komt alleen Gode toe/ voor den welcken alleen hy daer van heeft te
 „responderen. Een saeck/ die ick vertrouw oock alsoo, by die Vrede/
 „lievende Heeren/ verstaen te werden. Wit dan zynde gesupponeert/
 „houde ick my verseckert vande zyde der Remonstranten/ dat sp tot
 „den Vrede ende eenighedt der Kercke fullen toebenzghen alles wat
 „hun/ in dier voegen/ eenighsins doenlick is. Van d' andere/ name-
 „lick de Contraremonstranten/ wil ick gheerne t' selve hopen/ hier-
 „om voornamelicke/ datmen niet en behoocht te præsumeren/ dat soo-
 „danige doortresseliche Heeren ende Regenten hare goede genegent-
 „hept in desen soo verre souden upteren/ ende de Remonstranten aen-
 „porre/ om voorzlagen tot Vrede te doen/ ten ware zp haer oock ver-
 „seckert hielden vande goede dispositie der Contraremonstrante tot
 „deselue saecke/ ende datmen hier inne niet en soude arbepden te ver-
 „geft. Anders/ soude men ghewichtighe redenen hebben te twijf-
 „len/ of het den Contraremonstranten oock ernst ware/ ende of hare
 „ghenegenthedt eenighsins tot Vrede ende accommodatie strectte/
 „overmidts de groote hardigheidt/ die sp tot noch toe hebben ver-
 „thoont/ soo met het solliciteren vande Placaten ende d' executie van
 „dien/ als met verscheden hare Synodale Resolutien tegen alle ac-
 com-

„commodat^e met de Remonstranten. Vorder vermercke ick / dat de
 „ghemelde Vrede-lievende Heeren meynen / dat de Remonstranten/
 „als inde ly-leggende/de minste behoozen te zijn/ende dienbolghende/
 „dat hun betaemi te Supplicer^e ende eenige voorslaghen tot eenig-
 „hept te doen/waer op uw E. E. E. (als die wijselick voorstien/dat
 „soodanige voorslagen niet kunnen werden ghedaen anders dan uyt
 „gemyng Naem : dat oock die gemyng Naem niet kan ghebruykt
 „worden/in soo een ghewichtigh stuck / sonder voorgaende commu-
 „nicatie met alle / die (Godt betert) onder de Remonstranten in dese
 „hare ghelegenheydt niet en is practicabel) gaerne souden verstaen
 „mijn beduncken/om te weten / waer op de saecke / mijns oordeels/
 „principalick rust / ende hoe hier inne verder soude te handelen zyn.
 „Ik wenschte / mijn Heeren / hier over niet te werden bemoeyt.
 „Want hoewel ick / met Hert ende Ziel / nae den vrede der kercken
 „verlanghe / ende seer geerne daer toe soude willen brengen alles wat
 „my mogelick ware: Soo vinde ick evenwel 't stuck/voor my alleen/
 „te ghewichtigh / om yet daer inne te segghen / bysonder / Wanneer
 „ich lette op myne particuliere gelegenheydt. Niettemin/nademael
 „ich my schuldigh kenne uwe E. E. E. inden Heere te dienen/en niet
 „achter te houden van't geen mocht strecken tot vorderingh van eene
 „soo goede ende heplige sake/sal ick hier van/ met uwer E. E. E. oor-
 „lof/discourteren een wegnich in't breedte/sonder pemants prejudicie.

Soo veel ick wert / of vermercke / loopen der Remonstranten insch-
 „ten tot Vrede , op onderlinghe tolerantie oft verdraegsaemheydt over de
 „Leeringben , die in Godts Woordt niet en werden bevonden klaer ende
 „duydelick uytghedrukt als noodigh ter saligheydt. Haddemen van
 „aendangh deser dzoebighe verschillen dat kunnen haten / ende tot
 „soodanige stichteliche verdraeghsaemheydt willen verstaen : men
 „hadde (onder correctie) bonnen ontgaen vele onheylen / daer in men
 „tsedert is ghevallen. Men beelde sich in / dat die verdraeghsaem-
 „heydt ongherooflost / oock niet practicabel was : maer dat d' een of
 „d' ander parthye most onder/ of boven / legghen : daer konde maer
 „eene / of eenerley Religions oeffeningh wesen Sc. Welcke Mari-
 „men men immer soo vast hiel/alsmen wel eer/ in Vranckrijci / ende
 „elders vast ende onweder spreckelick ghehouden heeft / dat twee of
 „meer Religien (soo men spreekt / by groot abuys / aenghesien ver-
 „scheypden Religions vergaderinghen ende oeffeningen/ niet alle tydt/
 „en maecten / of en zyn verscheypden Religien) incompatibel zyn in
 „eenen ende den selbigen Staet. Maer de noot/ende d' experientie/
 „hebben / soo daer / soo elders/anders gheleert/ende ghetoont/practi-
 „cabel ende doenlick te zyn/ 't gunt sommigher menschen gemelicke/
 „hevige/ ongheroegelickheydt ondoenlick hiel. Het ware wel groo-
 „telick te wenschen / dat inde Religie nimmermeer oneenigheden en
 „waren : Waer naademael onse Coningh ende Vrede-Vorst selve
 „voorspdt heeft / datser wesen sullen / sonder die te willen/dooyr Al-
 „machtinghe onwederstaenlike kracht / beletten (om redenen syne
 „wijsheypdt betamelick) ende der menschen blindheypdt / onverstandt
 C t c ij ende

„ende verkeerthept veeltijds voorstelt ende aenrecht dingen / die de
 „waerheypdt/ voorste ghebracht dooz den tydt / niet en mach laten te
 „bestaffen: waer teghen d'onwaerheypdt ende doolinghen niet willen
 „verispt/ weynigher ghebetert of gheweert zyn: Wat haedt? Dan
 „dat het swaerste dichwils meest moet weghen. Mach men seggen/
 „siet *In iustia & pereat Mundus*: [Laetter recht ghedaen worden al soude
 „de wereld vergaan: Men magh segghen/ten respecte van 't noodigh
 „bestaffen schadelicker doolinghen / *Vincat veritas & pereat mendacium*.
 [Laet de waerheypdt d'overhand hebben / en de leughen onkomen.]
 „Hier uyt is oorspronckelick voortghekommen de seer droevighe onee-
 „nighept in 't Christendom/ tusschen 't Pausdom ende de Reformatie
 „tie die 't Pausdom van der selver onverdaghelyke corruptelen
 „heeft willen supveren / Welcke supveringh 't Pausdom niet wilde
 „lyden. Hier uyt sijn oock ghesproten/ten aensien van 't bestaffen
 „eenigher doolinghen / onse oneenigheden tusschen Remonstranten
 „ende Contra-remonstranten. D'eerste sijn swaerlick te helpen/
 „om dat de Reformatie de Pauseliche fundamente/als menscheliche
 „om verre werpende/op andere/namelick Schriftuerliche ende God-
 „deliche fundamente bouwt. De leste zyn/nae myn geringh oor-
 „deel / Wel te helpen / immers soo verre / dat sy vrede houden / in-
 „dienmen ten wederfijden by de rechte fondamente of gronden der Re-
 „formatie blijven Wil: welcke gronden dese zyn:

**Dat de H. Schrifture klaer ende dupdelick spreecht in alles wat
 noodigh is ter saligheypdt/ jae/ soo klaer/ dat daer geen upt-
 legginge noodigh en is.**

**Dat alle Menschen/oock de Spynoden/geene uptgenomen (tsedert
 de tyden der Apostolen) dolen kunnen in alle uptlegginghen
 ende decisien/die sy doen over saechen die niet klaer ende dup-
 delick inde H. Schrift zijn uptgedruckt:**

Ende volgens/

**Dat Godt gheen onseylbaer spreeckende Rechter / of Rechters/
 hupden ten daghe inder Wereldt en heeft ghestelt/ welcker
 uptlegginghen ende decisien in saechen des Ghelooss/ die
 niet soo klaer / als nu gheseydt/ inde H. Schrift zijn uptge-
 druckt / men ghehouden zy aen te nemen ende te gelooven als
 onseylbaer.**

„Op dese Fondamenten rust de geheele Reformatie / soo kenlick is
 „upt de disputation der Ghereformeerde teghen de Papisten / oock
 „noch onlanter in 't boeck van Monsieur du Moulin tegen den Car-
 „dinael du Perron/teghen den welcken hy de gheseyde Maximen su-
 „stineert ghenoegh in terminis. Wilmen nu by dese gronden blijven,
 „soo moet d' Onderlinge Verdraeghsaemheydt over onse verschillen plaets
 heb-

„, bebben, ende en haddemen dien volghende tot de Synodale decisie
 „, niet behoeven noch behoozen te komen : 't welck al voog't houden
 „, van't Synodus Nationael van Dordrecht wel levendigh/meer als
 „, eens/verthoont/maer niet ghehoort wierdt. Et hinc illæ lachrymæ.
 „, Indienmen 't anders verstaet / te weten : dat/soo dickwils men in
 „, verschependenheydt van opinien valt over den rechten sin der P.
 „, Schrift/ in leerpuncten/ die de P. Schrift zelve niet en decideert in
 „, klare dypdeliche termen/men als dan decisie sal gaen halz upt mon-
 „, de van menschen die dolen konnen/ Synodaliter/ of anders/ verga-
 „, dert/met obligatie in Conscientie/van sulcke decisie moeten als
 „, onseylbaer aennemen ende volghen / op pene van deportement van
 „, diensten/ excommunicatie &c. soo wyckten van de Fondamenten
 „, der Reformatie. Want soo menige decisien/decreten/ Canones/of
 „, Regulen als nu worden gemaecht van menschen/in saecken des ge-
 „, loofs/om nadre selve / ende niet anders te moeten leeren/soo menigh
 „, Nieuw artijkel des Gheloofs maectmen. Dit en komt gheen
 „, mensch of Spnode toe / ende is onlijdelick inde Ghereformeerde
 „, Kerck/die op de oude eerste Fondamenten begeert te blijven/gelyck
 „, de Remonstranten begeeren ende upterlich geresolueert zijn/soo veel
 „, ick merken kan. Dat die Leeraers die de verschil pointen in een Synodus
 „, verbandelt, soo verstaen, als de Synodale articulen , inde welcke sulck ghe-
 „, voelen verclaert word, mede brenghen, by die articulen blijven, voor haer
 „, particulier, ende alsoo leeren, kan ende mach geleden worden, sonder ver-
 „, breeckinge der gheestelicker gemeynschap die in Christo is : midts dat zy
 „, andere Leeraers, die van dat gevoelen niet en zijo, of de saeck in dien voe-
 „, gen niet verstaen en kunnen, niet en condemneren, noch en verbinden eve
 „, alsoo te moeten gevoelen ende leeren als zy , soo langh zy baer ghevoelen
 „, niet aennemen en kunnen, om de bundige Schrifuerliche redenen , die zy
 „, meynen te hebben ter contrarie, ende vande welcke de peremptoire deci-
 „, sie, die onseylbaer zy , om namelick andere als van Godts wegen daer aen
 „, te binden geen mensch toecomt. Die dan noch met sulcke decisien deur
 „, wil/ om een wet daer van te maken/die men pfectselick volgē moet/
 „, gebrypkende daer toe oock den wereltlichen arm/om die te doen on-
 „, derhouden: die lept op andere Conscientien een Juck/dat onverdraz-
 „, gelick is. Want/na de practycke der Pauseliche Kercke/maerlt hp/
 „, in effect/ nieuwe Leer-punten ende articulen des Geloofs: 't welck
 „, met de fundamente der Reformatie niet bestaan en kan. Ende
 „, woxt dit Juck/ ende dese practycke/als dan noch onverdrazelicker/
 „, wanneer die Poincten, die men anderen alsoo op dringen wil,hp die luy-
 „, den/den welcken men die wil opdryingen/gebouden worden, niet alleen
 „, onprofijtelick ende onnut te zijn ter saligheydt,maer oock, datse seer hin-
 „, derlick ende schadelick zyn inden loop der Godtsaligheydt , om saligh te
 „, worden. Dusdanigh is het gevoelen, 't welck de Remonstranten hebben
 „, van die poincten, die inden Dordrechtschen Synodo zyn ghecanoniseert:
 „, Daer teghen zp het hare,dat inden Synode ghecondemneert is, houden
 „, voor rechtinnig, oprecht/ende seer nut tot voerdingh der Godtsa-
 „, ligheydt; ende evenwel en hebben sp nopt ghesocht deselbe den Con-
 tra-

,, tra'remonstranten op te dringhen. Men heeft sulcx den Remonstranten wel naegesep't ende naegeschreven/maer bumpten ende tegen waerhept: 'T en sal nimmermeer bewesen worden. Haer wenschen ende begeeren is alle tijt geweest/ende is alsoch/ het andere niet te moeten/ende het hare te mogen leeren/dooz onderlinghe stichteliche ver-draeghsaemheypdt.

,, De saeken dan aldus staende/ hoe komt men tot Vrede? Wan-neer sulcke swarigheypden eerst opkomen / sijn vriendeliche Conferentien ende By-een-comsten/ om te sien/ ofmen door 't middel der selver malkanderen kan brengen/met goede redenen/ tot een sin ende gewoelen/ seer prijsselyck/ende kunnen onpartydighie Synoden daer toe sonderlingh mede dienen/ sonder te komen tot desclie. Maer wanneer die/ ettelickemael zynde versocht/ niet en proufiteren/ en isser/mijns oordeels/ geen bequaemster middel, om vrede te houden/of/ deselbe weder te bekomē/ daerse verlozen is/ als Onderlinge verdraeg-saemheyt. Gheliest het den Contraremonstranten tot deselbe te verstaen (aenden Remonstranten sal hier in gheen manghel zyn/naede-mael sy voor endena hier om roepen)soo is het rechte fondament tot rechte Christeliche vereenigingh getroffen. Hier op soude dan vor-der noodigh zyn, dat parthijen, *hinc inde*, [van weder zyden] met mal-canderen tradē in vriendeliche Conferentie ende communicatie, hoe ende in wat manieren men deselver Onderlinge Verdraeghsaemheydt vredelick, stichtelick, ende vruchtbærlick soude practiseren ende in 't werck brenghen: het ware dan in eene ende deselver Kercke, of in verscheyden Kerc-ken, midts houdende evenwel eenderley Avondmael, tot publicke betuy-ginge van eenigheydt inde Hooft-pincten noodigh ter saligheyt.

Om tot dese communicatie vrychtbaerlick te gheraekken, schijnt noodigh, dat parthyen, *hinc inde*, [van weder zyden] eerst onder malcan-deren, elcke parthe met de bare, sprecken, vry ende onbecommert: 'T Welch alsoo den Remonstranten tot noch toe geweypert is/ soude de redelichheyt ende billickheypdt wel vereyschen/ ja/ soude (onder correctie) noodigh zyn/ dat die vrybeydt allen Remonstrantschen Lee-raren, die in 't Land zyn, sonder exceptie, ooch den Louwestepnischen gevangen'en/ genadelick wierd vergont, soo wel als den Contraremonstranten/ om dat het een saech is van grooten ghewichte / die pedec van hun aengaet in Solidum, op dat zp/ na rype overweginge van alles wat tot eenen oprechten ende bestendighen Christelijken Vrede der Kercke dient/ upten haren mochten committeren eenige/ die sy bequaemst souden achten/ tot vorder onderhandelingh met de Ghe-deputeerde der Contra-remonstranten.

Ware desen voet den Heeren Regenten, die van dese saech hebben ghesproochien/niet oraengenaem: ende en feelde daer aen niet anders/ dan dat de Remonstranten d' cerste mosten zyn/ om diesaengaende pet te Supplicieren ende versoeken (hoewel sy dese hare intentie/ dichtwils voor desen/ by ootmoedighie Supplicatie/ hebben te kennen ghegheven) ick soude hopen ende vertrouwen/dat sy daer toe niet alleen niet onwilligh/ maar/ ter contrarie/ in alle manieren/ wil-ligh

„ ligh ende bereydt sullen zijn / wanneer sp maer mochten verseeckert
 „ wesen / dat soodanigh haer doen niet qualick en sal ghenomen woz-
 „ den / ende dat de Contra-remonstranten / den vrede met de Remon-
 „ stranten sincerlick ende van herten begheerende / vande ghesepde on-
 „ derlinge Verdzaeghsaemheypdt niet vreemd en zijn. Dit is 't gheen
 „ ict u E. E. myn Heeren / op 't gunt my van der selver weghen
 „ voorghekommen is / hebbe willen te ghemoet voeren / alleen voor myn
 „ particulier / sonder pemandts præjudicie / na myn gheringh oor-
 „ deel / ende na de kennisse / die ick eenighsins hebbe van der Remon-
 „ stranten ghelegenheydt : dit alles niettemin onderwerpnde uwer
 „ E. E. ende aller verstandigher Vrede-lievende Heeren Regenten
 „ ende Vrienden corrrectie : Biddende hare ende uw E. E. of hier/
 „ moghelyk / yet te veel of te wegnigh / of niet soo bequamelich / alst
 „ behoort / ende ick selver wensche / ghestelt en ware / dat sulx alles
 „ gunstelick overghesien / ende ten besten ghedupdt werde / met ver-
 „ seeckeringh / in allen gheval / van myn oprecht ende sincer ghemoet
 „ ende meeninghe totten Vrede der Kercke / ende den dienst des L.
 „ Vaderlandts.

„ Ister oock yet voorder / dat uw E. E. desen aengaende van
 „ my begeeren / ick ben bereydt tot der selver dienst inden Heere. Want
 „ hoewel myne capaciteit ende vermoeden / bysonder in dese myne
 „ hooghe Jaren ende Ouderdom / in desen allen seer gheringh is : de
 „ saecke nochtans is soodanigh / ende van sulcker waerdigheypdt / dat
 „ ick niet / van alles / dat / dooz Godts ghenade / in my soude moghen
 „ wesen / en soude willen sparen / om 't selve te emploeren tot eene soo
 „ Goddelicke/heplige/ wenscheliche/ ja noodighe saecke.

Hier mede wil ick uwe E. E. E.

Erentfeste/Hoogh-geleerde/ Wijse seer Voorstenige Heeren ende
 „ goede Vrienden des Almachtigen protectie ende bescherminghe be-
 „ veelen. 20. Maart 1630.

Over E. E. E. ende aller/waerheyt ende vrede benutinnen-
 de Dienstwillige oude/Dienaar

I. W.

Wesen brief tot Rotterdam/derwaerts ick wederom reysde dē 12en.
 met D. Episcopio ende andere Broeders gecommuniceert hebbende/
 sond ick die naden Haghe aende woynoemde Advocaten/om den Heere
 President voornoemt gelevert te worden / ghelyck oock is gheschiedt;
 daer op evenwel niet ghevolght is. Ben voort / met D. Episcopio
 ende Borrio/van Rotterdam/ over der Goude te waghen ghereyst op
 den 16. Julij naer Utrecht / alwaer my langh ende breedt met de Pre-
 dicanten ende Opienders aldaer gesprootken ende gehandelt hebbien/
 in verschepden vergaderingen tot dien eynde ghehouden / over seckere
 swarigheden aldaer gheresen / zyn wy den tienden Augusti t'samen
 verreyst op Amsterdam/ alwaer mede eenige ordre gestelt hebbende in
 som. Gd

sommighe dingen de Remonstrantsche Ghemeynde aldaer aengaende / zijn op den 24^{en} der selver maendt voort gerefest op Alckmaer / daer de Gemeynde onse presentie oock hadde versocht / van waer D. Adriaenius Bozrius zal stiek zynde weder keerde na Amsterdam. Episcopius ende ick gingen na Hoorne / ende quamen den 4^{en}. Septembrys weder 't Amsterdam / alwaer op met groote dyoefheydt verstanden / dat D. Bozrius overleden was. Onse saecken aldaer voort afgedaen hebbende / ben weder ghekeert inden Hage den 13^{en}. Septembrys. Hier was het wederom te doen met nieuwe requesten / die de Contra-remonstrantsche Kercken uyt alle Provincien voort hadden te presentieren aende Staten Generael / tot herenieuwinghe der Placaten ende der Remonstranten onderdrukkinghe / daer teghen ick myn beste dede / om doort bequame middelen de Heeren te doen onderrechten / om dien quaden cours te stupten. Oock stelde ick nieuwe Requesten aende H. H. Staten Generael ende S. Excel. tot verlossinge vande gevange Boeders op Louvstebyn. Dit gedaen / ben ick den 15^{en}. Octobrys weder gefest op Rotterdam / om mette Boederen aldaer te doorzoeken secker Koffer met papieren de Remonstranten aengaende / ende aldaer / by D. Adriaenum Bozrium za: ghelaten / 't welck in presentie van zyne Weduwe zynde geschiet / ende voorts ordre gestelt op verschepden saecken de Remonstrantsche Ghemeynden aengaende / ben ick den 9 Novembris weder ghekeert na den Hage / logerende in myn Hups / waer van myn Hups vrouwe de possessie ghenomen hadde van Mep lefleden af dat Rosaeus daer uyt-toogh / ende vondt 't selve soo ontraffenert ende gheschoffert / dat een goedt Heer van qualitept (die mede de publicke Kercke frequenteert) / 't selve zynde comen besien / als Rosaeus versch daer uyt ende myn Hups vrouw daer in gheromen was / syde / Dammen soude seggen / dat de Mansfelders of de Crabaten / (van dit volck ende hare rouwigheyt spracken doe seer veel onder den ghemeynen man) daer gbeloegeert waren gheweest. Myn Hups vrouw was alle de somer besich geweest met repareren / ende ick begonde den 20^{en}. weder een kasse te stellen in myn Studioir / voort de Boeken / die my / na eene soo gruelle geledene Schip-breucke mijner vooriger Bibliotheque / overgebleven waren / uytgenomen eenighe weynige op niuwys aengerochte / alsoo ick niet van meeningh en was voortgaen soo dikkwilis weder te verhupsen / sonder merckelycke noode / maer in myn Hups te blgven / ende Godt voort myn selve ende alles te bevelen / die van dese sijne weldaet / ende dat ick alsoo mynen wjngaaert (die Achab Naboth ont-nomen ende anderen inghegeven hadde) noch voort myn Sterfdagh weder hebbe moghen besitten / grootelijck gedanckt moet zyn.

Den 4. Decembrys 1630. was een vast ende Biddagh by de H. H. Staten geordonneert / op den Welcken de Remonstrantsche inden Haage mede vergadert zynde / om Gode te bidden / begonde eenighe vrouwen inde Vergaderingh openlyk eenighe Psalmen te singhen / die vande reste van 't volck ghevolght wierden. Dit was in 't eerste inde Haeghsche Remonstrantsche Vergaderingh / twelck dede vreesen / dat de Herren dat qualijck souden mogen nemen / ende der Remonstranten Vergas-

Vergaderingh aldaer/daer over moeijelijck vallen/maer daer en volghde (Godt lof) niet nae/ soo dat de Remonstranten t'sedert inde possesie van't singhen der Psalmen/ voorz ende na de Predicatie op der Gerefomeerde manier/inden Hage gebleven zijn. Daer na den 19. quam selier persoon my seggen/dat S. Excel. naer my/ ende hoe het niet my was/hadde genzaeght/ende als daer op was gheantwoord al redelick/ mocht by uytgaen,had S. Excel. daer op ghesepdt / maer niet predicken, sprechende voort seer tot mijnen lof/ soo die persoon my sepde. Dit Weynigh verquikte my wat in die gheleghenthepdt. Noch wierdt my den 23. geraporteert van een tresselick ende geloof-waerdigh man/ dat een bande 24. Rechters over den Advocaet zal, ende my (die hy noemde/ick evenwel hier niet noemen en salteghen hem/ die my dit te Huys bracht hadde ghesepdt / Dat hy wel vermoeyde, dat Wtenbogaert in sijn Huys was,maer datmen hem nu daer niet soude soecken: ende tegen een ander/Datmen anno 1618,ende 1619, wat hardt hadde geprocedeert/ ende daer bp noch dese Woorden: Saten die andere niet op Louvesteyn, sy soudender niet ghebrachte worden,maer nu kanmense niet laten gaen sonder krenckinghe vande publieke Autoriteyt. Ende alsoo ick eene seckere saecu van gheen groote importantie voorz een seer onstelt Hupsghesin/ daer in S. Excel. alleen konde remedieren / aende selve zyne Excel. hadde doen recommenderen / bp schrifsteliche memozie van mijne handt dooz een goedt vriendt / die S. Excel. de selve memozie hadde verthoopt / rappoerteerde my de selve vriendt den 24^{en}, dat S. Excel. niet alieen mijne recommendatie hadde plaets gegeven/ende mijn verzoek gearcoedeert/maer oock daer bp seer affectueuselick na my hadde ghebraeeght / ende verstaen hebbende dat het niet my noch wel was/ ende ick my in mijn Hups weder onthiel / was daer over blijde gheweest/ende hadt gesepdt voor my te willen doen al wat hy konde, verbalende, hoe aengenaem ende liefick zyne Z. Moeder was gheweest, ende dat hy my wel soude willen spreecken, maer vreesde my met droefheydt weder te sullen moeten laten gaen, om dat hy niet soude kunnen doen dat ick van hem soude begheeren.

In Januario 1631. den 4^{en}, comt my een secker persoon van qualiteit woonende t'Utrecht/ begroeten/ ende met een segghen/ dat hy quam vanden Heere Mr. Adriaen Ploog/alwaer hy ghevonden hadde D. Festum Hominum, die / twijfelende dat S. E. my soude gaen aenspreekken/ hem hadde ghebeden my sijns, Festi, halven seer te groeten van wegen onse oude kennisse ende vriendelijchapp. Dit dede dese goede Heer/ende sepde daer bp/dat hy upt D. Festi propoosten van my niet anders hadde kunnen beimercken/ of hy en hadde van my goede opinie. Dit/ hoewel niet veel te beduppen hebbende in sich selve / gheeft evenwel wat opmerckingh in regard van dinghen my te boozien banden voornemden Festo wederbaren/ die doen dencken/ hoe de menschen konnen veranderen.

Den 25. wierdt my geboodtschap/ dat S. G. de Heer Graeve van Culenborgh/my eertydts een seer gunstigh Heere/als oock was gheweest wylgen sijn S. Heer-Vader/ghesepdt had teghen de persoone die

inþ de boodschap bracht / dat by my wel soude willen sprecken , konde
het gheschieden in 't heymelick. Ich antwoorde / dat my groote eere
soude geschleden/indien het S. G. geliefde daer toe te stellen soodani-
ge ordre van tydt ende plaetse/als 't de selve soude goedvinden / ende
dat het by my wel heymelick gehouden soude warden: 't en geschiede
ebenwel niet. Den 2^{en}. April rypste ick tot Rotterdam op der Broe-
deren vergaderingh / ende communiceerde aldaer openbaer aende Ta-
sel des Heeren den 20^{en}. Wesende Paesch-dagh. Waer naer ick den 1^{en}.
My met Episcopio ben gereyst op Amsterdam / ten ernstighen ver-
soekke vande Broederen aldaer/ alwaer ick mede openbaerlick ten A-
vondmael des Heeren gingh inde openbare vergaderinge den 1^{en}. De
2^{en}, daer na wierdt ick van eenighe Opstienders / upt naem van alle/
versocht te predicken op eerstcomende Sondagh / of / soo my dat doe-
niet en was gelegen / op Sondagh daer na: Dan my ge-excuseert heb-
bende om verschepden redenen/ende den 27^{en}. de Beemster metter haest
gesien hebbende /ven den 31^{en}. Weder gereyst inden Hage. Hier naer in
Junio/alsoo de Remonstrantsche Gemeynre de plaetse / die sp hadden
gehoort / om inde selve hare Godts dienstige vergaderinge te houdē /
wat begonden te accommoderen met metselen ende timmeren / wierdt
de selve gedreghet vande H. Gecommitteerde Raden ende 't Hof / dat
alles wedet om verre gheworpen soude warden door publycke autho-
riteyt: Maer nae eenige oculare inspectie lieten hare E. E. 't werck in
stillighept voortgaen. Ick wierdt oock nergens gemolesteert /ende den
10. gereyst synde tot Noortwijk om eenighe particuliere saken / oock
tot Lis den ouden Burgemeester vander Laen versocht hebbende de
12^{en}. Predicte ick op 't ernstigh aenhouden van myn Weert tot Noort-
wijk in syne Hale den 18. Wesende Woengdag / upt Luc. 10. van
Martha ende Maria / insisterende voornamelick op de woorden een
dingh is noodigh ; ende keerde Weder inden Paghe den 19^{en}. alwaer my
verhaelt wierdt / dat de H. van Santen in 't Collegie vande Gecom-
mitteerde Raden dapper had gefuslimeert op d' Arminianen /ende op
d' executie vande Placaten tegen hun sterck gedreven.

Synde den 2^{en}. Julygh ghereyst op Delf / om den H. Burgemeester
Gerrit Meerman sal: op syne ernstighe begeerte te versoeken in syne
langhduertge sieckte (gelijck ick dickt wils dede) ben ick daer ghebleven
tot opiden 7en. Middeler tydt liet ick toe / dat de vermaerde Schilder
Mr. Michiel Micrevelt my, op syne ernstige begeerte, conterseyede. Niet
langh daer na / te weten den 14^{en}. comt tydingh / dat Christianus Ouwens
tot Dockum in Vrieslandt gebangen was / om inde Remonstrantsche
vergaderinghe aldaer dickt wils Godts woordt ghepredickt te hebben;
doch wierdt eenige tydt daer nae / met eene gracieke Sententie / we-
der los gelaten / tot der Remonstranten breuchde. Dan 't geen de Re-
monstranten meest verheughde omtrent die tydt / was / dat de seven Re-
monstrantsche Leeraers, die soo lange jaren op Louvesteyn hadden geban-
gen gheseten / alle te gelijck waren vygeraecki mit behendigheyt / inde
nacht tusschen den 19^{en}. ende 20^{en}. deser maent / op welken dagh zy alle
gesondt quamen binnen Rotterdam /ende sijn daer nae alle in 't predi-
ken

ken gebruykt in verschepden ghemeynnten/ sonder dat hun/of den Remonstranten in 't gemeyn/daer over eenige swarighedt is wedervaren. Doch de H. President van Hollandt Crom-hout/den H. Advocaet Paats by sich ontboden hebbende / seyde verstaen te hebben / dat de Remonstranten voor hadden daer over eene generale ende sozymele danksegginge te doen/daer over S. Ed. hem Paats versocht zyn bestre te willen doen 't selve te beletten/ende met een te trachten na vrede/ segghende / indien Wtenbogaert daer in wilde arbeyden, dat daer bestre werck soude zijn dat oyt gheschiede, ende dat hy alsoo met eere in sijn Graf comen soude. **Dit verstaen hebbende/** liet ick S. Ed. bedanken van de goede opinie/die hy van my hadde/ende seggen/ dat ick alle tijt daer toe ghearbeyd hadde ende noch arbepde / soo S. E. wel wist up den Brief / die ick voor jaer ende dagh aen sommighe Advocaten had gheschreven/die oock S. Ed. verthoont was; dan dat ber alleen feelde aen de Contraremostranten, die niet in 't hooft en hadden dan de persecutie en executie der Placaten/soo up verschepden hare Remonstratië noch onlanx overgegeven/bleeck/ ende dat daerom dese in ernst vermaende mosten wesen tot vrede.

Den 13^{en}. Augusti gherepst zynde op Rotterdam / om met eenighe Broeders te sprecken van 't ghene noodigh was tot de generale vergaderinghe van alle de Broederen / die metten eersten dienden gheconvoeert / vielen in dese communicatie vele swarigheden voor / bysonder eene saecke/die my seer mishaeghde / dan sp wierdt eenighsins byghelept/hoewel niet sonder misnoeghen ende sware quelltinghe/die ick by my hiel. Ende alsoo ick om verschepden Remonstrantsche saecken/die tot Rotterdam te doen vielen/ noch aldaer moste blijven/ quam my aldaer van ouder kennisse up Engeland besoecken (na dat S. Ed. my inden Hage te vergeefs gesocht hadde) de Heere Baron Cicil, anders Grave van Wimbleton Engelsch Lord/my met-groote vriendelijckheyt noodende in Engelandt te komen woonen / presenterende sijn hups etc/ende segghende/ dat de saecken, in 't regard van my ende de Remonstranten, nu beel anders stonden in Enghelandt dan inden lare 1619. als ick uyt Antwerpen aen S. Ed. schreef: **Dan/**S. Ed. seer bedanchande/ excuseerde ick my. Den 27. weder inden Hage gekeert zynde / verstaet ick den 28. Septembrys/datmen inden Hage weder sprack van executie der Placaten ende vande verstoringe der vergaderinghe aldaer/ oock/dat de H. Nieuwland-Borgemeester aldaer hadde ghesepdt/dat Wtenbogaert dese nieuwigheyt hadde inghevoert, ende dauer maer een Religie moste wesen: doch datmen vanden Hage geen swarighedt hebben soude/ ende dat hy wel mocht lyden / dat zy daer exercitie hadden. **Ik soude S. E. hier over wel anders hebben onderrecht/** had ick hem bequamelijck connen ter spraecke komen : Nu most ick dese blame met patientie verswelghen. **S. E.**wiert niet seer langh daer na krank/ ende overleed. Ende alsoo de spraek sterck gingh dooz den geheelen Hage / dat de Heeren voor hadden het Remonstrantsche Behlehem (soo noem ick de plaets / daer sp hare Godts-dienstighe vergaderingen hielden / om de slechtigheyt ende klepnephedt vande selve) t' ee-

nemael te demolieren / wierd ick ghewaerschouwt voor my te sien, ende Weynigh dagen uyt mijn huys te gaen elders logeren, 't Welch ick dede/om niet te schijnen der vrienden raedt te versinaden/ende my hupten nooit in perycsel te willen stellen: Den 16en.daer nae wierdt dooy alle Straeten vanden Hage gheviert over de Victoriae/die Godt S. Excel.hadde ghegeven over de Antwerpensche Bloote ende Chaloupen op Schelde / waer over ick die vrymoedigheyt nam my 's avondts op strate te begeven/om bei vieren te sien ende gehien te worden,ghelyck gheschiede; ende alsoo daer op niet en volchde / anders dan het segghen dat men my ghesien ende gbekent hadde,keerde ick weder in mijnen hups den 17en,van waer den 24en. ghereyst zynde r' Amsterdam met den Heere Simon van Beaumont / ordinaris Gedeputeerde van Zeelandt ter vergaderingh vande H. Mog. Heeren Staten Generael / op 't sluyten van 't Huwelijck tusschen Meester Arnsut van Beaumont zyn Soon. Baedt van S. Excel. met mijner Hups vrouwen Dochters Dochter Johanna Lindemans sal. (Welche alliantie met een personagie in regeringe zynde/van weghen soo eene Provincie/in 't hoochste Collegie van 't Landt / vele achteden my niet dan tot eere ende reputatie te kionnen strecken) keerde ick met S. E. weder inden Hage den 29en.ende reysde den 12en. October daer nae op Rotterdam op de groote Vergaderingh aller Remonstrantscher Leeraren/ welcke twee dagen ghe duert hebbende/ my noch veroorsaeckte daer te blijven om eenige saeken/daer toe ick/nessens andere/was gherommiteert / te verrichten/ ben ick weder inden Hage gekreert den 23en.der selver maendt.

Den 28en.krijgh ick tydingh/dat de Heer Grouw uylranckrijck was ghearriveert binnen Rotterdam,ende daer nae,dat S. E. niet goet hadde ghevonden te schullen voor een tydt/maer dat hy sich genoegh openlick op strate verthoonde / 't Welch my sijnenthalven dede vreesen ende wenschen/dat S. E. sich soo ter stondt niet alsoo in 't openbaer gegheven/maer sijne konstre alleneykens hadde laten ruchtaer woorden/om sich daer nae niet meerder vrucht te verthoonen / wanner de humuren wat beter souden sijn gheprepareert / ghelyck ick S. E. oock dede weten: Van S. E. sagh de saeck anders in. Enre alsoo ick den 6en. November moest verreissen op Amsterdam op de Bryloft-seest van onse Dochter/ en sprack ick den Heere de Groot niet voor den 9en. December daer nae binnen Amsterdam (alwaer ick soo langh na onse Dochter van Beaumont feest gebleven was/ om pet dat ick daer noch hadde te doen/ende om / ter begeerte van eenighe Heeren aldaer/pet te stellen op het discours van wegben de Kerckelijcke den H. H. Staten van Holland ende West-Vrieslandt overghelevert teghen de Magistraet van Amsterdam op 't uytseiten des Predicants Smoutij, ende des Magistrats Sessie inden Kercken-raedi) alwaer S. E. was gearriveert dien selven dagh/ tot dat hy soude sien / of hy met wille der Heeren Staten voornoeft soude mogen blijven in 't Landt/ 't Welch eenige Leden vande Staten schenen niet te willen lyden/segghende/ als andere somtijds vermaenden datmen my welleidt/dat ick voorschijriger hadde gedaen als Grotius, my langh in 't secreet stil houdende &c.

Met den Heere Grotio dichtwile gesprocken/gegeten ende gedzone-
ken hebbende / repede ick met de nieuw- gehoude ende myn Swagher
Lindeman weder na den Haghe den 24en. Decembris/ Vers-avond/
latende myne Contra-deductie aengaende de Sessie t' eenemael gheabsol-
veert in handen van een goet Heer die my daer toe sonderlingh hadde
doen versoecken. Inden Haghe zynde alwaer ick te vozen benerfticht
hadde de veroepinghe ordinaris der bromer Leeraren Assueri Matbisi
ende Arnoldi Geesterani, ten dienste der Remonstrantscher vergaderinge
aldaer / wierdt ick den 30m. versocht te assisteren de verkiezingheder
Opstienderen/gelyck de Gemeynte gewoon was mynen dienst ordina-
rie van Jaer tot Jaer daer toe te versoecken ende te gebrypcken) ende
te gelijk inde Camer/daer die verkiezinge geschiede/eene vermaninghe
te doen/t welck ick dede up't Act.2.42.

Inden Jaer 1632. den 1en. Januarij rapporteerde my een goedt
Heer / dat hy S. Excel. hadde gesepdt dien noen niet my te sullen eten
t' mynen hupse / op de weer- repse van onser dochter Bruploft-feest
met de Soon vanden H. Beaumont voornoemt / ende dat S. Excel.
hem te dier occasie belast hadde my te groeten, ende te segghen, dat hy my
wel wilde sien ende spreecken , maer datter noch hem noch my gberaden en
was, ende dat hy evenwel myn vriend was. Den 12. Februarij ghereyst
synde op Rotterdam/om niet enighe Broederen neffens my ghecom-
mittert te helpen letten op de versorginge der Gemeynten niet goede
Leeraers/ben ick den 4m. Martij weder gekert in 's Gravenhaghe/
van waer ick den 17m. daer nae ben gereyst op Amsterdam om eenige
Kerkelijcke saecken/my neffens andere ghelaft/aldaer te verrichten/
alwaer ick oock ter Tasfels Heeren gingh den 21m. ende keerde we-
der inden Haghe/den 28m. Maer den 14m. April van eentghe vrienden
versocht zynde te comen t' Amsterdam/om met den Heer de Groot te
sprecken/die verstaen hebbende de uppterste Resolutie der H. H. Sta-
ten van Holland/up't het Landt wilde vertrecken nae Haniborch/ben
dateelick derwaerts gereyst: alwaer my den 17m. op de straat ontmoet-
te de Oudt-schepen Ian Willemz. Bogaerr, die my (hoewel ick hem niet
en kende) aensprack/vriendelijck begroette / ende een pzaetjen met my
hiel/ten aensien van verscheyden passanten/ die ons bepde kenden/en-
de seer daer over verwondert waren/ overmits des mans voorgaende
hebichepdt teghen de Remonstranten / ende dat S. E. een tydt langh
upt de Stade Amsterdam ghebannen was gheweest om eenige ma-
rinationen hem te laste gelept/ teghen de ruste vande selve/onder t' pza-
text van / dat de vyfhepdt den Remonstranten inde selve by Conn-
ventie toeghelaten / de Stadt ende de Religie soude naedeeligh zyn.
Den selven 17m. verrepde de H. Grotius nae Hamborch , ende ick met
D. Episcopio (die onlanx mede daer geromen was) den 19m. op Rot-
terdam/ alwaer ick eenige Kerkelijcke saecken met geen lileyne quell-
ingh hebbende helpē verrichtē/wederom keerde in 's Gravenhage dē
gen. Mey. Den 13m. daer aen gheschiede pet tot Lepden/t welck ick
goetvinde mede aen te teekenen/om dattet my mede raecht. Een ge-
kert Jonghman/student inde Rechten/mijn Neef ende Pil/dragende
mynen

mijnen vollen naem/willende syne promotie nemen in die faculteit/dediceerde my syne Theses met dese inscriptie/Reverendo, Doctissimo quoque viro D. Ioanni Wtenbogaert A.F. quondam Illustriss. Principi Maurisio Nassavio & Ecclesiae Hagensis Belgica ac Gallica à sacris, cognato & susceptoris chariss. Disputacionem hanc inauguralem D. D. Ioannes Wtenbogaert A.F. respondens. [Den Eerwaerdighen/ seer Geleerden Heere Johanni Wtenbogaert Augustijns zoon voorz desen Preocant vanden Dooyluchtighsten Prince Mauritius van Nassauw/ende van de Duytsche en Walsche Kercke in den Haghe/ synen seer lieuen Neve en Peter schenkt ende toe-epgent dese syne inaugurale Theses Johannes Wtenbogaert Augustijns zoon respondent]. De Drucker niet dooyvende die Theses met soodanige inscriptie druckē/bracht het aende Lepdtsche Magistraet. Dese na deliberatie sondt hem aenden Academische Senaet. Dese soor D. Cunessus de Rector Magnificus verklaerde/ liet het toe/ende wierden de Theses met die inscriptie ghedruckt ende opentlick gedisputeert/ daer op oock myn geseyde Neefs promotie volghde. Ich wetende wat D. D. Ioanni Arnoldo Corvino tot Lepden voor eenighen tydt wedervaren was/ en quam op de Promotie noch de maeltijde selve niet/ maar versocht een goedt Heer en vriend/in heerde/mijne plaatse te bewaren/ met kennisse van't geheele geselschap/twelck alsoo geschiede.

Den 29^{en}. repde ick op ernstigh versoeck ende bede/ ende versoeck mijner vrienden t' Utrecht/oock den 31^{en} ende 1^{en}. Junij daer aen volgende tot Eulenboch/ Bueren/ Rhenen ende Tiel/ende weder t' Utrecht ghekommen synde ende eenighe tydt blijvende/ liet ick my aldaer doorgaens vinden inde Remonstrantsche Godts-diensten. Alhier bezeghende my seecker Contra-Remonstrants Predicant/ staende ten platten Lande in't Sticht/die my op de strate hebbende ghekent/groet ende aenghesprocken/ naderhandt my quam soeken in mijn logijs van wegen Bernardus Buschoff (soo hy sepde) Predicant binnen Utrecht/ seggende dat S. E. my de groeten/ als van my in zijne joncbeyt eenighe vriendelijch�ap endt behulp hebbende ghehadt tot vorderingh sijner studien, ende versoecken yet te willen stellen in gheschrifte dientlich rouen vrede der Kercke, alsoo hy hiel/ dat ick veel daer in vermocht/belovende/ indien 'teenighsing bpquam/ t' selve te doen goedt vindien in die gheheele Provincie. Ich hoorde dit geerne/ende nam het danchelick aen/maer een weynigh twijfelen aenden Wode/ ende wetende wat/ niet heel langh te vooren/ in ghelycke onderhandelinghe was ghepast/ seert t' Utrecht/ tusschen de Predicanten Remonstranten ende Contra-remonstranten aldaer/ dooz tusschen spiecken van een treffelick Edelman/ lidt vande Statē diec Provincie/ te weten den Heere van der Horst (die selve my daer van t jaer te vooren in den Hage hadde gesprocken) wondt ongheraden hier inne te treden of pet te beginnen in eē saech van soodaugh gewicht sonder beter fundament. Gaf daerom den voorschreven Predicant ter antwoordt/ dat ick wenschte te sien eenigh schriftelick belscheydt vande handt des voornoemden Buschoffs, daer uyt blijken mochte/ dat hy ende syne Confratres dat versochten/ seggende/ dat ick t' selve gesien hebbende de saech in behoorlycke achtin- ghe ne-

ge nemen/ ende toonen soude/ hoe lief my was de vrede der Kercke. **D**est Predicant daer mede gegaen zynde/ dede my daer na dooz een bekene vriend antwoorden/Dat de H. Buschoff sich beswaert vond sijne hand daer van te geven, want de Gemeynte, dat vernemende, hem lichtelijck op 't lijs vallen ende hem de Predick-stoel doen verbieden soude, sepde dese Woerde. Hier mede bleef die opghes steertken. Onder andere propoosten/die ick met desen Predicant te dier tydt hadde/was oock / dat dese Predicant my veel sprack vande vrees/ die de Predicanten ende andere Contra-remonstranten hadden/dat de Remonstranten soude trachte de Siegierungh te veranderen, en dan haer hait weder te halen oder 't onghelyck dat sy meynden haer te zijn aengedaen: Daer teghen ick sepde/ dat dat eene ydele/sotte/onghegronde imaginatie ende vrees was/voeghende daer by dese woorden: *Nec volamus, nec possumus. Non volamus, quia illestitum, non possumus, quia desunt vires.* [Noch wyp en willē/noch wyp en konnē niet: wyp en willen niet/om dat het ongeoordlost is:wyp en konnē niet/om dat ons de macht ontbreckt.] Of hier van noch veele soude ghekommen zyn/ weet ick niet/wane ick woorde seer haestigh den 18 en, ontbode inde Hage by Iosvrouw Johanna van Beaumont myner Hupsbroulwē Dorchters dochter/die dood-kraankt sijnde nae my verlanghde / ende den 22. daer na onder mijne gebeden inden Heere ontsliep. Waer naden 2. Augusti gereyst zynde op Rotterdam/ om mit eenighe Remonstrantsche broederen aldaer van onse gemeyne saech te spreken / keerde ick den 21. der selver maent weder na den Hage/alwaer my vervolgens wat notabels wedervoer / 't welck ick nu gae verhalen.

Tydingh inden Hage ghekommen zynde den 27^m. vande overwinninge der Stad Maastricht/ wierd ick by die occasie versocht inde geneoagh openbare Remonstrantsche vergaderingh aldaer eene Danch-predicatie te doen/in opinie dat sulcx my niet dan wel afgenoomen soude werden in soo aera genaime gelegenheit. ick weryerde/om redenen die ick verelaerde/daer by seggende/dat ick my tot preditken niet soude laten bewegen bryten ander noodd. Den 1^{en}. Septembrys wierde weder Danch-segginge van de H. Staten seer onverwacht ghezonneert over de Victorie van Limborch teghen den avondt: Hier woyde ick weder versocht te predicken / met allegatie vanden noodd/ naedemael d' ordinarise Leeraers bepde absent waren. Nae eenighe tergiversatie nam ick 't aen/indien niemand van bepde te hups en quam voordzie uren. Dit comt onder 't volck (hoewel ick expresselich had begeert/ datmen het voor den volcke secreet houden soade) soo dat de liedden/oock Contra-remonstranten met menigheite nae de Remonstrantsche vergaderingh liepen upt curieuishet/om my te sien ende te hoozen: Maer den Leeraer Matibius quam noch te tyde voor drie ure/ 'twelck ick verstaen hebbende/my van die Predicatie onlastede. Doch gingh ick inde vergaderingh S. E. hoozen/ 't welck was d' aller eerste reyse in 's Gravenhage. Ende alsoo 't geruchte eenige dagen langh dooz den Hage gingh/onder d' eene/ dat ick gepredickt hadde/onder d' ander/ dat ick wel niet en hadde gepredickt/maer inde vergaderingh was gheweest/sonder dat daer op eenighe swaricheydt/ die my voorquam/

wiert ghemoveert / nam men dat tot eensgh voor-treken / dat al had
 ick schoon gepredickt / 't selve niet soo qualick ghenomen soude sijn
 gheworden. Ben derhalven daer nae den 27^{en}. wederom formelyck
 dooz alle de Opstienders in 's Gravenhage versocht / my somtgts tot
 predicken te willen laten gehrypcken. Ick antwoordede dat niet te heb-
 ben verloost/noch oock te willen beloouen. Den 28^{en}. weder tot Bot-
 terdam gerepst zynde op de communicatie met de Gedeputeerde van
 eenige Kercken die derwaerts waren beschreven/om te sprechen van
 de middelen noodigh tot onderhoudt vande Remonstrantsche Predi-
 canten/ende enige andere saerken daer aen hangende: ende den 8^{en}. Oc-
 tober is weder zynde getomen in 's Gravenhaghe/ wierd ick den 25^{en}.
 weder versocht te predicken van wegen de Kercken-raet tegen Son-
 dagh eerst-komende. Ick excusere het wederom/ doch soo/dat ick half
 begon te inclineren: Dan my was een Catharre op de bocht gevallen
 die my debe resolveren niet te predicken. Middelerhydt continuere ick
 voorgaeng in 't gehoor der Predicatien/ende gebeurde den 31^{en}. dat/alsoo
 ick up de predicatie komende gingh het noen-mael eten ten huyse
 van een goet vijent/ alwaer de H. Advocaet Strijen mede was/de sel-
 ve Strijen vertelde over de volle Tafel/ dat hy menighmael aen Con-
 traremonstranten had verhaelt de leste woorden / die ick S. E. toes-
 sprack voor mijn vertrek up het Land/ter oorsaek dat hy Strijen/
 te dier tijt Ouderlingh/met my up den Kercken-raet komende/tegen
 my sepde/dat hy in commissie gingh/ ende mogelijck in een maent niet
 en soude weder koumen: Waer op Strijen verhaelde/dat ick dese woo-
 den gesprocken hadde: Een maent? Soo legbick u dan een eeuwigh à Dieu;
 „, Ick ben by hooge ende lage in groote eere geweest; Ick heb my mogelijck
 daer in verhoerdigh: Ick dank Godt, dat by my heeft vernederen;
 „, Ic is tot mijnen besten: Ick meyn dat ick het Land niet sal mogben hou-
 den: des Heeten wil gheschiede: ende eer die maendt om was/ ende ick
 weder inden Haghe quam (sepde S. E.) was Wtenbogaert al wegh.
 Verhaelde de selve Strijen oock ter selver tydt / dat hy den Advocaet
 Veen hadde hoozen segghen / nae dat ick met hem Strijen ende Bernardo
 Lafaillie sal inde vergaderinge vande Staten van Hollant was
 geweest/in presentie van S. Excel. Prins Maurits/den Baedt Pro-
 vinciael / Krecken-Camer ende de Magistract van 's Gravenhaghe
 daer van hy Veen Pensionaris ende derhalven daer mede tegenwoor-
 digh was) ende aldaer hadde geperoreert (soo d' selve Veen ghesproe-
 ken had) dat hy niet en mepnde / dat opt pemandt op eenen dagh hadde
 gehoocht drie soodanige Oratoren als hy / te weten eerst den Advocaet
 Barneveld/daer na den Heere de Groot/ende ten lesten Wtenbogaert.
 Den 1^{en}. November daer nae wierd Arnoldus Geesteranus Re-
 monstrants Predicant in 's Gravenhage ontboden/ om te Doopen
 het kind vanden Heere van Bevereert/natuuerliche Soon van wij-
 len S. Excel. Ende den 4^{en}. gingh ick met d' Advocaten Broers ende
 Grotio openlyck wandelen in 't Bosch / oock den 14^{en}. na de namid-
 daghsche Predicatie met den Advocaet vanden Andel ende sijn Kups-
 houw tot in ende dooz 't Voorz-hout ende over de Ophoverberch ende de
 placta.

plaets tot over het Kerck-hof ende soo tot Andelij Hups; waer op ic ghevolght / dat ich den 24^{en}. inde Remonstrantsche vergaderinghe ala Preter stondt over den Doop van't Knt van Willem Jansz. Passep-backer / neffens Daniel Gesel sijn Schoon-Vader ende Wetteken Jans sijn Suster.

Alle dese dinghen alsoo synde voorgegaen/ ende dat ick hiel/ dat genoeghsaem dooz den gehelen Hage bp hooge ende lage kennelick was/ dat ick nu soo langh aldaer vry ende vranch ginck inde Remonstrantsche Vergaderinghe de predicatien hoozen continualick / oock langhs de Statren daer ick te doen hadde / ende dat vele nu wisten / dat ick de predicatie tot dankleggingh over de Victorie van Limborch soude hebben ghedaen / ware de ordinaris Leerar niet te hups ghekoemen/ vele oock niet anders ghelooopen / of ick en hadde de selve ghedaen / sonder dat ick hadde kunnen vernemen / dat pemandt 't selve vreemt hadde gevonden: Considererende oock / dat alle de upgesepde Predicanten / oock die soo langh op Louvenstepn gebanghen geweest ende met behendighepdt upghekomen waren / op verscheyden plaatzen in 't landt openbaerlick leerden/oock een van de selve self inden Hage/ ten welweten van een pder/sonder dat hem in soo langen tydt daer over eenigh molestatien waren wederbaren/begonde ick te gelooven/ dat/ wanneer ick eens weder versocht wierd inden Hage te predicken/ ter noot/ dat is bp absentie van een der Predicanten / ick 't selve niet alsoo als voor desen en behoorde af te staen / oock niet teghenstaende myn Ouderdom ende onbequaemhepdt / maer dat ick het behoorde aen te nemen/al en waer het maer voor eene eenige reyse ende als voor 't lest van myn leven / achtende / dat dat merckelyck soude dienen tot myne justificatie tegen alle die schandelycke blamen/die men my hadde nagegeven/ bysonder/wanneer ick eens openbaerlick den Predichestoel soude hebben betreden/ voornameylck in myne vorige ghemepte / ter plaerse daer ick viermael mette clocke inghelupt ende met soo groot onrecht ten ewighen dagen uppten Lande op Lyfstrasse ghebannen was/vastelyck verhopende/dat 'tselue vande Heere Overhepden(vele vande welche/soo ick seker houde/ban myn onschult genoechsaem overtuught zyn) niet qualick genomen soude worden / meer van my als van soo vele andere/ hoewel ick my evenwel niet 't eenemael konde inbeelden/dat de Kerckelycke in 's Gravenhage soodanich myn predicken souden kunnen verswelgen/ sonder pet daer tegen te roeren. Hier op ic gebeurt dooz Godts sonderlinghe schickinge/dat een algemeine vast ende bid-dach synde vande H. M. Heeren Statē Generael geoordoneert tegen den 15^{en}. Decembriis/dooz 'tgantsche Landt/ om God te dancken voor de victorie den Lande dat jaer verleent etc. Den ordinaris Predicant(die om seeckers syne saek te Rotterdam was/in meeningh van tegē den Biddagh weder te Hups te zyn) een ongeluck overgocomen is/ door onvoorsiens met zyn eenen voet te treden in een ketel heet water/ en den selven voet swaerlick te branden/de selve Predicant sulcr overgeschreven hebbende aende Opsiederden der Remonstrantscher ghemepte in 's Gravenhage / 'sdaeghs voor den Biddagh/

dagh/ hebbende selve my soo verre bewoghen/ dat ick het Predicken hebbe aenghenomen / liever op soo een dagh als op een ander tydt / in hope dat de Heeren niet dan wel souden nemen / dat ick mede als een vroom Leeraer ende oprecht Patriot myn beste dede / om d' inwoonderen 's Landts te helpen vermanen / dat sy Godt behoorlyck souden danchen ende bidden om soodanige saetken/ als d' uytſchryvinghe dieſe Bid-daghs medebracht. Dus gingh ick ten voorschreven daghe inde vergaderinghe/sonder dat 't volck my verwachte; want ick 't seer secreet hadde gehouden/ oock voor mijne beste vrienden/om den toeloop des curieusen volcr die odieur hadde mogen wesen/ soo veel mogelijk/ te mijden. De Tochhoorders sagen my met verwonderingh ende blijdschap op den Predick-stoel gaen / alwaer ick eerst ende voor al verclaert hebbende 't voorsz.ongeluck haren Predicant overgetomen/ende 't geen my tot het predicken/voor die reyse/ hadde veroorsaekt/ de Predicatie/in Gods naem/ aenbingh en volvoerde met groote attente/nemende tot myn text Psalm.40. aen 't 6e. 7.8.en , versen. Dit alsoo in stilligheyt synde geschiedt/met vele groote blijdschap ende vermaech/ wiert 't eerste misnoegen daer over getoont den 1^{en} in 't Collegie der H. M. Heeren Staten Generael/by eenige leden van 't selve; Doch sonder vervolgh of Resolutie. Ick 't selve verstaen hebbende/ en vermoedende/dat het moghelyck daer by niet soude blijben/ bond goet ende wierd geraden myne ghedane Predicatie in verschier memozie by geschrifte te stellen/ en 3. of 4. nette Coppen te doen schryven/om de selde S. Excel. ende eenige andere Heeren/daer ick 't oozbaer soude binden/ te doen behandigen/ niet twijfelen/ of 't lesen vande selve soude lichtelijck alle misnoegen werhnemen/ oock by de hevighste parthpen/ alsoo ick de selve Predicatie voordachtelyck soo hadde belept en gedaen/ dat ick my verseecherde/dat myne parthpen daerinne niet souden binden te berispen. Hier op is gevolght den 23^{en}.dat de Predicant l'Empereur/geassisteert met een Ouderlingh ende Diacon vande publicke Kercke/als uyt naem der geheelen Kercken-raets/ versocht ende verkregen hebbende audientie inde Vergaderingh vande Heeren Staten van Holland ende West-Vrieland/ geclaeght hebben/niet over yet dat ick in 't predicken hadde geseyt/ maer simpelick hier over/ dat soo een gebannen persoon als ick gepredickt hadde/ vupdende 't selve tot groote stoutigheyt/ende seggende/dat de publicke Kercke groote afbreuk gheschieden soude/ wanneer dat continueren soude/ met versoech/ dat daer in mocht woerdien voorschien. Ware Ed. Groot Mog. over de saecke ghedelibereert hebbende/ resoluerden aende Magistraet van 's Gravenhaghe daer op te schryven defen navolgenden brieſ.

Eersame/Voorsienige/seer Discrete/goede Vrunden.

Tot onser kennisſe is gherocomen/dat Johannes Wtenbogaert/ eerlydts Predicant alhier in 's Gravenhage/ ende niet alleen van sijn Predickampt afgestelt/ maer oock uppen Lande gebannen/ hem niet contenterende/dat by, by connivencie, in gerustheydt

„beydt alhier woont en leeft: hem vervoerd heeft opte laesten Bede-
 dagh/ gehoudē den 16. deser maent Decembris/ publickelijck te pre-
 dicke ir de Remonstrantsche Conventiculē/ met grootē toeloop van-
 den Volcke/ ende tot nadeel en af-breuck vande ware / Christelijcke/
 Gereformeerde Religie/ die inde publycke Kercken deser Landē ge-
 leert wordt. Ende alsoo wyp gaerne bericht souden wesen/ wat vande
 gelegenthypdē deser saecke is/ soo begeeren wyp/ dat uwe E. haer daer
 op wel ende exactelyck sult doen informeren/ ons van uwe E. bevin-
 dinge adverteren / ende voortg dienē van der selver advijs/ wat hier
 inne/ tot dienste ende ruste van de plaatse vanden Hage/ ende de ware
 Christelijcke Gereformeerde Religie/ dient gedaen/ Omme/ 't selve
 ghesien/ vorder bp ons daer inne ghedaen te worden 't gunt behoozen
 sal. Hier mede Eersame/ Voorzienighē/ seer discrete/ goede Vrunden/
 den/ zyt Godt in genade bewolen. Geschreven inden Hage den 23.
 December 1632. Onder stondt/ ter ordonnantie vande Staten/ en
 de was onderteekent. C. vander Wolf. De Superscriptie was/
 Eersame/ Voorzienige/ seer discrete/ goede Vrunden/ den Bailliou/
 Burgemeesteren ende Regierders van 's Graven-hage,

De Copie van dese missive is my ghecommuniceert den lesten Decembris / op welcken dagh de selve oock eerst aende Magistraet vanden Hage was ghelevert. Hier op is bp my/ met advijs vande Oppienders der Remonstrantsche Gemeynē/ goedt ghebonden te stellen Twee Remonstrantien aende E. Magistraet van 's Gravenhage/ d' eenē uit name vande voornoemde Remonstrantsche Gemeynē aldaer/ d' andere uit mijnen name / bepde verbatende ronde openinghe van 't geheele stuk/ dienende ten fine/ dat hare E. E. van de geheele gelegen-
 heyt deser saeck wel souden wesen gheinformeert/ om den Ed. Groot Mog. Heeren Staten te beter te kunnen dienen van advijs/ onvermindert d' information / die de E. E. Magistraten op alles souden willen nemen van andere / die ick in mijne Remonstrantie versochte by hare E. E. soo exactelick genomen te worden als 't mogelick was/ my ver-
 sekerende/ dat hare E. E. de saecke niet anders en souden binden dan ick in mijne Remonstrantie hadde te kennen ghegeven/ aen welcke mijne Remonstrantie ick oock hechte eene nette geschrevene Copie van mijne ghesepde Predicatie/ met bede / dat de selve hare Ed. Groot Mog. ter handē gestelt mochte wordē. Dit alles gereet zynde/ verstand ick/ dat de E. Magistraet voornoemt niet en was gheresolteert in dese saecke pet te doen / of op den voorschreven brieft vande Heeren Staten pet te resolueren / ten ware die Heeren Staten hare E. of bp iteratijf schryven/ of anders/ naerder porden: Wierdt daerom goedt ghebonden de gesepde Remonstrantien ende Predicatie noch niet over te leveren/ maer de selve baerdigh te houden / teghen datmen van 't voorschreven naerder aenpozen vernemen soude. Ende alsoomen: van't vorder por-
 den der Heeren Staten aende Magistraet vanden Hage niet en ver-
 nam/ ende de saecke soo voort in stilte bleef/ en wierden de voornoemde Remonstrantien niet overgegeven.

Den 2. en Februarij van 't Jaer 1633. daer nae gherepst zynde met
de Eerw. Carolo Niellio ende Carolo Rijckewaert Leeraren respe-
ctive t' Amsterdam ende t' Utrecht (die by myn in 's Graven-Haghe
expresselijck waren gekomen) op Rotterdam/ van wegen secker swa-
righeyt onstaen tusschen die Gemeynete ende de Gemeynete van Am-
sterdam/ op secker beroep/ ben ick met de selve bzoederen / op 't ver-
soek vande Rotterdamsche Ghemeynete / van daer weder gherepst op
den Haghe den 8en. ende vanden Haghe voort op Amsterdam den 11en.
alwaer ick wederom versocht wiert te predicken / maer excuseerde het
ende keerde weder na den Haghe den 26en. daer na den 11en. Marcty ge-
repst zynde op Hoornwyck tot nederlegginge van secker particuliere
querel tusschen twee vrienden / ende den 14en. weder inden Haghe gingh
aldaer den 27en. wesende Paesch-dagh, ten Heyligen Avondmael inde Re-
monstrantsche Vergaderingh, ende repede den 2en. April weder t' Amster-
dam op de groote vergaderingh aller Remonstrantscher Leeraren/die
aldaer den 6en. 7en. en 8en. gehouden wiert/ alwaer noch eenige dagē na
gebleven zynde/quam middeler tydt mijne Predicatie (de Copie van
de selve in verschepden handen gheweest zynde) in druck/ bumpten mijn
goetbinden/ onder den titel van Cygnea Cantio of Leste Dangh Joh.
Wtenbogaert. Dit uptkomen veroozaect de Heeren Gecommit-
teerde Staden van Holland de Woock-vercoopers in 's Gravenhaghe
(alwaer 't selve gedrukt ende upgegeven was) te gebieden de selve in
te trecken; maer dies niet tegenstaende wierdt de selve al om ghesonden
ende vercocht/ oock in 's Graven-hage selve/ oock ontboden ende gele-
sen by verscheyden Collegien / als den Raedt vande Staten ende an-
dere. Weder van Amsterdam inden Haghe den 22en. Aprilis ghekeert
zynde/en is my over dese Predicatie/of het upgegeben van dien/ even-
wel gheene moejenig aenghedaen: Den Heer zp daer van/ende van soo
vele andere ontalliche weldaden my upt genade bewesen / eere/lof ende
prijs inde Ghemeyneten/dooz Christum Jesum/te aller tydt/ van eeu-
wigheyt tot eeuwigheyt/Amen.

Het Negenthiede Capittel.

Ick neme alleyns kens meer vryheydt om inden Haghe ende over al,
daer ick te doen hebbe , te gaen ende te staen , sonder eenighe
moeyenis. t' Vtrecht op de begravinghe vanden Adv: Hamel
mijn Neef , ende mijn wedervaren aldaer. Oock inden Haghe
op verscheyden begravinghen versocht ende opentlick versche-
nen. Mijne Meditatiën op 't Vader onse inden Haghe gedruckt,
ende opentlick met naem ende toenaem uytgegeven. Mijn Huys
gheheel vande Confiscatie ontslaghen ende de Constitutie-brief
vande Rente op 't selve gecasseert ende wederom gelevert. Ick
predicke te Delf eens ende daer nae inden Haghe driemael.

Verbael

Verbael van mijn Conferentie met den Ed. Heere President 's Hoofs van Holland op 't stück van weghneminghe der Scheuringe. Rapport deser Conferentie aende Broeders , om haer gevoelen daer op te hooren. Predicatie op den Biddagh ende flaute. Clachten daer over ghedaen aende Heeren Staten. Resolutie der selver : Niet geëffectueert. Mijne antwoorde in cas van insinuatie ende interdictie.

D'Optgegebene Predicatie was gendoemt/ soo geseydt/Cygnea Cantic als myn leste sangh/ om dat myn voornemen was my voortae van 't predicken t' onthouden/eensdeels/om myn ghenoeghsame onmacht in soo hooghe jaren / nae soo veel swarichepden / die ick om welsoen hadde uytgestaen/anderdeels / om de Kerckelike mynne verbolgers / die de publycke authoriteyt tot uytvoeringhe harer bitterer passien tegen de Remonstranten ende myn insonderhepdt aen de hand haddē/niet wederom gaende te maken tegens myn/achtende oock/ dat ick my des te meer van 't predicken conde excuseren niet eene goede conscientie / om dat de Remonstrantsche Gemeynte van 's Gravenhage/aen de Welcke ick my meer als eenighe andere hiel verbonden/ende (om voor in 't lange verhaelde redenen) verplicht)nu/ dooz Godts sonderlinge genade/met goede/oock doorz 't Crups deghelick beproefde Leeraers was voorsien: Maer 't gingh met my nae 't gemeyn seggen uyt Salomons spruckē/homo proponit, Deus disponit: De mensche neemt wel pet voorz,maer Godt schickt het anders. Ter occasie vande gedane ende nu uytgegebene predicatie/wierdt meer ende meer ruchtbaar/ ge noegh dooz het gheheele Landt / dat Joannes Wtenbogaert/ eertyde Predicant in 's Gravenhage/ die aldaer tot vier repē toe met de clocke van 't Stadt-hups zynde ingedaecht/schandelick ten eeuwighen da ge op līf-straffe was ghebanne uyt alle de vereenichde Provincien/ende nesseng de Heeren van Olden-Barneveld/Hoogerbeetz ende Grootum was verlaert getcommittiert te hebben Crimen Læse Majestatis, sich niet alleen by requeste aende Generaliteyt hadde gepresenteert ter purge te stellen/ als nae rechten/ om te weten/ watmen op hem hadde te segghen/ende sich daer tegen oock ex vinculis [uyt de ghebanckenis] te verantwoorden/ ende dat hem 't selve bumpten recht was afgeslagen/ maer oock / dat hy / sich puerlick ende alleen verlatende op Godt ende syne onnoselheyt/ester was wedergecomen in 't Lant/oock in 's Gravenhage selve/ in sijn epgen hups/ten wel weten ghenoegh van een pe gelijck;jae dat hy aldaer wederom/soo veel als publykelijsch/in de Remonstrantsche vergaderinghe hadde ghepredickt/sonder dat hem/niet tegenstaende de bittere klachten der Predicanten aende Heeren Regenten/ vande selbe daer over enighe moevelijckhepdt was wederbaren. Dit veroorsaectte my alleynskens meer ende meer vryhepdt / om my hier ende daer by d' een ende d' ander/daer ick te doen hadde/ te verboegen mit minder schzoom.

Hier op gebeurde in Septemb. 1633 daer aenvolgende dat de Heere Meester Gerard Hamel Advocaet's Lants van Utrecht myn Neef (wy waren volle Suster ende Broeders kinderen) zynde deser werelt overleden/ ick vande bloet-vrienden ernstelyck wierd versocht t' Utrecht mede te verschijnen op syngs lichaems begravinge / op de welcke ick my ten gheseten dage liet vinden in't Sterf-hups/ gaende achter 't lyck inde gesepde begravinge/ inde rangh ende ordre vande bloetverwantschap/ die my na nature toequam/ ten aensien van een pegelyck. Op deselve Ceremonie van begravinge verschenen oock Staats-ghe-wyse de Heeren Strick (nu Heer van Linschoten) ghedeputeert upc het Collegie vande Heeren geeligeerde Staten/ de Heer van Hardenbroeck van wegen de Heeren Edelen/ met den Heere Velt-hupsen Burgemeester der Stadt Utrecht upc name der Steden des selven Lants. Dese begravinge zynde booz-middagh na gewoonte geepndicht/ ende de voornoemde Heeren/ mede zynde genoodicht op het couw-mael/ nefsens de bloet-vrienden/ quamen/ eer wy ter tafel aensaten/ d'een booz/ d'ander naer/ elck in sijn ordre/ in teghenwoordicheydt aller die daer waren/ my met groote beleeftheypd ende handt-ghevinghe verwelcomen/ continuerende de selve hare beleeftheypd in't sitten aende Tafel/ met eerlick ende betamelick te bringen/ vriendelijcke onderhoudinghe in goede stichtelycke propoosten (oock ten aensien eener der Predicanten binnen Utrecht/ die mede sat aende selve Tafel) ende anders/ soo langh die maelijdt duerde/ geen minder cibiliteyt teghens my gehuyckende in't nemen van harer E. E. agheschepdt/ met aenbiedinge aller vriendschap; alle t'welcke gheoordeelt wierde te zijn van geen gheringe consequentie tot mijne justificatie. Ick wierd oock/ tsedert die tydt/ wederom gekeert zynde in myn Hups in's Gavanhage/ aldaer geroopen op verscheden begravinghen/ oock van personen van qualiteyt/ alwaer verschenen zynde ick mede openlick/ met naem ende toenaem/ naer gewoonte/ ben opgeroopen ende gelezen ghemeeest nessens andere/ oock met kennisse ende ten aenhozen veler Regenten's Landts/ oock eniger/ die als Gedele geerde Bechters van de Generaliteyt over de Stententie vā myn voorgaende bannissement hadden geseten. Ben oock tsedert nu ende dan seer vriendelijck versocht geweest te komen by verscheden sieckē ende kraancken van mijne oude kennisse/ mannen ende vrouwen/ eenige vande welche oock gewoon waren de publicke Contraremonstrantsche Kercke te frequenteren/ die ick niet en hebbe gewegert/ maer niet goede vermaninghen upc Godts woort ende bierige gebeden tot God/ naer myn swack vermogen/ hebbe getroost ende hygestaan.

Oock wierden myne Medicatien op 't Vader onse inden Jare 1619/ gedurende myne ballingschap bauptens Lants/ tot myn epgen defeninghe ende dienst van een particulier persoon/ die 't selve daer nae/ baupten myne kennisse in 't Vaderlandt dede dzucken/ by my ghestelt/ ende naderhant ten tweedemael/ sonder myn naem daer vooren te stellen/ binnen Nernhem in Gelderland herdrukt/ nu in den jare 1634. ter begeerte van een goet vlyndt/ synde by my vermeerdert en verbetert/ in

in 's Gravenhage / met myn naem ende den naem des Druckers / ten derdenmael gedrukt ende opentlick verkocht / ende daer na wederom ten vierdemael / om dat d' exemplaren soo vele ghesocht ende verkocht wierden / ter selver plaatse ende op ghelycke maniere in 't Jaer 1635. sonder dat de Drucker of ick (welckers contrefeptsel of printen dragende myn afbeeldinge/ doch naer gebootst bumpten eenig myn toe doen of kennisse/men inden Jare 1619. niet wilde lyden/ inde winkels gehangen ende vercocht te wordē/daer over in 't minste zijn gemolesteert.

Voorz in 't 18. Cap. is verhaelt dat myn Hups vrou inden jare 1629. vande Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt ende Westvrieslandt verkreegh wederom te mogen comen wonen in myn Hups/ daer Roszus eenighe Jaren tot dier tydt hadde gewoont / mits myn helft van t' selve hups redimerende voor een sekere somme van penningen/ die op 'thups bleven gehypothequeert / d' interest daer van betalende tegen den penningh festhien. Dit zynde alsoo blijben staen tot in 't Jaer 1636. wiert 't selve hups / op requeste diesaengaende op nieuwē gepresenteert/ende de gunstige intercessie van zijn Prince. Excel: by de voorzchreven Heeren Gecommitteerde Raden t' eenemael vande Confiscatie ontlaegen/ met quijtscheldinge vande verloopen renten (die de Heeren vande Reckeninghe/wetende hoe alles was ghepasseert/nopt scherpelyck en hadden ingemaent / van welcke beleefthept ick de selve grootelyckr hebbe te bedanken (ende cassatie vande Constitutie-brief te vozen door Schepenen vanden Haghe ghepasseert: alles volghende haer Ed. Mog. appointmentement / gtereckenheit vander Wolf. Ende is daer op de gesepde Constitutie-brief gecasseert wederom gelevert met dese volghende Acte by de voorznoemde Heeren vande Reckeninghe op den voorzchreven gecasseerden stentebrief gedosseert: Dese Constitutie-brief is gecasseert wt crachte van secker Appointement vande Heeren Gecommitteerde Raden vande Groot Mog. Heere Staten van Hollandt/van date den 26en. Aug. 1636. alhier vertoont. Actum ten bureel van de Camer van Reckeninghe inden Haghe den thien den Septembrys Anno xvij. ende ses en tertigh. My segenwoor digh etc. Camerlink.

Inde Maendt Augustus deses selben Jaers te vozen / waren myn van myn Neef Zeger Wtenbogaert/ Jonghman/woonende t' Utrecht/ en ind' nieuwe Academie aldaer eenighen tydt ghestudeert hebbende/ gededicte seckere sijne gedruckte Theses, inde Stechten/ mit dese inscriptie/ Reverendo, Doctissimoque viro D. Ioannis Wtenbogaert, quondam Illastriss. Princeps Maurisio Nassavio & Ecclesia Hagensi Belgica & Gallica à sacris, cognato eternum venerando hysce studiorum suorum primitas in grati benevolisque animi symbolum inscribit atque offerte Segerus Wtenbogaert. Resp. [Den Eerwaerdigen seer Geleerden Heere Johanni Wtenbogaert voor desen Predicant vanden Doortuchtighsten Prince Mauritius van Nassauw/ en van de Duytsche ende Walsche Kerke in den Haghe/ sijnen Neven dien hy altyds hooghlick eeran sal presenteert ende eyghent dese eerste vruchten van sijne studien tot een tecpken van een danckbaer toegeneeght ghemoedt Zeger Wtenbogaert respondent]. Teghen dat

dese Theses v' Utrecht inde Academie openbaerlick souden werden ges-
disputert van mynen Peve voorgenoemt / t welck was den 3^{en}. Au-
gusti / begaf ick my derwaerts / om in die Disputatie teghen Woer-
digh te zyn: De Pedel/ my siende/ bracht my/ nae gewoonte/ met sy-
nen Pedel-stock in 't Auditorium/ ende dede my sitten in 't ghestoelte
aende Rechterhant van des Professors stoel/ daer de Magistraten/ die
soodanige acten met hare teghenwoordigheyt willen vereeren/ sitten
ende doemaels in tameliche aental saten/ neffens den Vader ende ee-
nige andere Vrienden vanden Respondent/ teghen over 't ghestoelte/
in 't welck saten verscheden Professoren vande Theologie ende an-
ders/ oock de Predicanten. De Disputatie zynde geypndight wierdt
ick met d'andere Vrienden door den Pedel weder alsoo uptghelypt/
ende en geschiede my in 't inkomen ende uptgaen/ vande Heeren Pro-
fessoren ende Studenten die my kenden/ niet anders dan teekenen
van vriendelike eerbiedinghe ende affectie. Het ware sottelick ende
spottelick/ in dien ick dit verhaelde tot eenighen mynen roem/ ende als
daer in eere soekende. Ick weet/ dat dat pdelheypdt is/ my inson-
derheyt onbetamelick/ oock dat in dat heele stuck niet en is/ immers
mynenthalven/ pect waerdigh. 'T wordt verhaelt ter eeren Godts/
ende betooninge van myne te vozen soo seer verdreckte onnooselheyt/
die Godt dooz soodaniche ende andere voorverhaelde ontmoetinghen
meer ende meer inden Lande heeft blyckelick ghemaect. Ten sel-
ven eynde doe ick noch hier by/ dat ick/ weder zynde ghekeert inden
Haghe/ onlanghs daer nae ghenoodigheyt wierdt ter begravingh van
secker kindt ten Huyse van een Heer van qualiteyt/ zynde mede in
's Landts regeringhe. Aldaer was mede Mr. Adriaen Ploos/ Heer
van Thien-hoven/ Gedeputeerde van Utrecht inde Staten Generael/
gheweest een vande 24. die als ghedelegeerde Rechteren hadden ghe-
seten over de vonnissen vande Heeren Barneveld/ Hoogerbeetz (bepde
zal:) Grotium/ ende my. Dese my siende sprack my aen/ verwelkome-
de my/ hiel met my vele ende lange/ seer beleefde ende vriendelike pro-
poosten van oude kennisse (want hp/ syn Vader/ Groot-vader ende an-
dere van syne kluste waren my/ van jonghs op/ seer wel bekent
gheweest) ende anders/ oock met aenbiedinge van alle goede Officien
tot mynen dienst/ oock noodighde my te komen besoeken t' synen
Huyse inden Haghe/ 't welck ick evenwel niet en dede. Ick was hier
over verwondert/ oock alle die het ooghe op ons hadden/ die seer ve-
le waren in die salette daernen vergaderde/ vele oock zynde in 's Lants
regeeringhe. Of hp dit dede om te thoonen dat hp (die myne onnoo-
selheyt soo wel wiste/ immers konde weten als pemant) ghelyck een
Joseph van Arimathea niet en hadbe bewillight in der anderer
Raedt ende daedt/ of upt wroegen van Conscientie over het groot on-
ghelyck/ dat hp my hadde helpen doen/ weet de Alwetende Godt/ dien
ik in allen geballe daer over dancste ende loofde.

Ick en hadde tsedert December 1632. volgens myn geseyde voorne-
men/ nopt weder inden Haghe ghepredickt/ hoewel het my op de
verhaelde klachten des Hercken-raeds aldaer vande Heeren niet en

was verboden/ niet tegenstaende ick daer toe vande Remonstrantsch-ghesinde seer dichwils ende met groten ernst wierdt versocht. Doch alsoo d' Opstienders der Remonstrantsch-ghesinde binnen der Stade Delft om enige sonderlinghe redenen/van my begeerden/ dat ick my eeng de Ghenepte aldaer met enige stichtelijcke vermaninge wilde vertoonen/ liet ick my ten lesten bewegen aldaer op den 25en. Novembris des selven Jaers eene vermaninghe te doen op dese woorden des Apostels aende Hebreë Cap. 5. vers. 9. Ende by, gebeyligt zijnde, is allen, die hem geboortsaam zijn, oorsaecke der eeuwiger saligheyd geworden. Dit veroozaechte die van 's Gravenhage (die meynden daer toe meer reden te hebben als eenighe andere) my/ niet teghenstaende mijne excusen op mijn onmacht / omdat hare Vergaderinghe veel groter was als de Delfsche ende anders/ soo verre te perssen/ dat ick my liet bewegen/ hun op den lesten der selver maent een Predicatie te doen in haer nieuw ghebouw of Kerck / met groten toeloop van Volk / nae ghelegenthedt der plaatse/op de vermaninghe Pauli aend den Philippenscap. 1 vers. 27. Aileenlick wandelt weerdiglick den Euangeliu Christi. Dit nieuw ghebouw (op dat ick dit mede met een woordt aenroere) hadden de Remonstrantsch-ghesinden aldaer op haer eygen kosten begonnen te timmeren/in 't laetste van 't voorzleden jaer / ende was nu versch voleynidhert/niet tegenstaende de Predicanten vande publicke Kerck/die dese droeve scheuringhe oorspronckelijck by Henricum Rossum aengeleghet/ en by hun geboordert/wel hadden kunnen weghnemien/hadden sp gewilt)daer tegen woelden/ende socht ten te beletten/ soo veel sy condé: Maer de Princeelike discretie sijner Eyceel. 's Hoofds provincial endes Magistraets inden Haghe en vondt niet goedt hare indiscretie den rupmen loom soo verre te gheden. Hier op vercloekte ick my noch / op ghelycke seer ernstigh versoecht der opstienders in 's Gravenhage/ te doen den 1. Januarij des Jaers 1637. een nieuw-jaers Predicatie op de Woorden Pauli tot den Gal. cap. 6. vers. 15. Want in Christo Ieluu ghelydt noch besnijdinge, noch voor-huyt yet, maer de nieuwe creature; ende soo veel alsser na desen Regul voortgaen, over dese sal wesen vrede ende barmhertigheyd, en over den Israël Gods. Welcke Predicatie noch in 's Gravenhage geholght is eene andere/den gen. Maert van 'tselue Jaer/op de Woordē Christi/ Marti 9. versu 49. 50. Een yegelijck sal met vyer geslouten worden, ende alle offer sal met lout gheslouten worden. Het lout is goedt; maer indien het lout onslout wordt, waer mede salmen't smaeckelijck maecken; Hebt lout in u selven, ende hebt vrede onder malcanderen. Dit alles geschiede niet goet gehooch in stilighedt/sonder dat my daer over enige moepeylighedt zp wederbarren; alleen voelde ick/dat myn krachten my alleynskens verginghen/ ende dat het geen werck en was voor my om te harderen.

Den 10en April daer aen volghende / H. Hosæus zijnde Wepnighdaghen te vozen overleden/ben ick ghegaen te hyspe banden Heer President 's Hofs van Hollandt Meester Nicolaes Cromhout, nae dat my van twee personen van qualitept was gheboodtschap / dat sijn Gd. verlangen hadde met my te sprecken/ om te hoozen wat sijn

Ed. mochte believen my te seggen of te bevelen. Sijn Ed. te vozen van mijn comste gewaerschout zynde / verwachte ende ontfingh my vrydelijck / ende my nevens hem hebbende doen sitten in sijn Salet / began my te spreken van middelen om dese Scheuringe wegh te nemen / ende de Kercke weder te vereenighen: ende alsoo de propoosten / die daer over tusschen ons bepden vielen / vele / ende als comende van een personagie van die qualiteyt / die mede als gheudele geerde Rechter inden jare 1619. Hadde geseten over de Vonnissen doe ghewesen over de Heeren Barneveld / Hogerbeets ende Grotius / oock over myn Vonnisse / my dochter Waerdigh onthouden te worden neffens 't gheen ick arm balling daer op sepde / nam ick de mense / soo haest ick van Sijn Ed. t' hups gheromen / ende mijne memorie noch versch was / tot versterckinge vande selve / alles te stellen by geschryft / soo als volgth: In't eerste incomen sepde S. Ed. dat hy blyde wag my te sien noch tamelijk wel gedaen / ende dat hy my meynde binnen te brenghen op een ander plaets / maer dat hy daer hadde twee Neven / sonder dewelcke hy my daer soude hebben gebrazcht: oock dat terstont daer pemant anders comen soude / maer als die quam soude hy my doen gaen in een ander camer / 't Welch ick moeste ten goeden neimen / sepde hy: Ick antwoorde / seer wel / ende met eenen / dat ick daer gekomen was op S. Ed. ontbieden / door sulcke en sulcke personoen / die ick S. Ed. noemde; ende dat ick / indien het S. E. nu ongeleghen ware / wel eens soude weder comen / alsoo my leedt soude sijn S. Ed. te importuneren. Neen / sepde hy / ick moet wat niet u spreken: Ick en soude u niet gekent hebben. Ten is gheen wonder myn Heer / sepde ick. want wy en hebben malcander in langh niet gesien / en wy sijn bepde oudt gheworden. Dat is waer / sepde sijn Ed. geloost dat ick alle thdt u vriendt geweest ben / ende noch genegen u dienst ende vriendschap te doen nae vermogen. Ick en wil daer niet aen twijfelen / sepde ick / ende myn Hupsbrou heeft my ghesepdt / ick weet het oock / dat myn Heer geduerende dese onse afflictie haer seer vriendelick bejeghent heeft / ende 't is een partpe van myn voedschap / dat ick by myn Heer comende hem daer voor soude bedanken. S. Ed. hier op replicerende / sepde / ick heb het gaerne gedaen / ende wil het noch doen: maer siet / wy moeten dencken ende over leggen / hoe wy dese Scheuringe best fullen upto de wegh leggen / ende wederom by een comen: Waer sijn vele / die daer na verlangen / oock groote. Ghy zijt tractabel ende tot vzyde gheneugen / hebt u in voorgaende tijden alle tydt tot vzedema kinge laten gehuycken / ende hebt vcle questien upto de wegh gelept; dit weten wy. Ghy hebt kennisse ghehadt met de principaelste in 't landt: Wy sijn oock seer oude kennisse ende seer goeds vrienden geweest. ick weet noch wel / wat de Maedts-Heer Franck ende andere deden om u met Rosco te vereenigen / ghy liet u in alles wel gheseggen / maer niet Rosco en wijsmen geen raedt / die was te hevigh. ick hebbe sijn Ex. Prins Mauritz wel gesept / dat de Maets-Heer Rosendael / Schoterbosch ende Berck-hout tot Lepden staderende van dat gheboelen waren geweest / ende dat die Disputen niet nu eerst hier in 't Landt warē begonnen / maer hadde langh geduret in verscheden plaatzen. Hier sprack

sprack ich in/segghende)sae mijn Heer/al vanden aenbaangh der reformatie/een tiken/dat vele in die poincten van reformatie seer ongerust ende geargert waren / soo datmen ons onghelyck heeft gedaen/alsinen ons heeft naeghegeven/ dat wyp die eerst op de baen hebben ghebzacht. Jaē sepde sijn Ed.al vanden aenbaangh der reformatie,maer wyp moesten nu dencken op vereeninghe/ ende sien daer toe een goede voet te ramen.Calvinus ende Melancthon sijn van verschepden gevoelen geweest/ende hebben nochtans vrede gehouden: ende Calvinus schrijft in Epistolis [in sijne brieven]aen een/mp is vergeten aen Wie/ etiam si non in omnibus conveniamus, amicisiam tamen colamus: [Hoewel dat wyp in alle dinghen niet over een en komen/ laet ons nochtans vriendtschap houden.] De saech kan wel geholpen worden(hier sprack ick weder in/ aldus)myn Heer/dese dinghen hebben wyp/ick ende andere/al voorz veel jaren gheseydt ende geschreven/ drijvende daerom op d' onderlinghe verdraeghsaemheyt op eenen bequamen voet. De voorgaende regeringhe hadde dat goet gebonden/nemende daer op verschepden resolutien/onder anderen oock de resolutie van't Jaer 1615. dien de Heer N. (desen naem verswijge ick hier om oorsaech) die my oock de bootschap gedaen heeft/ dat myn Heer de President my begeerde te sprecken/my met kennisse ende goedtbinden van u Ed. (soo Sijne E. my sepde)ter handen heeft gestelt/maer sonderlingh de Resolutie van't Jaer 1614. Ja/sepde S. Ed. 't is waer van't jaer 1614. Soodanige resolutie dan/sepde ick/ is doemaels genomen geweest/ende myn Heer de President weet/dat wyp ons daer naer gheboeght hebben / maer d' andere/soo myn Heer mede weet/hebben haer sozmelyck daer tegen geopposeert/alles tot Scheuringe gedirigeert/tot dat sp't Landt 't onderste boven hebben gestelt. Wel/sepde sijn Ed.men moet arbeiden tot vrede ende weder inde kercke comē/Goszus is nu dood. Ick hebbe Lotius(dese Lotius was ende is noch Predicant inde publycke Kerck in's Gravenhage)gevraecht/in-dien een Remonstrant/of vele/hem quamē hoorē/oock ten Avondmael wildē gaē/of hy daer mede niet soude te vredē zijn? Hy sepde ja: Maer ick sypde hem/dat is niet ghenoech/ ghy moeste(dit segghende sprepde S. Ed. bepde sijn armen van malcanderen)embrasseren. Ghy weet/ sepde sijn Ed. voort tot my/ dat het tot Nieuwegen ende Bommel al gedaen is: Daer sijn sy al weder eens met malcanderen: weet ghy dat niet? Neen ick myn Heer/sepde ick/ en mepne/dat myn Heer daer in geabuseert is. Hoe/sepde sijn S. E. Sy gaen immers al te samē weder in eene Kercke. Daer van hebbe ick niet gehoocht/sepde ick:ter contrarien/en weet ick niet anders/of Nieuwegen heeft noch een Remonstrants Predicant/Bommel mede/ende hebben op bepde plaetsen hare Godsdienstige vergaderingen noch à part/ghelyck hier ende op andere plaetsen/hoewel mogelick so groot niet. Myn Heer de President heeft mogelick hoozen spreken van Henricus Leo een Remonstrantsch Predicant eertydts tot Bommel / die mede onder de geruiteerde op 't Dox-drechtsche Synodus is gheweest: Dese hadde na't houden van't Spynodus d' Acte van Stilstand getekent/ende is nu een jaer 2. ofte 3. gele- de u met d' andere op sekere conditien vereenight / ende weder in dienst gecomen

gecomen/ eerst tot Bonniciel/ soo ick verstaet/ ende nae tot Nieuemegen.
 Dit mach myn Heer de President gehoorzt hebben/ maar van't vorder
 en weet ick niet. Hier op seyde S. Ed. evenwel men moet vereenigen/
 ghp kont daer veel in doen/ ghp heft de jaren ende d' experientie / ghp
 heft aensien/ ghp zyt altydt vreedsaem geweest / ende en zyt soo verre
 niet gegaen als andere/ als Venatorz en andere/ die ick nu soo niet noem
 men en kan. Daer was een die twijffelde/ of hp by de weder-dooopers
 wilde gaen/wie was dat? Ick weet dat niet/ seyde ick. De naem/ sey
 de S. Ed. loopt my dooy/ thooft/ ick kan daer nu niet opconen: was het
 Johannes Arnoldi? Neen/ seyde hp terstont selve/ die en was het niet.
 Neen seyde ick/ myn Heer/ Johannes Arnoldi woont r' Amsterdam/
 ende practiseert daer. 'T is waer/ seyde hp: Maer wel aen/voeghde
 zijn Ed. terstont daer by/ men moet op een goede voet dencken / om u
 volck weder inde Kercke te brenghen: Sy hebben groote kosten met
 limmeren van een Kerck ende anders: men moet niet veel van condi
 tien sprecken/ oock niet veel vergaderinghen daer over houden / maar
 slechtes inde Kerck komen / daer nae sal het hem voorts wel schicken
 (hier allegerde S. Ed. een Historie van Antigonus/ upt wien of tot
 wat epnde en weet ick niet/ende om dat ick niet en conde begrijpen/hoe
 die Historie hier ten propooste diende / heb ickse vergheten) Sepde S.
 Ed. voorts / dat tot Geneven Perrottus ende Rotanus welhadden
 willen arbeiden tot reconciliatie met de Papistē/gelyck ick/ seyde S.
 Ed. Wel wiste. Waer op S. Ed. wat stil staende/gaf my occasie ende
 tydt/om wat vredier te spreken. Soo seyde ick/ dat ick seer blijde wag
 te hoozen/ dat de Heer President soe seer gheneghen was tot den vrede
 der kercken / die de Heer Christus ons soo hooge hadoe gerecommen
 deert/ende waer van d' Apostel hadde ghesepdt / dat sonder vrede ende
 heylighedt niemand den Heere sten en soude. Dat derhalven de H.
 President seer was te prijzen over syne sonderlinge genegheyt tot
 den vrede/daer toe ick gaerne wilde brengen al wat my mogelick wag.
 Wyn Siele schrept/ seyde ick/ als ick dencke aen de scheuringhe deser
 Kercken ende der gantscher Christenheydt / ende dat my dat dochte te
 wesen een merckelyck teeken van Godes toorn over ons ende over de
 Christenheydt in't gemeyn/daer men sach/ dat die gene/principalijsck
 die Predicanten souden zijn van't Euangeliu des vredes / soo lich
 telyck malkander condamneerden en scheurden/ende dat om sake drik
 wils/ Godt weet/ hoedanige. Beza presenteerde tot Mompelgard aen
 de Lutersche dextram societas, [de rechterhandt der ghemeynschap/]
 maer de Lutersche en Wilden niet: Weder zijn daer anders geweest/die/
 wannier syse heim Beza souden hebben gepresenteert/hp en soude oock
 niet hebben gewilt. Aldus treckten teghen malkander de stock/selue
 tot vervolginge toe/daer d' een of d' ander de Meester is. ick moet
 dit seggen/ende sprecke met goeder conscientie ende kennisse van saec
 ken; Isser eenich hooplik of Serte/ soomen 't noemen wil tegenwoor
 dich onder de Christenen / die van sulck condamneren ende scheuren
 vreemt is / het zijn diemen Arminianen of Remonstranten noemt;
 Vese houden/datter weynigh artijckelen zijn noodigh ter saligheyt/

de selve oock klaer ende dypdelick in Godts woordt uytgedruckt/ende datmen / die vast houdende / in de reste wel kan ende behooft vrede te houden/ende maleander te verdragen tot stichtinge. Maer andere hevige Predicanten ende Sectarisen bedervent. Dat ick soo oordeele/mijn Heer/en is niet van huyden/noch van gisteren/maer ick heb het al van Geneven ghebracht/daer wyp te samen ghystudert hebben/men soude het niet gelooven/ebenwel is het waerachtich. Mijn Heer President vermaende terstondt van Perrot ende Rotanus / dat sy souden gemolieert hebben reconciliatie met het Pausdom/dat hebbe ick nopt gehoorzt Hier brach S. Ed. mijn propoost/seggende/ dat doch Calvin besich was geweest niet soodanighe reconciliatie/ende op seckere vergaderinge geweest was tot dien eynde. Ick sepde dat niet te weten/maer wel gelesen te hebben/ dat Calvinus mede tot Mozing was gheweest/ten tyden van Kepser Carel de vijfde / met Luther/ als aldaer seecker Rijcxdogh wierd gehouden over Lutheri saecke. Dan/sepde ick / Beza is geweest tot Poissi in Vranckrijck op seecker Colloquium [Ghespreck] aldaer ghehouden onder de minoritept van Coningh Carel de 9^m. ende dat aldaer yet van accoord of vereeniginghe met die vande Roomsche Kercke ghesprocken wierdt; maer om myn propoost (sepde ick) van Perrot/daer van u Ed. heeft vermaent / te vervolgen/mp gedenkt / eens gesien ende ghelesen te hebben seecker brief by den selven gheschreven aan wijlen Thomas van Tielt / eerst Abt St. Bernaertis/ nae Predicant tot Delft/ houdende onder andere dese woorden / *Plerique Reformatores fecerunt instar Vza temere manum admoveuntis arca Domini, in speciem ruinam minitanti;* [Vele vande Reformatours hebben al gedaen gelijck Vza/ die syne handt licheverdich floegh aende Arcke des Heeren/doese schen te willen vallen.] Hoe was dat/sepde S. Ed.verhaelt die woorden noch eens. Ick verhaeldese noch eens wel beschepdelick/ ende voeghde daer by / dat ick uyt des selven Perrotti mondt binnen Geneven wel soo veel hadde verstaen/dat hem secr mis haeghde de tameritept van sommige Reformatours/die te veel articule des Geloofs hadde gemaect/ende te hevigh waren geweest / om andere/die dit niet al toe en stonden/ of in sommighe saecken wat anders gevoelden/ te condemneren/ ende daer dooz scheuringe hadden veroorsaekt; 't welck den selven Perrot oock veroorsaekte/als ick van Geneven soude vertrekken nae Hollant/ende van hem/als van myn Meester/(Want hy tot Geneven Professor was inde Theologie) myn afschepdt gingh nemen/mp te vermanen/ingevalle ick tot den Kerken dienst gevordert wierd in myn Vaderlant/dat ick my wel wilde wachten van lichtelyck yemandt te condemneren/die mogelijck in sommige dingen wat anders mochte ghevoelen/dan ick ende myne Mede-hoe ders/ende dat ick doch seer myn oogen wilde slaen op de erste outhept der Apostolischer tyden en die de selve naest waren. Te condemneren vraeghde hier de Q. President: ja myn Heer/sepde ic/condemneren: vermaende mp oock de selve Perrot/dat ick/so veel doenelick/alletigt na der kerckē vrede soude trachten/dooz dat middel:en om mp dat wel te doen onthoude/schreef hy ter selver tijt in myn Stamboeck of *albo amicorum,*
soo.

soomen 't noemt: *Beati pacifici, quoniam sibi Dei vocabuntur: [Salich zijn de vredemakers/ want spullen kinderen Gods genoemt worden.]* Dit heb ick/mijn Heer/alle tyt onthoude/ende my vanden aenbanchinghs diensts by alle occasie daer nae gereguleert/ soo veel in my is geweest/ ende nae 't gheringh verstandt my vanden Heere gheghewezen; maer/ mynende voort te gaen/ wierdt aen de deure vande Salette gheclopt: *S. Ed.* dat hoozende/ stondt op/ ende met de gene die gheclopt hadde bupten een weynigh ghesprocken hebbende/ quam weder in 't Salet door een ander deure/ riep my stillekens/ ende bracht my in sijn Studoor/begerende/dat ick aldaer wat wilde wachten/ 't welck ontrendt een quartier uers ghedaen hebbende/ quam *S. Ed.* my weder roepen/ ende dede my nevens hem sitten als voor in 't selve Salet/ segghende/ dat de Glarges daer by hem was gheweest: Dien kenne ick wel/ sepde ick/ende zijn in voortyden goede vrienden geweest. Ten ware even wel niet goedt gheweest/ sepde *S. Ed.* dat hy gheweten hadde/ dat ghy hier waert. *Heer wel/ sepde ick/ dewyl mijn Heer de President dat so goodt vindt/ mach ick 't lyden/ maer ick en vrees sijn E. niet.* Den President/wedrom het woordt nemende op de voorgaende materie / sprach wederom van inde Kercke te komen met den Heere Advocaet Paets ende andere eerliche lieden/sonder van vele conditien te sprecken/ of vergaderingen daer op te houden/ daer by voeghende/ datmen foo alleynsieng moeste beginnen/ dan soude het voorts wel wesen/men soude nietter tyt alles beteren. Ende noch sepde *S. Ed.* Ware ick in een Stadt/daer niemand en predickt dan hem straffen/ ick soude geen swarigheyt maecken daer te gaen: Ware ick onder de Lutersche/ ende daer niemand anders en predikte/ ick soude 't selve doen. Bedenkt u op een goedt voort/ende en maeckt niet veel dispuuten of Conditien. Men moet soo veel niet dispuuten vande predestinatie ende diergelijcke dinghen onderzoeken. *Augustinus sept/Trinitatem esse credendam, non scrutandam:* [Datmen de Drievuldicheyt ghehooven moet/niet ondertasten.] Men moet maer leeren tot Godsalicheyt/liefde ende vreede. Hier verhaelde *S. Ed.* vele dispuuten/ die ghevallen waren in Spaenje onder Kepser Carel/als Franciscus primus Coninck van Brancirijch gewangen was/inde welche Duc d'Alba ende andere (sepde *S. Ed.*) Kepser Carel rieden Franciscum niet los te laten/dan met sulcke conditien/ dat hy (Carolus) mocht worden monarch vande gantsche wereldt: maer secker Bisshop riedt den Kepser Franciscum los te laten sonder eenighe conditien/ seggende/ dat dat den Kepser soude strecken tot grooten los ende eer/ende dat Franciscus alsdan niet weten en soude/ wat danckbaerheit hy den Kepser daer voort soude bewijzen/ soude hem altijdt ghehoorsaem zynde vaste vriendschap met hem houden/ende soude sich schamen voort al de werelt anders te doen: Soo de Kepser oock Franciscum niet en wilde los laten dan op harde Conditien/ Franciscus en soude die niet houden/ ende nae met den Kepser weder in oozlogh treden/ harder als te woren/gelyck oock geschiede/ daer van Durg d'Alba d'oorzaek was. Alsoo maechte het Duc d'Alba oock hier in 't Nederlant (sepde *S. Ed.*) niet den

den Cardinael van Granville, want sp bedoyde 't hier al met haer hardicheyt/ gelijck de Cardinael van Lozrainen in Vranckryck. S. Ed. voeghde hier by eenre oude Historie van seckeren raede/ die de Moeder van Octavius gaf aen haer Soon/ om sich te accommoderen met Antonius/ liever dan in ooyloghe te comen/ maer dat Octavius daer nae niet en wilde luysteren/blyvende staen op zijn recht / ende segghende/ dat Julius sijn Dom was geweest/ en hy Octavius sijn naeste Erfgenaem: waer aen S. Ed. knoopte noch een andere Historie van Ludovicus de elfde ende Carolus van Borgondien/houdende/dat Carolus Ludovico hadde geseyd/ ghy handelt nu soo hard met my/ ende voert my aldus conditord/ mi ghy my hebt in u geweld / maer ick verseeke te u/ dat het u berouwen sal/ t'welck oock alsoo geschiede/gelyck Co-mineus beschryft: want Carolus weder by de syne gherocomen zynde/ viel met een sterck Leger in Vranckryck/ende dede Ludovico de Oyologe aen/ soo geweldich/ dat hy gedroncken werdt met Carolo te spreken/ende hem te seggen/ ghy dreyghde my doe ende seydet/ dat het my berouwen soude; ghy hebt de waerheypdt geseyd/ ick bekent/ het is my berouwen. Dese bekertenisse behaeghde Carolo soo wel/ dat hy sijn volck waderom terstont upt Vranckryck voerde/ende waren te samen voortgaen als Broeders. Ick weet wel/ seyde S. Ed. dat dit werel-licke dinghen zyn/maer men kanse tot Kerckeliche saeken applicere. Wat swarigheypdt soude ghy luyden hebben by ons te comen? Gheele Legers zyn altemet wel tot hare parthpen overgegaen/waer van S. Ed. weder begon eenige Historien te verhalen: Maer ick vresende/ dat S. Ed. sich te seer vermoeden soude / ende niet van meeninghe zynde die applicatie van saecken die my in allen geval dochten weynigh ter materie te dienen/ te doen op een ander maniere / als ick mynide wel te kunnen geschieden/ verre bupten S. Ed. intentie/ badt S. Ed. my te goede te houdē/ dat ick op dit leste/van geheele Legers die overliepen/ seyde/ dat die dat deden/ beurgaens waren/of t'eenemael overwonnen en gedwongen/of Verraders geweest:ende voorts/ dat het met de Remonstranten spo niet en stondt/ dat sp dat doen souden: oock/ dat my S. Ed. Predicanten spo niet en bonden gheschelt/ dat my tot haer/ soo voortgaende lichtelyck overcomen souden/ ende dat dat derhalven soo niet geschieden en konde; S. Ed. voorts biddende/ te willen geloobē/ dat de vrede der Kercken my sonderlingh lief was/ dat ick/ by manier van spraken nacht en dagh geduerichlyck daer mede becommert was/ maer dat ick vertroude de wijsheypdt van S. Ed. soo groot te wesen/ dat hy wel wiste/ dat dat in dier voegen/ als syne Ed. dat soo in 't grog hadde voorghestelt/ niet en konde gheschieden/ al sprack hy soo/ dat ick daerom wel wensche te mogen weten(indien't myn Heer den President geliefde myn vrage ten goede te houden / ende my daer op wat te antwoorden) of syne Ed. hier van niet hadde gesprocken met syne Predicanten/ende vernomen/ of sp tot accommodatie deser geschillen waren gesint/ende indien ja/ wat voet ende middel zy haddevoorgheslagen/ op dat ick sulcx wetende daer op mochte letten / ende niet andere daer van sprueken. Want/voeghde ick daer by / indien haer E. E. souden

souden mynnen alle de Canones van haren Synodus vast te houden/ ende soo daer by te blijven/ dat w^p ons gheheel ende al daer toe souden moeten voegen/ soo was/ seyde ick/ dese Vereenigingh soo veel als onmogelyck: Want seyde ick/ onse ghemynten en sullen by haer niet kunnen ter Predicatie of ten H. Avondmael sonder hare Predicanten/ende dat die doek weder in den dienst werden ghebruykt: 't welck uwe Predicanten blijvende vast by hare Canones ende Synodale Decretē niet doen en sullen; want sp hebbense inde selve gecondemneert. Waer/ vraeghde S. Ed. Ick antwoorde/ inde Acten ende Canons of Articulen van 't Synodus van Dordrecht/ ende in de Sententie van 't Synodus teghen de selve upgheprocken/ staende achter de Canons in openbaren druck. Hoe/ vraeghde sijn Ed. zijn sp daer gecondemneert? Jae/ seyde ick/ want niet alleen en wordt der Remonstranten leere ende gevoelen aldaer veroordeelt te zijn dwalingen/ die van de waerheyde afwijcken/ ende schuylhoecken der dwalingen/ jae schadelijke ende oude dwalinghen/ wederom te voorschijn gebracht met smeedinghe van nieuwe ende diergelijcke/ maer oock worden aldaer de Remonstranten selve/ te weten/ de predicanten veroordeelt/ als lypden/ die alles alomme met ergernissen/ oneenigheden/ onrustmakingen ende beroeringen der conscientien verbult/ sware sonden tegen 't geloove/ tegen de liefde/ tegen de goede zeden/ teghen d' eenigheyt ende vrede begaan hebben/ jae de voornaemste predicanten/ die sp noemen aenlepers vande partyschappen inde Kercke/ ende leeraers der dwalinghen/ condamneren sp/ als schuldich ende overwonnen van vervalschinghe der religie/ scheuringe vande eenigheyt der Kercke/ ende van seer sware ghegheven erghernissen/ ende de gheciteerde op de Synode worden daer en boven noch veroordeelt als overwonnen van onverzagheliche hardneckigheyt etc. hun verbiedende alle Kerckeliche diensten/ astellende de selve van haer ampten/ ende onwaerdigh oorzaekende der Academischer bedieninghe/ willen oock/ dat niemand tot den Kerken-dienst toegelaten w^de/ die de leere in de Synodale bestuften verlaert weghert te onder teeken/ ende te leeren/ oock niemand van de selve inde diensten en werde behouden etc. Willen nu/ seyde ick/ de Kercken/ met de Welcke de Remonstranten haer souden vereenigen (soo mijn Heer President nae sijn vredelievendheyt gaerne sage/ ende ick selve mede/ indien het eenighsins inden Heere ende nae sijn woordt doenlyck ware/ dat weet Godt) by soodanighe Donnissen ende ordination/ op alle de welcke seer veel te segghen valt/ vast blijven houden/ sonder in 't minste eenige moderatie te ghebruycken/ soo en sie ick gheen hope tot het gene u Ed. ende ick van herten wenschen. Sijn Ed. en replieerde hier op niet/ maer/ dat daer latende/ seyde/ sp hebben hier Triglandus willen hebben/ maer dat hebben w^p tegen gehouden/ ende Strezo hebben sp (doch niet alle/ maer eenige als Rosæus) niet willen hebben/ om dat hy moderat^t was: kent ghy Strezo niet? Neen mijn Heer/ seyde ick/ maer hebbe van hem hoozen sprecken/ oock eenen brief gesien/ daer in hy soowat seydt van moderatie/ doch niet verder/ dan dat hy houdt/ dat w^p malcander niet en behoozen te schelden/ maer viene-

vriendelijck besiegenen. Indien die gene/die hem tegē zijn/dat niet verdragen willen/wat apparentie tot soodanige vereeniginge als nu ghesepdt is? S. Ed. septe hier op niet anders dan dese woorden; Rosæus is hard geweest: daer op ick repliceerde aldus: Mijn Heer/gheloost my; 't en is Rosæus alleen niet geweest: Hy was wel vry cholerijck/ende bulderde altemet meer uyt als sommige andere/maer en was de man niet/om 't stuck staende te houden: Dat heb ick dickywils aen hem bevonden. Maer sy schoopen al op een leest/l' Empereur / Lootsius / Modæus ende andere. Ghy zyt eens by Modæum geweest in secker thypn/septe S. Ed. 'T is soo/septe ick/dat gheschiede by geval/ende wp en spraerken van dese saecke niet: maer sy houden haer alsoo vreemt als Rosæus: Die en wilde my nopt groeten;d' andere en doen 't oock niet/hoewel my daer aen niet ghelegen en is / ende ick gantsch geē werck daer van en make. Daer isser ee'daer van ick het vermoeden heb/dat hy het wel soude doen/maer hy en durf niet / bysonder/ wan-neer pemand dat sien soude/om niet weersien te warden by sijn volck. Wie? Modæus:vraeghde sijn Ed. Ick antwoorde/dat ick niet geerne peman noemen en soude/nademael het maer myne giffinge was/ende niewergs toe dienen en konde: Ende septe voorts ; maer wat apparen-tie/dat die lypden souden verstaen tot eenighje draghelycke moderatie? Sp hebben haer alle te samen aende ghesepde Synodale Canones ver-bonden / ende de H. H. Staten Generael hebben de selve geaproboert ende gheratificeert. V. Ed. spreecke eens met Fabritio tot Lepden/ Henricus Arnoldi tot Delft(Plancius ende Verius zijn doodt)l' Em-pereur inden Hage/ende haers gelijcke (hier sprack de Heer President tusschen/noemende oock Trigland/ende seggende/ l' Empereur en is soo quaedt niet)ende vraage/of sy/om de Kercke te bebzedigen/ pet/hoe Weynigh het ware/ souden willen wijcken bande Sententie in 't Sp-nodus teghen de Remonstranten ghewesen?u Ed. sal sien/hoe verre sy van daer zijn/of hoe nae by/ wilden sy pet modereren en haer bryggen/ ick soude hopen wat raedt te binden;maer soo sy vast by haer beslupte ende vormissen blijven/soo en sie ick gheen middel. Hier vraeghde de Heer President/of ick geen ander middel en wiste voor te slaen? Iae/mijn Heer/septe ick/wp hebben 't al gedaen voor vele jaren/ ende be-quame middelen den Heeren Staten in geschriftse overgegevede/ als alles noch was in sijn gheheel: Hadde men die willen volgen/wp waren brypten scheuringe gebleven;maer nu is het te verre verloope. S. Ed. vraeghde/wat middelen ? Ick antwoorde/dat die stonden ghedruckt achter de Haeghsche conferentie. De Heer President septe dat niet te hebben gesien. Ick sepde/dat die nochtans neffens de ghesepde confe-rentie doorz publicke auctoriteyt vande Heeren Staten in openbare druck warē uytgegevede/houdende het advijs/dat wp op 't bevel der H. Staten van Holland gaben nae de openingh banden staet des geschils/ met aenwysinghe/soo wp meynden/ datmen malcanderen in elck ver-schilligh artijkel in vrede/tot der Kercken stichtinghe/soude kunnen verdragen; maer 't en wierd niet gebolght. D' andere wilden enc-kel een Synodus hebben/ om te comen tot decisie/ 't welck het archste middel

middel was/datmen konde bedencken in die materie/ ende in dien tijt.
 'T welck de goede Heer Advocaet Barneveld g. gedachten (sepde ick)
 wel sach / ende daerom tot het houden van een wettigh Synodus wel
 was ghenegeen/ om te comen tot accommodatie/ maar niet tot decisie/
 wel wetende ende voorsiente/ dat de decisie zynnde gheschiedt dooz par-
 tydige rechters (gelyckmen wel sagh dat de meeste hoop soude wesen)
 de saech soude worden gestelt brypten alle remedie/ ende de Kercke ghe-
 worpen in eene gewisse/ seer argerliche/schadeliche Scheuringe: maer
 men wilde nae dien goeden Heere niet lupsteren/ nam alleg ten quaet-
 sten/ verdoegende syne goede ende heplsame meninge. De Heere Pre-
 sident sepde/ dat niet alleen d' onse/ maar oock d' uptheemsche/ Duyts-
 sche/ Fransche/ Enghelsche/ Geneefscche ende andere Theologanten
 alles hadde helpen toestemmen. 'T is waer/ sepde ick/ maar d' onse en
 zyn niet nae behoozen gehooxt gewest: De klokke was al te vozen ge-
 gotten. Men wilde en quam by een/ om ons te condemnen: Sy qua-
 men al van Hups/ immers die van Geneven/ met brieven van Cred-
 entie/ die dat voorzinen claeerlick mede brachten: Men wilde oock
 geen andere uptheemsche op het Synodus hebben/ dan sulcke/ die daer
 in met onse partyen t' eenemael coresponden den. Maer te Geneven
 nochtans/ sepde S. Ed. (ick en weet niet/ of my is vergheten op wat
 propoost) als wy te Geneven waren / strafte men de sonden dapper.

'T is soo/ sepde ick/ ende men dede goede vermaninghen/ soo veel dat
 aengaert. Sy deden daer/gelyck hier/ alwaer ick gelooeve/ dat sy de son-
 den wel straffen/ ende 't is noodigh/ dat het geschiede/ bysonder in dese
 onse soo verdoevene tyden / ende datmen op de Godsaligheyt hard
 dringe. Maer hoe doen sy dat? Sy en legghen de fundamenten niet/ die
 daer toe dienen/ om de lypden daer in met crachtighe argumenten te o-
 vertuygen/ ende tot de Godsaligheyt deg levens te bewegen/ jaer sto-
 ten de selve genoegh om verre. Want indien Godt almachtigh alleg
 onvermydelick besloten heeft/ hoe het wesen moet en wesen sal / ende
 den mensch om moghelyck is yet te doen of te laten teghen soodanich be-
 slupt/ maar 't selve in alles nootsaerckelick volgen moet / 't welck het
 fundament is aller harer leeringen; wat heeft dan het straffen der son-
 den/ hoe ernstich het geschiedt/ te beduyden by die lypden/ die soodani-
 ghe fundamenten legghen? Dooz waer/ mijn Heer/ die de saecke wel in
 siet/ moet oordeelen/ dat hare Predicatiën ten aensien van 't verhaelde
 fundamenteen d' eene/ ende hare vermaninghen om 't quaedt te laten
 ende 't goet te doen aen de andere zyde / doorgaens sijn mete Contradi-
 ctiones. Ick ben eeng by geval alhier in de grote Kercke van 's Gra-
 venhage gecomen in een Avond-Predicatie/ ende hoochte een stuck van-
 de selve/ in de welche de Predicant/ die het was/ den volcke sekere lee-
 ringe voordroegh uyt syne Text/ die soodanich was/ datse my gansch
 niet en behaeghe/ als strijdbende (soo my doch) tegen de waerheit/ ende
 diende/ om de vermaninghe/ die hy daer nae dede tot beterhinghe deg le-
 vens/ hoewel sober genoegh/ t' eenemael om te stoten by die ghene / die
 wel konden begrijpen ende insien 't gene hy sepde: Ende ick weet/ dat
 onse lypden inde Kercke comende/ ende sulcke Predicatiën hoozende/ seer

seer daer in sondē geargert zijn ende weder ter Kerchen uytgaen. Ick hooze oock wel wat altemet / sepde S. Ed. dat my niet en behaeght. Ich gheloof dat wel/mijn Heer /sepde ick/ maar onse lupden/die beter onderwesen warden/en hebben geen lust te gaen daermen soo leert/ende ten exemplē/ tot een fundament lept een absolute ongeconditioneerde Predestinatie des eenen ten leven/des anderen ter dood. Wat goet kunnen daer op bouwen/ende hoe kannen / dat fundament eens ghelept zynde / de lieden beweghen haers selfs saligheyt te wercken niet vreesen ende beven / soo d' Apostel vermaent? Hier op sepde de Heer President,tot my aldus; Maer ick moet u wat seggen/ick soude u raden u niet meer alsoo te laten beweghen tot predicken: Daer zijn oock geen geringe personen/die't niet wel en neinen: Men komt u hoozen van alle canten/van Lepdē/van Rotterdam ende van elders/de schippen ende Wagens vol volcy: Men sprecketter al veel van/ meer dan ghy meent. Ghy zigt oude:ghy kont het wel excuseren. Hier op antwoorde ick; 'T is waer/mijn Heer/ ick hebbe eene reyse twee of drie gepredict/ niet uyt groote genegentheyt/die ick daer toe/mijnenthalven/ hadde/ maer ter ernstiger begheerte van verschepden ende treffelycke lupden/ oock enighsing ter noot/om dat/als ick dat dede/ de ordinarise predicanten niet by der handt en waren. Oock weet ick seer wel/ dat ick niet alleen oude/ oock onbequaem ben door ghebyerk van genoechsame krachten ende belemmeringhe in mijn uptspraak/door 't verlies sommiger tanden/eben wel en hebbe ick het niet pretys kunnen weyperen/ sonder merckeliche onstichtinge/hebbende de memoerie/God los/ noch tamelijk/ende als ick het soude doen/en hebbe ick de trompette niet geblasen/om 't volck by een te roepen(hier interloqueerde S. E. dat weet of geloove ick wel)/weet oock met/ wie datter geweest of niet geweest en sijn; want ick en ken de lupden niet/oock nauwelijc de gene/die ordinaris in onse Kerche comen. De Heer Advocaet Paets heist my gesepdt/datter waren in mijne laesie predicatie drie of vier zynner vrienden van Lepden. Wat sp hier te doen hadden/ende waerom sp quamen is my onbekent. Ebenwel en moet mijn Heer niet vreemt vinden/ dat de lupden ghenegen zyn de stemme van hare oude Leeraers/die sp weten soo vele Jaren haer getrouwelijc inden woerde Gods gedient te hebben/altmet noch eens te hoozen: oock bekenne ick gheerne/ dat myne affectie ende liefsde tot de selve soo niet en is verstorven/ dat ick haer 't selve in soodanige gheleghentheyt altydt soude hebben connen weyperen. Maer/mijn Heere/wat heeftmen op mijn predicatie te seggen? waerom wilmen die min lyden van my als van andere/ leerende de selve leere/die ick leere/hebbe ick yet quaets geleert? uwe Ed. sepde ter stont/datmen de lupden behoorde te predicken tot een Godsaligh leue: Dit hebbe ick gedaet. ick en hebbe de verschillen in mijn predicatie niet verhandelt/niemand gescholden/gelastert of gesindadicht/ oock tot vrede gepredict: Wat misdoe ick daer mede? 'T is waer/sepde de Heer President / maer ghy weet / datmen u hier soo laet(hier mommelde S. Ed.een woort of twee binnens mondts/ dat ick niet wel en verstant/immers my dochte/dat hy wat sepde van conniventie / daer

op ick voort seyde) ick weet wel hoe ick hier ben/ick gat esf staen langhs de straten opentlick/steunende op't getuygenisse mijner goeder conseintie/ en dat hier ter plaatse selve/daer de ludde woonen/die het my gedaen hebben/wat heeft men op my te seggen? Men heeft my groot ongelijk gedaen. Ick hebbe hier gearbecht als een Ezel/groot ende cleynne by dage ende by nachte ten dienste staende nae mijn beroep/mijn selven niet sparende. Is pewerg elders onenighedt ende sware twist gheweest inde Kercken/men heeft my gebrypckt ende gesonden/ dan hier/ dan daer/om dien twist te lissen ende weghe te leggen/ende hebbe de eenighedt en vrede der maten betracht/dat mijn Heer de President selve my terstont daer van eē loffelick getuygenisse gaf. Tot een loon hebbe ick in't epnde niet weghe gedragē vande menschen/selue die ick gedient/ ende eenige/die ick alle ende groote vrientschap bewesen hadde/van alderhande spijt/quellinge ende verdriet. Ick hebbe het alles verdachten ende al over my laten gaen/om dese Gemeynete in ruste te houdē. Mijn Heer weet het/als Ouderlingh synde geweest/ oock inde beswaerlycke tiden. Die my behoorden te troosten/de hant te bieden ende voor te staen/hebben soo haest sy sagen/dat de kansse keerde/ de hant van my afgetogen/verlaten/ende haer soo tegen my gedraghen/dat ick my ghedwongen vont te Lande upp te gaen/merkiende/dat men my stont nae lyf en leven/ om my te salveren in Upanden lant/gelyck David onder de Philisteen, daer ick my (zijnde niet notoir onrecht upp mijn Vaderlant ghebannen) soo oprechtelyck in alles/ oock in't gheen tot naadel mijns Vaderlants ende de Regenten van dien hadde moghen strecken/ hebbe gedraghen / dat geen mensch ter Werelt machtigh is my pewerg in/jae in't alderminste/te achterhalen/waer tegen ick wel ludden kenne/die/Wanneer sy soo waren getenteert geweest als ick/ende hun ware aengeboden/ dat my aengeboden is gheweest/ sy wel eenen anderen tourg souden hebben genomen. Dit hebbe ick/ Godt los/niet gedaen/ maer hebbe mijnen vinger/gelyckse heel gewonden was/heel ontwondē. Ben weder in't Lant getocomen/op Godts genade ende 't getuygenisse mijner conscientie/ en wachte alsnoch/of remant/wie hy zy/my van't geen ick voor of in mijnen ballingheschap/of oock nae mijne Wedercomste gedaen hebbe/pet soude weten te laste te leggen. Ick segh alsnoch/mijn Heer/men heeft my groot ongelijk gedaen/doch niet my alleen/maer benefens my noch veel andere vrouwe Leeraren/diemen upp hare diensten verstooten ende wreedelick met vrou ende kinderen langhs den Dijck heeft gejaeght en heftigh vervolght. Dese lijtme nu nochtans/ende laetse by conniventie of anders predicken; waerom wilmen 't soo qualijck(soo ick upp mijns Heeren woordien mercke) van my lydē/daarentusschen spreektmen nu van Weder ter Kercken te comen sonder eenigh besprek of conditie. Meynt mijn Heer de President niet/dat het een stuck is van conscientie/sich soo plotselick weder te voeghen tot de ghemeynschap van eene onsupbere/ dwalende Kercke/ ghelyck ick dese Publyche houde/ ende die boven dien noch schuldigh is aen openbare scheuringhe/ sware ende bittere vervolginghen teghen hare vroueden/aen soo schrikkeliche argernisse/die de Papisten ende 't Pausdom dage,

dagelijc met menschten doet toenemen onder ons? Mijn Heer de President latende de rest varen/vattede dit laetste/ende sepde/ dat hy onlanx D. Vossium Professor t' Amsterdam hadde gesproochien ende hem gheseydt/ verwondert te zijn/ dat lypden van verstandt verbielen tot eene soo botte Religie / als is de Papistische / ende dat Vossius daer op hadde gheseydt/dat on se oneenigheden daer van oorsaerke waren. Dat is waer/sepde ick/mijn Heer/ten deel/ ende die oorsaek sijn van onse oneenighedt/ zijn niet een daer van oorsaek; maer is oock waer/ dat de Papisten dapper gestijft worden met sommighe seer agerlycke Leer-pointe/biemen inde Publycque Gerefommeerde Kerck de dryft:en bysonder/datmen daer in weder gaet invoeren sommige te vozen by de Reformatie verwoorpene ende verfoepde maximien/ als van menschelycke Schriften te veel authoritepts toe te schryven/en de lypden met het werelijcke swaert te verfolgen/ om saecten van Religie/ gelijck de Papisten doen/die daer door dapper gestijft worden in haer doen. Hier mede sweegh ick/tot dat de Heer President/mede een wegnigh gesweghe hebbende/sepde/ Ghp moet dencken/ dat de Republyck u Moeder is/ ende dat de kinderē schuldigh zyn al vry wat te verdagen/en evenwel de selve lief te hebben/ende te beminnen als haer Moeder. Mijn Heer/sepde ick/ u Ed. sepdt seer wel / ick doe oock soo/ vergheve ende verghete ende verdgaghe alles seer gaerne: Hoewel het bedreven quaet niet de Moeder / de Republycque/ te wachten is/ maer de quade kinderen/die de Republycque hare Moeder niet gewelt overvallen ende met voeten ghetreden hebben: Ende dese sijn geweest sommighe Nutyns ende hevighe Predicanten. Hier vraeghde S. Ed. of de Remonstrantsche Predicanten noch sterck waren in ghetale. Iae/mijn Heer/sepde ick/ende hebben noch vele tresselijcke ghemeynten. Maer/sepde S. Ed. de oude sterken allenerkens/ hebt ghp al jonge Studenten? Ia/sepde ick/daer sijn verscheden Jonge lypden onderhouden/om in plaetse van de Oude ghebruyck te worden/die oock soo worden opghevoert/ dat zp/te manne ghecomen zynnde / den vrededer Kercken niet en sullen laten nae te jaghen/Wanneer sp sullen sien/ dat de behoozliche onderlinge vreedsaenheyt plaets gegeven sal worden/ soo wel als die nu leven. Hier toe moetmen arbeiden/ende ghp voort al/sepde S. Ed. het wort voornamentlyck van u verwacht. Dat wil ick doen/sepde ick/mijn Heer/nae vermoegen. Maer ick en weet dat niet te doen / wet alsoo 't volck inde Publycke Kerck te doen kommen/als uw Ed. thans voorsloegh;daer moet al een ander voet gheraemt worden/daer toe u Ed. wel sal doen / te vernimen wat de Publycque Predicanten seggen van hare Synodale Canones of Sententie/of sp daer by ' eenemaal soude willen blijven/ op datmen dat wetende zyn conscientie daer na mach rechten. Maer vraeghde S. Ed. daer op/is hier in conscientie gelegē? Soude het niet/mijn Heer/sepde ick/ soude daer geen conscientie in gelegen zyn? Souden de goede lypden in dese sake soo veel geleden hebben en uptgestaen ware het niet een werck van conscientie? Daer zyn eenige onder u sepde S. Ed. soo precijs/dat sp geen Dienst-boden willē hebben/die niet ons ter kercke gaen. Ick/ ver-

vermerkende / op wie S. Ed. dese pygle schoot / ende goede kennisse hebende vande gelegenheit dier saeck / sepde / dat dat zyn Ed. niet wel en was gerapporteert / met verclaringe nae waerheyt / hoe het daer mede gelegen was: Daer op S. Ed. sepde wel te gelooven / dat hier ende daer quade rapporten wierden gedaen. Ende alsoo onse propoosten langhe hadden geduert / ende het geheel doncker wiert inden avondt / stondt S. Ed. op / my vermanende / dat ick doch wilde dencken op een bequaem middel tot vrede / verclarende S. Ed. 't selve mede te sullen doen. Ick nam dat aen / ende sepde niet te sullen laten wederom by S. Ed. te verschijnen / als de selve my soude ontbieden / ende daer op te sullen wachten: waer op ick S. Ed. gantsch erbiedelick en dienstelick bedankende met myne onderdanige recommendatie in zyn goede gracie / nam myn affschepdt / om na hups te gaen. S. Ed. wilde my te hups doen lepden / alsoo het tamelijk dupster was / maer ick wilde dat niet lyden / daer op S. Ed. my geleydende over sijn plaets tot bumpten de deure op straat / schepde van my / soo my doch / gantsch vriendelijck.

Den 13. Apzilis daer nae / wesende den tweeden Paschdag / hebende doen by een conuenie Predicanten met d' Opstienders of Oudelingen ende Diaconen der Remonstrantscher Gemeynete / nessens enige Suppoosten vanden Hove / mannen van qualiteyt / verhaelde ick de selve sommierlick (onder belofte / die ick te vozen stipuleerde / van alles stil te houden / sonder 't selve peinant anders te communiceren) de voorverhaelde propoosten geballen tusschen den Ed. Heere President vanden Hove van Holland en my / aengaende de gemelde vereeniginge ende bevrediginghe / om te hoozen / wat hare E. E. daer van docht: ende of sp meynden / dat daer in van onse zyde voor alsnoch pet verder was te doen / of gedaen conde wozden. Sy bedankten my ende approbeerden myn segghen in alles / verclarende / dat sy seer nae den Vrede met de publycie Gerefiformeerde Kercke verlanghden / ende Godt den Heere vierighlijck daerom baden / maer dat die op soo een losse voet / als de Heer President hadde voorgeslagen / niet te treffen en was niet een goede conscientie / maer dat sy / wanmeer de Contraremonstranten souden verklaren te willen verstaen / tot behoozliche ende billiche onderlinge verdraeghsaemheyt / niet totten vrede gaen / maer loopen souden. De selve saeck hebbe ick noch (onder gelijcke stipulatie van swijghen) op seckere Vergaderinge der Directeuren onser Societeyt ende andere vande selve extraordinaris by een geroepen ende aldaer vergaderde vroederen aengedient / ende gelijcke antwoort bekomien.

Inde maent Julius des selven Jaers / alsoo S. Hoogheypdt myn Heere den Prins van Oranjen te velde gingh / ende ten alghemeyn Biddagh ultipt geschriven was dooz 't gantsche Lant tegé den 22^{en}. der selver maent / wierdt ick wederom seer geimpoztueert vande Predicante / Opstienders / Diaconen en andere om op den Biddagh de predicatione te willen doen: ende hoewel ick myn beste dede / om my daer van te excuseren / soo van wegen de voorverhaelde propoosten des Heeren Presidents / aengaende myn predicken / als van wegen myn oumacht niet voorsegginge / dat / indien ick 't dede / ick my soo ghevoelde / dat ick

ick daer in soude blijven steecken / 't en conde niet helpen / ende meyneden eenighe/ dat het geen ick sepde van mijn onmacht/maer gemaecte excusen waren:maer dat de vzeese/van daer over by de Oberighed in swaricheyt te gheraechten/ 't meest was/ dat my teghenhiel/hoewel ick dat niet soo condt en sepde ;daer by voerde /dat ick soo clepnhertich niet en behoozde te wesen over eene soo heylighc /stichtelycke saecke/te min/om dat zp wel wisten/dat ick vande Heeren niet te vreesen en hadde/ende dat onder de selvige eenige waren/die voor haer genomen hadden my te comen hoorzen/indien ick predicte. Om dan dien argerenis / die ick sach daer upt by vele te sullen ontstaen / indien ick pretijds bleve wepgeren/voor te comen/nam ick het ten laetsten aen/ en predicte op den selven Biddagh upt den propheet Michea, c.b. v. 1.2. 3.4.5.6.7.8. Hoort doch wat de Heere leydt, maect u op &c. Inde sterck komende om te predicken/bond ick 't volck soo op malkander gepackt/ende de Kercke soo vol gestopt/sonder eenighe lucht of tocht/dooz dien daer geen open glasen en waren / dat my in 't opgaen vande deure een seer benaude locht / dooz dien het heel bangh weer was/ om 't herte sloegh; dan op stoel synde/ ende doende den Psalm zingen / gingh die banghheyt/ soo my docht/over/soo dat ick in dit werck voorz ginck. Maer synde meer als over de helft vande predicatie/ ende terwijlen de Diaconen noch waren in't collecteren vande Nelmoessen/ voelde ick dat my de crachten allepnskens begaven. Ick ginck evenwel voorz/ tot dat my de crachten al heel begaven/ende my deden seggen tot het volck / nedersyjgende inde Predickstoel op het zitten; Ick en kan niet meer:daer mede ick voort in flauwe viel heel van mijn selven / soo dat een pder meynide ick was doodt/met groot gerdep/ schreyen ende verflagenheyt van 't volck/ 't welck ick evenwel niet en hoorde noch en sach. Eenige dzingende door 't volck liepen met groote verbaestheyt aen den Predickstoel/ontserten den my/ende gaven my een lepel oft twee aqua vita, haestigh gehaelt upt de naeste Apotheerque:daer mede soo bequam ick allepnskens/zoo dat ick dat getier ende rumoer des volx beginnende te hoorze wupsde ick met de handt/om te thoonen/dat ick noch leefde/ende tot stilte. Indien stant ontrent een quartier uers gheweest zynde/gaf my Godt de Heer wederom soo veel crachts/dat ick de predicatie op het jupste pointe/daer ick die hadde gelaten/herbattede/ende voorts de geheele actie/met tamelycke cracht ende sterckheyt/by sonder in 't gebedt/ 't eenemael volvoerde/ tot groote blijschap des volcks/ eenighe van de welcke my vanden Predickstoel waernamen / ende leyden tot in 't naeste hups by een goedt vper/ende op een goedt bedde/tot dat ick voorts 't eenemael was gherocomen tot myn vooyighe staet/ende twee of drie uren daer na met goed geselschap naer hups gingh/Godt lobende ende danckende. Dit en meriteert niet alhier aengeteekent te worden/ende en soude oock niet geschijot sijn/ten ware 't geen na gheschiedt is/ende nu sal worden verhaelt.

Den vierden dagh daer nae/wesende den 25.der selver maendt Iulius/sijn twee predicanter vande Publycke Contra-remonstrantsche Kerck/te weten Lotius ende Modzeus/met twee van hare Ouderlingen/

ghen / verschenen inde volle vergaderinghe vande Ed. ende Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt / dooz last/ soo sy verclaerden/van haren Kercken-raet: ende hebberde van te vo- ren(soo eenige daer na seyden Wel te weten) eenige Heeren/die zy meyn- den hare partij met meerder pver toe ghedaen te zyn als andere / ghe- spvoorken ende van hare comste ende last gepreadverteert om wel daer op te passen. Lotius die voor een groot Grateur ene Sweter gehou- den wort/ dede het woort/sonder dat pemant van d'andere pet sprack. Hare klachte was over het predicken van Johannes Wtenbogaert/ niet over pet/dat hy qualyck mocht hebben ghelyert / maer alleen hier over/ dat (seyde hy/ zo o my daer na van goeder hand is verhaelt) onsen afgesloofden Antagonist/die geproscibeert is als gecommitteert heb- bende Crimen Læsæ Majestatis divinæ & humaiæ, [Crimen van Lese Majestept Goddeliche en Menscheliche/ een verlepder/niet te vreden zynde/ datmen hem upt gracie liet gaen en staen/noch so stout was/ dat hy dorste openlyck predicken / tot groote dzoefheydt van vele vrouwe lidimaten ende schapen Jesu Chrsiti / die daer over tot inden Hemel (dit segghende / soegh hy de blicken op ten Hemelwaert) schrypden ende weenden: een zaech van sulcken gewichte ende gewolgh/ dat/ ten ware hare Ed. Groot Mo.daer tegen promptelick ordze stel- den/de Gerefommeerde Kercke aldaer geschapen was niet alleen groote afbreuck te lyden/maer oock metter tyd in confusie te geraecken. Dat is 't gheen dat ick van haer lippen aendienen van goederhandt hebbe verstaen / sonder de conclusie of het versoek pertinentelyck of seecker te weten/ alsoo eenighe segghen/dat dat was alleenelyck in 't generael/ dat daer tegen ordze mochte ghestelt worden; andere in specie (in't hys sondere/) dat de Sententie van bannissement teghen my ghegeven/ mochte worden ter executie gestelt. Na vele dispupten ende debatten onder de Heeren/ sommige vande welche seer tegen my waren op ghe- maeckt/ andere my Wel ghewogen / eene van dese seggende/dat de Pre- dictanten/ den welcken dat ick seer indē weech was ende te lange leesde/ behoozden veel eer te versoecken / dat my het predicken niet verboden maer geboden mocht worden/ op hope om my dooz het veel predicken te eer quijt te zyn/ naedemael men verstandt / dat ick my selven inde laet sie predicatie by na dood ghepredickt hadde/ wierdt openlick met meerderheit van stemmen geresolveert (hoewel eenige Heere meynde/ dat de stemmen niet wel gercolligert en waren) datmen my het predic- ken soude verbieden/ simpelick/ sonder pene daer by te settien/ soo som- mighe my rapporteerden/ soo andere seyden/ op pene van ghesrafft te worden als na de Placcaten. Daer in't laetste wierdt my gheseyt/ dat de Motul in't Prothorol aengeteekent van woordt tot woordt lypdt/ „ als volght : Is verstaen erde geresolveert/ dat Johanni Wtenb- gaert van wegen hare Ed. Groot Mog. sal wordē gelast ende bevo- len sich voorzaen met het Predikkempt niet te bemoejen/ maer sich „ in stilte te houden/op pene/ als wederhooyigh te worden gestraft.

Dese Resolutie wierdt daer na by velen verstaen merkelick te die- nen tot myn voordeel / mittdien in effecte / soo die oopdeelden / myn voort

voorgaende bannissement by de volle vergaderinge vande Heere State van Hollandt ende West-vrieslant wiert te niet ghedaen ende ick toesghelaten hyt in't Landt te mogen woonen. Evenwel en wiert dese Acte of Resolutie my nopt gheinsinueert / of opt eenigh verbodt van Predicken gedaen. d' Oorzaech is my onbekent. Eenige sepden/dat de Predicanten met hare clachten over myne Predicatie haer selven ende hare gemeente groote schande ende oneer hadden aenghedaen/my daer tegen eere/vertoonende soo openlyck de bree se/die zy hadden voort het Predicken van myn arm oud man/dien zy hadden genoemt/haren afghelooft den Antagonist meer als andere. Andere sepden/dat veel Heeren groot mishagen hadden in de vinnige bitterheid/die sp/die inden Hage vreemt waren ende van myne diensten de Kercke ende de Lande voormaels gedaen/ tegen my thoonden/niet anders doende daermede/dan d'oude wonderen 's Lants/tot haer eygen schande weder op te crachten. Andere sepden / datmen my het Predicthen voorstaen niet en behoeft te verbieden / ende dat het belachelyck ware sulcx te doen/ naedemael myne Jaren/synde diep in't een-en-tachtentichste/ende de doodelijke standt / die my daer over in myne laetste Predicatie toegestomen was/ by gebreke van krachten / my 't selve genoegh verboodt. Andere sepden/dat die resolutie niet en was volcomelijck genoimen/ende dat de Heer Raedt Pensionaris Catz hadde geconcilieert en de gesepde Notul aengeteekent/sonder de voia stemmen eerst wel getelt ende de selve eerst behoorlyck geresumeert te hebben/ende dat/indien S. E. de Acte als resolutie noch eens hadde opgelesen / gelijck moeste geschieden naer ghewoonte / eersten my d' interdictie soude hebben connen doen / daer over hyt noch vele dispupten onder de Heeren souden zyn ghevallen / ende dat de voornoemde Heer Catz / dat voorsiene/ best hadde ghevonden / hoe wel hy de Kerck / niet my / seet gunstich was/ de gesepde Acte of resolutie niet te resumeren/ maer de saecke te laten streecken. Ick evenwel dit niet wetende/ende denckende / dat de gesepde resolutie my noch soude worden geinsinueert/ende d' interdictie van't vorder predicke aē my gedaē/volgens de selve dooz een Deurwaerder/hiel my gedueriglick in hys dooz dē dagh/ op dat dē Deurwaerder comende my immer niet missē en soude/ ende ick hem alsdan mocht geben dese volgende schrifstelijcke Antwoordte/om de selve haer Ed. Gr. M. by forme van relatie dooz dē selve overgelevert te wordē.

Ich bedank hare Ed. Groot Mog. alderonderdanichst : Dese interdictie sal my dienen tot wettighe excuse by die goede luyden / die my / doch upt een goede Christelijcke pver / altemet tot Predicken hebbē geperst/niet tegenstaende/ick hen wel ernstelijck hebbe verclaert/dat myne hooge Jaren(die boven de tachtentich gaen)ē onmacht(onlangs openbaer gebleecken) my het predicke self genoech verbieden: Evenwel hebben die personen/die over myn predicken aen hare Ed. Groot Mog. hebben gheklaeght/in sulcker forme als 't gherucht gaet de selve clachten geschiedt te zyn / hare Ed. Groot Mog. geabuseert / ende my groot ongelijck gedaen; 't welck

,,wensche hare Ed. Groot Mog. oock in presentie vande voorgaende
,,Clagers lebendich te mogen vertoonen.

Hare Ed. G. Mog. aller Gotmoedighste Onderdaen ende Dienaar.

Iohannes Wtenbogaert.

Maer den Deurwaerder en is my nopt verschenen/ende is d' voorz-
interdicte noch aen myn persoon noch aen myn hups opt ghedaen/
tot op dese ure dat ick dit schryve/ 't welck is den 13. Meij 1638. het
82e Jaer myns Ouderdoms.

Danck-leggingh ende Ghebedt des Autheurs/ gheduerende sijn uperlandigheyt.

Aller-hooghste Godt / hemelsche Vader : Ick danck ende
love uwen H. Naem/ dat ghp my^a van myne kint sche da-
gen af/tot op dese upze/soo genadelijck zijt by gheweest/my
verlossende/meer als eens/^b upt den Kupl der Leeuwen/
dat is/van vele groote gebaerlicheyden/daer mede ick dijkwilg
was omcengelt eude besprongen/mp oock bezijdende menighael
voor den ^c Strick des lagers, ^d mijn voeten stellende op een steenrot-
^d ze/oock somwijlen ^e d. n strick verscheurende, ende my losmakende,
^f Maer voor al danck ick uwe goedigheyt/ voor uwe Geestlijcke
^g zegeningen,dat ghp my^{zijnde}^g op den wegh der sondaren,^h na den
rijckdom uwer goederierenheydt, verdraeghsaemhelyt, ende lanck-
moedigheyt, geroepen hebti tot bekeeringe,ende i lust ghegeven tot
ⁱ Psal. 1. 2. uwe Wet, om daer van te spreken dagh ende nacht, mp dooz uwen
Gheest wel doende verstaen ende inscherpende/ dat die gene die u-
wen roep niet en achten / maer inden wegh der sondaren voort en-
de voort gaen/haer selven met ^k hertneckigheyt ende een onbekeer-
lick herte, een schat des toorns versamelen tegen de dage des toorns,
^l en ontdeckinge uwes Rechiveerdige Oordeels, daer inne ghp/ sto-
tende verbolgentheydt ende toorn, verdriet ende benauwheydt, over alle
¹ Psal. 62. 13. sielen der menschen die quaet wercken, ^l een yder sult vergelden nae
² Apo. 20. 13. sijne wercken, boende ^m vergaen den wegh der godtlosen, en die ver-
³ stroyende als kaf dat verstroyt wert van de Wint, de selve af wijsende
⁴ upto u gerichte, verstoten deupt de vergaderingh der rechiveerdigen,
⁵ o apo. 22. 15. en ⁿ haer deel settende met den ongetrouwé, ende ^o die de leugen lief
⁶ ghe-
^p Rom. 3. hebben, ende doen. Daerenvoven hebt ghp my^{die}/ gelijcht ^p alle
⁷ andere / ghesondight hadde/ ende verhindert was te komen tot uwe
⁸ 21. 22. 24. Heerlickheydt, uwe ^q rechiveerdigheyt geopenbaert door den ghe-
⁹ 25. 26. 27. loove

loove Iesu Christi, tot allen ende over allen die ghelooven, my om niet rechtveerdigende, uyt uwe genade, door de versoeninghe in Iesu Christo geschiedt, den welcken ghy hebt voorgestelt tot versoeninge ende vergevinge der voorleden sonden, d'or het gheloove in sijnen Bloede, op dat ghy rechtveerdigh maecket die uyt den gelooeve Iesu is, ende alsoo alle roem uytsluytet door de wet des gheloofs, r macht ^r ^t ^s ^z ^o ^{Joa. 1.12.}
ghevende den genen die uwen Sone, ('t licht der menschen dat inde ^{Joa. 1.9.}
duysternis schijnt, ende van de werelt niet en is gekent gheweest, al ist ^{10.}
dat hy de Werelt ghemaect heeft) aennemen, ende in sijnen Naem ^t ^{Gal. 4.6.}
ghloooven, uwe Kinderen te werden, uytscendende in hunne herte den ^{Rom. 8. 15.}
Geest uws Soons, door den welcken sy tot u, O groote Godt/der-
ren roepen/Abba, O Vader. Over alle dese/ende meer andere/ uwe/
soo rhcke/onverdiende/ over groote / ghenaden ende welbaden / my
van u/o Vader/in Iesu Christo/geschiedt/ende blysonder mede dat
ghy ^v my gegeven hebt inde saecke Christi, niet alleen in hem te ge- ^v ^{Phi. 1. 29.}
loozen, maet oock te lijden, wil ick u / O mijn Godt altoos ende
euwelijck loben / p'hsen ende dancken / middien inde droefheypdt
(daer in ick my tegenwoordigh vinde/* na den uytelijcken mensche ^x ^{2. Cor. 4.}
die verderft, dewyl de innerlijcke van dage te dage vernieuwt wordt) ^{16.}
met vrolycken gemoede singende: Dancket God nu openlijk, Hy ^y ^{Ps. 136.1.}
is doch leer vriendelick, want sijn groote goedigheydt, Geduerd in der
eewigheydt.

Hu bidt ick u/mijn Godt/lieve Hemelsche Vader / dat ghy dese
uwe goedigheypdt/om des selven Iesu Christi/uwes alder-liessten
Soons wille / vorder ende vorder over my / arme ellendighe
mensche/ upthegden wilt/ my/ in alles / regeerende ende stierende
naer uwen wille. Verleent my ^a gedult ende lydtsaemheyp/ oock
in lydeng p'hn ghehoorsaemallesins te zyn/op dat ick niet ^b klepn-
moedigh en werde / of dooz de ^c swaerte van't Krups niet en be- ^{5.6.}
zwijcke/maer ^d midden in't lydhen vast staen op u/ Ghy ^e stercke God,
die ^f niet en verlaet die hen op u verlaten / in't Krups ^g haer rust/
in't ^h lydhen haer verblyden soeken/ ende ⁱ u in alles dancken / op
dat ick epndelijck ^k d' overwinninge verkrijge/in hem, die ons ^l ver-
sterckt, ende door den welcken wy alles vermoghen, Iesu Christi on- ^{3.3.}
sen Heere.

Plant uwe ^m Godlijcke vrees hoe langher hoe dieper in mijn
herte/op dat ⁿ ick oprechtelijck voor u wandele / ende in ^o alle mijn
gaen ende staen doen en laren/u/ende u Hepligh Gebodt/ alle tijdt
voor oogen hebbe/ ende alsoo ^p 't willen ende volbrengen dooz u Ge- ^{1.2.}
^{31.} ^p Philip. 1. ^{13.}

Hy hij nade

^z Mat. 26.
^{39.}
^a Act. 22.14.
^{10.}
^b Luce 21.
^c 2. Thes. 1.4.
^d Act. 1.3. 4.
^e b. Cor. 4.8.
^f c. Ps. 40. 13.
^g d. Ps. 23. 4.
^h e. Mey 9.32
ⁱ f. Heb. 13.
^j g. Matt. 11.
^{29.}
^h b. Rom. 5.3
ⁱ i. Thes. 5.
^{18.}
^k j. Joan. 16.
^l k. Phil. 4. 13
^m l. Tere. 32.
^{39.40.}
ⁿ m. Gene. 17.
^o l. Cor. 10.
^p Philip. 1.

naade verkregen hebbende/^q mijns selfs saligheydt in vreesen ende be-
 t ^c Jac. 1. 17. ven wercke. ^b Vader der lichten, van den welcken alle goede ga-
 ven komen , ^d verlicht doch meer ende meer d' oogen mijns ver-
 standts, neemt van de selve wech de schille der onwetenheyt/ en-
 de ^e vlies des onverstandts / dat noch in my mach overigh zijn/
 op dat ick / dooz onwetenheyt / schemerende / my teghens uwe
 waerheyt / met woordt of werck / niet en vergriype of misdoe/
 licht duysternis, duysternis licht noemende, soo velen ghebeurt/ ende
 mij mede ghebeuren mochte / indien ghy uwe ghenadighe handt
 quaemt van my af te trekken. Laet ^f u Woordt allenthalven
 mijns voets lanterne, ende een licht op mijnen wege zijn. Doet my,
 hoe langher hoemeer / y verstaen de wonderen nwer Wet, niet tot ^g
 wetenschap die op-blaest, maer tot liefde die sticht , ende ^h kennisse
 der Waerhcydt die na de Godtsaligheydt is, ende die my / met ernst/
 porre ende prickele/tot een recht Christelick/Hepligh/leven. Dat
 ick niemandt tot ⁱ aenstoet/of arghernisse en zy / maer my selve ende
 mijnen naesten/ na vermogen/ ^j aenmercke tot ontscheeckinghe der
 liefde, ende der goede werken, straffende liever de ^k onvruchtbare
 werken der duysternissen(daer ick sal kommen/met goede gelegen-
 heyt) dan dat ick eenighe gemeynschap soude hebben met de selve.
 Vermeerderd oock/tot dien epnde/mijn Gelooove, op dat ick my sel-
 ven ^l daer op timmerende, my selven houde in ^m uwe liefde, en alsoo de
 barmhertigheyt Iesu Christi ten eeuwigē leven verwachte. Dat uwer
 waerheyt kennisse my diene om ⁿ uwen wille te doen, alle tijdt let-
 tende op Christi onses Meesters woordt/k ist dat ghy dit weet, soo
 zyt ghy saligh ist dat ghy't doet : ende/ ^o Niet een yegelyck die tot my
 seyt Heere Heere, en fal in 't Coninghrijck der Hemelen komen, maer
 die daer doet den wille mijns Vaders die in de Hemelen is. Dat ick
 niet te hoogh en bliege/maer dat mijn ^p gevoclenzy tot matigheydt,
 niet ^q achtende yet te weten dan Iesum Christum, ende dien gekruyst,
 overgeleverd ter doodt, om onse sonden , ende opgeweckt om onser
 rechtveerdichmakinge, ^r om de weerdigheyt deser kennisse Iesu Chri-
 sti mijns Heeren, alle dingen voor schade ende dreck houdende, op
 dat ick/ ^s de werelt gekruyst ^t Jhude/ende de P macht der Opstandinge
 Christi kennende, de selve mede mach deelachtigh worden, nae dat
 ick sijne dood sal gelijckformigh geworden zijn, jagende na 'tvoor-
 gestelde merck, tot de prijs der Hemelscher roeping in Christo Iesu.
 Ende ^u ende ^v Bewaert my oock Heer/ dat ick my in dese gevaerliche verwar-
 te, ^w de tijden niet en begheve tot ^x afgoden-dienst, of ooit eenige ^y Vley-
 schelijcke partijschap ende Secterye, noch my en vervoeghe tot ^z tge-
 seischap

selschap der gener die de Meester soecken te sijn, met boose woorden
 inateende tegen de Broederen, de selve niet alleen niet ontfanghende, maer oock anderen verbiedende die te ontfanghen, ende, die dat doen, werpende uyt der Gemeente, ende de selve nytsluytende, op datmen over haer soude vyerigh zyn, * bezoerende alsoowte Ge-
 meynste ende 't Gheestelijcke Lichaem Jesu Christi scheurende: Geest ter contrarie/ Heere / dat myn onme-ganck zy met de vrome, die trouwelyck in uwen Huyse wandelen, hun van bitteren haer, niet ende tweedracht onthouden / betrachtende de wijsheit die van boven komt, suyver, vredelaem, redelick, geseggelick, vol barm- heitigheydt ende goede Vruchten, saeyende de Vrucht der Recht- veerdigheydt in vrede. Sterkt my dat ich onaengesien der Werelt ongunst ende vermaidinge/ behoorlijck bacht nemē op de ghene die tweedracht ende argerneisse maken tegen de leere die wy geleert hebben up t uwen monde / leerende c dat niet over een en komt met de gesonde wooiden onses Heeren Jesu Christi, ende d Leere die nae de Godtsaligh ydt is, na de vermaninge uwes Apostels/ op dat ick van de selve wijcke, als van eene Leere die schadelijck is/ uyt de welcke komt niet, twist, lasteringen, quade bedenckingen, verlepyden, de troost, meer vragingen voortbrenghende (die dwaes ende sonder leeuingen zijn, ende strijd veroorsaken) dan stichtinge die in het Gelooce is, ende daerom tot meerder Godloosheydt gedyen. Geest dat ick my daer tegen/ sonder eenigh aensien van menschen/ houde aen de kennisse der waerheit, die nae de Godtsaligheydt is, blhyvende hy ghevalt, dat staet ende desen zeghel heeft, De Heerkent de ghene die sijne zyn, ende een yghelyck, die den Name Christi noemt, wijcke af van ongerechtigheydt, op dat ick my selve reynige, gelijck hy reyn is, op welckers openbainghe ick hope, ende alsoomoghe i wesen een vatter eer, ghecheylight ende bequaem tot den geblycke des Heeren, tot alle goede wecken bereyt gemaeckt.

Verleent my vorder / O goedertierende Vader / uwen H. k goeden Geest, die my leyde op effenet bane, ende geve vorsichtelijck te wandelen, niet als d' onwijs, maer als wijs, den bequamen tijdt uyt-koopende, want de daghen boos zyn, op dat ick niet onvoorsichtigh en zy, maer, verstaende des Heeren wil, den selven in alles volghe/m wakende, biddende, strijdende, ende wel toe siende/dooz uwe ghenade/dat niet i' eeniger tijdt in my en kome een boos, ongeloovigherte, om van u, O levendiche Godt, af te wijcken, ende ick alsoop de besmettinghe detet wereldt, eens dooz uwe Ghenede / ontyloden zynende, niet inde selve verwerret, ende van de

<sup>t Joan. de Brief 9.
10.</sup>

<sup>v Gal. 4.17.
x Gal. 5.10.</sup>

<sup>y I. Cor. 1.
13.</sup>

<sup>ende I. Cor.
1.17.</sup>

<sup>z Psa. 16.3.
ende Psal.</sup>

<sup>101.2.6.
a Act. 3. 14.</sup>

^{15.16.17.}

^{b Rom. 16.}

^{17.}

^{c I. Tim. 6.}

^{3.5.}

^{d I. Tim. 1.}

^{4.}

^{e I. Cor. 2.}

^{16. 23.}

^{f I. Tim. 1.}

^{5.2. Tim. 2.}

^{19.}

^{h I. Joan. 3.}

^{2.3.}

^{i 2. Tim. 2.}

^{21.}

^{k Psa. 1.43.}

^{10.}

^{l Ephes. 5.1}

^{m Mat. 26}

^{41.}

^{n Eph. 6.11}

^{o Heb. 3. 13}

^{p 2. Petr. 2.}

^{20.21.22.}

de selve wederom overwonnen en werde: **Och Heere / mijn Godt:**
Wee mijner/soo dat geschiadt: dan ware het leste met my / argher als
het eerste, ende ware in my waerachtigh dit spreck-woort: De Hond
is weder gekeert tot sijn uytspousel , ende de gewastlichen Seuge tot de
wentelinge in hei slijck. Behoet my doch / Heere/voor een soo swaer
Oordel/ende geeft/dat ick/in mijn herte wel geprint hebbende de-
q 2. Cor. 6. 28.
r 2. Cor. 7. 1
se groote belofte/ Ick sal u tot een Vader, ende ghy sal my tot Sonen
ende Dochteren wesen, mijn selve, hoe langer hoe meer/ reynige van
f Hebr. 12. 14.
alle besmettinge des Lichaems ende des Geestes , ende/ alsoo de Hey-
ligh-makinghe volbrenge in uwe vrese, staende na Vrede met allen,
ende na heyligheydt, sonder welcke niemant u sien en sal.

Ten lesten/ O Godt/went uwen toorne af vandit ons lieve Va-
t Psal. 6. 2. Mich. 7. 9.
derlande. Straft d' in woonderen niet in uw e grimmigheydt , ende
geestse niet ten roove ende prope der ghemeypne Upanden/ om hare
groote sonden / ende menighvuldighe overtredinghen/ oock grobe
v Rom. 2. 4.
vergrijpinghen tegen de vele groote weldaden den lande verleent/
niet sonder baer-blyckelijcke verachtinge vanden Rijckdom uwer
x Ro. 11. 8. y Psal. 80. 15. 16.
goedertierenheydt. O Heere/wilt doch dat zwaerste oordeel daer
mede ghy somtijds den menschen / om haren sonden wille / over-
stozt met eenen dommen slaperingen tapmel-geest over haer niet
ullen/maer geest dat sy haer recht tot u bekeeren. Beloeckt den
z Psal. 60. 4.
Wijngaert die ghy geplant hebt met uwe rechterhand, ende/Siet daer
a Rom. 12. 19.
in, dat des scheurens ende barnens eens een eynde werde: Heelt haer
breucke die so vervallen is. Supvert onse herten van alle wreck-
b Matt. 5. 44. 45.
giericheydt, over die gene die ons mogen hebben verongelijkt en-
de beroost/ende noch daer in voort baren: Gheest ons/ als rechte
discipulen Christi uwes lieven Soongs/onse Vyanden lief te hebbé,
te legenen die ons vloecken, wel te doen die ons haten, ende te bid-
den voor die ons verdrucken ende vervolghen, op dat wy ons daer
mede bewijzen kinderen te zijn/van u, O Hemeliche Vader, die uwe
Sonne doet opgaen over de boose ende goede, ende Regent over de
rechtveerdige ende onrechtveerdige.

c 1. Tim. 2. 2. Segent onse Hooge ende Lage Oberigheden/ geest hun wel
te regeeren ende te gebieden/ ons/ haer behoozlick te eeran ende wel
te gehoozsamen/ alles nae u Heyligh Woordt / op dat wy een geru-
d Act. 4. 29. Ephel. 6. 19.
sligh stil leven leyden mogen, in alle Gods alijcheit ende eerlickheydt.
2. Thes. 3. 1.
Troost ende helpt alle die uwe waerheydt ende den vrede hemin-
nien / ende hoozen / in alle haren weder- weerdigheden / op dat sy
e Eph. 6. 13
niet en verflauwen/maer met uwe Gheestelijcke Wapenen vrome-
lyck stijden, ende alles yolbracht hebbende, staende blijven, Geest
ong

ongēf der gevangenēn, onder Conscientie wille te gedencken, ghe-^e ^b Heb.13.3.
lijck of wy mede ghevangel waren, ende der verdruckenēn, als of wy
oock selve met hun in den Lichame verdruckt waren. Behoert s mijn ^c Ps.141.3.
mondt, tongh ende lippen, dat ick geen verkeerde dingen en spreeke.
Laet mijn ooghen niet onme-sien nae't gheen ^d de wijsen blindt ^e Deut.16.
maeckt, ende de saken der rechtveerdigen verkeert, wanneer het my ^f
in mijne tegenwoordige swarighepden/ gelijck alreede is geschier/
noch vózder mocht worden gepresenteert ende aengheboden / maer
dat ick mijn herte ende handen daer van/ geheel enbe al supver/vyf/
ende mijne Conscientie onbesoedelt houde. Went mijn ^g ooghe daer ⁱ Psal. 119.
van af, ende van allen ydelheydt. Bewaert ^h O Vader ^k mijn hert ende ^j Phil. 4.7.8
kinnen in Christo Iesu , door uwen vrede , die alle verstant te boven
gaet, my alleen gebende te bedencken dat waerachtigh, eerlijck, ghe-
rechtigh, lieffelijck is, ende wel luyt, oock alle lof ende deught , ende
dat ick midden onder dit ^l slimme ende verdraeyde geslachte, schijne ^m Col.3.13
als een licht, wandelende onschuldigh, eenvoudigh , ende onstraffe-
lick, soo het uwen kinderen betaemt / ^m verdragende ende vergeven- ⁿ Mat.9.27
de allen den ghēnen daer ick eenighe klachte teghen hebbe, ghelyck
Christus my vergeven heeft. Dooz 't aller lesse ^o O Vader / delwijl de
^a doodt secker, ende de upze ^p onseker is/ geest my met den ghetrouw- ^o Mat.24
wen voorsichtigen knecht, op u gestadigh met opgeschorten lende- ^q Luce 12.
nente ^r wachten, ende met de ^s Wijsē Maeghden mijne Lampe bran- ^t Matth.
dende te houden/op dat ick met Christo Iesu den Bruydegom, als ^u 25.2. ende
hy haestelijck sal komen/ in gaen moghe in sijne eeuwiche vreughde. ^v voortgaen.
Onse Vader, &c.

Commissionen by sijn Excel. Mauritius

van Nassau gegeven aan Ioh. wtenb. &c.

Daer van mentie werdt ghemaect inden brief aen
sijn Excelentie Pag.177.

MAURITS PRINCE VAN ORAINGIEN, GRAVE VAN NASSAU,
Catzelenbogen, Moeurs, &c. Marquis vander Vere ende van
Vlissinghen, Gouverneur ende Capiteyn Generael van Gel-
derlandt, Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, Sutphen,
Vrechert, ende Overyssel, Admirael, Generael &c..

Alsoo Mt. Johan Wtenbogaert, Kerken-Dienaar in's Graven-ha-
ge, sich nu ettelijke laren, t'onsen ernstigen versoecke, gewilligh heeft

laten ghebruycken in onsen dienst, ende by onsen persoon, soo in 't Legher als andersins, in qualiteyt van Bedi naer des Goddelicken Woordts, ende hy nu op ons gheitereert verfoeck daer in voortaen te continueren bewillight heeft: Soo ist, dat wy goet ghevonden hebben te verclaren, ghelyck wy verclaren midts desen, dat wy den selven Iohannem Wtenb. houden voor Bedi naer des Goddelicken Woordts by onsen Persoon, en in onsen huylen, sonder dat hy gehoudē wordt, wanneer hy buyten 's Gravenhaghe, in 't Legher ende elders by onsen persoon wesen sal, buyten sijn eygen vryen wille, yemant, met eenigh deel sijns Ampts, ten dienste te staen, als alleē ons, ende die van onsen huyse: willende voorts ende begeerende, dat hy, als een goed Harder ende Leeraer, oplicht hebbe, op die van onsen huyse voornoemt, ende d' onchristelicke argherlicke manieren van doen ende leven, die hy in eenige van hun soude weten straffwaerdigh te zijn, arbeyde met goede Christelijcke vermaningen in alle discretie ende bescheydentheydt (soo wy hem dat toevertrouwen) te weren ende te beteren; ende daer over met onsen Hoff ende Stal-meester goede correspondentie houden, op dat alle Christelijcke eerbaerheydt, deughde, ende geluchkheydt in onsen voorsz. huyse, soo veel doenlick, ghevardert worde. Ende dat hy oock met den Kercken ende Kercken-Dienaren onder onse Graeffschappen, Doimeynen ende heerlicheden gehoorigh, goede correspondentie houde. Op de Kerckelijcke saecken in de selve voorvallende, ende tot sijner kennisse comende acht neme, 't gene hy tot directie vande selve noodigh ende oorbaitlick sal achten, aan ons ofte die van onse Raden, neffens sijn Advis refereren, ende tot een goedewelstandt ende ordre helpe bevorderen; daer aan ons sonderlingh een welgevallen ende aengenamē dienst geschieden sal: willende oversulcx ende bevelende by desen allen die van onsen huyse den voorseyden Wtenbogaert, voor fulcx, als voorsz is, te houden en te respecteren. Des 't oorconden hebben wy desen met onsen Name getekent, ende onsen zegel daer onder aen doen hangen. In 's Graven-hage den vj. Aprillis xvjc. ende vier.

Maurice de Nassau,

Ter Ordonnantie van Sijn Excellentie

Melander,

Ende was besiegelt met het zegel van zijn Excel. in rooden wassche, mete en dobbele steent onder uythangende.

Besluyt.

Besluyt

Tzedert desen tijdt/ tot den tijdt syng sal; overlijdens inden Jare 1644. zijns levens het acht-en-tachtichste/dat is/ ses volle Jaren nae de laetste publicque handelinghe teghen hem/ heeft sijn E. houdende continuuerlyck syne Woon-plaetse inden Haghe in zijn eugen bekeende hups/openbaerlick gaende ende staende/ oock de Remonstrantsche Vergaderingh deurgaengs frequenterende/ende de selve Ghemeynpte in alle voorvallende ghelegenheden met sijnen wijsen Baedt assisterende/in stillichepdt/ doorgaengs by hem selven besich zijnde in saeken van sijn veroep (ghelyck alreede met het uytgheven van eenighe sijner Predicatien gebleerken is/ende wil Godt/metter tijdt noch meer uyt andere sijne Schriften blycken sal)dien overigen tijdt/sonder eenighe publicke moepeisse van pemant/dooz gehachtc: verlangende en dijkmaels wenschende na sijne ontbindinge/ende salighe verhupsinge uyt den lichaeme/ende inwooninge by den Heere/tot dat het Godt Almachtigh ten laetsten belieft heeft/ sijn E. genadelijck te verlossen ende tot hem te roepen op den vierden Sept. des ghesepden Jaers / op sulcke wijsende in sulcier voegen/als uyt den Brief/ terstondt op sijn afsterben ghestelt by den ghene/die sijne E.in dese laetste jaren meest in alle sijne besoignen heeft gheassisteert / ende tot den laesten by sijn E. ghebleven is/ ter dier tijdt door den Druck gemeen gemaect/ende nu hier by ghevoeght/de waerhepdt en vroomhept-lievende Christelijken Leser can bemercken.

EErwaerdighe Broeder inden Heere N. N. de Klokke slaeft nu twelf upzen inder Nacht/ dat ick de penne op 't Papier sette/ om u E. te verwittigen/hoe dat onsen goeden/oudnen ende waerden Vader in Christo/D. Utenbogaer, seer sachtgens ende stillekens/met groot geduld ende lijsdaemhert/in geduyzige aerroepinghe van den Name Gods ende Christi / oock mit standt-bastighe hope ende verwachtinghe van een salighe op-standinghe tot de eeuwighe onsterfelyckhepdt/voor een quartier upys of min/inden Heere gherust/ende Godsalichlyck ende salichlyck ontslapē is/ na dat sijn E. dzie dagen/ met een seer beguame natuerlycke Sierkite van den goeden Godt/genadichlyck besocht was gheweest. Dit sal u E.sonder twyffel een onverwachte Tydinge wesen/niet ten aensien vande gemeene conditie der menschen/die allen gestelt is eens te sterben/oock niet ten insichte van sijner Ed. particuliere gelegenhept/die nu allerede soo veel Jaren hadde bereyckt ende tot sulch eenen hoogen Ouderdom/dooyr Gods genade/was ghekommen: Maer ten aensien/ van dat ick Donderdagh voor-leden / den eersten September / by u E. zynde/syde/sijn E. van dien dagh in goede gesonthept t'syne Hupsel ghesloten te hebben/dien ick oock van u E. scheypdende/ ende hier weder-omme by sijn E. t'Hups komende/in een seer goede dispositie/ende heel soet humeur vond/gelyck u E.oock uyt den Brief/die sijn E. my seyde aen u E. geschreue te hebben/ende waer van sijn E. my
Sij g den

, den Inhoudt vertelde / 'twelck sijnen laesten is ende blijven sal / nae
 , soo menighe brieven / van sijn E. aen u E. gheschreven / lichtelijck
 , heft kunnen vernemen ende bemercken. Maer om u E. de geheele
 , le gheleghentheypdt van sijne Sieckte te openen / daer nae ick weet
 , dat u E. seer verlangen sal / sal desen tegenwoordighen int korte die-
 , nen: ende heeft het sich in manieren / als volghet / toegedraghen. Na
 , dat ick op Donder-dagh voorz-leden / ghelyck u E. weet / teghen den
 , avondt t' hups ghekeert was by sijn E. alsoo wþ aen Tafel souden
 , gaen / begonde sijn E. eenighe alteratie te ghevoelen / seggerende / dat
 , hy houwelijck was / waer op ick sijn E. riedt wat hy 't vier te gaen
 , sitten ende sich te verwarmen / ghelyck sijn E. dede / ende hem niet
 , qualijck en bequam. Dooorts aen Tafel sittende / om wat te nuttige /
 , sepde sijn E. dat hy tot eten geen lust en hadde / ende dat hy sich
 , hupverigh bevoelende wilde op sijn ruste te bedde gaen / willende dat
 , het hups-ghesin hare mael-tydt doen soude. Maer na / ontrent een
 , half upze te bedde gheweest zynde / kreegh sijn E. een swaren over-
 , val van bzaerken ende anders / soo dat wþ oordeelden dat het een Co-
 , lijtque mochte zyn / met hope / dat de natupze haer onlast hebbent-
 , de / hoe wel hy groote soortie hadde moeten ghebruycken / het niet
 , sijn E. wel soude wesen; gelijck hy daer op in een soeten / sachten ende
 , stillen slaep viel / ende sliep doorts gerustelijck dien gantschen nacht;
 , evenwel vondt sijn E. sich dooz de ghesepde alteratie seer geswakt;
 , 't welck sijn E. (die andersint / gelijck u E. weet / de gewoonte
 , van broegh op te staen hadde) verdozaerkt te bedde te blyven leg-
 , ghen / ende dede hem voorts dien dagh (dat was Vrydag den ij.
 , Septemb.) het bedde houden / meest slapende / ende dat seer natup-
 , lyck sachtgems / sonder eenige beswaernisse van dromen / of andere
 , ongeruste beweginghe / 't welck al duprde dien gantschen dagh / ende
 , diep inden volghenden nacht: Maer teghen den morghen stondt / be-
 , gonde sijn E. wat ongheruster te slapen / ende wat meer te woelen /
 , of beweginghe te hebben / (daer ict ick vermoede / datter eenighe
 , verheffinghe van koozse moeste zyn / hoewel 't upterlijck sich niet
 , vertoonde / oock sijn E. wepnigh doort hadde / of dronck) Willende
 , sijn E. epndelycken van 't bedde wesen ende in sijn kleederen ghehol-
 , pen: daer van ick sijn E. evenwel diverteerde tot des morghens / dat
 , het Ghesin van den Hups op stondt / want ick / die alleen doe by hem
 , was my t' onsterck / ende sijn E. alreede te swack bevondt / om alleen
 , dat te durven bestaan. Doch daer nae / dooz behulp van andere /
 , sijn E. van 't bedde ende in sijn kleederen gheholpen hebbende / bleef
 , sijn E. wel ontrent dyze uren sitten in sijnen stoel / ende moest niet
 , hem na gewoonte besoigneren / ende voor-lesen verschepden stucken /
 , die sijn E. my ter handt stelde. Daer op sijn E. wederomme te
 , bedde gheholpen zynde / viel sijn E. al weer in een soeten ende gheru-
 , sten slaep / gelijck des voorgaenden daeghs. Maer des selven daeghs
 , sijn E. sieckte beginnende ruchtbaer te worden / wierde van d' een
 , ende d' ander van vele syne goede Vrienden besocht ende aenghespro-
 , ken. Dat was voorz-leden Saterdag den ij. September. Des
 , nachts

, nachts daer op volghende / dat is / tusschen den Saterdaghen den
 „, Sondagh / hadde sijn E. wernigh slaeys of ruste / ende was in meer-
 „, der agitatie of beweginge dan voor henen / daor / soo 't scheen / eenige
 „, verheffinge van koozse / klaegende daer by over eenige pijnen aen sij-
 „, nen eenen Arm / hoewel men aen den selven alsdoen gheene onstelte-
 „, nisse / verheffing / ontstekinge of andere alteratie en konde vermerc-
 „, ken: Maer verhief haer evenwel de sieckte / pijn ende swackheit soa
 „, seer dat sijn E. willende up het bedde / in syne kleederen ende op sij-
 „, nen stoel wesen / sonder dat hy eenighsins machtigh was hem te be-
 „, helpen / op wercks ghenoecht hadden / om hem daer inne te belieuen /
 „, ende dat in 't werck te stellen / vreesende / dat hy ons onder de hande
 „, ontsacken mochte / ende hem eenige ongeval toekomen. Maer voor
 „, de tweedemael sulcks hebbende gedaen / en wederom in sijn rust-bed-
 „, de geholpen ende gelept sijnde / begonden sijne E. alle de lichamelic-
 „, ke krachten / gelijck sijn E. selfs wel gevoelde ende verklaerde / meer
 „, ende meer te ontgaen ende te begheven / blijvende onder des nochtans
 „, by sijn verstant ende memozie by nae tot sijn upterste eynde toe / ghes-
 „, lyck getupgen sullen kunnen alle die gene / die in grooten getale (sijn
 „, sterkte dooz den Haghe ruchtbaer ghevwoeden zynde) sijn E. quamen
 „, besoeken / ende syne redenen ende propoosietē / die sijn E. bescheddent-
 „, lyck ende verstandelyck nu en dan uptsprack / dypdelijck te kennen
 „, gaven / van de welcke ick u E. eenige onder andere / die ick onthouden
 „, hebbe (want alle en hebbe ick se niet onthouden horen) verhalen sal.
 „, Alsoo van de verschillen der Christenen pet voort-wiel / sepde sijn
 „, E. Godt heefi sijne Waerheydt in myn herte versiegelt , ende dancke hem,
 „, dat hy my waerdigh geacht heefst , om voor de selve Waerheydt te lijden.
 „, Van sijn vertrouwen ende goede conscientie: Ick stelle myn betrou-
 „, wen op Godt, met een ghetuygenisse van een goede conscientie, dat ick in
 „, mijne bedieninghe alle tijdt met oprechtigheydt, na mijne swackheit, voor
 „, Godt gewandelt hebbe, ende ick weet, dat *Christus misis à Deo factus sit sa-
piens &c. ut qui gloriat, gloriatur in Domino.* [Christus myn van Godt
 „, gewordē is / wyls heft etc. op dat die hem beroemt hem beroeme inden
 „, Heere.] Segghende mede / dat hy niet vertrouwen mocht spreken /
 „, gelijck Paulus: Ick hebbe eenen goeden kamp gekampt, den loop vol-
 „, loopen, gelooove behouden. Nu is my wech-geleyt de Kroone der Recht-
 „, veerdigheyd, die my de Heere de rechreerde Rechter sal geven, gelijck
 „, oock alle die sijne verschijninge lief hebben.

, Sijne Ghebeden warten gheduprigh: Heere weest my ghenadigh! O
 „, Heere, verlost my! O Heere, verlost my wt dese ure! O Heere, op u wachte
 „, ick, Godt, ghy hebt my aen-getast, dan noch hope ick op u, dat ghy my
 „, verlossen sult: Die hope en sal my niet beschamen. Ick wachte op
 „, uwe hulpe. Bidt met my: Dat ick gheen Schip-breucke in't Geloove en
 „, lijde. Ende menigh-mael met innerlycke beweginghe: Ach Heere!
 „, hoe langhe!

, Waer op sijn E. in den sin komende seerster Rym of Ghedicht van
 „, Dirck Kamphuysen op die materie / Waer van den aenbanckis: Hoe
 „, langh, ach Heer! hoe langh mist noch myn Ziel den soeten standt van 't

,,waer verheugen! &c. Heest dat geheele Gedicht vervolgens verhaelt,
,,tot den epnde toe.

,, Op sijne Dieckste : Wat Godt goed vind, moet ick oock goede vinden.
,, Ende remandt spreechende van de schielichkheid der selver / sepede:
,, De veranderinghe ten jonghsten daghe sal veel schielicker wesen, in een
,,oogenblick.

,, Betupghde oork verschepden malen: Dat hy in goede ende op-rechte
,, Conscience lijnen Dient hadde betracht voor Godt, noyt yet anders heb-
,, bende voor- gehad, als de bevorderinge van de Goddelijcke Waerheyd, de
,, betrachtinge van vrede ende eendracht onder de Christenen, als oock van
,, een oprecht Christelijck leven in Godsaligbeydt, tot saligheyt van allen,

,, Sulcje ende dier- ghelyckie andere vele Goddelijcke beweginghen
,, sijns gemoeits/heest sijn E. aen d'een ende d' ander van de ghene / die
,, sijn E. quamen besoecken/betupgt, soo dat hy die gerae troostede/ die
,, hem troosten souden / met noch vele andere heylsime Vermian-
,, ghen ende stichtelijcke aen-spraeken/die hy in't korte dede aen d' een
,, ende d' ander na gelegenhept. Als onder andere up den 31. Psalm
,, dese woorden verhalende (die een ander onthouden heest/eu inden ges-
,, drucken Brieft sonder communicatie voortgesonden niet zijn inghe-
,, voeght) Hoe groot ist dat ghy hem wilt geven, die u met Herten Geest,
,, ò Heer ten rechten vreest, Heerlijck ist en hooch verheven.

,, Een van de ordinaire Leeraerg betupgh / dat hy hem voordra-
,, gende de spreukke 1. Joh. 3.21. Soo onse Herte ons niet en wroeght, soo
,, hebben wy een betrouwen op Godt. En daer by voegende/ dit is de
,, Majoy: Dat den swacken Peer daer op sepede: De Minor is by my, mij
,, herte wroeght my niet. Ergo/ Ick hebbe dan een betrouwen op Godt, het
,, argument is dan voor my vast.

,, Als de selfde Leeraert/ siende sijne krachten te verminderen/ sepede:
,, Mijn Heer ick behoeve voor u niet vele woorden en redenen te ghe-
,, brycken/ vertrouwe dat ghy nu u selfs toe-epgent/ 't gene ghy soo
,, vele bromie personen/in sulcje gelegenheyp/upt Gods H. Woerd/
,, tot troost/ toe gedient hebt; Soo antwoorde sijn E. met een wyllick
,, Hert en lieffelick wesen/ dese woorden in forma uptspreekende: Den
,, weldadigen Godt is by my met sijnen Geest en genade, hy drukt het zegel
,, van sijne Vaderlijcke gunste op mijn Hert, en verispreyd sijne krachtighe-
,, liefde door alle de krachten mijner Ziele.

,, Daer hebt ghy waerde broeder in't korte/na waerheyt/therhael
,, van het laetste Christelijck ende salich Af-scherpen onses seer waer-
,, den Vaders in Christo/D. Iohannis Utenbaeris salig.ged.eens vro-
,, men/ oprechten ende getrouwien Dienst-knechts Jesu Christi.

,, Nu houde ick voor-sechier/ seer Verminde Broeder / dat voor dit
,, sijn Af-sterben de ghedachten in veeler Menschen herten sullen
,, gheopenbaert werden. Daer sullender sonder twijfel wesen / by-
,, sonder onder de Zeloten van de parthijte/ die haer daer in grootelijc
,, sullen verblyden / ende haer laten voor-staen (ghelyck men up t ee-
,, nighe al gehoocht heeft) dat met sijn dood de voortstant der Waerheyt
,, gebaen sal zyn/ om dat hy quansups als het hoofd der gener / die de
selve

, selve voorstaen ende verdedigen/ gehouden wiert. Verstaetmen het
 „selve / dat sijn E. als een vande principaelste voorstanders ende ver-
 dedigers der Waerheypdt in sijn leven te houden is gheweest / ghe-
 schiedt sulcks met groot recht ende reden / als sijner E. bekende Ge-
 leertheypdt / God-vruchtigheypdt / Zoomheyt / Wijshypdt / Voorz-sich-
 tigheypdt / Ervarenheypdt / Beschepdentheypdt / Wel-spreeckenheypdt / ende
 andere dier-gelyckhe goede qualitechten / daer mede sijn E. boven vele
 andere van God overvloedigh begenadigt was / tselve wel meriteer-
 den. Maer datinen sulck seggen soude willen trecken / als of sijn E.
 hadde geweest / of oock opt hadde willen ghehouden wesen / t Hooft-
 daer aen / of de Waerheypdt / of de gene / die de Waerheypdt voorstaen /
 souden hanghen / soude tselve een groot merkelyck mis-bruyck / en-
 de gheheel sinistre mis-duydinghe wesen. Want wy daer in gheen
 ander Hooft en hebben noch kennen / dan ons eenigh Gheestelick
 Hooft Iesum Christum / die alleen de Wegh / Waerheypdt ende Leven
 is / die al-tijdt leeft / ende nimmermeer en sterft / noch opt de syne / tot
 voort-stant ende hant-habinghe van syne H. Waerheypdt / en sal be-
 geben / noch verlaten / maer die machtich is / in plaatse van desen ee-
 nighen getrouwien Herder / dien hy uyt sijnen arbeyd tot syne ruste
 heeft gheroopen / veele andere te verwerken / ende de selve / tot den
 Dienst syns Wercks / met de Gaven des Geests / daer mede God
 den over-ledenen soo overvloedelijck hadde beghenadicht / dobbel en-
 de meer te begaven ; ghelyck God in voortylden aen Eliseum met
 den Geest Elyæ gehandelt heeft. Soo dat ick vastelyck van God ver-
 trouwe / dat het den soodanighen hier in bumpten hare gissinghe sal
 gaen / ende sp in desen sonder haren weert / ghelyck men seyd / sullen
 reeckien

Wat ons nu belanght / die wel reden ende oorsaecke hebben / om
 ons / (als synde menschen / ende neffens andere mede menschelycke
 bewegingen onder-worpen) over het Af-scheydt descs onses Vaders
 in Christo / ende 't ontbeeren syns getrouwien raeds ende dienst / te
 bedzoeven / moet nochtans 't selve van ons gheschieden in sulcker
 voeghen / dat wy daer by ghedencken / dat wy Christenen zijn / ende
 ons daer in niet anders en draghen / als den Apostel ons leert in sijn
 eersten Brief tot den Thessal Cap. 4. Met een vast vertrouwen op
 God / onsen genadigen Vader in Christo / dat hy onse / ja syne goede
 saecke tot voorstant van de welcke wy tot noch toe in goeder Consci-
 entie soo veel gedaen ende geleden hebben / niet en sal verlaten / noch
 syne Dienaers onvoorzien laten van Gaven haer daer toe noodigh.
 Oock hebben wy groote reden / God Almachthigh te dancken voor
 die singuliere genade / die God sijn E. ende ons allen bewesen heeft
 daer in / dat hy sijn E. tot sulcken hoogen ouderdom van over de seve
 en tachtich Jaren / ende dat dooz soo vele ende meniger-hande tri-
 bulacien / suebelinghen ende swarigheden / daer in hy soo langhen
 tijdt / heeft moeten om-swerwen / te laten komen. Wy moeten ons
 in de Wijshypdt / goedtheypdt ende mogentheypdt Godes onses Vaders /
 in alles wat hy doet / ende ons over-komt / gherust ende te vreden
 houdens

„houden/vol-kommentlijck vertrouwende/ dat hem nopt aen middelen
 „ontbzecken en sal/om/ niet tegen-staende alle het ghebaer ende ghes-
 „woel van de parchijen ter contrarien/ sijne Waerheyt te hanthaven
 „ende staende te houden/ Ja/ dat / schoon hem mochte ghelieben ons
 „alle te samen korts uyt dit leven te halen/ daer op de parchije alleen
 „schijnt te wachten) Godt machtigh is / selfs uyt de parchije noch
 „eenighe bromme/waerheypdt-ende vrede-lievende Mannen te verwee-
 „ken/om dooz haer/ghelyck voor desen gheschiedt is/de Christelijcke
 „Waerheypdt/ die na de Godt-saligheypdt is/te bevoerdere ende staen-
 „de te houden. Des Heeren handt en is niet verkort. Dat sal soo zyn/
 „ende de Heere des Gogts sal 't doen.

Dit is 't beminde Broeder/dat ick u. E. metter haest hebbe moeten
 „mede deelen/ende door u E.d' andere onse Mede-broeders/die Godt
 „noch langhe in ghesondtheypdt / tot sijns Naems eere / tot verbrep-
 „dinghe van sijne Waerheypdt / tot betrachtinghe van de Godtsalig-
 „heypdt / ende vrede / oock tot dienst van vele verdwaelde menschen/
 „r harer saligheypdt / ghenadelick wil sparen. Haghe den 5. Sep-
 „temb. 1644.

V. E. oude Vriendt/Vr. ende Dienaer in Christo/N.N.

Register van meest alle de Schriften en Tracta- ten by Ioh. Wtenboagert zal. in sijn leven by verschey- de occasien uytgecomen en gedruckt.

Tractaet van 't Amt ende Authoriteyt eenner Christelijcker O-
 verigheydt in Kerckelijcke saecken, ghedruckt in 's Gra-
 ven-hage anno 1610.

Voorlooper tegen het Libel van Ia ende Neen, gedruckt tot
 Vtrecht Anno 1610.

Naerder bericht ende openingh vande Procedueren der Remonstran-
 ten, gedruckt in 's Gravenhage Anno 1612.

Verantwoordingh D. Jacobi Arminij Z.G. tegen de schendinghe sijns
 naems over seecker Theses aengaende de regieringe der Kerc-
 ken ende Discipline, met onwaetheydt onder sijnen naem uyt-
 gegeven, gedruckt tot Leyden Anno 1612.

Waerachtigh ende volkommen verhael vande Cerimonien vande ordre
 vande Garter of Koussebandt van Engelandt ghepleeght inden
 Hague, gedruckt inden Hague Anno 1613.

Brief D. Sibrandi Lubberti aenden Bisshop van Cantelb. met Anno-
 tationen

- ratiën op de kant, ende extracten aengaende Vorstius, ghedrukt
tot Delft Anno 1613.
- Verdedigingh yande Resolutie der Heeren Staten totten Vrede der
Kercken, gedrukt in 's Gravenhage Anno 1615.
- Oprecht ende naerder bericht op 't Naerder Aduijs vande Conferen-
tie van Delft, gedrukt inden Hage Anno 1615.
- Clare Iustificatie van seeckere passagien, raeckende voornamelick het
noodtsaecken tot de sondē, Hage Anno 1616.
- Noodige ontschuldiginge I.W. over het Chartabel vande grove laste-
ringen ende belchuldiginge in 's Gravenhage Anno 1616.
- Waerschouwinge tegen het Maliticux ende vallshē geschrift versch uyt-
ghēgeven metten Tijtel, den Staet vande voornameste questien,
gedrukt in 's Gravenhage Anno 1616.
- Gulden Brief Martini Buceri, in 's Gravenhage Anno 1616.
- Copie van 't vervolgh des briefs D. P. Molinet's overgheset uyt het
Fransch, Anno 1617.
- Copye van seecker verstoogh onlanghs by eenighe Predicanten der
Gereförmeerde Kercken gedaen aende Heeren Staten, roeren-
de de Oudtheyd vande Gereförmeerde Leer ende de nieuwig-
heydt daer tegens gepleeght; tot Delft Anno 1617.
- Noodige antwoordt op der Contra-Remonstrantsche tegenverstoogl
eerste deel, in 's Gravenhage Anno 1617.
- Tweede Deel vande noodige Antwoordt op der Contra-Remon-
strantsche tegenverstoogh, in 's Gravenhage Anno 1618.
- Remonstrantie des Colloquenten, Remonstranten, vervatende ha-
re bedenkings aengaende de Synoden, tot Rotterdam An-
no 1618.
- Remonstrantie I. Wtenbogaert aende H.H. Staten Generael, dengaen-
de sijn vertreck, gedrukt tot Leyden ende tot Amsterdam An-
no 1618.
- Met een
- Responsi ad ea quæ illi impégis Festus Hommius Lugdani Batavorum An-
no 1618.*
- Schriftelickē verantwoording Wtenbogaerts op de openbare klock-
inluydinge Anno 1619.
- Tweede Schriftelickē verantwoordingh I. Wtenb., op de openbare
klockipluydinge aende Prince vā Oranje, gedrukt Anno 1619.
- Copie van een missive den 2^{en}. Aprilis 1619. door I. Wtenbogaert
Anno 1619.

- Treffelick en bundige verantwoordingh Wtenbogaert aende Borge-
meesters en Vroedschap van Vtrecht tegen Niclaes van Berck
Borgemeester aldaer, gedruckt Anno 1620.
- Gebet of Schriftuerliche Meditatie over 't Vader Onse Anno 1619.
Vijfmael vermeert in's Gravenhage 1638.
- Brief aende Heeten Staten Generael over de Sententie Ioh. Grevij,
gedruckt Anno 1620.
- Brief Wtenbogaerts aende H. H. Staten Generael nopende seecker
Lybel, geintituleert (Morgenwecker) Anno 1621.
- Redenen waerom men metten Nederlandise Contra-Reemonstrante
geen geesteliche gemeenschap houden en mach, Anno 1620.
- Advertissement ofte waerschouwinge over 't oordeel van 't Fransche
Nationael Synodus van Alez inde Covennes, ghedruckt An-
no 1621.
- Vrymoedigh Ondersoeck der Placcaten ghedruckt tot Vryburch by
Adelaert Waermont Anno 1620.
- Achabs Biddagh gedruckt Anno 1621.
- Vrye Aenwijsinghe vande Onwaerheyden bevonden inde Historie
van Frederick de Vry, Anno 1621.
- Contra Discours Kerckelick en Politycq Anno 1621.
- Trouloose aenwijsinghe der bedrighlickheden Iacobi Tryglandi Har-
derwijk Anno 1623.
- Copie van eenige Requesten der Remonstrants-gesinde Anno 1626.
- Goet ende Christelick bescheydt op Triglandij 2de. vermaningh ghe-
stelt Anno 1624. gedruckt Anno 1627.
- Wederleggingh van 't Lybel fameux, gheintytuleert Remonstrantie
vande Gedeputeerde, gedruckt Anno 1627.
- Vertoogh der Remonstrants-gesinde Christenen aende Magistract tot
Amsterdam Anno 1627.
- Nieuw Heyliche Ligue of Politycque Kerck-sorghe ende Discours,
Anno 1628.
- Ondersoeck der Amsterdamse Requesten Anno 1628.
- Calvinische Contra-Reemonstrante factie Anno 1628.
- Oprecht verhael van verscheyde stucken ghedruckt tot Vryburgh An-
no 1628.
- Waerschouwinghe voor Hamans loon teghen den mytigen Echo tot
Amsterdam anno 1628.
- Copie van een Request met Consideratie tot vrede anno 1628.
- Einstich schriften aende Gedeputeerde der Zuyden Noordt-Hol-
landt-

- Iandsche Synoden anno 1618.
- Copie der Antwoort der Theologische faculteyt tot Leyden op seeckere vraghe, met een brief vervatende Consideratiën op de selve anno 1629.
- Aenspraeck aende Professoren tot Leyden anno 1629.
- Onderrechtingh op de Missive van P. V.H. anno 1629.
- Beantwoordinge van een Remonstrantie der Synodus tegen de Remonstranten nopens de Conscientie dwangh anno 1629.
- Voorstant vande vryheit der Conscientie tegen H. Arnoldi, gedruckt anno 1630.
- Project, t'lamen ghevoeght &c, met bedenkinghe op de selve anno 1630.
- Discours op ende tegen de Conscientieuse bedenkinghe aengaends Trefves met Spangien, tot Haerlem 1630.
- Advijs op 't vast stellen yande Religie Haerlem anno 1630.
- Tegen de Glossator vande Sententie Smouij anno 1630.
- Wtwissinge des schandelicke blamen anno 1630.
- T'lamen-spraak over Trefves krack anno 1630.
- Brieven aen eenige Heeren van qualiteyt in 's Gravenhage anno 1630.
- Brief Wtenbogarts aen sijn Excel. 1630.
- Requeste der Remonstrantie Leeraers aende Heere Staten anno 1630.
- Andere Requeste der selyer agende President ende Raden anno 1630.
- Gesprek dienende tot waerachtighe aflegginghe yande blamen ende logenen bevonden inde vertooninge van I.V. ende van 't gepasseerde i' Asterdam, gedruckt i' Asterdam anno 1630.
- Logenkortingh oft ernstich schijvens suyveringh anno 1630.
- Eens opechten Patriots aenspraeck aende Heeren Staten anno 1630.
- Gravamina Classem behoerende aende Synoden se houdē tot Schoon-hoven niet aenmerckingh op de selve anno 1630.
- Responce aux articles: overgeleeth in duyls anno 1630.
- Autentijcq verhael van 't guepasserde i' Amsterdam tusschen de Magistraet en Smoutium anno 1630.
- Antwoort op de vragen ende voldstellinge onlanghs in drück nytt gegeven anno 1630.
- Remonstrantie der Kercken, aende H.H. Staten Generael ende verontschuldinge der Remonstranten daer tegen aende selve Heeren, met antwoordt op de extracten anno 1630.
- Schoon-hovens vertoogh, met der Remonstranten aenmerckinge anno 1630.

- Corte voorlooper op de proeve der Professoren teghen der Remonstranten Apologie anno 1630.
- Oplossinge vande Ontrouwigheydt ende logenen den Remonstranten opgedicht in't monstertken voor D. Heynsio 1631.
- Antidote tegen de Zwitsersche missive overgeset anno 1631.
- Replijck der Rehionstrantē tegen de Professoren anno 1631.
- Sent-brief der Remonstranten aen 't Synodum van Schiedam anno 1631.
- Weder opneming van Henricus Leo anno 1631.
- Antwoordt op de naerder Vnie der Remonstrantē anno 1617.
- Vrymoedigh discurrus van Aubeigne in's Gravenhage anno 1632.
- Ontscluld des Oversetterst' Amstēdam anno 1632.
- Ses de laetste Predicatiē ende Meditatīe in 's Gravenhage anno 1637.
- Christelicken Raedt voor beswaerde Conscientieuse menschen anno 1638.
- Naerder Openingh der Mysterien anno 1639.
- Twaelf Predicatien over verscheyde aenmerckeliche texten ende matterien dienende tot ware Godtsaligheydt en Christeliche vrede der Kercken, gedruckt in 's Gravenhage anno 1644.
- Antwoordt Ioh. Wtenbogaerts op seeckere Consideratie vande Predicatien gedaen den 6. Septemb. 1615. gediunkt in 's Gravenhage anno 1644.
- Aenmerckinge op seet kere Vrage, Antwoorde ende verclaringhe van D. Casper Strelō aengāende de Predestinacie, ghedrukt tot Hoorn 1642.
- Korte ende klare aenwijsinge dat de leere vande Godlickie Predestinacie die 't E. Casper Strelō ih sijn voorbeeldt vande ghesondē woorden of gronden der saligheydt heeft voorgestelt in't minst niet en wordt bewezen in't kort bericht daer opghevölght anno 1642.
- Wederlegginge van het derde bericht aendē Ghemeynen van 's Gravenhage voor het genaemde voorbeeldt der (gemeyn) ghesondē woorden gedrukt in't Iaet 1642.
- Wat Schriften noch vorder na sijn E. doodt ons sullen volghen leert den tijdt.

LYCK-DICHT,

Op het droevigh overlijden vanden
Eerwaerdigen ende Hoogh-geleerden

D. IOHANNES UYTENBOGAERT,

Voor desen getrouw Verkondiger des H. Eu-
angeliums inde Nederduytsche ende Fransche
Ghemeente in's Graven-Haghe.

Obersleden den vierdey September, anno
1644. oudt 87. Jarey.

De Utrecht/die den Haegh dēe vele jaren smaecken
Het heylsaeni zielen-aes der Goddelijcke saecken/
Die inde soetigheyt van wel-bespraekte mond/
Of van een kloecke pen sijn Meester niet en bond:
Die door een gladde tongh de herten kon beroeren/
En rucht in het ghenioed dooz klem van woorden voeren/
't Zp dat sijn dienst te hups/'t zp dat sp in het Veld
Vereyscht wierdt hy den Vorst/ en menigh Oorlogs-held/
Die om sijn rijs geest vol van uptnementheden
Van grooten is gestreelt/van kleyne aenghebeden:
Die nimmer afgelooft ten besten heeft gebracht
Te bouwen Godes hups nae maete sijner macht:
Die voor 't her-boremen van Roomscche Leer en seden
Met raedt/niet daed/met pen/met woorden heeft gestreden/
Die met sijn Broederen in mis-verstandt geraeckt/
Nae vrede/nae verdragh met pber heeft ghehaeckt:
Die nae den omme-keer van 's Landts en Kercke-saecken/
Heeft van het bitt're roet des wereldts leeren smaecken:

B k k i j

En

En bryten 't Vaderland en binne heeft gheswecht/
 En wederom te hups in stille rust gheleeft:
 Op heden wel ghemoet in sijnen Heer ontslapen/
 Lepdt neer de staf en sorgh van sijn bevolen Schapen/
 Die tot verwonderingh God delen Herder gon
 Soo langh in 's Lichaems vocht de warmte voedsel von.
 Ghy/die sijn sterben meynt niet reden te betreuren/
 Danckt Godt dat u sijn hulp soo langh heeft mogen heuren/
 En soo ghy recht den naem van Oytengaert Eert/
 Soo volght de Lelle nae die hy u heeft gheleert.

EPITAPHIVM.

Hec Urna condit ossa praelari Senis,
 Sacra profunda pagina scientia,
 Pietate rerum plurium prudentia,
 Styliniore, fertili facundia,
 Amore sancta pacis atque Ecclesiae
 Nullis secundus qui fuit dum viveret.
 Hunc prosequuntur sunt favore Principes,
 Studioque populus. hujus ad lingue melos
 Et grata mella, que avis turgentibus
 Deoque plenus, ore secundo dabant
 Iuncto unde cunque confusebant agmine,
 Seu vox sacratis intonaret edibus
 Seu castra denso militum septus globo
 Resonare faceret jussa summi Numinis,
 Aut pro salute Patriæ, Patrum, Ducis,
 Virumque, supplex funderet Deo preces.
 Post, fæderatas Schisma per Provincias
 Mutare sedem suasit, & mox patria
 Diversa regio videt extorrem suam,
 Donec procellis detumentibus redux,
 Privatus inter proprios vixit lares,

Nulli

Nulli molestus ordini, nulli gravis;
 Tantum remansit cura mandati gregis,
 Et, ut litaret conscientia sua,
 Non abnegavit veritatem creditam
 Cetumque forvit segregem, monens suos
 Autoritati publica se subdere,
 Suum tribuere Casari, suum Deo.

I. WESTERBAEN.

A L I U D.

UT EN BO GARDI funus quæ prima celebret
 Virtutum certat sancta frequensque cohors:
 Pacis amor, patriæque, piæ prudentia mentis,
 Ingeniique ingens, eloquiique vigor.
 Attamen has omnes sperat Patientia laudes
 Vincere, per Batavos s'ilicet ista loqui.

H. Grotius.

In

IN OBITVM

Reverendi, Doctissimi, Piissimique Viri

D. IOHANNIS
WTENBOGARDI.

INgenio magnus, doctrinæ nomine major,
 Fatidico sed vir maximus eloquio,
 Occubuit morti: divinæ particula auræ
 Ad Dominū redijt, corpus habebit humus:
 Sic Batavis nunc ille sui modò linquit amorem,
 Scriptaque quo duplī nomine vivus aget:
 Plangite vos Galli, defunctum, plangite Belgæ,
 Ipsaque præconem lugeat aula suum: (dit,
 Hunc plorent, queis sacra animo concordia se-
 Sinceræ titulum qui pietatis habent,
 Sed semet potius, tali quod tempore Numen
 Indignos tanto judicat esse viro.

Scribebam mæstus V. Septemb. 1644.
 paucis post obitum horis.

Guilielmus Grotius.

IN

IN OBITVM

Magni Senis

D. IOHANNIS
WTENBOGARD.

F *Ax divina cui raras in pectore flammas,*
Angelicosque dedit gratia plena favos,
Sæpius ad versum Patriæ qui vertere Cœlum
Et valuit flexo saxa movere genu,
Quique Philippæos infraclum pectus in hostes
Terruit, Æthereas cum daret ore minas,
Fussaque Nassoviæ cœlestia panderet Aulæ,
Nec potuit summo displicuisse Duci,
Post tamen infælix, scissis discedere sacris
Debuit, & pulsis fratribus esse comes,
Quos reduces mox ipse redux aspexit, & almae
Pacis amans, sæuos detumuisse notos
Vidit, & indignas Batavo cessare procellas;
Nunc miti tandem tempore mitis obit.

C. BOTVS. I. C.

NUMERALE

Anni CIC ID CXLIV.

quo obijt.

D. IOHANNES
WTENBOGARDUS.TraieCtVM genItrIX; aLtrIX fVIt Haga; sed Ipsa
EIClt. & Ceplt pla GALLIA; patrla, CœLI.

AD

Clarissimum consuliſſimumque virum

CORNELIVM BOYVM. I. C.

EXcusare tibi, poëta, nolo

Quod claudio pede versus alter exit,
 Nam cum sors male claudicarit illi
 Quem jam versiculis cano duobus,
 Non mirum mihi claudicare carmen,

G. GROTIUS.

Magno Grotio I. C.

Respondet C. BOYVS.

Sed, vir magne, cui hic gradu sinistro
 It sors, ille petit suprema recto,

EPITAP

EPITAPHIVM

Sacrum manibus Reverendi, prudentis, ac docti viri

D. IOHANNIS
WTENBOGARDI.Verbi divini domi militiaeque in comitatu
Principum Aurantiae Minitri indefessi.

Conditur hoc tumulo pietas, candorque, fidesque,
Docta que simplicitas, eloquyque decus.
Sequana quem Gallum, Batavum stupet accola Rheni,
Arma togasque inter promptus, ubique Sagax.
Auriacis gratus ducibus; sed gratior astris.

Instabilis divē vīctor, & ipse sui.
Livor abi. Senio tritum morbisque quiescat
Corpus, & heic saltem molliter ossa cubent.

L. N. G. F. L. N.

Het selfde in Nederduytsch.

Godtvruchte vromigheyt en trouw leydt hier begraven/
Geleerde en voudigheyt sprecket dooz die tongh niet meer/
Die met uptheemsche Tael/ soo wel uptspraect sijn gaven/
Als met sijn Moeders spraeck / tot 's Landts en Hemels eer.
Die onder Roer-gheduyngs/en Tromlen/en Trompetten
Kiep openhertigh upt het noodighst vooz de Ziel.
Wiens mondт geen Hofs- gesin het spreken kon beletten/
En daer geen pd'le klap hovaerdigh upt en viel.
Orangiens trouwe vriendt/ nu hooger vriendt hier boven.
Derwinnaer van sijn selfs/ en 't wanckelbare lot.
Swinght bitse njdt/ en gunt het lfs/ somtijds verschoven/
Dat het in vreedsaemheypdt hier onder d'aerd' verrot.

Lli ij

RE-

REGISTER

Van't Inhoudt der Capittelen.

- E**erste Capittel. Aencomste t' Vtrecht : Scheuringhe : Beroepende Bedieninghe aldaer : Inschren tot moderatie : Af-danckingh : Vertreck in's Gravenbaghe : Beroepinghe aldaer. Pag. 1
- I I. Cap. Vrede-betrachtingh u' Amsterdam : Resolutie van uyt den Haghe te scheyden. 'T wordt belet : Kennis metten Heere van Oldenbarneveld säl: Ontwerp van Kerckeliche wetten. Naerder aenden Haghe verbonden. Blame: Beroep tot den Fransche dienst aldaer: Vrede-najagir ge t' Vtrecht. 12
- III. Cap. H.Herberts ter Goude ghebracht tot eenigheydt : Handelinghe met C.Wiggersen tot Hoorn: 't Advysi daer over ghegeven: Vereenigingh Takonis tot Medenblick. Quaedt ghevoelen vanden H:Ad:Barn. ende my, te deser oorsaek: Hollandscher Staten consent van't Synodus Nationael, met de clausule van resumptie vande Confessie, my geweten. 21
- IV. Cap. Aenghename bedieningh. Quellingh. Leger-diensten ende van sijn Excel: met 't geen daer over is ghepassert. Reysen op Bergen op Zoom endet 't Antwerpen op 't sluyten van 't Bestant. Oock in Vranckrijck, Solemniteyt vande Engelse Guarter ende bejegeningh over dit alles. 30
- V. Cap. Handelingh over de beroepinghe Arminij sal. g: tot de Professie vande Theologie tot Leyden. 39
- VI. Cap. Mijne Weder-roepinghe tot den dienst vande Kercke t' Utrecht, ende verscheyden mijne handelingen daer op inde selve Kercke gevolgh. 48
- VII. Cap. Verschil van Advisen op de vergaderingh Preparatoir tot het Synodus Nationael : Swarigheden daer uyt ghevolght : oorsaek van 't Tractaet van 't Ampt der overbeydt in 't Kerckelijck : Oock van 't overgheven der Remonstrantie, ende de blamen dijs aengaende over my : Mijn doen over 't beroep Vorstij, ende verantwoordingh van dien ; oock van 't uygheven der verdedinghe vande Resolutie der H.H. Staten tot den vrede der Kercke, ende ander mijn ar-beydt. 53
- VIII. Cap. Twift-appel gheworpen inde Ghemeynte van 's Gravenb-
ghe door H.Roseum, met Predicatiën: oock propoosten teghen my.
Ick worde ghenoodtsaeckt my te verklaren. Ros. beschuldigt my
daer over voor den Kercken-raedt. Handelinghen aldaer gevallen.
Rosæus blijft van 't Avondtafel ende vele met hem: wordt over
sijn preecken voor de H.H. Staten ontboden: vermaent: niet willen-
de luysteren, wordt hem by bare Ed. Mog. 't prediken verboden voor
een tijdt. 69
- IX. Cap. Ick wordeliejk gelastert over Rosei opschortinghe, Openbare

REGISTER.

- bare scheuringh. Propoosten met sijn Excel. Rosæi Request. Aemmerkingen op de selve. Der H.H. Staten Apostillen op mijne ende anderer versoecken. Ick verschijn by de H.H. Staten ende sijn Excel: tweemael. De Clooster-kerck inghenomen. Opseggingsh mijns diensts aen de Kerken-raedt. Des H. Advocaets apprehefie. Mijn vertreck. Byvoeghsel van een Artijckel vande Walsche Synode, met den Antwoordt. 107
- X. Cap.** Notabele saecken my wedervaren over 't maecken vanden Treves. Schandelijske logen van Fr. Affront my ghedaen van Plancio. Verscheyden Logenstryingen tot mijn nadeel. Faemroovingh op 't Overgeven der Stadt Wesel, gefundeert op louter logen. Andere logens. Danckaerts overgeven boosheydt: Oock Nicolaes Bercx wijlen Burgemeeters r' Vtrecht. 154
- XI. Cap.** Brief ende Verantwoordingh aen S. Excel. Kerckelijcke Procedueren ende Vonnisse teghen my; oock teghen Bernardum Lafaille sal. ende den Kerken-raedt van 's Gravenbage, verbaelt ende wederleydt. 175
- XII. Cap.** *Fetti Hommij Specimen.* Mijn Antwoordt op 't selve. Brief aende Princesse. Ick werd in mijn huys ghesocht: Geciteert. Mijn Antwoordt. Brief aen S. Excel, aende Princesse. 215
- XIII. Cap.** Crimineel Vonnis tegen my. Brief aende Princesse. Examens vande uytgedruktte, niet uygiedruktte, maer by suspicie regens my, mogelick, ghepresumeerde schult, ende van 't *Crimen Leza Majestatis*, Oock vande Straffe met bannissement en Confiscatie. 237
- XIV. Cap.** Executie vande Sententie. Mijn meubelen vanden Fisco aengheslaghen: Oock mijn huys, 't welck eerlt de Camerlinck van S. Excel, daer nae den Predicant Rosæo, wordt ingeruymt. Mijne nastrachtinge in Braband. Iac. Taurini z. doodt. Briefaende Princesse. Aenspraect aen baer Excel. Oock aenden Prince baren Soon, binnen Antwerpen. Aencomite veler Remonstrantsche Predicanten aldaer, ende baer doen. Wat my aldaer met geesteliche ende weerlijcke wedervaren is, tot op mijn eerste vertreck nae Vranckrijck. 266
- XV. Cap.** Mijne eerste reyse op Vranckrijck. Verscheyden mijne Aenspraeken aen eenighe Raden des Conincx, met versoeck om inden Raedt gehoort te worden in tegenwoordigheydt der H.H. Ambassadeuren van Hollandt, indien sy ons beschuldighden: neffens andere versoecken, ende verscheyden bejegeningen. 293
- XVI. Cap.** Ick reyseten Tweedemael in Vranckrijck. Request aenden Coningh. Mijn wedervaten by den Cancelier ende andere Heeren. By den Eerts-Bisschop van Rouen. By den eersten President van Normandien, ende den Hertogh van Longeville. Declaratie des Coninghs voor ons. Reyse nae Hamborgh ghetrouwyt. Aenden Baillou van S. Sever. 313
- XVII. Cap.** Mijn ghewesen Dienaar tot Schoonhoven ghevanghen: uyt wat occasie: Eysch teghen hem: Mijn schrijven aen 't Hof van Hollandt op dit stuck: noch aen seecker Rechts-gheleerde: Wt-komst van dit Proces. T' samen-spraect met den eersten Bisschop tot Rouen ende eenighe gheesteliche. Nieuwe aenspraect vande H. **LII iij** eerste

REGISTER.

eerste President tot Roën. Mijn Huysvrouw keert weder in 't Landt.
H. Rosæus intercipeert mijne brieven. Ick resolvere weder in 't
Landt te keeren. 341

XVII. Cap. Mijn Wederkomste in 't Landt; Versoeck tot Purge: Af-
geslagen; Redemptie van mijn Huys; Rosæus moet het ryumen. Re-
monstranten beswaert: Mijn brief daer over aen S. Excel. Verclareringh
Iohans Francken aengaende wijlen den Advocæt Barneveld: Brief
tot accommodatie: Reysen op Vtrecht, Amsterdam, Alckmaer, Hoorn
en elders: Ick kome weder in mijn huys: Loevelsteynscher gevangenens
Leeraren verlossingh: Mijn tegenwoordigheyt indē Hage meer ende
meer ruchtbaer: Des H. Grotij comen in 't Landt ende vertreck: Be-
jegeningh t' Vtrecht: Mijn predicken inden Hage: De Kercken-raet
klaeght daer over aeude H. H. Staten: Missive van hare Groot Mog.
aende Haeghsche Magistraet. De Predicatie gedruckt metten Titel
Cygea Cantio. 370

XIX. Cap. Ick neme alleynskens meer vryheydt om inden Hagbe
ende over al, daer ick te doen hebbe, te gaen ende te staen, sonder ee-
nige moeyenis. t' Vtrecht op de begravinge vanden Advocæt Ham-
mel myn Neef, ende mynwedervaren aldaer. Oock inden Hage op
verscheyden begravingen versocht ende openlick verschenen. Mijne
Meditatien op 't Vader onse inden Hage ghedruckt, ende openlick
met naem ende toenaem uytgegeven. Mijn Huys geheel vande Con-
fiscatie ontslaghen ende de Constitutie-brief vande Rente op 't selve
gecasseert ende wederom gelevert. Ick predicte te Delfeens ende
daer nae inden Hage driemael. Verbael van mijn Conferentie met
den Ed. Heere President's Hoofs van Hollandt op 't stuck van wech-
neming der Scheuringe. Rapport deser Conferentie aende Broe-
ders, om baer gevoelen daer op te hooren. Predicatie op den Bid-
dagh ende flauite. Clachten daer over gedaen aende Heeren Staten.
Resolutie der selver: Niet geëffeteueert. Mijne antwoorde in kas van
insituatie ende interdictie. 406

Danckseggingh en Gebedt des Autheurs geduerende sijn uylandigheyt. 428
Besluyt van 't werck. 435

Register van meett alle Schriften en Tractaten by Iohan. Wtenbogaert be-
schreyven en uygerekomen. 440

EYNDE.

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
CALIFORNIA

